

@DÜNYA ƏDƏBİYYATI

Mim bir gecə

246825.

MİN BİR GECƏ

SƏKKİZ CİLDDƏ

V CİLD

435-606-cı gecələr

M.F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

"ŞƏRQ-QƏRB"

BAKİ

2007

*Bu kitab "Min bir gecə. V cild" (Bakı, Azərnaşr, 1979)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Rus dilindən tərcümə edən: **Mustafa Əfəndiyev**

Redaktoru: **Məhərrəm Qasımlı**
filologiya elmləri doktoru, professor

Rəsmlərin müəllifi: **Rasim Babayev**

ISBN 978-9952-34-145-4 (V cild)

ISBN 978-9952-34-140-9

398.2-dc22

Ərəb nağılları

Min bir gecə. Şəkkiz cildə. V cild.
Bakı, "Şərq-Qərb", 2007, 392 səh.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN

**"Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında"**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

Qarı ilə zəvvarın ahvalatı

Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Belə rəvayət eləyirlər ki, zəvvarlardan biri yatıb yuxuya qalmışdı, ayılanda bir də gördü ki, yoldaşlarının izi-tozu da qalmayıb. Ayağa qalxıb yola düzəldi. Çox getməmişdi ki, azdı, elə bu vaxt bir çadıra rast gəldi. Gördü ki, çadırın qapısında bir qarı oturub, yanında da it yatıb. Kişi yaxınlaşıb qarıya salam verdi, yeməyə ondan bir şey istədi. Qarı dedi: "Düş o dərəyə, oradakı ilanlardan nə qədər istəyirsən tut gətir, bişirim ye". Kişi dedi: "Mən ilan tutmağa ürək eləyə bilmərəm, özüm də ömrümdə dilimə ilan öti vurmamışam". Qarı cavab verdi: "Qorxma, mən də səninlə gedərəm, bir yerdə tutarıq".

Qarı kişi ilə birlikdə dərəcəyə endi, it də onların dalınca getdi. Lazım olan qədr ilan tutub gətirdi, başladı yemək hazırlamağa. Zəvvar bil-mirdi qarının bu xəbərinə yaxasını necə qurtarsın, ancaq yenə də açlığa tab gətirməyib yedi. Doyandan sonra ürəyi yanmağa başladı, qaridan içməyə su istədi. Qarı ona dedi: "Odur, irəliden çay axır, get oradan su iç".

Kişi çayın qırağına gəldi, gördü ki, suyu acıdır, amma o, susuzluqdan ölürdü, çarəsiz qalıb zəhər kimi acı sudan içdi.

İçib doydandan sonra geri qayıdıb qarıya dedi: "Qarı nənə, sən belə yerdə necə yaşadığını təəccüb eləyirəm..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

435-ci gecə

Elə ki dörd yüz otuz beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, zəvvar susuzluğa tab gətirməyib çayın acı suyundan doyunca içəndən sonra qarıya dedi: "Qarı nənə, sən belə yerdə necə yaşadığını, bu cür yeməklər yeyib, şor su içməyinə təəccüb eləyirəm".

Zəvvarın bu sözünü eşidən qarı soruşdu: "Bəs sizin yerlər nə təhərdir?" Zəvvar cavab verib dedi: "Bizim məmləkətdə evlər böyük olur, gen-bol tikilir, bağlarında gözəl meyvələr yetişir, çaylarının, bulaqlarının suyu şirin olur, biz ləzzətli xörəklər bişiririk, sürü-sürü qoyun-quzu saxlayırıq. Allah-təalanın öz mömin bəndələrinə vəd elədiyi cənnətdəki nemətlər kimi bizim yerlərdə hər cür nemət olur".

Qarı dedi: "Mən bunların hamısını eşitmişəm. Sən mənə onu de görüm, sizin məmləkətdə sizə ağalığ eləyən, ixtiyarları çatanda divan qurub sizi tənbəh eləyən sultanlar varmı? Deyirlər, bir günahınız olanda onlar var-yoxunuzu əlinizdən alırlar, kefləri istəyəndə sizi ev-əşiyinizdən qovub nəslinizi yer üzündən kəsirlər, bu doğrudurmu?" Zəvvar dedi: "Doğrudur".

Bunu eşidəndə qarı dedi: "And olsun o bir olan Allaha, zülm, ədalətsizlik olan yerdə o dadlı yeməklər, gözəl yaşayış adama zəhərdən pis olar; bizim burada qulağı dinc yediyimiz yeməklər sizinkindən yüz dəfə faydalıdır. Can dərmanıdır. Bəs sən eşitməmişən ki, Allaha ibadət etməkdən sonra ən böyük xoşbəxtlik cansağlığı, qulaqdincliyidir? Bu da onda mümkündür ki, yer üzündə Allah əvəzi olan sultan ədalətli ola, məmləkətə başçılıq etməyi bacara. Keçmiş zamanlarda sultan bir o qədər

zabitəli olmasa da keçərmiş, çünki rəiyyəti onu görəndə qorxub-çəkini-nəmiş. İndiki zamanda sultan ölkəni dolandırmaq üçün gerek böyük məharət sahibi ola, camaat arasında sayıla, ona görə ki, indi rəiyyəti keçmişdəki rəiyyəti deyil. Bu zamanın adamları xarab olublar, hər cür oyundan çıxırlar, ağılları, kamalları qalmayıb, insaf, mürvət nədir – bil-mirlər, ürəkləri kin-küdurətlə doludur. And olsun o bir olan Allaha, əgər belə adamların içərisində sultan bacarıqsız olsa, hörməti-izzəti olmasa, məmləkətə başçılıq etməyi bacarmasa, onda yəqin bil ki, ölkə dağılıb talan olar. Məsəl var, deyirlər: "Qara camaatın birçə il bir-birini didməyinə dözməkdənsə, yüz il sultanın zülmünə dözmək yaxşıdır. Rəiyyəti bir-birini incidəndə Allah onların ixtiyarını zülmkar sultanlara, əzəzil şahlara verir".

Deyirlər ki, günlərin bir günü Əl-Həccac ibn Yusif¹ bir ər-z-hal yazıb verirlər; həmin ər-z-halda bu sözlər yazılıbmış "Allahdan qorx, onun məzlum bəndələrinə zülm etmə". Əl-Həccac çox mahir natiq imiş, ər-z-halı oxuyandan sonra minbərə qalxıb deyir: "Ey camaat, Allah-təala sizin əməllərinizi görüb, ixtiyarınızı mənə veribdir..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

436-cı gecə

Elə ki dörd yüz otuz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, bəli, Əl-Həccac ibn Yusif ər-z-halı oxuyandan sonra minbərə qalxıb deyir: "Ey camaat, Allah-təala sizin əməllərinizi görüb, ixtiyarınızı mənə veribdir. Əgər mən ölsəm, yenə siz zülməndən azad olmayacaqsınız, ona görə ki, Allah-təala mənim kimilərinə çox xəlp eləyib, bu gün mən ölsəm, sabah yerimə məndən qəddarı, məndən zülmkarı gəlib sizə ağalığ eləyəcəkdir, bu barədə şair yaxşı deyib:

Qadir əllər üstə vardır qadir əllər təlimi.
Öyrədən bir zülmkardır şübhəsiz hər zalimi.
Adil olsun, zülməndən qaçsın görək el hakimi.²

İndi siz gedin, Allaha yalvarın ki, sizi bəd əməllərinizdən çəkindsin".

¹ Əl-Həccac ibn Yusif – ərəb sərkərdəsi və dövlət xadimi, Aşağı Beynol-nohreyin hökmdarı (VIII əsr).

² Kitabdakı şeirlərin tərcüməsi Ələkbər Ziyatayındır.

Təvəddüdüň əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, vaxtilə Bağdad şəhərində çoxlu pulu, torpağı olan, adlı-sanlı, varlı-dövlətli bir tacir vardı. Allah onu dünyanın bütün naz-nemətindən qane etməmişdi, ancaq birçə arzusunu ürəyində qoymuşdu – züryət verməmişdi. Nə müddətdi bu dünyada ömür sürürdü, di gəl ki, oğlandan, qızdan bir övladı olmurdu. Vaxt oldu, tacir qocaldı, taqətdən düşdü, beli əyildi. Başladı canını qara qeyid almağa. O qorxurdu ki, ölüb gedəcək, var-dövlətinə yiyə duran olmayacaq. Oğlu da yoxdur ki, yurdunda çıraq yandıra, heç olmasa onu sayıb kişini yad eləyələr.

Başladı tacir Allaha dua eləyib yalvarmağa. Gündüzləri oruc tutdu, gecələri yuxu yatmadı. Həmişə var olan, hər şeyi görüb, hər şeydən xəbərdar olan Allah-təalaya ibadət elədi, ocaqlara ziyarətə getdi, xudavəndi-ələmin adı dilindən düşmədi. Axırda Allah onun səsinə eşitdi, dualarını qəbul elədi, ibadətindən, ahu-naləsindən rəhmə gəlib köməyinə yetdi, bir neçə gündən sonra tacir arvadlarından birinin yanına getdi, həmin gecə, həmin saat, həmin dəqiqə arvadın boynuna uşaq düşdü. Vaxt-vədə tamam olanda tacirin arvadı ay parçası kimi gözəl-göycək bir oğlan doğdu.

Belə olan surətdə, tacir əhdini yerinə yetirdi, kərəm sahibi Allah-təalaya şükür eləyib nəzir-niyaz payladı, dul arvadları, yetim-yesiri sevindirdi, onlara pal-paltar verdi.

Uşağın anadan olduğunun yeddinci günü, axşam atası onun adını Əbül-Hüsn qoydu. Bəli, onu yedirdilər, içirdilər, dayələr qulluq elədilər, kənizlər, nökrələr qucaqlarında gözəldirdilər. Bu minvalla uşaq böyüyüb kamala çatdı. Əbül-Hüsn Quranı oxuyub çıxdı. İslam dininin buyruqlarına, şəriətin qanunlarına yiyələndi, yazıb-oxumağı öyrəndi, şəriyyətdən, hesabdən xəbərdar oldu, ox atmağı öyrəndi, bir sözlə o zamanın, o əsrin, o qərinənin adamları içərisində tayı-bərabəri olmayan, sifətdən gözəl, dildən dilavər bir oğlan oldu. Yeri-yəndə çevikliyin-dən yay kimi bükülüb-açılırdı, qəddi-qamətli, yanaqları al-qırmızı, alnı ağappaq, saqqalı şovə kimi qapqara. Şair necə deyib:

Xət yeri tərledə o növcəvənin
Güllər necə dözsün yaz çıxanadək?

Zərif, qıvrım tükler bitdi üzündə,
Yarpaqlar içində tər bənövşətok.

Oğlan atasından ayrılmıq bilmirdi, atası da ona baxdıqca fərəhlənib sevinirdi. Zaman gəldi, oğlan böyüyüb həddi-bülüğa çatdı. Günlərin bir günü atası onu qabağında oturdub dedi: "Oğlum, daha mənim vaxtım çatıb, ömrümün axır çağıdır, bu gün-sabah canımı Allah-təalaya tapşıracağam. Bütün varidatım, kəndlərim, mülklərim, bağlarım hamısı sənə qalır. Bunlar sənə nəvə-nəticənə də bəsdir; oğlum, heç vaxt Allahın yolundan çıxma, nə qoyub gedirəm onunla kifayətlən, sənə kömək eləyənlərin məsləhətinə qulaq as".

Bir neçə gündən sonra tacir xəstəlik öldü. Oğlu hörmət-izzətlə onu yerdən qaldırıb dəfn eləyəndən sonra evə qayıdıb neçə gün, neçə gecə yas saxladı, təziyyəyə gələnlərlə oturdu. Bir gün dostları onun yanına gəlib dedilər: "Yurdunda sənə kimi oğul qoyub gedən kişi ölmür, bir də ki, olan oldu, keçən keçdi, yasa batıb xanənişin olmaq arvadlara, qızlara yaraşar".

Əbül-Hüsn ta hamama gedib yuyunana qədər dostları ondan əl çəkmədilər, özləri də onunla hamama girdilər, onu əyləndirib dərdini dağıtdılar...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz otuz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dostları tacir oğlu Əbül-Hüsnü hamama aparıb yasdən çıxaran sonra oğlan yavaş-yavaş atasının vəsiyyətinə unutdu, pulu-dövləti çox görüb yolunu azdı. Elə bildi ki, həmişə indiki kimi xoşbəxt olacaq, pul da heç vaxt qurtarmayacaq.

Bəli, başladı yeyib-içməyə, günlərini kefdə, eyş-ışrətdə keçirməyə, ona-buna xələt, ənəm paylamağa. Pula, qızıla qızırqanmadı, cücə ətin-dən yedi, xanəndələrə qulaq asdı, bahalı köhnə şərəblər içdi – ta o günə qədər ki, bir də baxdı gördü, ey dadi-bidad, pullar tamam əlindən gedib, qara gün qapını alıb. Gəlhagəldən əsər-əter yoxdur. Əbül-Hüsn bərk pəşman olub, qəm dəryasına batdı, daha bilmədi başına nə çarə qılsın. Hər şeyin axırına çıxmışdı, atasının qoyub getdiyi var-dövlətdən tək birçə kəniz qalmışdı.

Bu kənin də gözəllikdə tayı-bərabəri yox idi, görəndə deyirdi yeməyim, içməyim, onun xətti-xalına, gülcamalına tamaşa eləyim. Hamı onun elminə, biliyinə, mərifətinə heyran olurdu. Ağıl-da-kamalda, gözəllikdə o zamanədə heç kim onunla yanaşı dura bilməzdi. Boyu beş çərək idi, xoş saatda dünyaya gəlmişdi. Üzünə baxanda deyərdin şabanda doğmuş ondördgecəlik aydır. Qələm qaşları vardı; gözləri ahu gözləri, burnu qılıncın ucu, ağzı Süleyman möhrü, yanaqları lələ, dişləri mirvari düzüsü kimi idi; göbəyinə bir ünsiyə¹ qoz yağı yerləşirdi. Onun belə məhəbbətdən üzgün düşmüş, mübhəm meyllərdən bihal olmuş adamların belindən nazik, yanbızlarının hər biri bir dəyirman daşı boyda idi.

Şair elə bil onun gözəlliyi, məlahəti haqqında deyibdir:

O, üzünü çevirəndə hamı heyran olur ona
Arxasını çevirəndə həsrəti qəsd edir cana.

Üzü məhtab, ya günəşdir, düz qaməti zərif budaq,
Şuxluğundan bir an belə qalan deyil o alyanaq.

Tül paltarın arxasında gizlənibdir behişt bağı,
Yaxalığı üzərində ay ucaldıb göyün tağı.

Onun bədəni müşk-ənbər qoxuyurdu, elə bil nurdan yaranmış, bül-lurdan tökülmüşdü. Ustad şair yəqin onun gül yanağını, sərv qamətini görəb bu şəri deyibdir:

O narıncı, ya gümüşü paltarda da qürürlənir.
Səndəli, al, zər tikişli paltarda da qürürlənir.

Sanki qızılgüldür, ya da mirvaridir həmin gözəl,
Mehrabdakı Məryəmin öz təmsalidir həmin gözəl.

Mütənasib boy-buxunu ona desə: "Ayağa dur!"
İri budlar ömr eləyər: "Yox, tələsmə, hələ otur!"

Vüsalına yetişməyi rica etsəm əgər ondan,
Hüsnü deyər: "Əlaçıq ol!", zərifiyi deyər: "Dayan!"

Şükr edirəm Allaha ki, ona bütün gözəlliyi,
Aşıqso bədxahların söz-bəzini bəxş eləyib.

¹ Ünsiyə 29, 86 qrama bərabər çəki vahidi

Bu kənin gözəlliyini, işvəli gülüşünü kim görərsə ixtiyarı əlindən gedərdi, baxışı ox olub ürəyini dələrdi. Bundan başqa, qız çox dilavər, hazırcaab idi, yaxşı söz qoşub şeir deyirdi.

Bəli, Əbül-Hüsn var-dövlətin əlindən çıxıb güzəranının ağırlaşdığını görəndə, dərindən üç gün nə dilinə yemək vurdu, nə gecələr yuxu yatdı. Kənz məsələdən hali olanda onun yanına gəlib dedi: "Ey ağa, məni götür apar əmirəlmöminin Harun-ər-Rəşidin yanına..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz otuz səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kənz ağasının yanına gəlib dedi: "Ey ağa, məni götür apar əl-Abbasi beşinci oğlu Harun-ər-Rəşidin yanına, ona verib əvəzimdə ondan on min dinar istə. İndir, əgər bu qiymət ona bəla görünsə, de ki: "Ya əmirəlmöminin, əslində mənim kənzimin dəyəri bundan da artıqdır. Sınaqdan keçir, onda görərsən ki, qiyməti sənin gözündə qat-qat artdı, çünki bu qızın tayı-bərabəri dünyada yoxdur, əsil sənə layiqdir". Sonra kənz bunu da dedi: "Ancaq, ağa, məbadə məni sənə dediyim qiymətdən ucuz satsan, bu mənim kimisindən ötrü lap aşağı qiymətdir".

Ağası doğrudan da kənzin qiymətini bilmirdi, ağlına gəlmirdi ki, belə bir gözəl heç dünya üzündə yoxdur. Bəli, oğlan qızı götürüb apardı əmirəlmöminin Harun-ər-Rəşidin hüsuruna, mətləbini bildirib, kənzin dediklərini ona çatdırdı. Belə olan surətdə, xəlifə qızdan soruşdu: "Adın nədir?" Kənz cavab verdi: "Mənim adım Təvəddüddür". Sonra Xəlifə soruşdu: "Ey Təvəddüd, hansı elmlərdən başın çıxır?" Qız da cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, mən sərf-nəhvə, şəriyyədə, şəriətə, Qurana, lisan elmlərinə bələdəm, musiqidən, vərasət elmindən, hesabdən, bəlgüdə, yer ölçməkdən, qədim dastanlardan başım çıxır.¹ Mən Qurani-Kəbirə bələdəm, onu yeddilik, onluq, ondördlük qıraəti ilə oxuyuram,

¹ Təvəddüdin nağılı Orta ərəb Şərq və Avropa ədəbiyyatında geniş yayılmış "sual-cavab kitabları" sırasına daxildir. Bu, hər bir təhsilli müsəlmanın bilməli olduğu məlumatların qısa ensiklopediyası hesab olunur.

neçə hissədən, neçə surədən, neçə ayədən, neçə nımdən, rübdən, msümdən, üşrdən ibarət olduğunu, neçə dəfə səcdəyə getmək lazım olduğunu bilirəm.¹ Mən Qurandakı hərfliyin sayını, ləğv eləyən, ləğv olunan ayələrin sayını, Məkkə və Mədinə surələrini, onların Allah tərəfindən vəhy olunması səbəbini bilirəm; əsaslandırılmış, əsaslandırılmamış müqəddəs hədislərdən xəbərdaram. Mən dəqiq elmləri, həndəsə, hikmət, təbəbət, məntiq, bəlağət elmlərini öyrənmişəm, ilahiyətdən çox şey yadımdadır. Mən şəriyyəyə belədem, ud çalmağı bacarıram, orada hər səsin yerini, mizrabı simlərə vurmağın qaydasını bilirəm. Bilirəm zil nədir, bəm nədir. Mən oxuyub-oyunayanda hamını heyran eləyirəm, bəzənib ötiləndə can alıram. Xülasə, mən elə bir kamala çatmışam ki, bunu ancaq ariflər bilər”.

Harun ər-Rəşid cavan qızın bu sözlərini eşidəndə, onun dilavərliyinə heyran oldu, üzünü kəninin sahibinə tutub dedi: “Mən alimləri çağırırdıram, gəlib dediyi elmlərdə onunla bəhsə girərlər, əgər qız onların cavabını verə bilsə, onda bu kəninin müqabilində sənə dediyindən də artıq pul verərəm; yox, əgər cavab verə bilməsə, onda kəninin mənə yox, elə sənin özünə layiqdir”. Oğlan cavab verdi: “Ya əmirəlmöminin, can-başla razıyam!”

Bu sözdən sonra xəlifə Bəsre şəhərinin hökmdarına namə yazıb İbrahim ibn Səyyar ən-Nəzzamı onun yanına göndərməyi əmr elədi² (o vaxt natiqlikdə, şeirdə, məntiq elmində İbrahim ibn Səyyar ən-Nəzzamın qabağına çıxan olmamışdı). Sonra da əmr elədi ki, qareləri, şəriətçiləri, təbibləri, münəccimləri, arifləri, memarları, hikmət alimlərini toplayıb hüzuruna gətirsinlər.

¹ Qurani, bu və ya digər qarelər məktəbinin qəbul etdiyi qiraət üsulu ilə oxumağa icazə verilir, adətən yeddi qiraət qəbul edilmiş hesab olunur.

Sura – Quranın yüz on dörd fəsildən hər birinin adıdır. Qurani “hissələri” dedikdə, müsəlmanların mömin duası kimi bir dəfədə oxuduqları surələrin cəmini başa düşmək lazımdır.

“Ləğv eləyənlər”, Qurani ayrı-ayrı ayələrinə deyilir, həmin ayələrdə övvəllər verilmiş qərarlar ləğv olunur.

Qurani “Məkkə” və “Mədinə” surələri, onların harada, yəni Məhəmməd peyğəmbərin 622-ci ildə hicrət etdiyi vətəninə – Məkkə və ya Mədinədə söyləndiklərinə əsasən adlanırlar.

“Əsaslandırılmış” və “Əsaslandırılmamış” – müsəlman ilahiyətçilərinin fikrinə doğruluğuna görə çox, yaxud az fərqlənən hədislərin (Məhəmməd peyğəmbər barəsində rəvayətlərin) iki dərəcəsi.

² İbrahim ibn Səyyar ən-Nəzzam – ilahiyətçidir, 845-ci ildə vəfat etmişdir.

Bəli, çox keçmədi ki, məsələnin nə yerdə olduğunu bilməyən bu adamların hamısı xəlifənin sarayında hazır oldu. Xəlifə onları hüzuruna çağırıb yer göstərdi, hamı əyləşdi; sonra əmr elədi ki, kənz Təvəddüdü gətirsinlər. Qız gəldi, niqabı üzündən götürdü, o elə gözəldi ki, günə deyirdi, sən çıxma mən çıxım, aya deyirdi, sən çıxma mən çıxım; onun üçün gətirib qızıl kürsü qoydular. Onda Təvəddüd salam verib təzim eləyəndən sonra bəlağətlə danışmağa başlayıb dedi: “Ya əmirəlmöminin, buradakı şəriətçilərə, qarelərə, təbiblərə, münəccimlərə, ariflərə, memarlara, hikmət alimlərinə buyur, haradan istəyirlər mənə sual versinlər”.

Əmirəlmöminin üzünü adamlara tutub dedi: “Mən istəyirəm ki, siz sadələdiyi elmlərdə bu qızla mübahisəyə girsən, onu bağlayasız”. Oturanlar belə cavab verdilər: “Ya əmirəlmöminin, göydə Allahdır, yerdə sən, qulluğunda hazırıq”. Belə olanda, qız başını aşağı salıb dedi: “Kimdir içərinizdə bilici fəqih¹, hədisatdan yaxşı başı çıxan?” Məclis əhlindən biri cavab verdi: “Axtardığın o şəxs elə mənəm”. Qız dedi: “Buyur, nə istəyirsən mənəndən soruş”.

Fəqih qıza belə bir sual verdi: “Sən Allah-təalanın göndərdiyi Qurani-Kəbiri oxumusan, elədirsə, demək oradakı ləğv eləyən, ləğv olunan ayələri bilirsen, ayələrin, kəlamların mənasını anlayıb dərk eləmisən, eləmi?” Qız cavab verdi: “Bəli”. Onda fəqih dedi: “Mən səndən vacib qaydalara, bir də həmişəlik bərqərar olan qanunlar barəsində xəbər alacağam. Ey qız, de görüm, xaliqin kimdir, peyğəmbərin kimdir, məsləhətçin kimdir, qiblən haradır, qardaşların kimləridir, nəyə qulluq eləyirsən, hansı məzhəbin adamısən?”

Qız cavabında dedi: “Xaliqim bir olan Allah, peyğəmbərim Məhəmməd-əleyhissəlam, məsləhətçim Quran, qibləm Kəbə, qardaşlarım müsəlmanlardır, xeyrə qulluq eləyirəm, sünna² mənim məzhəbimdir”. Xəlifə bunları eşidəndə cavan qızın danışığına, dilavərliyinə təəccüb elədi.

Fəqih dedi: “Ey qız, söylə görək hansı yolla Allah-təalanı dərk eləmisən?” Qız cavab verdi: “Ağıl gücüylə”. Fəqih soruşdu: “Ağıl nədir?” Qız cavab verdi: “Ağıl iki cür olur: birinci insana öta olunur, ikinci sonradan qazanılır”.

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Fəqih – ilahiyətçi alim.

² Sünna – hərfi mənası: adət, qayda, nəsihotdir; burada isə Məhəmməd peyğəmbərin adət mənasındadır.

439-cu gecə

Elə ki dörd yüz otuz doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız cavab verdi: "Ağıl iki cür olur: birinci insana əta olunur, ikinci sonradan qazanılır. Əta olunan ağılı Allah-təala özü yaradı ki, məzlum bəndələrindən rəhm elədiklərini onun vasitəsilə düz yola gətirsin; sonradan qazınan ağıl da o ağıldır ki, insan onu təhsil almaqla, biliyini artırmaqla qazanır".

Fəhih dedi: "Bərəkallah, yaxşı cavab verdin. Söylə görüm ağıl harada olur?" Qız cavabında dedi: "Ağıl Allah adamın qəlbinə verir, sonradan onun ziyası beyini işıqlandırır və həmişəlik orada bərqərar olur".

Fəhih dedi: "Çox yaxşı! İndi danış görüm, peyğəmbər-ələhyissəlamı necə tanıyırsan?" Qız dedi: "Allah-təalanın göndərdiyi Quranı oxumaqla, əlamətlər, buyruqlar, sübutlar, möcüzələrin köməkliliyi ilə tanıyıram".

Fəhih dedi: "Çox yaxşı. Onda vacib qaydalardan, həmişəlik qanunlardan danış". Qız cavabında dedi: "Vacibi qayda beşdir: şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa Allah yoxdur, o təkdir, şəriki yoxdur, Məhəmməd onun qulu və rəsuludur; namaz qıl; ramazanda oruc tut; xümsi-zəkat ver; imkanın varsa, Allahın ibadətəgahına ziyarətə get. O ki qaldı həmişəlik qanunlar, onlar da dördüdür: gecə, gündüz, günəş, ay. Dünya bunların üstündə bərqərarlıdır; məhsər günü gəlib çatanda onların məhv olub-olmayacağını bəni-adəm bilə bilməz".

Fəhih dedi: "Çox yaxşı! Söylə görüm dini ayinlər hansılardır". Qız cavab verdi: "Dini ayinlər, namaz qılmaq, xümsi-zəkat vermək, oruc tutmaq, ziyarətə getmək, din yolunda cihad etmək, bir də haram buyurulandan nəfisi gözləməkdir".

Fəhih dedi: "Çox yaxşı! Söylə görüm namazı nə üçün qılırsan?" Qız cavab verdi: "İsmətli olmaq, yaradanın iradəsinə üstün tutmaq üçün". Fəhih dedi: "Söylə görüm, namaza başlamamışdan əvvəl nəçə şərtə əməl etməyi Allah sənə buyurmuşdur?" Qız cavab verdi: "Allah buyurub ki, dəstəmaz al, ayıbını ört, çirkli paltarını dəyiş, təmiz yerdə, üzü qibləyə, düz dayanıb ürəkdən pak niyyətlə "Allahü-əkbər" de".

¹ İslam dinindən olanların ictimai və şəxsi fəaliyyətini məhdudlaşdırmağı güdən şəriət insanın hər addımı üçün hazır qanun verir.

Fəhih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm, sən namaza gedəndə evdən hansı niyyətlə çıxırsan?" Qız dedi: "Dinə qulluq etmək niyyətilə". Fəhih soruşdu: "Bəs məscidə hansı niyyətlə daxil olursan?" Qız cavab verdi: "Allaha ibadət etmək niyyətilə". Fəhih xəbər aldı: "Yönünü qibləyə nə qaydada çevirirsən?" Qız cavab verdi: "Üç əhkama, bir buyruğa əməl eləyirəm..."

Fəhih dedi: "Çox yaxşı! Söylə görüm, namaza nədən başlamaq lazımdır, namaz əsnasında nəyə icazə verilir, nəyə icazə verilmir?" Qız cavabında dedi: "Namaza dəstəmazdan başlanılır; sonra mükəbbir ucadan "Allahü-əkbər!" deyir, namazın axırında "Əssalami-ələyküm və rəhmətullah deyilir". Fəhih dedi: "Söylə görək, namazı yarımçıq qoyanın cəzası nədir?" Qız cavab verdi: "Əs-Səhih"¹ də deyilir ki, kim namazı qəsdən, səbəbsiz yarımçıq qoysa İslam dinində ona yer yoxdur..." Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

246825

440-cu gecə

Elə ki dörd yüz qırıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız müqəddəs hədisin sözlərini söyləyəndə Fəhih dedi: "Yaxşı! İndi də sən mənə namazdan danış, nə deməkdir namaz?" Qız cavab verdi: "Namaz bəndənin öz xalığı ilə əlaqəsidir. Namazın on keyfiyyəti var, ürəyi pak eləyir, sifəti nurlandırır, rəhmliyin rəhmni artırır, şeytanı qəzəbləndirir, xəta-bəlanı uzaqlaşdırır, düşmənin kinindən qoruyur, xeyirxahlığı çoxaltdır, bəd əməldən, çirkən işlərdən çəkindirir. Namaz hamı üçün vacib olan, Allah tərəfindən buyrulan qanundur, dinin sütunudur".

Fəhih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm namazın açarı nədir?" Qız cavab verdi: "Dəstəmazdır". "Dəstəmazın açarı nədir?" "Bismillah". "Bismillahın açarı nədir?" "Möhkəm inan". "Möhkəm inanın açarı nədir?" "Allaha təvəkkül etmək". "Bəs Allaha təvəkkül etməyin açarı nədir?" "Ümid". "Bəs ümidin açarı nədir?" "İtaət". "Bəs itaətin açarı nədir?" "Allahın tək olduğunu etiraf etmək və onun yerin-göyün sahibi olduğuna şəkk etməmək".

¹ Əs-Səhih "nəqsansız" - Məhəmməd peyğəmbərin söylədiklərindən və işlərindən bəhs edilən iki məşhur məcmuənin adıdır.

Fəqih dedi: "Yaxşı! Dəstəməzin şərtlərini danış". Qız cavab verdi: "İmam Məhəmməd ibn İdris əş-Şafii'nin¹ (Allah ondan razı olsun) təliminə görə dəstəməzin qaydaları altıdır: gərək ürəyində niyyətin düz ola, üzünü yuyasan, əllərini dirşəyə kimi yuyasan, yaş əlini ömgəyinə çəkəsən, ayağını yuyasan, dəstəməzi alasan. Dəstəməzin on şərti var: Allahın adını çəkmək (bismillah), qaba salmazdan əvvəl əlləri yumaq, ağzı yaxalamaq, burunun içərisinə su almaq, başın hər yerini yaş əllə silmək, qulağın içini, çölünü isladib silmək, qalın saqqalı yumaq, əl barmaqlarını, ayaq barmaqlarını yumaq, sağ tərəfi sol tərəfdən əvvəl yumaq, bədəne üç dəfə qüsl vermək, özü də bu zaman suyun arasını kəsməmək. Dəstəməzi qurtarandan sonra demək lazımdır: "Şəhadət eləyirəm ki, Allahdan başqa Allah yoxdur, o təkdir, şəriki yoxdur, Məhəmməd də onun qulu və rəsuludur. Xudaya, tutduğum bəd əməllərə pəşman olduğumu eşit, mənim günahımdan keç. Sənə şükür eləyib şəhadət eləyirəm ki, səndən başqa Allah yoxdur, mən günahkarın təqsi-rindən keç". Müqəddəs hədislərdə göstərilir ki, peyğəmbər salavatullah buyurmuşdur: "Kim ki, hər dəstəməzdan sonra bu sözləri söyləyə, cənnətin səkkiz qapısının səkkizi də onun üzünə açıq olacaq, hansından istəsə oradan içəri girəcək".

Kənzin bu cavabını eşidib fəqih dedi: "Yaxşı! Dəstəməz almaq istəyən şəxsin yanında hansı mələklər və hansı şeytanlar olur?" Qız cavab verdi: "Dəstəməz almağa hazırlaşan adam dəstəməzin əvvəlində Allah-təalanın adını dilinə gətirəndə şeytanlar ondan qaçıb uzaqlaşır. Mələklər onun başının üstündə nurdan çadır qururlar; çadırın dörd ipi olur, hər birinin yanında bir mələk dayanıb Allah-təalanı mədh eləyir, dəstəməz alan adam susub Allahı yada saldığı müddətdə onlar Xudadan ona lütfi-kərəm diləyirlər. Əgər o, dəstəməzin əvvəlində susub Allah-təalanın adını çəkmirsə, onda mələklər ondan uzaqlaşır, cin-şəyatin onu dövrəyə alır, şeytan başlayır qulağına pıçıldamağa, ta adamın ürəyinə şökk gələncədən danışır. Elə ki adamın ürəyinə şökk gəldi, dəstəməz batıl olur. Peyğəmbər salavatullah buyurub: "Qaydasında alınan dəstəməz şeytani qovur, sultanı ədalətsizlikdən çəkindirir". Peyğəmbər bir də buyurub: "Kimin ki, üstünə göydən bəla gəldi – həmin şəxs qüsl etməlidir, kim eləməsə özündən küssün".

Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm, yuxudan oyanan adam nə etməlidir?" Qız cavab verdi: "Yuxudan oyanan adam, qaba toxunmazdan əvvəl əlini üç dəfə suya çəkməlidir".

¹ Məhəmməd əş-Şafii – ilahiyyətçi, həm də müsəlman dini təriqətlərindən birinin banisidir.

Fəqih dedi: "Yaxşı! İndi də qüsl etməyin qaydalarını, şərtlərini danış". Qız cavab verdi: "Ürəkde xoş niyyət olmalıdır, bütün bədəni təpədən dirşəyə, tüklərin dibinə qədər su ilə yuyub pak etmək lazımdır. O ki qaldı şərtlərə, əvvəlcə dəstəməz almaq, saç yumaq lazımdır. Bəzilərinin dediyinə görə, gərək ayaqları dəstəməzin axırında yuyasan". Fəqih dedi: "Yaxşı!.."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız qüsl etməyin qaydalarını, şərtlərini danışanda fəqih dedi: "Yaxşı! İndi də mənə təəmmümlə dəstəməzi əvəz etməkdən, onun qaydalarından, şərtlərindən danış". Qız cavab verdi: "Səbəbi yeddidir: suyun olmaması, bundan ehtiyat edilməsi, su qıtlığı, adamın yolda azması, xəstəlik, şına, yara. O ki qaldı qaydalarına, o da dördüdür: gərək ürəyində niyyətin düz ola, təmiz qum tapasan, üzünü, hər iki əlini qumla sür-təsən. Şərtləri də ki, bunlardır: əvvəlcə bismillah deməlisən, siftəcə sağ əlini, sonra da sol əlini qumla sürtməlisən".

Kənzin bu cavabını eşidib fəqih dedi: "Yaxşı! Sən mənə namazın qaydasını, şərtlərini, onun əsasını danış!" Qız cavab verdi: "Namazın şərtləri beşdir: gərək bütün əzaların təmiz ola, ayıbını örtəsən, namazı düz vaxtında başlayasan, təmiz yer seçəsən, yönün təxminən, ya düz qibləyə tərəf ola. Namazın əsası da budur ki, niyyətin təmiz olmalıdır, qadağan nidası "Allahü-əkbər" deyib, əgər mümkündürsə ayaq üstə durub fətihə verməlisən (imam Şafii'nin təliminə görə "fətihə"nin ayaqlarından birini – bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi deməlisən), əvvəlcə ikiqat əyilib riku eləyəsən, bir qədər belə dayanıb, sonra qəddi düzəlt-məlisən, bir azdan diz üstə çöküb iki dəfə səcdəyə gedəndən sonra oturub peyğəmbər salavatullahı dua etməlisən, salavat çəkməlisən. Bəzilərinin dediyinə görə namazı xətmə yetirmək üçün ürəyində bir xoş niyyət olmalıdır. O ki qaldı namazın şərtləri, onlar budur: azan, iqamə¹, "Allahü-əkbər!" deyəndə əllərin yuxarı qaldırılması, başlanğıc duası,

¹ İqamə – namaz başlanan anda verilən ikinci azan.

hifz nidası, "Amin!" kəlamı: "Fatiha" verəndən sonra surələrdən birinin oxunması, hər dəfə əyilib-qalxanda "Allahü-əkbər" kəlamının təkrar edilməsi və bu sözlərin söylənməsi; "Ya Allah, sənin dərgahına üz tutanların duasını eşit! Şükür olsun sənə, ya rəb!" dualarını yeri gələndə ucadan, yeri gələndə astadan oxumaq, sonra diz üstə çöküb peyğəmbər salavatullahı dua etmək, axırda da onun ailəsinə dua eləyib bir də salavat çəkmək".

Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görək kasıblara nədən zəkat düşür?" Qız cavab verdi: "Qızıldan, gümüşdən, dəvədən, inəkədən, qoyundan, buğdadan, arpadan, darıdan, lobyadan, noxuddan, düyüdə, kişmişdən, xurmadan". Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm nə qədər qızıldan kasıblara zəkat düşür?" Qız cavab verdi: "İyirmi misqaldan az qızıla zəkat düşür. İyirmi misqalı olan adam yarım misqal zəkat verməlidir. İyirmi misqaldan çox qızılı olan adam da bu hesabdan zəkat verməlidir". Fəqih dedi: "Yaxşı! Danış görüm, nə qədər gümüşə zəkat düşür?" Qız dedi: "İki yüz dirhəmdən az gümüşə zəkat düşür, elə ki, çatdı iki yüzə – onda beş dirhəm zəkat düşür. İki yüz dirhəmdən artıq gümüşə də bu hesabla zəkat düşür". Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm, nə qədər dəvəyə zəkat düşür?" Qız cavab verdi: "İyirmi beş qədər hər beş dəvəyə bir qoyun, iyirmi beş dəvəyə də biryaşlı bir maya düşür". Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görək, nə qədər qoyuna zəkat düşür?" Qız cavab verdi: "Hər qırx qoyundan bir qoyun".

Fəqih dedi: "Yaxşı! Oruc tutmaqdan, onun qaydalarından danış!" Qız dedi: "Oruc tutmağın qaydaları budur: gərək niyyətin xoş ola, yemək yeməyəsən, heç nə içməyəsən, cinsi əlaqəyə girməyəsən, qəsdən qusmayasan. Oruc tutmaq həddi-bülüğa çatmış, aybaşı olmayan və zahılıqdan sonra üstü təmizlənmiş hər kəsə vacibdir. Elə ki, ramazanda təzə ayı gördün, ya düzlüyünə ürəkədən inanıb etibar elədiyin bir kəsdən ayı gördüyünü eşitdin, həmin dəqiqədən oruc tutmaq vacibdir. Oruc tutmağın zəruri şərtlərindən biri də hər gecə düz niyyət etməkdir. O ki, qaldı oruc tutmağın şərtləri, o da budur ki gərək obaşdan yeməyini yeyəndən sonra axşama qədər dilinə heç nə vurmayıb, orucunu iftarda açasan. Yaxşılıqdan, xeyirxahlıqdan başqa heç nə barəsində danışmayasan, Allaha ibadət eləyib Quran oxuyasan". Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm, orucu nə batil eləmir?" Qız cavab verdi: "Bədənə piy sürtmək, gözə sürmə çəkmək, yolda toz udmaq, öz tüpürçəyini udmaq, şeytana uymaq, naməhrəm arvada baxmaqdan toxum axması, qan aldırmaq, zəli qoydurmaq – bunlardan oruc batil olmur".

Fəqih dedi: "Yaxşı! İndi də sən mənə hər iki bayramda¹ qılınan namazdan danış". Qız cavabında dedi: "Sünnə tərəfindən müəyyən olunduğuna görə, azansız və iqaməsiz iki rükət namaz qılınır. Bu vaxt namaz qılan deyir: "Camaat namazı". Bundan da əlavə, birinci rükətdə qadağan nidasından başqa yeddi dəfə, ikinci rükətdə ayağa qalxanda dediyindən əlavə beş dəfə "Allahü-əkbər!" söyləyir. İmam Şafinin (Allah ona rəhmət eləsin) təlimində belə göstəriləndir. Namaz qılan din duasını oxuyur..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız hər iki bayramda qılınan namaz barəsində fəqiha danışib qurtaranda, fəqih dedi: "Yaxşı! İndi də sən mənə gün tutulanda, ay tutulanda qılınan namazdan danış". Qız cavab verdi: "Azansız, iqaməsiz iki rükət namaz qılınar. Namaz qılan hər rükətdə iki dəfə qəddini düzəldir, iki dəfə riku eləyir, iki dəfə səcdəyə gedir, sonra oturub etiraf duasını oxuyur, salavat eləyir, fəqih dedi: "Yaxşı! İndi də sən mənə müsəlla namazından danış". Qız cavab verdi: "Azansız, iqaməsiz iki rükət namaz qılırlar, sonra imam camaata nəsihət eləyib, Allaha yalvarır ki, camaatın günahından keçsin. Bu da qurtaranda əbasını çevirib, yuxarı tərəfini aşağı salır, Allahın dərgahına üz tutub yalvarır". Fəqih dedi: "Yaxşı! İndi də sən mənə cüt olmayan namazdan danış". Qız cavab verdi: "Cüt olmayan namaz da ön azı bir rükət, ön çoxu on bir rükət olur". Fəqih dedi: "Yaxşı! Sübh namazından danış görək". Qız cavab verdi: "Sübh namazı ön azı iki rükət, ön çoxu on iki rükət olur".

Belə olanda, fəqih dedi: "Yaxşı! Sən bizə zahidlik barəsində danış". Qız cavab verdi: "Zahidliyi Allah buyurub". Fəqih soruşdu: "Şərtləri hansılardır?" Qız cavab verdi: "Gərək ürəyində niyyətin düz ola, özün də məsciddən ancaq ehtiyac olanda çıxasan, arvad tayfasına toxunmayasan, pəhriz saxlayasan, heç kimlə danışmayasan".

¹ Qurban bayramı ilə orucluq bayramı nəzərdə tutulur.

Fəqih dedi: "Yaxşı! Sən bizə söylə görək zəvvarlıq nə vaxt vacibdir?" Qız cavab verdi: "Kim ki, həddi-bülüğa çatdı, ağılı başında oldu, özünün də İslam dininə etiqadı oldu, ziyarətə getməyə mümkünlüyü oldu, onun üçün ölməmişdən əvvəl bir dəfə zəvvar olmaq vacibdir". Fəqih soruşdu: "Zəvvarlığın şərtləri hansılardır?" Qız cavab verdi: "Nəfsi gözləmək, Ərəfatda dayanmaq, ibadətə başına dolanmaq, qaçış, bir də başı tamam qırxdırmaq, ya da saç qısa vurdurmaq". Fəqih soruşdu: "Varid olmağın qaydasını danış!" Qız cavab verdi: "Nəfsi gözləmək, ziyarətə başına dolanmaq, bir də qaçış". Fəqih soruşdu: "Nəfsi gözləməyin qaydaları hansılardır?" Qız cavab verdi: "Tikili paltar geyməmək, hörmət-izzətdən əl çəkmək, başı qırxdırmamaq, dirmaqları tutmamaq heyvan yaxud quş kəsməmək, qadına toxunmamaq". Fəqih soruşdu: "Ziyarət haqqında buyruq nədir?" Qız cavab verdi: "Bərkdən demək lazımdır ki, "Mən buradayam!", ibadətə başına dolanmaq, geri qayıdan baş yenidən dolanmaq, əl-Müzdəlifdə və Minada gecələmək, bir də ki, daş tullamaq"².

Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görək, cihad nədir, əsası nədən ibarətdir?" Qız cavab verdi: "Əsası odur ki, kafirlər bizə hücum eləsinlər, imam və silah-əsləhə olsun, düşmənlə üz-üzə gələndə mətanət göstərsin. Onun haqqında buyruq belədir ki, görək adamları cihada onun adı ilə qaldırasan: "Ya peyğəmbər, sən özün din əhlini döyüşə səslə!"

Fəqih dedi: "Yaxşı! İndi də sən mənə ticarət qaydalarından, onun barəsində olan buyruqdan danış". Qız dedi: "Ticarət qaydaları odur ki, biri öz razılığı ilə malını satır, o biri də alır. Görək həmin mal onu satanın öz ixtiyarında ola ki, alıcı da onu ala bilsin. Alıcının malın artığını almamağa ixtiyarı var". Fəqih soruşdu: "Ticarət barəsində nə buyrulub?" Qız cavab verdi: "Mal satan malını satmaqdan, mal alan da almaqdan boyun qaçıra bilər. Mal alanın aldığı malı seçməyə ixtiyarı var. Mal satanla mal alan ta alverləri baş tutana kimi, ya pozuluşub ayrılana kimi sövdələşə bilərlər". Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm, hansı şeyləri bir-birinə dəyişmək olmaz?" Qız cavab verdi: "Mən bu barədə Nəfinin dilindən səhih rəyayət eşitmişəm. O, deyirdi ki, Allah-təalanın rəşulu: peyğəmbər salavatullah quru xurmanı yaşı xurmaya, qaxac oti təzə otə, kərə yağı örənmiş yağa, ümumiyyətlə, bir qismdən olan yeyinti şeylərini bir-birinə dəyişdirməyi qadağan buyurubdur".

¹ Ərəfat - Məkkə yaxınlığında olan bağın adıdır. Həcc vaxtı zəvvarlar burada dayanırlar.

² Zəvvar Məkkəyə daxil olanda, əvvəlcə, necə deyirlər "ziyarət", yaxud "kiçik ziyarət" edir, yəni o: Kəbənin başına dolanmaq, Sofa ilə Murva topaları arasındakı mərəsim qayışında iştirak etmək, bir də saç tənənəli surətdə vurdurmaq ayaqlarını icra edir.

Zəvvarlığın (həcc) özü isə zəvvar Məkkə məscidində xeyir-dua möizəsini dinlədikdən sonra Məkkənin şərq tərəfində, dörd saatlıq yolda yerləşən Ərəfat dağına yollandıqda başlanır. Gündüz Ərəfat dağına qalandan sonra zəvvarlar əl-Müzdəlif adlanan qəsəbədə gecələyirlər, ertəsi gün Minaya gedib "qurban bayramı", yaxud "böyük bayram" edirlər. Sonra zəvvarlar Məkkəyə qayıdib ikinci dəfə Kəbənin başına yeddi dəfə dolanırlar və mərəsim qayışında iştirak edirlər.

Fəqih qızın verdiyi cavabları eşidəndən sonra başa düşdü ki, bu qız çox ağıllı, fərasətlidir, qanunşünaslıqdan, hadisatdan yaxşı baş çıxarır. Qurana mükəmməl bələddir. Belə olan surətdə, fəqih öz-özünə dedi: "Necə olur olsun, mən əmirəlmömininin hüzurunda bilikdə onu bağlamalıyam!"

Odur ki, fəqih kənizdən soruşdu: "Ey qız, söylə görüm adi dildə "vudu" sözü nə deməkdir? Qız cavab verdi: "Adi dildə "vudu" təmizlənmək, yuyunmaq deməkdir". Fəqih soruşdu: "Bəs adi dildə "səlat" sözünün mənası nədir?" - "Xoşbəxtlik arzu etməkdir". "Bəs adi dildə "qul" sözünün mənası nədir?" - "Pak olmaqdır". "Bəs adi dildə "saum" sözünün mənası nədir?" - "Pəhriz". "Bəs adi dildə "zəkat" sözünün mənası nədir?" - "Gəlir". - "Bəs adi dildə "Həcc" nə deməkdir?" - "Arzuyla yetişmək". Bəs adi dildə "cihad" sözünün mənası nədir?" - "Qorumaq". Qız bu cavabı verəndən sonra fəqihnin sözü qurtardı...

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəyayət eləyirlər ki, fəqihnin sözü qurtaranda o, ayağa qalxıb dedi: "Ya əmirəlmömininin, bil və agah ol ki, bu qız qanunşünaslıqda məndən üstündür".

Qız dedi: "Mən də sənə bir neçə sual vermək istəyirəm. Əgər sən doğrudan bilicisən, onda tez cavab ver". Fəqih dedi: "Sualını ver!" Qız soruşdu: "Dinin dayağı nədir?" Fəqih cavab verdi: "Dinin dayağı ondur. Birincisi - etiqad, yəni inam; ikincisi - namaz, yəni dinin yaranış xüsusiyyəti; üçüncüsü - kasıblara fitrə vermək, yəni şüglüzümmə

qalmamaq; dördüncüsü – oruc tutmaq, yəni qalxan; beşincisi – zəvvarlıq, yəni qanun; altıncısı – cihad, yəni nıcat; yeddincisi və səkkizincisi – yaxşıya həvəs, pisdən çəkinmək, yəni xeyirxahlığa cəhd etmək, doqquzuncusu – ümumi razılıq, yəni mehribanlıq; onuncusu – bilik həvəsi, yəni düzgün yol”.

Qız dedi: “Yaxşı! İndi bir suala da cavab verməlisən: İslam dininin kökləri hansılardır?” Fəqih cavab verdi: “İslamın kökü dördüddür: möhkəm etiqad, sidq ürəklə məqsədə can atmaq, şəriəti yaddan çıxarmamaq, anda sadıq olmaq”. Qız dedi bir sual da qalıb, ona cavab verdin-verdin, vermədin paltarını soyunduracağam. Fəqih dedi: “Soruş, ay qız”. Qız dedi: “İslam dininin qolları nədir?” Fəqih susub cavab vermədi.

Qız bunu görüb bərkəndə dedi: “İndi paltarını soyun, mən bu sualın cavabını sənə başa salım”. Əmirəlmöminin dedi: “Sən cavabını de, onun paltarını mən soyunduraram.” Qız dedi: “İslamın qolu iyirmi ikidir: Allah-təalanın kitabında, yəni Quranda deyilənlərə əməl etmək, onun rəsulu Məhəmməd salavatullahı oxşamaq, pislikdən əl çəkmək, halal buyrulan yeməklər yemək, haram buyrulandan uzaq olmaq, rən-cidə olanın tərəfini saxlamaq, günahını boynuna almaq, şəriəti bilmək, Allahın dostunu¹ istəmək, göydən gələne əməl etmək, Allahın göndərdiklərinə şəkk etməmək, dəyişməkdən çəkinmək, axırncı səfərə hazır olmaq, möhkəm inam, mümkün olan yerdə müqəssirin günahından keçmək, xəstəliyə dözmək, dara düşəndə səbirli olmaq, Allah-təalanı tanımaq, peyğəmbər salavatullahın nə üçün gəldiyini bilmək, məlun şeytana uymamaq, öz ürəyinin öhdəsindən gəlməyi bacarmamaq; ona qul olmamaq, Allaha həmişə sadıq qalmaq”.

Əmirəlmöminin qızın bu sözlərini eşidəndə fəqihə əmr elədi ki, paltarını soyunub alim əmmaməsini çıxartsın. Fəqih soyunub əmirəlmöminindən xəcalət çəkə-çəkə, kor-peşman çıxıb getdi.

Sonra başqa bir adam ayağa qalxdı, qızın qabağına gəlib dedi: “Ey qız, mənəm də bir neçə sualıma cavab ver”. Qız dedi: “Buyur!” Fəqih soruşdu: “Malın düzgün satılması nə deməkdir?” Qız dedi: “O deməkdir ki, qiyməti bəlli olsun, çeşidi bəlli olsun, pulunun ödənmə müddəti bəlli olsun”.

Fəqih dedi: “Yaxşı! Yeməyin qaydası hansıdır, onun haqqında buyruq nədir?” Qız dedi: “Görək yadında saxlayasan ki, Allah-təala insanı yaradanda onun ruzusunu da verir. Şükür olsun onun kərəminə”. Fəqih soruşdu: “Şükür nə deməkdir?” Qız cavab verdi: “Şükür odur ki, bəndə

Allah-təalanın ona qismət elədiyinin hamısını onun buyurduğu kimi sərf eləsin”. Fəqih soruşdu: “Yemək haqqında nə buyurulub?” Qız cavab verdi: “Əli yummaq, bismillah etmək, yeməyi sol yanı üstündə oturub üç barmaqla yemək, Allah verənə qane olmaq”. Fəqih dedi: “Yaxşı! Söylə görüm yeməyi ədəblə yemək üçün nə etmək lazımdır?” Qız cavab verdi: “Xırd tikələrlə yemək, bir də yanında oturanın üzünə az baxmaq”. Fəqih dedi: “Yaxşı...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız yeməyi ədəblə yeməyin qaydasına dair suala cavab verəndə fəqih dedi: “Yaxşı! Sən mənə qəlbin etiqadları, bir də onları təyin eləyən əlamətlər barəsində danış! Qız cavab verdi: “Üç etiqad var, üç də təyin eləyən əlamət. Birinci etiqad, iman gətirməkdir ki, onu təyin eləyən əlamət çoxallahlılıqdan imtina etməkdir; ikinci etiqad sünnəni qəbul etməkdir ki, onu təyin eləyən əlamət yenilikdən çəkinməkdir; üçüncü etiqad, Allahın itaətində olmaqdır ki, bunu da təyin eləyən əlamət onun yolundan çıxmamaqdır”. Fəqih dedi: “Yaxşı! Söylə görüm, dəstəmazın şərtləri hansılardır?” Qız cavab verdi: “Görək özünü Allaha tapşırasan, halalı haqamdan ayırd etməyi bacarasan, su təmiz ola, heç bir maneə də olmaya”.

Fəqih dedi: “Yaxşı! İnam barəsində danış görək!” Qız dedi: “İnamın doqquz şərti var: səcdə elədiyin müqəddəsə inam; özünün Allahın qulu olduğuna inam; Allahın heç nəyə, heç kimə oxşamadığına inam; iki ovucuna inam; hər şeyin əvvəlcədən insanın alınına yazılmış olduğuna inam; ləğv eləyəne inam; ləğv olunana inam; Allaha inam; onun mələklərinə, elçilərinə inam; bəxtə inam; xeyirin, şərin, acının və şirinin hər kəs üçün qabaqcadan yazılmış olduğuna inam”.

Fəqih dedi: “Yaxşı! O üç şey ki, başqa üç şeyə zidd çıxır, onun barəsində danış!” Qız dedi: “Baş üstə. Rəvayət eləyirlər ki, Sufyan-əs-Sauri¹

¹ İbrahim peyğəmbər nəzərdə tutulur.

¹ Sufyan-əs-Sauri – VIII əsrdə yaşamış məşhur ilahiyyatçı

deyərmiş: "Üç şey üç şeyi məhv eləyir: möminlər kömməhəl olanda onlar o dünyadan məhrum olurlar, padşahın üzünə ağ olmaq ruhu məhv eləyir; bədxərc olmaq pulu-dövləti yoxa çıxarır".

Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm, göyün neçə darvazası var, neçə açarı?" Qız cavab verdi: "Allah-təala buyurdu: "Göy yarananda onun darvazaları olsun", peyğəmbər salavatullah da deyib: "Göyün neçə darvazası olduğunu onu yaradandan başqa heç kim bilə bilməz. Çünki elə bir bəni-adəm yoxdur ki, ondan ötrü göydə iki qapı olmasın: birindən Allah onun ruzusunu göndərir, o birindən onun gördüyü işlər, tutduğu əməllər göyə qalxır. Nə qədər ki, adamın ömür möhləti var, ruzu darvazası bağlanmır; nə qədər ki, canı ağzından çıxmıyab onun gördüyü işlərin göyə qalxdığı darvaza bağlanmır".

Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm, şey nədir, yarım şey nədir, heç bir şey nədir?" Qız cavab verdi: "Şey mömindir, yarım şey riyakardır, heç bir şey kafirdir".

Fəqih dedi: "Yaxşı! Ürək barəsində danış görək". Qız cavab verdi: "Ürək var sağlam olur, ürək var xəstə olur, ürək var peşmançılıq çəkir, ürək var özünü Allaha həsr eləyir, ürək var nurlu olur. Sağlam ürək İbrahim Xəlilullahın ürəyidir; xəstə ürək kafirin ürəyidir; bəd əməldən peşmançılıq çəkən ürək Allahdan qorxusu olanın ürəyidir; özünü Allaha həsr eləyən ürək ağamız Məhəmməd salavatullahın ürəyidir; nurlu ürək də onun yolu ilə gedənlərin ürəyidir. O ki qaldı alimlərin ürəyi, onlar da üç qism olur: bu dünyaya bağlanan ürək; axirət dünyasına bağlanan ürək, bir də ki, öz xaliqinə bağlanan ürək. Deyirlər ki, üç cür də ürək var: bağlı ürək – kafirin ürəyi: itirilmiş ürək – riyakarın ürəyi; mətin ürək – möminin ürəyi. Bir də deyirlər ki, üç cür də ürək olur: nur və inamla dolu ürək; hicran qorxusu ilə yaranan ürək; unudulmaq qorxusu çəkən ürək".

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız ikinci fəqihin suallarının hamısına cavab verəndən sonra fəqih dedi:

"Yaxşı!" Onda qız dedi: "Ya əmirəlmöminin, bu adam özü yorulana kimi mənə sual verdi. İndi də mən ona iki sual verəcəyəm, əgər onlara cavab verdi, verib, vermədi, paltarlarını soyundurub alacağam, ondan sonra çıxıb gedə bilər, xoş gəldi".

Fəqih dedi: "Nə istəyirsən soruş!" Qız dilləndi: Söylə görüm, din barəsində nə bilirsen? Fəqih cavab verdi: "Din o şeyə deyilir ki, dilinlə təsdiq eləyirsən, ürəyinlə ona iman gətirirsən, vücudunla da əməl eləyirsən. Peyğəmbər salavatullah buyurub: "Nə qədər ki, mömində beş keyfiyyət kamil deyil, o, dinə tamam sahib ola bilməz: Allaha təvəkkül etmək, özünü Allaha tapşırmaq, Allahın əmrindən çıxmamaq, Allahın hökmünə itaət etmək, Allaha xoş gələn işlər görmək, zira əsil mömin odur ki, Allah naminə sevmək, Allah naminə pay vermək, Allah naminə rədd etməyi bacarmır".

Qız dedi: "Söylə görüm, qanunların qanunu hansıdır, bütün qanunların əsasında duran qanun hansıdır, hər qanun üçün vacib olan qanun hansıdır, qanunları yuyan qanun hansıdır, qanuna daxil olan buyruq hansıdır, qanunu tamamlayan qanun hansıdır?" Fəqih susub cavab vermədi. Belə olanda, əmirəlmöminin Təvəddüdə buyurdu ki, sualının cavabını özü desin, fəqihe də əmr elədi paltarlarını soyunub qıza versin.

Bundan sonra qız dedi: "Ya fəqih, qanunların qanunu Allah-təalanı tanımaqdır, bütün qanunların əsasında "Allahdan başqa Allah yoxdur, Məhəmməd onun rəsuludur" şəhadəti durur. Hər qanun üçün vacib olan qanun dəstəməzdir; qanunları yuyan qanun qülsüdür; qanuna daxil olan buyuruq – barmaqları, qalın saqqalı yumaqdır, qanunu tamamlayan qanun sünnətdir".

Burada fəqih acizliyi aydın oldu, o yerindən qalxıb dedi: "Ya əmirəlmöminin, and olsun Allaha, qanunşünaslıqda bu qız məndən üstündür!" Sonra libasını soyunub kor-peşman çıxıb getdi".

Növbət müəllimlə qareyə¹ çatanda qız üzünü bura toplaşan üləmalara tutub dedi: "Sizdən ustad qare hansınızdır, yeddi qiraəti bilən, sərfi-nəhvə, lisana bələd olan kimdir?"

Qare yerindən qalxdı, qızla üzbəüz oturub soruşdu: "Söylə görüm, Allah-təalanın mübarək kitabını oxumusanmı, oradakı ləğv eləyən və ləğv olunan ayələri, əsaslandırılmış və əsaslandırılmamış Məkkə və Mədinə surələrinin dərindən mənimləmişənmi? Quranın təfsirini başa düşmüşsənmi, onu nəql etməyən, onu oxumağın əsas şərtlərinə bələd olmusanmı?" Qız cavab verdi: "Bəli!"

¹ Qare – Quran oxumağı yaxşı bacaran adam

Bunu eşidəndə fəqih dedi: "Söylə görüm, Quranda neçə surə, neçə onda bir hissə, neçə ayə, neçə hərf, neçə səcdə var? Neçə peyğəmbərin orada adı çəkilir, Mədinə surələrinin sayı neçədir, Məkkə surələrinin sayı neçədir, orada neçə uçan məxluq göstərilir?" Qız cavab verdi: "Ey ağa, Quranda yüz on dörd surə var, onlardan yetmişi Məkkə surəsi, qırx dördü Mədinə surəsidir. O ki qaldı onda bir hissələrə, onlar da altı yüz iyirmi birdir; Quranda ayələrinin sayı altı min iki yüz otuz altıdır; orada yetmiş doqquz min dörd yüz otuz doqquz söz, üç yüz iyirmi üç min altı yüz yetmiş hərf var; Quranı oxuyan üçün hər hərfi oxumaq on xeyir iş görməyə əvəz tutulur. Qaldı səcdələr, onlar da on dördüdü..."¹

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız qarenin suallarına cavab verəndən sonra dedi: "Qaldı Quranda adları çəkilən peyğəmbərlər, onlar iyirmi beşdir: Adəm, Nuh, İbrahim, İsmayıl, İshaq, İsa, Yaqub, Yusif, Əl-Yasa, Yunis, Lot, Salih, Süeyb, Davud, Süleyman, Zü-l-Kifl, İdris, İlyas, Yəhya, Zəkəriyyə, Əyyub, Musa, Harun və Məhəmməd salavatullah. Uçan məxluqlar da doqquzdur. Fəqih soruşdu: "Onların adı nədir?" Qız cavab verdi: "Ağcaqanad, arı, milçək, qarışqa, şanapipik, qarğa, çöyirtkə, Əbabil və İsa quşu, yəni yarasa".

Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm Quranda ən yaxşı surə hansıdır? Qız cavab verdi: "Bəqərə surəsi". Fəqih soruşdu: "Ən əzəmətli ayə hansıdır?" Qız cavab verdi: "Ən əzəmətli ayə təxt-tac bərsində olan ayədir ki, əlli kəlamdan ibarətdir, hər kəlamda da əlli salavat var". Fəqih soruşdu: "Hansı ayədə doqquz möcüzədən danışılır?" Qız dedi: "Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "Yerin, göyün yaranmasında, gecənin-gündüzün bir-birini əvəz etməsində, insana xeyirli olan yüklə donizlərdə gəzən gəmilərdə..." və ayənin axırına kimi". Fəqih dedi:

¹ Quranda deyilir ki, Allah tərəfindən Hozroti İsağa palçıqdan düzəldilmiş quşu cənab gətirmək qüdrəti verilmişdi.

"Yaxşı! Söylə görüm, ən ədalətli ayə hansıdır?" Qız cavab verdi: "Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "Allah buyurub ki, ədalətli, rəhmli ol, qohum-əqrəbanı pəysiz qoyma; o, murdarlığı, pis iş tutmağı, ədalətsizliyi qadağan eləyib". Fəqih soruşdu: "Hansı ayədə arzudan danışılır?" Qız cavab verdi: "Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "Məgər onlardan hər biri behiştə getmək arzusunda deyilmi?" – "Hansı ayədə ümiddən danışılır?" – "Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "De ki: "Ey mənim günahkar bəndələrim, günaha batmış olsanız da, ümidinizi Allahdan üzməyin, Allah rəhimdir: doğrudan da Allah günahkarın günahından keçir, axı o kəramətli, rəhmli".

Fəqih dedi: "Yaxşı! Söylə görüm Quranı hansı qiraətdə oxuyursan?" Qız cavab verdi: "Cənnət əhlinin, yəni Nəfi qiraətində oxuyuram". Fəqih soruşdu: "Hansı ayədə peyğəmbərlərin yalanından danışılır?" Qız cavab verdi: "Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "Və onun köynəyini onlar yalandan qana batırdılar. Onlar, yəni Yusifin qardaşları." Fəqih soruşdu: "Söylə görüm, hansı ayədə kafirlər düz danışılar?" Qız cavab verdi: "Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "Yəhudilər dedilər: "Nəsrənilər heç nəyə əsaslanmırlar"; nəsrənilər dedilər: "Yəhudilər heç nəyə əsaslanmırlar"; onlar kəlamları oxuyurlar, ona görə də hamısı düz deyirdi". Fəqih soruşdu: "Hansı ayədə Allah özü barədə danışır?" Qız cavab verdi: "Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "Mən cinləri, insanları ancaq ona görə yaratdım ki, onlar mənə sitayiş eləsinlər". Fəqih soruşdu: "Mələklərin sözü hansı ayədədir?" Qız cavab verdi: "Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "Biz səni mədh eləyirik, sənə təriflər oxuyuruq!"

Fəqih dedi: "Sən mənə indi də "Daşla vurulmuş şeytandan qorunmaq üçün Allaha pənah gətirirəm!" nidəsindən danış, söylə görüm onun bərsində nə deyilib?" Qız cavab verdi: "Hifz nidasını Quran oxuyan hər bir kəsə Allah özünün bu kəlamıyla buyurub: "Quran oxuduğun vaxt daşla vurulmuş şeytandan hifz olunmaq üçün Allaha pənah gətir!" Fəqih soruşdu: "Söylə görüm, hifz nidasının sözləri necədir, onların bərsində ixtilaf nəyin üstündədir?" Qız cavab verdi: "Bəziləri onu belə deyirlər: "Daşla vurulmuş şeytandan hifz olunmaq üçün hər şeyi eşidən, hər şeydən agah olan Allaha pənah gətirirəm?" Bəziləri də deyirlər: "Qadir Allaha pənah gətirirəm". Ancaq hamısından yaxşısı Qurani-Kəbirdə deyiləndir. Peyğəmbər salavatullah Quran oxumağa

¹ Əbu Ruəym Əbdürəhman Nəfi – məşhur ilahiyatçıdır, 786-cı ildə, Quran oxuduğu yerdə vəfat edib.

başlayanda deyərmiş: "Daşla vurulmuş şeytandan hidz olunmaq üçün Allaha pənah gətirirəm". Nəfinin sözlərinə əsaslanıb belə rəvayət eləyirlər ki, onun atası deyərmiş: "Məhəmməd salavatullah gecə namaz qılmağa duranda deyərmiş: "Allah hamıdan böyükdür, səhər-axşam şükürlər olsun onun cəlalına!" Sonra deyirdi: "Daş dəymiş şeytanın hiyləsindən, felindən hidz olunmaq üçün Allaha pənah gətirirəm." İbn Abbasın (Allah ondan da, onun atasından da razı olsun!) barəsində rəvayət eləyirlər ki, o deyərmiş: "Cəbrayıl Allah tərəfindən birinci dəfə peyğəmbər salavatullahın yanına göndəriləndə hidz nidasını ona öyrədir dediyi: "Ya Məhəmməd, de ki: hər şeyi eşidən, hər şeydən aqah olan Allaha pənah gətirirəm!" Sonra de: "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi!" Sonra da dedi: "Xəlc eləyənin naminə". Allahın xəlc elədiyi də insandır ki, onu qan laxtasından yaradıb".

Qare qızın dediklərini eşidəndə onun sözlərinə, dilavərliyinə, ağılına, kamalına heyran olub dedi: Ey qız, söylə görüm, Onun (o böyükdür!) bu kəlamı barədə nə bilirsen: "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi". Bu, Quranın ayələrindəndir, özü də iki surədən bir təkrar olunur. Bu barədə alimlər arasında böyük ixtilaf var". Fəqih dedi: "Yaxşı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız qarenin sualına cavab verib deyəndə ki, "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi" sözləri barədə alimlərin arasında böyük ixtilaf var, qare dedi: "Yaxşı! Söylə görüm niyə "Tövbe" surəsinin əvvəlində "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi" sözləri yazılmayıb?" Qız cavab verdi: "Peyğəmbər salavatullahla çoxallahlılar arasında olan müqavilənin pozulması barəsində "Tövbe" surəsi göydən gələndə, Peyğəmbər salavatullah Əli ibn Abutalib¹ (Allah onun üzünü ağ eləsin) Allahın himayəsində

olan bayramın günündə "Tövbe" surəsini onların yanına göndərdi, Əli surəni onlara oxuyanda "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi" sözlərini oxumadı".

Fəqih dedi: "Söylə görüm! "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi" kəlamının üstünlüyü, xeyri nədədir? Qız cavab verdi: "Rəvayət eləyirlər ki, peyğəmbər salavatullah deyib: "Hansı işi görməyə başlayanda ki, sifətə dedim: "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi", həmin işdən həmişə xeyir görürsən". Bir də rəvayət eləyirlər ki, peyğəmbər salavatullah buyurub: "Allah-təala öz böyüklüyünə and içib ki, xəstə yanına gələnlər hər dəfə "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi" sözlərini söyləsələr xəstə şəfa tapar". Belə də rəvayət eləyirlər ki, xudavəndi-kərim öz taxtını yaradanda taxt başlayıb titrəməyə; belə olanda, Allah onun üstünə yazıb: "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi", taxtın titrəməyi o saat dayanıb. "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi" kəlamı göydən Allahın rəsulu Məhəmməd salavatullahla göndəriləndə, o deyib: "İndi üç şeydən mənim qorxum yoxdur: yerə girməkdən, yolumdan dönməkdən, bir də suda boğulmaqdan". Bu sözlərin hikməti çox böyükdür. İnsana xeyri də o qədərdir ki, saymaqla qurtarmaz. Rəvayət eləyirlər ki, peyğəmbər salavatullah deyərmiş: "Qiyamət günü adamı gətirib onunla haqq-hesab çəkəcəklər, o adam ki, ömründə bir savab iş tutmayıb, onda əmr olunacaq ki, onu atsınlar qır qazanına. Onda həmin adam deyəcək: "Ya rəbb, mənim bəmədə ədalətsizlik elədin!" Allah-təala soruşacaq: "Nə üçün?" Həmin adam cavab verəcək: "Ona görə ki, ya rəbb, sən özünü həmişə rəhmli, şəfqətli adlandırmısan, amma indi istəyirsən məni məhşər ayağına çəkəsən". Onda xudavəndi-ələm deyəcək: "Mən özümü rəhmli, şəfqətli adlandırmışam; aparın məzlum bəndəmi cənnətə, çünki mən rahimlərin rahimiyəm".

Qare dedi: "Yaxşı! İndi də sən mənə "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi" kəlamının ilk dəfə nə vaxt deyildiyini söylə!" Qız cavab verdi: "Allah-təala Quranı göydən nazil eləməyə başlayanda "Bismillah" yazırdılar. Sonra Allah bu kəlamı nazil elədi: "De ki, Allaha dua eləyəndə ya bismillah deyin, ya da bismillahi ərrəhman deyin, hansı adla çağırırsınız çağırın, onun adlarının hamısı mübarəkdir". Bundan sonra: "Bismillahi ərrəhman" yazmağa başladılar. "Ya ilahə illəllah, ərrəhman ərrəhim" kəlamı göydən nazil olandan sonra "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi!" yazmağa başladılar".

¹ Əli ibn Abutalib – Məhəmmədin əmisi oğlu və kürəkənidir, dördüncü xəlifədir (hakimyyət illəri: 656-661).

¹ Quranın 9-cu (Tövbe) surəsini Əli ibn Abutalib 631-ci ilin fevral-mart aylarında Məkkədə oxuyub. Surənin məzmunu əsasən Bizans imperiyasının əleyhinədir.

Qare qızın bu cavabını eşidəndə başını aşağı öz-özünə fikirləşdi: "Doğrudan da çox təəccüb qalmalıdır. Bir gör bu qız "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhimi" kəlamının yarandığını necə dərinləndirir. And olsun Allaha, bir kələk işlətməsəm, mən bu qıza üstün gələ bilməyəcəyəm".

Bunu fikirləşəndən sonra qare dedi: "Ey qız, söylə görüm, Allah Quranın hamısını birdən göndərib, yoxsa hissə-hissə göndərib?" Qız cavab verdi: "Yeri-göyü yaradan Quranı Allahın elçilərinin ağası, peyğəmbərlər peyğəmbəri Həzrəti Məhəmmədə Cəbrayıl Sadiqlə (onun ruhu şad olsun) göndərdi, baş verən əhvalatlara müvafiq Cəbrayıl iyirmi ilin müddətində Allahdan Məhəmməd peyğəmbərə ömr və qadağanla, vəd və təhdidlə, hekayələrlə və ibrətamiz hekayələrlə ayrı-ayrı ayələri gətirmişdir".

Qare dedi: "Yaxşı! İndi də göydən Allahın rəsuluna gələn birinci surədən danış!" Qız cavab verdi: "İbn Abbasın¹ dediyinə görə, həmin surə "Laxta" surəsidir, ancaq Cabir ibn Abdullah irad eləyir ki, bu "Əbaya bürünmüş" surəsidir. Bundan sonra başqa surələr, ayələr göydən göndərilibdir". Qare dedi: "Axırıncı göndərilən ayə barəsində danış". Qız cavab verdi: "Peyğəmbərə göndərilən axırıncı ayə, "Sələm" ayəsidir, ancaq bəziləri də deyirlər ki, bu "Allahdan kömək gələndə və zəfər kəlamıdır..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağlı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağlın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız Qurandakı axırıncı ayədən danışib qurtaranda qare dedi: "Yaxşı! Söylə görüm, Allahın rəsulunun (xudavəndi-kərimin salanı və kərəmi onun üstündə olsun) sağlığında Quranı toplamaqda ona neçə adam kömək eləyirdi?" Qız cavab verdi: "Dörd adam: Ubeyy ibn Kəb, Zeyd ibn Sabit, Əbu Ubeydə-Əmir ibn əl-Cərrah, bir də Osman ibn Əffan

¹ Abdullah ibn Abbas (619-687) – Məhəmmədin omisi oğludur. Məhəmməd peyğəmbərə aid hadisələrin mühafizəçisi və rəvayət edən kimi məşhurdur.

(Allah onların hamısından razı olsun)". Qare dedi: "Yaxşı, söylə görüm Quranın qiraət qaydaları hansı qarelərdən götürülüb". Qız cavab verdi: "Onlar da dörd nəfərdir: Abdullah ibn Məsud, Ubeyy ibn Kəb, Muaz ibn Cəbəl, bir də Salim ibn Abdullah".

Qare soruşdu: "Söylə görək, Onun (o böyükdür!) bu kəlamı barəsində nə bilirsen: "Ucaldılmışların qarşısında kəsilənlər?"¹ Qız cavab verdi: "Ucaldılmışlar bütldür ki, onları ucaldıb Allah əvəzinə (xudavəndi-kərimə pənah gətirirəm) onlara sitayiş eləyirlər".

Qare soruşdu: "Söylə görüm, Onun (o böyükdür!) bu kəlamı barəsində nə bilirsen: "Sən mənim ürəyimdə olanı bilirsen, amma mən sənin ürəyindəkini bilmirəm". Qız cavab verdi: "Bu o deməkdir ki, sən mənə yaxşı tanıyırsan, ürəyimdə nə var hamısı sənə əyandır, amma mən sənin qəlbindəkilərdən xəbərdar deyiləm. Onun (o böyükdür!) bu kəlamı həmin fikri təsdiq eləyir: "Sən, həqiqətən o kəssən ki, ondan gizli heç nə yoxdur". Bəzilərinin də dediyinə görə bu, o deməkdir ki, sən mənim əslimi bilirsen, amma mən sənin əslini bilmirəm".

Qare dedi: "Bəs Onun (o böyükdür!) bu kəlamı barəsində nə deyər bilirsən: "Ey mənə iman gətirənlər, Allah-təalanın halal buyurduğu nemətə haram deməyin". Qız cavab verdi: "Mənim şeyxim (Allah ona rəhmət eləsin) əd-Dəhhakin sözlərinə isnad eləyib mənə deyirdi: "Müsəlmanlardan bir qismi deyirmiş: "Özümüzü axtalayıb, əynimizə qəzildən paltar geyək". Buna görə də həmin ayə Allah tərəfindən göndərilib". Kətada² da deyir ki, bu ayə Peyğəmbər salavatullahın tərəfdarlarından Əli ibn Abutalib, Osman ibn Musab və qeyrilərinə görə gəlib. Onlar deyirlərmiş: "Özümüzü axtalayıb əynimizə qəzil geyək və rahib olaq". Buna görə də həmin ayə göndərilib.

Qare xəbər aldı. "Söylə görüm, Onun (o böyükdür!) bu kəlamı barəsində nə bilirsen: "Allah İbrahimi özünə dost elədi?" Qız cavab verdi: "Dost o şəxsdir ki, ehtiyacı var, başqasının köməyinə möhtacdır; bəziləri də deyirlər ki, dost odur ki, Allah-təalanı sevir, ona sadıqdır, həm də bu məhəbbəti onun qəlbindən heç nə çıxarda bilməz".

Qare gördü ki, nə deyir, qız o saat cavabını verir, sözləri dolu kimi yağdırır. Belə olanda, kişi ayağa qalxıb dedi: "Ya əmirəlmöminin Allah özü şahiddir ki, bu qız Quranı məndən yaxşı bilir!" Onda qız dedi: "Mən də sənə bircə sual verəcəyəm, əgər cavabını tapdın tapdın, tapmadın paltarını soyunduracağam". Əmirəlmöminin dedi: "Sualını ver!"

¹ Bütlorə kəsilon qurban otini yeməyi Quran haram hesab eləyir.

² Kətada – VIII əsrdə yaşamış Quran tefsirçisidir.

Qız dilləndi: "Hansı ayədə iyirmi üç "kaf", hansı ayədə on altı "mim", hansı ayədə yüz qırx "eyn"¹ var; Quranın hansı hissəsində mədhiyyə yoxdur? Qare bu sualın cavabını verməkdə aciz qaldı, qız dedi: "Paltarını soyun!"

Qare paltarını soyunandan sonra qız dilləndi: "Ya əmirəlmöminin, on altı "mim" olan ayə "Hud" surəsindədir, Onun (o böyükdür!) bu kəlamında: "Ya Nuh, salamat get, Allahın kölgəsi üstündən əskik olmasın..."; iyirmi üç "kaf" olan ayə "Bəqərə" surəsindədir, özü də borc haqqındadır; o ki qaldı yüz qırx "eyn" olan ayəyə, o da "Əbəs" surəsində, Onun (o böyükdür!) bu kəlamındadır: "Musa bizim buyurduğumuz vaxt öz qəbiləsindən yetmiş adam seçdi, axı hər bir adamın iki gözü var". Mədhiyyə olmayan hissə də "Vaxt çatdı, ay parçalandı", "Ərrəhman" və "Dərk eləyən" surələridir". Qare paltarını soyunub xəcalət çəkə-çəkə çıxıb getdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz qırx doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız qareyə üstün gələndə qare paltarını soyunub xəcalət çəkə-çəkə çıxıb getdi.

Bu vaxt həkimbaşı irəli yeriyib qıza dedi: "Din elmi haqqında söhbətimiz qurtardı, indi də ağlına güc ver, bizə cisimlər elmindən, insandan danış: söylə görək, onun təbiəti necədir, bədənində neçə damar, neçə sümük var, fəqərə sütunu neçə fəqərədən ibarətdir, birinci damar hansıdır, niyə Adəm Adəm adlandırılıb?" Qız cavab verdi: "Adəm ona görə Adəm adlandırılıb ki, o, qarabəniz idi, sifətinin rəngi qəhvəyi idi, deyirlər, bir də ona görə ki, o, daşlı torpaqdan yaranıb², yəni torpağın üst qatından. Adəmin sinəsi Kəbə torpağından, başı Məşriq torpağından, ayaqları da Məğrib torpağındandır. İnsan yarananda onun başına yeddi yerdən darvaza qoyulub: iki göz, iki qulaq, iki burun deşişi,

¹ Kaf, mim, eyn (göz) – ərəb hərflərinin adlarıdır, qədim sami əlifbasında "eyn" hərfi gözü oxşayırmış.

² Ərəbcə qarabəniz – udma, daşlı torpaq isə adim deməkdir.

bir ağız! Ağzın da iki yolu var: biri qabaqdandır, biri də daldan. Allah gözlərə görmək, qulaqlara eşitmək, burun deşiklərinə iy bilmək, ağza dad bilmək qabiliyyəti verib, dili də onun üçün yaradıb ki, insan üreyindəkini desin. Adəmi Allah dörd şeyin birləşməsindən yaradıb: suyun, torpağın, odun və havanın. Sarı öddə od xasiyyəti var, çünki o, istidir, qurudur; qara öddə torpaq xasiyyəti var, çünki o, soyuqdur, qurudur; bəlgəmdə su xasiyyəti var, çünki o, soyuqdur, nəmdir; qanda hava xasiyyəti var, çünki o, istidir, nəmdir. Allah insanın bədənində üç yüz altmış damar, iki yüz qırx sümük, üç ruh yaradıbdır: heyvani ruh, mənəvi ruh, bir də ruhani ruh; bunların da hər birinə vəzifə tapşırıb. Bundan əlavə, Allah insana ürək də verib, dalaq da, ağ ciyər də, qara ciyər də, altı bağırsaq, iki böyrək, iki yanbız verib, çümük iliyi, dəri, sümük və beş cür hiss verib: eşitmə, görmə, iy bilmə, dad bilmə, bir də lamisə hissi. Allah üreyi sinənin sol tərəfində, mədəni də üreyin qabağında yerləşdirib, ağ ciyəri ürək üçün yelpik yaradıb; qara ciyəri döşün sağ tərəfində, üreyin qarşısında yerləşdirib. Bundan başqa, Allah qulaq pərdəsi, bağırsaq yaradıb, döş sümüklərini düzüb, onları qabırğalarla hörüb".

Həkim dedi: "Yaxşı! Söylə görüm insanın başında neçə girinti var?"

Qız cavab verdi: "Başda üç batıq var, onlarda da beş qüvvə yerləşir ki, bunlar da daxili hissələr adlanır: idrak qabiliyyəti, xəyal qabiliyyəti, bir də ki, yaddaş". Həkim dedi: "Yaxşı, indi də sən bizə bədənəki sümüklərdən danış..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əllinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, həkim qıza dedi: "İndi də bizə bədənəki sümüklərdən danış!" Qız cavab verdi: "Bədənə iki yüz qırx sümük var, bunlar da üç qismə bölünür: baş sümükləri, bədən sümükləri, qol-qılça sümükləri. Baş qafatasından və üzdən ibarətdir; qafatası səkkiz sümükdən ibarətdir, həmin sümüklərə dörd qulaq sümüyü birləşdirilib. Üz iki çənədən əmələ gəlib: alt çənə, üst çənə. Üst çənə on bir sümükdən ibarətdir, amma alt çənə bir sümükdən əmələ gəlir, onunla da otuz iki diş və dilqabağı sümük

birdləşib. O ki qaldı bədən hissəsi, o da bel sütunundan, döş qəfəsindən, bir də çanaq sümüyündən ibarətdir. Bel sütunu fəqərə adlanan iyirmi dörd sümükdən yaranıb; döş qəfəsi də döş sümüyündən, həm də qabırğalardan ibarətdir. Qabırğaların sayı iyirmi dördür, on ikisi sağ tərəfdə, on ikisi sol tərəfdə yerləşir. Çanaq iki yan sümüyündən, büzdümdən, omba sümüyündən əmələ gəlib. Qaldı qol-qılça, o da iki qoldan, iki də qılçadan ibarətdir. Hər qol ibarətdir: birincisi, kürək sümüyü ilə körpücük sümüyündən əmələ gələn çiyindən; ikincisi, bir sümükdən ibarət bazu önündən; üçüncüsü, dirək sümüyü ilə kiçik bilək sümüyündən ibarət bazudan; dördüncüsü, biləkdən, əl darağı ilə beş barmaqdan ibarət olan pəncədən. Bilək iki cərgə düzülmüş səkkiz sümükdən yaranıb, hər cərgədə dörd sümük var; əl darağında beş sümük birdləşir; barmaqların sayı beşdir; baş barmaqdan başqa, hər barmaq oynaq adlanan üç sümükdən ibarətdir, baş barmaqda oynaqqların sayı ikidir. İki qılçanın hərəsi ibarətdir: birincisi, bir sümükdən yaranan ombadan; ikincisi, üç sümükdən, yəni böyük baldır sümüyündən, kiçik baldır sümüyündən, bir də diz qapağından ibarət olan baldırdan; üçüncüsü pəncədən. Pəncə də əl kimi, dabandan, ayaq darağından və barmaqlardan düzəlib. Ayaq darağında beş sümük var. Barmaqlar da beş dənədir, baş barmaqdan başqa, hər bir barmaq üç oynaqdan düzəlibdir, baş barmaqda cəmi iki oynaq var”.

Həkimbaşı dedi: “Yaxşı! Söylə görüm, şah damar hansıdır?” Qız cavab verdi: “Şah damar ürək damarıdır, qalan damarların hamısı ondan ayrılır. Damarlar çoxdur, sayını təkcə onları yarananın özü bilər, ancaq deyilənlərə görə, bir az bundan qabaq öz elədiyimiz kimi, cəmi üç yüz altmış dənədir. Allah dili bədən üçün dilmanc, gözü çıraç, burunu iy bilmək, əlləri yapışmaqdan ötrü yaradıb. Qara ciyər rəhm evi, dalaq gülüş evidir, o ki qaldı böyrək – o da hiylə yeridir. Ağ ciyər yelpikdir, mədə anbardır, ürək bədənənin dayağıdır, ürək saz olanda bədən də saz olur, o ki korlandı, bədən puç olub gedir”.

Həkimbaşı dedi: “Söylə görək, bədənənin daxili və xarici əzələlərinin xəstəliyinə dəlalət eləyən hansı əlamətlər, hansı zahiri nişanələrdir?” Qız cavab verdi: “Baş üstə, əgər həkim dərəkə sahibdirsə, onda bədənəni müayinə eləyir, xəstənin əlini öz əlinə alıb bərkliyini, istiliyini, soyuqluğunu, quruluğunu, nəmliyini yoxlayır. Zahiri nişanələr batinəki xəstəliyə dəlalət eləyir: gözün sarı olması sarılıq xəstəliyini, kürəyin donqarlanması ciyər xəstəliyini göstərir”. Həkim dedi: “Yaxşı...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əlli birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız xəstəliklərin zahiri nişanələrini danışandan sonra həkim dedi: “Yaxşı, söylə görüm daxili əlamətlər hansılardır?” Qız cavab verdi: “Xəstəliklərin daxili əlamətlərə görə müəyyən edilməsi altı əsasə görə olur: birincisi, xəstənin hərəkətlərinə görə; ikincisi, ifrazat görə; üçüncüsü, ağrıya görə; dördüncüsü, ağrının yerinə görə; beşincisi, şişə görə; altıncısı, köməkçi əlamətlərə görə”.

Həkim dedi: “Danış görək başağrısına nə səbəb olur?” Qız cavab verdi: “Bir yemək həzm olmamış üstündən ikincisini yemək, dalbadal toxluq eləmək; adamları puç eləyən bax bunlardır. Kim ki, istəyir dünyada çox yaşasın, o görərkən nahar eləsin, şam yeməyini gec yeməsin, arvadlarla az görüşsün ki, bununla da qan aldırmağı, zəli qoydurmağı azaltsın. Görək o, öz qarnını üç hissəyə bölsün: bir hissəsini yemək üçün, bir hissəsini su üçün, bir hissəsini də nəfəs üçün ayırsın; ona görə ki, bəni-adəmin bağırsağının uzunluğu on səkkiz qarışdır: altısı yeməyə, altısı içməyə, altısı da nəfəsə məxsus olmalıdır. İnsana ehtiyatla durub-oturmaq yaraşır – bunun cana böyük faydası, xeyri var. Xudavəndi-kərim (o böyükdür!) buyurub: “Həmişə gözəndə gözün ayağının altında olsun”.

Həkim dedi: “Yaxşı! Söylə görək, sarı ödənin dağılmasının əlamətləri hansılardır, bunun üçün nədən çəkinmək lazımdır?” Qız cavab verdi: “Sarı ödənin dağılmasını sifətin sarılmağından, ağzın acılığından, quru-luğundan, iştahın olmamasından, nəbzənin tez-tez virməsindən bilmək olar. Bu naxoşluq xəstə üçün qorxuludur. Cəmi od kimi yandıran hərəkət, beyinin iltihabı, şiş, bağırsaqda yara əmələ gəlməsi, bərk yanğı, sarı ödənin dağılmasının nişanələrindədir”.

Həkim dedi: “Yaxşı! Söylə görək, qara ödənin dağılmasının əlamətləri hansılardır, bu xəstəliyə düşər olan şəxsin qorxusu nədəndir?” Qız cavab verdi: “Bu xəstəlik insanda yeməyə yalançı iştahə əmələ gətirir, azarlı bərk narahat olur, danxır. Belə olan surətdə, hökmən xəstənin qarnı boşalmalıdır, yoxsa xəstəlik ruhi düşkünlüyə, fil azarına, xərçəngə, dalaq ağrısına, bağırsaqla yarasına səbəb olar”.

Həkim dedi: "Yaxşı! Söylə görək, müalicə nəçə hissəyə bölünür?" Qız cavab verdi: "İki hissəyə. Birincisi, xəstə bədənlə rəftar etmək məharətidir; ikincisi, ona əvvəlki sağlamlığını necə qaytarmağı bilməkdir". Həkim dedi: "Söylə görüm, dərmanı nə vaxt içmək xeyirlidir?" Qız cavab verdi: "Elə ki ağaclar şirəyə dolub yarpaqladı, tənəklər qora bağladı, elə ki xoşbəxtlik ulduzu doğdu, demək dərman içməyin vədəsi gəlib, azar-bezar candan qovulacaqdır".

Həkim dedi: "Danış görüm, nə vaxt adam təzə qabdan içki içəndə o, nuş olur, xeyirli olur, müşk-ənber qoxuyur?" Qız cavab verdi: "İçki onda adama nuş olur ki, onu yeməkdən bir qədər sonra içsən; şair yaxşı deyib:

Heç vaxt tox qarına şərab içmə sən,
İçməyə tələssən xəstələnersən.

Yedin – bir az gözlə, bir qədər yuban,
Ağız ləzzətini onda duyarsan".

Həkim dedi: "Söylə görüm, o hansı yeməkdir ki, ondan insan xəstələnmir?" Qız cavab verdi: "O yemək ki, onu acanda yeyirlər, özü də yeyəndə qabırğanın altını həddindən ziyadə doldurmurlar. Həkim Halen¹ deyib: "Kim ki, xörək yemək istədi, qoy tələsməsin, onda peşman olmaz". Bu söhbəti peyğəmbər salavatullahın kəlamilə qurtaraq, o buyurub: "Mədə xəstəlik evi, pəhriz cümlə dərmanların başıdır; hər bir xəstəliyin kökü mədə pozğunluğunda, yəni yeməyin həzm olunmamasındadır..." Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

452-ci gecə

Elə ki dörd yüz əlli ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız dedi: "Mədə xəstəlik evi, pəhriz cümlə dərmanların başıdır", sonra da hədisi axıra qədər danışdı. Həkim soruşdu: Hamam barəsində nə söyləyə bilərsiniz?" Qız cavab verdi: "Hamama görə tox qarına getməyəsən, peyğəmbər salavatullah buyurub: "Gözəl yerdir hamam, orada

¹ Halen – II əsrdə yaşamış məşhur yunan həkimi

bədən pak olur, atəş yada salınır". Həkim soruşdu: "Hansı hamam yaxşıdır?" Qız cavab verdi: "O hamam yaxşıdır ki, suyu şirin, içərisi geniş, havası xoş olsun. Orada dörd cür hava: payız, yay, qış, yaz havası olmalıdır.

Həkim soruşdu: "Söylə görüm, hansı xörək yaxşıdır?" Qız cavab verdi: "O xörək yaxşıdır ki, onu qadın hazırlayır, üstündə az zəhmət çəkilib, sən də onu istahla yeyirsən. Ən dadlı xörək səridir¹. Peyğəmbər salavatullah buyurub: "Qadınların ən yaxşısı Ayışə², xörəklərin ən gözəli səridir". Həkim dedi: "Söylə görək, ən gözəl ərzaq hansıdır?" Qız cavab verdi: "Ətdir. Peyğəmbər salavatullah buyurub ki, ən gözəl ərzaq ətdir, zira bu dünyanın da, o dünyanın da ləzzəti ondadır". Həkim soruşdu: "Bəs ən yaxşı ot hansıdır?" Qız cavab verdi: "Qoyun ətidir. Ancaq qaxac ətdən çəkin, çünki onun bir xeyri yoxdur". Həkim dedi: "Meyvə barəsində danış!" Qız cavab verdi: "Meyvəni vaxtı çatanda ye, elə ki vaxtı keçdi dilinə vurma". Həkim soruşdu: "Yaxşı, su içmək barəsində nə bilirsen?" Qız cavab verdi: "Suyu bir neçə kərə dalbadal içmə, içəndə də birməfəsə içmə; sonra başağırsından əziyyət çəkərsən, cürbəcür azar-bezara mübtəla olarsan. Hamamdan çıxandan sonra, qadınla yaxın olandan sonra dərhal su içmə, yeməyin üstündən cavanlar on beş, ahıllar qırx dəqiqə keçməmiş su içməməlidirlər, suyu yuxudan oyananda da içmək olmaz".

Həkim dedi: "Yaxşı, indi də bizə şərab içməkdən danış". Qız cavab verdi: "Məgər Allah-təalanın Quranda buyurduğu səndən ötrü kifayət deyilmi? Orada deyilib: "Şərab, məysir³, haram olunanlar, fal oxları – hamısı şeytanın iyrənc işidir, bunlardan uzaq olun, xeyir görürsüz". Xudavəndi-kərim bir də buyurub: "Onlar səndən şərab, məysir barəsində soruşanda, de ki, onlardan böyük ziyan da görərsən, xeyir də, ancaq zərəri xeyirdən çoxdur". Şair də yaxşı deyib:

Heç ar edirsənmi, şərab düşküni?
Haram buyurubdur Allah içkini.

İçmə, bu bəd yoldan sən qayıt geri,
Allah lənətləyib mey içənləri.

¹ Sərid – otli şorbədir, içinə çörək doğrayıb yeyirlər

² Ayışə – peyğəmbərin sevimli arvadı, Məhəmmədin xələfi Əbubəkrin qızı

³ Məysir – qumar oyunudur. Bu oyunda on nəfərdən yirmi səkkiz nəfərə qədər adam iştirak edir. Bir dovonun comdoyunu oynayanların miqdarı qədər pay-pay edirlər. Onlar oyun oxlarını bir kisəyə doldurub qarışdırırlar. Oxları kisədən çıxarkən hər kəsin oxu neçə pay-udmuşsa, həmin şəxsin payı götürür. Heç bir şey udmayanlar isə dovonun haqqını verirlər.

Başqa bir şair də bu barədə belə deyib:

İçdim şuurumu itirənədek,
Mədam ağı alır, pisdır mey, demək.

O ki qaldı şərabin xeyrinə, o da budur ki, böyrəkdə daşı əridir, bağırsağı bərkidir, insanı dərddən-qəmdən ayırır, mərdlik gətirir, gümrəhliq verir, yeməyi həzm eləyir, canı sağlamlaşdırır, əzalardan azarı çıxarır, bədəni zərərli mayelərdən təmizləyir, sevinc və şadlıq gətirir, hərərəti artırır, sidikliyi möhkəmlədir, qara ciyəri bərkidir, pəndəmin qabağını alır, sifəti allaşdırır, başı, beyini təmizləyir, saç ağarmağa qoymur; əgər xudavəndi-kərim şərabi haram buyurmasaydı yer üzündə ona əvəz tapılmazdı. Qaldı məysir, o da qumardır". Həkim soruşdu: "Şərablardan ən yaxşısı hansıdır?" Qız cavab verdi: "O şərabdır ki, onu hazırlanandan həftəad gün sonra, yaxud daha gec içirlər, bu şertlə ki, ağ üzüməndən çəkilmiş olsun, içərisinə su qatılmasın; belə şərabin yer üzündə bərabəri yoxdur".

Həkim soruşdu: "Yaxşı, bəs zəli qoymaq haqqında nə bilirsən?" Qız cavab verdi: "Zəli o şəxslər üçündür ki, bədənlərində qanları həddindən artıqdır, özü də əskilmək bilmir. Kim ki, zəli qoymaq istədi, görək onları ay köhnələndə buludsuz, küləksiz, yağışsız gündə qoysun, özü də ayın on yeddində; əgər həmin gün tək gününə düşsə zəlinin xeyri daha çox olar. Beyin üçün, göz üçün, ağılın itiləşməsi üçün zəli-dən xeyirli heç nə yoxdur..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əlli üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız zəli qoymağın xeyrindən danışib qurtarandan sonra həkim dedi: "Danış görüm, zəlini nə vaxt qoymaq daha yaxşıdır?" Qız cavab verdi: "Acqarına qoymaq daha yaxşıdır, bu, ağılı da, yaddaşı da artırır. Deyirlər ki, birisi peyğəmbər salavatullahın yanına gəlib başağrısından, ya qılcalarının ağrısından şikayətlənəndə o həmişə deyərmiş: "Zəli qoy!" Kim ki, zəli qoydu, görək acqarına duzlu şey yeməsin, yoxsa onu qaşınma

tutar, zəlini götürəndən sonra da görək dilinə turş şey vurmasın". Həkim soruşdu: "Söylə görək, nə vaxt zəli qoymaq pisdır?" Qız cavab verdi: "Şənbə günü, bir də cümə axşamı; kim ki, bu günlər zəli qoysa özündən incisin. Bərk istidə, şiddətli soyuqda zəli qoymaq pisdır, zəli qoymağın yaxşı vaxtı yaz fəslidir".

Həkim dedi: "İndi də sən mənə cinsi əlaqədən danış". Qız bu sözləri eşidəndə susub, əmirəlmöminin hüsurunda həyadan başını aşağı saldı; sonra o dedi: "Ya əmirəlmöminin, and olsun xaliqə, mən aciz deyiləm, ancaq həya eləyirəm, həmin sualın cavabı dilimin ucundadır". Əmirəlmöminin söylədi: "Ay qız, danış!" Belə olan surətdə, Təvəddüd həkimə dedi: "Həqiqətən cinsi əlaqənin çox böyük üstünlükləri və tərifiyəliq cəhətləri var: o, qara ödlə dolmuş bədəne rahatlıq gətirir, ehtiras atəşini söndürür, məhəbbəti artırır, ürəyə sevinc verir, dərdi-qəmi dağıdır; ancaq yay, payız günlərində tez-tez cinsi əlaqədə olmaq, qışda, yazda əlaqədə olmaqdan zərərli".

Həkim dilləndi: "Sən mənə cinsi əlaqənin faydasından danış!" Qız onun cavabında dedi: "O, insanı qayğıdan, əndişədən azad eləyir, təəşşüqü sakitləşdirir, qəzəbi yatırır, bundan da əlavə, yara-xoraya da xeyirdir. Bu dediklərimiz o şəxslər üçündür ki, onların təbiətində soyuqluq, quruluq daha çoxdur, yoxsa tez-tez cinsi əlaqədə olmaq gözün işığını zəiflədir, ayaqda, başda, bəldə ağrı əmələ gətirir. Özü də məbədə, məbədə qoca arvadla əlaqədə olasan: bu, insanın başına fəlakət gətirən işlərdən biridir. İmam Əli (Allah ona rəhmət eləsin) belə buyurub: "Dörd şey bədəni qocaldır, əldən salır: tox qarına hamama getmək, duzlu xörək, qarını yeməklə doldurandan sonra qadınla olmaq, xəstə arvadla əlaqədə olmaq. Bu səni gücdən salar, bədəninə azardar eləyər". Qoca arvad ilan zəhəri kimi bir şeydir. Kimsə deyib: "Qoca arvadın var-dövləti Qarununkindən¹ də artıq olsa, onunla evlənməkdən çəkin".

Həkim soruşdu: "Nə vaxt cinsi əlaqə daha xoş olur?" Qız cavab verdi: "Onda ki, qadın yaşca cavan, bədəncə qəşəng, üzünə göyçək olsun, döşləri dik, özü yaxşı nəsiləndən olur. Belə qadın sən bədəninin sağlamlığını artırır, bir şair beləsi barədə gözəl deyib:

Baxdınmı, o bilir – neyləmək görək,
Artıqdır göstəriş, ya şərh eyləmək.

Elə ki hüsnünü seyrə dalırsan,
Sanırsan bir bağıdır – qoynu gülüstan".

¹ Qarun – ofsanoyə görə, çox böyük dövlət sahibi imiş

Həkim soruşdu: "Söylə görüm, nə vaxt əlaqədə olmaq yaxşıdır?" Qız cavab verdi: "Əgər gecə olsa – yemək həzmə gedəndən sonra; gündüz olsa, onda naharadan sonra".

Həkim soruşdu: "Meyvələrin içərisində hamısından yaxşısı hansıdır?" Qız cavab verdi: "Nar, bir də lumu". "Mənə söylə görüm, tərəvəzin ən yaxşısı hansıdır?" – "O da kəndir". Həkim soruşdu: "Güllərin yaxşısı hansıdır?" Təvəddüd cavab verdi: "Qızılgüllə bənövşə".

Həkim dedi: "Söylə görüm, insanın toxumu harada olur?" Qız cavab verdi: "İnsanın bədənində bir damar var ki, o bütün başqa damarları sulayır. Şirə üç yüz altmış damardan axıb qırmızı qan halında sol xayaya daxil olur, oradan insan bədənindəki müəkkəb maddələrin hərərətindən bişib qatı ağ mayeyə çevrilir. İyi xurma çiçəyinin iynə oxşayır". Həkim dedi: "Yaxşı! Söylə görüm hansı quşdur ki, toxum buraxır, aybaşı olur?" Qız cavab verdi: "O, gecəquşudur, yəni yarası". Həkim dedi: "O hansı canlıdır ki, havasız yerdə olanda yaşayır, havaya çıxanda ölür?" Qız cavab verdi: "Balıqdır". Həkim soruşdu: "Söylə görüm, o hansı ildir ki, yumurtlayır?" Qız cavab verdi: "O əjdahdır".

Həkim o qədər sual verdi ki, axırda yorulub səsinə kəsdi; bunu görcək qız dedi: "Ya əmirəlmöminin, o yorulub əldən düşənə kimi mənə suallar verdi, ancaq mən ona tək birçə sual verəcəyəm. Əgər cavabını tapa bilməsə onda paltarını soyundurub alacağam, necə ki, mənə izin vermisiz..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əlli dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız, əmirəlmömininə dedi: "O yorulub əldən düşənə kimi mənə sual verdi, ancaq mən ona tək birçə sual verəcəyəm, cavabını tapa bilməsə, paltarını soyundurub alacağam, necə ki, mənə izin vermisiz". Xəlifə dedi: "Ver!"

Qız üzünü həkimə tutub soruşdu: "Söylə görüm, o nədir ki, yer kimi dəyirmidir, ancaq onun fəqərələri, onların olduğu yer gözdən irəkdir, qiyməti aşağı, rütbəsi kiçikdir, sinəsi dar, boğazı nazikdir,

qaçan deyil, ancaq zəncirlənib, oğru deyil, ancaq bərk-bərk sarınıb; onu nizəylə vurublar, amma döyüşdə yox, yaralayıcılar, amma davada yox; o, bir dəfə yemək yeyir, tez-tez su içir; günahı olmaya-olmaya döyülür, məvacibsiz qulluğa götürülür; ayrılıqdan sonra vüsələ yetir, yaltaq olmasa da mütidir; bətnində uşaq yoxdur, özü hamilədir, əyilir, ancaq yixılmaz; o, çirkənlər, təmizlənilir; kürəyindən yaralanır, dəyişilir, kişiliyi yoxdur, ancaq arvadla əlaqədə olur, qorxu bilmir, o başqasına dinclik verir, məğlub olunur, ancaq özü də dincəlir; onu dişləyirlər, qışqırmır; o, kef, məclis dostlarından vəfalı, cəhənnəm odundan irəkdir; o, arvadını gecə tək qoyur, gündüz ona qovuşur, onun yaşayış yeri hörmətli şəxslərin evlərinin künc-bucağıdır". Bunu eşidən həkim dillənədi; bilmədi nə cavab versin; özünü lap itirdi, rəngi ağappaq oldu, ona görə də başını aşağı salıb bir xeyli lal-dinməz oturdu. Qız dedi: "Ey həkim, cavab ver, yoxsa paltarını soyunduraram!" Həkim nələc ayağa qalxıb ucadan dedi: "Ya əmirəlmöminin, özün şahid oldun ki, bu qız həkimlik elmində mənədən üstündür, mən onunla mübahisə eləməkdə acizəm!" Bu sözləri deyib əynindəki paltarları soyundu, qaça-qaça çıxıb getdi. Belə olan surətdə, əmirəlmöminin qıza buyurdu: "Dediyyənin nə olduğunu özün başa sal!" Qız cavab verdi: "Ya əmirəlmöminin, bu piləklə pilək yeridir".

Söhbət nücum elmindən düşəndə qız dedi: "Aranızda münəccim kimdir, yaxın gəlsin!" Münəccim yerindən qalxıb onunla rübəri oturdu. Qız onu görəndə gülə-gülə soruşdu: "Demək ulduzların hesabını aparan, yazan münəccim sənənsən?" Münəccim cavab verdi: "Bəli, mənəm". Onda qız dedi: "Soruş, nə barədə istəyirsən – Allahdan mədət!"

Münəccim dedi: "Sən mənə Günəşdən, onun tüluundan, qürubundan danış!" Qız söylədi: "Məlumun olsun ki, Günəş bir cəhətdəki mənbəyindən tülu eləyir, o biri cəhətdəki mənbəyində qürubə enir. Tülu mənbəyi – məşriq bölgüləri, qürub mənbəyi – məğrib bölgüləridir. Onların da hər biri yüz heştad bölgüdən ibarətdir. Allah-təala buyurub: "Mən məşriqin, məğribin sultanı adına and içirəm!" Sonra da buyurub: "Yerin-göyün sultanı o kəsdir ki, Günəşə atəş, Aya nur veribdir, göydə ayın yerlərini müəyyən eləyib ki, siz illərin sayını bilib hesablamayı bacarasız. Ay – gecənin, Günəş – gündüzün sultanıdır, onlar daim bir-birinin ardınca gəzir". Allah buyurub: "Ayı haqlamaq Günəşə yaraşmaz, gecə də gündüzü vurub keçə bilməz, onların hər biri öz yolunun yolçusudur". Münəccim dedi: "Söylə görüm, gecə düşəndə gündüz necə olur, gündüz olanda gecə hara çökür?" Qız cavab verdi: "Allah gündüzü gecəyə, gecəni də gündüzə qatır".

Münəccim dedi: "Sən mənə ayın durduğu yerləri danış". Qız cavab verdi: "O yerlərin sayı iyirmi səkkizdir: "Əş-Şərətən, əl-Butayn, əs-Sürəyya, əd-Dəbəran, əl-Xəka, əl-Xanə, əz-Zira, ən-Nəsra, ət-Tərf, əl-Cəbhə, əz-Zübrə, əs-Sərfə, əl-Əvvə, əs-Simak, əl-Qəfr, əz-Zəbaniyə, əl-İklil, əl-Kəlb, əş-Şeyla, ən-Nəaim, əl-Bəlda, Səd-əz-Zəbih, Səd-Balu, Səd-əs-Süüd, Səd-əl-Əhbiyə, əl-Fərq-əl-Mükəddəm, əl-Fərq-əl-Müəhhər, bir də ər-Rəşa. Bunlar axıra qədər Əbcəd, Həvvaz hərfləri üzrə düzülüblər. Onlarda böyük sirr var ki, onu ancaq bir olan Allah, bir də böyük elm sahibləri bilər. O ki qaldı onların Bürclər məntəqəsinin on iki nişanına görə ayrılması, o da belədir ki, hər bir nişana iki tam onda üç dayanacaq yeri düşür. Əş-Şərətən, əl-Butayn və əs-Sürəyyanın üçdə biri Həməl bürcünə düşür; əs-Sürəyyanın üçdə ikisi, əd-Dəbəran və əl-Xəkanın üçdə ikisi düşür Sur bürcünə; əl-Xəkanın üçdə biri, əl-Xanə və əz-Zira düşür Cövza bürcünə; ən-Nəsra, ət-Tərf və əl-Cəbhənin üçdə biri Şərətən bürcünə düşür; əl-Cəbhənin üçdə ikisi əz-Zübrə və əs-Sərfanın üçdə ikisi Əsəd bürcünə düşür; əs-Sərfanın üçdə biri, əl-Əvvə və əs-Simak Sünbülə bürcünə düşür; əl-Qəfr, əz-Zəbaniyə və əl-İklilin üçdə biri Mizan bürcünə düşür; əl-İklilin üçdə ikisi, əl-Kəlb və əş-Şəulanın üçdə ikisi Əqrəb bürcünə düşür; əş-Şəulanın üçdə biri, ən-Nəaim və əd-Bəla Qövs bürcünə düşür; Səd-əz-Zəbih, Səd-Balu və Səd-əs-Süüdün üçdə biri – Cədy bürcünə; Səd-əs-Süüdün üçdə ikisi, Səd-əl-Əhbiyə və əl-Mükəddəmin üçdə ikisi – Dəlv bürcünə; əl-Mükəddəmin üçdə biri, əl-Müəhhər və ər-Rəşa Hut bürcünə düşür. Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əlli beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, köniz ayın durduğu yerləri sadalayıb onları Bürclər məntəqəsi nişanına görə böləndən sonra münəccim ona dedi: "Yaxşı, indi sən mənə hərəkət eləyən ulduzlardan, onların xüsusiyyəti, bürclərdə birləşənlərin barəsində danış – hansının uğurlu, hansının uğursuz olduğu, duracaqları, ucalmaları, alçalmaları barəsində danış".

Qız cavab verdi: "Məclisin vaxtı uzanır, ancaq yenə də danışaram. Hərəkət eləyən ulduzlar yeddidir: Günəş, Ay, Ütarid. Zöhrə, Mərrix, Müştəri, Zühəl. Günəş – hərəkətli və qurudur; birləşmədə uğursuz, ayrılmağa uğurludur. O, hər bürcdə otuz gün qalır. Ay soyuq, nəmli və uğurludur; hər bürcdə iki tam üçdə bir gün qalır. Müştəri ulduzu qarışıqdır – uğurlu ulduzlarla olanda uğurlu, uğursuz ulduzlarla olanda – uğursuzdur; hər bir bürcdə yeddi gün yarım qalır; Zöhrə bir qərarlıdır uğurludur; hər bir bürcdə iyirmi beş gün qalır. Mərrix uğursuzdur; hər bir bürcdə on ay qalır. Müştəri uğurludur, hər bir bürcdə bir il qalır; Zühəl soyuq, quru və uğursuzdur, hər bir bürcdə otuz gün qalır. Günəşin evi Əsəd bürcündədir. Həməl bürcündə yüksəlir, Dəlv bürcündə aşağı enir. Ayın evi Şərətən bürcündədir, Sur bürcündə yüksəlir, Əqrəb bürcündə aşağı enir, Cədy bürcündə kiçilir. Zühəlin evi Cədy və Dəlv bürcələrindədir; o, Mizan bürcündə yüksəlir. Həməl bürcündə aşağı enir, Şərətən və Əsəd bürcələrində kiçilir; Müştərinin evi Hut və Qövs bürcələrindədir; Şərətən bürcündə yüksəlir, Cədy bürcündə aşağı enir. Cövza və Əsəd bürcələrində kiçilir. Zöhrənin evi Həməl bürcündədir; Hut bürcündə yüksəlir. Mizan bürcündə aşağı enir. Həməl və Əqrəb bürcələrində kiçilir. Ütaridin evi Mizan və Sünbülə bürcələrindədir; Sünbülə bürcündə yüksəlir, Hut bürcündə aşağı enir, Həməl bürcündə kiçilir. Mərrixin evi Həməl və Əqrəb bürcələrindədir; Cədy bürcündə yüksəlir, Şərətən bürcündə aşağı enir, Mizan bürcündə kiçilir".

Münəccim qızın dilavərliyini, elmini, dərəkəsini, nitqinin gözəlliyini görəndə, belə qərara gəldi ki, kələk işlədib onu əmirəlmömininin hüzurunda utandırın. Odur ki, könizə belə bir sual verdi: "Ey qız, söylə görək, bu ay yağış yağacaq, ya yox?"

Qız başını aşağı salıb xeyli fikrə getdi. Əmirəlmöminin elə bildi ki, köniz daha münəccimin sualına cavab verməkdə acizdir. Münəccim qıza dedi: "Hə, niyə danışmırsan?" Onda köniz cavab verdi: "Əgər əmirəlmömininin izin versə, mən danışaram". Bunu eşidən əmirəlmöminin gülüb soruşdu: "Bəs belə niyə?"

Qız cavab verdi: "Mən istəyirəm ki, sən mənə qılınc verəsən, bu münəccimin boynunu vurum, çünki o zındıqdır"¹.

Bunu eşidən əmirəlmömininin yenə güldü, ətrafındakılar da ona baxıb güldülər. Qız dedi: "Ya münəccim, beş şey var ki, onu bir Allahdan başqa heç kim bilmir". Sonra o, bu əyani oxudu: "Əlhəqq, bir Allah bilir son saati, o yağdırır yağışı, ona bəllidir ana bətnindəki, amma ərşah

¹ Zındıq (zindiq) – Allahsız, dinsiz

sabah başına nə gələcəyindən bixəbərdir, ərвах hansı torpaqda öləcəyini bilmir; əlhəqq xudavəndi-kərim əlləmdir və hər şeydən ağıldır”.

Münəccim ucadan səsləndi: “Sən yaxşı dedin, Allaha and olsun ki, mən səni sınamaq istəyirdim!” Qız cavab verdi: Məlumun olsun ki, təqvim düzəldənlər ulduzlara şamil olan nişanələri, əlamətləri bilirlər, ilin nə vaxt girdiyindən asılı olmaqla həmin əlamətlərlə ilin necə keçəcəyini bəri başdan deyirlər. Adamlar bunları çoxdan sınaqdan keçiriblər”. Münəccim soruşdu: “O hansı əlamətlərdir?” Qız dedi: “Hər bir günün ona sahib olan ulduzu var. Əgər ilin birinci günü bazar gününə düşürsə, onda həmin gün Günəşə məxsusdur, bu da (Allah bilən yaxşıdır!) şahların, sultanların, canişinlərin ədalətsizliyinə, azar-bezarın çoxluğuna, yağışın az yağacağına dəlalət eləyir, göstərir ki, insanları böyük çaxnaşma gözləyir, bundan başqa, mərciməkdən savayı qalan taxıl qismi yaxşı olacaq, üzüm bar verməyəcək, kətan bahalanacaq, amma buğdanın qiyməti Tüb ayının əvvəlindən Bərməhhət ayının axırına kimi aşağı olacaq. Padşahların arasında çoxlu davalar gedəcək, dövlət artacaq, ancaq Allah özü bilən yaxşıdır”.

Münəccim dedi: “Bazar ertəsi barəsində danış”. Qız cavab verdi: “Bazar ertəsi Ayın günüdür. İlin birinci günü bazar ertəsi göstərir ki, həmin il xaqanlar, canişinlər insafı, mürvətli olacaqlar, bir də bildirir ki, həmin il yağıntı çox olacaq, taxıl bol olacaq, kətan toxumu torpaqda çürüyəcək, Kixaq ayında buğda ucuzlaşacaq, yara-xora artacaq, qoyun-keçinin yarısı qırılacaq, üzüm bol olacaq, bal qıtlaşacaq, pambıq qiymətdən düşəcək, ancaq Allah özü bilən yaxşıdır...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əlli altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız bazar ertəsi haqqında danışib qurtaranda münəccim dedi: “İndi də sən bizə tək günü barəsində danış!” Qız söylədi: “Tək günü Mərrixin günüdür, özü də böyük şəxsiyyətlərin ölümünü bildirir, göstərir ki, çoxları şəhid olacaq, qan su yerinə axacaq, quraqlıq keçəcək, taxıl bahalanacaq; balıq az tutulacaq, bəzi günlərdə bollanacaq, qalan günlərdə azalacaq;

bal, mərcimək ucuzlaşacaq, o ili kətan toxumu baha qiymətə gedəcək: taxıl qismindən təkə arpa yaxşı məhsul verəcək: hökmdarların arasında çoxlu dava olacaq, qan töküləcək, adamlar qırılacaq, ulaq tələfatı artacaqdır. Allah özü bilən yaxşıdır”.

Münəccim söylədi: “İndi bizə çərşənbə günündən danış”. Qız cavab verdi: “Çərşənbə Ütaridin günüdür, özü də göstərir ki, insanlar arasında böyük ixtişaşlar olacaq, düşmən sayca çox olacaq, çoxlu yağış yağacaq, əkinin bir hissəsi çürüyüb tərək olacaq, mal-qarada tələfat artacaq, uşaqlardan ölən çox olacaq, dərjada həlak olanların sayı çoxalacaq, Bermud ayından Misra ayınadək buğda bahalaşacaq, qalan taxıl qismi ucuz olacaq, tez-tez göy guruldayacaq, ildırım çaxacaq, balın qiyməti yuxarı olacaq, xurma ağacı çox çiçək açacaq, kətan, pambıq bol olacaq, soğan baha gedəcəkdir. Ancaq Allah özü bilən yaxşıdır”.

Münəccim dedi: “Cümə axşamı barəsində danış”. Qız cavab verdi: “Cümə axşamı Mustərinin günüdür, göstərir ki, vəzir-vəkillər insafı olacaqlar, dərvişlər, qazılar, cümlə dindarlar Allahın yolundan çıxmayacaqlar. Bolluq keçəcək, tez-tez yağış yağacaq, meyvə, taxıl çox olacaq; kətan, pambıq, bal, üzüm ucuzlaşacaq, balıq bollaşacaq. Ancaq Allah özü bilən yaxşıdır”.

Münəccim dedi: “İndi də cümə günü barəsində danış!” Qız cavab verdi: “Cümə Zühərin günüdür, cin əyanlarının ədalətsizliyindən, yalan vədlərdən, iftiralardan xəbər verir; göstərir ki, il nəmişlik keçəcək, məmləkətlərdə payız yaxşı olacaq, bir yerdə o biri yerə nisbətən daha ucuzluq olacaq, quruda, suda çox şeylər xarab olacaq, kətan toxumunun qiyməti qalxacaq, Xatur ayında buğda bahalanacaq, Əmşir ayında ucuzlaşacaq, bal baha gedəcək, üzüm, qarpız tərək olacaq, ancaq Allah özü bilən yaxşıdır”.

Münəccim dedi: “İndi də şənbə günü barəsində danış!” Qız cavab verdi: “Şənbə Zühəlin günüdür, qulların, rumların, şəra-şurların, məzərrətlərin üstünlüyünü xəbər verir; çox bahalıq olacağını, bərk quraqlıq keçəcəyini göstərir; bildirir ki, bəni-adəmlər arasında ölüb-itenlərin sayı çoxalacaq, Misirdə, Suriya torpağında əhaliyə sultanın zülmündən fəlakət üz verəcək, əkin mənfəət verməyəcək, taxıl tərək olacaq, ancaq Allah özü bilən yaxşıdır”.

Bu sözləri eşidəndə münəccim başını aşağı salıb dinmədi. Təvəddüdd dedi: “Ey münəccim, mən sənə bir cə sual verəcəyəm, əgər cavabın tapmasan onda paltarını soyundurub alacağam”. Münəccim dedi: “Ver!” Qız soruşdu: “Söylə görüm, Zühəlin evi haradadır?” Münəccim cavab verib dedi: “Göyün yeddinci qatında”. Qız soruşdu: “Bəs

Müştərininki?" – "Göyün altıncı qatında". – "Bəs Mərxixinki?" – "Göyün beşinci qatında". – "Bəs Günəşinki?" – "Göyün dördüncü qatında". – "Bəs Zöhrəinki?" – "Göyün üçüncü qatında". – "Bəs Ütaridinki?" – "Göyün ikinci qatında". – "Bəs Ayıncı?" – "Göyün birinci qatında".

Qız dedi: "Yaxşı! Qaldı sənə axırıncı sualım". Münəccim söylədi: "Buyur soruş". Belə olanda, qız dilləndi: "Sən mənə ulduzlardan danış, söylə görüm, onlar neçə hissəyə ayrılır?" Burada münəccim cavab verməyib susdu. Qız dedi: "Paltarını soyun". Münəccim dinməzce libasını öynindən çıxartdı. Qız paltarı götürəndə əmirəlmöminin ona dedi: "Sualının cavabını özün bizə başa sal". Xəlifənin bu sözünü eşidən Təvəddüd dedi: "Ya əmirəlmöminin, onlar üç qismdir: bir qismi yaxındakı göydən çıraq kimi asılıbdır, onlar yeri işıqlandırır, ikinci qismi ilə gizlicə mələklərin söhbətinə qulaq asanda cınları vururlar (axı Allah-təala buyurub: "Biz yaxındakı göyü çıraqa bəzəmişik ki, onlarla cınları vurub məhv eləyəək"); üçüncü qismi də havadan asılıbdır, onlar dənizləri, bir də dənizlərdə olanları işıqlandırır".

Qızın bu cavabını eşidən münəccim dedi: "Bizim birçə süalımız qalır, əgər həmin suala cavab versən, onda mənə üstün gəlmiş olarsan". Qız dedi: "Sualını söylə!.."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əlli yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, münəccim dedi: "Söylə görüm, bir-birilə qarşılıqlı ziddiyyətdə olan dörd şeyə əsaslanan, bir-birilə qarşılıqlı ziddiyyətdə olan dörd şey nədir? Qız onun cavabında dedi: "Həmin dörd şey bunlardır: isti, soyuq, nəmişlik və quruluq. Allah istidən od yaratdı ki, onun da təbiəti isti, bir də quruluqdur; o, quruluqdan təbiəti soyuq və quru olan torpağı yaratdı; o, soyuqdan suyu yaratdı ki, onun da təbiəti soyuq, həm də nəmişlikdir; nəmişlikdən də təbiətdən isti, nəmiş olan havanı yaratdı, sonra Allah on iki bürcü: Həməl Sur Cövza, Sərotan, Əsəd, Sünbülə, Mizan, Əqrəb, Qövs, Cədy, Dəlv, bir də Hut bürcələrini yaratdı. Özü də Allah onları dörd şeydən yaradıbdır. Üçünü oddan, üçünü torpaqdan,

üçünü havadan, üçünü də sudan. Həməl, Əsəd, Qövs – oddan; Sur, Sünbülə, Cədy – torpaqdan; Cövza, Mizan, Dəlv – havadan; Sərotan, Əqrəb, Hut – sudan yaradılıb".

Münəccim ayağa qalxıb dedi: "Ya əmirəlmöminin, özün şahidsən ki, bu qız elmdə məndən üstündür". Bu sözlərdən sonra məğlub olmuş münəccim çıxıb getdi. Belə olanda, əmirəlmöminin soruşdu: "Hani hikmət alimi?" Oturanlardan bir nəfəri ayağa qalxdı, irəli yeriyib dedi: "Qız, sən mənə Dəhrdən¹ danış, söylə görək onun adı, günləri barəsində nə bilirsen, onun haqqında bu günə qədər nə məlumdur?" Qız cavab verdi: "Dəhr gecə-gündüz saatlarına deyilir. Həmin saatlar da günün, ayın öz tavanında gərdişinin ölçüsüdür. Allah-təala buyurub: "Gecə də bir əlamətdir onlara; biz gecədən gündüzü ayırdıq, onlar bir də görərlər ki, zülmətdədirlər, Günəş də öz xanımına çəkilir". Bu, hər şeyə qadir Allah-təalanın təqdiridir"².

Hikmət alimi soruşdu: "Söylə görüm, nə vaxt bəni-adəmin ürəyinə şəkk gəlir?" Qız cavab verdi: "Rəvayət eləyirlər ki, Məhəmməd salavatullah buyurub: "Onda ki, bəni-adəm fani dünyanı, öz bəxtini, gecəni, axırıncı saatını söyür, bu vaxt şəkk onun bədənində işləyib damarlarında qan kimi axır". Bir də belə buyurub: "Sizlərdən heç kim bəxtindən şikayətlənməsin, zira bəxt – Allahdır, sizlərdən heç kim fani dünyanı söyməsin, çünki o deyər: "Məni söyəne Allah kömək eləməsin!" Qoy sizlərdən heç kəs axırıncı saatını lənətləməsin, zira o saat gəlir, həm də buna şəkk-şübhə yoxdur. Sizlərdən kimsə torpağı söyməsin, ona görə ki, torpaq möcüzədir, özü də Allah buyurub: "Mən sizi ondan yaratmışam, ona da qaytaracağam, ikinci dəfə mən sizi yenə ondan yaradacağam".

Hikmət alimi dedi: "Söylə görüm, hansı beş xilqətdir ki, nə bəldən gəlib, nə qarından doğulub?" Qız cavab verdi: "O, Adəmdir, Şimundur. Salihin mayasıdır, İsmayılın qoyunudur, bir də Əbu-bəkr Sidiyin mağarada gördüyü quşdur".

Hikmət alimi dedi: "Danış görüm, cənnətdə hansı beş xilqətdir ki, nə insandır, nə cindir, nə də mələk?" Təvəddüd cavab verdi: "O, Yaqubun canavarı, mağara adamlarının köpəyi, əl-Üzeyrin uzunqulağı, Salihin mayası, bir də peyğəmbər salavatullahın Döldül adlı qatıdır".

Hikmət alimi dedi: "Söylə görüm, o kimdir ki, namaz qılanda nə yerdə olub, nə göydə?" Təvəddüd cavab verdi: "O Süleyman peyğəmbərdir. Xələsinə minib havada uçanda namazını orada qılıb".

¹ Dəhr – burada zaman mənasında işlənir.

² Quranın XXXVI ("Yasin") surəsinin 37, 38-ci ayələridir.

Hikmət alimi dedi: "Danış görüm, o kimdir ki, səhər namazını qılıb qurtarandan sonra naməhrəm kənizə baxıb; günorta kəniz ona məhrəm olub, ilkindi çağı ona naməhrəm olub, gün batanda qız ona məhrəm olub; gecə düşəndə naməhrəm olub; səhər açılarda kəniz yenə də ona məhrəm olub?" Qız cavab verdi: "Bu, həmin şəxsdir ki, səhər-səhər öz gəsinin kənizinə nəzər salıbdır; bu vaxt qız ona naməhrəm idi. Günorta olanda kənizi satın alıb, buna görə də qız ona məhrəm olub; ilkindi namazının vaxtı çatanda kənizi azad eləyib, buna görə qız ona naməhrəm olub; günbatan çağı kənizi özünə siğə eləyib, olub ona məhrəm; gecə düşəndə talağını verib, kəniz olub ona naməhrəm, səhər açılarda kəbinini təzədən kəsdirib, olub ona məhrəm".

Hikmət alimi dedi: "Söylə görüm, o hansı qəbirdir ki, içərisində yatanla bahəm yeriymiş?" Qız cavab verdi: "O, Məttayın oğlu Yunisi udan naqqadır".

Hikmət alimi dedi: "Söylə görüm, o hansı yeganə diyardır ki, orada bir dəfə gün çıxıb, qiyamət gününəçən bir də çıxmıyacaq?" Qız cavab verdi: "Bu həmin deryadır ki, Musa peyğəmbər öz əsas ilə vuranda, derya on iki yerə bölünüb, bu vaxt ora gün düşüb, qiyamət gününəçən bir də düşməyəcək..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əlli səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, onda hikmət alimi qıza belə söylədi: "İndi də sən mənə ilk dəfə yerlə sürünən əmək haqqında danış!" Qız cavab verdi: "O, Əhranın etəyi idi. Əhra Saradan utandığına görə etəyini yerlə sürüyürdü, sonra ərəblərdə bu adət oldu".

Hikmət alimi dedi: "Söylə görüm, o nədir ki, canı yoxdur, amma nəfəs alır?" Qız cavab verdi: "Allah-təala buyurub: "Onda ki, səhər çağı nəfəs alır".

Hikmət alimi dedi: "İndi də sən mənə göyərçinlərdən danış, o göyərçinlərdən ki, uçub uca bir ağaca rast gəlirlər, yarısı ağacın başına qonur, yarısı altına. Ağacın başına qonan göyərçinlər ağacın altına qonan göyərçinlərə deyir: "Əgər sizdən biriniz yuxarı qalxsın, onda siz

bizim üçdə birimiz qədr olarsız, əgər bizdən birimiz aşağı ensə, onda bizim sayımız sizin sayınıza bərabər olar". Qız cavab verdi: "Onlar cəmi on iki göyərçin olub, onlardan yeddisi ağaca qonur, beşi ağacın altına. Əgər aşağıdakılardan biri yuxarıya qalxsın, onda yuxarıdakıların sayı iki aşağıdakıların sayı qədr olar; əgər yuxarıdakılardan biri aşağı ensə, onda aşağıdakılar da yuxarıdakılar qədr olar, ancaq Allah özü bilən yaxşıdır". Bu sözlərdən sonra hikmət alimi dinməzəcə paltarını soyunub bayıra qaçdı.

O ki qaldı, Təvəddüdlə Ən-Nəzzamın əhvalatına, deyirlər, qız üzünü içəridəki üləmalara tutub soruşdu: "Sizdən hansınızdır elmdə, bilikdə hamınızdan kamil olan?" Bu vaxt Ən-Nəzzam ayağa qalxdı, qızın yanına gəlib dedi: "Məni sən onlara tay eləmə!" Qız səsinə ucaldı: "Bir halda ki, sən özünü belə öyürsən, mənəm heç şübhəm yoxdur ki, sən bəri başdan basılmışsın. Allahın köməyiylə sən də paltarını soyunduraram. Özünə də məsləhət görürəm, indidən adam göndərəsən əyninə geymək üçün sənə bir şey gətirsin". Ən-Nəzzam dedi: "And olsun Allaha, sənə mən üstün gələcəyəm. Sənin əhvalatını nağıla çevirəcəyəm, nəsilbənəsil dillərə düşəcəksən!"

Qız dedi: "Yaxşı, andının üstündə dur". Ən-Nəzzam sözə başladı: "Söylə görüm, o hansı beş şeydir ki, Allah-təala məxluqatı xəlf eləməmişdən qabaq onları yaradıb?" Qız cavab verdi: "O, sudur, torpaqdır, işıqdır, zülmətdir, bir də ki, meyvəcat".

Ən-Nəzzam dedi: "Danış görüm, Allahın öz qadir əlilə yaratdığı şeylər nədir?" Qız cavab verdi: "Allah-təala öz qadir əlilə öz taxtını, Tuba ağacını, Adəm və bağı-cənnəti yaradıb, qalan nə varsa hamısına deyib: "Yaranım!" – Bundan sonra onlar yaranıb".

"Söylə görüm, İslam dinində atan kimdir?" – "Məhəmməd salavatullahdır". – "Məhəmmədin atası kimdir?" – "İbrahim Xəlilullahdır". Ən-Nəzzam soruşdu: "İslam dini nə deməkdir?" Qız cavab verdi: "Şəhadətdir ki, Allahdan başqa Allah yoxdur, Məhəmməd də onun rəsuludur."

Ən-Nəzzam soruşdu: "Söylə görüm, əzəlin nədir, axırın nədir?" Qız cavab verdi: "Mənim əzəlim bir damcı natəmiz maye, mənəm axırım natəmiz cəsəddir; mənəm əzəlim də torpaq, axırım da torpaqdır. Şair deyib:

İnsanam, torpaqdan xəlf olunmuşam;
Sualı, cavabı şərh edim tamam.

Torpaqdan yarandım; axırda yenə,
Torpağa qarışmaq qismətdir monə".

Ən-Nəzzam dedi: "Söylə görüm, o nədir ki, əvvəli ağac, axırı ruhdu?" Qız cavab verdi: "O, Musanın əsasıdır. Musa onu dərədə tulladı, birdən əsa Allah-təalanın iznilə ilan olub başladı qaçmağa".

Ən-Nəzzam dedi: "Allah-təalanın bu kəlamı barəsində danış: "Onda məndən ötrü də bəzi şeylər var". Qız cavab verdi: "Musa əsasını yerə sancanda əsa çiçək açıb bar götürmüş, Musa istidə, soyuqda onun altında daldalanmış, yorulanda onu minib gedərmiş, yatanda qoyunlarını qurddan, quşdan o qoruyarmış".

Ən-Nəzzam dedi: "Söylə görüm, o hansı kişidir ki, arvaddan olub, o hansı arvaddır ki, kişidən olub?" Təvəddüd cavab verdi: "O İsadır ki, Məryəmdən olub, o Həvvədir ki, Adəmdən olub".

Ən-Nəzzam dedi: "İndi də mənə dörd od barəsində söylə: yeyən və içən od haqqında, yeyən, ancaq içməyən od haqqında; içən, amma yeməyən od haqqında; nə yeyən, nə də içən od haqqında danış". Qız cavab verdi: "Yeyən, ancaq içməyən od bu dünyanın odudur; həm yeyən, həm də içən od cəhənnəm odudur; içən, amma yeməyən od Günəş odudur; qaldı nə yeyən, nə də içən od – o da Ayın odudur".

Ən-Nəzzam dedi: "Söylə görüm, halal nədir, haram nədir?" Qız cavab verdi: "Ya Nəzzam, halal odur ki, sünnə tərəfindən göstərilib, haram da odur ki, şəriətlə qadağan olunubdur".

Ən-Nəzzam soruşdu: "Şairin bu sözlərinin mənası nədir?"

Onun yemi başındadır, yaşadığı yersə – qəbir,
Elə ki o yemdən dadır, həmin saat dilə gəlir,

Yeriyəndə, ya duranda ya danışır, ya kiryir,
Sonra yenə qayıdaraq çıxdığı o qəbrə girir.

Nə canlıtək canlıdır o, insanlardan görə hörmət,
Nə ölütkə ölüdür o, keçib gedən deyər: "Rəhmət!"

Qız cavab verdi: "Bu qələmdir". Ən-Nəzzam yenə soruşdu: "Bəs şairin bu sözlərinin mənası nədir?"

Dairəvi cibləri var, qanı vardır al-qırmızı,
Aldır qoşa qulaqları, gen açılır onun ağzı.

Gödəninə xoruz kimi dimdikləyir bir büt hərdəm,
Qiyət qoyan olsa ona, dəyəridir yarım dirhəm".

Qız dedi: "Bu da mürekkəbqabıdır". Ən Nəzzam dilləndi: "Yaxşı şairin bu sözlərinin mənasından danış:

Söylə bunu alimlərə, müdrik, nəcib insanlara,
Söylə bunu fəqihlərə, bilik əhli olanlara:

"Deyin görək, o nədir ki, yaradını adi quşdur,
Yad və ərəb ellərində onu görən çox olmuşdur.

Həmin şeyin nə ətə var, nə də kəssən qanı axar,
Nə quş kimi lələyi var, nə də yumşaq tükləri var.

Bişirib də yeyən olur, çiy də yeyən olur onu,
Qızartma da eləyərsən, artırsan bir az odunu.

İki rəngi birləşdirib: gümüşdür biri, şəffaf,
İkinci rəng – qızılıdır; ondan daha qəşəng və saf.

Nə canlıya oxşayır o, nə də ölmüş bir varlığa.
Deyin, o nə olan şeydir? Sən möcüzə, işə bax ha!"

Qız cavab verdi: "Sən qiyməti bir fəlsəfə olan yumurta haqqında sualı çox uzatdın." Ən-Nəzzam söylədi: "De görüm Allah Musa peyğəmbərə neçə söz zikr eləyib?" Qız cavab verdi: "Belə rəvayət eləyirlər ki, peyğəmbər salavatullah buyurub: "Allah Musaya bir min beş yüz on beş söz zikr eləyib".

Ən-Nəzzam dedi: "Söylə görüm, o hansı on dörd şeydir ki, xudavəndi-ələmlə söhbət eləyib". Qız cavab verdi: "O yeddi səma, yeddi ərz, hansılar ki, deyib: "Biz mütəliklə gəlmişik..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz əlli doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kənz sualın cavabını verəndən sonra Ən-Nəzzam ona söylədi: "İndi də sən mənə Adəmdən, onun necə yarandığından danış". Qız cavab verdi: "Allah Adəmi torpaqdan, torpağı köpükdən, köpüyü dənizdən, dənizi zülmətdən, zülməti işıqdan, işığı balıqdan, balığı qayadan, qayanı yaqut-

dan, yaqutu sudan, suyu da öz qüdrətindən yaradıb. Allah buyurub: "Zira, o, doğrudan da hər nəyi yaratmaq istəsə, əmr eləyir: "Yaran!", həmin şey o dəqiqə yaranır".

Ən-Nəzzam dedi: "Şairin bu sözlərinin mənası nədir?

Yeyəndir, nə ağzı, nə də qarnı var,
Yemi canlılardır, bir də ağaclar.

Yem versən – dirilir və gümrah olur,
Su versən – sustalır, soluxur, ölür".

Qız cavab verdi: "O, oddur". Ən-Nəzzam dedi: "İndi də şairin bu sözlərinin mənasını danış:

İki sevgilidir, nəşədən kənar,
Bütün gecələri qucaqlaşırlar.

Qoruyurlar bizi hər bir bələdan,
Ayrırlar ancaq gün çıxan zaman".

Qız cavab verdi: "Bu, qapının iki tayıdır". Onda ən-Nəzzam dedi: "Sən mənə cəhənnəmin qapılarından danış".

Qız cavab verdi: "Cəhənnəmin qapısı yeddidir, onların barəsində bu iki beytdə deyilir:

Cəhənnəm adlısı, Ləza, Xatım var,
Onlardan sonra da Səir və Səqər.

Sonra Cəhim gəlir, Haviyə sonra,
Belə ad verilib o qapılara".

Ən-Nəzzam dedi: "Yaxşı, şairin bu şerində nədən danışılır?

Elə ki o gəlir, ya çıxıb gedir,
Onu uzun saçı hey təqib edir.

Yuxu nədir, – bilmir, açıqdır gözü,
O gözde yaş görün olmayıb, düzü.

Hamını taptozo paltarla bəzər,
Özü ömrü boyu paltarsız gəzər".

Qız cavab verdi: "Bu iynədir". Belə olanda, ən-Nəzzam dedi: "Hə, indi də sən mənə əs-Sıratdan¹ danış, söylə görək o nədir, uzunluğunu qədərdir, eni nə qədərdir?" Qız cavab verdi: "Onun uzunluğu üç min ilə bərabərdir, minini aşağı enirlər, minini yuxarı qalxırlar, minini də düz gedirlər. O, qılıncdan iti, qıldan nazikdir..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmışıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kəniz əs-Sıratı təsvir eləyib qurtaranda ən-Nəzzam dedi: "Söylə görüm, Məhəmməd peyğəmbər salavatullahın neçə iltiması olub?" Qız cavab verdi: "Üç iltiması". – İslam dinini birinci qəbul eləyən Əbubəkrməmi olub?" – "Bəli". Onda ən-Nəzzam sual elədi: "Söylə görüm, Əli İslam dinini Əbubəkrdən əvvəl qəbul eləyib?" Qız cavab verdi: "Əli, peyğəmbər əleyhissəlamın yanına gələndə yeddi yaşlı uşaq idi; yaşı az olsa da Allah ona düz yol göstərmişdi, buna görə də Əli heç vaxt bütə səcdə eləməyib".

Ən-Nəzzam xəbər aldı: "De görüm, Əli üstündür, yoxsa əl-Abbasa²". Burada qız başa düşdü ki, kişi ona tələ qurur, çünki əgər desə: Əli əl-Abbasa üstündür, onda əmirəlmöminin hüzurunda ona heç bir bəraət ola bilməz. Odu ki, başını aşağı saldı, bir xeyli rəng verib, rəng alandan sonra dedi: "Sən məndən iki möhtərəm sima barəsində soruşursan, onlardan hər birinin öz üstünlüyü var. Yaxşısı budur ki, gəl əvvəlki söhbətimizin üstünə qayıdaq". Bunu eşitək xəlifə Harun ər-Rəşid qəddini düzəltdi, ayağa qalxıb qıza dedi: "Ey Təvəddüd, and olsun Kəbənin sahibinə, sən yaxşı cavab verdin!"

Belə olanda, İbrahim ən-Nəzzam qıza dedi: "Sən mənə şairin bu sözlərinin mənasını söylə:

Uca qamətlidir, şirindir, şirin
Nizədir, yox sivri ucluğu lakin.

¹ Əs-Sırat – dini əqidəyə görə, cəhənnəmin üzərində qurulmuş qıl körpüdür.

² Əl-Abbasa ibn Əbdülmüttalib – Məhəmməd peyğəmbərin əmisi, Abbasilər sülaləsinin bünövrəsini qoyandır. Harun ər-Rəşid də həmin nəsiləndir.

Yalnız xeyir görür ondan hər insan,
İftarda yeyilir rəməzandasə”.

Qız cavab verdi: “O, şəkər qamışdır”. Ən-Nəzzam dilləndi: “Sən hələ mənim çox suallarına cavab verməlisən...” Qız soruşdu: “O hansı suallardır?” Ən-Nəzzam dedi: “Baldan şirin nədir? Qılıncdan iti nədir? Zəhərdən təsirli nədir? Bir saatlıq ləzzət nə deməkdir? Üçgünlük sevinc nədir? Ən xoş gün hansıdır? Bir həftəlik sevinc nədir? O hansı həqiqətdir ki, onu yalançılar da inkar etmir? Qəbir kimi məhbəs nədir? Ürəyin sevinci nə deməkdir? Qəlbin əndişəsi nədir? Həyatın məmər nə deməkdir? O hansı xəstəlikdir ki, dərmanı yoxdur? O necə rüsvayçılıqdır ki, onu yumaq olmaz? O hansı məxluqdur ki, mənzildə yaşamaz, daldanacağı xərabəlikdir, bəni-adəmdən ona azuqə gəlir, onda yeddi nəhəngin nişanı var?”

Qız dedi: “Verdiyin sualların cavabına qulaq as, bir-bir deyim, sonra da paltarını soyun”. Əmirəlmöminin dilləndi: “Sən cavabını ver, o, paltarını soyunacaq!” Qız dedi: “Baldan şirin – ata-anasının ehtiramını saxlayan övlada olan məhəbbətdir. Qılıncdan iti – dildir, zəhərdən təsirli bədnəzərin gözüdür. Bir saatlıq həzz qadınla yaxınlıqdır. Üçgünlük sevinc qadın üçün vacibətdir. Ən xoş gün ticarətdən qazanc götürülən gündür. Bir həftəlik sevinc izdivacın ilk həftəsidir. Yalançının da inkar eləyə bilmədiyini həqiqət ölümdür. Qəbir kimi məhbəs pis övladdır. Qəlbin sevinci ərinin itaətində olan arvad, bəziləri də deyir ki, bu, ətir, ləzzətli ət yeyəndə ürək şad olur. Qəlbin əndişəsi – sahibinin üzünə ağ olan quldur. Həyatın məmər kəsiblikdir. Dərmanı olmayan xəstəlik bədxasiyyətlilikdir. Yuyulması mümkün olmayan rüsvayçılıq – qız övladın acıdıllıyidir. O ki qaldı mənzildə yaşamayıb xərabəlikdə daldalan, bəni-adəmin acığı gələn, onda yeddi nəhəngin nişanəsi olan məxluq – çeyirtkədir: onun başı at başına oxşayır, boynu öküz boynuna bənzəyir, qanadları qartal qanadı kimidir, ayaqları dəvənin ayaqlarını xatırladır, quyruğu elə bil ilan quyruğudur, qarnı əqrəb qarnı təkidir, buynuzları deyərsən əlik buynuzudur”.

Xəlifə Harun ər-Rəşid qızın ağlına, kamalına heyran oldu, üzünü ən-Nəzzama tutub buyurdu: “Çıxart paltarını!” Ən-Nəzzam yerindən qalxıb qışqırdı: “Bu məclisdə əyləşənlər şahiddirlər ki, bu qız məndən də, handa bir alimdən də biliklikdir!” Bu sözlərdən sonra paltarını çıxarıb Təvəddüdə söylədi: “Götür, Allah bunlardan sənə xeyir verməsin!” Xəlifə əmr elədi ki, ona geyinmək üçün başqa paltar gətirsinlər.

Sonra əmirəlmöminin qıza dedi: “Ya Təvəddüd, bizə vəd elədiklərimizdən birçə borcun qalıb, o da şahmatdır”. Xəlifə əmr elədi, mahir

şahmat, gəncəfə, nərd oynayanlar gəldilər. Bəli, şahmatçı Təvəddüdlə üzbəüz oturdu, aralarında cərgələr səfləndi, kişi gediş elədi, qız gediş elədi, kişinin elə gedişi olmadı ki, qız öz cavab gedişi ilə onu dağıtməsın...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız, xəlifə Harun ər-Rəşidin hüsurunda şahmatçı ilə oynamağa başladı, onun hər gedişinin cavabını verib kişiye üstün gəldi, rəqibi gördü ki, şahı mat olub.

Ona şahmatçı dedi: “Mən qəsdən sənə uduzdum ki, özünü biləndə hesab eləyəsən. İndi təzədən düz, mən sənə göstərəm!” Belə olan surətdə qız ikinci dəfə daşları düzdü. Şahmat oynayan öz-özünə dedi: “Ey dili-qafil, gözlərini yaxşı aç, yoxsa bu qız sənə üstün gələcək!” Bundan sonra başladı daşları çox ehtiyatla hərəkət elətdirməyə, xeyli oynayıb sonra birdən Təvəddüd ona dedi: “Şah mat!” Oyunçu bunu görəndə qızın kamalına, fərsətinə məəttəl qaldı. Təvəddüd gülüb dedi: “Usta, sənənlə mərc gələrəm: üçüncü dəfə oynayaq, özüm də vəzir, sağdakı bürcü, soldakı atı qoyuram qırağa, əgər məni udsan paltarını götür olsun sən, yox əgər mən aparsam, onda mən sənə paltarını alacağam”. Oyunçu dedi: “Şərtinə razıyam”.

Bunu deyib daşları təzədən düzdülər, Təvəddüd vəzir, bürcü, atı kənara qoyub dedi: “Usta, buyur!” Usta oyunu başlayıb, öz-özünə dedi: “Axı niyə mən ona üstün gəlməyim, qabaqcadan bu qədər daş verib!” Kişi fənd düşündü. Ancaq qız bir neçə gedişdən sonra piyadasının birini vəzir elədi, məharət göstərərək rəqibinin fikrini yayındırmaq üçün daşının birini zərbə altında qoydu, kişi tez daşı götürdü. Onda qız dedi: “Qablar dolu, yüklər tarac! Tix nə qədər bacarırsan. Ey bəni-adəm, sənə ölüm olsa, ayrı şeydən yox, acgözlükdən olacaq! Bəs bilmirsen ki, mən daşı sənə qəsdən verdim ki, sənı aldadım? İndi buyur bax, şahın mat oldu. Paltarını soyun! Bunu eşidəndə oyunçu yalvardı: “Hamısını götür, ancaq şalvarıma döymə, Allah əvəzini verər!” Sonra da Allaha and içdi

ki, nə qədər Təvəddüd Bağdad şəhərindədir, o heç kimlə bəhsə girməyəcək. Bunu deyib libasını soyundu, Təvəddüdə verib getdi.

Növbə nörd oynayana çatanda qız dedi: "Əgər bu gün mən sənə üstün gəlsəm, mənə nə verəcəksən?" Oyunçu cavab verdi: "Onda mən sənə Kustaniyyə parçasından tikilmiş on dəst zərli paltar, on dəst məxmər paltar, üstelik də min dinar verərəm, əgər mən səni udsam, onda səndən təkcə istədiyim bu olacaq: mənə bir kağız verərsən ki, səni oyunda aparmışam". Qız dedi: "Mən razı, buyur". Oyunçu oyunu başladı, çox keçməmiş bir də baxıb gördü ki, uduzub! Belə olanda, yerindən qalxıb firəngcə donquldana-donquldana dedi: "And olsun əmirəlmöminin kərəminə, heç bir məmləkətdə bu qızın tayı-bərabəri tapılmaz!"

Bundan sonra əmirəlmöminin musiqiçiləri çağırırdı. Onlar hazır olanda xəlifə qızdan soruşdu: "Söylə görüm, musiqi alətlərindən başın çıxırmı?" Qız cavab verdi: "Bəli". Onda xəlifə əmr elədi, ürəklərə od salan udu gətirdilər. Onun sahibi hicran oduyla alışıb-yanırdı. Həmin ud barəsində şair belə deyib:

Bu ağacdən nəzerini kəsmə, ay Allah!
Kökü yerdə, özü göydə atır qol-budaq.

Yaşıl vaxtı üzərində quşlar ötürlər,
Quruyanda nəgmə deyir onda gözəllər.

Bəli, sarı ipək qotazlı qırmızı atlas örtükdə ud gətirdilər, qız örtüyü açıb udu çıxaranda gördü ki, onun üstündə bu sözlər həkk olunub:

Bu göy budaq qızlar üçün döndü rübaba,
Onu çalıb, oxuyurlar toyda-mağarda.

Qız oxuyur; bizə elə gəlir, doğrusu,
Gül aşiqi bülbüllərin tələfinidir bu.

Kəniz udu dizlərinin üstünə qoydu, körpəsini əmizdirən ana kimi sinəsini ona yaxınlaşdırıb mizrabı on iki səslə simlərə vurdu, məclisdəkilər onun möharətinə heyran qaldılar. Təvəddüdü tərənəsi ucaldı:

"Bunca sərt olmayın, qoy bitsin hicran,
Yaddan çıxartmıram mən sizi bir an.

Ağlayır, halına acıyan onun,
Sizi sevdindən olub o məcnun".

Əmirəlmöminin nəşləniş ucadan dedi: "Allah səndən də, sənə təlim verəndən də razı olsun". Bu sözləri eşidəndə qız qalxdı, öyilib xəlifənin qabağında yeri öpdü. Sonra əmirəlmöminin əmr eləyib pul gətirdi, qızın ağasına yüz min dinar verib kənizə dedi: "Ya Təvəddüd, məndən bir şey istə!" Qız dedi: "Mənim səndən birçə diləyim var, o da budur ki, mənə yenə də qaytarıb sahibinə verərsən". Xəlifə razı olub onu sahibinə qaytardı. Hələ üstelik qızın özünə də beş min dinar bağışladı, ağasına da bildirdi ki, evinin qapısı həmişə üzünə açıqdır..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, xəlifə qıza beş min dinar bağışlayıb onu sahibinə qaytardı, həm də Əbu-Hüsne bildirdi ki, evinin qapısı həmişə onun üzünə açıqdır. Bundan sonra xəlifə qızın sahibinə ayda min dinar verirdi, o da Təvəddüdlə birlikdə şad-xürrəm ömür sürürdü.

Qibleyi-aləm, sən bir bu qızın dilavərliyinə, biliyinin dərinliyinə, bütün elmlərdə hamıya üstün gəlməyinə bax, əmirəlmöminin Harun ər-Rəşidin səxavətinə fikir ver. Qızın sahibinə o qədər pul verəndən sonra Təvəddüd dedi: "Məndən bir şey istə!" Qız təzədən öz sahibinə qaytarılmasını arzu elədiyini deyəndə, xəlifə onu sahibinə qaytarıb özünə də beş min dinar verdi, ağasını da həmişəlik özünə həmsüfrə elədi. Belə səxavət Abbasilərdən savayı kimdə tapılar, xudavəndi-aləm öz kərəmətinə onlardan əsirgəməsin!"

Padşahla Əzrailin əhvalatı

Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, biri varmış, biri yoxmuş qədim zamanlarda bir padşah varmış. Günlərin bir günü bu padşah belə bir fikrə düşdü ki, öz məmləkətində yaşayan adamları, səltənətin bütün əyanlarını bir yere yığsın, atlanıb onların qabağına düşsün, şəhərdən çıxıb çöldə misli görünməmiş bir şənlik düzəlsin. Vəzir-vəkilinə, əyanlara əmr elədi ki, səyahətə tədarük görsünlər, paltar saxlayanına buyurdu ki, onun üçün padşah bayramına layiq libas gətirsin. Mehtərlərə tapşırırdı ki, qabağına heç bir at çıxa bilməyən cins köhlənlərini yəhərləsinlər.

Tapşırıqlarının hamısını gətirdilər. Padşah ürəyinə yatan libası seçdi, atlardan xoşu gələnini ayırdı. Ləl-cəvahirə tutulmuş paltarı geyindi. Köhlən atı minib dəstənin qabağında yola düzəldi. Padşah başladı qoşun-ləşkərin arasında təşəxxüslə at oynatmağa, özünü camaata göstərməyə. Bu vaxt şeytan onun yanına gəlib burnuna xudpəsəndlik yeli üfürdü; qürurundan padşahın gözü yeri-göyü görmədi, o öz-özünə dedi: "Hani bu dünyada mənim tayım-bərabərim". Özündən o qədər razı qaldı, o qədər lovğalandı ki, başladı hamıya bir az da yuxarıdan baxmağa, elə bildi ki, yer üzündə ondan başqa adam yoxdur.

Elə bu vaxt qabağına köhnə libasda bir adam çıxdı, o, padşaha salam verdi, ancaq padşah onun salamını almadı. Belə olanda, kişi əl atıb yapışdı padşahın atının cilovundan. Padşah dedi: "Əlini çək, heç bilir-sənmi kimin atının cilovundan yapışmısan?" Kişi dedi: "Sənə söyləməli sözüm var". Padşah dedi: "Onda gözlə, atdan düşüm, görüm nə istəyirsən". Kişi dedi: "Bu sirdir. Onu mən ancaq sənə qulağına deməliyəm". Padşah aşağı əyilib qulağını kişiye yaxınlaşdıranda o, dedi: "Mən əzrailəm, gəlmişəm sənə canını almağa". Padşah dedi: "Möhlet ver, evə qayıdım, arvad-uşağımla, qonum-qonşumla görüşüb halallaşım". Əzrail söylədi: "Yox, sən qayıtmayacaqsan, bir də qiymətə onların üzünü görməyəcəksən: əcəlin tamamıdır". Bu sözlərdən sonra Əzrail onun canını aldı, padşah ölüb atın belindən tirtap yere yıxıldı.

Əzrail oradan uzaqlaşdı gedəndən sonra gəldi Allahın razı olduğu bir abidin yanına. Salam verdi, abid onun salamını aldı. Əzrail dedi:

"Ey mömin bəndə, mənim sənə xəlvəti sözüm var". Kişi dedi: "Buyur, nə sözün var qulağıma de". Əzrail dedi: "Mən Əzrailəm". Abid sevinib dedi: "Xoş gəlmisən, səfa gətirmisən. Şükür olsun xaliqə ki, axır sən gəldin. Mən sənə yolunu çox gözləmişəm, demişəm gələrsən, ancaq gözlərimi yolda qoyurdun, gəlmirdin ki, gəlmirdin".

Əzrail ona dedi: "Əgər bir işin varsa gör qurtar". Kişi cavab verdi: "Mənim Allah-təalanın hüzuruna getməkdən vacib işim yoxdur". Onda Əzrail dedi: "Mən sənə canını nə cür alsam, sənə xoş gələr? Mənə buyrulub ki, özün nə təhər istəsən, canını o təhər alım". Abid dedi: "Mənə möhlət ver, dəstəməz alım, namaz qılım, elə ki səcdəyə getdim, onda canımı al ki, öləndə alım möhür üstə olsun".

Əzrail dedi: "Allah-təala mənə buyurub ki, özün necə arzu eləsən, canını o cür alım. Mən sənə deyən kimi eləyəm". Bu sözlərdən sonra kişi yerindən qalxıb dəstəməz aldı, başladı namaz qılmağa, əyilib alnını möhürün üstə qoyanda Əzrail onun canını aldı, Allah-təala onu lütf, kərəm və əfv diyarına – cənnətə varid elədi.

Lovğa padşahın əhvalatı

Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, biri var idi, biri yox idi, bir şahənşah var idi. Bu şahənşah o qədər pul yığmışdı ki, nə sayı vardı, nə hesabı. Allah-təalanın bu dünyada yaratdığı nə vardı, hamısından bəsdir deyincə yığmışdı, ürəyində heç bir arzusu qalmamışdı. Bir gün o qərara gəldi ki, dünyanın qeyli-qalından azad olub, naz-nemət içində asudə ömür sürsün; o, göyün üzünə qədər ucadan gözəl, şahənə bir imarət tikdirib, iki möhkəm darvaza düzəltirdi. Nökər-naib, eşik ağaları, keşikçilər təyin elədi. Günlərin bir günü aşpaza buyurdu ki, ən ləzzətli yeməklər hazırləsin; bütün qohum-əqrəbasını, vəzir-vəkilini, nöker-naibini çağırırdı ki, yeyib-içsinlər, ondan ənəm alsınlar. Bəli, ziyafət qurulanda padşah öz şahliq taxtında əyləşdi. Balış-mütəkkəyə dirsekləndi, öz ürəylə söhbətə başlayıb ona dedi: "Ey ürəyim, mən səndən ötrü dünyanın bütün naz-nemətini yığdım, indi kam al var-dövlətdən, uzun illər şad-xürrəm ömür sür..." Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah öz ürəyi ilə söhbətə başlayıb ona dedi: "Kam al bu var-dövlətdən, uzun illər şad-xürrəm ömür sür". Hələ padşah ürəylə söhbətini qurtarmamışdı ki, elə bu vaxt çöl tərəfdən köhnə libaslı bir şəxs imarətin qapısına yaxınlaşdı; o, boynundan asdığı torbadan Allah payı istəyən dilənçiyə oxşayırdı.

Kişi yaxınlaşıb imarətin darvazasından asılı halqayla qapını elə qəzəblə, elə bərkədən döydü ki, az qaldı bütün saray lərzəyə gəlsin, padşahın taxtı yerindən oynasın. Nökerlər qorxub yerlərindən sıçradılar, darvazaya qaçıb, qapını döyənün üstünə qışqırdılar: "Əcəlinmi çatıb, bu necə qapı döyməkdir, niyə qanacaqslıq eləyirsən, gözəl padşah

yəsin-içsin, qabağından qayıdandan sənə də bir şey verərik". Yolçu onlara dedi: "Gedin ağanıza deyın bura, mənım yanıma gəlsin. Mən vacib iş üçün gəlmişəm, ona sözüm var". Nökerlər dedilər: "Ay yazıq, rədd ol get, sən kimsən ki, bizim ağamıza əmr eləyirsən sənın yanıma gəlsin?" Yolçu dedi: "Gedin sözlərimi ona çatdırın!"

Nökerlər geri qayıdıb padşahı əhvalatdan xəbərdar elədilər. Bunu eşidəndə padşah qışqırdı: "Nə üçün onu söyüb qovmadınız, niyə üstünə qılnc siyirmədiz?" Bu vaxt yolçu darvazanı bayaqkindan da bərk döydü. Nökerlər yerlərindən sıçrayıb, kiminin əlində dəyənək, kiminin əlində silah, kişinin üstünə cumdular. Ancaq yolçu onlara qışqırıb dedi: "Yerinizdən tərpməyin! Mən Əzrailəm!" Nökerlərin ürəyinə vəlvələ düşdü, ağılları başlarından oldu, dizləri uçundu, yerlərindən tərpenə bilmədilər. Xəbər padşaha çatanda o dedi: "Ona deyın mənım əvəzimə, kimi istəyir başqa bir adam seçsin". Ancaq əzrail razı olmayıb dedi: "Mənə əvəz lazım deyil. Mən səndən ötrü gəlmişəm ki, yığib topladığın bu qədər naz-nemətdən, puldan səni ayıram".

Onda padşah dərinəndən ah çəkib ağlaya-ağlaya dedi: "Allah o pullara lənət eləsin. Məni qoymadı ki, yəradanın itaətində olum! Fikirləşirdim onlardan xeyir görəcəyəm, amma dərd-bəla gördüm. Bax indi də əliboş çıxıb gedirəm, hamısı düşmənlərimə qalır".

Bu vaxt Allahın əmrilə pullar insan kimi dilə gəlib dedilər: "Niyə bizə lənət oxuyursan? Özünü lənətlə! Allah-təala bizi də, səni də torpaqdan yəradıb, bizi qoyub sənın ovcuna ondan ötəri ki, bizim vasitə-mizlə özünə axirət qazanasan, ehtiyacı olanlara, fəqirlərə, dilənçilərə sədəqə paylayasan, bizi verib məscidlər tikdirəsən, ibadətqahlar qurduzasan, körpülər saldırasan, susuz yerlərə su çəkdiəsən, biz də qiymət günündə sənın köməyinə yetək. Amma sən bizi toplayıb öz kefin üçün israf eləyirdin, sən bizim qədrimizi bilmədin, rəhmət qazanmadın. İndi hamımızı öz düşmənlərinə qoyub kor-peşman gedirsən. Günahımız nədir ki, bizi belə söyürsən?.."

Sonra əzrail taxtda oturduğu yerdə, qabağındakı xörəkləri yeyib qurtarmamış padşahın canını aldı. Hökmdar ölüb taxtdan yerə yıxıldı.

Allah-təala buyurub: "Onlar ötə elədiklərimə sevinən vaxt biz geri aldıq, odur ki, onlar qəm-qüssəyə qorq olublar".

Zülmkar padşahın əhvalatı

Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, günlərin bir günü İsrail nəslindən olan zülmkar bir padşah öz səltənət taxtında əyləşmişdi. Birdən səfil görkəmli bədhəybət bir şəxs qapıdan içəri girib hökmdarın hüsurunda dayandı. Padşah bu adamın icazə almayıb onun hüsuruna gəlməyinə qəzəbləndi. Yerindən sıçrayıb qışqırdı: "Kimsən, ey adam, kim sənə mənim hüsuruma gəlməyə icazə verib, kim sənə buyurub ki, bu evə ayaq basasan?" Adam cavab verdi: "Mənə buyruq ev sahibindəndir. Mənim yolumu bu dünyada heç kim kəsə bilməz, şahların yanına gəlməyə mənə icazə lazım deyil; sultanların hökmü, keşikçilərin çoxluğu məni qorxutmaz, zülmkarlar mənə xətər yetirməkdə acizdir, heç kim mənim çəngimdən qurtara bilməz. Keşləri pozan, məclisləri dağıdan mənəm".

Padşah bu sözləri eşidəndə rəngi-ruyi qaçdı, canına qorxu düşdü, yıxılıb qəşş elədi, handan-hana özünə gəlib soruşdu: "Sən Əzrailənsən?" Adam cavab verdi: "Bəli". Padşah yalvarmağa başlayıb dedi: "Səni and verirəm Allaha, birgünlük möhlət ver mənə, dəbbünaya dua-səna eləyim rəhm eləyib günahımdan keçsin, xəzinəmə yığdığım pulları yiyələrinə qaytarım ki, o dünyaya şüglizimmə getməyim".

Əzrail dedi: "Heç vədə! Vaxtı keçirmisən, daha gecdir!.."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Əzrail padşaha cavab verdi: "Heç vədə! Vaxtı keçirmisən, daha gecdir. Mən sənə möhlət verə bilmərəm, vadədən tamamdır, axır saatındır, acəl başının üstünü kəsibdir!" Padşah dedi: "Heç olmasa bircə saat möhlət ver". Əzrail cavab verdi: "O bir saat da hesabdandır, başın eys-ışrətə

qarışanda keçirmisən, xəbərin olmayıb. Nəfəslərinin sayı başa çatıb, axır nəfəsidir". Padşah soruşdu: "Mən qəbrə qoyulanda, yanımda kim olacaq?" Əzrail cavab verdi: "Onda sənin yanında ancaq əməllərin olacaq". Padşah dedi: "Mənim əməllərim yoxdur". Əzrail söylədi: "Yəqin bil ki, sənin yerin cəhənnəmin qır qazanındadır, pərvərdigarın qəzəbi yamandır".

Bu sözlərdən sonra Əzrail onun canını aldı, padşah taxtından yıxılıb yerə sərilirdi. Səltənət əhli şivən qopardı, adamlar qışqırışib ağlaşdılar; yəqin onlar bilsəydilər ki, ağaları Allahın divanına gedir, daha da bərk-dən ağlayardılar.

Zülqərneynin əhvalatı

Bele rəvayət eləyirlər ki, günlərin bir günü İskəndər Zülqərneynin yolu çox kasıb bir qəbilənin yanından düşdü. O yerin adamlarının dünya malından heç nəyi yox idi. Onlar ölənlərin qəbrini hər kəsin öz darvazasının qabağında qazırdılar. Tez-tez qəbir üstünə gəlib oranı silib-süpürürdülər, oturub Allaha dua eləyirdilər. Özləri də çöldə bitən göydən-pencərdən başqa heç bir yemək tanımırdılar.

İskəndər Zülqərneyn adam göndərüb onların padşahını yanına çağırırdı, ancaq padşah İskəndərin sözünü yerə salıb dedi: "Mənim onun yanında işim yoxdur". Onda Zülqərneyn özü onun yanına gedib soruşdu: "Hanı sizin var-dövlətiniz, bəs nəylə dolanırsız? Burada mənim gözüme nə qızıl-gümüş dəyir, nə də dünya malından başqa bir şey". Padşah cavab verdi: "Dünya malı ilə heç kim tox olmaz". İskəndər soruşdu: "Nə üçün qəbiri darvazanın yanında qazırsız?" Padşah cavab verdi: "Ona görə ki, gözümlərin qabağında olsun, biz də hər dəfə ona baxanda ölümü yada salaq, axirəti yadımızdan çıxarmayaq ki, fani dünyanın həvəsi ürəyimizdən çıxsın, ömrümüzü Allah-təalaya ibadətə keçirək". İskəndər xəbər aldı: "Niyə yediğiniz ancaq göyörtidir?" Padşah cavab verdi: "Ona görə ki, biz qarnımızı heyvanatın qəbirinə çevirmək istəmirik, yeməyin ləzzəti boğazdan o yana ötmür".

Bu sözlərdən sonra o, əlini uzadıb bir bəni-adəmin kəlləsini yerdən götürdü, onu İskəndərin qabağına qoyub dedi: "Ya Zülqərneyn, sən bilirsənmi bu kəllə kiminkidir?" İskəndər cavab verdi: "Xeyr". Onda padşah dedi: "Bu şahlar şahının kəlləsidir. Sağlığında həmişə öz rəyyətinə zülm eləyərmiş, məzlumun zalimi imiş, özü də bütün ömrünü bu fani dünyada var-dövlət toplamağa sərf eləyirmiş. Bir gün Allah onun canını alıb cəhənnəmə vasil elədi. İndi bu həmin padşahın kəlləsidir".

Sonra o, başqa bir kəllə götürdü, onu da Zülqərneynin qabağına qoyub soruşdu: "Bilirsənmi bu kimdir?" İskəndər cavab verdi: "Xeyr". Padşah dedi: "Bu da şahlar şahı idi, rəyyətini incitməzd, məmləkətindeki adamların dərdinə qalardı. Əcəli çatanda Allah onun canını alıb cənnət bağına göndərdi". Padşah əlini Zülqərneynin başına qoyub dedi: "Görəsən sən bu kəllələrdən hansı olacaqsan!"

İskəndər Zülqərneyn hönkür-hönkür ağladı, padşahı bağrına basıb dedi: "Əgər sən mənimlə dost olmaq istəyirsən, səni özümə vəzir götürüb bütün səltənətimi sənə ilə yarı bölərəm". Padşah cavab verdi: "Yox, mənə lazım deyil, mənim heç nədə gözüüm yoxdur". İskəndər soruşdu: "Nə üçün?" Padşah dedi: "Onun üçün ki, dövlət və ixtiyar sahibi olduğuna görə bu dünyada hamı sənə düşməndir, ancaq mənim düşmənim yoxdur, çünki mən əza qanə olan kasıb bir adamam, nə ixtiyar sahibiyəm, nə də dünya malında gözüüm var. Mən var-dövlət axtarmıram. Mənim dövlətim əza qanə olmağı bacarmağımdır, bunun özü kifayətdir". İskəndər padşahı təzədən bağrına basıb alından öpəndən sonra çıxıb getdi.

Ənuşirəvan şahın əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, bir gün Ənuşirəvan şah özünü naxoşluğa vurdu, mötəbər adamlarından bəzilərini yanına çağırıb onlara buyurdu ki, məmləkətini kəndbəkənd, şəhərbəşəhər gəzib bir xərabəlik tapsınlar, xəstəliyinin müalicəsi üçün ona oradan köhnə bir kərpic götürüb gətirsinlər. Padşah adamlarına dedi ki, bunu təbiblər buyurublar. Onlar bütün məmləkəti gəzib dolanandan sonra geri qayıdıb padşaha dedilər: "Qibleyi-aləm sağ olsun, biz sənin torpağında xərabəlik tapa bilmədik, ona görə də buyurduğun kərpici gətirmədik". Ənuşirəvan bu xəbərdən şad oldu, Allaha şükür eləyib dedi: "Mən yoxlayıb öyrənmək istəyirdim ki, görüm məmləkətimdə xərabəlik qalıbmıdır? Əgər qalıbsa, oranı abad elətdirim. İndi ki belə yerlər yoxdur, deməli səltənətimdə hər şey öz qaydasındadır, məmləkətim başdan-başə abaddır..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əyanlar Ənuşirəvan şahın yanına qayıdıb dedilər: "Biz sənin torpağını başdan-ayağa gözdik, xərabəlik tapmadıq". Onda Ənuşirəvan Allaha şükür eləyib dedi: "İndi səltənətimdə bütün işlər görülüb qurtarıb, hər şey qaydasındadır, məmləkətim başdan-başə abaddır".

Bəli, qibleyi-aləm, qədim zamanlarda padşahlar öz məmləkətlərinin fikrini çəkirmişlər, onu abad eləməyə çalışmışlar, çünki bilirmişlər ki, ölkə nə qədər abad olsa, rəiyyətin dolanacağı bir o qədər yaxşı olar; onlar elm sahiblərinin, müdrik simaların dediklərini, nəsihətlərini yadlarından çıxarmırmışlar. Bu doğrudur, buna şəkkın olmasın. Onlar deyiblər: "Dini qoruyan padşahdır, padşahı qoruyan qoşundur,

qoşunu qoruyan puldur, pul ölkənin abadlığından gələr, ölkənin abadlığı da onda olar ki, Allah bəndələrinin hamısını bir gözde görəsən".

Qədimdə şahlar heç kəsi qoymazlarmış ki, ədalətsiz iş tutsun, öz adamlarına icazə verməzlərmış ki, zorakılıq, özbaşınalıq eləsinlər, bilirmişlər ki, zorakılıq olan yerdə axır bir gün rəiyyət üzə durar. Ölkənin ki, başında duran zülmkar oldu, gec-tez o ölkə dağlar, tar-mar olar, hərə baş götürüb bir yana qaçar. Məmləkətdə qıtlıq başlanar, gəlir azalar, xəzinə boşalar, rəiyyətin günü-ruzıqarı qara olar. Ədalətsiz padşaha xalq gecə-gündüz qarğış eləyir, buna görə də onlar öz səltənətlərində hökmdarlıqlarının xeyrini görmürlər.

Möminanın əhvalatı

Belə rəvayət ələyirlər ki, İsrail nəslindən bir hakim var idi. Onun gözəl-göycək, abırlı-ismətlı, düzümlü bir arvadı vardı. Günlərin bir günü hakim Qüds şəhərini ziyarət etmək fikrinə düşdü. Bəli, hakim doğma qardaşını öz yerinə qoyub, arvadını da ona tapşırı. Qardaşı arvadın gözəlliyini, qəşəngliyini eşidib ona aşıq olmuşdu.

Hakim gedəndən sonra qardaşı arvadın yanına gedib onu dilə tutmağa, tovlamağa başladı. Ancaq arvad namusuna sığınıb oturdu; kişini yaxın qoymadı. Kişi nə qədər çalışdı, nə qədər əlləşdi, arvadı yoldan çıxarda bilmədi. Onun əli boş çıxanda qorxdı ki, qardaşı gələndə birdən arvad qaynının tutduğu işləri ona xəbər verər. Onda kişi söz çıxartdı ki, qardaşı arvadı zinakarlıq ələyib, yalançı şahidlər tapıb məsələni padşaha çatdırdı. Padşah ömr elədi ki, arvadı daşqalaq ələsinlər.

Çala qazdılar, arvadı ora salıb başladılar daşa basmağa. Ona o qədər daş atdılar ki, çala doldu, arvad qaldı daşların altında. Padşah dedi: "Qoy bu çala onun qəbiri olsun".

Elə ki gecə düşdü, arvad başladı zarımağa. Bu vaxt bir nəfər yol ilə qonşu kəndə gedirdi. Zarılı səsini eşidib çalaya yaxınlaşdı, arvadı çəkib oradan çıxartdı. Onu öz evinə aparıb arvadına tapşırı ki, fağrı müalicə ələsin. Ev sahibəsi başladı xəstəyə qulluq etməyə; bir qədərdən sonra arvad sağaldı. Ev sahibəsinin bir uşağı vardı, onu hakimin arvadının ixtiyarına verdi. Arvad hara getse uşaqla bir yerdə gedirdi, gecədən-gecəyə də onu yanına alıb o biri otaqda yatırı.

Bir gün lotulardan biri onu görüb, arvadı ələ götürmək fikrinə düşdü, başladı dalbadal yanına aracı göndərməyə, ancaq arvad razı olmadı. İş belə olanda, lotu arvadı öldürməyi qərara aldı. Gecə arvad yuxuya gedəndən sonra onun olduğu evə gəlib yatdığı otağa girdi. Bıçağı çıxarıb üstünə atıldı. Ancaq əlinə keçən uşaq oldu. Lotu baxıb görəndə ki, arvadın əvəzinə uşağı öldürüb, canını qorxu aldı, tez orpdan çıxıb qaçdı. Allah arvadı lotunun qəsdindən saxladı. Şəhər açılanda arvad oyanıb gördü ki, uşağı yanında öldürüblər. Uşağın anası içəri girib arvada dedi: "Balamı sən öldürmüşən". Başladı onu döyməyə, o ki var vurdu. Sonra da doğramaq istəyirdi ki, bu vaxt əri içəri girdi, arvadı onun əlindən alıb dedi: "And olsun Allaha, qoymaram onu öldürəsən!"

İş belə olanda, arvad evdən çıxıb qaçdı; hara gedəcəyini bilmirdi; cibində bir az pulu vardı. Bir kəndin yanından keçəndə gördü ki, bir yerdə çoxlu adam toplaşmış, orada bir nəfəri dara çəkiblər, amma hələ canı var. Arvad toplaşanlardan soruşdu: "Ay camaat, o nə ələyib?" Adamlar cavab verdilər: "Günah iş tutub, indi ya gərək ölə, ya da filan qədər pul verib canını qurtara". Arvad dedi: "Alın bu pulu, onu buraxın".

Canı arvadın köməyi ilə öz əməlindən pəşman oldu, tutduğu işlərdən tövbə elədi, and içdi ki, ölən günə qədər Allah rızasına ona qulluq eləyəcəkdir. Bundan sonra o balaca bir hücrə tikib arvadı ora köçürtdü. Özü ona odun yarırdı, yemək getirirdi. Arvad başladı gecə-gündüz Allaha ibadət etməyə. Onun yanına hansı xəstəni gətirsələr, arvadın duasından sonra xəstə dərhal şəfa tapıb ayağa dururdu..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, arvadın yanına hər yandan adamlar gəlməyə başladı. O da öz hücrəsində oturub gününü Allaha ibadət etməklə keçirirdi. Günlərin bir günü Allah belə elədi ki, bir vaxt arvad daş-qalaq elətdirən qaynının sifətinə pis yara çıxdı, onu döyən arvad cüzəm azarına düşdü, lotu da elə bir xəstəliyə düşər oldu ki, yerindən tərpənə bilmədi.

Vaxt oldu, arvadın əri hakim ziyarətdən qayıtdı, qardaşından arvadını xəbər aldı, kişi nağıl elədi ki, arvad ölüb. Hakim arvadının rəhmətə getdiyinə inanıb qəm dəryasına qərər oldu.

Bir qədərdən sonra mömin arvadın soracağı hər yana yayıldı. Gen dünyanın hər yerindən adamlar axışmış onun hücrəsinə gəlməyə başladılar. Hakim qardaşına dedi: "Qardaş, gəlsənə, sən də o mömin arvadın yanına gedəsən? Bəlkə onun köməyi ilə Allah sənə şəfa verdi". Qardaşı razı olub dedi: "Yaxşı, məni apar onun yanına".

Cüzəm tutan arvadın əri də mömin qadının soracağını aldı, arvadını götürüb onun yanına yollandı. Götürüm düşən lotunun qohumları da mömin arvadın barəsində eşidəndə azarlıq götürüb onun yanına apar-

dılar. Bu adamların hamısı gəlib mömin arvadın hücrəsinin qapısına toplaşdılar. Arvad içəridə elə yerdə durmuşdu ki, yanına gələnlərin hamısını görürdü, ancaq onu heç kim görmürdü. Qapıda toplaşanlar, mömin arvadın mücaviri gələne kimi gözlədilər. Elə ki o gəldi, xahiş elədilər ki, mömin arvaddan onun hücrəsinə girməyə onlara rüsxət alsın. Mücavir gələnlərin xahişini yerinə yetirdi. Mömin arvad çarşaba bürünüb rübəndini saldı, qapının yanında dayanıb ərinə, qaynına, lotuya, arvada baxdı. Mömin qadın onları tanıdı, ancaq gələnlər arvadı tanımadılar.

Mömin qadın onlara dedi: "Bilin və agah olun ki, bütün günahlarınızı boynunuza almasaz, düçar olduğunuz bələdan qurtarmayacaqsız. Allah-təala günahını etiraf eləyən bəndəsinin günahından keçir, diləyini hasıl eləyir".

Bunu eşidəndə, hakim qardaşına dedi: "Qardaş, Allahın hüsurunda nə günahın var hamısını boynuna al, heç nə gizlətmə, bəlkə xudavəndi-kərim kömək eləyə, şəfa tapasan. Axı belə yerdə deyiblər:

Zalim, məzlum görüşəndə qiyamət günü,
Pərvərdigar hər bir sirrin açar üstünü.

Günahkarlar çatar onda öz cəzasına,
Allah cənnət qismət edər mömin insana.

Pərt olaraq darılsa da yoldan azanlar,
Qadir Allah yaxşı-pisi eylər aşkar.

Yalnız Allah divanından olan bixəbər,
Asi olub o xaliqi qəzəbləndirər.

Ey ad-sana uyan qafil, inan ki, ad-san
Allah xofu olanındır, ona arxalan!"

Belə olanda, hakimin qardaşı dedi: "İndi mən düzünü boynuma alıram: mən sənin arvadının başına, filan, filan oyunları açmışam, mənəm günahım budur". Cüzəm tutan arvad dedi: "Bizə bir arvad pənah gətirmişdi, mən yəqinini bilmədiyim bir işi onun üstünə yıxıb günahsız qadını döymüşəm. Mənim təqsirim budur". Götürüm düşən dedi: "Bir arvadı dilə tutub ələ gətirmək istəyirdim, ancaq o, razı olmadı, zinakar-

lıqdan boyun qaçırdı. Gecə getdim yanına ki, onu öldürüm, səhvən arvadın yanında yatan uşağı öldürdüm. Mənim də günahım budur".

Onda mömin arvad üzünü Allaha tutub dedi: "Xudaya, sən bu adamları tutduqları işin üstündə yaman günlərə saldın; indi ki, sidq ürəklə günahlarını boyunlarına alırlar, təqsirlərindən keç, öz böyüklüyünü onlara göstər. Sən hər şeyə qadirsən!" Xudavəndi-kərim onlara şəfa göndərdi. Bundan sonra hakim başladı arvada zənlə baxmağa. Mömin arvad onun nə üçün baxdığını soruşanda hakim cavab verdi: "Mənim bir arvadım vardı, əgər o ölmüş olmasaydı deyərdim ki, o sənən". Belə olanda, arvad özünü ərinə tanıtdı. Hər ikisi şad olub, onlara görüşmək nəşib eləyən Allaha şükür elədi. Sonra hakimin qardaşı da, arvad da, lotu da mömin qadına yalvardılar ki, günahlarından keçsin. Qadın hamısını bağışladı. Onlar orada qalıb ömürlərini Allaha ibadətə keçirdilər, öləne qədər mömin qadına mücavir oldular.

Arvadla uşağın əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, bir nəfər seyid deyirmiş: "Mən qaranlıq bir gecədə Kəbənin başına dolanırdım, qəfil zərləndi, qəmli bir səs eşitdim, kimsə deyirdi: "Ya sahibi-kərəm, öz kərəmətinə əsirgəmə, mən öz əhdimə sadıqəm". Bu səsi eşidəndə ürəyim az qaldı yerindən oynaya; tez səs gələn tərəfə getdim. Gördüm ki, bu sözləri deyən bir arvaddır.

Belə olanda, mən dedim: "Salam-əleyküm, ey Allah bəndəsi!" Arvad cavab verdi: "Əleykəssalam, Allah köməyin olsun!" Sonra mən soruşdum: "Səni and verirəm bir olan Allaha, söylə görüm, o hansı əhddir ki, ona bu qədər sadıqsən?" Arvad cavab verdi: "Əgər xudavəndiləmə və verməseydin, mən sirrimi sənə açmazdım. Bax gör mənim qarşımdakı nədir". Baxıb gördüm ki, arvadın qabağında bir uşaq yatıb. Arvad dedi: "Bu uşaq boynumda olanda səfərə çıxdım ki, gəlib bu mübarək yeri ziyarət eləyim. Gəmiyə mindim, deryada birdən külək əsdi, tufan qopdu, dağ boyda dalgalar üstümüze cumdu, gəmi parçalandı. Mən bir taxta parçasının üstündə xilas oldum, bu uşaq da həmin taxta parçasının üstündə doğuldu. Körpə dizlərimin üstündə yatmışdı, dalgalar məni hər yandan döyəcləyirdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, arvad başına gələnə seyidə belə nağıl elədi: "Gəmi qərqlə olanda mən bir taxta parçasının üstündə xilas oldum, bu uşaq da həmin taxtanın üstündə doğuldu. Körpə dizlərimin üstündə yatmışdı, dalgalar məni hər yandan döyəcləyirdi; bu vaxt batan gəminin əmələlərindən biri üzə-üzə mənə yaxınlaşdı, yanıma qalxıb dedi: "And olsun Allaha, gəmidə görəndən sənə gözüm düşübdür, indi burada bir sənən, bir də

mən. Təklifimə razı olursan ol, olursan – səni götürüb atıram bu deryaya". Cavab verdim: "Allahın qəzəbinə gələrsən! Gördüklərin sənə ibrət olmayıb?" Onda həmin adam qışqırdı: "Belə şeyləri mən çox görmüşəm, dəfələrlə ölümdən qurtarmışam. Bunlar məni qorxuda bilməz". Onda mən dedim: "Onsuz da fəlakətə düşmüşük, günaha batsaq, Allah bizə rəhm eləməz". Ancaq o, məndən əl çəkmədi, canımın dərindən belə qərara gəldim ki, onu birtəhər alladım, odur ki, dedim: "Heç olmasa, gözle uşaq yuxuya getsin".

Bunu eşidəndə kişi körpəni dizimin üstündən götürüb deryaya tulladı.

Onun bu zalimliyini, uşağın başına nə gətirdiyini görəndə ürəyim yerindən qopdu, dərdim birə-min artdı, üzümü göyə tutub dedim: "Ey ərlə arvadın taleyini birləşdirən, məni bu şirin pəncəsindən qurtar (gir mənimlə bu şirin arasına), axı sən hər şeyə qadirsən". And olsun Allaha, sözüm ağzımdan qurtarmamış, bir də gördüm sudan əcaib bir heyvan çıxdı, kişini taxtanın üstündən alıb apardı, qaldım tək-tənha, qəm deryasına batdım. Uşağa rəhmim gəlirdi. Belə olanda dedim:

"Ey gözümün nuru, ey əziz bala,
Yoxluğundan oldum dərde mübtəla.

Bədənim sulara batıb, qərqlə olur,
Qəlbim dərddən yanıb qovrulur.

Sən ey insanların pənahlı tanrı,
Lütfündür qəminin təkə qəmıxarı:

Ay Allah, halımı özün görürsən, –
Oğul fəraqına dözməmirəm mən.

Rəhm elə, oğlumun vəslinə yetim,
Sənsən tunc qalxanım, sənsən ümidim".

Bir gün bir gecəni yas içində keçirdim, səhər açılanda gördüm uzaqda bir yelkən ağarır. Dalgalar məni atıb-tuturdu, külək qabağına qatıb qovurdu, o qədər qovdu-qovdu, axırda gətirib çıxartdı yelkənini gördüyüm gəminin yanına. Oradakı adamlar məni gəmiyə qaldırdılar. Gəmidə zənlə baxanda nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, uşağım onların yanında. Belə olanda, özümü onun üstünə atıb qışqırdım: "Ay camaat, bu uşaq mənimkidir. Siz bunu haradan tapmışsınız?" Onlar cavab

verdiklər: “Gəmidə gedirdik, birdən nəşə gəmini saxladı, bu vaxt sudan böyük şəhər boyda bir heyvan zühur oldu, gördük ki, bu uşaq onun belində oturub baş barmağını sorur. Biz körpəni gəmiyə qaldırdıq”.

Bunu eşidəndə, mən başıma gələn əhvalatı onlara nağıl elədim, olanların hamısını danışdım; sonra da xudavəndi-ələmə mənə yazığı gəldiyinə görə şükür elədim. Onun hüznündə əhdi-peyman elədim ki, ömrüm boyu bu ibadətə gahdan getməyib, Allahın yolunda qulluq eləyəcəyəm. O vaxtdan nə diləyim olub, hamısını mənə verib”.

Seyid nağıl eləyirdi ki, pul kisəsini çıxardıb istədim arvada pul verim. Ancaq arvad dedi: “Ey fani insan, indicə mən sənə Allah-təalanın kəramətindən, onun möcüzələrindən danışdım. Ondan sonra mən başqasının əlindən sədəqə alarammı?”

Nə qədər elədim, arvad heç nə götürmədi, onu orada qoyub yola düzəldim; özüm də gedə-gedə bu şəri deyirdim:

“Allahın bir yığın kəraməti var,
Dərk edər onları aqıl adamlar.

O çox ağır işi yüngülləşdirir,
Çox qəmli ürəyə güc-qüvvət verir.

Dərdə qərq olmuşən sən bəzən şəhər,
Axşam bu dərdlərdən qalmır bir əsər.

Elə ki, görürsən düşübsən dara,
Sığın ölməz, uca pərvərdigara.

Peyğəmbərə sığın: ondan, – əmin ol –
Kömək ala bilər hər bəndə, hər qul”.

Həmin arvad canı ağzından çıxana kimi Allahın evində qalıb ömrünü ona ibadət etməklə keçirdi.

Mömin qulun əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, Malik ibn Dinar¹ (Allah ona rəhmət eləsin) deyirmiş: “Bir dəfə Bəsrə şəhərində çoxdan idi ki, yağış yağmırdı; bir neçə kərə biz yığılıb müsəllaya çıxdıq, Allaha yalvarıb yağış istədik, ancaq dualarımız müstəcəb olmurdu, Allah səsimizi eşitmirdi. Belə olanda, biz Əta əs-Sülamî, Sabit əl-Bunani, Nəci əl-Bəkka, Məhəmməd ibn Vasi, Əyyub əs-Səxtiyani, Həbib əl-Farisi, Həsən ibn Əbu-Sinan, Utbey əl-Qulam, Salih əl-Küzani ilə birlikdə müsəllaya çıxdıq, mədrəsə uşaqları da çıxdılar, başladıq namaz qılıb dua-sənə eləməyə, ancaq yenə bir nəticəsi olmadı. Gün günorta oldu, adamlar dağılışıb getdilər, ancaq mən, bir də Sabit əl-Bunani getmədik, məsciddə qaldıq.

Gecə olub qaranlıq düşəndə sifətdən yaraşlıq, qıçları nazik, qarnı yekə bir qara qul gördük, çiyində yun əba vardı, əynindəki bütün libasını hesablasaydın qiyməti iki dirhəm olmazdı. O, su getirib dəstəməz aldı; sonra mehraba keçib iki rükət namaz qıldı. Axırda üzünü göyə tutub dedi: “Ya rəbb, nə eləmişik ki, öz yazıq bəndələrinin səsini eşitmərsən. Hər şey sənə ixtiyarındadır, niyə soxavətini bəndələrindən əsirgəyirsen, xəzinən boşalmayıb ki. Üzümü sənə dərğahına tutub yalvarıram, mənə olan məhəbbətin naminə indi bu saat bir yağış yağdırıb bizi sirab elə”.

Malik ibn Dinar nağıl eləyirdi ki, kişi sözünü qurtarmamış, göyün üzünü bulud aldı, elə bir yağış yağdı ki, elə bil tuluqdan yerə su əndəridilər. Biz ibadəti qurtarıb məsciddən çıxanda dizimizə qədər suya batdıq...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış səkkizinci gecə oldu. Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Malik ibn Dinar deyirdi: “Qara qul sözünü qurtarmamış göyün üzünü bulud aldı, elə bir yağış yağdı ki, elə bil tuluqdan yerə su əndəridilər.

¹ Malik ibn Dinar – VIII əsrdə Bəsrədə yaşamış dilşünas

Biz ibadəti qurtarıb məsciddən çıxanda dizimizə qədər suya batdıq. Qara qul bizi lap təəccübə salmışdı. Mən ona yaxınlaşıb dedim: "Vay halına! Utanmırsan, elə sözlər danışırısan?" Bunu eşidəndə qara qul mənə tərəf dönüb soruşdu: "Necə sözlər danışırım?" Mən cavab verdim: "İbadət zamanı deyirdin: "Mənə olan məhəbbətin nəminə". Allahın səni istədiyini haradan bilirən?"

Malik nağıl eləyir ki, onda qara qul qışqırdı: "Məndən uzaq ol, ey özü-özündən iraq düşən!" Bəs o mən deyildimmi ki, Allah-təala köməyim oldu, xalığın təklyinə mənə inandırdı, mənə fərq qoydu, onu dərk etmək üçün mənə iqtidar verdi? Sən elə bilirən, Allah mənə istəməseydi bunları məndən ötrü eləyirdi, onun mənə olan məhəbbəti, mənim ona olan məhəbbətim kimidir". Mən qara qula dedim: "Allah imdadına yetsin, getmə bir az mənimlə dayan". O cavab verdi: "Mən qulam, ona görə də öz kiçik sahibimin itaətində olmaq mənim borcumdur".

Malik ibn Dinar nağıl eləyirdi ki, biz qarabaqara onun dalınca düşdük. Qara adam gedib bir qul alverçisinin evinə girdi. Gecə yarından ötmüdü. Çıxıb getdik. Səhər açılarda qul alverçisinin yanına gəlib soruşduq: "Səndə bizə satmaq üçün cavan bir qul olarmı? İstəyirik alaq aparacaq evdə qulluq eləsin". Qul alverçisi cavab verdi: "Bəli, mənim yuzəcən qulum var, onların hamısı satılıqdır".

Bu sözlərdən sonra alverçi qullarını bir-bir bizə göstərməyə başladı. Yetmişini göstərdi, ancaq mənim dostum onların arasında yox idi. Alverçi dedi: "Bunlardan başqa mənim qulum yoxdur". Biz çıxıb getmək istəyəndə qul alverçisinin evinin dal tərəfində üçkünc bir otağa girdik, bir də gördük ki, həmin qara qul burada dayanıb. Mən qışqırdım: "Kəbənin sahibinə and olsun, odur!" Sonra qul alverçisinin yanına qaayıb dedim: "O qulu sat mənə". Alverçi cavab verdi: "Ya Əbu-Yəhya, bu qul bədbəxtin, acizin biridir. Gecə-gündüz işi-gücü ağlamaq, tövbə etməkdir". Mən dedim: "Elə buna görə də mən onu almaq istəyirəm."

Alverçi qara qulu çağırırdı, o yanımıza gəldi, özünü yuxulu göstərdi. Qul alverçisi dedi: "Götür onu neçəyə istəyirsən, ancaq xoşuna gəlməmə məni cavabdeh bilmə". Mən qara qulu on iki dinara alandan sonra soruşdum: "Onun adı nədir?" Alverçi cavab verdi: "Meymundur"¹. Qara qulun qolundan yapışdım, birlikdə mənim evimə tərəf üz qoyduq.

Qara qul məndən soruşdu: "Ey mənim kiçik sahibim, neynirdin məni alıb? And olsun Allaha, mən yaranmışlara qulluq etməyə yara-

¹ Meymun – orobca uğurlu, xoşbəxt deməkdir (mütlərcim).

maram". Cavab verdim: "Mən səni ona görə aldım ki, özüm sənə qulluq eləyim, gözümdə üstündə yerin var". Qara qul soruşdu: "Nə üçün?" Mən də cavabında dedim: "Dünən məsciddə bizimlə danışan sən deyildinmi?" Qara qul xəbər aldı: "Məgər sən mənim kim olduğumu bilmisən?" Mən cavab verdim: "Mən dünən axşam sənənlə danışan adamam".

Qara qul məscidə çatana qədər mənimlə getdi. Orada içəri girib iki rükət namaz qıldı, sonra üzünü göyə tutub dedi: "Ya Allah, ya sahibi-ələm, o sirri ki, bir sən bilirdin, bir də mən, indi yaranmışlara əyan olub, sən məni bu insanların yanında fəş elədin. Sənənlə mənim aramdakı o sirdən başqaları xəbər tutandan sonra mənə bu dünyada yaşamaq xoş olarmı? Yalvarıram sənə bu saat, buradaca al mənim canımı". Sonra o aşağı əyilib səcdəyə getdi. Mən bir qədər gözlədim, o başını qaldırmadı, onda yaxınlaşıb onu tərpətdim, gördüm ölüb (Allah ona rəhmət eləsin!).

Mən onu uzadıb əl-ayağını düzəltdim, üzünə nəzər salanda gördüm elə bil gülümseyir, qaralığından əsər-ələmət qalmayıb, sifətindən nur yağır, biz ona baxıb təəccüb eləyən zaman qapıdan bir gənc girib dedi: "Salaməleyküm. Meymun qardaşımızın müqabilində Allah əvəz versin sizə. Alın bu kəfəni, onu bükün". Bu sözlərdən sonra oğlan kəfənlik gətirdiyi parçanı mənə verdi. Mən ömrümdə elə parça görməmişdim. Qara qulu rahatladıq, kəfənə tutub dəfn elədik.

İndi quraqlıq olanda onun qəbrinin yanında müsəllaya çıxırlar, kimin Allah-təaladan nə diləyi olsa, oraya gedib xudavəndi-kərimə üz tutur. Bu barədə şair çox gözəl deyib:

"Möminlərin ruhları gəzir səma bağında,
İlahi pərdələrdir onların qabağında.

Təsnim¹ aşqarlı şorab nuş edir orada onlar,
Təsnim suyu mömini Allaha yaxlaşdırar.

Dostlarıyla onların car olur sirri birgə.
Bu sirr gizli saxlanılır görməsin deyər özgə".

¹ Təsnim – İslam aqidəsinə görə cənnətdə bir bulaqdır.

Mömin ar-arvadın əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, bir bəni-İsrail var idi. O nəslin yaxşı adamlarından biri idi; bu adam fani dünyanın ləzzətindən; naz-nemətdən üz çevirib, gecə-gündüz öz Allahına dua eləyirdi. Onun itaətkar bir arvadı vardı. Hər bir işdə ərinə kömək eləyirdi. Özləri də məcməyi, yelpik qayırıb satmaqla güzəran keçirirdilər. Bütün günü işləyirdilər, axşam olanda kişi düzəldikləri şeyləri götürüb evdən çıxır, küçəbəküçə gəzib müştəri axtarırdı. Özləri də oruc tutan idilər.

Günlərin bir günü onlar, ağzı oruc, bütün günü işlədilər, axşam düşəndə, kişi həmişəki kimi yenə də hazırladıqları malları götürüb müştəri axtarmağa getdi. Dövlətli, adlı-sanlı bir şəxsin darvazasının yanından ötəndə, ev sahibinin arvadı onu görüb bir könlüdən min könlüə kişiye aşıq oldu. Yelpik satanın ağappaq, göyçək üzü vardı. Arvadın əri səfərdəydi.

Xanım qulluqçusunu çağıraraq dedi: "Bir kələk qur, o adamı bizə gətir". Qulluqçu küçəyə çıxıb yelpik satanı səslədi, guya ondan mal almaq istəyirdi. Kişini yoldan qaytardı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz altmış doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qulluqçu küçəyə çıxdı, kişini səsləyib ona söylədi: "Gedək mənim xanımımın yanına, o sənin satdığın bu şeylərdən almaq istəyir, özü baxıb bəyəndiyini seçsin".

Kişi qulluqçunun sözünə inandı, ağlına pis bir şey gəlmədi. Evə girib arvadın göstərdiyi yerdə əyləşdi. Qulluqçu qapını bağlayandan sonra xanım öz otağından çıxdı, yelpik satanın köynəyindən yapışib onu öz otağına sarı çəkdi, içəri salıb dedi: "Mən səni çoxmu gözləyəcəyəm. Səbri-qərarımı əlimdən almısan, buyur bu rahat otaq, hər yerinə otir-ənbər səpilib, yemək-içmək hazırlanıb, ev sahibi də bu

gecə burada yoxdur. Sənin ixtiyarındayam. Ancaq onu bil ki, neçə-neçə hökmdarlar, sultanlar, naz-nemət sahibləri nə müddətdir məndən ötrü ölürlər, mən onların heç birinə könül vermərəm".

Xanım danışmağına ara vermirdi. Yelpik satan Allahın qarşısında xəcalətindən başını yuxarı qaldırmırdı, onun divanından qorxurdu. Şair bu barədə yaxşı deyib:

Neçə yol Allahdan həya etməyim
Çəkirdib məni böyük günahdan.

Həya dərman olub günahə qarşı.
Həya qalxan kimi itib o dərman.

Kişi çox istədi ki, bu xanımın əlindən yaxasını qurtarsın, ancaq bacarmadı. Onda yelpik satan dedi: "Səndən bir rıcam var". Xanım soruşdu: "Nə rıcadır?" Kişi dedi: "Qoy mənə təmiz su versinlər. Sənin evində hündür bir yerdə qüsl etmək, təmizlənmək istəyirəm, yanına natəmiz gələ bilmərəm". Xanım cavab verdi: "Ev böyükdür, dalda, xəlvət yerləri var, hamam hazırdır". Yelpik satan dedi: "Mən yuxarıya qalxmaq istəyirəm". Onda xanım qulluqçuya tapşırırdı: "Onu apar lap yuxarı eyvana".

Qulluqçu yelpik satanı evin hündür yerinə apardı, qaba su töküb ona verəndən sonra aşağı düşdü. Kişi dəstəmaz alıb iki rükət namaz qıldandı sonra, istədi eyvandan küçəyə atılsın, ancaq aşağı baxanda ürəyi gəlmədi, eyvan çox hündür idi, qorxdı ki, düşüb əzilər. Birdən Allahın buyuruğundan çıxmağın nə demək olduğu, onun divanı yadına düşdü, onda canını qurban vermək, qanına qəltan olmaq ona çox kiçik, əhəmiyyətsiz bir iş kimi göründü. Odur ki, dedi: "Ey xudavəndi-kərim, mənə nə belə üz verdiyini özün görürsən, vəziyyətim səndən gizlin deyil, sən hər şeyə qadirsən!" Belə yerdə şair deyib:

Səni tanıdırıb qəlb və ruh mənə,
Əsrarlar əsrarı məlumdur sənə.

Səni səsləyirəm dillənəndə mən,
Susanda işarə etdiyim sənə.

Şəriki olmayan ey ulu xaliq,
Gəlir hüzuruna yoxsul bir aşıq.

Ümidimi sənə bağlamışam mən,
Bilirəm ki, qəlbim uçur bədəndən.

Çetindir bədənə ayırmaq ruhu,
Asandır, madam ki, qərarındı bu.

Ey mənim ümidim, qüdrətli sən,
Bəlkə qurtarasan məni ölümdən.

Bundan sonra kişi özünü evyandan atdı. Bu vaxt Allah göydən bir mələk göndərdi, onu qanadının üstünə alıb sağ-salamat yerə endirdi. Kişi yerə düşəndən sonra Allah-təalaya şükür elədi ki, öz mərhəmətinə əsirgəməyib, onun imdadına yetişdi. Kişi əliboş evinə, arvadının yanına çıxıb getdi. Bu dəfə həmişəkindən gec qayıdırdı.

Əliboş evə girdi, arvadı soruşdu ki, niyə gecikib, apardığı şeylər hanı, onları nə eləyib, nə üçün evə əliboş qayıdıb. Əri başına gələnəri arvadına danışdı, evin hündür eyvanından özünü atdığını, onu Allah saxladığını xəbər verdi. Arvad dedi: "Şükür olsun Allaha ki, səni bəd əməldən qoruyub, darda köməyinə yetibdir". Sonra qadın əlavə elədi: "Ay kişi, qonum-qonşu həmişə görüb ki, hər axşam bizim ocağımız yanır, bacamızdan tüstü çıxır, bu gün ocaq qalamasaq, bilərlər ki, yeməyə bir şeyimiz yoxdur. Allaha nəşükür olmamaq üçün kasıblığımızı gizlədək, nə olar, orucumuzu bu axşam açmağıq. Allah-təalanın yolunda gecəni səhərə qədər dözərik".

Bunu deyib arvad ocağa yaxınlaşdı, içərisini odunla doldurub od vurdu ki, qonşuların ağlına ayrı şey gəlməsin. Sonra o, bu şəri söylədi:

"Qonşuları aldatmaqçın od qalayıram,
Saxlayıram öz eşqimi, dərdimi pünhan.

Qəbulumdur Allah mənə nə rəva görür,
Bəlkə də o keçəcəkdir günahlarımdan..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmişinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qonşuların ağlına ayrı şey gəlməsin deyər arvad ocağı yandırandan sonra

ayağa qalxdı, ər-arvad hər ikisi dəstəməz alıb namaza durdular. Bu vaxt birdən qonşu arvadlardan biri içəri girib, onlardan öz ocağını yandırmaq üçün od istədi. Ev sahibləri dedilər: "Odur, get ocaqdan götür". Qonşu arvad ocağa yaxınlaşanda, birdən qışqırdı: "Ay filankəs, tez gəl çörəyin yandı". Ev sahibəsi ərindən soruşdu: "A kişi, eşitdin arvad nə dedi?" Əri cavab verdi: "Get bax". Ev sahibəsi qalxıb ocağın yanına gəldi, gördü ora sarı buğda unundan bişirilmiş çörəklə doludur. Arvad çörəkləri yığışdırıb ərinin yanına gəldi. Allahın göndərdiyi bu ruzi üçün ona min kərə şükür eləyib çörəkdən doyunca yedilər, üstündən su içib əlhəmdüillah dedilər.

İftardan sonra arvad ərinə dedi: "A kişi, gəl Allaha ibadət eləyək, bəlkə bir ruza qismət eləyib bizi, çörək pulu qazanmaq üçün çəkdiyimiz bu ağır zəhmətdən qurtara, bu qədər işləyib yorulmayaq, günümüzü Allaha ibadətdə keçirək, gecə-gündüz onun itaətində olaq". Əri dedi: "Yaxşı". Bundan sonra kişi xeyli müddət ibadətlə məşğul oldu, arvadı dedi: "Amin!" Kişi duanı qurtarandan sonra birdən evin damı aralandı, oradan evin ortasına bir yaqut düşdü, onun şöləsi içərinə nura qərq elədi. Ər-arvad yaqutu götürüb çox şad oldular, Allah-təalaya yenə şükür elədilər.

Gecə keçib səhər açılanda onlar yığılıb yatdılar. Arvad yuxusunda gördü ki, cənnətdədir, burada yan-yana çoxlu taxtlar qoyulub, kürsülər düzülüb. Xəbər aldı: "Bu taxtlar, kürsülər nədir belə?" Cavab verdilər: "Bu taxtlar peyğəmbərlərinkidir, kürsülər də düz adamlar, mömin bəndələrdən ötrüdür". Arvad xəbər aldı: "Bəs mənim ərim filankəsin kürsüsü hansıdır?" Dedilər: "Budur". Bu vaxt birdən arvad gördü ki, kürsünün ortasında bir dəlik var. Arvad soruşdu: "Bu dəlik nə üçündür?" Dedilər: "Sizin evin damından düşən yaqutun qoyulduğu yerdir".

Bu yerdə arvad yuxudan ağlaya-ağlaya ayıldı, ərinin cənnətdəki kürsüsünün qüsuru onu bərk qəmgin eləmişdi. Arvad ərinə dedi: "A kişi, xudavəndi-kərimə dua elə, yaqutu yenə qaytarıb əvvəlki yerinə qoysun. Ömrümüzün qalan bu az günlərini aclığa, kasıblığa dözüb, birtəhər keçinərik, təkə sonin cənnətdəki kürsündəki o dəlik olmasın". Arvadın əri başladı Allaha ibadət etməyə, elə bu vaxt birdən yaqut uçub dama qalxdı, ər-arvad onun dalınca baxdı. Onlar ömürlərini tə Allah-təalaya tapşırıranacan kasıb oldular, ancaq heç vaxt Allahın yolundan çıxmədılar.

Əl-Həccacın cavan oğlanın ahvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, əl-Həccac ibn Yusib əs-Səqəfi varlı bir şəxsi izləyirdi, elə ki onu ələ keçirdi, dedi: "Ey Allahın düşməni, Allah-təala sənə ixtiyarını mənə verib!" Sonra da yanında kılara əmr elədi: "Aparın salın bunu zindana, əl-qolunu möhkəm zəncirləyin, özünün də üstündə dəmir qəfəs düzəldin, heç yana çıxma bilməsin, heç kim də onun yanına girməsin".

Bəli, həmin adamı apardılar zindana. Dəmirçi çağırıdılar, zəncir gətirdilər. Dəmirçi çəkilə hər vuranda kişi üzünü göyə tutub deyirdi: "Məgər hamının xalığı, hamının sahibi o deyil?" Dəmirçi kişinin əl-qolunu zəncirləyib qurtarandan sonra, zindanban onun üstündə qəfəs qurub məhbusu orada tək-tənha qoydu, kişinin canını qara qeyd aldı, sinəsi çuşa gəldi, odur ki, dedi:

İstəyim budur ki, ey dada çatan,
Mənim havadarım özün olasan.

Məhrum etmə məni öz nəzərimdən,
Nələr çəkdiyimi özün görürsən.

Mənə əzab verib etdilər dustağ;
Qəribəm, düşmüşəm elimdən uzaq.

Bir təsəllim varsa duadır o da,
Əyləncəm də odur yuxum qaçanda.

Səni razı görüb şad oluram mən,
Vaqifsən qəlbimin dərdi-sərindən.

Axşam olanda zindanban qapıda keşikçi qoyub özü evə getdi. Səhər ona baş çəkməyə gələndə gördü ki, məhbusun qollarına vurulan zəncir açılıb düşüb yerə, özü də orada yoxdur. Zindanbanın canına qorxu düşdü, yaqın bilirdi ki, boynu vurulacaqdır. Evinə gedib arvad-uşağı ilə halallaşdı, kəfənini əbasının altına vurdu, müşk götürüb əl-Həccacın yanına gəldi, hüzzurunda dayandı. Əl-Həccac ondan müşk iyi gəldiyini görüb

soruşdu: "Bu nədir?" Zindanban dedi: "Qibleyi-ələm, onu mən gətirmişəm". Əl-Həccac xəbər aldı: "Nə üçün gətirmisən?" Zindanban açıb nağıl elədi ki, məhbus..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, zindanban məhbusun yox olduğunu xəbər verəndə əl-Həccac soruşdu: "Ey bədbəxt, onun bir söz-zad dediyini eşitmədin ki?" Zindanban cavab verdi: "Bəli, eşitmişəm. Dəmirçi çəkilə vurduqca məhbus üzünü göyə tutub deyirdi: "Məgər hamının xalığı, hamının sahibi o deyil?" Əl-Həccac qışqırdı: "Bilmirsən ki, sən orada olanda onun dedişi bu sözlər, sən gedəndən sonra onu xilas eləyib?!"

Şair yaxşı deyib:

Xudaya, nə bələlardan xilas etdin canımı sən!
Sən olmasan nə əyləşə, nə də qalxa bilərdim mən.

Gör neçə yol, neçə kərə, necə deyim, necə sayım,
Dərd-bəlanı məndən kənar eləmişən, ey Allahım!

Dəmirçi əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, biri var idi, biri yox idi, mömin bir kişi vardı. Bir gün bu kişi eşidir ki, hansı kənddəsə bir dəmirçi var, əlini salır kürənin içindən qızarmış demiri götürüb ovcuna qoyur, özü də əli yanır. Mömin kişi həmin kəndə getdi, soraqlaşdı dəmirçini tapdı, yanına gəldi. Baxıb gördü ki, doğrudan dəmirçi camaatın dediyi kimi eləyir. Onda mömin belə qərara gəldi ki, məramını deməsin, dəmirçi işini qurtarana qədər gözləsin. Sonra onun yanına gəlib dedi: "İstəyirəm ki, bu gecə mənə Allah qonağı saxlayasan". Dəmirçi cavab verdi: "Gözüm üstə yerin var, niyə saxlamıram. Allaha da qurban olum, qonağına da". Dəmirçixanəni bağladı, kişini götürüb evinə getirdi. Allahın verdiyindən şam eləyəndən sonra bir otaqda yer salıb yatdılar. Mömin kişi gördü ki, dəmirçi gecə durub namaz qılıb Allaha ibadət eləmədi.

Belə olanda, kişi fikirləşdi ki, bəlkə mən yuxuda olanda durub namaz qılıb, xəbərim olmayıb, ona görə də ikinci, üçüncü gecəni də onun yanında qaldı, gördü ki, yox, dəmirçi gecenin çox az hissəsini ibadətə məşğul olur. Onda mömin kişi ona dedi: "Qardaş, mən eşitmişdim ki, Allah-təala sənə böyük mərhəmət göstərüb, sonra da bunu gəlib öz gözələrlə gördüm. Ancaq sənə ibadət eləməyinə fikir verirəm, heç möcüzə sahibi kimi dua eləmirsən. Bəs bu möcüzə sənə haradandır?"

Dəmirçi dedi: "Mən bunu sənə nəgilləyərəm. Vaxtilə mən bir qıza aşiq olmuşdum, onsuz dura bilmirdim, nə qədər əlləşdim, dilə tutdum, bir şey çıxmadı, çünki qız Allahdan qorxan idi. İş belə gətirdi ki, bir il camaata belə üz verdi, quraqlıq oldu, yeməyə-içməyə heç nə tapılmadı, aclıq düşdü. Bir dəfə evdə oturmuşdum, bu vaxt birdən darvaza döyüldü, qapıya çıxdım, gördüm həmin qız dayanıb, mənə görün kimi dedi: "Ay qardaş, mənə aclıq əldən salıb, səni deyib gəlmişəm. Allah yolunda mənə yeməyə bir şey ver". Cavab verdim: "Məgər səni necə istədiyimi, dərdindən nə cəfalar çəkdiyimdən xəbərin yoxdur? İndi mənə baş yastığa qoymasın sənə heç nə vermərəm". Qız dedi: "Allahın yolundan çıxmaqdan, ölmək yaxşıdır".

İki gündən sonra yenə gəldi, bu dəfə də o səfərki sözlərini təkrar elədi, mən də cavabımda ona sifləncə dediklərimi söylədim. Qız otağa girib oturdu. Lap elə bil axır nəfəsiydi. Qabağına yemək qoydum, qız gözləri yaşara-yasara dedi: "Allah yolunda mənə yedirt". Cavab verdim:

"And olsun Allaha, mənəmlə yatmasan, sənə heç nə vermərəm". Qız dedi: "Allahın divanındansa ölüm yaxşıdır". Bundan sonra yeməyə əlini vurmayıb ayağa qalxdı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kişi yemək gətirib qoyanda, qız ona dedi: "Allah yolunda mənə yedirt". Kişi cavab verdi: "And olsun Allaha, mənəmlə yatmasan, sənə heç nə vermərəm!" Qız dedi: "Allahın divanındansa ölüm yaxşıdır!" Sonra yeməyə əlini vurmayıb ayağa qalxdı, ac çıxıb getdi. O gedən zaman bu şəri dedi:

"Ey lütfünə, kərəminə qorq eləyən aləmi,
Sən görürsən dözüümümü, eşidirsən naləmi.

Başdan aşib ehtiyacım, əldən salıb mənə qəm,
Qüssə mənə elə üzüb, taqətim yox dillənəm.

Su gözümün önündəyken, susuzluqdan yanır can,
Gözüm görür, ancaq özüm içəmmirəm o sudan.

Ləzzəti tez keçib gedən günahısa ömürlük,
Haram şeyə meyl etməyə həris deyil bu könlüm".

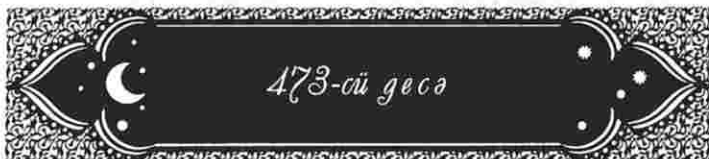
Bundan sonra iki gün iki gecə də keçdi, qız yenə gəlib qapını döydü, bayıra çıxdım, gördüm danışmağa taqəti qalmayıb. O söylədi: "Ay qardaş, mən tənə gəlmişəm, üzümü səndən başqa heç kimə göstərə bilmərəm. Allah rızasına mənə yedirt". Mən də dedim: "Yox, əgər mənəmlə bir yastığa baş qoymasın yedirtmərim". Qız otağa girib oturdu. Evdə yeməyə hazır bir şey yox idi. Xörək bişəndən sonra qaba yıxdım. Allah ürəyimə rəhm saldı, fikirləşdim: "Ey dili-qafil, bu ağıldan, imandan kəsik qız keylağı ola-ola, acından ölər, ancaq haram yeməkdən boyun qaçır. O, sənə təklifinə razı olmur, amma sən nəfsini saxlamayıb Allahın hüsurunda günah iş tutursan".

Sonra ucadan dedim: "Ya Allah, bilməmişəm, şeytana uymuşam, yalvarıram, günahımdan keç!" Ayağa qalxdım, yeməyi götürdüm, qızın

yanına gəlib dedim: "Ye! Bu evdə sənə toxunan ölmez". Bu sözləri eşidəndə o, üzünü göyə tutub dedi: "Ey xudavəndi-kərim, əgər bu adamın söylədiyi doğrudursa, onu bu dünyada da, o dünyada da oddan-alovdan qoru. Axı sən hər şeyə qadirsən, eşit mənim duamı".

Mən qızı orada qoyub getdim ki, maqalda odu söndürüm. Qış vaxtı idi, hava soyuqdu. Közün biri sıçrayıb üstümə düşdü, gördüm ki, Allah-təalanın izn ilə mənə heç nə olmadı, bədənəm yanmadı. Belə olan surətdə, ürəyimə gəldi ki, yaqın qızın duasını Allah eşidib. Közü ölimə gətirdüm, əlimi yandırmadı, onda qızın yanına gəlib dedi: "Gözün aydın, Allah duanı eşidibdir".

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəmirçi qıza dedi: "Gözün aydın, Allah duanı eşidibdir!" Bunu eşidəndə qız tikəsini əlindən yerə salıb qışqırdı: "Xudaya, sən ki, mənim duamı eşitdin, daha heç bir arzum yoxdur. İndi al mənim canımı! Sən hər şeyə qadirsən!" Bunu deyib qız o saat canını Allaha tapşırırdı. Allah ona rəhmət eləsin. Şair bu yerdə yaxşı deyib:

"Onun çağırışını eşitdi Allah,
Yolundan azmışı öfə etdi Allah.

Allahdan hər nə ki, istəmişdi qız,
Yetişdi yerinə sorğu-sualsız.

Qız qəm içində də Allahı andı,
Onun dərğahına sarı yollandı.

Ehtiras əsiri o kişi lakin
İstədi o qızla yatağa girsin.

Bilmirdi ki, bunu istəmir xuda,
Təvba eləməli oldu axırda.

Allahdır göndərən qisməti bizə,
Sən get ona tərəf, o gəlməyirso".

Abidlə buludun ahvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, İsrail nəslindən olan mömin, dindar bir kişi var idi, heç vaxt Allahın yolundan çıxmazdı, ibadət eləyəndə Allah-təala onun səsinə eşidirdi, hər nə diləyi, arzusu olsa, xudavəndi-kərim o saat hasıl eləyirdi. Bu kişi gecə-gündüz dağda-daşda gəzirdi. Allah-təala bir buludu onun ixtiyarına vermişdi, hara getse bulud dalınca sürünürdü, lazım olanda göydən üstünə yağış tökürdü, kişi yağışın suyundan içirdi, dəstəmaz alırdı. Nə qədər ki, abid ibadətlə məşğul idi, bulud ondan ayrılmırdı. Vaxt oldu, bir gün kişi ibadətdən qaldı, dualarının sayını azaltdı. Belə olanda, Allah buludu ondan ayırıb nəzərini üstündən çəkdi. Abid çox qəmgin oldu, xudanın mərhəmətindən məhrum olduğuna bərk darıxdı, ah-vay elədi, gecəsi-gündüzü olmadı.

Bir gün o, gecə yatmışdı, yuxuda ona dedilər: "Əgər istəyirsən ki, Allah yenə buludu sənə qaytarsın, onda get filan şəhərə, filan padşahın yanına, ondan iltimas elə sənə yerinə dua eləsin. Onda Allah-təala onun duasını eşidib buludu qaytarar sənə". Bunları söyləyəndən sonra bu şəri oxuyur:

"O qadir əmirin yanına yollan,
Qoy xəbərdar olsun ehtiyacından.

Allaha üz tutub qoy yalvarsın o,
Sənə yağış versin Allah da bol-bol.

Ucadır rütbəsi hər padşahdan,
Ona tay-bərabər tanımır cahən.

O əmir yanına getsən əgər sən,
Bil ki, şad olarsan xoş əməlindən.

Dağ aşıb, düz keçib get hüzuruna,
Bir az dincəldinmi, yola düş yenə".

Kişi yuxudan ayılan kimi qalxıb yola düzəldi. Az getdi, çox getdi, gəlib yuxuda adını eşitdiyi şəhərə çatdı. Padşahı soraq elədi, yerini nişan verdilər. Kişi saraya yaxınlaşanda gördü ki, darvazanın qabağında

balaca kürsüdə geyimli-kecimli bir xidmətçi oturub. Kişi ayaq saxlayıb salam verdi. Xidmətçi onun salamını alıb soruşdu: "Nə istəyirsən?" Abid cavab verdi: "Mənim bəmədə haqsızlıq olub, padşahdan iltimasım var, ona görə gəlmişəm". Xidmətçi dedi: "Bu gün onun yanına gedə bilməzsən: o, yanına xahişə gələnləri həftədə bir dəfə qəbul eləyir: o da filan gündür. Necə gəlmisən, qayıt eləcə də get, həmin gün gələrsən".

Padşahın adamlardan gizlənməsi abidin xoşuna gəlmədi, odur ki, dedi: "O ki belə iş tutur, necə Allahın dostu ola bilər!" Sonra abid çıxıb getdi, deyilən günə kimi gözlədi. Dalandarın dediyi gün çatanda gəlib gördü ki, darvazanın yanında içəri girmək üçün rüsxət gözləyən adamlar toplaşblar. Abid də onlara qoşuldu. Xeyli gözləyəndən sonra vəzir gözəl libasda, yanında qul-qaravaş gəlib dedi: "İltimasa gələnlər içəri girsənlər!"

Hamı saraya daxil oldu, abid də onların arasında içəri girib gördü ki, padşah əyləşib, səltənətinin ayanları da hüsurunda – hər biri adınasınasına müvafiq yerdə dayanıb-durubdur. Vəzir ayağa qalxıb adamları bir-bir hüzura gətirdi, axırda növbə abidə gəlib çatdı. Vəzir onu yaxına gətirəndə padşah kişiye baxıb dedi: "Buludlu adam xoş gəlib. İşlərimi qurtaranacan bir az otur gözlə". Kişi padşahın bu sözlərinin nə demək olduğunu başa düşmədi, elə bildi ki, bu böyük hörmət-izzət əlamətidir. Padşah gələnlərinə baxıb qurtarandan sonra ayağa qalxdı, vəzir də, ayanlar da qalxdılar. Padşah abidin əlindən tutub onu öz xanımına apardı. Abid gördü ki, qapıda gözəl geyimli bir qara qul dayanıb, başının üstündən silah asılıb, sağda, solda ox-yay qoyulub. Qul müntəzir halda yerindən sıçrayıb sarayın qapısını açdı, padşah içəri daxil oldu. Abidin əli onun əlindəydi.

Birdən abid qarşısında balaca bir qapı gördü, padşah özü onu açıb bu gözəl imarətdə xaraba bir otağa girdi, oradan da başqa otağa keçdi. Otaqda namaz xələcəsindən, dəstəmaz almaq üçün qoyulmuş aftafadan, bir neçə xurma yarpağından başqa heç nə yox idi. Padşah libasını soyunub, qəzildən toxunmuş ağ əba geydi, başına keçə şəbküləh qoydu. Sonra o, əyləşdi, abidi də oturdub arvadını səslədi: "Ya filənkəs!" Arvad cavab verdi: "Buradayam!" Padşah soruşdu: "Bilirsenmi bu gün bizim qonağımız kimdir?" Arvad cavabında dedi: "Bəli, buludlu adamdır". Padşah dedi: "Gir içəri, bu bizim evdə naməhrəm deyil".

Birdən abid baxıb gördü ki, bu arvad həyulaya oxşayıb, üzü ay kimi işıq salır, əynində qəzil paltar, başında çadra var".

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah arvadını çağırdı, arvad içəri girdi, onun üzü ay kimi işıq salırdı, əynində qəzil paltar, başında çadra vardı. Padşah abiddən soruşdu: "Qardaş, bizim əhvalatdan hali olmaq istəyirsənmi, yoxsa istəyirsən ki, sənin üçün Allaha dua eləyək, sonra çıxıb gedəsen?" Abid cavab verdi: "Xeyr, sizin əhvalatdan xəbərdar olmaq mənim lap ürəyim-dəndir". Padşah dedi: "Mənim ata-babam, bütün nəslimiz padşah olub, ailənin böyüyü dünyadan gedəndə şahlıq ondan sonrakına keçib. Beləliklə, növbə mənə gəlib çatıb. Ancaq Allah bu işə mənim ürəyimdə nifrət oyadıb. İstəyirdim hamısını buraxıb yer üzündə pay-piyada zəvvar olam, insanların işlərini onların öz öhdələrinə buraxam. Sonra qorxdum ki, hərəkə-hərəkəlik olar, qanun-qayda itib gedər, din parçalanar, ona görə də fikrimdən vaz keçib işləri əvvəlki qaydasında saxladım. Adamlarıma məvəcib kəsib əynimə şahlıq libası geydim, oğrunu-əyrini vahi-məyə salmaq, bədxahları qovub, xeyirxahlardan uzaqlaşdırmaq üçün qulları qapıya düzdüm, möhkəm cəza tədbirləri təyin elədim. İndi hər gün padşahlıq işlərimi qurtarandan sonra taxtdan düşüb evə gəlirəm, o paltarları soyunub indi bu gördüklərini geyirəm. Bu da mənim əmim qızıdır. O, nəfsimi saxlayıb, Allah adamı kimi yaşamağında mənə kömək eləyir. Biz gündüzləri bu xurma yarpaqlarından həsir toxuyub onun puluna aldığımız yeməklə axşam iftarımızı açıyıq, budur düz qırx ildir ki, bu cür ömrə eləyirik. Allah sənə kömək olsun, toxuduğumuz həsiri satana kimi bizdə qal; axşam bizimlə bir yerdə iftar elərsən, gecəni burada yatıb, sabah, Allah qoysa, diləyin hasil olar, sonra çıxıb gedərsən".

Axşam düşəndə ucaboylu bir xidmətçi gəldi, onların hazırladığı həsiri götürüb bazara yollandı. Həsiri satandan sonra puluna çörək, paxla alıb gətirdi. Abid padşahla, onun arvadı ilə birlikdə iftar elədi, gecəni də onlarda qaldı. Gecəyarısı birlikdə qalxıb namaz qıldılar, ibadət elədilər.

Dan yeri söküləndə padşah dedi: "Ya Allah, sənin məzlum bəndən dərgahına üz tutub yalvarır ki, onun buludunu özünə qaytarasan. Axı

hər şey sənə ixtiyarındadır, ey xudavəndi-kərim, ona rəhmin gəlsin, duasını müstəcəb elə, buludu özünə qaytar". Padşahın arvadı dedi: "Amin!" Bu vaxt birdən bulud göydə peyda oldu. Padşah dedi: "Gözün aydın!" Abid onlarla xudahafizləşib ayrıldı. Bulud yenə əvvəlki kimi onun dalınca getdi. Bu əhvalatdan sonra abidin Allah-təaladan nə diləyi olsa hamısı hasil olardı, abid də bu şəri oxuyardı:

"Var Allahın elə seçmə qul bəndələri
Ki, onların ruhlarının cənnətdir yeri.

Təsirilə qəlblərində yatan əsrarın,
Bədənləri hərəkətdən qalıb onların.

Tanrısına itaətlə susmuş hər biri
Sirlərindən agah olub haqqın gözləri".

Müsəlmanla xaçpərəst qızın ahvalatı

Deyirlər əmirəlmöminin Ömər ibn əl-Xəttab¹ (Allah ondan razı olsun!) müsəlmanları yığıb qoşun düzəltdi, Suriyadakı düşmənlərinin üstünə yeri-yib onların bir qalasını möhkəm mühasirəyə aldı. Müsəlmanların içərisində iki qardaş vardı, Allah onları çox igid yaratmışdı, düşməne aman vermirdilər. Qalanın əmiri üzünü öz pəhləvanlarına tutub belə dedi: "Əgər o iki müsəlmanı əsir götürmək, ya öldürmək mümkün olsaydı, onda mən sizi qalan müsəlmanların əlindən xilas elərdim".

Düşmənlər həmin müsəlmanları ələ keçirmək üçün çox çalışdılar, cürbəcür kələk qurdular, fənd işlətdilər, hiyləyə əl atdılar, pusqada adamlar qoydular – axırda onlardan birini əsir tutdular, o birini də qətlə yetirib şəhid elədilər. Əsir götürülən müsəlmanı qalanın əmirinin yanına gətirdilər, əmir ona baxıb dedi: "Bu adamı qətl eləmək heyifdir, onu təzədən müsəlmanlara qaytarıb vermək də yaxşı deyil..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Düşmənlər əsir götürülən müsəlmanı qalanın əmirinin yanına gətirəndə, əmir ona baxıb dedi: "Bu adamı qətl eləmək heyifdir, onu təzədən müsəlmanlara qaytarıb vermək də yaxşı deyil. Mən istərdim ki, o dönüb xaçpərəst olsun, bizim köməyimiz, pənahımız olsun".

Rumlulardan biri dedi: "Ey əmir, mən onu aldadıb dinindən döndərəm. Ərəblərin arvad qismindən çox xoşları gəlir; mənim gözəl-göycək bir qızım var, yaqın onu görsə, o saat hayıl-mayıl olacaq". Əmir

¹ Ömər ibn əl-Xəttab – xəlifələrdən ikincisidir. 634-644-cü illərdə xəlifə olmuşdur.

cavab verdi: "Onu verdim sənə, götür apar". Rumlu əsir müsəlmanı evinə gətirdi. Qızını geyindirdi-kecindirdi, qəşəng paltarda qız bir az da gözəlləşdi. Sonra rumlu əsiri içəri çağırırdı. Yemək-içmək gətirib qoydular, xaçpərəstin qızı müsəlmanın qabağında ağasının hər bir əmrini yerinə yetirməyə hazır olan bir köniz kimi müntəzir dayandı. Müsəlman ona nə bəla üz verdiyini görəndə, Allaha pənah gətirib başını aşağı saldı, başladı xudavəndi-kərimə ibadət eləyib Quran oxumağa.

Onun gözəl avazı, ürəyəyatan qəddi-qaməti vardı, odur ki, xaçpərəstin qızı bir könüldən min könülə oğlana aşıq oldu. Oğlan yeddi gün heç nəyə fikir verməyib Allaha ibadət elədi. Axırda qız dedi: "Əgər bu oğlan razı olsaydı mən İslam dinini qəbul elərdim". Sonra da bu şəri oxudu:

"Vurğunumkən məndən necə döne bilərsən?
Qəlb sənindir, odur sənə eşiqinə məskən.

Mən hazıram tərkməyə öz əcdadımı,
Öz dinimi, imanımı, etiqadımı.

Qəbulumdur: "Yoxdur Allah Allahdan özgə!"
Nə sübuta ehtiyac var, nə şəkkü-şübhə.

Sənə məhəl qoymayanı bəlkə də Allah
Qovuşdurub sənə, açar könlünü naghah.

Bağlı ümid qapıları açılır bəzən;
Dərd əsiri kəmə çatır, bir də görürsən".

Bir gün qızın səbri-qərarı tükəndi, özünü saxlaya bilmədi, oğlanın ayaqlarına yıxılıb dedi: "Səni and verirəm sənə öz Allahına, mənim sözümü eşit!" Oğlan soruşdu: "Nə istəyirsən?" Qız dedi: "İslam dininin qanun-qaydasını mənə başa sal". Oğlan İslam dininin qanunlarını ona başa saldı. Qız Allaha iman gətirdi, qüsl eləyib təmizləndəndən sonra oğlan namaz qılmağın qaydasını ona öyrətdi. Qız namazı qurtarıb oğlana dedi: "Qardaş, mən İslam dinini sənə görə qəbul elədim, çünki arzum sənə çatmaqdır". Oğlan dedi: "İslam şəriətinə görə köbin kəsdirmək üçün iki şahid, qəyyum, bir də cehiz lazımdır, bunsuz köbin bizim şəriətdə qadağan buyrulub. Mən burada nə şahid tapa bilərəm, nə qəyyum, nə də ki, cehiz. Əgər sən məni birtəhər buradan çıxara bilsəydin, onda ümidim var ki, biz gedib İslam torpağına çıxarıq. Sənə söz

verirəm ki, o vaxt mənim sənədən başqa arvadım olmayacaq". Qız cavab verdi: "Mən çarə taparam".

Bu əhvalatdan sonra qız ata-anasının yanına gedib onlara dedi: "Müsəlmanın ürəyi yumşalıb, o bizim dini qəbul etmək istəyir. Mən onu siz deyənlərə razı salmışam, ancaq o deyir: "Bu şəhərdə qalmaq mənə ağırdır, çünki burada qardaşımı öldürüblər. Əgər buradan çıxsaydım, ürəyim sakit olardı, onda məndən tələb olunanları elərdim. Yaxşı olar ki, siz məni onunla birlikdə bu şəhərdən çıxardıb başqa bir yərə göndərsiz, onda sizə də, padşaha da söz verirəm ki, istədiyiniz iş düzələcəkdir".

Bələ olan surətdə, qızın atası əmirin yanına gedib əhvalatı ona nağıl elədi. Əmir ürəkəndən şad oldu, əmr elədi ki, qızı əsir oğlanla birlikdə şəhərdən çıxardıb qızın dediyi kəndə aparsınlar. Onlar şəhərdən çıxıb yola düşdülər, həmin kəndə çatıb səkkiz gün orada qaldılar. Axırncı gün gecə olub qaranlıq düşəndə yola düzəldilər. Bir şair bu barədə deyib:

Dedilər: "Vaxtdır yola düşməyin!"
Dedim: "Bu neçənci hədədir, deyin?"

Düşüb səhralara yol gedərəm mən,
Ən uzun yolları qət edəmə mən.

Əzizimin hara düşərsə, yolu,
Gedərəm mən ora, bu yollar oğlu.

Mənə yol göstərərsən saf məhəbbətim,
Bələdçilik etmərsən heç kim..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bələ rəvayət eləyirlər ki, qızla əsir müsəlman kənddə gün batana kimi gözlədilər, gecə düşəndə yola düzəldilər, bütün gecəni getdilər. Oğlan yel qanadlı bir ata minib

qızı tərkinə almışdı. Onlar təpələrdən yel kimi, dərələrdən sel kimi keçdilər, səhərə qədər yol getdilər, hava işıqlaşanda oğlan atı yoldan qırağa sürüb qızı düşürtdü, özü də yerə endi. Hər ikisi dəstəməz alıb sübh namazı qıldı.

Bu vaxt onların qulağına qılinc-qalxan cingiltisi, danışq səsi, at ayağının tappıltısı gəldi. Oğlan dedi: "Ey filankəs, bizi tutmaq üçün gələnlər xaçpərəstlərdir, bizi haqlayıblar. Nə eləyək, at yorulub, qantər içindədir, heç on addım da gedə bilməz". Qız soruşdu: "Olmaya qorxursan?" Oğlan cavab verdi: "Bəli". Onda qız dedi: "Bəs sən mənə deyirdin ki, sən Allahın hər şeyə qadirdir, ona pənah gətirəndən öz köməyini əsirgəmir. Gəl çəkilib burada ona yalvaraq, kömək istəyək, bəlkə bizə rəhm eləyib bu belanı üstümüzəndən sovuşdura". Oğlan dedi: "And olsun Allaha, çox yaxşı fikirləşmişəm". Onlar Allaha yalvarmağa başladılar. Bu yerdə şair gözəl deyib:

"Başıma çələng də, tac da qoysalar,
Daim möhtacınam, ey pərvərdigar.

Ümid yerim sənə, kama yetirsən,
Dünyada çhtiyac hiss etməm mən.

Naümid dönən yox yanından sənin,
Gur axır çayları səxavətinin.

Durmamış olsam da itaətində,
Sərhəd yoxdur sənə kərəmətinə.

Dərdlərin dərmanı sənə dünyada,
Sən dərman etməsən kim çatar dada".

Oğlan dua elədikcə qız "Amin!" – deyirdi. O, ibadətə qurtardı. Səsküyü indi lap yaxından gəlirdi. Bu vaxt birdən oğlan şəhid olan qardaşının səsinə eşitdi, gördü ki, deyir: "Qorxma qardaş, qəm eləmə: Allahın hüznüruna elçilər gəldi. O da yanındakı mələkləri göndərüb ki, siz kəbin kəşdirəndə onlar şahid olsunlar. Allah-təala sizi mələklərinə tərifləyib. O sizi xoşbəxtlik və şəhidlik mükafatı ilə təltif eləyib, özünü də yer hazırlayıbdır. Sabah sən əl-Mədinə dağlarında olacaqsan, orada Ömər ibn əl-Xəttabı (Allah ondan razı olsun!) görəndə məndən ona salam söylə, sonra da deyin: "Allah-təala İslam dini yolunda göstərdiyin xidmətlərinə görə sənəndən razı olsun. Sən bu yolda həmişə mərd və fədakar olmusan".

Sonra mələklər səslərini ucaldılar, oğlana və onun arvadına xeyir-dua verib dedilər: "Allah-təala onun kəbinini sənə hələ sizin əcdadınız Adəmi yaradandan iki min il əvvəl kəşibdir".

Cavanların qəlbini sevinc, şadlıq bürüdü, onlara cəsarət gəldi, etiqadları möhkəmləndi, ürəklərində Allah xofu artıdı, yolları həmişəlik aydınlaşdı. Hava işıqlananda onlar dəstəməz alıb səhər namazı qıldılar.

Ömər ibn əl-Xəttab da (Allah ondan razı olsun!) səhər namazını hələ hava işıqlaşmamış qılırdı. O, mehraba daxil olanda arxasında iki adam dayanırdı. Həmişə ibadətə ya "əl-Ənan" surəsindən, ya da "ən-Nisa" surəsindən başlayırdı. Onda yatanlar oyanır, dəstəməz alanlar dəstəməzini alır, uzaqdakılar gəlib çatırdılar. Ömər hələ birinci rükəti qılıb qurtarmamış, məscid adamları dolurdu. Ondan sonra ikinci rükəti qılırdı, yeyin oxunan qısa surələr oxuyurdu.

Həmin gün gəlib çatdı. Ömər namazın birinci rükətində yeyin-yeyin qısa surələr oxudu, sonra ikinci rükəti qıldı. Hamıya salam verdi, içəri-dəkilərə baxıb dedi: "Gələn təzə evlənenlərin pişvazına çıxacaq". Onun yanında olanlar bu sözün mənasını başa düşməyib təəccüb elədilər. Ömər qabaqda, adamlar da onun dalınca, içəridən çıxıb əl-Mədinənin darvazasına tərəf getdilər.

Həmin əsir oğlan səhər hündürdə əl-Mədinəni görüb onun darvazasına sarı getdi, arvadı da dalınca gəlirdi. Ömər oradakı müsəlmanlar oğlanı qarşılayıb onu salamladılar: səhərə varid olanda Ömər ömr elədi ki, cavanlara toy bəsatı qurulsun. Müsəlmanlar gəlib yedilər-içdilər, oğlan arvadının yanına girdi. Allah-təala həmin arvadın ona oğul-uşaq verdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Ömər ibn əl-Xəttab (Allah ondan razı olsun!) ömr elədi toy bəsatı qurulsun, müsəlmanlar gəlib yedilər-içdilər; oğlan arvadının yanına girdi. Allah-təala həmin arvadın ona oğul-uşaq verdi. Onlar böyüyüb Allahın yolunda vuruşdular, igidlik göstərüb səhərin şərəfini qorudular. Bu barədə gözəl deyiblər:

Qapıda gileyli, qəmgin durmusan,
Çarə istəyəndən çarə umursan.

Madam ovqatın təlx, sinən dağlıdır,
Üzüna sevdiyin qapı bağlıdır,

Tövbə et, Allahı çağır, ay yazıq,
Necə tövbə edir küll xəlayıq.

Bəzən günahını bir günahkarın
Yuyur mərhəmətin gur yağışları,

Bəzən nicat tapır buxovlu əsir,
Dustaq xilas olub sərəzad gəzir.

Kefləri pozan, Məclisləri dağıdan gələnəcən onlar şad-xürrəm
ömür sürdülər."

İbn əl-Həvvasın ahvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, Sidi İbrahim ibn əl-Həvvas deyib: gün-lərin bir günü ürəyimə düşdü ki, kafirlərin torpağına səyahətə gedim. Nə illah elədim, nə qədər çalışdım, ürəyimlə bacara bilmədim. Bu fikir başımdan çıxmadı ki, çıxmadı. Belə olanda, mən səfərə çıxdım, dinsizlərin məmləkətlərini şəhərbəşəhər, kəndbəkənd gəzib dolanmağa başladım. Allah öz kərəmini üstümdən əskik eləməirdi, hər yerdə mənim köməyimə çatırdı, xaçpərəstlər qarşımda başlarını aşağı salıb məndən uzaqlaşırıldılar.

Günlərin bir günü bir şəhərə gəlib çıxdım, gördüm, şəhər darvazası ağzına çoxlu yaraqlı-əsləhəli qul toplaşib. Əllərində ucu əyri uzun nizə-lər vardı. Onlar məni görəndə ayağa qalxıb məndən soruşdular: "Sən həkimsən?" Cavab verdim: "Bəli". Onlar dedilər: "Gedək padşaha cavab ver!" Məni padşahın hüzuruna apardılar, gördüm ki, bu sifətdən çox gözəl, böyük bir padşahdır. Mən içəri girəndə üzümə baxıb soruşdu: "Həkimsən?" Mən də dedim: "Bəli". Onda padşah yanındakılara buyurdu: "Aparın bunu qızın yanına, ancaq içəri ötürməmiş, şərti ona başa salın". Məni bayıra çıxarıb dedilər: "Padşahın qızına böyük bir xəstəlik üz verib, həkimlər bir əlac eləyə bilmirlər. Hansı həkim ki, onu müalicə etmək üçün yanına girir, çarə eləyə bilməyəndə padşah boy-nunu vurdurur. İndi özün fikirləş". Onların bu sözünü eşidib dedim: "Madam ki, padşah məni onun yanına göndərib, aparın məni içəri".

Məni padşahın qızı olan otağın qapısına gətirdilər. Qapını döydülər, içəridən onun səsi gəldi: "Mənim yanıma böyük sirdən agah olan loğmanı gətirin!" Qız bunu deyib belə bir şeir oxudu:

"Açın qapıları, gəlibdir həkim,
Mənə nəzər salın, var məndə tilsim.

Dostlar nə vaxtdək gen düşəcəkdir, gen,
Yadlarla yaxınlıq edəcəyəm mən?

Sizin aranızda qərribdim, qərrib;
Yaxın həmdəməmi Allah göndərib.

Qohum edib mənə din o həkimini,
Görüşdük onunla sevnələr kimi.

Görüş təyin edib mənimlə o yar,
Arada nə zalim, nə qeybətcə var.

Məni nə qınayın, nə danlayın siz,
Cavabsız qalacaq mükəlliməniz.

Uzağam dünyanın faniyindən,
Əbədi varlığa can atıram mən".

Birdən çox qoca bir kişi qapını açıb dedi: "Gəl içəri!" Otağa daxil oldum, gördüm bura gül-çiçəklə bəzənib, küncdə pərdə asılıb, pərdənin dalından arıqlayıb zəif düşmüş qızın iniltisi gəlir. Mən pərdənin qabağında oturdum, istədim salam verəm, birdən peyğəmbər salavatullahın bu kəlamı yadıma düşdü: "Yəhudilərə və xaçpərəstlərə birinci salam vermə, yolda onlara rast gələndə sıxışdırıb çıxırın dar tərəfinə sal". Ona görə də özümü saxladım. Qız pərdənin dalından qışqırdı: "Ya Həvvas, hanı bəs Allahın birliyinə iman gətirənin, ona sadıq olanın salamı?"

Mən onun bu sözüne təəccüb eləyib qızdan soruşdum: "Sən mənə tanıdın?" O cavabında söylədi: "Ürək təmiz olub fikir aydın olanda, dil qəlbin dərinliklərindəkindən xəbər verir. Dünən mən Allahdan arzu elədim ki, öz dostlarımdan birini mənim imdadıma yetirsin, mən bu xəstəlikdən xilas olum. Bu vaxt birdən evin küncündən belə bir səs gəldi: "Darıxma, İbrahim əl-Həvvası sənənin yanına göndərirəm".

Mən qızdan soruşdum: "Dərdin nədir?" Qız dedi: "Düz dörd ildir ki, böyük həqiqət öz nurla qəlbimi işıqlandırır, həmin gündən də o, mənim yaxın həmdəmin, müsahibim olub! Ata-anam mənə baxıb cürbəcür fikirlərə düşürlər, elə bilirlər ki, başıma hava gəlib, yanıma göndərdikləri təbiblər məni darıxdırır, yoluxmağa gələnlər usandırır". Mən soruşdum: "Səni bu əqidəyə gətirən nə olub?" Qız cavab verdi: "Aşkar dəlillər, bir də möcüzələr. Yol aydın, əqidə düz olanda, bəndə xilqəti də dərk eləyir, xalığı da".

Mən qızla danışanda, birdən qıza baxmaq üçün təyin olunmuş bayaqkı qoca onun yanına gəlib soruşdu: "Təbib bir çarə eləyə bildimi?" Qız cavab verdi: "O, mənim xəstəliyimi tapdı, dərmanımı dedi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər

ki, qıza baxmaq üçün təyin olunmuş qoca onun yanına gəlib soruşdu: "Təbib bir çarə eləyə bildimi?" Qız cavab verdi: "O, mənim xəstəliyimi tapdı, dərmanımı dedi..." Bunu eşidəndə gördüm ki, qoca sevinib razı qaldı, mənə hörmət, ehtiram göstərdikdən sonra padşahın yanına gedib əhvalatı ona xəbər verdi. Padşah da ona tapşırırdı mənə lazımı hörmət eləyib razı salsınlar. Mən yeddi gün qızın yanına gedib gəldim.

Axırda qız məndən soruşdu: "Ya Əbu-İshaq, İslam torpağına nə vaxt köçürük?" Mən cavab verdim: "Səni buradan necə çıxarmaq olar, kimin buna cürəti çatar?" Qız dedi: "Səni mənim yanıma kim göndərib, onun". Onda mən cavab verdim: "Sən çox yaxşı dedin!"

Ertəsi gün biz qala darvazasından çıxdıq, Allah-təala elə elədi ki, bizi heç kim görmədi, hər şey onun ixtiyarındadır, onun yazısına pozu yoxdur.

İbn əl-Həvvas sözüne davam eləyib dedi: "Mən ömrümdə o qız kimi dindar adam görməmişəm; bir gün orucundan, namazından qalmazdı. Yeddi il müddətində xudavəndi-kərimin mübarək məbədi yanında yaşadı, vaxtı-müddəti tamam olanda canını tapşırıb, Məkkə torpağında rahat oldu".

Allah ona rəhmət eləsin, bu şəri dəyənin də günahından keçsin.

Mənə gətirilən həkimin gözü
Bir göz yaşı gördü, bir mərəz izi.

Ah gördü niqabı qaldıran zaman,
Nə bədən qalmışdı məndə, nə də can.

"Əlacı müşküldür – dedi, – bu dərdin,
Ağıl eşq sirrini dərk edər çətin".

Dedilər: "Madam ki, bilinmir mərəz,
Ona heç bir həkim ad verə bilməz.

Madam ki, bilinmir xəstəlik nədir,
Davadan-dərmandan varmı bir xeyir?"

Həkim cavab verdi: "Əl çəkin məndən,
Dərdi ağıl deyil təyin eləyon!"

xudavəndi-kərim onu əhvalatdan agah elədi, peyğəmbər dedi: "Allah-dan başqa Allah yoxdur! Şükür sənə! Sən hər sirdən xəbərdarsan. Şair yaxşı deyib:

Elə ki, peyğəmbər gördü bunları,
Tez suala tutdu o, səbəbkəri.

Baş düşməmişdi çünki bu sirri;
Soruşdu: "Ölənin neydi təqsiri?"

Cin-cındır geyimli bir nəfər nədən
Çatdı var-dövlətə, əmək çəkmədən?

Əlindən çıxmamış kiçik bir xəta,
Niyə bir başqası öldü, ey xuda?"

"Gördüyün o pullar kimə ki, çatdı,
Atasından qalma halal mirasdı.

Gördüyün odunçu həmin atının
Bir vaxt atasının tökübdür qanını.

İndi elə düşən bir fürsətdi bu:
Qisasını aldı ölənin oğlu.

Elə gizli sirri var ki, xaliqin,
Onu gözle görmək çətindir, çətin.

Sığınsın Allahın hökmünə könlün
Yaxşısı, pisi var biz verən hökmün".

Bir peyğəmbərin əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, peyğəmbərlərdən biri uca bir dağın başında Allaha ibadət eləyirdi. Dağın yanında çay axırdı. Gündüzlər o, bu dağın başında oturub, çayın kənarına gələn adamlara tamaşa eləyə-eləyə Allaha dua oxuyardı.

Bir gün peyğəmbər yenə orada oturub çaya tamaşa eləyirdi, bu vaxt birdən gördü ki, bir süvari gəlib çayın yanında atdan düşdü, yəhərin qaşından xurcunu götürüb yerə qoydu. O, su içib dincələndən sonra atına süvar olub yola düzəldi. İçi dinar dolu xurcun yadından çıxıb orada qaldı.

Bir azdan çayın kənarına başqa bir adam gəldi. O da su içdi, sonra da içində pul olan xurcunu götürüb sağ-salamat oradan uzaqlaşdı.

O gedəndən sonra bir nəfər odunçu, dalında bir şələ odun çayın qırağına gəldi. Şələsini yerə qoydu, oturub su içdi. Bu zaman birdən bayaqkı atlı qəmli-qüssəli geri qayıdıb odunçudan soruşdu: "Buradakı xurcun hanı?" Odunçu cavabında dedi: "Mən xurcun görməmişəm". Onda atlı qılıncını siyirib odunçunu öldürdü, sonra atdan enib onun pal-tarının hər yerini axtardı; heç nə tapmadı, meyiti orada qoyub yola düzəldi.

Bu vaxt peyğəmbər üzünü Allaha tutub bərkdən dedi: "Ya Rəbb, biri min dinarı götürüb apardı, o biri günahsız qətl olundu, bu necə ədalətdir!" Allahdan cavab gəldi: "İbadətinlə məşğul ol, dünyanı idarə etmək sənənin işi deyil. Həmin süvarinin atası min dinarı, xurcunu aparan adamın atasından zorla almışdı, odur ki, mən pulu onun oğluna qismət elədim. Odunçu da süvarinin atasını öldürmüşdü, mən onun oğluna kömək elədim ki, atasının qanını alsın". Belə olanda, peyğəmbər dedi: "Allah-dan başqa Allah yoxdur!" Şükür sənə! Sən hər sirdən xəbərdarsan..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz yetmiş doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Allahdan cavab gəldi: "İbadətinlə məşğul ol!" Sonra da

Qayıqçı ilə mömin oğlanın ahvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, bir mömin bəndə deyirmiş: "Vaxtilə mən qayıqçı idim. Misir məmləkətində Nilin bu tayından o tayına adam keçirməklə məşğul olurdum. Günlərin bir günü qayıqda oturmuşdum. Bu vaxt nurani bir qoca gəlib yanımda dayandı, salam verdi. Mən onun salamını alandan sonra dedim: "Allah rızasına mənə o taya keçirərsənmi?" Cavab verdim: "Bəli". Onda qoca soruşdu: "Allahın yolunda mənə yedizdirərsənmi?" Cavab verdim: "Bəli". Bundan sonra qayığa mindi, mən onu günçıxan sahilə keçirdim.

Qocanın əynində yamaqlı paltar, çiynində torba, əlində əsa vardı. Qayıqdan çıxmağa hazırlaşanda mənə dedi: "Sənə bir tapşırıqım var". Mən soruşdum: "Nə tapşırıqdır?" O dedi: "Sabah günorta çağı sənə buyurulacaq ki, mənim yanıma gələsən. Həmin vaxt gəlib bu ağacın altında mənə ölmüş görəcəksən. Məni yuyarsan, başının altında kəfən olacaq, götürüb mənə ona bükərsən, sonra da namazımı qılıb bu qumda dəfn eləyərsən. Paltarımı, torbami, əsamı götürüb saxlarsan, yanına bir adam gəlib onları səndən istəyəcək, hamısını verərsən ona".

Mömin bəndə danışmış ki, mən qocanın sözlərinə təəccüb elədim. Gecəni yatdım. Ertesi gün oturub qocanın dediği vaxtı gözlədim. İlkini namazı vaxtı qeybdən mənə buyruq gəldi, tez qalxıb həmin yerə getdim, gördüm qoca ağacın altında rəhmətə gedib. Başının altından kəfəni götürdüm, kəfəndən müşk iyi gəlirdi. Qocanı yuyub kəfənə tutdum, namazını qılandan sonra qəbir qazıb dəfn elədim. Onun pal-paltarını, torbasını, əsasını götürüb axşam Nilin günbatan sahilinə qayıtdım.

Səhər olub şəhərin darazası açılanda bir cavan gördüm, mən onu tanıyırdım, qabaqlar oğru idi. Əyninə nazik paltar geymişdi. Əlləri xınalı idi. Mənə çatanda ayaq saxlayıb dedi: "Sən filankəssən?" Mən də cavab verdim: "Bəli, filankəsəm". Onda oğlan dedi: "Səndəki əmanəti ver". Mən ondan soruşdum: "Hansı əmanəti?" O dedi: "Paltarı, torbanı, əsamı". Oğlanın bu sözünü eşidəndə, ondan soruşdum: "Bunu sənə kim xəbər verib?" Oğlan dedi: "Bilmirəm, mən dünən gecə filankəsin toyundaydım". Səhərə qədər yatmayıb, oxuyub-oynamışam. Səhər uzandım ki, dincimi alım, bu vaxt yanıma bir nəfər gəlib mənə dedi: "Allah-təala öz xoşbəxt bəndəsi filankəsin canını alıb, onun yerinə səni qoyub. Gedərsən filan qayıqçının yanına, mərhumun paltarını, torbasını, əsasını

ondan alarsan. Qoca onları həmin adamın yanında əmanət qoyub ki, sənə versin".

Mömin nağıl eləyib deyirdi: "Mən şeylərin hamısını çıxarıb oğlana verdim. O, əynindəki paltarı soyunub qocanın kör-köhnəsini geyinəndən sonra çıxıb getdi. Bunların mənə qismət olmadığına hönkürüb ağladım. Gecə oldu, yatdım, yuxuda xudavəndi-kərimi gördüm. Gördüm ki, mənə deyir: "Ey mənim məzlum sənə niyə ağır gəlir? Mən kərəm sahibiyəm, kimə mərhəmət göstərdiyimi özüm bilirəm, çünki mən külli-ixtiyaram." Belə olanda, mən bu şəri oxudum:

"Ümid bəsləməsin aşiqlər gərək,
Çünki mən ediləb ümid bəsləmək.

Yaxınlıq etsə də, uzaqlaşsa da,
Haqlıdır ixtiyar sahibi dünya.

Madam ayrılığı toxunmur sənə,
Tərk et, can atma çox onun vəslinə.

Bir halda ki, onun yaxınlığı da,
Birdir sənə üçün uzaqlığı da.

Qoy onda səndəki o nəfs, o sevdə
Səndən qabaq getsin, sən qal arxada.

Eşqin ehtirası aşiq qəlbinə,
Höküm etmək hüququ verirsə sənə,

Yaxud ehtirasın möhkəm cilovu
Aparırsa səni ölümə doğru.

Yaxın, ya uzaq ol nə fərqi vardır,
Gəndən durub baxan nə bəxtiyardır.

Mən səni sevərək eylərəm arzu,
Sən razı qalasan, həmişə razı.

Əgər məndən uzaq olmaq istəsən,
Haqqın var, haqlısan bu işdə də sən".

Padşahla iki qardaşın əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, İsrailin yaxşı övladlarından biri çox pullu adam idi. Onun dindar, mömin bir oğlu vardı. Vaxt oldu, günlərin bir günü əcəl kişinin başının üstünü aldı. Oğlu onun yanında söylədi: "Oğlum, heç vaxt Allaha yalandan and içmə, nə asudəlikdə, nə də darda". Ata öldü, oğlu qaldı.

İsrailin dələduz övladları oğlanın sorasını aldılar, onun yanına gəlib dedilər: "Sənin atanın bizə bu qədər borcu var, özün də bilirsen. Ya o pulları qaytar, ya da and iç ki, borclu deyildir". Oğlan atasının vəsiyyətindən çıxmırdı, ona görə də gələn adam nə istəsə hamısını verirdi, ta o vaxta qədər ki, olan-olmazı əlindən çıxdı, kasıb düşdü.

Bu oğlanın arvadı namuslu, qeyrətli, dindar bir adam idi. Kişinin həməən arvaddan iki balaca uşağı vardı. Oğlan bir gün arvadına dedi: "Adamlar əl çəkmədilər, atamın vəsiyyətini pozmaq üçün heç nəyə qızırqanmadım. Nəyimiz vardı, hamısını verdim. Ancaq indi gəlib yenə pul tələb eləsələr, daha verməyə heç nəyimiz yoxdur, rüsvay olacağıq. Yaxşısı budur ki, gəl canımızı onlardan qurtaraq, elə bir yerə başımızı götürüb gedək ki, heç kim bizi tapa bilməsin, bu adamların gözündən iraq olaq".

Oğlan arvadını, iki uşağını götürüb dəniz səfərinə çıxdı, hara getdiyini özü də bilmirdi. Ancaq hər şey Allahın əlindədir, onun yazısına pozu yoxdur. Bu barədə yaxşı deyiblər:

Ey yadlardan qorxub, evindən köçən,
Yurdu tərk edəli yüngülləşmişən.

Qəm çəkmə, yurdundan uzaqlaşsan da,
Çox vaxt qütbətdə də yüksəlir adam.

Daim gizlətsəydi sadəf gövhəri,
Şah tacı olmazdı gövhərin yeri.

İş belə gətirdi ki, gəmi qərq oldu, oğlan bir taxtanın üstündə, arvadı başqa taxtanın üstündə, oğlanlarının da hərəsi bir taxtanın üstündə üzüb qırağa çıxdılar. Ancaq dalgalar onları ayrı salmışdı. Arvad gəlib bir kəndə çıxdı, oğlanlarından biri ayrı kəndə gəldi, o biri oğlanı da başqa

gəminin adamları sudan çıxartdılar. O ki, qaldı arvadın əri, onu da dalgalar aparıb tənha bir cəzirəyə atdı. Kişi cəzirəyə çıxdı, dəniz suyuyla dəstəmaz aldı, əzan verib namaz qıldı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki dörd yüz səksəncinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kişi cəzirəyə çıxandan sonra dəniz suyu ilə dəstəmaz aldı, əzan verib namaz qılmağa başladı. Bu vaxt birdən deryadan müxtəlif rəngli adamlar çıxıb onunla bir yerdə namaza durdular. Kişi namazı qurtardı, cəzirədə ağacların meyvələrindən yeyib doyandan sonra çayın qırağına gəldi, su içib əlhəmdülla dedi. O üç gün cəzirədə qalıb ibadətə məşğul oldu. Hər dəfə o, namaz qılıb ibadət eləyəndə həməən adamlar deryadan çıxıb onunla bir yerdə ibadət eləyirdilər. Üç gün keçəndən sonra birdən o, qeybdən gələn bir səs eşitdi, gördü ki, ona deyirlər: "Ey atasının ehtiramın saxlayan, öz ağasının şərəfini qoruyan insan, darıxma! Allah-təala sənin əlindən gedənlərin hamısının əvəzini sənə verər. Bu cəzirədə xəzinə var, Allah onu sənin qismətinə yazıb, get götür. Həməən xəzinə cəzirənin filan yerində basdırılıbdır; get qaz çıxart. Mən sənin yanına gəmilər göndərəcəyəm. Adamlara rəhmli ol, onları öz yanına çağır. Allah-təala onların qəlbində sənə məhəbbət oyadar".

Kişi həməən yerə gedib Allahın ona qismət elədiyi xəzinəni çıxartdı. Onun yanına gəmilərdə adamlar gəlməyə başladı. Kişi onlara böyük səxavət göstərərək razı salandan sonra dedi: "Yanıma yenə adam gətirin, hamısını razı salaram". Bundan sonra onun yanına hər tərəfdən, müxtəlif məmləkətlərdən adamlar axışıb gəldilər. Bu əhvalatdan on il keçməmiş cəzirədə əhali artdı. Həməən adam da oranın padşahı oldu. Kim onun yanına bir diləyə gəlsəydi, heç kəsi əliboş qaytarmazdı. Az müddət içərisində cəzirənin padşahının tərfi dünyanın hər tərəfinə yayıldı.

Onun böyük oğlunu bir nəfər götürüb oxutmuşdu. Kiçik oğlunu başqa bir adam böyüdüb tərbiyə eləmişdi, ona ticarət işi öyrətmişdi. O ki, qaldı arvadı, o da bir tacirə rast gəlmişdi. Tacir var-yoxunu, pulunu

ona etibar eləyib, özünə də and içmişdi ki, onu aldadıb Allahın yolundan çıxarmayacaqdır. Tacir arvadla bir yerdə gəmidə səfərə çıxırdı, hara getsə onu özüylə aparırdı.

Böyük qardaş səxavətli padşahın sorağını alıb onun yanına yola düşdü. O, padşahın kim olduğunu bilmirdi. Gəlib cəzirəyə çatdı. Padşah onu özünə mirzə götürdü. Kiçik qardaş da ədalətli padşahın tərifini eşidib onun yanına gəldi, o da padşahın kim olduğunu bilmirdi. Gəlib onun yanına çatanda, padşah onu özünə darğa götürüb işlərinə başçılıq eləməyi ona tapşırdı. İki qardaş üç il padşahın yanında qalıb qulluq elədilər, ancaq bir-birlərini tanımadılar.

Günlərin bir günü arvadın rast gəldiyi tacir də bu padşahın rəhmədil, ədalətli olduğunu eşitdi. Məmləkətdə az tapılan gözəl parçalardan götürüb arvadla bir yerdə gəmiyə mindi, deryada xeyli yol gedəndən sonra həmin cəzirəyə gəlib çıxdı. Tacir padşahın hüsuruna gəlib, gətirdiyi bəxşisləri ona verdi. Padşah onları görüb çox şad oldu, ömr elədi ki, ona qiymətli ənam versinlər. Tacirin gətirdiyi bəxşislərin içərisində müxtəlif dərmanlar vardı, padşah tacirə buyurdu ki, onların nədən ötrü lazım olduğunu ona başa salsın. Özünə də təklif elədi: "Bu gecəni bizdə qal"

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz səksən birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah deyəndə ki: "Bu gecəni bizdə qal", tacir cavab verdi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, gəmidə bir qadın qoyub gəlmişəm. Mən ona söz vermişəm ki, özümdən başqa onu heç vaxt başqasının ümidinə qoymayım. Çox təmiz, dindar bir qadındır, onun duaları sayəsində mən xoşbəxt olmuşam, məsləhətlərindən, ağıllı sözlərindən həmişə xeyir görmüşəm". Padşah dedi: "Mən etibarlı adamlar göndərəm bütün gecəni onun keşiyini çəkərlər, hər nəyi var, gözlərlər".

Tacir buna razı olub padşahın yanında qaldı. Padşah mirzəsilə dargasını yanına çağırırdı dedi: "Allah-təalının ömrilə gedin bu gecə bu adamın gəmisinin keşiyini çəkin".

Onlar deryanın qırağına gəlib gəmiyə qalxdılar, biri gəminin burun tərəfində, o biri də arxasında oturdu. Bir müddət Allaha ibadət elədilər. Sonra biri o birinə dedi: "Ya filankəs, padşah bizə buyurub ki, bütün gecəni gəminin keşiyini çəkək. İndi qorxuruq ki, birdən bizi yuxu aparar. Yaxşısı budur, dur gəl bura, oturub dünyanın işlərindən, gördüklərimizdən, başımıza gələnlərdən danışib söhbət eləyək". O biri cavab verdi: "Qardaş, mənim başıma çox müsibətlər gəlib, fələk məni atamdan, anamdan, qardaşımdan ayrı salıb. Qardaşımdan adı sənənin adını kimiydi. Atam bir gün bizi götürüb filan şəhərdən çıxdı, gəmidə gedəndə birdən deryada təlatüm başladı, gəmi qorq oldu, Allah bizi bir-birimizdən ayrı saldı".

Bu sözləri eşidəndə o biri qardaş soruşdu: "Qardaş, sənənin ananın adı nəydi?" Bu biri cavab verdi: "Anamın adı filan idi". Qardaşı ondan soruşdu: "Bəs atanın adı nəydi?". O cavab verdi: "Filan idi". Bunu eşidəndə o, qardaşını bağrına basıb qışqırdı: "And olsun Allaha, sən elə mənim doğma qardaşımsan". Bundan sonra onlar iki qardaş oturub uşaqlıqda başlarına gələnləri bir-birlərinə nağıl elədilər.

Anaları onların söhbətini eşidirdi, ancaq hələlik səbr eləyib özünü tanıtmırdı.

Dan yeri söküləndə qardaşlardan biri o birinə dedi: "Qardaş, gedək mənim evimə, orada söhbət elərik". O biri qardaş dedi: "Yaxşı". Onlar çıxıb gedəndən sonra tacir gəmiyə gəlib gördü ki, arvad qəm-qüssəyə qorq olub. Soruşdu: "Sənə nə olub, nə hadisə üz verib?" Arvad cavab verdi: "Bu gecə sənənin bura göndərdiyin adamlar məni pis yola çəkmək istəyirdilər, ona görə belə qəmgin olmuşam".

Tacir bu sözləri eşidəndə çox qəzəbləndi, birbaşa padşahın yanına gedib onun etibar elədiyi adamların tutduqları işi ona nağıl elədi. Padşah o saat ömr eləyib onları çağırırdı. Qibleyi-aləm bu oğlanların xətrini çox istəyirdi, çünki onların namuslu, qeyrətli adamlar olduğuna inanmışdı. Oğlanlar gəlib padşahın hüsurunda hazır olanda buyurdu ki, arvad gəlib olanları öz dililə iqrar eləsin.

Bəli, arvadı padşahın hüsuruna gətirdilər. Qibleyi-aləm soruşdu: "Ey zənən, söylə görüm, mənim bu etibarlı adamlarımdan nə pislik görmüsən?" Arvad dedi: "Ya qibleyi-aləm, səni and verirəm Allaha, bunlara ömr elə qoy dənən gecə danışdıqlarını burada təkrar eləsinlər!" Padşah üzünü öz adamlarına tutub dedi: "Nə danışmışız hamısını nağıl eləyin, heç nə gizlətməyin!" Onlar gecəki sözlərini təkrar elədilər. Bu vaxt birdən padşah taxtından sıçrayıb ayağa qalxdı, bərkdən qışqırdı, oğlanları bağrına basıb dedi: "Şükür olsun Allaha, axır oğlanlarımızı

tapdım". Arvad rübəndini qaldırıb dedi: "Allaha and olsun ki, mən onların anasıyam!"

Onlar görüşüb bir yerdə ömürlərinin axırına kimi şad-xürrəm ömür sürdülər. Şükür olsun o kəsə ki, bəndəsinin dar günündə imdadına çatır, ümidini qırıb onu əlim yandıda qoymur. Şair bu yerdə çox gözəl deyib:

Hər şeyə bir ömür təyin edilir,
Haqq bir yandan yazır, bir yandan silir,

Qorxma ölüm saçan ağır işlərdən,
Yüngüllük gətirir ağırlıq bəzən.

Qüssə var, sarsıdır üzdən insanı,
Batında bir sevinc saxlar pünhanı.

Miskin var – qaralar qanın baxanda,
Nəciblik gizlənib amma ki, onda.

Bax bu şəxs bir zaman çəkib qüssə-dərd,
Möhnetlə əlləşib olmuşdu bədbəxt.

Tale ayırmışdı əzizlərindən,
Hər biri bir yerdə tapmışdı məskən,

Az sonra başına cəm oldu onun,
Bil ki, tək Allahın buyruğudur bu.

Hamını lütfünə o qərq edir hey,
Yaxın olduğunu bildirir hər şey.

O bizə yaxındır, amma nədir, nə, –
Sığısan deyildir insan əqlinə.

Ən uzun yol belə bizi xalığın
Yanına çatdırmaz, əmin ol, əmin.

Əbülhəsənə cüzəmlinin ahvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, həllac Əbülhəsən deyərmiş: "Mən tez-tez Məkkəyə gedərdim (Allah onun şöhrətini dünyacan eləsin!) Zəvvarların hamısı mənim dalımcə gedərdi. Çünki mən yola bələd idim, suvatların yerini bilirdim. Yenə bir il Allah-təalanın mübarək məbədinə ziyarət etmək, peyğəmbər salavatullahın qəbrini öpmək arzusuna düşdüm. Öz-özümə dedim: "Yolu tanıyıram, elə təkəcə gedim".

Bəli, yola düşdüm, az getdim, çox getdim, gəlib çatdım əl-Qədisiyyəyə¹, şəhərə girib məscidə getdim. Gördüm cüzəmə mübtəla olmuş bir adam mehrabda oturubdur. Cüzəmli məni görəndə dedi: "Ya Əbülhəsən, Məkkəyə gedirsən, qoy mən də səninlə gedim". Onda mən fikirləşdim: "Zəvvarlardan qaçdım ki, tək gedim, indi cüzəmliyə yol yoldaşı olacağam?" Sonra ona dedim: "Mən heç kimə yoldaş olmaq istəmirəm". Bu sözün cavabında kişi dinmədi.

Gecəni orada qaldım, səhər olanda tək-tənha yola düşdüm, xeyli gedəndən sonra gəlib çatdım əl-Əqaba², getdim məscidə, içəri girəndə gördüm həməni cüzəmli yenə mehrabda oturub. Fikirləşdim: "Allahü-əkbər, necə olub bu məndən qabaq bura çatıb!" Kişi başını qaldırıb məni görəndə gülüb dedi: "Ya Əbülhəsən, gücsüz üçün edilən, güclünü təəccübə salır!" Gecəni orada qaldım. Burada gördüklərim səhərə kimi mənə rahatlıq vermədi. Səhər açılarda qalxıb tək-tənha yola üz qoydum. Gəlib çatdım Ərəfata, məscidə getdim: bir də gördüm həməni adam yenə mehrabadıdır. Belə olanda, mən onun ayaqlarına düşüb dedim: "Ay ağa, sənə yalvarıram, mənə yol yoldaşı ol". Bunu deyib başladım onun ayaqlarını öpməyə. Cüzəmli dedi: "Mənimkilə sənin ki tutmaz". Elə ki, gördüm ona yol yoldaşı olmaq mənə qadağandır, başladım hönkürüb ağlamağa. Cüzəmli adam dedi: "Hesab elə ki, bu heç nədir. Ağlamaqdan bir şey çıxmaz..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

¹ Əl-Qədisiyyə – Kufənin cənub-qərbində, aşağı Beyn əlin-Nəhrəyində yerləşən şəhərdir. Bağdaddan Məkkəyə gedənlər orada dayanırlar.

² Əl-Əqabə – Məkkənin yaxınlığında yer adır.

482-ci gecə

Elə ki dörd yüz səksən ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Əbülhəsən nağıl eləyirdi: "Mən görəndə ki, cüzəmli adam mehrabda oturub, onun ayaqlarına düşdüm, ucadan dedim: "Ay ağa, sənə yalvarıram, mənə yol yoldaşı ol". Bunu deyib başladım ayaqlarını öpməyə. Cüzəmli dedi: "Mənimkilə səninki tutmaz". Elə ki, gördüm ona yol yoldaşı olmaq mənə qadağandır, başladım hönkürüb ağlamağa. Cüzəmli dedi: "Hesab elə ki, bu heç nədir. Ağlamaqdan bir şey çıxmaz, nahaq yerə göz yaşı tökmə". Sonra da bu şəri oxudu:

"Ağlayırsan yol yoldaşın olmadığımıçün;
Bil ki, bunun müqəssiri özünsən özün.

Hali olmaq istəyirsən bu əhvalatdan,
Bilməlisən: yoxdur bunu açmağa imkan.

Məndə olan xəstəliyə nəzər salıb sən,
Düşünürsən: "Bu tərpənə bilməz yerindən!"

Kim ki, Allah dərgahına gətirir pənah,
Onu məyus eləməyir heç zaman Allah.

Sən gördüyün vəziyyətdə olsam belə mən,
Sən gördüyün kimi düşmüş olsam da əldən,

Məni zəvvar yolladığı ziyarətgaha
Çatdıracaq azuqəm də yoxdursa hətta.

Lütfü gözdən nəhan olan Allahım ki var,
Onun nə tay-bərabəri, nə şəriki var.

Yalqız burax bu qeribi, get öz yolunla,
Pənəhi bu didərginin Allahdır, Allah".

Yola düşüb getdim. Hansı düşərgəyə çatırdım, görürdüm o, mənə qabaqlayıb. Ancaq Mədinəyə çatandan sonra kişinin izini-sorağını itirdim, gördüm deyən olmadı. Əbu Yezid Bistamini, Əbu Bəkr əş-Şibli, bir neçə şeyxi görüb başıma gələn əhvalatı onlara danışanda dedilər: "Bundan sonra heç ola bilməz ki, sənə izin verilsin, ona yol yoldaşı olasan! O, cüzəmli Əbu Cəfərdir. Quraqlıq olanda camaat müsəllaya çıxıb onun cəddinə Allahdan yağış istəyir. Onun razılığı olmasa heç kəsin duası müstəcəb olmaz".

Onların bu sözlərini eşidəndə, ürəyimdə onu görmək arzusu artdı, Allaha yalvardım onu mənə rast salsın. Günlərin bir günü Ərəfatda durmuşdum, birdən arxadan ətəyimi çəkdiilər, çönüb gördüm odur, həmə şəxsdir. Onu görcək qışqırıb yerə yıxıldım, qəşş elədim. Ayılanda gördüm ki, yox olub. Dərdim-qəmim artdı, dünya başıma dar oldu. Allaha yalvarıb-yaxardım, onu bir də görməyi mənə qismət eləsin.

Bir neçə gündən sonra qəfildən yenə daldan ətəyimi dartdı, mən dönəndə, o mənə dedi: "Səni and verirəm Allaha, yaxın gəl, nə istəyirsən istə". Sonra ona yalvardım ki, üç diləyim var, onun üçün mənim əvəzimə Allaha dua eləsin? Birincisi budur ki, kasıblığı Allah məndən ötrü xoş eləsin; ikincisi, axşam yatanda səhərə yeməyə heç nəyim olmasın; üçüncü istəyim də budur ki, Allah-təala öz mübarək simasını görməyi mənə qismət eləsin. Bu sözlərimi eşidəndə cüzəmli adam mənim əvəzimə üç dua oxuyub yox oldu.

Allah-təala onun dualarını qəbul elədi: əvvəla o, elə elədi ki, kasıblıq məndən ötrü xoş oldu, and olsun onun birliyinə, dünyada heç nə kasıblıq qədər mənim xoşuma gəlmir; ikincisi neçə ildən bəridir ki, gecə yatanda evdə səhərə yeməyə bir şeyim olmur. Ancaq Allah məni heç vaxt başqasına möhtac da eləmir. İndi mən sidq ürəklə ümid eləyirəm ki, üçüncü istəyimə də mənə çatdıracaq, Allah kərim Allahdır. Bu sözləri söyləyəndə Allah rəhmət eləsin!

Fəqirə zinətdir ibadət, namaz,
Onun cır-cındırır geydiyi libas.

Necə bəzəyirsə ayı haləsi,
Fəqirə süs verir solğun çöhrəsi.

Gecəsi yuxusuz keçir yoxsulun,
Göz yaşı tökməkdir işi yoxsulun.

Yaxın həmdəm bilir o ibadəti,
Gecələr Allahla edir söhbəti.

Diləyi olanlar, hətta heyvanlar
İmdadı, köməyi fəqirdən umar.

Onun xatirinə Allah-təala
Gah yağış göndərir yerə, gah bəla.

Onun duasıyla o uca tanrı
Məhvə məhkum edir zülmkarları.

Kim ki, ağır dərde olur giriftar,
Onun sayəsində tapır şəfalar.

Fəqirin nur yağır pak cöhrəsindən,
Qəlbin təmizlənir hər baxanda sən.

Ey məhəl qoymayıb fəqirdən qaçan,
Onlardan qaçma ki, bədbəxt olarsan.

Ona yaxın olmaq keçsə qəlbindən,
Bu da mümkün deyil, buxovlusan sən.

Görəndə cəm etsən öz diqqətini,
Duyarsan fəqirin şərəfətini.

Duymaz gül ətrini zökəm olanlar,
Paltar qiymətini dəllallar anlar.

Çalış ki, Allaha olasan yaxın,
Sığın köməyinə bu işdə çarxın.

Onda insanların düşmənliliyindən
Qurtarıb çatarsan muradına sən.

Şoriksiz bəkməndə pərvərdigardır,
Kömək umanlara o lütfkardır".

Şasiblə ilanlar padşahının ahvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, biri vardı, biri yoxdu, qədim əyyamda, keçmiş zamanda, Yunanıstanda Danyal adlı ağıllı, kamallı, elmlı bir adam vardı. Onun çoxlu şagirdləri vardı, bütün alimlər ondan elm öyrənər, məsləhət alardı. Ancaq birçə çatmayan işi bu idi ki, Danyalın oğlan züryəti yox idi.

Bir gecə o yenə yatmayıb üreynində götür-qoy eləyirdi, ağlayıb-sıtqayırdı, fikirləşirdi ki, Allah-təala mənə oğul züryəti qismət etməyib, bəs mən öləndə olan-olmazıma kim yiyə duracaq. Bu vaxt birdən ağlına gəldi ki, axı Allah-təalanın səxavət darvazasının ağzında keşikçi yoxdur. Ona üz tutandan heç vaxt kərəmini əsirgəmir. O heç kəsin əlini öz ətəyindən üzüb onu naümid qoymur, diləyini həsil eləyib arzusuna yetirir. Danyal başladı Allaha dua eləyib yalvarmağa ki, ona züryəti qismət ələsin, ölüb dünyadan gedəndə yurdunda çıraq yandıranı olsun. Sonra arvadını səsləyib yanına çağırırdı. Həməni gecə arvadı ondan uşağa qaldı.

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz səksən üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Danyal arvadını səsləyib yanına çağırırdı. Elə həməni gecə arvadı ondan uşağa qaldı. Bundan bir neçə gün keçmiş, kişi gəmiyə minib səfərə çıxdı. Yolda gəmi parçalanıb qorq oldu. Danyalın kitablarının hamısı suya batdı, ancaq özü bir taxta parçasının üstündə üzüb qırağa çıxdı. Deryada tərk olan kitablarından onda beşçə vərəq qalmışdı. Səfərdən dönüb evinə qayıdandan sonra salamat vərəqləri sandığa qoyub bağladı.

Bir müddətdən sonra arvadın hamiləliyi gözə görünməyə başladı. Onda Danyal arvadına dedi: "Mənim ömrümün sonu yetişib, tezliklə bu fani dünyanın tərkini qılıb ələmi-əqdəsə səfər eləyəcəyəm. Sən

hamiləsen, əgər mən öləndən sonra doğduğun uşaq oğlan olsa, onda adını qoyarsan Hasib Kəriməddin, özünə də yaxşı təlim-tərbiyə verərsən. Böyüyüb boya-baş çatandan sonra səndən soruşacaq: "Atam mənə nə qoyub gedib?" Onda bu beş vərəqi verərsən ona. Əgər o, burada yazılanları oxuyub mənasını dərk edəyə bilsə, bu dünyanın ən böyük alimi olacaq".

Danyal bunu deyib külfətilə halallaşdı, dünyanın bütün naz-nemətini dünyada qoyub rəhmətə getdi. Qohum-qardaşı, yar-yoldaşı yığılıb ağlaşdılar. Kişini yuyub rahatladıqdan sonra cəlalla yerdən götürdülər, dəfn edib geri döndülər. Bir neçə gündən sonra Danyalın arvadı bari-həmlin yerə qoydu. Onun göyçək bir oğlu oldu. Arvad ərinin vəsiyyətinə əməl edib uşağın adını Hasib Kəriməddin qoydu. Münəccimləri çağırıdılar, onlar ulduzlara baxıb hesablayandan sonra arvada dedilər: "Ey zənən, məlumin olsun ki, sənin bu züryətinə uşaq vaxtı bir bəla üz verəcək, ondan sonra dünyada çox yaşayacaqdır. Əgər həmənlə bələdən qurtarsa, ona alim biliyi veriləcəkdir".

Münəccimlər çıxıb getdilər, anası uşağı iki il əmizdirəndən sonra onu döşündən ayırdı, beş yaşı tamam olanda onu məktəbə qoydu ki, oxuyub bir şey öyrənsin, ancaq uşaq fərasətsiz çıxdı, oxuya bilmədi. Onda anası onu məktəbdən götürüb sənətə qoydu. Oğlan sənət də öyrənmədi, əlindən heç nə gəlmədi. Oğlunun fərasətsizliyini görəndə ana başladı ağlamağa, onda camaat arvada dedi: "Sən onu evləndir, bəlkə ailə sahibi olandan sonra məcbur olub bir peşədən yapışa".

Hasibin anası qız tapıb oğlunu evləndirdi. Ancaq yenə də köməyi olmadı, Hasib bir sənət dalınca getmədi. Onların qonşuluğunda odunçular olurdular. Bir gün onlar oğlanın anasının yanına gəlib dedilər: "Oğluna bir ulaq, kəndir, balta al, qoy bizimlə dağa, odun qırmağa getsin. Nə qazansaq bölərik, o öz payına düşənin bir hissəsini sizə xərclər".

Hasibin anası odunçuların bu sözlərini eşidəndə çox şad oldu. Oğluna ulaq, kəndir, balta aldı, Hasibi də götürüb odunçuların yanına getdi, onlara qoşub tapşırı ki, ondan muğayat olsunlar. Odunçular zənənə cavab verdilər: "Sən bu oğlandan nigaran olma, Allah onu darda qoymaz, çünki o, bizim şeyximizin züryətidir".

Odunçular oğlanı da götürüb dağa getdilər, orada odun doğradılar, eşşəklərə yükləyib şəhərə qayıtdılar. Odunları satıb qazandıqları pulu ailələrinə xərcləyəndən sonra şəhəri gün yenə dağa, odun qırmağa getdilər. Bir müddət bu minval ilə keçdi.

Bir gün onlar yenə oduna getmişdilər, birdən bərk yağış yağdı, odunsular qaçıb böyük bir mağarada daldalandılar. Hasib Kəriməddin yoldaşlarından aralanıb mağaranın bir qırağında təkə oturdu; o, baltanın küpüylə yeri vuranda səsdən gördü ki, yerin altı boşdur. Bunu görəndə başladı oranı qazmağa; xeyli qazandan sonra dəyirman daşına rast gəldi, daşa dəmir halqa bərkidilmişdi. Hasib bunu görcək sevinib odunçu yoldaşlarını çağırdı...

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz səksən dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bələ rəvayət eləyirlər ki, Hasib Kəriməddin dəmir halqa bərkidilmiş dəyirman daşını görəndə sevinib odunçu yoldaşlarını çağırdı. Onlar gəlib daşı görəndə tez onu qaldırdılar, gördülər ki, altında bir qapı var, qapını açanda məlum oldu ki, bura quyudur. Özü də içərişi balla doludur. Odunçulardan biri o birinə dedi: "Allah bizimkini yaxşı yetirib, quyu ağzınacan balla doludur. Gedək şəhərdən tuluq götürək, balı yığaq onların içinə, aparıb bazarda sataq, pulunu yarı bölək; birimiz də burada qalıb balın keşiyini çəksin ki, gəlib aparın olmasın". İş belə olanda, Hasib dedi: "Siz gedib tuluqları gətirənəcn mən burada qalıb balı gözölərəm".

Odunçular Hasib Kəriməddini quyuya keşikçi qoyub özləri şəhərə qayıtdılar. Bir azdan tuluqları gətirib çıxardılar, balı onların içərisinə yığıb eşşəklərin belinə atandan sonra şəhərə qayıtdılar. Balı satıb dübarə quyunun yanına gəldilər. Bu minval ilə bir müddət balı daşıdılar. Onlar gecəni şəhərdə qalıb şəhəri quyunun başına gəlir, tuluqları doldurub satmağa aparırdılar, Hasib Kəriməddin də qalıb quyunun keşiyini çəkirdi. Bir gün odunçular bir-birlərinə dedilər: "Quyunu tapan Hasibdir, sabah gedər şəhərdə şikayət eləyər, balın pulunu bizdən alıb deyər: "Balı mən tapmışam". Ondan yaxamızı qurtarmağa birçə çarəmiz var. Hasibi quyuya sallayıb deyək ki, düş quyunun dibində qalan balı yığ tuluğa, sonra da kəndirini buraxaraq qalar orada. Qaranlıq quyuda tək-tənha qalıb ölər, heç kimin də xəbəri olmaz. Odunçular sözü bir yerə

qoyub yenə quyunun başına gəldilər, Hasibə dedilər: "Ya Hasib, düş quyuya, onun dibində qalan balı yığ tuluğa". Oğlan quyuya düşdü, orada qalan balı tuluğa doldurub yuxarı verəndən sonra qışqırdı: "Məni çəkin, burada bir şey qalmayıb". Odunçulardan cavab verən olmadı. Onlar ulaqları yüklədilər, Hasibi quyuya qoyub şəhərə yola düşdülər. Oğlan nə qədər qışqırdı, harayına gələn olmadı, başladı ağlama, Allaha yalvarıb dedi: "Ya qadir Allah, ümidim bir sənədir, mənim imdadıma yetiş, qoyma məni burada tək-tənha ölüm".

Bəli, Hasib Kəriməddin burada qalsın, görək odunçular necə oldular. Onlar şəhərə çatıb balı satandan sonra ağlaya-ağlaya Hasibin anasının yanına dedilər: "Bəşin sağ olsun, oğlun Hasibin əcəli tamam imiş". Anası soruşdu: "Balamın başına nə gəlib?" Odunçular cavab verdilər: "Dağda oturmuşduq, birdən bərk yağış yağdı, qaçıb mağaraya girdik ki, orada yağışdan daldalanaq. Ora təzəcə çatmışdıq ki, birdən Hasibin eşşəyi hürküb dərəyə qaçdı, Hasib də onu tutmaq üçün dalınca dərəyə endi. Sən demə, dərədə yekə bir yalquzaq canavar varmış, üstünə düşüb oğlunu da yedi, eşşəyini də".

Hasibin anası odunçuların sözlərini eşidəndə şivən qopardı, özünə əl qatdı, üzünü cırıb başına kül ələdi, başladı oğluna yas tutmağa. Odunçular hər gün ona yemək-içmək gətirirdilər.

Hasibin anası ağlayıb göz yaşı tökməkdə olsun, odunçular da özlərinə dükan açib tacirlik eləməkdə, səhərdən axşamacan yeyib-içib kef çəkməkdə olsunlar, indi sizə kimdən deyim, Hasib Kəriməddindən; o, quyuda tək-tənha oturub ağlayırdı, bu vaxt birdən haradansa onun üstünə böyük bir əqrəb düşdü. Hasib yerindən qalxıb əqrəbi öldürdü, sonra fıkırlaşib öz-özünə dedi: "Quyu balla doluydu, bəs bu əqrəb haradan çıxdı?" Oğlan sağa-sola baxdı, əqrəbin düşdüyü yerə nəzər salanda gördü ki, oradan işıq gəlir. Hasib bıçağını çıxarıb işıq gələn deşiyi oyub oradan baca boyda yer açdı. Oğlan oradan keçib xeyli müddət lağımla gedəndən sonra iri yolağa rast gəldi, yolağdan keçəndə qabağına qara demir qapı çıxdı, gördü ki, qapıya gümüş qıl vurulub, qılın üstündə qızıl açar var. Hasib qapıya yaxınlaşıb arasından baxanda gördü ki, o tərəf gur işıqdır. Oğlan açarla qapını açıb içəri girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bura böyük bir binadır. Bir qədər gedəndən sonra iri hovuzla rast gəldi, gördü ki, hovuzda nəse su kimi ısıldayır. Yaxına gələndə zəbərcəddən qayrılmış bir səki gördü. Səkinin üstünə daş-qaya tutulmuş qızıl taxt qoyulmuşdu..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

485-ci gecə

Elə ki dörd yüz səksən beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Hasib Kəriməddin yaxına gələndə zəbərcəddən qayrılmış bir səki gördü, səkinin üstünə daş-qasa tutulmuş qızıl taxt qoyulmuşdu. Taxtın yan-yörəsinə bəziləri gümüşdən, bəziləri yaqutdan qayrılmış çoxlu kürsü düzülmüşdü. Hasib bir az da irəli gəldi, dərinəndə ah çəkib, başladı bu kürsüləri saymağa, gördü cəmi on iki min kürsüdür. Hasib kürsülərin ortasında qoyulmuş qızıl taxta çıxıb oturdu, başladı hovuzu, kürsüləri mat-məəttəl seyr etməyə. O qədər tamaşa elədi ki, axırda yorulub oradaca yuxuya getdi".

Çox yatmamışdı ki, birdən qulağına fışdırıq, fısıltı səsi gəldi, bərk hay-küy qopdu. Gözünü açıb dikələndə, bir də gördü ki, kürsülərin üstündə hər biri yüz dirsek uzunluğunda yekə ilanlar qıvrılır. Oğlanın canına vəlvələ düşdü, qorxudan dili-ağızı qurudu. Gördü ki, kürsülərin üstündəki ilanların gözləri köz kimi yanır. Hovuzda nəzər saldı, ora da xırda ilanlarla dolu idi. Onların sayı-hesabı bir Allaha məlum idi. Bir qədərdən sonra nəhəng bir ilan Hasibə yaxınlaşdı. Onun belində qızıl nimçə vardı, nimçənin ortasında bir ilan qıvrılmışdı. Bu ilan büllur kimi bərk vururdu. Onun başı adam başı idi, özü də insan dilində danışdı.

İlan Hasib Kəriməddinə yaxınlaşıb salam verdi, oğlan onun salamını aldı. Sonra kürsülərin üstündəki ilanlardan biri yaxına gəldi, nimçədəki ilanı qaldırıb kürsünün üstünə qoydu. Onda adam kimi danışan ilan öz dilində ilanlara nəşə qışqırıb dedi: "Kürsülərin üstündəki ilanlar yerə döşənib ona təzim elədilər; bundan sonra danışan ilan işarə verdi, ilanlar əvvəlki yerlərinə qalxdılar. Danışan ilan Hasib Kəriməddinə dedi: "Ey oğlan, sən bizdən qorxma! Mən ilanlar padşahıyam".

Hasib onun bu sözlərini eşidəndə ürəyi sakit oldu. Sonra danışan ilan o biri ilanlara əmr elədi ki, yemək gətirsinlər. Çox keçmədi ki, onlar alma, üzüm, püstə, nar, fındıq, qoz, badam, muz gətirib Hasib Kəriməddinin qabağına qoydular. İlanlar padşahı ona dedi: "Ey oğlan, xoş gəlmisən! Adın nədir?" Oğlan cavab verdi: "Mənim adım Hasib

Kəriməddindir". Onda ilanlar padşahı dedi: "Ey Hasib, bu meyvələrdən ye, bizim başqa yeməklərimiz yoxdur. Özün də heç nədən qorxma!"

Hasib onun bu sözlərindən sonra doyunca yeyib əlhəmdüillah elədi. İlanlar süfrəni yığışdırdılar, ilanlar padşahı oğlana dedi: "Ya Hasib, söylə görüm, haralısan, haradan gəlib bura düşmüşsən, başına nə iş gəlib?"

Hasib atasının əhvalatını, özünün anadan necə doğulduğunu, beş yaşı tamam olanda anasının onu məktəbə qoyduğunu, dərs oxuya bilmədiyini görəndə onu aparıb sənətə qoyduğunu, bundan da bir şey çıxmıyanda ona ulaq alıb odunçulara qoşduğunu danışdı; sonra mağara da bal quyusunu tapdığını, odunçuların onu quyuda qoyub getdiklərini, üstünə əqrəb düşdüyünü, ayağa qalxıb əqrəbi öldürdüyünü, sonra onun düşdüyü yeri bıçaqla ovub quyudan çıxdığını, dəmir qapıya rast gəldiyini, onu açıb buraya gəldiyini, burada indi söhbət elədiyi ilanlar padşahını gördüyünü nağıl eləyəndən sonra dedi: "Mənim əhvalatım indiye kimi belə olub. Bundan belə başıma nə gələcəyini də Allah-təalının özü bilir".

İlanlar padşahı Hasib Kəriməddinin söylədiklərinə axıracan qulaq asandan sonra dedi: "Sənin başına xoşbəxtlikdən başqa heç nə gəlməz..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

486-cı gecə

Elə ki dörd yüz səksən altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, ilanlar padşahı Hasib Kəriməddinin söylədiklərinə axıracan qulaq asandan sonra dedi: "Sənin başına xoşbəxtlikdən başqa heç nə gəlməz. Ey Hasib, ancaq mən istəyirəm ki, sən bir qədər burada, mənim yanımda oturub başıma gələn əhvalata, mənə necə möcüzələr üz verdiyinə qulaq asasan". Hasib cavabında söylədi: "Mən sənə qulaq asmağa, hər bir əmrinə əməl etməyə hazıram".

Belə olduqda, ilanlar padşahı dedi: "Ey Hasib, bil və agah ol ki, Misir şəhərlərinin birində bir padşah var idi, özü də İsrail övladı idi. Onun gözünün ağı-qarası Bulukiyyə adlı bir oğlu vardı. Bu padşah çox elmi, bilikli, dindar bir adam idi, dini kitablar oxumaqdan qəddi

bükülmüşdü. Vaxt oldu, padşah qocalıb əldən düşdü, başının üstünü əcəl alanda səltənətinin əyanları onunla halallasmağa gəldilər, salam verib yanında oturdular. Padşah onlara dedi: "Daha mənim vədəm tamamdır, köçüb haqq dünyasına gedirəm. Sizə bircə vəsiyyətim var: oğlum Bulukiyəni sizə tapşırıram. Ondən muğayat olun". Sonra da "Şəhadət eləyirəm ki, Allahdan başqa Allah yoxdur", – deyib rəhmətə getdi. Padşahı yuyub rahatladılar, cah-cəlalə yerdən götürüb dəfn elədilər, oğlu Bulukiyəni də özlərinə padşah elədilər. Bulukiyə rəiyyətlə ədalətlə rəftar eləyirdi, odur ki, rəiyyət onun vaxtında rahat nəfəs aldı.

Günlərin bir günü, o, atasının xəzinəsinə baş çəkmək fikrinə düşdü. Qapının kilidini açıb xəzinə saxlanan binaya girəndə birdən gözüne başqa bir qapı dəydi, həmənin qapını açıb balaca bir otağa girdi, gördü ki, orada ağ mərmər sütunun üçünə qarağacdən qayırılmış sandıqca qoyulub. Bulukiyə sandıqcanı götürüb açdı, içərisindən qızıl bir mücrü çıxdı, qızıl mücrünü açıb gördü ki, onun içərisində bir kitab var. Kitabı götürüb oxuyanda məlum oldu ki, orada Məhəmməd salavatullah təsvir olunur. Orada yazılıb ki, axirət zamanı Məhəmməd peyğəmbər nazil olacaq, gəlib hamıya yiyə duracaq.

Bulukiyə kitabı oxuyub Məhəmməd salavatullah bərəsində yazılanları biləndən sonra ürəyində ona məhəbbət oyandı. Belə olan surətdə, Bulukiyə İsrail övladlarını, vəzir-vəkili, şəhrbazları, rəvvinləri, rəhibləri yanına çağırırdı, kitabı onlara oxuyub dedib: "Ey adamlar, mən görəəm atamı qəbirdən çıxardıb yandıraram". Adamlar soruşdular: "Niyə sən onu yandırmalısan?" Bulukiyə cavab verdi: "Ona görə ki, o, bu kitabı gizlədib mənə göstərməyib. Buradakı yazılanları o, İbrahimin Tövrətindən əxz eləyib. Sonra da onu xəzinəyə qoyub gizlədib, heç kimə də bu bərədə bir söz deməyib". Bulukiyənin bu sözünün müqabilində oradakı adamlar ona dedilər: "Ya qibleyi-ələm, sənə atan ölüb gedib, indi o, Allahın hüzzurundadır, nə günahı var, özü cavab verəcək. Onu qəbirdən çıxarma".

Bulukiyə israililərin bu sözlərini eşidəndə başa düşdü ki, onlar atasına toxunmağa qoymayacaqlar. Onda Bulukiyə anasının yanına gedib ona dedi: "Ey ana, mən atamın xəzinəsində bir kitab gördüm. O kitabda Məhəmməd salavatullah təsvir olunub. Məhəmməd o peyğəmbərdir ki, axirət zamanı nazil olub hamımıza sahib olacaq". İndi mənim ürəyimdə ona məhəbbət oyanıb. İstəyirəm cəlayi-vətən olub dünyanı gözəmə, bəlkə bir yerdə ona rast gəldim. Əgər onu görsəm, bil ki, ürəyimdə ona olan məhəbbətdən yanıb öləcəyəm". Bulukiyə bu sözlərdən sonra şahlıq libasını soyunub əyninə qul paltarı geydi. Anası

ağlamağa başlayıb dedi: "Ay oğul, səniz biz nə eləyəcəyik?" Buluki cavab verdi: "Səbrim, qərarım tükənib, öz işlərimi də, səni də Allaha tapşırıb gedirəm".

O, evdən çıxıb pay-piyada Suriyaya yola düşdü. Heç kim onun hara getdiyini, necə olduğunu bilmədi. Bəli, Bulukiyə az getdi, çox getdi, gəlib çıxdı bir dərmanın qırağına. Gördü bir gəmi dayanıb. Adamlara qoşulub mindi həmənin gəmiyə, xeyli müddət gedəndən sonra onlar gəlib bir cəzirəyə çatdılar. Adamlar cəzirədə düşdülər. Bulukiyə də onların arasında idi. Ancaq sonra hamıdan ayrılıb bir ağacın altında oturdu. Bir azdan onu yuxu apardı, yuxudan ayılанда durub getdi ki, gəmiyə minsin, məlum oldu ki, gəmi yola düşüb gedib. Oğlan cəzirəyə göz gəzdirəndə gördü ki, bura hər biri bir dəvə boydu, xurma ağacı uzunluğunda ilanlarla doludur, hamısı da Allaha dua eləyib Məhəmməd salavatullah rəhmət oxuyur. Ağız-ağıza verib qışqırırlar: "Allahdan başqa Allah yoxdur! Həmd olsun Allaha!". Bulukiyə bunu eşidəndə mat-məəttəl qaldı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz səksən yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bulukiyə gördü ilanlar ağır-ağıza verib qışqırırlar: "Allahdan başqa Allah yoxdur! Həmd olsun Allaha!" Bunu eşidəndə Bulukiyə mat-məəttəl qaldı. İlanlar onu görüb ətrafına toplaşdılar. Onlardan biri soruşdu: "Sən kimsən, adın nədir, haradan gəlib-hara gedirsən?" Bulukiyə cavab verdi: "Mənim adım Bulukiyədir, İsrail övladıyam. Məni cəlayi-vətən gəzməyə Məhəmməd salavatullahın məhəbbəti vadar eləyib, onu axtarıram. Bəs siz kimsiniz, ey nəcib məxluqlar?" İlanlar ona cavab verdilər: "Biz cəhənnəm əhliyik, Allah-təala bizi yolunu azanlara sitəm eləmək üçün xəlq eləyib". Bulukiyə soruşdu: "Bəs burada nə eləyirsiniz?" İlanlar cavab verdilər: "Ey Bulukiyə, məlumin olsun ki, cəhənnəmin qır qazanları elə qaynayır ki, ildə iki dəfə od-alov püşkürür: bir dəfə yayda, bir dəfə də qışda. Qazanlar buğlandıqca onlardan çox isti hava qalxır. Elə ki, cəhənnəm başlayır havanı göyə

püskürməyə, onda bizi də bayıra tullayır, havanı təzədən sümürəndə bizi içəri dartıb aparır". Bulukiyə soruşdu: "Cəhənnəmdə sizdən də böyük ilan olur?" İlanlar cavab verdi: "Biz balaca olduğumuza görə cəhənnəm nəfəsini bayıra verəndə bizi bura tullayır. Orada elə ilanlar var ki, bizim ən böyüyümüz onların yanında heç nədir". Bulukiyə dedi: "Siz Allaha dua eləyib, Məhəmmədə rəhmət oxuyursuz. Söyləyin görüm, Məhəmməd salavatullahı haradan tanıyırsız?" İlanlar cavab verdilər: "Ey Bulukiyə, Məhəmmədin adı cənnətin qapısına yazılıb, əgər o, olmasaydı Allah nə məxluqatı xəlq elərdi, nə cənnəti yaradardı, nə odu, nə göyü, nə də yeri, ona görə ki, Allah nə varsa, hamısını Məhəmməd salavatullahı görə yaradıb, hər yerdə onun adını öz adilə bahəm çəkib. Buna görə bizim Məhəmməd salavatullahı məhəbbətimiz var".

İlanlardan bu sözləri eşidəndə Bulukiyənin Məhəmməd peyğəmbərə məhəbbəti birə-min artdı, başladı daha çox darıxmağa. O, ilanlarla vidalaşib yola düzəldi. Gəldi çıxdı deryanın kənarına. Gördü ki, orada gəmi dayanıb, gəmi heyətilə birlikdə gəmiyə mindi. Onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib çatdılar başqa bir cəzirəyə. Bulukiyə cəzirəyə düşdü, bir qədər gedəndən sonra gördü burada o qədər ilan var ki, sayını-hesabını bir Allahın özü bilir. Onların içərisində büllurdan ağ bir ilan vardı, o, qızıl nimçədə oturmuşdu, nimçə də fil boyda bir ilanın belinə qoyulmuşdu. Ağ ilan ilanların padşahı idi, özü də, ya Hasib, həməm ilan mən idim".

Hasib ilanlar padşahından soruşdu: "Bulukiyəylə sən aranda söhbət nədən gedirdi?" İlanlar padşahı cavab verdi: "Ey Hasib, mən Bulukiyəni görəndə ona salam verdim, o mənim salamımı alandan sonra soruşdum: "Kimsən, nəkərəsən, adın nədir, haradan gəlib hara gedənsən?" O da cavabında dedi: "Mən bəni-İsrailəm, adım Bulukiyədir, Məhəmməd salavatullahı olan məhəbbətimdən diyarbədiyar gəzib onu axtarıram. Mən onun təsvirini göyden nazil olmuş kitablarda oxumuşam". Sonra Bulukiyə mənə belə bir sual verdi: "Sən kimsən, nəkərəsən, ətrafındakı bu ilanlar nədir?" Cavab verdim: "Ey Bulukiyə, mən ilanlar padşahıyam, nə vaxt Məhəmməd salavatullahı görsən, mənim salamımı ona yetir".

Sonra Bulukiyə mənimlə vidalaşib gəmiyə mindi. Az getdi, çox getdi, gəlib çatdı Qüdsə. Qüdsdə bütün elmlərə vəqif olan bir şəxs vardı, həndəsəni, nücum elmini, hesab elmini, şəhri, ruh elmini dərindən öyrənmişdi. O, İbrahimin Tövrətini, İncilini oxumuşdu. Bu şəxsin adı Affan idi. O kitablarının birində oxumuşdu ki, kim Həzrət Süley-

manın üzüyünü barmağına taxsa, ona bütün insanlar, cinlər, quşlar, heyvanlar itaət eləyər. Bir kitabda da oxumuşdu ki, Həzrət Süleyman öləndə onu tabuta qoyub yeddi deryadan keçiriblər. Üzük bu vaxta onun barmağında idi, hər bir kəs, heç bir cin, o üzüyü götürə bilməz; gəmilərdə üzənlərin heç biri Həzrət Süleymanın tabutu qoyulan yerə gedib çıxmaz..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz səksən səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Affan bir kitabda oxumuşdu ki, heç bir kəs, heç bir cin üzüyü Süleymanın barmağından çıxarda bilməz, gəmilərdə üzənlərin heç biri Həzrət Süleymanın cənəzəsinin aparıldığı yeddi deryadan keçə bilməz. O, bir kitabda da oxumuşdu ki, otların içində bir ot var, hər kəs o otu tapsa, sıxıb şirəsini öz ayaqlarına çəksə, Allah-təalanın yaratmış olduğu hansı deryaya girsə girsən, ayağı islanmaz. Əgər ilanlar padşahı yanında olmasa, heç kim o otu tapa bilməz.

Bulukiyə Qüdsə çatanda bir yerdə oturub Allaha ibadət etməyə başladı. O, beləcə dua eləyəndə Affan onun yanına gəlib salam verdi, oğlan onun salamını aldı. Affan baxıb gördü ki, Bulukiyə oturub Tövrəti oxuya-oxuya Allah-təalaya səcdə eləyir. Belə olanda, Affan soruşdu: "Ey adam, ismin nədir, haradan gəlib, hara gedirsən?" Oğlan cavab verdi: "İsmim Bulukiyədir, Misir şəhərindən gəlirəm, diyarbədiyar gəzib Məhəmməd salavatullahı axtarıram". Bunu eşidəndə Affan dedi: "Gedək mənim evimə, qonağım ol". Oğlan cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!"

Onda Affan Bulukiyənin əlindən tutub öz evinə gətirdi, böyük hörmət-izzət göstərəndən sonra ona dedi: "İndi, qardaş, başına gələn-ləri mənə danış, söylə görüm Məhəmməd salavatullahın barəsində haradan eşitmisən, necə olub onun məhəbbəti sənə ürəyinə dolub, başlamısən diyarbədiyar gəzib onu axtarmağa, sənə bu yolu göstərən kim olub?" Bulukiyə əvvəldən-axıracan əhvalatı ona nağıl elədi.

Affan onun başına gələn əhvalatı eşidəndə elə təəccüb elədi, az qaldı ağı başından oynasın. Sonra Bulukiyəyə dedi: "Əvvəl sən mənə ilanlar padşahının yanına apar, ondan sonra mən sənə apararam Məhəmməd salavatullahın yanına. Məhəmmədin nazil olmağına hələ çox var. Ancaq biz ilanlar padşahını tapıb qəfəsə salırıq, sonra onu da götürüb gedərik dağa ot axtarmağa, əgər ilanlar padşahını özümüzə götürsək, hansı otun yanından ötdük, o dəqiqə Allah-təalanın hökmü ilə dil açıb özünün nəyə dərman olduğunu bizə danışacaq. Mən kitablarımın birində oxumuşam ki, otların arasında bir ot var, kim onu tapıb şirəsini çəkib ayağına sürtsə, Allah-təalanın yaratdığı deryaların hansında istəsə piyada gəzər, ayağı islanmaz. Əgər biz ilanlar padşahını tutub özümüzə götürsək, o, həmin otu tapıb bizə göstərər. Otu döyüb şirəsini çəkəndən sonra ilanı buraxarıq çıxıb gedər işinə. Şirəni ayağımıza sürüb yeddi deryadan adlarıq, gedib çıxarıq Həzrət Süleymanın dəfn olduğu yere, məqsədimizə çatandan sonra Zülmət deryasına¹ girib dirilik suyundan içərik, Allah ömrümüzü qiyamət gününə kimi uzadar, onda biz, ağamız Məhəmməd salavatullahla görüşərik".

Bulukiyə Affanın bu sözlərini eşidəndə dedi: "Ey Affan, mən sənə ilanlar padşahının olduğu yere aparıb onu sənə göstərərəm". Affan yerindən qalxıb dəmir qəfəs hazırladı, iki tuluq götürüb birini şərəblə doldurdu, o birini südlə. Affanla Bulukiyə neçə gün, neçə gecə yol gedəndən sonra gəlib çatdılar ilanlar padşahının olduğu cəzirəyə. Onlar cəzirəyə çıxıb bir qədər də gedəndən sonra Affan qəfəsi yerə qoydu, qapısını açıb şərəblə süd olan qabları da qoydu ora. Sonra qəfəsdən aralandılar, xəlvət bir yerdə gizlənişə başladılar pısmığa. İlanlar padşahı qəfəsinə yanına gəlib qablara yaxınlaşdı. O, qablara bir az baxandan sonra südün iyini alıb, üstündə olduğu ilanın belindən düşdü, nimçədən çıxıb qəfəsə girdi, şərəblə olan qaba yaxınlaşıb bir xeyli içdi. Elə ki, şərəbdən içdi, başladı başı gicəllənməyə, çox keçmədi ki, ilanlar padşahı yuxuya getdi.

Affan bunu görəndə irəli gəlib qəfəsin qapısını bağladı, ilanlar padşahı qaldı içəridə. Affanla Bulukiyə onu özlərilə götürüb yola düzəldilər. İlanlar padşahı ayılında gördü ki, dəmir qəfəsin içindədir, qəfəsi də bir adam başına alıb aparır, həmin adamın yanında Bulukiyə gedir.

İlanlar padşahı Bulukiyəni görcək qışqırdı: "Demək kim ki, bən-i-adəmə toxunmadı, siz onun yaxşılığından belə çıxırsız!" Bulukiyə onun

cavabında dedi: "Ey ilanlar padşahı, bizdən qorxma, biz sənə incitmərik, ancaq istəyirik ki, sən bizi, otların içərisində bir ot var, onun olduğu yere aparasan. Deyirlər, kim o otu döyüb şirəsini öz ayağına sürtsə, Allahın yaratmış olduğu hansı deryaya girsə girsən, ayağı islanmaz. Elə ki biz həmin otu tapıb dərək, ondan sonra sənə yenə öz yerinə qayıtarıb buraxacağıq, hara istəyirsən get".

Bundan sonra Affanla Bulukiyə ilanlar padşahı ilə birlikdə dağlara qalxdılar, oradakı bütün otların arasını gəzib dolaşdılar, otların hər biri Allahın əmrilə dil açıb hansı dərindən dərmanı olduğunu danışdı. Affanla Bulukiyənin başı bu işə bərk qarışmışdı, otların arasını gəzib onların dediklərinə qulaq asırdılar. Elə bu vaxt qəfildən onlardan biri dilə gəlib dedi: "Hər kəs mənə dərib şirəni ayaqlarına sürtsə, Allah-təalanın yaratmış olduğu deryalardan hansına girsə girsən, ayağı islanmaz".

Otun bu sözlərini eşidəndə Affan qəfəsi başından götürüb yerə qoydu. Otdan bəsdir deyincə dərib əzdilər, sıxıb şirəsini iki şüşə qaba yığdılar, şüşələri ciblərinə qoyandan sonra şirənin yerdə qalanını ayaqlarına sürtdülər. Affanla Bulukiyə işlərini qurtarıb ilanlar padşahını götürdülər, geri qayıtdılar. Yenə neçə gün, neçə gecə yol getdilər, axır gəlib ilanlar padşahının olduğu cəzirəyə çatdılar. Burada Affan qəfəsin ağzını açdı, ilanlar padşahı çıxdı, çıxan kimi də onlardan soruşdu: "İndi siz bu şirəni nəyləyəcəksiz?"

Onlar cavab verdilər: "Biz istəyirik onu ayağımıza sürüb yeddi deryadan keçək, Həzrət Süleymanın dəfn olduğu yere çatıb üzüyünü barmağından çıxardaq". İlanlar padşahı dedi: "Siz heç vaxt üzüyü onun barmağından çıxara bilməzsiz!"

Onlar soruşdular: "Nə üçün?" İlanlar padşahı cavab verdi: "Onun üçün ki, Allah-təala o üzüyü Süleymana bəxş eləyib; Həzrət Süleyman özü xudavəndi-kərimdən belə bir arzu eləmişdi: "Ya Allah, mənə elə bir ixtiyarat nəşib elə ki, məndən sonra heç kəsə qismət olmasın. Axı sənəin səxavətin tükənməzdir". Buna görə də Allah-təala həmin üzüyü ona göndərib. Axı o üzük sizin nəyinizə lazımdır? Elə ot var ki, onu yeyən ilk sədaya¹ kimi ölməz, ondan oradakı otların arasında var. Həmin otdan dərib götürsəydiz sizə xeyri bundan çox olardı, çünki dərdiyiniz bu otun köməyiylə siz arzunuzu yetə bilməyəcəksiz". Affanla Bulukiyə ilanlar padşahının bu sözlərini eşidəndə çox peşman oldular, mələl-müşkül çıxıb getdilər..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Zülmət deryası - keçmişdə orəblər Atlantik okeana deyirdilər.

¹ İsrailin sur duduğunun səsi nözdə tutulur.

489-cu gecə

Elə ki dörd yüz səksən doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Affanla Bulukiyyə ilanlar padşahının sözlərini eşidəndə çox peşman oldular, məlul-müskül çıxıb getdilər.

Onlar getməkdə olsunlar, sizə kimdən deyim, ilanlar padşahından. Bəli, ilanlar padşahı gəldi öz qoşununun yanına, gördü onların azuqəsi qurtarıb, güclüləri zəif düşüb, zəifləri ölüb tərək olub. İlanlar öz padşahlarının qayıtdığına sevindilər, onun ətrafına toplaşib soruşdular: "Sənin başına nə gəlmişdi, hara getmişdin?" İlanlar padşahı başına gələn əhvalatı nağıl elədi. Ondan sonra öz qoşununu yığıb onlarla birlikdə Qaf dağına getdi. O həmişə qışı Qaf dağına gedərdi, yayı Hasib Kəriməddinin onu gördüyü yerdə keçirərdi.

Bunları nağıl eləyəndən sonra ilanlar padşahı dedi: "Ey Hasib, mənim əhvalatım belə olub". Hasib ilan bu sözlərinə təəccüb eləyib sonra ona dedi: "Səndən böyük bir təmənnam var; mərhəmət elə, köməkçilərdən birinə tapşır, mənə yer üzünə çıxarsın, gedim anamın, arvadımın yanına". İlan cavab verdi: "Ey Hasib, qış düşənə kimi sən buradan gedə bilməyəcəksən. Qış olar, bizimlə birlikdə gedərsən Qaf dağına, oradakı təpələrə, qumluqlara, ağaclara tamaşa edərsən, hər şeyin sahibi bir olan Allahı mədh eləyən quşlara baxarsan, maridləri, ifritləri, cinləri görərsən. Orada onların sayını-hesabını bir Allah bilir".

İlanlar padşahının bu sözlərini eşidəndə Hasib Kəriməddin çox pəjmürdə oldu, üreyini qayğı aldı. Sonra o, ilana dedi: "Affanla Bulukiyyənin əhvalatının gerisini mənə danış, söylə görüm, səndən ayrıldıqdan sonra onlar yeddi deryadan keçib Həzrət Süleymanın dəfn olduğu yərə çatdılar, ya yox, əgər ora çatıblarsa, Həzrət Süleymanın üzüyünü barmagından çıxarda bildilərmidi?"

İlanlar padşahı cavab verdi: "Bil və ağah ol ki, Affanla Bulukiyyə, məndən ayrılıb həməm otun şirəsinə ayaqlarına sürtdülər, deryanın üzünə çıxıb, başladılar piyada getməyə, çox möcüzələr gördülər. Deryadan-deryaya keçə-keçə gəldilər çıxdılar bir yərə. burada təpəsi göy qədər ucalan hündür bir dağ var idi, özü də tamam yaşıl zümrüddən idi. Dağdan gələn çaydan su yerinə müşk axırdı. Onlar bir yərə çatanda sevinib dedilər: "Axır ki, muradımıza yetdik!"

Sonra onlar irəliləyib dağa çatdılar, bir qədər yuxarı qalxanda, xeyli aralıda gözlərinə bir mağara deydi. Mağaranın üstündə böyük bir günbəz vardı. Mağaranın içərisindən işıq gəlirdi. Onlar mağaraya yetişib içəri girdilər, gördülər bura başdan-başa daş-qaşa tutulmuş qızıl bir taxt qoyulub. Taxtın ətrafına o qədər xırda-xırda kürsü düzülüb ki, sayını-hesabını bir Allah bilir. Həzrət Süleyman bu taxtın üstündə uzanmışdı, oynadı yaşıl ipəkdən zər-zibə qiymətli daş-qaşa işlənmiş libas vardı. Sağ əli sinəsinin üstündə idi. Barmağındakı üzük buradakı lələ-cəvahiratın hamısından çox işıq saçdı. Affan lazım olan duaları Bulukiyyəyə öyrədirib sonra ona dedi: "Bu duaları başla oxumağa, mən üzüyü çıxardana kimi, duaların arasını kəsmə".

Affan yavaş-yavaş taxta yanaşdı, elə bu vaxt qəfil taxtın altından bir ilan çıxdı, elə bir nəre çəkdi ki, mağara lərzəyə gəldi, ağzından qığılıcm səpələndi. Sonra ilan Affana dedi: "Əgər geri dönməsən bu saat kül olacaqsan!" Ancaq Affanın dua oxumağa başı elə qarışmışdı ki, ilan onu qorxutmadı. Bunu görəndə ilan ona tərəf elə üfürdü ki, nəfəsindən az qaldı mağara alışıb yansın, sonra da dedi: "Ey dili-qafil, əgər dala qayıtmasan, səni yandıraram". Bulukiyyə ilan bu sözlərini eşitcək mağaradan çıxdı.

Ancaq Affan yenə qorxmadı, Həzrət Süleymana yaxınlaşdı, əlini uzadıb üzüyünü çıxartmaq istədi, bu vaxt ilan üfürüb nəfəsilə Affanı külə döndərdi. Affan külə dönüb burada qalmaqda olsun, sizə kimdən deyim, Bulukiyyədən. Affan külə dönməyə kimi, o da qəşş eləyib yərə sərilirdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

490-cu gecə

Elə ki dörd yüz doxsanıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bulukiyyə Affanın yanib kül olduğunu görəndə qəşş eləyib yərə sərilirdi. Həmd olsun xudavəndi-kərimə, Cəbrailə buyurdu ki, ilan Bulukiyyəni yandırمامış yərə ensin. Cəbrail tez nazil oldu, gördü ki, Bulukiyyə qəşş eləyib yərə sərilib, Affan da ilan nəfəsindən yanib kül olub. Cəbrail yaxına gəlib Bulukiyyəni ayıtdı; oğlan özünə gələndə Cəbrail ona salam verib soruşdu: "Siz hara bura hara, gəlişiniz haradandır?"

Onun cavabında Bulukiyə başına gələnlərin hamısını əvvəldən-axıracan nağıl eləyəndən sonra dedi: "Bil və ağah ol ki, mənə bura gətirən Məhəmməd salavatullahın eşqidir. Affan mənə nağıl eləmişdi ki, o, axirət günündə göyden nüzul eləyəcəkdir, onu o kəsler görə bilər ki, qiyamətə kimi ölməyib sağ qalsın. O vaxta kimi ancaq o adam sağ qala bilər ki, dirilik suyundan içmiş olsun. Bundan ötrü də görək Həzrət Süleymanın (salam olsun ona!) üzüyünü götürəsən. Ona görə Affan mənə üzüylə bura gətirmişdi, burada da belə oldu ki, o yandı, mən sağ qaldım. İndi birçə arzum var, mənə Məhəmməddən danış, söylə görüm, o, haradadır?" Cəbrail dedi: "Ya Bulukiyə, çıx get işinə, Məhəmmədin vaxtına hələ çox var".

Cəbrail bunu deyib o saat göyə merac elədi. Bulukiyə tutduğu işə bərk peşman olub başladı hönkür-höknür ağlamağa. İlanlar padşahının dediyi sözlər yadına düşdü, axı o demişdi: "Siz heç vaxt o üzüyü götürə bilməyəcəksiz!" Bulukiyə xəcalətindən o ki var ağlayandan sonra dağdan endi, o qədar getdi ki, gəldi deryanın kənarına çatdı, orada oturub cəzirəyə, dağlara bir xeyli tamaşa elədi. Oğlan gecəni cəzirədə qaldı, səhər ayaqlarına otun şirəsindən çəkdi, deryanın üzünə çıxıb oradakı möcüzələrə tamaşa eləyə-ələyə neçə gün, neçə gecə yol getdi.

Bəli, Bulukiyə durmadan, dincəlmədən dənizin üzüylə az getdi, çox getdi, gəldi çatdı bir cəzirəyə. Cəzirəyə çıxanda onun gözəlliyinə heyran oldu. Deyirdin bəs behiştir. Oğlan başladı ətrafı gəzib dolanmağa. Bura böyük bir cəzirə idi, çöllərdə ot əvəzinə zəfəran bitmişdi, daş əvəzinə hər tərəfə yaqut, qızıl-gümüş səpələnmişdi. Hər yanda yaraşlıq ağaclar ucalmışdı, gözəllikdə misli-bərabəri olmayan güllər, çiçəklər bir-birini çağırırdı; qarğı əvəzinə burada şəkər qamışı bitmişdi, qızılgül, nərgiz, qərənfil, bənövşə ətrafa ətir saçdı. Ağaclarda quşlar cəh-cəh vururdu. Hansı nemətdən desən, hansı gül-çiçəkdən desən bu cəzirədə vardı. Nəgmə oxuyan quşların səsi, ud səsinə də həzin idi, onlar lap elə bil dil açıb danışdı. Ağacların başı az qalırdı göyə dəysin; çayların suyu qəndab kimi idi. Çəmənlərdə ceyranlar oynasır, çöl inəkləri otlayırdı. Quşlar öz nəğmələri ilə eşqdən divanə olanı ovundururdu.

Bulukiyə bu cəzirəyə bir xeyli tamaşa eləyəndən sonra başa düşdü ki, Affanla gəldiyi yolu azıbdır. O, axşama qədər cəzirədə gəzib dolandı, axşam olanda hündür bir ağaca çıxdı ki, gecəni orada yatsın, bir budaqda oturub başladı cəzirənin gözəlliyi barədə fikirləşməyə.

Elə bu vaxt birdən derya təlatümə gəldi, suyun içindən nəhəng bir vəhşi heyvan çıxdı, elə bir nərə çəkdi ki, səsinə cəzirədə olan heyvanlar qorxub ürküşdü. Bulukiyə ağacdən heyvana baxanda nə görse

yaxşıdır? Gördü ki, bu çox bədheybət nəhəng bir şeydir. Oğlan təəcübündən yerində qurudu. O, hələ özünə gəlməmiş bir də gördü ki, həmə heyvanın dalınca deryadan cürbəcür heyvanlar çıxdı. Onlar hərəsi pəncəsində bir cavahir tutmuşdu. Cavahirlər çıraq kimi yanırdı, onların şölesindən cəzirədə qaranlıq gecə gündüzə çevrildi. Bir xeyli keçmiş cəzirənin başqa yerlərindən o qədər heyvan axışıb gəldi ki, sayını bir Allah bilirdi. Bulukiyə baxıb gördü ki, bunlar hamısı çöl heyvanlarıdır: şirdir, pələngdir, bəbirdir; bu çöl heyvanları gəlib toplaşandan sonra derya heyvanlarına qarışdılar, gecəni səhərə kimi danışdılar, elə ki, səhər açıldı, bir-birindən ayrılıb hərəsi bir yana üz qoydu.

Bulukiyə onları görəndə bərk qorxmışdı. O gecələdiyi ağacdən düşüb deryanın kənarına getdi. Üzüylə götürdüyü şirədən ayaqlarına sürtəndən sonra ikinci deryaya girdi. O, suyun üzüylə o qədər getdi ki, gəlib çatdı böyük bir dağa. Bu dağın aşağısında bir dərə vardı, dərənin ucu-bucağı görünmürdü, daşları ahənrübalı idi, içərisində şirlər, pələnglər gəzişirdi. Bulukiyə dağa qalxdı, axşama qədər oranı gəzib dolandı, qaranlıq düşəndə deryanın yaxınlığında bir təpənin ayağında oturdu, başladı ləpələrin qırağa tulladığı, gündə qaxac olan balıqlardan yeməyə.

Elə bu vaxt bir pələng ona yaxınlaşıb istədi ki, oğlanı parçalayb yesin. Bulukiyə dönüb baxanda gördü ki, pələng az qalıb onu haqlasın, fürsəti əldən verməyib, tez şirədən ayaqlarına sürtdü, pələngin əlindən canını qurtarmaq üçün qaçıb üçüncü deryaya girdi, qaranlıqda suyun üzüylə getməyə başladı. Gecə zülmət qaranlıq idi, bərk külək əsirdi. Bulukiyə az getdi, çox getdi, gəldi çatdı yenə bir cəzirəyə. Cəzirəyə çıxanda gördü ki, buradakı ağacların bəziləri yaşıldır, bəziləri quruyub. O, ağacların meyvələrindən dərib yedi, əlhəmdüallah dedi. Sonra Bulukiyə axşam çağına kimi cəzirədə gözdü...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki dörd yüz doxsan birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın davamını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bulukiyə axşam çağına kimi cəzirədə gözdü, gecəni də orada yatdı.

Səhər açılarda yerindən qalxıb yenə də cəzirədə gəzib onun hər yerinə nəzər saldı. Bu minval ilə düz on gün gəzdi. On gün tamam olanda deryanın kənarına gəldi, ayaqlarına şirə çəkib girdi dördüncü deryaya. Suyun üzüylə az getdi, çox getdi, gecə-gündüz yol getdi, axırda gəlib çatdı bir cəzirəyə. Baxdı gördü ki, buranın hər yeri ağappaq narın qumdur, nə bir ağac var, nə də bir bitki. Cəzirəyə çıxıb başladı oranı göz-məyə, qurddan-quşdan gözüne dəyən təkə qırğılar oldu, onlar da yuvalarını qumun üstündə qurmuşdu”.

Bunu görəndə Bulukiyə daha burada duruş vermədi, ayaqlarına şirə sürtüb beşinci deryaya girdi. Az getdi, çox getdi, suyun üzüylə neçə gün, neçə gecə yol getdi, gəlib çatdı balaca bir cəzirənin kənarına, baxdı gördü ki, buranın torpağı, daşı büllur kimidir, hər yan qızıl yataqlarıdır. Bu cəzirədə elə əcaib ağaclar vardı ki, Bulukiyə bu müddətdə nə qədər gəzməmişdi, belələrinə heç yanda rast gəlməmişdi. Buranın çiçəkləri də qızıl rəngindəydi. Bulukiyə cəzirəyə çıxıb orada axşam çağına kimi gəzdi, gecə olub qaranlıq düşəndə cəzirədəki çiçəklər başladı ulduz kimi yanmağa, Bulukiyə bu çiçəklərə heyran-heyran baxıb uçadan dedi: “Bərəkəllah, bu çiçəklər yaqin həmə o çiçəklərdir ki, günəşdə quruyub yerə töküləndən sonra külək onları qovub daşların altına yığır, orada quru güllər dönüb olur iksir, sonra da ondan götürüb qızıl çəkirlər”.

Bulukiyə sübhə kimi cəzirədə yatdı, dan yeri söküləndə qalxıb özüylə götürdüğü şirədən ayaqlarına çəkdi, girdi altıncı deryaya. Neçə gün, neçə gecə yol gedəndən sonra gəlib çatdı bir cəzirəyə. O həmə cəzirəyə çıxıb gəzəndə gördü ki, burada iki dağ var. Dağların yamaqları ağaclıqlar, ağacların da meyvələri saçından asılmış adam başlarına oxşayır. Elə də ağaclar vardı ki, meyvələri ayağından asılmış yaşıl quşlara bənzəyirdi. Buradakı ağaclardan bəziləri od kimi yanırdı, onların meyvələri əzway kimiydi. Şirəsindən nəyin üstünə bir damcı düşsə od kimi yandırır. Bulukiyə bu cəzirədə ağlayan meyvələr, gülən meyvələr gördü, çox möcüzələrə rast gəldi. Sonra deryanın kənarında böyük bir ağacın altında axşam çağına kimi oturub dincəldi, qaranlıq düşəndə ağaca çıxdı, başladı Allah-təalının yaratdığı möcüzələr barəsində fikirləşməyə.

Bəli, o burada fikirləşməkdə olsun, elə bu vaxt birdən derya tələ-tümə gəldi, sudan dəniz divləri çıxdılar, onların əllərində tutduqları cəvahirilər gün kimi yanırdı. Divlər gəlib Bulukiyənin çıxdığı ağacın altına toplaşdılar, başladılar oynamağa, atılıb-düşməyə, şadyanahıq etməyə. Bulukiyə də ağacda oturub onların bu şənliyinə mat-məəttəl

tamaşa edəyirdi. Divlər səhərəcən bu cür oynayıb güldülər. Səhər olcaq yenə deryaya qayıtdılar.

Bulukiyə onlar gedəndən sonra ağacdan düşdü, özüylə götürdüğü şirədən ayaqlarına çəkib yeddinci deryaya girdi. İki ay gecə-gündüz suyun üzüylə yol getdi, ta deryanın o tayına keçənə kimi gözüne nə bir dağ deydi, nə bir cəzirə, nə bir quru yer gördü, nə də sahil. Bərk aclıq çəkirdi, ona görə də məcbur olurdu ki, əlin atıb baliqlardan tutsun, çiy-çiy yesin. Axırda gəlib bir cəzirəyə çatdı. Burada çoxlu ağac vardı, çaylarda şirin su bol idi. Bulukiyə cəzirəyə çıxanda səhər təzə açılırdı. Oğlan başladı oyan-buyana baxmağa. Gəzə-gəzə gəlib çıxdı bir alma ağacının yanına, əlini uzatdı, istədi almadan birini dərib yesin, birdən ağacdan kim isə ona qışqırıb dedi: “Əgər bu ağacın meyvəsinə toxusan, səni parça-parça edəmə!”

Bulukiyə baxdı gördü ki, qışqıran, o vaxtın adamlarının dirsəyiylə, qırx dirsək uzunluğunda bir adamdır. Bulukiyə qorxdı, ağacın meyvəsindən dilinə vurmaıy soruşdu: “Niyə qoymursan bu almalarından dərib yeyəm?” Onda nəhəng cavab verdi: “Ona görə ki, sən bəni-adəmsən, sənəin əcdadın Adəm Allahın məsləhətini yadında saxlamadı, onun sözündən çıxdı, alma ağacının meyvəsindən dərib yedi”. Bulukiyə ondan xəbər aldı: “Sən kimsən, nəçisən, adın nədir, bu cəzirə, bu ağaclar kimindir?” Adam cavab verdi: “Mənim adım Şərəhiyədir, ağaclar da, cəzirə də Səhr padşahındır. Mən onun köməkçilərindənəm, mənə tapşırıb ki, bu cəzirəni qoruyum”. Sonra Şərəhiyə Bulukiyəyə sual verdi: “Bəs sən kimsən, haradan gəlib bu yerlərə çıxmısan?” Bunun cavabında Bulukiyə başına gələnlərin hamısını əvvəldən-axıra kimi ona nağıl elədi. Şərəhiyə ona dedi: “Qorxma”, sonra da gedib yemək gətirdi. Bulukiyə yeyib doyandan sonra Şərəhiyədən ayrılıb yola düzəldi.

O, on gün yol getdi, dağlardan aşdı, meşələrdən keçdi, bir də gördü ki, uzaqda toz göy qalxıb. Bulukiyə toz qalxan yerə tərəf yönəldi, bir az keçməmiş qışqırıq, vuruşma səsi eşitdi, nəşə bərk hay-küy qopmuşdu. Bulukiyə toz qalxan yerə sarı xəyli gedəndən sonra gəlib böyük bir dərəyə yetişdi. Dərənin bu başından o başına iki aylıq yol olardı. Bulukiyə dərədə səslənən yerə diqqət yetirəndə gördü ki, atlı adamlar bir-biriylə vuruşurlar, qan su yerinə axır. Cəngavərlər elə nərilə-yirdilər ki, elə bil göy guruldayırdı; onların əllərində nizə, qılinc, dəmir toppuz, ox-yay vardı. Çox böyük dava gedirdi. Bunu görəndə Bulukiyə bərk qorxuya düşdü...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımqıq qoydu.

492-ci gecə

Elə ki dörd yüz doxsan ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, Bulukiyə bu yaraqlı adamların arasında böyük dava getdiyini görəndə bərk qorxuya düşdü, özünü elə itirdi ki, bilmədi nə eləsin. O, beləcə dayanıb baxanda birdən adamlar onu gördülər, o saat bir-birindən aralanıb davanı dayandırdılar. Onlardan bir dəstə adam ayrılıb Bulukiyəyə sarı yönəldi, yaxınlaşıb ona təəccüblə baxmağa başladılar. İçərilərindən bir atlı Bulukiyədən soruşdu: "Söylə görək kimsən, haradan gəlib hara gedirsən, bizim məmləkətin yolunu sənə kim göstərib, necə gəlib bura çıxmısan?" Bulukiyə cavab verdi: "Bəni-adəm, dünyanı gəzib Məhəmməd salavatullahı axtarıram, yolu azıb gəlib bu torpağa çıxmışam". Atlı dedi: "Biz heç vaxt bəni-adəm görməmişik, onun heç vədə bu torpağa ayağı dəyməyib". Bulukiyənin başına toplaşanların onun özünə, xatirəsinə heyret ələyirdilər.

Belə olanda, Bulukiyə onlardan soruşdu: "Bəs siz hansı məxluqsunuz?" Atlı cavab verdi: "Biz cinik". Bulukiyə soruşdu: "Ey atlı, söylə görüm aranızda gedən bu davaya səbəb nədir, ev-əşiyiniz hanı, bu dərənin, bu torpağın adı nədir?" Atlı cavab verdi: "Bizim evlərimiz ağ yerdədir, ildə bir dəfə Allahın əmrilə bura gəlib kafir cinlərlə vurur-şurur". Bulukiyə soruşdu: "Ağ yer haradadır?" Atlı cavab verdi: "Qaf dağının o tayında, buradan ora yetmiş beş illik yoldur. O ki qaldı bu yerlərə, buralar Ad ibn Şəddadındır. Biz bura müharibə eləməyə gəlmişik. Allahın mübarək adını uca tutub onun şan-şöhrətini yaymaqdan savayı, bizim başqa bir işimiz yoxdur. Bizim padşahımız var, adına Şəhr şah deyirlər. İndi görək sən bizimlə gedəsən onun yanına ki, padşah səni görüb tamaşa eləsin".

Onlar bunu deyib yola düzəldilər, Bulukiyə də onlarla getdi. Gəlib çıxdılar onların düşdüyü yerə. Bulukiyə gördü ki, burada yaşıl ipəkdən o qədər çadır var, o qədər çadır var, sayını-hesabını bir Allahın özü bilir. Bunların içərisində bir çadır qırmızı ipəkdən idi, uzunluğu min dırsək olardı; çadırın içəri göy ipəkdən hörülmüşdü, mixləri qızıldan, gümüşdən idi. Bulukiyə ömründə belə çadır görməmişdi. Onu həmə çadırın yanına gətirdilər, sən demə bu Şəhr şahın çadırı imiş. Bulukiyəni

içəri salıb Şəhr şahın hüzuruna apardılar. Padşah qızıl taxtda əyləşmişdi, taxtın hər yanına ləl-cəvahiratdan naxışlar vurulmuşdu. Padşahın sağında cin padşahları, solunda elm-bilik sahibləri, əmirilər, əyanlar oturmuşdular. Şəhr şah Bulukiyəni görüb əmr elədi ki, onu yaxına gətirsinlər. Bulukiyəni padşahın yanına gətirdilər. Bulukiyə padşaha salam verdi, onun hüzurunda əyləşib yeri öpdü. Padşah onun salamatını alıb dedi: "Yaxın gəl, ey bəni-adəm".

Bulukiyə padşahın əlcatanına gələndə, Şəhr əmr elədi ki, yanında ona kürsü qoysunlar. Bəli, kürsünü gətirib padşahın taxtının yanında qoydular. Qibleyi-ələm oğlana buyurdu ki, otursun. Bulukiyə əyləşəndən sonra padşah ondan xəbər aldı: "Sən kimsən?" Bulukiyə cavab verdi: "Mən bəni-adəməm. İsrail övladiyəm". Onda padşah dedi: "Başına gələnləri mənə nağıl elə, söylə görüm, necə olub ki, bu yerlərə gəlib çıxmısan". Bulukiyə cəlayi-vətən olub gözdiyi bu müddət ərzində ona nə üz vermişdisə, hamısını bərbər nağıl elədi. Şəhr şah oğlanın başına gələnləri eşidib təəccüb elədi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

493-cü gecə

Elə ki dörd yüz doxsan üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, Bulukiyə gözdiyi müddət ərzində başına gələnlərin hamısını bir-bir açıb Şəhr şahna nağıl elədi. Padşah onun söylədiklərinə təəccüblə qulaq asandan sonra əmr elədi süfrə açılın. Bəli, süfrələr salındı, üstünə qızıl, gümüş, mis məcməyilərdə yeməklər düzəldi. Elə məcməyi vardı içinə əlli dəvə cəmdəyi bəşirilib qoyulmuşdu, elələri vardı, iyirmi beşi qoyulmuşdu. Qalan qablara beş yüz mal cəmdəyi yığılmışdı. Cəmisi süfrələrə min beş yüz qab düzəldilmişdi. Bulukiyə bu dəstəgahə məəttəl qalmışdı. Hər şey hazır olanda cinlər yeməyə başladılar. Bulukiyə də onlarla birlikdə doyuncə yeyib, əlhəmdülla dedi. Sonra xörəkləri yığışdırıb, çörəz gətirdilər. Cinlər yeyib qurtarandan sonra əlhəmdülla deyib Məhəmməd salavatullahı dua elədilər.

Bulukiyə onların Məhəmməd peyğəmbərin adını çəkdiyini eşidəndə təəccüb ələyib Şəhr şahna dedi: "Padşah sağ olsun, istəyirəm

sənə bir neçə sual verəm". Padşah cavab verdi: "Nə istəyirsən soruş". Onda Bulukiyə dedi: "Siz kimsiz, əcdadınız kimdir? Məhəmməd salavatullahı haradan tanıyırsız ki, ona dua eləyirsiniz?"

Şəhr şah onun cavabında dedi: "Ya Bulukiyə, Allah-təala cəhənnəmi yaradanda, onu yeddi qat qurdurub, hər qatın da arası min illik yoldur. Birinci qatı o, müsəlmanlardan ötrü hazırlayıb ki, Allahın yolunu azırlar, özləri də tövbə eləməyib ölürlər. Həmən qatın adı Cəhənnəmdir. İkinci qatın adı Ləzadır, onu Allah kafirlərdən ötrü hazırlayıb; üçüncü qatın adını Allah əl-Cəhim qoyub, özünü də yəcüc-məcüc üçün yaradıb. Dördüncü qatın adı əs-Səirdir, onu da Allah şeytan nəslindən olanlardan ötrü hazırlayıb; beşinci qatın adı Səqərdir, Allah onu namazı tərgidənlərdən ötrü yaradıb; altıncı qatın adı əl-Hetəmədir, Allah onu yəhudilər, xaçpərəstlər üçün hazırlayıb; yeddinci qatın adı əl-Haviyədir, bu mərtəbəni də Allah-təala riyakarlar üçün yaradıb. Cəhənnəmin qatlarının adları belədir".

Bulukiyə dedi: "Görünür bunlardan ən yüngül cəza verilən yer cəhənnəmdir, çünki ora birinci qatda yerləşir". Şəhr şah cavab verdi: "Bəli ən yüngül cəza verilən yer cəhənnəmdir. Orada cəmi min odlu dağ var, hər dağın altında yetmiş min odlu dərə, hər dərədə yetmiş min odlu şəhər, hər şəhərdə yetmiş min odlu qala, hər qalada yetmiş min odlu otaq, hər otaqda yetmiş min odlu kürsü, hər kürsüdə yetmiş min əzab aləti var. Doğrudan da, cəhənnəmin qatlarının ən yüngül cəza verilən yeri elə cəhənnəm özüdür, çünki, o birinci qatdadır. O ki, qaldı o biri qatlara, onlarda verilən əzabın sayını-hesabını bircə Allahın özü bilir".

Bulukiyə Şəhr şahın bu sözlərini eşidəndə huşunu itirib qəşş elədi; sonra özünə gəlib ağlaya-ağlaya dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, bəs biz onda nə eləyəcəyik?" Şəhr şah belə cavab verdi: "Ey Bulukiyə, qorxma, bil və agah ol ki, üreyində Məhəmməd peyğəmbərin məhəbbəti olanı od yandırmır, Məhəmməd salavatullahın xatirinə Allah onu bağışlayır, Məhəmmədin dininə iman gətirənlərdən od uzaq qaçır. Qaldıq biz, bizi də Allah oddan xəlc eləyib. Allah-təala ilk dəfə cəhənnəm əhlini yaradanda, iki məxluq xəlc elədi, onlardan birinin adı Xalit, o birininki Malit idi. Xudavəndi-kərim Xaliti şir surətində, Maliti canavar surətində yaratmışdı. Malitin quyruğu diş cinsindən idi, rəngi ala idi, Xalitin quyruğu erkək cinsindən idi, tısağağa oxşayırdı, uzunluğu iyirmiillik yol idi. Sonra Allah-təala onların quyruğuna əmr elədi ki, bir-birlərlə yaxın olsunlar. Onların yaxınlığından ilanlar, əqrəblər törədi. Onlar indi

cəhənnəmdə olurlar, Allahın əmrilə günahı olanlara əzab verirlər. O ilanlar, əqrəblər törəyib artanda, Allah-təala Malitin quyruğu ilə Xalitin quyruğuna buyurdu ki, bir də yaxın olsunlar, onlar dübarə yaxın oldular. Yəni Malitin quyruğu Xalitin quyruğundan hamilə oldu; vədəsi tamam olanda Malitin quyruğu yeddi erkək məxluq, yeddi də diş məxluq doğdu. Onları saxlayıb böyütdülər, böyüyəndən sonra qadın cinsindən olan məxluqlar kişi cinsindən olanlara ərə getdilər. Onların hamısı atalarının sözüne baxırdı, bir nəfərdən başqa. O bir nəfər atasının sözündən çıxdığı üçün dönüb oldu qurd, həmən qurd İblisdir (Allah ona lənət ələsin!). Əvvəlcə o da Allaha itaət eləyirdi. Göyə merac eləyib xudavəndi-kərimin yaxın köməkçisi, onun yaxın məxluqlarının başçısı olmuşdu..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki dörd yüz doxsan dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, İblis əvvəllər Allaha itaət eləyirdi, buna görə də göyə merac eləyib xudavəndi-kərimə yaxın olan məxluqatın başçısına çevrildi. Onda ki, Allah-təala Adəmi yaratdı, İblisə buyurdu ki, Adəmin qabağında diz çöküb, ona səcdə ələsin. İblis boyun qaçırdı. Onda Allah-təala onu lənətləyib qovdu. Sonra İblisdən şeytanlar törədi. O ki, qaldı Xalilə Malitin quyruqlarından əmələ gələn o biri altı erkək məxluqata, onlar da dinə sadıq olan müsəlman cinlərdir, biz də onların nəslindənik. Bəli, ya Bulukiyə, bizim dünyaya gəlməyimiz belə olub".

Bulukiyə Şəhr şahın əhvalatına təəccüblə qulaq asandan sonra dedi: "Padşah sağ olsun, mənəm səndən bir xahişim var, köməkçilərdən birinə buyur, mənə aparıb ötürsün öz məmləkətimizə". Şəhr şah cavab verdi: "Allahın iznilə kömək elərik. Madam ki, getmək istəyirsən, onda tapsıram mənəm atlarımdan birini səndən ötrü gətirələr, səni mindirərəm həmən ata, özünə də əmr edərəm səni aparıb çıxardar mənəm ixtiyarımda olan torpağın lap qurtaracağına. Elə ki, mənəm torpağımın qurtaracağına çatdın, onda sənə adamlar rast gələcəklər. Onlar Bərəhiyə

şahın adamlarıdır. Atı gören kimi tanıyaqlar, səni onun belindən düşürüb, atı geri yola salacaqlar. Biz sənə bundan artıq kömək eləyə bilmərik”.

Bunu eşidəndə Bulukiyə ağlayıb padşaha dedi: “Necə istəyirsən elə də elə!” Bəli, Səhr şah əmr elədi ki, oğlana at gətirsinlər. Cinlər gedib at gətirdilər, Bulukiyəni ona mindirdilər, özünə də bərk-bərk tapşırıdılar: “Məbadə bu atdan düşsən, onu vurasan, ona açıqlanasan: bunları eləsen, o saat səni yıxıb öldürər. O, özü dayanana qədər belindən düşmə, elə ki, dayandı, onda düş, hara istəyirsən çıx get”. Bulukiyə dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!”

Bulukiyə ata süvar olub çadırların arası ilə yola düzəldi, xeyli getdi, ancaq hələ də padşahın mətbəxi olan çadırlar qurtarmamışdı. Bulukiyə gördü ocaqların üstündə nəhəng qazanlar asılıb, hər qazanın içində əlli dəvə cəmdəyi bişir. Bulukiyə bu nəhəng qazanlardan gözünü çəkə bilmirdi, elə hey təəccüblə onlara baxırdı. Padşah Bulukiyənin qazanlara baxdığını görüb fikirləşdi ki, yəqin oğlan acdır. Əmr elədi ki, iki qızardılmış dəvə cəmdəyi gətirsinlər. İki qızardılmış dəvə cəmdəyi gətirib Bulukiyənin mindiyi atın tərkinə bağladılar. Bulukiyə onların hamısı ilə görüşüb ayrıldı. Az getdi, çox getdi, gəlib Səhr şahın torpağının qurtaracağına çatdı. Oraya çatanda at dayandı, Bulukiyə atdan düşdü, üst-başının tozunu çırpdı. Elə bu vaxt qəfil bir neçə adam onun yanına gəldi, atı gören kimi tanıdılar, onu da Bulukiyəni də götürüb Bərəhiyə şahın yanına gətirdilər. Padşahın hüsuruna çatanda Bulukiyə salam verdi, padşah onun salamatını aldı.

Salam-duadan sonra Bulukiyə fikir verdi, gördü ki, padşah böyük bir çadırdə öyləşib, dörd yanında cəngavərlər, pəhləvanlar dayanıblar, sağında, solunda cin padşahları durublar. Bərəhiyə şah Bulukiyəni yaxına çağırırdı. Bulukiyə irəli gəldi. Padşah onu öz yanında oturdub əmr elədi süfrə açılınsın. Bulukiyə gördü ki, Bərəhiyə şah da Səhr şaha oxşayırdı. Bəli, süfrə açıldı, ortalığa xörək qoydular, hamı başladı yeməyə. Bulukiyə də onlarla bir yerdə doyunca yeyib əlhəmdülla dedi. Süfrə yığışanda ortalığa çörək gəldi, onu da yedilər.

Bundan sonra Bərəhiyə şah Bulukiyədən soruşdu: “Səhr şahdan nə vaxt ayrılmısan?” Bulukiyə cavab verdi: “İki gün bundan qabaq”. Onda Bərəhiyə şah dedi: “Sən bilirsenmi ki, bu iki gündə nə qədər yol keçmişən?” Bulukiyə cavab verdi: “Xeyr”. Bərəhiyə şah dedi: “Sən bu iki gündə yetmiş aylıq yol gəlmisən...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz doxsan beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bərəhiyə şah Bulukiyəyə dedi: “Bu iki gündə sən yetmiş aylıq yol keçib gəlmisən. Ancaq sən bu ata minəndə, o sənin bəni-adəm olduğunu bilib hürkübdür, qorxublar ki, səni yolda yıxa, ona görə də tərkinə iki dəvə cəmdəyini bağlayıblar ki, yükü ağır olsun”. Bulukiyə Bərəhiyə şahın sözlərini eşidəndə çox təəccübləndi, Allaha şükür elədi ki, ölməyib sağ qalıbdır.

Sonra Bərəhiyə şah ona dedi: “Başına gələnləri mənə danış, söylə görüm, bu yerlərə necə gəlib çıxmısan”. Bulukiyə başına gələnəri, cəlayi-vətən olub dünyanı gəzdirdiyini, axır gəlib bu yerlərə çıxdığını nağıl elədi. Padşah onun əhvalatını eşidib çox təəccüb elədi. Bulukiyə o qalan, iki ay Bərəhiyə şahın yanında qaldı”.

Hasib ilanlar padşahının söylədiklərini eşidəndə mat-məəttəl qaldı, sonra ona dedi: “Mən səndən çox rica eləyirəm, lütfi-səxavət göstərüb köməkçilərinin birinə buyurasan məni aparıb yer üzünə çıxartsın, gedim qohum-qardaşımın yanına”. İlanlar padşahı cavab verdi: “Ya Hasib Kəriməddin, elə ki çıxdın yer üzünə, gedib qohumlarınla görüş-şəcəksən, sonra hamama gedib yuyunub-arınacaqsan. Sən çimib qurtaran kimi mən öləcəyəm, çünki mənim ölümüm bundadır”. Bunu eşidəndə Hasib ucadan dedi: “Sənə and içirəm ki, ömrümün axırınacan hamama getmərim, çox lazım olsa evdə çimərəm!” İlanlar padşahı dedi: “Əgər sən yüz kərə də and içsən mən inanmaram. Elə şey olmayacaq. Sən bəni-adəmsən, səndən ötrü and yoxdur, çünki sənin əcdadın Adəm Allaha verdiyi sözü unudub, öz andını pozubdur. Allah onun palçığını qırx gün yoğurub onu yaratdı, mələklərə əmr elədi ki, onun ayağına yıxılınsınlar. Ancaq Adəm bundan sonra Allahın sözündən çıxdı, onu yadından çıxartdı, öz xalqının ömrinə əməl etmədi”.

Hasib bu sözləri eşidəndə daha dinmədi, başladı ağlamağa, on gün göz yaş axıdandan sonra ilanlar padşahına dedi: “Yaxşı, söylə görüm, iki ay Bərəhiyə şahın yanında qalandan sonra Bulukiyə necə oldu?”

İlanlar padşahı cavab verdi: “Sənə məlum olsun ki, Bulukiyə iki ay Bərəhiyənin yanında qalandan sonra onunla görüşüb ayrıldı, neçə

gün, neçə gecə bərri-biyabanda yol getdi, axırda gəlib çatdı qəlbi bir dağın yanına; başladı dağa qalxmağa; gəlib yuxarisına çatanda gördü ki, dağın başında bir mələk oturub Allah-təalaya dua eləyir, Məhəmməd peyğəmbərə rəhmət oxuyur. Mələkin qabağında bir lövhə vardı, lövhəyə nəse yazılmışdı. Mələk həməni lövhəyə baxırdı. Özünün də iki qanadı vardı, biri məğrib tərəfə uzanmışdı, o biri məşriq tərəfə uzanmışdı.

Bulukiyyə yaxınlaşıb salam verdi, mələk onun salamını alandan sonra Bulukiyyədən soruşdu: "Kimsən, adın nədir, haradan gəlib, hara gedənsən?" Bulukiyyə cavab verdi: "Mən Adəm övladiyam, bəni-İsrailəm, Məhəmməd salavatullahın eşqilə dünyanı gözib dolanıram, adım da Bulukiyyədir". Mələk soruşdu: "Söylə görüm, bu torpağa gəlib çıxanacan başına nə gəlib". Onun cavabında Bulukiyyə gözdüyü müddət ərzində başına gələnləri, gördüklərini əvvəldən-axıracan nağıl elədi. Mələk onun söylədiklərini eşidib təəccüb elədi. Sonra Bulukiyyə ondan soruşdu: "İndi də sən mənə söylə görüm, bu lövhə nə üçündür, orada yazılan nədir, nə işlə məşğulsan, adın nədir?" Mələk cavab verdi: "Mənim adım Mikayıldır, mənə gecə-gündüzü idarə etmək tapşırılıb, qiyamət gününə kimi mənim işim bu olacaq". Bulukiyyə mələkin sözlərinə, onun böyüklüyünə təəccüb elədi. Sonra o, mələklə xudahafizləşib yola düzəldi. Az getdi, çox getdi, gecə-gündüz yol getdi, gəlib çıxdı böyük bir çəmənə.

Başladı bu çəməndə gəzməyə, gördü ki, buradan yeddi çay axır, ətrafda çoxlu ağac var. Çəmən Bulukiyyəni heyran elədi. Bir qədər gəzəndən sonra böyük bir ağaca rast gəldi; ağacın altında dörd mələk oturmuşdu. Yaxına gələndə fikir verdi, gördü ki, onlardan biri adama oxşayır, ikincisi vəhşi heyvan surətindədir, üçüncüsü elə bil quşdur, dördüncüsü də öküzə bənzəyir. Dördü də Allaha dua etməklə məşğuldur. Hər biri üzünü Allaha tutub deyir: "Xudaya, ey xudavəndi-ələm, öz varlığın, öz birliyin xatirinə, Məhəmməd peyğəmbərin adı xatirinə mənim surətimdə xəlf elədiyim nə var, hamısını bağışla, onların günahından keç. Axı sən hər şeyə qadirsen!"

Bulukiyyə mələklərin bu sözlərini eşidəndə təəccüb eləyib onlardan uzaqlaşdı, az getdi, çox getdi, gecəni-gündüzə qatdı, axır gəlib Qaf dağına çatdı. O, dağın başına qalxanda orada böyük bir mələkə rast gəldi. Mələk oturub Allaha dua eləyir, Məhəmməd salavatullahı rəhmət oxuyurdu. Bulukiyyə gördü ki, bu mələk əlində nəse sızır buraxır, hörür, sonra təzədən sökülür. O, bu işlə məşğul ikən Bulukiyyə yaxın gəlib salam verdi, mələk onun salamını alıb soruşdu: "Sən kimsən, haradan gəlib hara gedənsən, adın nədir?" Bulukiyyə cavab verdi: "Mən Adəm

övladiyam, bəni-İsrailəm, adıma Bulukiyyə deyirlər. Məni dünyanı gözib-dolanmağa vadar eləyən Məhəmməd salavatullahın eşqidir. İndi yolu azıb gəlib bura çıxmışam". O, başına gələnlerin hamısını mələkə nağıl elədi.

Bulukiyyə öz əhvalatını danışib qurbarandan sonra mələkdən soruşdu: "Bəs sən kimsən, bu dağ hansı dağdır, nə iş görürsən belə?" Mələk cavab verdi: "Ey Bulukiyyə, məlumun olsun ki, bu dünyanı və Allah-təalanın yaratmış olduğu hər yeri dörd yandan əhatə eləyən Qaf dağıdır. Dünyanı mən əlimdə tutmuşam. Allah yer üzündə zəlzələ, ya quraqlıq, ya bolluq, ya dava, ya bərişiq etmək istəyəndə, bu işləri görməyi mənə buyurur, mən də burada oturub onun əmrinə əməl eləyirəm. Bil və agah ol ki, dünyanın damarlarını mən əlimdə tutmuşam..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz doxsan altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, mələk Bulukiyyəyə dedi: "Bil və agah ol ki, dünyanın damarlarını mən əlimdə tutmuşam". Bulukiyyə soruşdu: "Söylə görüm, sən dayandığın bu yerdən başqa Qaf dağında Allah daha hansı yerləri yaradıb?" Mələk cavab verdi: "Bundan başqa o, gümüş kimi ağ yeri yaradıb ki, oranın haradan başlanıb harada qurtardığını bircə Allah-təalanın özü bilir. Ağ yerin sakinləri mələklərdir, onların da işi-peşəsi yeməyib, içməyib Allah-təalaya dua etmək, Məhəmməd salavatullahı rəhmət oxumaqdır. Hər cümə axşamı onlar bu dağa toplaşib bütün gecəni səhərə kimi xudavəndi-kərimə dua eləyirlər. Mələklər bu duaları sayəsində qazandıqları savabı Məhəmməd hümmətindən olan günahkarlara və cümə axşamı qüsl eləyən hər bir kəsə bağışlayırlar. Qiyamət gününə kimi onların işi bu olacaq".

Sonra Bulukiyyə mələkdən xəbər aldı: "Allah Qaf dağından o yana da dağ yaradıb?" Mələk cavab verdi: "Bəli, Qaf dağından o yana bir dağ yaradıb, o dağın ayağından başına qədər beş yüzillik yoldur. Özü də həmin dağı tamam qardan, doludan yaradıb. Cəhənnəmin istisini dün-

yadan özünə çəkən həməni dağdır; o, olmasaydı dünya cəhənnəm zəbanəsindən yanib kül olardı. Qaf dağının dal tərəfində yeddi torpaq var, onun hər biri qırx bu dünya boydadır. O, yerlərin biri qızıldan yaradılıb, biri gümüşdən, biri yaqutdan; hər yerin də öz rəngi var. Allah-təala həməni torpaqlarda mələkləri məskun eləyib; onların da xudavəndi-kərimə ibadət etməkdən, "La ilahə-illəllah!" deməkdən başqa işləri yoxdur. Onlar Allahdan Məhəmməd hümmətinə nicat diləyirlər, özləri də nə Həvvani tanıyırlar, nə də Adəmi, nə gecə bilirlər, nə də gündüz.

Ya Bulukiyyə, məlumi olsun ki, yerlər üst-üstə yeddi qat qurulub. Allahın yaratdığı mələklərin içərisində bir mələk var ki, yeddi yerin yeddisini də öz çiyində cəmləyib. Onun nə boyda olduğunu xudavəndi-kərimin özündən başqa heç kim bilə bilməz. Həməni mələyin altında Allah bir qaya yaradıb, qayanın altında öküz, öküzün altında balıq, balığın da altında böyük bir dəniz yaradıb. Allah-təala bir gün Həzrəti İsayə (Ona salam olsun!) bu balıq barəsində danışır. Həzrəti İsa ona deyir: "Ya Allah, o balığı mənə göstər, onu görüm". Belə olanda, Allah-təala mələklərdən birinə buyurur ki, İsanı aparıb balığı ona göstərsin. Mələk İsanın (Ona salam olsun!) yanına gedir, onu balıq olan dənizin kənarına aparıb deyir: "Ya İsa, balığa tamaşa elə!" İsa baxır, ancaq onu görmür. Bu vaxt balıq ildırım kimi onun yanından sütyüüb keçir. İsa bunu görəndə bihüş olub yerə yıxılır.

Ayılarda Allah göydən ona bu kəlamını göndərir: "Ya İsa, balığı gördünmü, bilirənməni onun eni, uzununu nə qədərdir?" İsa deyir: "Ya Allah, and olsun sənin böyüklüyünə, mən onu görmədim, ancaq yanımdan bir nəhəng öküz keçdi, uzunluğu üç günlük yol olardı, bilmədim o nə cür öküz idi?" Allah buyurur: "Ya İsa, sənin yanından keçən uzunluğu üç günlük yol olan ancaq öküzün başı idi. Bil və ağah ol ki, mən gündə həməni o balıq boyda qırx balıq yaradıram". Bunu eşidəndə İsa Allah-təalanın qüdrətinə heyran qalır.

Bulukiyyə mələkdən soruşdu: "Söylə görüm, Allah-təala o balığın olduğu dənizin altında nə yaradıb?" Mələk ona cavab verdi: "Allah-təala həməni dənizin altında böyük bir uçurum yaradıb, uçurumun altında od, odun da altında Fələk adında bir ilan xəlp eləyib. Əgər o ilanın xudavəndi-kərimdən qorxusu olmasaydı, üstündə nə var hamısını udardı: uçurumu da, odu da, mələki də, mələkin çiyindəkiləri də – hamısını udardı, özü də doydu deməzdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz doxsan yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, mələk ilanı təsvir eləyib Bulukiyyə dedi: "Əgər o ilanın Allahdan qorxusu olmasaydı, üstündə nə var hamısını udardı: uçurumu da, odu da mələki də, mələkin çiyindəkiləri də – hamısını udardı, özü də doydu deməzdi. Allah həməni ilanı xəlp eləyəndə ona göydən belə deyib: "Səndə bir əmanət qoymaq istəyirəm, Ondən muğayət ol!" Onda ilan cavab verib: "Nə istəyirsən elə". Allah-təala ilana buyurub: "Aç ağzını!" İlan ağzını açıb, Allah cəhənnəmi onun qarında yerləşdirəndən sonra ona deyib: "Cəhənnəmi məhşər gününə kimi saxla!" Elə ki, məhşər günü çatacaq, onda Allah mələklərə əmr eləyəcək, onlar cəhənnəmi zəncirlə götürüb gətirəcəklər hamının toplandığı yerə. Allah buyuracaq, cəhənnəmin qapıları taybatay açılacaq. Oradan nəhəng qığılımlar, yanar dağlar çıxacaq".

Mələkdən bu sözləri eşidəndə Bulukiyyə höknür-höknür ağladı. Bir azdan mələkdən ayrılıb məğribə tərəf üz qoydu; az getdi, çox getdi, axırda qabağına iki məxluq çıxdı. Onlar böyük bir darvazanın yanında oturmışdılar. Oğlan yaxınlaşıb gördü ki, bunlardan biri şir surətindədir, biri də öküz. Bulukiyyə salam verdi. Onlar oğlanın salamatını alıb soruşdular: "Sən nəçisən, haradan gəlirsən, səfərin hayandır?" Bulukiyyə cavab verdi: "Mən bəni-adəməni, Məhəmməd peyğəmbərin eşiqi dünyanı gəzib dolanıram, indi yolu azmışam". Sonra Bulukiyyə onlardan soruşdu: "Bəs siz kimsiz, bu darvaza nədir?" Onlar cavab verdilər: "Biz bu darvazaya keşik çəkirik, özümüzün də Allah-təalaya dua eləyib Məhəmməd salavatullahə rəhmət oxumaqdan qeyri işimiz yoxdur". Bulukiyyə bu sözləri eşidəndə təəccüb eləyib soruşdu: "Bu darvazanın o tərəfində nə var?" Keşikçilər cavab verdilər: "Biz bilmirik". Bulukiyyə dedi: "Sizi and verirəm öz xalqınızın böyüklüyünə, darvazanı açın görüm oradakı nədir". Onda keşikçilər cavab verdilər: "Biz aç bilmərik, oranı Cəbrayıl Sadiqdən (Ona salam olsun!) savayı, yaranmışlardan heç kim aç bilməz!"

Bunu eşidəndə Bulukiyyə Allah-təalaya dua elədi, ona yalvarıb dedi: "Ey xudavəndi-kərim, əmr elə Cəbrayıl Sadiq gəlib bu qapını mənə"

üzümə açsın, baxım görüm orada nə var!" Allah onun dua-sənasını eşitdi, Cəbrayıl çağırır ona buyurdu ki, yerə ensin. İki dəryanın birləşdiyi yerin darvazasını açıb orada olanları Bulukiyyəyə göstərsin. Bəli, Cəbrayıl yerə nazil oldu, Bulukiyyənin yanına gəlib salam verdi, darvazanı açandan sonra Bulukiyyəyə dedi: "Gəl bu darvazadan içəri keç, Allah buyurub ki, mən bu qapını sənün üzünə açım".

Bulukiyyə içəri daxil olub gəzməyə başladı, Cəbrayıl da darvazanı yenə bağlayıb göyə merac elədi. Bulukiyyə baxıb gördü ki, burada böyük bir dərya var, suyunun yarısı şordur, yarısı şirin. Bu dəryanı qırmızı yaqutdan olan iki dağ dövrəyə alıb. Bulukiyyə gedib dağlara çatdı, gördü ki, orada mələklər oturublar, Allaha dua eləyib onun cəlalını mədh eləyirlər. Bulukiyyə bu mələkləri görüb onlara salam verdi, mələklər onun salamını alandan sonra Bulukiyyə onlardan bu dəryanın, dağların hara olduğunu soruşdu. Mələklər cavab verdilər: "Bu yer Allahın taxtının altıdır. Gördüyün bu dərya ki var, dünyadakı bütün deryaların suyu ondan gedir. Biz bu suyu burada bölüb yer üzünə axıdırıq: şirin suyu şirin sular olan yerlərə, şor suyu şor su olan yerlərə. Bu dağları da Allah-təala bu dəryanı saxlamaq üçün yaradıb. Ta qiyamət gününə kimi belə olacaq".

Sonra mələklər Bulukiyyədən xəbər aldılar: "Bəs sən haradan gəlib hara gedirsən?" Bulukiyyə başına gələnləri əvvəldən axıracan nağıl elədi. Sonra Bulukiyyə onlardan yolu xəbər aldı, mələklər dedilər: "Çıx dəryanın üzüyə get". Bulukiyyə özüyə götürdüyü şirədən ayaqlarına sürtdü, mələklərdən ayrılıb dəryanın üstüyə yola düzəldi. Az getdi, çox getdi, gecə-gündüz yol getdi. Günlərin bir günü qəfil dəryanın üzüyə gedən gözəl bir cavana rast gəldi. Bulukiyyə yaxınlaşıb salam verdi ki, oğlan onun salamını aldı. Bulukiyyə oğlandan ayrılandan sonra gördü ki, dəryanın üzüyə dörd mələk gəlir. Onlar elə gəlirdilər, elə bil göydən ildırım şığırdı. Bulukiyyə irəli yeriyib onların yolu üstə dayandı.

Mələklər gəlib çatanda Bulukiyyə onlara salam verib dedi: "Sizi and verirəm xudavəndi-kərimə, söyləyin görüm adınız nədir, haradan gəlirsiniz, səfəriniz hayandır?" Mələklərdən biri cavab verdi: "Mənim adım Cəbrayıldır, bunun adı İsrəfildir, onunku Mikayıldır, o birininki də Əzrayıldır. Məşriqdə bir əjdaha peyda olub, neçə-neçə şəhəri dağıdıb kor qoyub, əhalisini yeyibdir. Allah-təala indi bizə buyurub ki, gedib onu tutub salaq cəhənnəmə". Bulukiyyə mələklərin sözlərinə, özlərinin böyüklüyünə çox təəccüb elədi, sonra onlardan ayrılıb yoluna rəvan oldu. Az getdi, çox getdi, gecəni gündüzə qatdı, axırda gəlib çatdı bir cəzirəyə. O, cəzirəyə çıxıb xeyli yol getdi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz doxsan səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bulukiyyə cəzirəyə çıxıb xeyli yol gedəndən sonra gözəl bir cavana rast gəldi. Oğlanın üzündən nur yağdırdı. Bulukiyyə yaxınlaşıb gördü ki, oğlan iki məqbərənin arasında oturub hönkür-hönkür ağlayır. Bulukiyyə salam verdi, oğlan onun salamını alandan sonra Bulukiyyə soruşdu: "Adın nədir, sənə nə olub, bu məqbərələr nədir belə, nə üçün burada oturub ağlayırsan? Niyə özünü bu cür üzüb əldən salırsan?" Oğlan Bulukiyyəyə tərəf çönüb bir az da bərkədən ağladı, göz yaşları sel kimi axıb paltarını islatdı. Sonra o, Bulukiyyəyə dedi: "Qardaş, bil və agah ol ki, mənim əhvalatım çox qəribədir. Başıma əcaib işlər gəlib. Əvvəlcə gəl otur yanımda, bu dünyada gördüklerini mənə danış, söylə görüm, nə üçün bu yerlərə gəlib çıxmısan, adın nədir, haradan gəlib hara gedənsən. Sonra mən öz əhvalatımı sənə nağıl elərəm".

Bulukiyyə oğlanın yanında oturdu, gözdiyi müddətdə başına gələnlərin hamısını əvvəldən-axıracan ona nağıl elədi, atası öləndən sonra onun yerinə keçdiyini, xəzinəni açıb orada mücrünü gördüyünü, Məhəmməd salavatullahın təsvir olunduğu kitabı mücrünün içərisindən tapıb oxuduğunu, üreyində Məhəmməd peyğəmbərə məhəbbət oyanıdığını, onun eşqilə dünyanı gəzib dolandığını danışdı buraya, oğlanın yanına gəlib çıxana qədər görüb çəkdiklərini söylədi. Sonra da dedi: "Mənim əhvalatım belədir. Bundan sonra başıma nə gələcək, onu bir Allah bilir".

Oğlan Bulukiyyənin sözlərini eşidəndə ah çəkib dedi: "Ay yazıq, sən dünyada nə görmüsən! Ya Bulukiyyə, bil və agah ol ki, mən hələ o vaxt Həzrət Süleymanı görmüşəm, başıma o qədər işlər gəlib ki, danışmaqla qurtarmaz. Əhvalatım uzundur, özü də çox əcaibdir. İndi arzum budur ki, otursan yanımda, hamısını əvvəldən-axıra sənə nağıl eləyəm, burada oturmağımın səbəbin sənə danışam, sən də qulaq asasan".

Hasib ilanının bu sözlərini eşidəndə çox təəccüb eləyib dedi: "Ey ilanlar padşahı, mənə burax çıxım gedim, növələrinin birinə buyur, mənə aparıb yer üzünə çıxartsın. Sənə and içirəm ki, ömrüm boyu

hamama ayağını qoymaram". İlanlar padşahı cavab verdi: "Elə iş yoxdur. Mən sənin andına inanmıram". Hasib bunu eşidəndə başladı ağlamağa; oradakı ilanların hamısı ona baxıb ağladı, onlar ilanlar padşahına yalvarıb dedilər: "Biz istəyirik sən birimizə ömr ələyəşən onu aparıb yer üzünə çıxaraq. O sənə and içir ki, ömründə hamama getməyəcək".

İlanlar padşahının adına Yəmlihe deyirdilər. Yəmlihe ilanların bu sözlərini eşidəndə Hasibin yanına gəlib ona and içdirdi, sonra da ilanlardan birinə buyurdu ki, oğlanı aparıb yer üzünə çıxartsın. Hasib ilanlar padşahına dedi: "Mən istəyirəm ki, sən əvvəlcə mənə iki məqbərə arasında oturub ağlayan oğlanın əhvalatını nağıl ələyəşən".

İlanlar padşahı dedi: "Ya Hasib, bil və agah ol ki, Bulukiyyə oğlanın yanında oturub başına gələnləri nağıl elədi ki, o da öz əhvalatını Bulukiyyəyə nağıl eləsin, başına gələnlərin hamısını ona danışsın, nə üçün bu iki məqbərənin arasında oturduğunu bildirsən..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki dörd yüz doxsan doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, Bulukiyyə öz başına gələnləri nağıl ələyib qurtaranda oğlan dedi: "Sən dünyada nə görmüşən, ay yazıq. Mən hələ o vaxt Həzrət Süleymanı görmüşəm, o qədər əcaib şeylər görmüşəm ki, danışmaqla qurtarmaz.

Qardaş, sənə məlum olsun ki, mənim atam padşah idi, adına Tayqamus şah deyirdilər. Kabul məmləkətinin hökmdarı, Bənü-Şahlan qəbiləsinin başçısı idi. O qəbilədə on min pəhləvan vardı, hər pəhləvan yüz şəhərə, yüz qalaya başçılıq ələyirdi. Atam yeddi sultanın hökmdarı idi. Məğribdən məşriqə hamı ona bac-xərac verirdi. Atam ədalətli padşah idi. Allah-təala ona çoxlu mal-dövlət qismət eləmişdi, külli-ixtiyar vermişdi, ancaq züryət verməmişdi. Dünyada onun tək bir cə arzusu vardı, o da bu idi ki, Allah ona bir oğul züryəti versin ki, özü ölüb gedəndə onun yerində oturub padşahlıq eləsin.

Günərin bir günü o, alimləri, münəccimləri, bilik sahiblərini, salnaməçiləri hüzuruna çağırırdı onlara dedi: "Rəml atın, görün Allah-

təala mənə oğul züryəti qismət ələyəcəkmi, mən öləndən sonra yerimi tutanım olacaqmı?" Münəccimlər kitab açıb hesabladılar, onun ulduzunu tapıb baxandan sonra dedilər: "Qibleyi-ələm sağ olsun, sən qismətinə bir oğul züryəti yazılıbdır, həmə züryət Xorasan padşahının qızından olacaqdır".

Tayqamus onların bu sözlərini eşidəndə çox şad oldu, münəccimlərə, alimlərə çoxlu pul verib yola saldı. Tayqamus şahın Eyn Zər adlı qoca bir vəzirı vardı. O, qəvi pəhləvan idi, min atının qabağına tək çıxardı. Tayqamus onu çağırıb dedi: "Ey vəzir, mən istəyirəm ki, sən hazırlaşsın Xorasan səfər ələyəşən, gedib orada Xorasan padşahı Bəhrəvanın qızını mənə əlasın". Sonra Tayqamus şah münəccimlərin söylədiklərini Eyn Zərə nağıl elədi. Padşahın bu sözlərini eşidən kimi vəzir gedib səfərə hazırlıq gördü. Qoşun topladı, seçmə pəhləvanları yığdı.

Tayqamus şah da min beş yüz tay ipək, daş-qaş, ləl-cəvahirat, qızıl-gümüş hazırlatdı, onları dəvələrə, qatırlara yükləyib vəzir Eyn Zərə verdi, özü də Xorasan padşahına belə bir nəmə yazdı: "Dua-sənadan sonra, Bəhrəvan şaha salam olsun! Məlumun olsun ki, biz münəccimləri, alimləri, salnaməçiləri toplamışdıq, onlar bizə xəbər verdilər ki, qismətimizə bir oğlan züryəti yazılıbdır, özü də həmə uşaq sən qızından olacaq. Buna görə də mən toy üçün lazım olan hər şeyləri hazırlayıb vəzir Eyn Zəriylə birlikdə sən hüzuruna göndərdim. Mən onu bu işdə vəkil eləmişəm, özünə də tapşırıbmışam sənə razılığa gəlib qızın kəbinini kədsirsən. Səndən xahişim budur ki, mərhəmət ələyib, vəzirin sözünü yerə salmayasan, çünki onun sözü mənim sözümdür. Bu məsələlərə kömməhəl baxıb işi təxirə salma. Gördüyün xeyirxah iş üçün biz sənə minnətdar olarıq. Ancaq məbada sözümüzü yerə salasan! Ey Bəhrəvan şah, bil və agah ol ki, Allah-təala Kabul məmləkətinin ixtiyarını mənə verib, onun mərhəməti sayəsində Bənü-Şahlan qəbiləsinin padşahıyam, böyük səltənət sahibiyəm. Əgər mən sən qızınla izdivac eləsəm, biz sənə belə qohum olarıq, mən də hər il sənə istədiyini qədər pul göndərəm. Mənim səndən istədiyim budur".

Tayqamus nəməni möhürlədi, onu vəzir Eyn Zərə verib ömr elədi ki, Xorasan yola düşsün. Bəli vəzir tərpendi, az getdi, çox getdi, gəlib çatdı Bəhrəvan şahın olduğu şəhərin kənarına. Padşaha xəbər getdi ki, Tayqamus şahın vəzirı gəlibdir. Bunu eşitərkən Bəhrəvan öz əmirlərini onun pişvazına göndərdi. Tapşırtdı ki, onlardan ötrü yemək-icməkləri, atları üçün yem götürüb Eyn Zər vəzirin qabağına getsinlər. Əmirlər şeyləri dəvələrə yükləyib yola düşdülər, gəlib vəzirin yanına çatdılar, yükləri açdılar, qoşun əhli atdan düşdü, bir-birlərlə görüşüb salamlaş-

dılar. On gün orada qalıb yedilər-ıçdılar, sonra yenə atlara süvar olub şəhərə yollandılar.

Bəhrəvan şah Tayqamus şahın vəzirinin qabağına çıxdı, qucaqlayıb salamlaşandan sonra onu qalaya apardı. Vəzir gətirdiyi tayları, nadir şeyləri, imarəti Bəhrəvan şaha verib naməni təqdim elədi. Bəhrəvan naməni oxuyub məzmunundan agah oldu. O, çox şad olub vəzirə dedi: "Xoş gəlib səfa gətirmisən. Özün də qəm eləmə, diləyin inşallah hasil olar! Tayqamus şah mənim ürəyimi də istəyirdi, ondan müzaiqə eləməzdim". Bu sözdən sonra Bəhrəvan şah elə o dəqiqə qızının, onun anasının, öz yaxın adamlarının yanına getdi, məsələni onlara bildirib nə fikirdə olduqlarını xəbər aldı. Onlar dedilər: "Məsələt sənindir!.."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüzüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bəhrəvan şah məsələni qızına, qohum-əqrəbasına bildirib bu işdə onların fikrini xəbər alanda onlar dedilər: "Məsələt sənindir!" Sonra Bəhrəvan şah vəzir Eyn Zərın yanına gəlib mətləbinin hasil olduğunu bildirdi. Vəzir iki ay padşahın yanında qalandan sonra bir gün ona dedi: "Biz istəyirik ki, sən gəlinimizi verəsən, götürüb gedək öz məmləkətimizə". Padşah vəzirə cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra o, adamlarına əmr elədi ki, çehiz hazırlayıb toy bəsatı qursunlar, hər şey hazır olanda padşah buyurdu ki, vəzir-vəkillər, emirlər, əyanlar gəlsinlər, qazıları, axundları çağırıb qızının kəbinini Tayqamus şaha kəssinlər. Sonra Bəhrəvan şah yola hazırlıq gördürüb qızına o qədər hədiyyə, daş-qaş, nadir şeylər verdi ki, saymaqla qurtarmazdı. Padşah əmr elədi şəhərin küçələrinə xəli-gəbə döşəndi, hər yan bəzədildi. Eyn Zər Bəhrəvan şahın qızını götürüb öz vətəninə yola düşdü.

Onun gəlmək xəbəri Tayqamus şaha çatanda hökmdar əmr elədi toy məclisi quruldu, şəhər başdan-baş bəzəndi. Sonra o Bəhrəvan şahın qızının vüsəlinə yetişdi. Vaxtı-vədəsi tamam olanda Tayqamus şahın arvadı gözəllikdə on dörd gecəlik aya bənzər bir oğlan doğdu. Arvadının oğlan doğduğunu eşidəndə şah çox şad oldu. O, münəccimləri, alimləri, salnaməçiləri çağırıb onlara dedi: "Mən istəyirəm ki,

siz kitab açıb bu uşağın ulduzuna baxasız, mənə söyləyəsiz görüm bu dünyada onun başına nələr gələcək".

Alimlər münəccimlərlə birlikdə kitaba baxıb, uşağın ulduzunu tapdılar, hesablayıb gördülər ki, o xoşbəxt olacaqdır, ancaq ömrünün əvvəlində onu böyük bir çətinlik gözləyir. Uşaq on beş yaşına çatanda beləyə düşər olacaq. Alimlər dedilər: "Əgər o belədən salamat qurtarsa, böyük var-dövlət sahibi olacaq, padşahlıqda şöhrəti atasınıninkini vurub keçəcək, çox xoşbəxt olacaq, düşmənləri məhv olacaq, özü şad-xürəm ömrə ləyəcək. Yox, əgər qurtara bilməsə, onda öləcək, çarəsi yoxdur. Ancaq Allah bilən yaxşıdır".

Bunu eşidəndə padşah sevinib çox şad oldu. Oğlunun da adını qoydu Canşah. Uşağa əmzəkçilər, dayələr ayrıldı, padşah ona gözəl tərbiyə verdi. Onda ki, Canşah beş yaşına çatdı, atası ona qiraəti öyrətdi, uşaq başladı İncili oxumağa. Atası ona nizə tutmağı, qılınç oynatmağı öyrətdi. Oğlan hələ yeddi yaşı tamam olmamış ova çıxmağa başladı. O tezliklə cəng möharətinə yiyələnib qəvi bir pəhləvan oldu. Hər dəfə atası onun cəngavərlikdə göstərdiyi möharəti eşidəndə çox şad olurdu.

Bir dəfə iş belə gətirdi ki, Tayqamus şah öz əsgərlərinə əmr elədi ova hazırlaşınlar, hamı atlandı, Tayqamus şah da oğlu Canşaha ata süvar oldu, bir yerdə səhraya çıxdılar. Üç gün ovladılar-quşladılar, üçüncü gün axşam tərəfi Canşaha əcaib rəngli bir ceyran rast gəldi və oğlanın qabağınca qaçmağa başladı. Canşah onun dalınca düşdü. Tayqamusun məmlüklərindən yeddi nəfəri ayrılıb Canşahın dalınca getdi, elə ki, gördülər şahzadə ceyranı qovur, dərhal yel qanadlı atlarını onun ardınca çapdılar. O qədər getdilər ki, axırda gəlib deryanın kənarına çıxdılar. Onlar ceyranı qamarlayıb tutmaq istəyəndə, heyvan ovçuların arasından çıxıb özünü deryaya atdı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Canşah, məmlüklərlə birlikdə ceyranı qamarlayıb tutmaq istəyəndə heyvan onların arasından çıxıb özünü deryaya atdı. Bu vaxt deryada bir balıqçı

qayığı vardı. Ceyran sıçrayıb çıxdı qayığa. Canşah məmlüklərlə atdan düşüb suya girdilər, qayığa minib ceyranı tutdular, istədilər ki, onu da götürüb qırağa çıxsınlar. Birdən Canşahın gözüne böyük bir cəzirə dəydi. Yanındakı məmlüklərə dedi: "Mən o cəzirəyə getmək istəyirəm". Məmlüklər cavab verdilər: "Buyruq sənindir!" Onlar cəzirəyə tərəf üz tutdular. Cəzirəyə çatıb düşdülər, orada gəzməyə başladılar. Bir qədər gözüb dolanandan sonra qayıdıb qayığa mindilər, ceyranı da götürüb gəldikləri sahilə tərəf üzdülər. Axşam qaranlıq düşəndə onlar deryada azdılar. Bu vaxt bərk külək qalxdı, qayığı qovub dənizin ortasına apardı. Canşah məmlüklərlə gecəni qayıqda yatdı, səhər açılarda oyanıb gördülər heç nə görünmür; hayana gətdiklərini bilmədən üzürdülər.

Onlar burada qalsınlar, sizə kimdən xəbər verim, Tayqamus şahdan. Birdən Tayqamusun yadına oğlu düşdü, axtardı, uşaq tapılmadı. Belə olanda o, hər tərəfə dəstə-dəstə atlılar göndərdi; adamlar hər yanı ələk-vələk elədilər, ancaq Tayqamus şahın oğlunu "gördüm" deyənlər olmadı. Onlardan bir dəstəsi gəlib dənizin kənarına çıxdı. Orada atların yanında qalan bir nəfər məmlükə rast gəldilər; onun yanına gəlib şahzadəni, onunla gedən altı məmlükü xəbər aldılar. Atların yanında qalan məmlük başlarına gələn əhvalatı nağıl elədi. Əsgərlər məmlükü də, atları da götürüb padşahın yanına qayıtdılar, əhvalatı ona nağıl elədilər. Padşah onların söylədiklərini eşidəndə höknürüb ağladı, tacını başından götürüb yerə atdı, başladı dərindən əl-ayağını gəmirməyə. Sonra o, yerindən qalxdı, deryadakı bütün cəzirələrin hamısına namə göndərdi. Padşah yüz gəmi toplatdırdı, əsgərlərinə əmr elədi ki, gəmilərə minib deryanın hər yanını gözüb oğlu Canşahı axtarsınlar. Özü də əsgərlərinin qalanını götürüb şəhərə qayıtdı. Evə gəlib yasa batdı. Canşahın anası məsələdən xəbərdar olanda başına döyüb ağladı.

Onlar burada yas saxlamaqda olsınlar, sizə kimdən xəbər verim Canşahla altı məmlükdən. Onlar deryada hey oyan-buyana üzürdülər. Canşahla məmlükləri axtarmağa gedənlər on gün müddətində deryada şahzadəni gəzəndən sonra kor-peşman geri qayıdıb Canşahı tapmadıqlarını padşaha xəbər verdilər. Canşahla altı məmlükün mindiyi qayığı güclü külək qova-qova gətirib bir cəzirəyə çıxartdı. Şahzadə məmlüklərlə birlikdə qayıqdan düşdülər, cəzirədə gözə-gözə gəlib bir çayın qırağına çıxdılar. Gördülər ki, aralıda çayın kənarında bir adam oturub. Yanayıb salam verdilər. Kişi salanı aldı, sonra da onlarla quş civiltisinə oxşayan bir səsle danışmağa başladı. Canşah onun danışdığını eşidəndə təəccüb elədi. Məmlüklər də məəttəl qalmışdılar, gözlərini ondan çəkə

bilmirdilər. Bu vaxt adam, bir neçə dəfə sağa-sola boylanıb birdən iki yerə bölündü, hər hissəsi üzünü bir yana tutub yola düzəldi.

Belə olan surətdə, birdən onlara sarı dağ tərəfdən saysız-hesabsız adamlar tökülüb gəldilər. Onlar gəlib çaya yetişdilər. Orada hamısı ortadan iki hissəyə bölündü. Bu əcaib məxluqlar Canşaha, məmlüklərə yaxınlaşıb onları yemək istədilər. Canşah onların fikrini başa düşüb tez qaçmağa üz qoydu, məmlüklər də onun dalınca götürüldülər. Əcaib adamlar məmlüklərdən üçünü tutub yedilər. Canşah sağ qalan üç məmlükə birlikdə qayığa minib, sahildən uzaqlaşdılar. Deryada gecəgündüz üzüməyə başladılar, hara gətdiklərini bilmirdilər.

Onlar tutduqları ceyranı kəşib ətiylə birtəhər dolanırdılar. Birdən bərk külək qopdu, qayığı başqa bir cəzirəyə gətirib çıxartdı. Baxıb gördülər ki, burada çoxlu ağac var, çay var, bağlarda hər cür meyvə yetişir, ağacların dibindən arxlar çəkilibdir, cəzirə elə bil cənnətdir. Canşah buranı görüb heyran oldu, cəzirə çox xoşuna gəldi. Belə olanda, məmlüklərə dedi: "Hənsiz gedib bu cəzirəyə baş çəkə bilər, görsün orada nə var?" Məmlüklərdən biri cavab verdi: "Mən gedib baxaram, nə görsem qayıdıb danışaram". Canşah dedi: "Yox, elə yaxşı olar ki, üçünüz bir yerdə çıxıb cəzirəyə baş çəkəsiniz, mən də burada qayıqda oturub siz qayıdana kimi gözləyim". Canşah bu sözlərdən sonra məmlüklərin hər üçünü qayıqdan düşürüb cəzirəyə baxmağa göndərdi..." Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, məmlüklər cəzirəyə çıxdılar, məğribə tərəf gətdilər, məşriqə tərəf gətdilər, heç yanda gözlərinə bir ins-cins dəymədi. Onlar cəzirənin ortasına gələndə uzaqda ağ mərmerdən tikilmiş bir qala gördülər, qalanın içərisindəki imarətlərin hamısı büllurdan idi. Ortada güllü-çiçəkli gözəl bir bağ vardı, oradakı meyvələri təsvir etmək üçün söz tapmaq çətindir. Bəli, məmlüklər qalada meyvəli ağaclar gördülər, budaqlarda quşlar cəh-cəh vururdu. Orada böyük bir göl vardı, gölün kənarında üstüörtülü böyük bir eyvan vardı, eyvanda kürsülər düzülmüşdü, kürsülərin

ortasında xalis qızıldan qayrılmış, üstünə ləl-cəvahirdən naxışlar vurulmuş bir taxt qoyulmuşdu. Məmlüklər bu qalanın, bağın gözəlliyini görüb orada gəzməyə başladılar; sağa, sola getdilər, ancaq gözlərinə bir kimsə dəymədi. Sonra onlar qaladan çıxıb Canşahın yanına qayıtdılar, gördüklərinin hamısını ona nağıl elədilər.

Şahzadə Canşah onların söylədiklərini eşidəndə dedi: "Mən hök-mən gedib o qalaya baxmalıyam". Canşah qayıqdan düşdü, məmlüklər də düşdülər, onlar gedib qalaya girdilər. Canşah bu yerin gözəlliyinə heyran oldu. Onlar bağdakı meyvələrdən yeyib axşama qədər gözdilər. Axşam olanda kürsülər düzülen evyana gəldilər. Canşah ortada qoyulan taxtda əyləşdi, sağında, solunda məmlüklər oturdular. Oğlan atasının taxt-tacından uzaq düşdüyünü, vətənidən, qohum-əqrəbasından ayrıldığını yadına salıb ağlamağa başladı, məmlüklər də ona baxıb ağladılar.

Elə bu vaxt dərya tərəfdən qorxunc bir qışqırıq qopdu. Onlar dönüb baxanda gördülər ki, qışqırışan meymunlardır, o qədər idilər ki, çöyirtkə kimi qaynaşırdılar. Heç demə bu cəzirə də, qala da onların imiş. Meymunlar onların gəldikləri qayıqı görüb onu sahilin yaxınlığında suya batırdılar, özləri qalaya gəldilər."

İlanlar padşahı nəfəsini dərib dedi: "Ey Hasib, bunların hamısını iki meqbərənin arasında oturan oğlan Bulukiyyəyə nağıl eləyirdi". Hasib ilandan soruşdu: "Bəs Canşahla məmlüklərin əhvalatının axırı necə oldu?"

İlanlar padşahı dedi: "Bəli, Canşah qalaya girib taxtda əyləşmişdi, onun sağında, solunda məmlüklər oturmuşdular. Bu vaxt onlar çöyirtkə kimi qaynaşan meymunları görüb bərk qorxuya düşdülər. Meymunlar dəstə ilə qalaya girib onlara yaxınlaşdılar, gəlib Canşahın əyləşdiyi taxtın qabağında dayandılar, əyilib şahzadənin hüzurunda yeri öpəndən sonra əllərini döşləri üstə qoyub durdular. Az keçmiş, o biri meymunlar qalaya bir neçə ceyran gətirdilər, onları kəsib soydular, ötinə səli-qəylə qızartdılar, hazır olandan sonra qızıl, gümüş boşqablarda gətirib süfrəyə düzdülər, Canşaha, onun adamlarına işarə elədilər ki, yesinlər. Canşah taxtdan düşdü, süfrəyə yaxın oturub yeməyə başladı. Məmlüklər, meymunlar da onunla bir yerdə doyunca yedilər, sonra meymunlar qabları yığışdırıb yer-yemisi gətirdilər, hamı yedi, doydular, əlhəmdü Allah dedi. Sonra Canşah him-cimlə meymunlardan soruşdu: "Siz burada nə eləyirsiniz, buralar kiminkidir?" Meymunlar da onu him-cimlə başa salıb dedilər: "Məlumun olsun ki, bura Davud oğlu Həzrət Süleymanındır (Ona salam olsun!). O, ildə bir kərə bura gələrdi, gözərdi, sonra da bizdən ayrılıb gedərdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, meymunlar Canşaha dedilər: "Bura Davud oğlu Həzrət Süleymanındır. O ildə bir kərə bura gələrdi, gözərdi, sonra da bizdən ayrılıb gedərdi". Sonra meymunlar söylədilər: "Ey qibleyi-ələm, bil və agah ol ki, indi sən oldun bizim sultanımız, biz sənə qulun. Ye, iç, hər nə də əmrin olsa əməl eləməyə hazırıq". Meymunlar Canşahın hüzurunda yeri öpəndən sonra çıxıb getdilər. Canşah taxtda uzandı, məmlüklər də onun ətrafında, kürsülərin üstündə yuxuladılar, səhərə qədər yatdılar. Səhər meymunların başçıları Canşahın yanına gəldilər, onların ardınca döyüşçüləri içəri girdilər, imarət doldu. Gələnələr şahzadənin hüzurunda cərgə-cərgə düzüldülər. Başçılar irəli yeriyib Canşaha işarə elədilər ki, onlara adil hökmdar olsun. Sonra meymunlar qışqırıb bir-birlərinə nəse dedilər, o saat hamısı dağılışıb getdi, ancaq bir neçəsi Canşaha qulluq etmək üçün onun yanında qaldı. Bir qədər keçmiş, meymunlar ata oxşayan itlər gətirdilər, itin hər birinin boynunda zəncir vardı. Canşah bu itlərin nəhəngliyinə məəttəl qaldı. Meymunların başçıları Canşaha him-cimlə dedilər ki, itə minib onlarla birlikdə getsin. Şahzadə mindi, onun məmlüklər də mindilər. Meymunların döyüşçüləri də itlərə minib hamısı birlikdə yola düzəldi. Onlar elə çox idilər ki, elə bil cöldə çöyirtkə qaynaşırdı. Kimi itlərin belində gedirdi, kimi də piyada. Canşah onların itlərinə təəccüb eləyirdi.

Dəryanın kənarına gəlib çatanda Canşah öz qayıqlarının batırıldığını görüb meymunların vəzirlərindən soruşdu: "Bəs buradakı qayıq hamı?" Onlar cavab verdilər: "Qibleyi-ələm sağ olsun, biz cəzirəyə gələndə başa düşdük ki, sən bizim sultanımız olacaqsan, ancaq qorxduq ki, biz bir yana gedəndə qaçasan. Ona görə də qayıqı batırdıq". Bunu eşidəndə Canşah məmlüklərə dedi: "Bizim daha bu meymunların əlindən qurtarmağa heç bir çarəmiz qalmayıb! Allah-təala alnımıza nə yazıb, ona dözməliyik".

Onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib bir çayın kənarına çıxdılar, çayın yaxınlığında uca bir dağ vardı. Canşah baxıb gördü ki, bu dağın üstündə quleybanıyla doludur. O, meymunlardan soruşdu: "Bu quley-

banılar nədir belə?" Meymunlar cavab verdilər: "Ya qibleyi-ələm, məlumun olsun ki, bu quleybanılar bizim düşmənlərimizdir. Biz bura onlarla müharibə etməyə gəlmişik". Canşah bu quleybanıların nəhəngliyinə heyrət elədi. Onlar ata minmişdilər, bəzilərinin başı öküz başına oxşayırdı, bəzilərininki dəvə başına. Meymunların qoşununu görəndə onların üstünə cumdular; çayın yanına çatanda dayandılar, başladılar iri-iri daşlar atmağa, onların arasında böyük müharibə başladı.

Canşah görəndə ki, quleybanılar meymunlara üstün gəlirlər, məmlüklərinə qışqırıb dedi: "Onların üstünə ox yağdırın, qırdığınızı qırın, qırmadığınızı qovub buradan uzaqlaşdırın". Məmlüklər Canşahın buyurduğu kimi elədilər: quleybanılara böyük fəlakət üz verdi, çoxu qırıldı, qalanları da pərən-pərən düşüb qaçmağa üz tutdular. Meymunlar Canşahın məharətini görəndə ürəkləndilər, çaya girib o taya keçdilər, şahzadə də onlarla birlikdə keçdi, quleybanıları qovub gözəndə itirdilər.

Sonra meymunlar Canşahla bir yerdə yollarına davam elədilər. Az getdilər, çox getdilər, gəlib hündür bir dağın yanına çatdılar. Canşah dağa nəzər salanda, orada gözüne bir mərmər lövhə deydi, üstündə bu sözlər yazılmışdı: "Ey bu torpağa qədəm basan, sən burada meymunların sultanı olacaqsan, əgər dağın sağ tərəfindəki yolla getsən (bil ki, üç aylıq yoldur) onların əlindən xilas ola bilməyəcəksən. O yolda sən qabağına vəhşi heyvanlar, quleybanılar, maridlər, ifritlər çıxacaq, axırda gəlib dünyanı əhatə eləyən dəryanın kənarına çatacaqsan. Əgər sol tərəfdəki cığırla getsən, bil ki, ora dörd aylıq yoldur. Əvvəlcə gəlib qarışqa dərəsinə çatacaqsan. Orada qabağına hündür bir dağ çıxana kimi özünü o qarışqalardan gözlə. O dağ təndir kimi zəbanə çəkir. Onun üstüylə on gün yol gedərsən..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Canşah mərmər lövhəsinin üstündə yazılanları görüb ərz elədiyimiz sözləri oxudu. Axırda bu sözlər yazılmışdı: "Sonra sən qabağına bir çay çıxacaq, onun suyu o qədər iti axır ki, baxanda adamın gözləri qamaşır.

Həmən çay şənbə günləri quruyur. Çayın kənarında bir şəhər görəcəksən, o şəhərin sakinlərinin hamısı Məhəmməd dinini rədd eləyən yəhudilərdir, içərilərində bir nəfər də müsəlman yoxdur. Həmən torpaqda o şəhərdən başqa şəhərə rast gəlməzsən. Hələlik nə qədər ki, sən meymunların içərisindəsən, onlar quleybanılara üstün gələcəklər. Özünə də məlum olsun ki, bu mərmər lövhəsinin üstündə Davud oğlu Həzrət Süleyman yazı yazdı (onların hər ikisinə Allah rəhmət eləsin!)"

Canşah bu yazını oxuyanda hönkür-hönkür ağladı, sonra məmlüklərə mərmər lövhəsinin üstündə nə yazıldığını başa salıb yola düzəldi, meymunların döyüşçüləri də onu araya alıb birlikdə hərəkət elədilər. Meymunlar düşməne üstün gəldiklərinə çox sevinirdilər, hamısı qalaya qayıtdı. Canşah il yarım qalada qalıb meymunlara sultanlıq elədi. Günlərin bir günü o, meymunların qoşunlarına əmr elədi ki, hazırlaşın ova çıxacağıq. Bəli, meymunlar öz atlarına mindilər. Cahanşah da məmlüklərlə birlikdə atlandı. Qaladan çıxıb bərrü-biyabanda neçə gün yol getdilər, neçə yerlərdən keçdilər, axırda gəlib qarışqa dərəsinə gedən cığıra çatdılar. Canşah mərmər lövhəsinin üstündə yazılan nişanlardan oranı tanıyıb məmlüklərə əmr elədi atlardan düşsünlər, onlar düşdülər, meymunların döyüşçüləri də atlardan düşdülər. Onlar on gün orada qalıb yeyib-içməklə məşğul oldular.

On gündən sonra Canşah gecə məmlüklərlə tək qalanda onlara dedi: "Mən istəyirəm ki, biz buradan qaçıb qarışqa dərəsindən keçək, gedək yəhudilər şəhərini tapaq. Bəlkə Allah kömək oldu, bu meymunların əlindən qurtarıdım. Ondan sonra çıxıb gedərik öz məmləkətimizə". Məmlüklər cavab verdilər: "Buyruq sənidir!" Canşah gözlədi, gecədən bir az keçəndən sonra qalxıb geyindi, məmlüklər də qalxdılar, hamısı bir yerdə qılınclarını, xəncərlərini bellərinə bağlayıb bütün yaraqlarını götürdülər. Canşah məmlüklərlə birlikdə qalxıb getməyə üz qoydu. Gecəni şəhərə qədər yol getdilər. Meymunlar yuxudan oyanıb gördülər ki, nə Canşah var, nə də məmlüklər, o saat başa düşdülər ki, onlar qaçıblar. Belə olan surətdə, meymunlar iki dəstə oldular, bir dəstəsi atlanıb dağın məşriq tərəfindəki cığıra tərəf yollandı, o biriləri də atlarını minib qarışqa dərəsinə yollandılar.

Canşah qarışqa dərəsinə çatanda meymunlar onu aralıdan görüb tez dalınca cümdülər. Şahzadə görəndə ki, meymunlar gəlir, üz qoydu qaçmağa, məmlüklər də ardınca götürüldülər, qaçıb özlərini saldılar qarışqa dərəsinə. Aradan yarım saat keçməmiş, meymunlar onların üstünü aldılar. Elə Canşahı tutub öldürmək istəyirdilər ki, bu vaxt

birdən yerin altından saysız-hesabsız qarışqa çıxdı, başladılar çeyirtkə kimi qaynaşmağa, özü də onların hər biri it boyda idi. Onlar meymunları görcək üstlərinə atılıb çoxunu yedilər; qarışqalardan da ölə az olmadı, ancaq bu davada qarışqalar üstün gəldi. Qarışqa meymunu tutub iki parça eləyirdi, ancaq bir qarışqanın üstünə on meymun düşəndə ona birtəhər zor gəlirdi. Ta gün batana kimi qanlı vuruşma getdi. Hava qaralanda Canşahla məmlüklər fursəti fəvte verməyib qaçıb özlərini dərənin xəlvət yerinə verdilər...

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, axşam olanda Canşah məmlüklərlə birlikdə qaçıb özünü dərənin xəlvət yerinə verdi. Onlar bütün gecəni səhərəcən durmadan qaçdılar. Səhər açılanda meymunlar onları təzədən haqladılar. Bunu görəndə Canşah məmlüklərə qışqırdı: "Onları qılıncdan keçirin". Məmlüklər dərhal qılınclarını siyirib meymunları sağa-sola qırmağa başladılar. Dişləri fil diş boyda nəhəng bir meymun məmlüklərdən birinin üstünə atılıb onu iki parça elədi. Bir dəstə meymun da Canşaha tərəf cumdu. Canşah dərənin qurtaracağına qədər qaçdı; birdən qabağına bir çay çıxdı, çayın qırağında nəhəng bir qarışqa vardı. Qarışqa yaxınlaşmaqda olan Canşahı görəndə irəli çıxıb onun yolunu kəsdi. Elə bu vaxt məmlüklərdən biri özünü yetirdi, qılıncı vurub qarışqanı ortadan böldü. Bunu görəndə qarışqaların döyüşçüləri məmlükün üstünə düşüb onu öldürdülər. Onların başı bu işə qarışanda meymunlar dəstəylə dağdan enib Canşaha tərəf cumdular. İş belə gətirəndə, Canşah cəld paltarını soyunub çaya atıldı, salamat qalan məmlük də onun dalınca getdi. Onlar üzüb çayın ortasına çatanda, Canşahın gözüne o tayda bir ağac dəydi. O, üzüb ağaca yaxınlaşdı, onun budağından yapışib sahilə çıxdı. Ancaq məmlük sudan çıxıb bilmədi, çay onu aparıb qayaya çırpdı, Canşah tək qaldı, paltarını sıxıb günə verdi. O biri tayda meymunlarla qarışqaların arasında təzədən qanlı vuruşma başladı. Ara sakitləşəndən sonra meymunlardan sağ qalanı qayıdıb öz yerlərinə gətdilər.

Meymunlar, qarışqalar öz işlərində olsun, sizə kimdən xəbər verim, Canşahdan. Şahzadə axşama qədər ağlayıb göz yaşı tökdü, qaranlıq düşəndə bir kahaya girib orada daldalandı. Oğlan həm qorxurdu, həm də məmlükləri öləndən sonra tək-tənha qaldığına bərk dərişirdi. O, gecəni mağarada yatdı, səhər açılarda qalxıb yola düzəldi, az getdi, çox getdi, gecəni gündüzə qatdı; acıyanda çöllərdən pəncərə yığıb yedi, axırda gəlib ocaq kimi zəbanə çəkən bir dağın yanına çatdı. Canşah dağa qalxıb xeyli gedəndən sonra qabağına bir çay çıxdı, bu çayın suyu şənbə günəli quruyurdu. Canşah gördü ki, bu böyük çayın o tayında bir şəhər var. Bu, həmin mərmər lövhəsinin üstündə yazılan yəhudi şəhəriydi.

Canşah orada qalıb şənbə gününə kimi gözlədi. Şənbə günü çayın suyu qurudu, şahzadə çaydan keçib yəhudi şəhərinə getdi. Ancaq o, şəhərdə heç kimə rast gəlmədi. Canşah küçəylə gedəndə qabağına bir darvaza çıxdı, o, darvazanı açıb həyəət girdi, gördü ki, bu evin adamlarının hamısı dinməz-söyləməz oturub, heç kim ağzını açıb danışmır. Şahzadə üzünü onlara tutub dedi: "Mən qəribəm, özüm də acam". Evin sakinləri işarə ilə qandırdılar: "Ye, iç, amma danışma!" Canşah onlarda qaldı, yedi, içdi, gecəni də orada yatdı. Səhər açılarda ev sahibi ona salam verib dedi: "Xoş gəlmisin! Sonra da soruşdu: "Haradan gəliirsiniz, səfərin həyanadır?" Canşah yəhudinin bu sözlərini eşidəndə yanıqlı-yanıqlı ağladı, sonra başına gələnəli ona danışib, atasının şəhərindən söz saldı. Yəhudi onun əhvalatına təəccüblə qulaq asıb dedi: "O şəhərin adını biz indiye kimi eşitməmişik, ancaq karvanlarla gələn tacirlərdən eşitməmişik ki, o tərəflərdə Yəmənlə adlanan bir məmləkət var". Canşah cavab verdi: "Tacirlərin sənə dedikləri o məmləkət bizim yerin yaxınlığındadır". Yəhudi dedi: "Karvanla gələn tacirlər söyləyirdilər ki, oradan bura iki il üç aya gəlirlər." Canşah soruşdu: "Karvan bir də nə vaxt gələcək?" Yəhudi cavab verdi: "Gələn il..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Canşah karvanın nə vaxt gələcəyini soruşanda yəhudi cavab verdi: "Karvan

bir də gələn il gələcək". Oğlan bunu eşidəndə dərdi təzələndi, məmlüklərin ölümünü, qohum-qardaşdan ayrı düşdüyünü, bu müddətdə başına gələnlərin hamısını bir-bir yadına salıb o ki var ağladı. Yəhudi ona dedi: "Ey cavan, ağlama, karvan gələncən bizdə qal, yaşa, karvan gələndə səni yola salıx çıxıb öz vətəninə gedərsən". Canşah yəhudinin bu sözlərindən sonra iki ay onun evində qaldı. Hər gün şəhərə çıxıb küçələrdə gəzişdi.

Bir gün Canşah yenə həmişəki kimi şəhərin küçələrində oyana-buyana gəzirdi, birdən gördü ki, bir adam ucadan qışqırıb deyir: "Kim mənim üçün şəhərdən günortaya qədər işləsə, ona min dinar verərəm, bir də gözəl-göycək bir qız". Ancaq heç kimdən səs çıxmırdı. Canşah bunu eşidəndə öz-özünə fikirləşdi: "Bu iş qorxulu iş olmasaydı, şəhərdən günortaya kimi işləmək üçün bu adam min dinar pul, əlavə də gözəl bir qız verməzdi". Şahzadə həmin adama yanaşdı dedi: "Mən işlərəm". Kişi bu sözləri eşidəndə oğlanı götürüb hündür bir evə getirdi, onlar içəri girdilər. Canşah gördü ki, burada qarağacdən qayırılmış kürsüdə bir yəhudi taciri oturub. Canşahı gətirən kişi onun qabağında dayanıb dedi: "Ey tacir, düz üç aydır ki, hər gün küçəyə çıxıb car çəkirmən, bu oğlandan başqa razı olan yoxdur".

Kişinin bu sözlərini eşidəndə tacir Canşaha dedi: "Xoş gəlmisən!" Sonra o, yerindən qalxıb oğlanı yaraşıqlı bir otağa apardı, qullara əmr elədi ki, yemək gətirsinlər. Qullar tez süfrə açdılar, hər cür xörəklər gətirib qoydular. Tacirlə Canşah yeyib əllərini yuyandan sonra ortalığa içki gəldi. Bu da qurtaranda tacir ayağa qalxıb onun yanına gözəllikdə tayı-bərabəri olmayan bir qız gətirdi, özünə də kisəyə min dinar pul verib dedi: "O işi ki, sən görəcəksən, onun müqabilində götür bu qızı da, bu pulu da". Canşah pulu alıb qızı öz yanında oturtdu. Tacir ona dedi: "İşi bizim üçün sabah görəcəksən".

Sonra tacir çıxıb getdi. Canşah gecəni qızla yatdı, şəhər olanda durub hamama getdi. Tacir qullarına əmr elədi ki, oğlandan ötrü ipək paltar hazırlasınlar. Qullar gözəl ipək libas götürüb hamama apardılar, gözələdilər, şahzadə çimib çıxandan sonra onu geyindirib evə gətirdilər. Tacir qullara əmr elədi ərğənün, ud gətirsinlər, ortalığa şərab qoysunlar. Qullar hər şeyi hazır elədilər. Tacirlə Canşah bütün günü ta gecə yarisinə qədər içdilər, çalıb oxudular, deyib-güldülər. Sonra tacir öz hələminin yanına getdi. Canşah da şəhərə qədər qızla yatdı. Şəhər açılanda qalxıb yenə hamama yollandı. Şahzadə hamamdan qayıdanda tacir onun yanına gəlib dedi: "Mən istəyirəm ki, sən bizdən ötrü o işi görəsən". Canşah cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!"

Onda tacir qullara əmr elədi iki qatır gətirsinlər; qatırlar hazır oldu, tacir birinə özü mindi, o birinə Canşah mindi, yola düşdülər. Şəhərdən günortaya qədər yol gedəndən sonra gəlib bir dağa çatdılar. Dağ elə uca idi ki, zirvəsinə baxanda adamın gözü qaralırdı. Buraya çatanda tacir qatırdan düşdü. Canşaha da dedi düşsün. Oğlan qatırın belindən düşəndə tacir ona bıçaq, bir də kəndir verib dedi: "Mən istəyirəm sən bu qatırı kəsərsən". Canşah qollarını çırmaladı, ətəyini yıxdı, qatırın yanına gəldi, kəndirle onun dörd əl-ayağını bağlayıb yerə yıxdı, sonra bıçağı götürüb başını kəsdi, dərisini soyub ayaqlarının dördünü də çapdı, başını bədənindən ayırıb hamısını yıxdı bir yana. Onda tacir oğlana dedi: "İndi bunun qarnını yar, gir içinə. Sən ora girəndən sonra mən qatırın qarnını üstəndən tikəcəyəm, bir müddət qalarsan orada, nə gördün – sonra mənə nağıl eləyərsən". Canşah qatırın qarnını yarıb içərisinə girdi. Tacir qatırın qarnını tikəndən sonra oğlanı orada qoyub getdi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, tacir Canşahı qatırın qarnına salıb üstəndən tikəndən sonra onu orada qoyub getdi, dağın aşağısında xəlvət bir yerdə gizləndi. Bir müddət keçəndən sonra nəhəng bir quş yerə şığıdı, qatırın cəmdəyini cayağına alıb qalxdı, dağın başında yerə enib istədi ki, cəmdəyi yesin. Bu vaxt Canşah quşun hənirtisini aldı, qatırın qarnını içəridən cırdı, quş onu görəndə havaya qalxdı, uçub getdi. Canşah cəmdəyin içindən çıxdı, oyana-buyana nəzər saldı. Burada, günün altında quruyub qaxac olmuş insan meyitlərindən başqa heç nə gözüne dəymədi. Canşah öz-özünə dedi: "Allah-təalanın qüdrəti qarşısında hər şey acizdir, həmd olsun onun böyüklüyünə!"

Sonra oğlan aşağıya nəzər salanda gördü ki, tacir dağın ayağında dayanıb ona baxır. Tacir şahzadəni səsləyib dedi: "O yan-yörəndəki daşlardan bir neçəsini yığ at mənə. Sonra yolu sənə göstərəm düşərsən". Canşah oradakı daşlardan iki yüzə qədər yığıb ona atdı. Heç demə, bu daşların hamısı yaqut, ləl-cəvahir imiş. Onları aşağı atandan sonra Canşah tacirə dedi: "İndi yolu mənə göstər". Ancaq tacir ona heç

nə demədi, qiymətli daşları yığıb qatıra yüklədi, çıxıb getdi. Canşah dağın başında tək-tənha qaldı, hönkür-hönkür ağlamağa başladı.

O, bu minval ilə üç gün dağın başında qaldı. Üç gündən sonra ayağa qalxıb dağın üstüylə köndələninə getməyə başladı; tərədən-pencərdən yığıb yeyə-yeyə, iki ay gecə-gündüz yol gedəndən sonra gəlib dağın ətəyinə çıxdı. Gördü uzaqda geniş bir dərə var, orada çoxlu meyvə ağacları bitib, hər yerdə quşlar cəh-cəh vurur. Canşah oranı görəndə çox şad oldu, həmə yerə sarı getməyə başladı, xeyli yol gedəndən sonra gəlib iki qayanın arasına çatdı; buradan çay axırdı. Burada bir müddət gəzib oyan-buyana nəzər saldı. Birdən gözüne hündür bir imarət dəydi.

Oğlan imarətin darvazasına gəlib çatdı, gördü ki, qapıda əlində yaqut əsa, nurani bir qoca dayanıb. Şahzadə salam verdi, qoca onun salamlarını alıb dedi: "Xoş gəlmisən, oğlum, gəl otur". Canşah imarətin darvazası yanında oturdu. Qoca soruşdu: "Söylə görüm, indiyə kimi bəni-adəm ayağı dəyməyən bu yerə haradan gəlib çıxmısan, səfərin hayandır?" Şahzadə qocanın bu sözlərini eşidəndə başına gələn əzab-əziyyətləri yadına salıb yana-yana ağladı, qəhər onu boğurdu. Qoca dedi: "Oğlum ağlama, sən mənim ürəyimi yaraladın!" Sonra qoca ayağa qalxıb yemək getirdi, Canşahın qabağına qoyub dedi: "Ye!" Canşah yeyib əlhəmdüləlah deyəndən sonra qoca ona söylədi: "Oğlum, mən istəyirəm ki, sən öz qəzavü-qədərini mənə danışasan, başına gələnləri nağıl eləyəsən".

Canşah başına gələn əhvalatı danışdı, qocaya rast gələnə qədər çəkdiyi bütün əzab-əziyyəti ona nağıl elədi. Qoca oğlanın söylədiklərini eşidəndə çox təəccüb elədi. Canşah ondan xəbər aldı: "Söylə görüm, bu yerlər, bu böyük imarət kimindir?" Qoca cavab verdi: "Oğlum, məlumun olsun ki, bu yerlər də, imarət də, onun içərisindəkilər də hamısı Davud oğlu Həzrət Süleymanındır (hər ikisinə salam olsun!). Mənim də adım quşlar padşahı şeyx Nasirdir. Bil və agah ol ki, Həzrət Süleyman bu imarəti mənə tapşırıb..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki beş yüz səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, quşlar padşahı şeyx Nasir oğlana dedi: "Bil və agah ol ki, Həzrət Süleyman

bu imarəti mənə tapşırıb, özümə də quşların dilini öyrədir. O, mənə dünyada olan bütün quşların hökmdarı eləyib. İldə bir dəfə quşlar uçub bu imarətin yanına gəlirlər, mən onları burada gözdən keçirirəm, sonra yenə uçub gedirlər". Canşah şeyx Nasirdən bu sözləri eşidəndə hönkürüb ağlaya-ağlaya dedi: "Ey ata, mən necə eləyim ki, buradan gedim öz yerimə-yurduma çıxıb?" Qoca cavab verdi: "Oğlum, məlumun olsun ki, sən Qaf dağının yaxınlığındasan, quşlar uçub bura gələncən gedə bilməyəcəksən. Mən onlardan birinə tapşırıram, səni götürüb aparar öz məmləkətinə. Bu imarətdə mənim yanımda qal, quşlar gəlib çıxana kimi ye, iç, otaqlarda gəz".

Canşah qocanın yanında qaldı. O hər gün gedib vadidə gəzirdi, meyvə yığıb yeyirdi, dərini birtəhər dağıdırırdı. Bu minvalla bir müddət şad-xürrəm ömür sürdü. Vaxt-vədə yetişdi, quşların şeyx Nasiri ziyarət etmək zamanı yaxınlaşdı. Onların tezliklə gəlməyi şeyxə əyan olanda o, ayağa qalxıb Canşaha dedi: "Ya Canşah, al bu açarları, imarətdəki otaqların hamısını aç, göz, bax, ancaq tək bir otaqdan başqa, məbada oranı açasan, əgər açib içəri girsən, heç vaxt xoşbəxtlik görməyəcəksən". O, Canşahı başa salıb, bərk-bərk tapşırırdan sonra çıxıb quşların qabağına getdi. Quşlar şeyx Nasiri görəndə kimi dəstə-dəstə uçub yanına gəldilər, onun əllərini öpməyə başladılar.

Beli, şeyx Nasir burada qalsın, sizə kimdən xəbər verim, Canşahdan. Qoca gedəndən sonra şahzadə ayağa qalxdı, imarətdəki otaqları bir-bir açıb baxmağa başladı. Hamısını açandan sonra gəlib şeyx Nasirin ona qadağan elədiyi otağa çatdı. Bu otağın qapısı onun çox xoşuna gəldi, gördü ki, qapının açarı qızıldandı. Belə olanda, Canşah öz-özünə dedi: "Doğrudan da bu otaq imarətdəki bütün otaqların gözüdür! Görəsən burada nə var ki, şeyx Nasir mənə ora girməyə icazə vermədi? Yox, mən gerek nə olursa olsun girəm bu otağa, görəm onun içərisindəki nədir. Onsuz da alınma nə yazılıb, o olacaq!"

O, qapını açıb içəri girdi. Gördü ki, bura geniş bir hovuzdur. Hovuzun kənarında qızıldan, gümüşdən, bülürdən tikilmiş balaca bir qəsr var, onun pəncərələrinin çərçivələri yaqutdan düzəldilmişdir, döşəməsi başdan-başa yaşıl zəbərəcəddən, ləli-bədəxşandan, zümrüddəndir, bu qiymətli daşlar mərmər kimi yonulub yerə döşənmişdir. Qəsrin qabağındakı hovuz qızıldan hörülmüşdü, içərisi su ilə doludur. Hovuzun ətrafına qızıldan, gümüşdən tökülmüş çərbəcür heyvan, quş heykəlləri düzülmüşdür, onların ağzından su fəvvarə vurur, külək əsəndə onların qulağına dolur, onda heykəllərin həyəsi bu cür səslənməyə başlayırdı. Hovuzun qırağında geniş bir eyvan var, orada tamam daş-qaşa tutulmuş

yaqut taxt qoyulmuşdur, taxtın üstündə yaşıl ipəkdən çadır qurulmuşdur, çadıra qızıl-gümüşdən, daş-qaşdan zinət vurulmuşdur. Onun içərisində bir sandıq var, həməndə sandıqda Həzrət Süleymanın xalçası saxlanır.

Canşah gördü ki, sarayın ətrafı tamam bağ-bağatdır, meyvə ağaclarının dibindən su arxları çəkilib, sarayın dörd yanında qızılgülər açılıb, çiçək çiçəyi çağırır. Meh ədikcə ağacların budaqları asta-asta tərənir. Bu bağda nə ağac desən var. Canşah bunları görəndə çox heyrət elədi. O, bağ, sarayın içərisini gəzib oradakı nadir şeylərə tamaşa etməyə başladı. Oğlan hovuzla nəzər salanda gördü ki, suyun dibindəki daşların hamısı qiymətli daş-qaşdır. O, burada çoxlu qərribə şeylər gördü...

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Canşah bu otaqda çoxlu qərribə şeylər görüb heyret elədi. Sonra o gəlib qəsə girdi, hovuzun qırağındakı eyvanda çadırın içində qoyulmuş taxtda uzanıb xeyli yatdı. Sonra oyanıb ayağa qalxdı, qəsərdən çıxıb kürsüdə oturdu, başladı bu yerin gözəlliyinə heyran-heyran tamaşa etməyə.

Canşah belə oturduğu vaxt birdən ona sarı göyərçinə oxşayan üç quş gəldi. Onlar hovuzun qırağına qondular, bir qədər oynaşandan sonra quş cildlərini soyunub oldular üç aybəniz qız, dünyada onların gözəllikdə təyir-bərabəri tapılmazdı. Qızlar hovuzla girdilər, başladılar üzümə, gülüb oynamağa. Canşah onları görəndə gözəlliklərinə, qəşəngliklərinə, əndamlarının göyçəkliyinə valeh oldu. Qızlar sudan çıxıb bağda gəzməyə başladılar. Canşahın az qaldı ağı başından oynasın. O, yerindən qalxıb qızlara tərəf gəldi, yaxınlaşıb salam verdi. Onlar salama aldılar. Canşah soruşdu: "Ey gözəl xanımlar, siz kimsiz, haradan gəlmisiz?" Kiçik qız dedi: "Biz Allah-təalanın səltənətindən bu yerə gəzməyə gəlmişik". Canşah onların gözəlliyinə heyran olub kiçik qıza dedi: "Mənə rəhm elə, dünyada çox əziyyət çəkmişəm, yazığın gəlsin mənə". Qız dedi: "Bu danışmaları burax, get işinə".

Canşah qızın bu sözlərini eşidəndə hönkürüb ağladı, dərindən ah çəkib bu şəri oxudu:

"Yaşıl geyib, bağda yar seyrə çıxdı.
Zülfü hürküzdü, köksü açıqdı.

Dedim: "Adın nədir?" Dedi o canan:
"Aşıqlar qəlbini alovlandıran".

Ona dər əlindən etdim şikayət.
Dedi: "Sərtir qəlbim, qayadan da sərt".

Dedim: "Daş qayasa qəlbim, ey nigar,
Daşdan su çıxardan yaradan da var".

Qızlar Canşahın bu sözlərinə gülüb, oxumağa, şadyalıq etməyə başladılar oynamağa. Sonra Canşah meyvə dərib gətirdi, onlar yedilər, içdilər. O gecəni şəhərə kimi Canşahla yatdılar. Elə ki, şəhər açıldı, qızlar quş cildlərini geyib göyərçin oldular, uçub gətdilər. Canşah onların uçub gözəndən itdiyini görəndə, az qaldı ağı başından çıxsın. O, bərkdən qışqırdı, qəşş eləyib yerə yıxıldı.

Canşah huşunu itirib yerə sərilmiş qaldı. Bu vaxt şeyx Nasir quşlarla görüşüb geri qayıtdı ki, oğlanı tapıb quşlarla vətəninə yola salsın, ancaq onu görə bilmədi. Onda şeyx Nasir başa düşdü ki, Canşah həməndə otağa girib. Şeyx Nasir quşlara demişdi: "Mənim yanımda cavan bir oğlan var, uzaq məmləkətdən gəlmişdir, mən istəyirəm ki, siz o oğlanı qanadınızın üstünə alıb vətəninə aparasız. Quşlar cavab vermişdi: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Şeyx Nasir Canşahı axtara-axtara gəlib həməndə otağın qapısına çatdı, gördü qapı açıqdır. Şeyx Nasir içəri girdi, gördü Canşah bihuş yığılıb ağacın altına, qoca gedib ətirli su gətirdi, Canşahın üzünə çilədi, oğlan özünə gəlib oyana-buyana baxdı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz onuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şeyx Nasir görəndə ki, Canşah bihuş yığılıb ağacın altına, ətirli su gətirib onun üzünə çilədi, oğlan özünə gəlib sağa, sola nəzər saldı, ancaq öz yanında

şeyx Nasirdən başqa heç kimi görmədi. Onda daha da qəhərlənib bu şəri oxudu:

"Xoş gecədə girdə bir ay kimi gəldi o,
Eyibsizdi, yerindəydi boyu-buxunu.

Gözlərinə qul olmamaq xeyli mahaladı,
Gülə bənzər dodaqları yaqutdan aldı.

Budlarının üstə düşür saçları onun,
O qıvrılan ilanlardan sən qorun, qorun!

Əndamı çox zərifse də, sərtidir rəftarı,
Onda daşdan bir qəlb görür pərəstişkari.

Baxışının oxlarını atanda müjgan,
Serrast vurur atsa belə onu uzaqdan.

Batıl edir hüsnü bütün gözəllikləri,
Yer üzündə nə tayı var, nə bərabəri".

Canşahın söylədiyi şəri eşidəndə şeyx Nasir dedi: "Oğlan, mən sənə demədimmi ki, bu otağı açıb içəri girmə? Yaxşı, oğlum, indi orada nə görmüsən, başına nə gəlib, hamısını aç mənə söyle, əhvalatdan mənə agah elə". Canşah olanları ona danışdı, üç qızla olan əhvalatını nağıl elədi.

Onun bu sözlərini eşidən şeyx Nasir dedi: "Oğlum, bil və agah ol ki, o qızlar cinlərin qızlarıdır. Hər il onlar bura gəlirlər, günortadan keçənə qədər burada oynayıb, əylənirlər, sonra da uçub öz ölkələrinə qayıdırlar". Canşah soruşdu: "Onların ölkəsi haradadır?" Şeyx Nasir cavab verdi: "Oğlum, and olsun Allaha, o ölkənin harada olduğunu mən bilmirəm!"

Sonra da şeyx Nasir dedi: "Dur gedək, özünü ələ al, sakit ol ki, mən səni quşlarla vətəninə yola sala bilim, özü də bu eşqi ürəyindən çıxart". Canşah şeyxin sözlərini eşidən kimi bərkdən qışqırdı, huşunu itirib yerə yıxıldı. Handan-hana ayılıb dedi: "Ey ata, mən o qızları görməmiş vətənimə getmək istəmirəm. Yəqin bil ki, bundan sonra atam-anam bir də yadıma düşməyəcək. Kaş mən sənə qabağında yıxılıb öləydim". Canşah hönkürüb ağlaya-ağlaya dedi: "Aşiq olduğum qızın üzünü heç olmasa ildə bir dəfə görməyə də razıyam!" Sonra o, ah çəkib bu şəri söylədi:

"Kaş ki, uçub gəlməyəydi şux xəyalları,
Eşq əsiri etməyəydi qəlbimi Tanrı!"

Qəlb alışıb yanmasaydı anarkən sizi,
Yanağımı islatmazdı göz yaşım, düzü,

Ürəyimə döz, deyirəm gecə və gündüz,
Ancaq yenə yanır canım odsuz-tüstüsüz".

Canşah bunu deyib şeyx Nasirin ayaqlarına yıxıldı, onun ayaqlarını öpüb ağlaya-ağlaya dedi: "Mənə rəhm elə, Allah da sənə rəhm elər, mənə kömək ol, dərdimə bir çarə qıl!" Şeyx Nasir cavab verib dedi: "Oğlum, Allah özü sənə rəhm eləsin. And olsun xaliqə, mən o qızları tanımıram, ölkələrinin harada olduğunu bilmirəm. Əgər sən onlardan birinə aşiq olmusansa, onda gələn il bu vaxta qədər mənim yanımda qal. Onlar gələn il həmə bu gündə uçub gələcəklər. Qızların gəldiyi gün yaxınlaşanda, bağda bir ağacın dibində gizlənib otur. Elə ki, qızlar hovuzla girib başladılar çimməyə, oynamağa, yerindən çıxıb aşiq olduğun qızın paltarını götür. Qızlar səni görəndə paltarlarını geymək üçün sudan çıxacaqlar, onda paltarını götürdüyn qız işvəli-işvəli üzünə gülüb şirin dillə sənə deyəcək: "Ay qardaş, paltarımı ver geyim, əndamım açıqdır". Əgər sən onun sözüne baxıb paltarını özünə qaytarsan, heç vaxt muradına çatma bilməyəcəksən, çünki o, cildinə girən kimi uçub gedəcək ata-anasının yanına, ondan sonra o qızı bir də heç vaxt görməyəcəksən. Sən paltarı götürəndən sonra vur qoltuğuna, möhkəm saxla, ta mən quşlarla görüşüb qayıdana kimi qıza vermə. Mən gəlib səni onunla barışdıraram. Sonra səni vətəninə yola salaram, qız da sənə gedər. Oğlum, mənim əlimdən bu gələr, bundan artığına gücüm çatmaz..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz on birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şeyx Nasir Canşaha dedi: "Aşiq olduğun qızın paltarını götür, özünə qaytarma, mən quşlarla görüşüb qayıdanacan saxla. Oğlum, mənim əlimdən bu

gələr, bundan artığına gücüm çatmaz". Canşah şeyx Nasirin sözlərini eşidəndə ürəyi sakit oldu. Oğlan gələn ilə qədər şeyx Nasirin yanında qalıb qızların yolunu gözlədi, o, günləri sayırdı. Quşların gəlmək vaxtı çatanda şeyx Nasir Canşahın yanına gəlib dedi: "Qızların barəsində sənə necə demişəm elə də elərsən. Mən gedirəm quşların qabağına". Canşah cavab verdi: "Buyruq sənindir, ey ata, mənim borcum sənə sözünə əməl etməkdir!" Bəli, şeyx Nasir getdi quşları qarşılamağa. Canşah da qalxıb bağa getdi, bir ağacın altına girib gizləndi ki, kənardan baxan onu görə bilməsin.

O, bir gün oturub gözlədi, iki gün gözlədi, üç gün gözlədi, qızlar gəlib çıxmədilər. Canşah başladı narahat olmağa, ağlayıb-sızlamağa. Onun dərddi ürəyindən dərin ahlar qopurdu, oğlan o qədər ağladı ki, axırda huşunu itirdi. Xeyli keçəndən sonra ayıldı, gah göyə baxdı, gah yerə, gah hovuzla, gah da düzə, eşqin atəşindən ürəyi od tutub yanırdı. Elə bu vaxt, birdən üç göyərçin uça-uça ona yaxınlaşdı, hərəsi bir qartal boyda idi. Onlar hovuzun kənarına qonub sağa-sola baxdılar, ancaq bir ins-cins görmədilər.

Onda quşlar soyundular. Dönüb oldular üç qız, girdilər hovuzla, suda oynamağa, gülməyə başladılar. Onlar lüt-ürəyən idilər, əndamları elə bil gümüşdən tökülmüşdü. Birdən böyük qız dedi: "Ay bacılar, qorxuram ki, qəsrə gizlənib bizi pusan olsun". Ortancıl qız cavab verdi: "Ay bacı, bu saraya Həzrət Süleymanın oğluyundan bəri bir ins-cins ayağı dəyməyib". Kiçik qız gülüb dedi: "Qızlar, and olsun Allaha, əgər burada gizlənən varsa, o təkə mənə seçəcək!" Sonra yenə suda oynayıb gülməyə başladılar. Canşahın ürəyi eşqdən titrəyirdi. O, ağacın altında gizlənib qızlara tamaşa eləyirdi, ancaq onlar oğlanı görmədilər. Qızlar paltarlarından aralanıb üzə-üzə hovuzun ortasına çatanda Canşah yerindən sıçradı, ildırım kimi irəli şığıyıb, bir köndüldən min könlə aşiq olduğu kiçik qızın paltarını götürdü. Bu qızın adı Şəmsə idi.

Qızlar dönüb Canşahı görəndə, ürəklərinə vəlvələ düşdü. Onlar lüt-ürəyən bədənələrini suyun altında gizlədib, üzə-üzə hovuzun kənarına yaxınlaşdılar, oğlana tamaşa etməyə başladılar, gördülər ki, onun üzü on dörd gecəlik ay kimi işıq saçır. Qızlar oğlandan soruşdular: "Sən kimdən, buraya necə gəlib Sitt Şəmsənin paltarını götürdün?" Canşah dedi: "Çıxın gəlin yanıma, başıma gələnlərin hamısını sizə nağıl eləyim". Sitt Şəmsə ondan soruşdu: "Sənin başına nə gəlib, niyə mənim paltarımı götürdün, mənə bacılarımın arasında necə tanıdın?" Onda Canşah cavab verdi: "Ey gözümün nuru, sudan çıx, sənə öz

əhvalatımı danışib, başıma gələnlərin hamısını nağıl eləyim; səni necə tanıdığımı söyləyim". Şəmsə dedi: "Ey mənim ağam, gözümün işığı, ürəyimin arzusu, əndamım lüt-üryəndir, paltarımı ver geyim, sonra gəlim sənə yanına". Canşah cavab verdi: "Ey gözəllər sultanı, mən sənə paltarını verib özümü eşq dərdindən öldürə bilmərəm. Mən paltarını ancaq quşlar padşahı şeyx Nasir gələndən sonra verəcəyəm".

Canşahın sözlərini eşitdikdə Şəmsə dedi: "Paltarımı vermirsən, onda bir az kənara çekil, qoy bacılarım sudan çıxıb paltarlarını geyinsinlər, mənə də bir şey versinlər bədənimi örtüm. Canşah dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra şahzadə oradan uzaqlaşdı qəsrə getdi. Şəmsə bacıları ilə birlikdə sudan çıxdı. Bacıları paltarlarını geyindilər. Sonra böyük bacı öz paltarından birini Sitt Şəmsəyə verdi, o da geyindi. Ancaq bu geyimdə Sitt Şəmsə uçub gedə bilməzdi. O, yerindən qalxanda elə bil on dörd gecəlik ay doğdu, ahu ceyran kimi yola düzəlib Canşahın yanına getdi. Qız gəlib gördü ki, oğlan taxtın üstündə əyləşib. Şəmsə ona salam verdi, yaxınlığında oturub dedi: "Ey gülüzlü, sən mənə də öldürdün, özünü də! Yaxşı, öz başına gələnləri bizə nağıl elə, qoy sənəin əhvalatından ağah olaq".

Sitt Şəmsənin bu sözlərini eşidəndə, Canşah höknürüb o qədər ağladı ki, əynində paltarı göz yaşlarından tamam yaş oldu. Onda Sitt Şəmsə başa düşdü ki, bu oğlanın qəlbinə yandıran onun eşqidir. Qız yerindən qalxdı, Canşahın əlindən yapışıb öz yanında oturdu, onun göz yaşını silib dedi: "Ey gülüzlü, ağlama, söylə görüm sənə nə olub?" Canşah başına gələnləri qıza danışdı, gördüklərinin hamısını nağıl elədi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz on ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Sitt Şəmsə Canşaha dedi: "Ey gülüzlü, ağlama, söylə görüm sənə nə olub?" Canşah başına gələnlərin hamısını qıza nağıl elədi. Onun əhvalatını eşidən Sitt Şəmsə ah çəkib dedi: "Ey mənim ağam, əgər sən mənə aşiqsənsə, onda paltarımı ver, geyinib bacılarımla bir yerdə uçum gedim

ata-anamın yanına, mənə bənd olandan sonra nələr çəkdiyini onlara danışım, razılıqlarını alım, sonra bura qayıdım, səni götürüb aparım vətənə". Canşah qızın sözlərini eşidəndə gözlərinin yaşını sel kimi axıdıb dedi: "Allaha rəvadırmı ki, sən mənə günahsız yerə öldürsən?" Qız soruşdu: "Ey ağa, niyə mən səni günahsız yerə öldürürəm?" Canşah cavab verdi: "Ona görə ki, sən paltarını geyib gedən kimi mən öləcəyəm".

Sitt Şəmsə Canşahın sözünə güldü, bacıları da gülüşdülər, sonra Şəmsə ona dedi: "Qoy ürəyin sakit olsun, özün də heç ağlama. Mən hökmən sənə əvə gedəcəyəm!" Bu sözlərdən sonra Sitt Şəmsə Canşahı qucaqladı, onu bağrına basıb qaşlarının arasından, yanağından öpdü. Onlar bir müddət beləcə bir-birinin qolları arasında qalandan sonra aralayıb taxtda oturdular. Sitt Şəmsənin böyük bacısı qəsrə çıxıb bağa getdi, oradan meyvə dərib, gül toplayıb geri qayıtdı, hamısı bir yerdə deyə-gülə yedilər, içdilər, feyziyə oldular. Canşah çox gözəl, göycək oğlan idi, yaraşlıq qəddi-qaməti vardı. Sitt Şəmsə ona dedi: "Ey mənim sevgilim, and olsun Allaha, mənim sənə məhəbbətim bu dünya qədərdir, mən heç vaxt sənədən ayrılmaram". Onun bu sözünü eşidəndə, Canşahın qəddi düzəldi, üzü güldü. Onlar xeyli oynayıb-güldülər, şənəndilər.

Şeyx Nasir quşlarla görüşəndən sonra onların yanına gəldi. Onu görəndə kimi hamı ayağa qalxdı, Şeyxə salam verib əlini öpdülər. Şeyx Nasir qızlara dedi: "Xoş gəlmisiz! Əyləşin". Onlar oturdular. Onda şeyx Nasir Sitt Şəmsəyə dedi: "Bu oğlan doğrudan da bir könüldən min könülə sənə aşiq olub. Səni and verirəm Allaha, ondan muğayət ol. O böyük nəsiləndir, şah oğludur. Onun atası Kabul məmləkətinin hökmdarıdır, külli-ixtiyar sahibidir".

Şeyx Nasirin bu sözlərini cavabında Sitt Şəmsə dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur, hər əmrinə hazıram!" Sonra o, şeyx Nasirin əllərini öpüb onun qabağında dayandı. Şeyx Nasir dedi: "Əgər bu sözlərin doğrudursa, onda Allaha and iç ki, ömrünün axırına kimi bu cavanı aldatmayacaqsan". Sitt Şəmsə and içdi ki, heç vaxt Canşahı aldatmayacaq, özü də ona əvə gedəcəkdir. Qız and içəndən sonra dedi: "Ya şeyx Nasir, bil və ağah ol ki, mən ömrümdə ondan ayrılmaram". Şeyx Nasir Sitt Şəmsənin andına inanıb Canşaha dedi: "Sizin hər ikinizi razılığa gətirən Allaha həmd olsun!" Canşah işin belə düzəldiyinə çox şad oldu. Bundan sonra Canşahla Sitt Şəmsə üç ay şeyx Nasirin yanında qalıb günlərini yemək-icməkdə, deyib-gülməkdə keçirdilər..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

513-cü gecə

Elə ki beş yüz on üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Canşahla Sitt Şəmsə üç ay şeyx Nasirin yanında qalıb günlərini yemək-icməkdə, deyid-gülməkdə, şadlıqda keçirdilər, üç aydan sonra Sitt Şəmsə Canşaha dedi: "Mən istəyirəm ki, çıxıb gedək sənəin vətəninə, sən toy eləyib mənəi alasan, qalıb orada yaşayaq". Canşah cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra oğlan şeyx Nasir ilə məsləhətləşib ona dedi: "Biz mənim vətənimə getmək istəyirik!" O, Sitt Şəmsənin söylədiyi sözləri qocaya çatdırdı. Şeyx Nasir razılıq verdi: "Gedin, ancaq qızdan muğayat ol!" Canşah dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Onda qız paltarını istəyib qocaya dedi: "Ya şeyx Nasir, buna buyur paltarımı versin geyinim". Belə olanda, şeyx Nasir Canşaha söylədi: "Ya Canşah, onun paltarını ver!" Canşah cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!"

O, cəld yerindən qalxıb qəsəə getdi, Sitt Şəmsənin paltarını götürüb özünə verdi. Qız paltarını ondan alıb geyinəndən sonra dedi: "Ey Canşah, min qanadların üstünə, özün də qulaqlarını bərk-bərk tıxa ki, fırlanan tasi-fələyin uğultusunu eşitməyəsən. Mən havaya qalxıb uçanda qanadlarımdan möhkəm tutarsan ki, yıxılmayasan". Bu sözlərdən sonra Canşah qızın qanadları üstünə mindi. Onlar havaya qalxmaq istəyəndə şeyx Nasir Sitt Şəmsəyə dedi: "Dayan, Kabul məmləkətinin harada olduğunu sənə başa salım, qorxuram yolda birdən azasan". Şeyx Nasir Kabul məmləkətinin yerini başa salana qədər qız dayanıb gözlədi, qoca Sitt Şəmsəyə bir də tapşırı ki, oğlandan yaxşı muğayat olsun. Axırda şeyx Nasir onlarla vidalaşdı. Sitt Şəmsə də bacıları ilə xudəhafizləşib onlara dedi: "Siz də qayıdın gedin ata-anamızın yanına, Canşahla mənim əhvalatımı onlara nağıl eləyin".

Sitt Şəmsə bir dəqiqədə ildırım kimi havaya qalxıb gözdən itdi. Onlar gedəndən sonra bacıları da uçub ata-analarının yanına getdilər. Sitt Şəmsə ilə Canşahın əhvalatını onlara söylədilər.

Sitt Şəmsə səhərdən başlamış ta günortadan keçənə kimi uçdu. Canşah onun qanadının üstünə oturmuşdu. Günortadan bir xeyli keçəndə uzaqda bir dərə göründü, orada ağac vardı, çay axırdı. Onda qız Canşaha dedi: "Mən istəyirəm gecəni düşüb bu yerdə qalaq, həm də baxaq görək

orada hansı ağaclar var, nə bitir, nə yetişir". Canşah cavab verdi: "Necə istəyirsən, elə də eləgin".

Qız göydən enib dərəyə düşdü. Canşah Sitt Şəmsənin qanadından enib, onun iki qaşının arasından öpdü. Onlar bir qədər çayın qırağında oturdular. Sonra ayağa qalxıb gözməyə, meyvə yığib yeməyə başladılar. Axsama kimi gəzib hər yana tamaşa elədilər. Qaranlıq düşəndə bir ağacın altında uzanıb sübhə kimi yatdılar. Səhər açılanda Sitt Şəmsə ayağa qalxıb Canşaha dedi ki, qanadının üstünə minsin. Oğlan cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!"

Bəli, Canşah Sitt Şəmsənin qanadlarının üstünə mindi, qız o dəqiqə şahzadəylə birlikdə havaya qalxıb günortaya kimi durmadan uçdu.

Onlar uça-uça gedəndə birdən uzaqdan şeyx Nasirin söylədiyi nişanları gördülər; Sitt Şəmsə bu yerə çatan kimi göydən enib geniş bir çəmənləyə düşdü. Burada çiçək çiçəyi çağırırdı, çöldə ceyranlar oynayırdı, çaylar, arxlar, dəymiş meyvə dolu ağaclar vardı. Qız buraya enəndən sonra Canşah onun qanadının üstündən düşüb iki qaşının arasından öpdü. Sitt Şəmsə oğlana dedi: "Ey mənim sevgilim, gözümün işığı, bilirsenmi nə qədər yol gəlmişik?" Canşah cavab verdi: "Xeyir". Qız dedi: "Otuz aylıq yol keçib gəlmişik". Canşah söylədi: "Allaha çox şükür ki, sağ-salamat gəlib çıxdıq". Sonra oğlan oturdu, qız da onun yanında əyləşdi, başladılar yeyib-icməyə, deyib gülməyə.

Onların başı buna qarışanda yanlarına iki məmlük gəldi, onlardan biri həmə o məmlük idi ki, Canşah balıqçı qayığına minəndə atların yanında qalmışdı, ikincisi Canşahla ovda olan məmlüklərdən idi. Onlar Canşahı görəndə şahzadəni tanıdılar. Salam verib dedilər: "İzin ver gedək atanı muştuluqlayıb, sənəin gəldiyini ona xəbər verək". Canşah cavab verdi: "Gedin, gəldiyimi atama çatdırın, sonra da bizə çadır gətirin. Biz yeddi gün burada qalıb dincələcəyik. Elə ki, pişvazımıza çıxdılar, onda cah-cəlalə şəhərə varid olarıq..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

514-cü gecə

Elə ki beş yüz on dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Canşah məmlüklərə dedi: "Gedin atamın yanına, gəldiyimi ona xəbər verin,

özü də bizə çadır gətirin, biz yeddi gün burada qalib dincələcəyik. Elə ki, pişvazımıza çıxdılar, onda cah-cəlalə şəhərə varid olarıq". Məmlüklər atlandılar, Canşahın atasının yanına gedib dedilər: "Ya qibleyialəm, gözün aydın!" Tayqamus şah məmlüklərin bu sözlərini eşidəndə dedi: "Siz nəylə məni şad eləyə bilərsiz ki? Məgər oğlum Canşah gəlib çıxıbdır?" Məmlüklər cavab verdilər: "Bəli, qibleyialəm, oğlum Canşah uzun ayrılıqdan sonra gəlib, sənin lap yaxınlığında – əl-Kərrani çəmənlindədir".

Məmlüklərin bu sözlərini eşidəndə, padşah elə sevindi ki, şadlığundan qəşş eləyib yerə yıxıldı. Ayılıb özünə gələndə vəzirə çağırıb əmr elədi ki, məmlüklərin hər birinə bir dəst gözəl libas bağışlasın, bəşdir deyincən onlara pul versin. Vəzir dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra o, dərhal ayağa qalxdı, padşahın buyurduğu şeyləri məmlüklərə verib dedi: "Alın bu pulu, paltarı. Yalan-doğru gətirdiyiniz o şad xəbər üçün padşah sizə müştuluc verir". Məmlüklər cavab verdilər: "Biz yalançı deyilik. Bir az bundan qabaq şahzadənin yanında idi, salam verib əllərini öpmüşük. Bizə buyurub ki, ondan ötrü çadır aparaq. O, yeddi gün əl-Kərrani çəmənlində qalib, vəzirlər, əmirilər, səltənətin cümlə əyanları pişvazına çıxana kimi gözləyəcək". Padşah onlardan soruşdu: "Söyləyin görüm, oğlum necədir?" Məmlüklər cavab verdilər: "Sənin oğlunun yanında bir huri var, elə bil şahzadə onu cənnətdən götürübdir".

Padşah bu sözləri eşidəndə, əmr elədi təbiller vurulsun, şeypurlar çalınsın, çar çəkilib şadlıq xəbəri şəhərə yayılsın. Tayqamus şah şəhərin hər tərəfinə atlı qasidlər göndərdi ki, şad xəbəri Canşahın anasına, vəzirlərin, əmirilərin, səltənətinin bütün əyanlarının arvadlarına çatdırıb onları sevindirsinlər. Qasidlər hər yana səpələnib Canşahın gəldi xəbərini şəhər əhlinə yetirdilər. Tayqamus şah da bütün əsgərləri, cəngavərlərlə birlikdə yığılıb əl-Kərrani çəmənlinə yola düşdü.

Canşah Sitt Şəmsə ilə oturmuşdu, birdən gördü ki, bir dəstə əsgər onlara tərəf gəlir. Canşah yerindən qalxıb onların qabağına getdi. Əsgərlər onu görəndə tanıyıb atdan düşdülər, piyada irəliləyib Canşaha salam verdilər, əlini öpdülər. Sonra Canşah əsgərlərin qabağınca gedib atasına yetişdi. Tayqamus şah oğlunu görəndə atın belindən yerə sıçradı, Canşahı bağrına basıb hönkür-hönkür ağladı.

Sonra padşah ata süvar oldu, oğlu da atlandı, əsgərlər, cəngavərlər də onların sağında-solunda yola düşdülər, az getdilər, çox getdilər, gəlib bir çayın kənarına çatdılar. Burada əsgərlər atdan düşüb çadır, alaçıq qurdular, bayraqlar asdılar. Təbiller çalındı, neylər səsləndi, şey-

purlar gurladı. Tayqamus şah əmr elədi ki, qırmızı ipəkdən Sitt Şəmsə üçün ayrıca bir çadır qurulsun. Əmrə o saat əməl elədilər. Onda Sitt Şəmsə ayağa qalxdı, lələk libasını dəyişib öz çadırına getdi, içəri girib əyləşdi. Bir qədərdən sonra Tayqamus şah oğlu Canşahla birlikdə onun yanına gəldi. Sitt Şəmsə padşahı görcək ayağa qalxdı, irəli gedib onun hüzzurunda yeri öpdü. Padşah keçib əyləşdi, oğlunu sağında, Sitt Şəmsəni solunda oturdub qıza dedi: "Xoş gəlmisən!" Sonra o, üzünü oğlu Canşaha tutub dedi: "Söylə görüm, bu müddətdə sənin başına nə gəlib!" Canşah başına gələnlərin hamısını əvvəldən-axıracan ona nağıl elədi. Oğlunun söylədiklərini eşidəndə padşah çox təəccüb elədi, üzünü Sitt Şəmsəyə tutub dedi: "Həmd olsun Allaha ki, səne qüvvət verib, oğlumu mənə yetirmisən! Onun kərəmi böyükdür!.."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz on beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Tayqamus şah qıza dedi: "Həmd olsun Allaha ki, səne qüvvət verib, oğlumu mənə yetirmisən! Onun kərəmi böyükdür! İndi mənim səne bir təklifim var: "Ürəyin nə arzu eləyir məndən istə, sənin xətrinə nə iltimasın olsa – hazıram". Sitt Şəmsə dedi: "Arzum budur ki, mənə bağın ortasında bir imarət tikdirəsən, içərisində su axsın". Padşah cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!"

Onlar oturub beləcə söhbət eləyəndə birdən Canşahın anası gəldi, əmirilərin, vəzirlərin, şəhərin adlı-sanlı adamlarının arvadları da onun yanına gəldilər. Oğlu Canşah onu görəndə kimi çadırdan çıxıb anasını qarşıladı. Onlar qucaqlaşib öpüşdülər. Canşahın anası sevindiyyindən ağlaya-ağlaya bu şəri dedi:

"Elə bir sevincə qovuşdum ki, mən,
Axdı göz yaşlarım səadətimdən.

Gözüm ağlamağı eləyib adət,
Həm sevinc ağladır məni, həm də dörd".

Onlar ayrılıq müddətində nələr çəkdiklərini, necə darıxıb qəmləndiklərini bir-birinə nağıl elədilər. Sonra Canşahın atası öz çadırına getdi, Canşah da anasıyla öz çadırlarına keçdilər. Onlar oturub söhbət elədikləri vaxt qasidlər gəldilər, Sitt Şəmsənin buraya gəldiyini xəbər verib Canşahın anasına dedilər: “Şəmsə səni salamlamaq üçün piyada hüzuruna gəlir”. Bunu eşidəndə Canşahın anası ayağa qalxdı, Sitt Şəmsəni qarşılayıb onunla görüşdü. Bir müddət oturub söhbət eləyəndən sonra Canşahın anası Sitt Şəmsəylə ayağa qalxıb vəzirlerin, əmirlərin, ayanların arvadlarıyla birlikdə Sitt Şəmsənin çadırına gətdilər, içəri girib orada da xeyli oturdular. Tayqamus şah da hamıya çoxlu xələt payladı, rəyyəti sevindirdi. Oğlunu sağ-salamat gördüyündən şadlığı yerə-göyə sığmırdı.

Onlar on gün həməm yerdə qalıb yeyib-ıçməklə, deyib-gülməklə məşğul oldular. Sonra padşah qoşuna əmr elədi ki, hazırlaşib şəhərə yola düşsünlər. Tayqamus şah ata süvar oldu, qoşun əhli də atlanıb onu dövrəyə aldı, vəzirler, əmirler sağında, solunda yola düşdülər, o qədər gətdilər ki, gəlib çatdılar şəhərə. Canşahın anası ilə Sitt Şəmsə öz saraylarına gətdilər, şəhər gözəl bəzədilmişdi, təbiller çalınırdı, şəhərin hər yerinə gözəl parçalar çəkilmişdi, küçələrdə atların ayaqları altına ipək parçalar, xaralar döşənmişdi. Səltənətin ayanları sevindiklərindən nə nadir şeyləri vardı hamısını zahirə çıxartmışdılar, baxanda adamın göz-ləri qamaşırdı. Dilənçilərin, yolçuların, fəqir-füqəranın qarnını doyurdular, düz on gün hər yanda böyük toy-bayram oldu. Sitt Şəmsə də bu bəsatı görüb çox şad oldu.

Sonra Tayqamus şah bənnaları, memarları, mahir ustaları yığdırıb əmr elədi ki, bağıın içərisində saray tiksinlər, onlar “baş üstə” deyib işə başladılar. Canşah saray tikilməsi barədə əmr verildiyini eşidəndə bənnalara buyurdu ki, ağ mərmerdən bir sandıq düzəlsinlər. Sandıq hazır olanda Canşah Sitt Şəmsənin geyib uçuğu paltarını onun içərisinə qoyub sarayın bünövrəsinə basdırdı, bənnalara əmr elədi mərmer sandığın üstündə sarayın sütunları ucaldılsın.

Saray tikilib hazır olanda içərisinə xəlilər, gəbələr döşəndi. Bağıın ortasında ucalan bu saray çox gözəl idi, içərisində su arxları keçirdi.

Tayqamus şah Canşaha toy elədi. Misli görünməmiş bir bayram oldu. Sitt Şəmsəni təzə saraya köçürdülər. Orada olanların hamısı dağılışıb getdi. Sitt Şəmsə saraya qədəm basanda özünün uçub gələndə geydiyi lələk paltarının iyini duydu...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz on altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Sitt Şəmsə saraya qədəm basanda özünün uçub gələndə geydiyi lələk paltarının iyini duydu, o saat da bildi ki, onu hara qoyublar. Qız paltarını götürmək fikrinə düşdü. O, gecə yarısı Canşahı yuxuya verib qalxdı, saray sütunlarının altında basdırılan mərmer sandıq olan yerə gəlib oranı qazmağa başladı. Xeyli qazandan sonra mərmer sandığı gördü. Onun üstünə əridilib tökülən qurğuşunu qopartdı, paltarını götürüb geydi, o saat da uçub havaya qalxdı. Sitt Şəmsə sarayın damına qonub həyətdəki adamlara dedi: “Gedin Canşahı bura çağırın, onunla vidalaşmaq istəyirəm”.

Gedib Canşaha məsələni xəbər verdilər. O, tez həyətdə qaçdı, gördü ki, Sitt Şəmsə lələk paltarını geyib qonubdur sarayın damına, Canşah soruşdu: “Sən niyə belə iş tutdun?” Sitt Şəmsə cavab verdi: “Ey mənim sevgilim, gözümün işığı, ürəyimin diləyi, and olsun Allaha, mən səni dünyacan istəyirəm, mən səni öz yerinə-yurduna, öz məmləkətinə gətirib çıxartdığımı, sənin ata-ananı gördüyümə çox şad oldum. Əgər mən səni istədiyim kimi sən də mənə istəyirsənsə Təkninə, Cəvahir qalasına gəl”.

Sitt Şəmsə bunu deyib o dəqiqə havaya qalxdı, uçub ata-anasının yanına getdi. Canşah qızın sözlərini eşidəndə az qaldı bağı çatlasın, o, huşunu itirib yerə yıxıldı. Adamlar Canşahın atasının yanına qaçıb əhvalatı ona xəbər verdilər. Padşah atlanıb təzə tikdirdiyi saraya, oğlunun yanına gəldi, gördü ki, Canşah yıxılıb yerə, Tayqamus şah höknürüb ağladı, başa düşdü ki, oğlu Sitt Şəmsəyə bir könüldən min könülə aşiq olub. O, Canşahın üzünə güləb çilədi, oğlan özünə gəlib gözələrini açanda gördü ki, atası yanındadır. O, arvadından ayrı düşdüyünə ağladı. Atası soruşdu: “Oğlum sənə nə olub?” Canşah cavab verdi: “Ey ata, bil ki, Sitt Şəmsə cinlər padşahının qızıdır, mən onu canımdan artıq istəyirəm, gözəlliyinə aşiq olmuşam. Onun uçanda geydiyi paltar mənə idi. O paltarsız uça bilmir. Mən onun həmin paltarını mərmer sandığın içərisinə qoyub gizlətmişdim. Üstünə qurğuşun əritdirib tökdürəndən sonra, sandığı sarayın bünövrəsinə qoydurmuşdum. Sitt Şəmsə bünöv-

rəni qazıb paltarını götürüb geyibdir. Uçub qonmuşdu sarayın damına. Oradan mənə dedi: "Mən səni sevirəm, səni getirib çıxartdım öz torpağına, öz məmləkətinə, atanla, ananla görüşdün. İndi əgər mənə istəyirsənsə, gəl Təknivə, Cavahir qalasına, mənim yanıma". Sonra da sarayın damında havaya qalxaraq uçub getdi". Tayqamus şah dedi: "Ey oğlum, qəm eləmə, biz məmləkətləri gəzib səyahət eləyənləri, tacirləri yığıb onlardan həmə qalanın yerini soray elərik, elə ki, harada olduğunu öyrəndik, oraya yola düşüb Sitt Şəmsənin ata-anasının yanına gedərik, Allah-təalaya yalvarırıq, onlar öz qızını sənə verər, götürüb gələrsən".

Sonra padşah həmə saat, həmə dəqiqə gedib dörd vəzirini hüzuruna çağırırdı dedi: "Şəhərdə olan bütün tacirləri, səyyahları toplayın, onlardan Təkninin, Cavahir qalasının yerini soraylaşın, kim onun harada olduğunu desə, yolunu salıq versə, ona əlli min dinar verəcəyəm". Vəzirlər cavab verdilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra onlar həmə saat gedib padşahın buyruğuna əməl elədilər. Başladılar şəhəri gəzib tacirlərdən, ölkələr görmüş səyyahlardan Təknini, Cavahir qalasını xəbər almağa, ancaq heç kimdən bir şey öyrənmə bilmədilər, kəpəşman padşahın yanına gəlib məsələdən onu hali elədilər. İş belə olanda, padşah əmr elədi gözəl kənziləri, çalmağı, oxumağı bacaran qızları, könül açan, şahlara layiq gözəlləri oğlu Canşahın yanına gətirsinlər, bəlkə başı qarışa, Sitt Şəmsəni yadından çıxarda. Padşahın buyurduğu qızları Canşahın yanına gətirdilər.

Bundan sonra Tayqamus şah bütün ölkələrə, cəzirelərə adamlar göndərdi ki, gedib Təkninin, Cavahir qalasının yerini soruşub öyrənsinlər. Gedənlər iki ay müddətində hər yeri gəzib soraylaşdılar. Ancaq Təkninin, Cavahir qalasının harada olduğunu deyən olmadı. Onlar geri qayıdıb bunu padşaha xəbər verdilər. Padşah höknürüb ağladı, sonra qalxıb oğlunun yanına getdi. Gördü ki, Canşah kənzilərin, qaravaşların ərgənün, səntirə çalan qızların arasındadır, ancaq o, yenə də Sitt Şəmsəni yadından çıxartmayıb. Padşah ona dedi: "Ey oğlum, mən o qalanın yerini bilən bir adam tapdıra bilmədim, ancaq sənənin yanına Sitt Şəmsəndən də gözəl qızlar gətirmişəm". Canşah atasının bu sözlərini eşidəndə ağlayıb göz yaşlarını sel kimi axıtdı. O, bu şəri dedi:

"Dözümüm qalmayıb, qalıb məhəbbət,
Məni ağır dərde salıb məhəbbət.

Haçan görəcəyəm Şəmsəni, haçan,
Külə döndəribdir cismimi hicran".

Tayqamus şahla Hind padşahı arasında böyük ədavət vardı. Bir vaxt Tayqamus şah onun üstünə gedib, adamlarını qırıb, var-dövlətini talan eləmişdi. Hind padşahının adı Qafid şah idi. Çoxlu əsgəri, cəngavəri vardı, min nəfər pəhləvanı vardı ki, hər biri min qəbiləyə başçılıq eləyirdi, hər qəbilədə dörd min atlı olurdu. Onun dörd vəziri vardı; Qafid şahın ixtiyarında şahlar, əyanlar, əmirlər vardı. O, minlərlə şəhərə hökmranlıq eləyirdi. O şəhərlərin hərəsində min qala tikilmişdi. Çox güclü, çox qəzəbli padşah idi, qoşununu yer-göy tutmurdu.

Hind padşahı Qafid eşitdi ki, Tayqamusun başı oğlunun eşq macərasına qarışmış, məmləkətin işlərinə fikir vermir, qoşunlarının sayı azalıb, özü də oğlunun fikrini çəkməkdən çox əldən düşüb. Belə olan surətdə, Qafid şah vəzirləri, əmirləri, əyanları çağırırdı onlara dedi: "Məgər yadınızdan çıxıb ki, Tayqamus şah bizim torpağa basqın elədi, mənim atamı, qardaşlarımı öldürdü, xəzinəmizi çapıb apardı? İçərimizdə elə bir adam tapılmaz ki, Tayqamus şah onun yaxın adamlarını öldürüb, var-dövlətini talan eləməsin, arvadlarını əsir aparmasın. Mən bu gün eşitmişəm ki, onun başı oğlunun eşq macərasına qarışmışdır. Bizim ondan qisas almağımızın vaxtı çatıb. Hazırlaşın onun üstünə getməyə. Silahlanın, qəfil hücum eləyib başının üstünü alağ. Görək bu davada onun özünü də öldürək, oğlunu da, bütün məmləkətinə, var-yoxuna da sahib olaq..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz on yeddinci gecə oldu. Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Hind padşahı Qafid öz döyüşçülərinə, əsgərlərinə atlanıb Tayqamus şahın üstünə yeriməyi əmr eləyib dedi: "Hazırlaşın onun üstünə getməyə, silahlanın, qəfil hücum eləyib başının üstünü alağ. Fərsəti fəvtə vermək olmaz. Görək bu davada onun özünü də öldürək, oğlunu da, bütün məmləkətinə, var-yoxuna da sahib olaq". Onun bu sözlərini eşidəndə sərkərdələr cavab verdilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra da hücumla hazırlaşmağa başladılar. Üç ay müddətində hazırlıq görüldü.

qoşun toplandı. Əsgərlər, döyüşçülər, cəngavərlər tamam cəm olanda təbiller vuruldu, şeypurlar çalındı, bayraqlar yelləndi. Qafid şah qoşunu çekib yola düşdü. Az getdi, çox getdi, gəlib çatdı Kabul məmləkətinə, Tayqamus şahın torpağına. Onlar bura yetişən kimi, hər yeri çapdılar, taladılar, camaatın namus-qeyrətini ayaqladılar, böyükleri qılncdan keçirib, kiçikləri əsir aldılar.

Xəbər getdi çatdı Tayqamus şaha. O, məsələdən həli olanda bərk qəzəbləndi, vəzirlərini, səltənətinin bütün əyanlarını, əmirlərini çağırır onlara dedi: "Məlumunuz olsun ki, Qafid bizim məmləkətə gəlib, torpağımıza qədəm basıb. Bizimlə dava eləmək niyyətindədir, özünün də o qədər əsgəri, pəhləvanı var ki, sayını-hesabını bir Allah-təala özü bilir. Söyləyin görüm fikriniz nədir?" İçəridəkilər cavab verdilər: "Qibleyi-ələm sağ olsun, fikrimiz budur ki, biz onun qabağına çıxıb vuruşmalıyıq, qovub məmləkətimizdən çıxarmalıyıq". Onda Tayqamus şah adamlarına əmr elədi: "Döyüşə hazırlaşın!" Sonra da onlara dəmir geyim, dəbilqə, qılnc, qalxan paylatdı, igid ərhlərə, pəhləvanlara, cəngavərlərə divan tutan, ölüm gətirən hər cür silahlar verdi. Bəli, əsgərlər, cəngavərlər yaraqlanıb davaya hazır oldular, bayraqlar qaldırıldı, təbiller vuruldu, şeypurlar çalındı, neylər səsləndi.

Tayqamus şah qoşununu götürüb Qafid şahın qabağına yeridi. O, öz əsgərlərlə birlikdə o qədər getdi ki, axırda gəlib Qafid şaha yaxınlaşdı. Tayqamus şah Zəhran dərəsində düşərgə saldı. Burada o, Qafid şaha belə bir namə yazdı: "Ya Qafid şah, salam-duadan sonra yazıb sənə məlum eləyirəm ki, sənə tutduğun iş gədaya layıqdır, əgər sən şah oğlu şah olsaydın, belə iş tutmazdın, hücum çekib mənim məmləkətimə gəlməzdin, adamlarımın varını-yoxunu talan eləyib rəiyyətimin namus-qeyrətini ayaqlamazdın. Bilmirsənmi ki, bu quldurluq, zorakılıqdır? Mən bilseydim ki, sən mənim səltənətimə ayaq basmağa cürət elərsən, əvvəldən sənə qabağına çıxıb qoymazdım məmləkətimi talan eləyərsən. Əgər sən aramıza saldığın bu ədavətdən əl çekib geri qayıtdın, qayıtmısan, qayıtmadın, onda dava qızıqanda mənim meydanıma çıx, qabağımda möhkəm dayan".

Tayqamus şah naməni möhürlədi, qoşunun içərisindən bir nəfər elçi təyin eləyib naməni ona verdi, özünə də bir neçə casus qoşdu ki, orada ələltəndən hər şeyi öyrənsinlər. Elçi naməni götürüb yola düzəldi: o qədər getdi ki, gəldi Qafid şahın düşərgəsinə çatdı, gördü ki, hər yanda çadırlar qurulub, yaşıl ipək bayraqlar yellənir. Çadırların arasında qırmızı ipəkdən böyük bir çadır qurulmuşdu, ətrafında da çoxlu əsgər

vardı. Elçi həməən çadırın yanına gəlib kimin olduğunu adamlardan xəbər aldı. Cavab verdilər ki, o, Qafid şahın çadırıdır. Elçi çadırın içərisinə nəzər saldı, gördü ki, Qafid şah daş-qəşə tutulmuş taxtda oyləşib, vəzirləri, vəkilləri qulluğunda dayanıblar. Elçi naməni göstərdi. Qafid şahın əsgərləri naməni ondan alıb padşaha apardılar. Padşah naməni oxuyub məzmunundan xəbərdar olandan sonra Tayqamus şaha belə bir cavab yazdı: "Ya Tayqamus şah, salam-duadan sonra yenə sənə məlum eləyirəm ki, biz sənədən qisas alıb rüsvayçılığı üstümüzədən götürməliyik, şəhərlərini, kəndlərini tar-mar eləməliyik, böyüklerinizi qılncdan keçirib, kiçiklerinizi əsir almalıyıq. Sabah mən cəng meydanına çıxıb döyüşməyin, vuruşmağın qaydasını sənə göstərəcəyəm". O, naməni möhürləyib Tayqamus şahın elçisinə verdi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz on səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qafid şah Tayqamus şahın yazdığı namənin cavabını onun elçisinə verdi. Elçi naməni alıb geri qayıtdı. Tayqamus şahın hüzuruna gəldi, oylə qabağına yeri öpəndən sonra naməni ona verdi, orada gördüklərini nağıl eləyib dedi: "Ya qibleyi-ələm, orada o qədər atlı var, pəhləvan var, piyada əsgər var, saymaqla qurtarmaz, qoşunun ucu-bucağı görünür". Tayqamus şah naməni oxuyub məzmunundan xəbərdar olanda çox bərk qəzəblənib vəziri Eyn Zərə əmr elədi, atlanıb özüylə min süvari götərsün, gecə yarısı Qafid şahın qoşununun üstünə düşüb hamısını qılncdan keçirsin, vəzir Eyn Zər dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" sonra o, ata süvar oldu, qoşun götürüb Qafid şahın düşərgəsinə getdi.

Qafid şahın da Qətrəfan adında bir vəziri var idi. Padşah ona əmr elədi ki, beş min atlı götərsün, onlarla birlikdə Tayqamus şahın qoşunları olan yerə getsin, hücum eləyib hamısını qırsın. Vəzir Qətrəfan da atlandı, Qafid şahın buyurduğu kimi elədi. Qoşun götürüb Tayqamus şahın üstünə yeridi. Az getdilər, çox getdilər, gecəyarı olanda yol da

yarı oldu. Bu vaxt vəzir Qətrəfan birdən vəzir Eyn Zərə rast gəlib onun üstünə hücum elədi. Qışqırıq qopdu, qanlı döyüş başladı. Səhər açılana kimi vuruşdular, səhər açılana Qafid şahın qoşunu geri dönüb qaçmağa üz qoydu, durma gəldim – birbaşa padşahın yanına.

Qafid şah bunu görəndə qəzəblənib əsgərlərinə dedi: "Ey bəd-bəxtlər, sizə nə üz verib, hanı pəhləvanlarımız?" Əsgərlər cavab verdilər: "Ya sahibi-zaman, vəzir Qətrəfan atlandı, hamımız bir yerdə Tayqamus şahın üstünə yeridik. Az getdik, çox getdik, gecəyarısı yol yarı oldu. Bu vaxt birdən Tayqamus şahın vəziri Eyn Zər qabağımıza çıxdı. O, öz qoşunu, pəhləvanları ilə birlikdə bizə yaxınlaşdı. Zəhran dərsinin yaxınlığında toqquşduq, gözümlü aqmamış, bir də gördük ki, düşmənin qoşunu dörd yanımızı alıb, onlarla üz-üzə, göz-gözə dayanıb gecə yarısından səhərə kimi vuruşduq, qanlı döyüş oldu, çoxlu adam qınıldı. Vəzir Eyn Zər nəre çəkib fillərə əmud endirirdi. Fillər onun zərbəsinə dözməyib geri qayıtdılar, adamlarımızı ayaqlaya-ayaqlaya qaçmağa başladılar. Elə toz qopmuşdu ki, adam bir-birini seçə bilmirdi, qan sel kimi axırdı. Əgər başımızı götürüb bura qaçmasaydıq, birimiz də sağ qalmayacaqdı". Bu sözləri eşidəndə padşah qışqırıb dedi: "Siz heç günəşdən xeyir görməyəsiz, sizi görüm onun qəzəbinə gələsiz!"

Vəzir Eyn Zər də Tayqamus şahın yanına qayıdıb əhvalatı ona nağil elədi. Tayqamus şah çox şad oldu, səfərdən uğurla qayıtdığına görə vəzir Eyn Zəri təriflədi, buyurdu ki, təbiller vurulsun, şeypurlar çalınınsın. Sonra o, qoşununu yoxladı, gördü ki, igid pəhləvanlardan iki yüzü davada öldürülüb.

Qafid şah da təzədən əsgər topladı, qoşun yığdı, ordu düzəldti, düşərgədən çıxdı. Əsgərlər səf-səf düzləndilər. On beş cərgənin hər birində on min süvari vardı. Qafid şahın yanınca fillərə minmiş üç yüz pəhləvan gedirdi. Təbiller vuruldu, şeypurlar çalındı, pəhləvanlar irəli çıxıb başladılar meydan sulamağa.

Tayqamus şah da öz əsgərlərini cərgə-cərgə düzdü, on cərgə əmələ gəldi, hər cərgədə də on min süvari vardı, Tayqamusun sağında, solunda iki yüz pəhləvan gedirdi. Qoşun səflənəndən sonra tərifli cəngavər irəli çıxdı, qoşunlar toqquşdu, atlara meydan darlıq elədi, təbiller vuruldu, neylər çalındı, şeypurlar gurladı. Atların kişnərtisindən, adamların nəresindən qulaq tutulurdu, toz duman kimi hər yanı bürüdü. Səhər açılana qaranlıq düşənə kimi vuruşdular. Qaranlıq düşəndə aralandılar, hər tərəf öz düşərgəsinə çəkildi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağili yarımçıq qoydu.

519-cu gecə

Elə ki beş yüz on doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağilin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qoşunlar bir-birindən aralanıb düşərgələrinə çəkildi. Qafid şah əsgərlərini yoxladı, görəndə ki, beş min adam öldürülüb, çox bərk qəzələndi. Tayqamus da öz qoşununu yoxladı, gördü ki, seçmə igidlərindən üç min adam itirib. Padşahın qəzəbi yerə-göyə sığmadı.

Səhəri gün Qafid şah ikinci dəfə döyüş meydanına çıxdı, bu səfər də keçən dəfəki kimi oldu. Padşahlardan heç biri geri çəkilmək istəmədi. Qafid şah öz əsgərlərinə qışqırıb dedi: "Sizin içərinizdən kim irəli çıxıb döyüş darvazasını bizim üçün açar?" Bu vaxt Bərkik adında çox qəvi bir pəhləvan filin belində onun yanına gəldi, aşağı düşüb padşahın qabağında yeri öpdü, düşmənlə təkbətək vuruşmağa ondan izin istədi. Sonra yenə filin belinə mindi, onu döyüş meydanına sürüb ucadan qışqırdı: "Hanı mənimlə cəngə çıxan, hanı mənə tay, hanı mənə rəqib, çıxsın meydana!"

Tayqamus şah onun bu sözlərini eşidəndə üzünü öz əsgərlərinə tutub soruşdu: "Sizin hansınız bu pəhləvanın qabağına çıxıb bilər?" Bu vaxt döyüşçülərin arasından nəhəng bir süvari ayrılıb atını Tayqamus şahın yanına sürdü, onun hüzurunda yeri öpüb pəhləvanla vuruşmağa rüsxət istədi. Sonra o, Bərkik pəhləvanın yanına yönəldi, ona yetişəndə Bərkik qışqırıb dedi: "Sən kimsən ki, mənə ələ salırsan! Nə cürətlə qabağıma çıxıb mənimlə təkbətək vuruşmaq istəyirsən, adın nədir?" Pəhləvan cavab verdi: "Adım Qəzənfər ibn Kəmhildir". Onda Bərkik dedi: "Hə, mən sənə adını eşitmişəm. Söylə görüm bu pəhləvanların qarşısında mənimlə vuruşa bilərsənmi?"

Bunu eşidəndə Qəzənfər dəmir toppuzu qapdı, Bərkik də qılıncını siyirdi, aralarında amansız bir vuruşma başladı. Bərkik qılıncını Qəzənfərin kəlləsinə endirdi, ancaq zərbə dəbilqəyə dəydi, Qəzənfərə xətər toxunmadı. Belə olanda, Qəzənfər toppuzla Bərkiki elə vurdu ki, xurt-xəşil olub əti filin ətinə qarışdı. Bu vaxt bir başqa adam Qəzənfərin yanına gəldi, qışqırıb ona dedi: "Sən kimsən ki, mənim qardaşımı öldürəsən?" Sonra o, yayı çəkib Qəzənfəri oxla budundan vurdu, ox dəmir libası Qəzənfərin bədəninə mıxladı. Bunu görəndə

Qəzənfər qılıncını siyirib onun başına endirdi, kişi iki parça olub yerə yığıldı, al qana qərç oldu. Qəzənfər də geri dönüb Tayqamus şahın yanına getdi. Qafid şah o saat qoşununa əmr elədi: "Girin meydana, vurun bu süvariləri!"

Tayqamus şah da öz qoşunu ilə irəli yeridi, qanlı vuruşma başladı, nə başlandı: atlar kişnədi, adamlar qışqırırdı, tərifli igidlər qılınclarını siyirib qabağa çıxdılar, atlılar bir-birinin üstünə cumdular, qorxaqlar meydandan qaçdılar. Təbillər vurulur, şeypurlar çalınırdı, adamların qışqırtısından, silahların cingiltisindən başqa heç nə eşidilmirdi. Bu davada pəhləvanlardan ölən çox oldu, sağ qalanı gün qalxana kimi vuruşdu. Gün xeyli qalxanda Tayqamus şah öz əsgərlərlə çadırlarına qayıtdı. Qafid şah da onun kimi elədi. Tayqamus şah adamlarını yoxladı, gördü ki, beş min atlısı öldürülüb, dörd də bayrağı sındırılıb. Bunu görəndə Tayqamus çox qəzəbləndi.

O ki, qaldı Qafid şaha, o da öz qoşununu yoxladı, gördü seçmə igidlərdən altı min atlı öldürülüb, doqquz da bayrağı sındırılıb. Bundan sonra onların arasında dava üç günlüyə dayandırıldı. Sonra Qafid şah bir namə yazıb onu qasidlə it-Fakun şaha göndərdi. Qafid deyirdi ki, Fakun ana tərəfdən ona qohumdur. Fakun şah məsələdən xəbərdar olanda qoşunu toplayıb Qafid şahın yanına yola düşdü..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz iyirminci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dahını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, Fakun şah qoşununu toplayıb Qafid şahın yanına yola düşdü. Tayqamus şah əyləşib eys-ışrətlə məşğul idi. Bu vaxt onun yanına bir adam gəlib dedi: "Uzaqda toz gördüm, bulud kimi qalxıb göyün üzünü alıb". Tayqamus şah bir dəstə əsgərə əmr elədi ki, tez gedib görsünlər o nə tozdur. Əsgərlər cavab verdilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra da çıxıb getdilər, bir azdan geri qayıdıb dedilər: "Padşah sağ olsun, gedib gördük doğrudan da bərk toz qalxıb, bir azdan külək tozu dağıtdı. Toz çəkildə gözümüzə yeddi bayraq deydi, gördük hər bayrağın altında üç min süvari irəliləyir, özləri də Qafid şaha tərəf gedirlər".

İt-Fakun şah Qafid şahın yanına yetişəndə ona salam verib sual etdi: "Sənə nə olub, bu nə davadı ələyirsən?" Qafid şah ona cavab verib dedi: "Sən bilmirsənmi ki, Tayqamus şah mənim düşmənimdir, atamın, qardaşlarımın qatilidir. İndi gəlmişəm onunla vuruşub intiqam alam". Fakun şah dedi: "Gün işığına həsrət qalmayasan". Qafid şah it-Fakun şahın gəldiyinə çox şad olub, onu öz çadırına apardı.

Tayqamus şahla Qafid şah burada qalsınlar, sizə kimdən xəbər verim, Canşahdan. O, iki ay idi ki, atasının üzünü görmürdü, bərk darıxırdı, nigaran idi. Şahzadə özünə qulluq ələyən kənzilərdən birini də yanına buraxmırdı, buna görə də heç nədən xəbəri yox idi. Bir gün nöqərlərdən birini çağıraraq xəbər aldı: "Atama nə olub, nə üçün mənim yanıma gəlmir?" Nöqərlər atasının Qafid şahla olan əhvalatını ona nağıl elədilər. Onda Canşah dedi: "Gedin atımı bura gətirin, atamın yanına gedirəm". Nöqərlər cavab verdilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Gedib atı gətirdilər. At hazır olanda Canşah fikirləşdi: "Mənim başım öz işlərimə qarışıb, yaxşı olar ki, atımı minim, gedim yəhudilərin şəhərinə. Ora çatandan sonra, bəlkə Allah rast saldı, mənə o vaxt işə götürən taciri tapdım. Bəlkə o yenə o səfərki kimi elədi: heç kim öz xoşbəxtliyinin nədə olduğunu bilmir".

Sonra o atlandı, özü ilə min süvari götürüb yola rəvan oldu. Camaat deyirdi: "Canşah atasına köməyə gedir". Onlar axşama qədər yol getdilər, axşam olanda böyük bir çəməndə düşüb gecələdilər. Hamı yuxuya getdi, Canşah gördü əsgərlər xoruldaşırlar, xəlvətcə yerindən qalxdı, qurşağını çəkib atını mindi, üz qoydu Bağdada sarı, çünki yəhudilərdən eşitmişdi ki, iki ildən bir Bağdaddan onların şəhərinə karvan gedir. Canşah öz-özünə deyirdi: "Gedib çataram Bağdada, oradan da karvana qoşulub gedərəm yəhudilər şəhərinə". O, ürəyində belə bir qərara gəlib yoluna davam elədi.

Əsgərlər yuxudan oyanıb gördülər nə Canşah var, nə də atı. Belə olan surətdə, əsgərlər atlandı, oyana-buyana gedib Canşahı axtardılar, ancaq şahzadəni gördüm deyən olmadı. Onda süvarilər onun atasının yanına gedib oğlunun tutduğu işi xəbər verdilər. Bunu eşidəndə Tayqamus şah elə qəzəbləndi ki, az qaldı ağzından od-alov püskürsün. O, başından tacını götürdü, yerə atıb dedi: "Allahın qüdrəti qarşısında hər şey acizdir! Oğlum əlimdən getdi, düşmən də qarşımda dayanıb!" Əmirilər, vəzirilər ona dedilər: "Ey zəmanənin padşahı, xoşbəxtlik həmişə səbrlə gəlir".

Canşah atasından, sevgilisindən ayrı düşdüyünə çox qəmgin olmuşdu, ürəyi yaralı idi, ağlamaqdan az qalırdı gözləri tutulsun, nə gecəsi

gecəydi, nə gündüzü gündüz. Canşah burada qalsın, sizə kimdən deyim, atasından. O gördü ki, qoşunun çoxu qırılıb tərək olub, onda düşmənlə vuruşmaqdan vaz keçib, öz şəhərinə qayıtdı. Şəhərə çatanda darvazaları bağlatdırıb qala divarlarını möhkəmlətdi. Qafid şahın qabağından çəkilib canını orada qurtardı. Qafid şah hər ay şəhərə yaxınlaşırdı, yeddi gün yeddi gecə orada qalıb dava, döyüş gözləyirdi. Ondan sonra əsgərlərini götürüb yaralıların yarasını sağaltmaq üçün öz çadırlarına qayıdırdı. Tayqamus şahın şəhərinin sakinləri də düşməni çəkilib gedəndən sonra silahlarını düzəldib qaydaya salmaqla, şəhər divarlarını möhkəmləndirməklə, daşatan dəzgahları qurmaqla məşğul olurdular. Tayqamus şahla Qafid şah bu minvalla düz yeddi il vuruşdular, aralarında başlanan dava qurtarmırdı...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz iyirmi birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Tayqamus şahla Qafid şah yeddi il bu minvalla vuruşdular.

Onlar burada qalsınlar, sizə kimdən xəbər verim, Canşahdan. Canşah bərrü-biyabanla gecə-gündüz yol getdi, rast gəldiyi şəhərlərdə Təknini, Cavahir qalasını soruşaqladı. Ancaq heç kimdən bir şey öyrənmə bilmədi, hamı deyirdi: “Biz heç vaxt bu cür yer adı eşitməmişik”. Sonra yəhudilərin şəhərini xəbər almağa başladı. Bir tacir ona nağıl elədi ki, həməni şəhər məşriqin qurtaracağındadır. Sonra da dedi: “Bu ay bizimlə gedək Hindistana, Mizraqan şəhərinə, o şəhərdən biz gedəcəyik Xorasan, oradan gedəcəyik Şimun şəhərinə, oradan da Xorəzmə. Yəhudilərin şəhəri Xorəzm yaxınlığındadır. Xorəzmdən ora bir il üç aylıq yoldur”.

Canşah karvan yola düşənə kimi gözlədi, sonra onlara qoşulub getdi Mizraqan şəhərinə. Həməni şəhərə çatan kimi Təknini, Cavahir qalasını soruşmağa başladı, ancan yenə də o şəhəri nişan verən olmadı. Karvan oradan tərpenəndə Canşah da onunla bir yerdə yola düşdü, gəlib Hindistana çatdı, şəhərə girib Təknini, Cavahir qalasını xəbər aldı. Ancaq yenə də bilən olmadı, hamı deyirdi: “Biz heç bu cür yer adı

eşitməmişik”. Canşahın başına yollarda çox bəlalər gəldi, o, çox məşəq-qətlər çekdi, ac qaldı, susuz qaldı. O, Hindistandan çıxıb yola düşdü; az getdi, çox getdi, gəlib Xorasan vilayətinə çatdı, oradan da Şimun şəhərinə getdi. Oraya yetişən kimi yəhudilər şəhərini soruşub xəbər almağa başladı. Burada ona şəhərin yerini nişan verib, nə cür getmək lazım olduğunu başa saldılar. Canşah neçə gün, neçə gecə yol getdi, axırda gəlib vaxtilə meymunların əlindən qaçıb qurtardığı yərə çatdı. Oradan da çıxıb bir xeyli yol gedəndən sonra gəlib yəhudilər şəhərinin yanından axan çayın qırağına yetişdi, burada oturub şənbə gününəcən gözlədi, şənbə günü çatanda Allah-təalanın qüdrətindən çay qurudu.

Onda Canşah çayı addayıb keçən dəfə yanında olduğu yəhudinin evinə getdi. Yəhudinin özü də, külfəti də oğlanın gəldiyinə çox şad olub, onunla xoş-beş elədilər, qabağına yemek-içmək qoyandan sonra soruşdular: “Bəs sən hara getmişdin?” Oğlan cavab verdi: “Allah-təalanın seltənətinə”. Canşah həməni gecəni onlarda qaldı, şəhər olanda qalxıb şəhərə gəzməyə çıxdı, gördü ki, yenə bir adam car çəkib deyir: “Kim mənim üçün yarımca gün işləsə, ona min dinar pul verərəm, üstəlik də nəzənin bir qız”. Canşah irəli yeriyib dedi: “O işi mən görə-rəm”. Kişi ona dedi: “Onda dalımca gəl!”.

Canşah onun dalınca getdi, gəlib birinci dəfə gördüyü yəhudi tacirin evinə çıxdılar. Oğlanı gətirən kişi tacirə dedi: “Bu cavan sənə gördür-mək istədiyin işi görməyə razıdır”. Tacir Canşaha salam verib dedi: “Xoş gəlmisən!” O, oğlanı hərimə apardı, qabağına yemek-içmək qoydu. Canşah yeyib-içəndən sonra tacir ona min dinar verib yanına da gözəl bir kənz gətirdi. O gecəni Canşah həməni kənzilə yatdı. Şəhər açılarda pulu da, kənizi də aparıb birinci kərə evində qaldığı yəhudiye verdi. Sonra yenə ona iş gördürmək istəyən tacirin yanına qayıtdı. Tacir atlandı, yola düşdülər, az getdilər, çox getdilər, gəlib uca bir dağın dibinə çatdılar. Burada tacir ip, bıçaq çıxartdı, onları Canşaha verib dedi: “Atı yıx yərə!” Canşah atı yərə yıxdı, ayaqlarını kəndirle sarıyan-dan sonra başını kəsib dərisini soydu, qıçlarını çapıb ayırdı, tacirin dediyi kimi, qarnını da yarıb, içəlini çıxartdı. Bu işlər görüldəndən sonra tacir Canşaha dedi: “İndi gir atın qarnına; mən qarnı üstəndə tikəcəyəm. Orada nə gördün sonra mənə nağıl elərsən. Haqqını aldığın iş budur”.

Bəli, Canşah girdi atın qarnına, tacir qarnı üstəndə tikəndən sonra atın cəmdəyindən uzaqlaşdı aralıda xəlvət bir yerdə gizləndi. Bir azdan böyük bir quş uça-uça gəlib aşağı endi, cəmdəyi caynağına alıb göyə qaldırdı. Quş uçub dağın təpəsinə qondu, elə təzəcə istəyirdi ki, atın

cəmdəyini dağıdıb yesin, Canşah duyuq düşdü, qarnı yarıb çölə çıxdı. Quş onu görəndə qorxub havaya qalxdı. Canşah ətrafa nəzər saldı ki, görsün tacir haradadır, gördü ki, yəhudi dayanıb dağın aşağısında özü də sərcə boyda, Canşah onu səsləyib dedi: "Ey tacir, nə istəyirsən?" Tacir aşağıdan cavab verdi: "Yan-yörəndəki daşlardan bir neçəsini yığ at bura, sonra yolu sənə göstərərəm, düşüb gəlersən". Canşah qışqırıb dedi: "Beş il bundan qabaq da mənim başıma bu oyunu gətirdin, ac qaldım, susuz qaldım, mən özab-əziyyət çəkdim, çox bəlalara düşər oldum. İndi təzədən məni götürüb gəlmisən bura, istəyirsən axırıma çıxasan! And olsun Allaha, mən sənə heç nə atan deyiləm! Canşah bunu deyib yola düzəldi, quşlar padşahı şeyx Nasirin olduğu yerə sarı getməyə başladı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz iyirmi ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Canşah yola düzəldi, başladı quşlar padşahı şeyx Nasirin olduğu yerə sarı getməyə. Gecə-gündüz durmadan, dincəlmədən yol getdi; gözləri yaşlı, ürəyi dərddi idi, acanda otlardan, meyvələrdən yığıb yedi, susuzlayanda çaylardan su içdi. Axır gəlib Həzrət Süleymanın sarayına yetişdi. Gördü şeyx Nasir əyləşib sarayın darvazası yanında, yaxınına gəlib şeyxin əlini öpdü. Şeyx Nasir onun salamını alıb dedi: "Xoş gəlmisən! Ey oğul, yenə sənə nə üz verib ki, bu yerə gəlib çıxmısan? Axı sən Sitt Şəmsəylə buradan gedəndə üzü güler, ürəyi şad getmişdin?"

Canşah ağladı. Sitt Şəmsə uçub gedəndən sonra başına nə müsibətlər gəldiyini qocaya nağıl elədi, dedi ki, Şəmsə gedəndə mənə dedi: "Əgər məni istəyirsənsə, Təknivə, Cavahir qalasına gəl". Şeyx Nasir oğlanın şikayətinə çox təəccüb eləyib dedi: "Ey oğul, and olsun Allaha, mən o qalanın yerini bilmirəm. And olsun Həzrət Süleymana, ömrümdə belə qala adı eşitməmişəm". Onda Canşah dedi: "Bəs mən nə eləyim, onun həsrətinə dözə bilmirəm". Şeyx Nasir cavab verdi: "Səbr elə, qoy quşlar gəlsin. Təknini, Cavahir qalasını onlardan xəbər alırıq. Bəlkə quşlardan bir şey öyrənə bildik".

Canşahın ürəyi sakit oldu, o, saraya girib, üç qıza rast gəldiyi hovuz olan otağa getdi. Canşah bir müddət şeyx Nasirin yanında qaldı. Günlərin bir günü oğlan oturmuşdu, birdən şeyx Nasir ona dedi: "Oğlum, quşların gəlmək vaxtı yaxınlaşır". Canşah bu xəbəri eşidəndə çox sevindi. Bir neçə gündən sonra quşlar uçub gəldilər. Onda şeyx Nasir Canşaha yaxınlaşıb dedi: "Ey oğul, ayağa qalx, quşların yanına get". Cürbəcür quşlar dəstə-dəstə gəlib şeyx Nasiri salamladılar. Şeyx Nasir, Təknini, Cavahir qalasının yerini onlardan soruşdu, ancaq quşlar bir-bir cavab verib dedi: "Mən ömrümdə o qalanın adını eşitməmişəm". Belə olanda Canşah ağladı, çox qəmgin oldu, huşunu itirib yerə yıxıldı. Onda şeyx Nasir bir iri quşu çağırıb ona dedi: "Götür bu cavanı apar Kabul vilayətinə". Sonra da Kabulun yerini ona nişan verib, yolunu başa saldı. Quş cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Canşah quşun belinə mindi, şeyx Nasir onu xəbərdar eləyib dedi: "Məbadə oyana-buyana əyləşən, yığılıb havada parçalanarsan, qulaqlarını tıxa ki, küləyin, dəryaların gurultusunun sənə xəteri toxunmasın".

Canşah şeyx Nasirin dediklərini yadında saxladı. Sonra quş qanadlanıb onunla bir yerdə havaya qalxdı, bir gün bir gecə uçdu, gəlib oğlanla birlikdə bir yerdə aşağı endi. Bu yerin hökmdarı heyvanat padşahı Bədri idi. Burada quş Canşaha dedi: "Biz şeyx Nasirin nişan verdiyi məmləkətə gedən yoldan azıb qırağa çıxmışıq". Quş Canşahı götürüb yenə də havaya qalxmaq istəyəndə Canşah ona dedi: "Sən çıx get, qoy mən bu yerdə qalım, ya gedib Təknini, Cavahir qalasını taparam, ya da ölüb burada qalaram, məndən öz vilayətimizə getdi yoxdur". Belə olanda, quş onu heyvanat padşahı Bədrinin yanında qoydu, özü uçub getdi. Bədri şah Canşahdan soruşdu: "Ey oğul, bu nəhəng quşun belində haradan gəlirsən?"

Canşah başına gələnlərin hamısını əvvəldən-axıra bir-bir ona nağıl elədi. Heyvanat padşahı oğlanın əhvalatına təəccüblə qulaq asıb axırda dedi: "And olsun Həzrət Süleymana, mən o qalanın harada olduğunu bilmirəm. Hər kim oranın yerini desə, ona ənam verib, səni həməm qalaya yola salaram". Canşah hönkür-höknür ağladı. Aradan bir qədər keçmiş, heyvanat padşahı Bədri onun yanına gəlib dedi: "Qalx oğlum, bu taxtaları götür, onların üstündə yazılanları yadında saxla, elə ki, heyvanlar gəldi, onda onlardan həməm qalanın yerini xəbər alırıq..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

523-cü gecə

Elə ki beş yüz iyirmi üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, heyvanat padşahı Bədri şah Canşaha söylədi: "O taxtaların üstündə yazılanları yadında saxla, elə ki, heyvanlar gəldi, onda onlardan həmə qalanın yerini xəbər alarıq". Aradan bir saat keçməmiş heyvanlar bir-birinin dalınca gəldilər, Bədri şah salam verdilər. Bədri şah Təkninin, Cavahir qalasının yerini onlardan xəbər alanda heyvanlar hamılıqla cavab verib dedilər: "Biz o qalanın harada olduğunu bilmirik, adını eşitməmişik". Canşah onu şeyx Nasirin yanından bura gətirən quşla çıxıb getmədiyinə heyifsiləndi, başladı hönkür-hönkür ağlamağa". Bunu görəndə heyvanat padşahı ona dedi: "Ey oğlum, qəm eləmə. Mənim özümədən böyük bir qardaşım var, adı Şəmmah şahdır. O, Həzrət Süleymanın sözündən çıxdığına görə Həzrət Süleyman onu əsir götürmüşdü. Cinlərin içərisində yaşda ondan, bir də şeyx Nasirdən böyüyü yoxdur. Həmə qalanın yerini bəlkə o bildi. O, bu vilayətdə olan bütün cinlərin hökmdarıdır".

Sonra heyvanat padşahı Canşahı heyvanlardan birinin belinə min-dirib qardaşının yanına yola saldı, özünə də qardaşının üstünə bir namə yazıb verdi ki, oğlandan müğayət olsun. Canşahın mindiyi heyvan o saat yola düzəldi, neçə gün, neçə gecə yol gedəndən sonra onu getirib Şəmmah şahın vilayətinə çıxartdı. Padşahın sarayından aralıda, xəlvət bir yerdə dayandı. Canşah onun belindən düşüb piyada getməyə başladı, o qədər getdi ki, gəlib Şəmmah şahın yanına çatdı. Canşah onun əlini öpüb naməni verdi. Padşah naməni oxuyub məzmunundan hali olandan sonra Canşaha dedi: "Xoş gəlmisən. Ancaq, ey oğul, and olsun Allaha, mən ömrümdə nə o qalanı görmüşəm, nə də adını eşitmişəm!" Canşah bunu eşidəndə çox qəmgin olub ağladı. Onda Şəmmah şah oğlana dedi: "Başına gələnləri mənə danış; söylə görüm kimsən, nəkarəsən, haradan gəlib, hara gəldənsən?"

Canşah öz əhvalatını əvvəldən axıracan ona nağıl elədi. Şəmmah oğlanın söylədiklərinə qulaq asıb buna çox təəccüb qalib dedi: "Ey oğul, mənim ağlım kəsəni, heç ağamız Həzrət Süleymanın özü də ömründə o qalanın adını eşidib üzünü görməyibdir. Oğlum, mən dağda

pirani bir rahib tanıyıram. Hamı onun cadusundan, tilsimindən qorxur. İstədiyi vaxt dua oxuyub cinləri tilsimə salır, ona görə də heç kim onun sözündən çıxmır. Cadularının gücünə bələddirlər. Quşlar, heyvanlar ona qulluq eləyirlər. Bax, mən ağamız Həzrət Süleymanın sözündən çıxdığıma görə o, məni əsir eləmişdi. Orada həmə o rahibdən başqa heç kim mənə üstün gələ bilmirdi, çünki çox güclü cadugər, mahir tilsimçi idi, bunun üçün də mən ona itaət eləməyə başladım. Bil və ağah ol ki, onun dünyada gəzmədiyi, görmədiyi yer yoxdur, bütün yollara, vilayətlərə, şəhərlərə, qalalara bələddir. Mən biləni, ona məlum olmayan bir ölkə tapılmaz. Mən səni göndərəm onun yanına, bəlkə o səne həmə qalanın yerini nişan verə bildi. Əgər o da səne oranın yerini deyə bilməsə, onda heç kəs deyə bilməz, çünki bütün quşlar, heyvanlar hamısı ona itaət eləyir, onun yanına gedir. Özünə üç ağac parçasından bir əsa düzəldib, onu yerə sancır, dua oxuyub birinci parçaya üfürür, onun içərisindənət çıxır, sonra dua oxuyub üfürür ikinci parçaya, onun içindən süd çıxır, elə ki, dua oxuyub üfürür üçüncü parçaya, onun içindən arpa-buğda çıxır, sonra da əsanı yerdən çıxardıb gedir öz vənginə¹. Həmə vəngin adına Almas vəngi deyirlər. O rahib elə mahir sehrbazdır ki, cürbəcür əcaib şeylər düzəldir. Özü də hiyləgərdir, çox pis yalançıdır, adı Yaqmusdur. Bilmədiyi tilsim duası yoxdur. Mən səni dördqanadlı böyük bir quşun belində onun yanına göndərəcəyəm..." Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

524-cü gecə

Elə ki beş yüz iyirmi dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Şəmmah şah Canşaha söylədi: "Mən səni böyük bir quşun belində rahibin yanına göndərəcəyəm". Bu sözlərdən sonra o, Canşahı dördqanadlı nəhəng bir quşun belinə mindirdi. Bu quşun qanadlarının hər biri qırx dirsek uzunluğunda idi, ayaqlarının hər biri filin ayağı boyda idi. Bu quş cəmi ildə iki dəfə uçurdu. Şəmmah şahın Tamşun adında bir nökrəri vardı, o, hər gün həmə quşu yemləməkdən ötrü gedib İraq

¹ Vəng – orobco monastir deməkdir.

vilayətindən iki dəvə oğurlayıb gətirirdi. Bəli, Canşah quşun belinə minəndən sonra Şammah şah quşa ömr elədi ki, oğlanı rahib Yaqmusun yanına aparsın. Quş, Canşah belində, göyə qalxdı, neçə gün, neçə gecə uçandan sonra gəlib Qalalar dağındakı Almas vənginə çatdı. Canşah vəngin yaxınlığında quşun belindən yerə düşdü, gördü ki, rahib Yaqmus kilsədə oturub ibadətlə məşğuldur. Şahzadə onun yanına gəldi, yeri öpüb qabağında dayandı.

Rahib onu görəndə dedi: "Xoş gəlmisən, ey qərib. Söylə görüm bu yerlərə gəlməkdə məramın nədir?" Canşah ağlayıb başına gələn əhvalatı əvvəldən-axıracan ona nağıl elədi. Oğlanın söylədiklərini eşidəndə rahib çox təəccüb eləyib dedi: "Oğlum, and olsun Allaha, mən ömrümdə o qalanın adını eşitməmişəm: mən Nuh peyğəmbərin zamanından bu dünyadayam. Nuh dövründən tutmuş ağamız Həzrət Süleyman ibn Davudun zamanına kimi bütün quşların, heyvanların, cinlərin hökmdarı olmuşam, ancaq elə bir məxluqa rast gəlməmişəm ki, həmə qalanı görmüş olsun. Elə bilirəm ki, heç Süleymanın özü də o yerin adını eşitməyib. Sən, oğlum, səbir elə, quşlar, heyvanlar, cinlər gələndə kimi gözlə. Onlar gələndə sən axtaran qalanı mən hamısından xəbər alaram, bəlkə içərilərdə bir gördüm deyən oldu, o yerin haqqında bizə bir xəbər söylədi".

Canşah rahibin yanında oturub xeyli müddət gözlədi. Günlərin bir günü bütün quşlar, heyvanlar, cinlər rahibin yanına axışib gəldilər. Canşahla rahib Təknini, Cavahir qalasını soraqlaşmağa başladılar. Ancaq onlardan heç biri oranı görmüşəm, ya adını eşitmişəm demədi. Hamı cavabında elə bunu deyirdi: "Mən o qalanı nə görmüşəm, nə də adını eşitmişəm". Belə olan surətdə, Canşah başladı ah-vay eləyib ağlama, Allah-təalaya yalvarıb imdad diləməyə. Elə bu vaxt qara rəngli nəhəng bir quş uçub gəldi; o, quşlardan axırıncısı idi. Göydən yerə enib rahibin əlini öpdü. Rahib ondan Təkninin, Cavahir qalasının yerini xəbər aldı. Quş dedi: "Ey rahib, biz Qaf dağından o tərəfdə böyük bir səhrada Büllur dağında olurduq. Qardaşım əl mən balaca idik. Anamızı, atamızı hər gün uçub gedib bizə yem gətirirdilər. Günlərin bir günü onlar yenə yem dalınca getmişdilər, yeddi gün gəlib çıxmədilər, ac-susuz qaldıq. Səkkizinci gün ağlaya-ağlaya qayıdıb gəldilər. Biz onlardan xəbər aldığımız qədər ləngidiz?" Onlar cavab verib dedilər: "Yolda üstümüzə marid düşdü, bizi tutub apardı Təknini, Cavahir qalasına, Şahlan şahın hüzuruna. Şahlan şah bizi görəndə ikimizi də öldürmək istədi. Ancaq biz yalvarıb dedik: "Körpə balalarımız var".

Onda padşah rəhmə gəlib bizi buraxdı. İndi əgər atam, anam sağ olsaydı, yəqin qalanın yerini deyərkdilər".

Bunu eşidəndə Canşah höknür-höknür ağladı və rahibə belə dedi: "Bu quşa buyur, mənə götürsün, aparsın Qaf dağının o tərəfindəki Büllur dağına, ata-anasının olduğu yuvanı mənə göstərsin". Rahib quşa dedi: "Ey quş, bu oğlan sənə nə desə sözüne baxıb, hər əmrini yerinə yetirərsən!" Quş cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!". Sonra o, Canşahı qanadının üstünə alıb havaya qalxdı, neçə gün, neçə gecə uçandan sonra gətirib Büllur dağına çıxartdı. Yerə enib bir neçə gün orada qalandan sonra Canşahı təzədən qanadının üstünə aldı. Onunla birlikdə iki gün uçdu, gəlib yuvanın olduğu yerə çıxdı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz iyirmi beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, quş Canşahı qanadının üstünə alıb iki gün uçandan sonra gəlib yuva olan yerə çıxdı, orada oğlanla birlikdə aşağı enib oğlana dedi: "Ey Canşah, biz vaxtilə olduğumuz yuva bax budur". Canşah gözlərinin yaşını sel kimi axıdıb quşa dedi: "Mən istəyirəm ki, sən mənə ata-ananın gedib sizə yem gətirdiyi yerə aparasan". Quş cavab verdi: "Baş üstə, ey Canşah, itaət borcumdur!". Sonra oğlanı qanadının üstünə mindirdi, yeddi gün, yeddi gecə uçandan sonra gəlib uca bir dağa çıxdı; ora yetişəndə oğlanı belindən düşürdüb dedi: "Mən daha buradan o yana yer olduğunu bilmirəm".

Bir azdan Canşahı yuxu tutdu, o, dağın başında yatıb yuxuya getdi. Oyananda bir də baxıb gördü ki, uzaqda nəşə parıldayır. Canşah bu işıltını, parıltını görəndə çaşib özünü itirdi, daha bilmədi ki, o, görünən onun indiyə kimi gəlib axtardığı qaladır. Canşahın olduğu dağdan ora qədər xeyli yol vardı. Qala qırmızı yaqutdan tikilmişdi, içərisindəki otaqlar da tamam qızıldandı. Qalanın min qülləsi vardı, hamısı da qızıldan, gümüşdən idi. O qızıl-gümüşü də Zülmət dəryasından çıxartdırmışdılar. Bura başdan-başa qiymətli daş-qaşdan, qızıl-gümüşdən tikildiyinə görə də Təknini Cavahir qalası adlanırdı. Çox böyük qala idi.

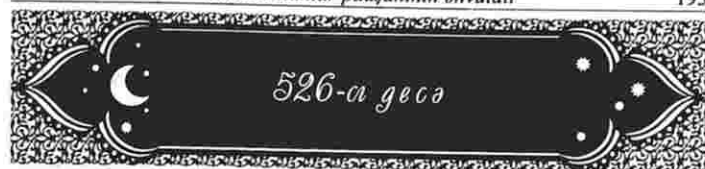
Buranın hökmdarının adına Şahlan şah deyirdilər. Şahlan şahın üç qızı vardı.

Canşah burada qalsın, sizə kimdən deyim, Sitt Şəmsədən. Şəmsə Canşahın yanından qaçandan sonra ata-anasının yanına gəlib Canşahla olan əhvalatını onlara danışdı, oğlanın başına gələnləri nağıl elədi, onun cəlayi-vətən olub dünyanı gözdüyünü, çox möcüzələr gördüyünü xəbər verib Canşahla bir-birlərinə aşiq olduqlarını, aralarında baş verən əhvalatı söylədi. Ata-anası qızın sözlərini eşidəndə dedilər: "Bəni-adəmlə belə iş tutmağı Allah sənə günah buyurub". Sonra Sitt Şəmsənin atası bu əhvalatı özünün cin əsgərlərinə nağıl ələyib onlara dedi: "Hənsiniz bəni-adəmə rast gəlsəniz, o saat tutub mənim yanına gətirin!" Sitt Şəmsə Canşahın onu necə istədiyini anasına nağıl ələyib dedi: "Canşah nə olursa olsun bizə gələcək. Çünki mən onun atasının imarətinin damından uçanda ona demişdim: "Əgər məni istəyirsənsə, onda Təknیه, Cavahir qalasına gələrsən".

Bəli, Canşah uzaqdan gələn işıltını, parıltını görəndə, ayağa qalxıb həməni tərəfə getdi ki, görsün o nədir. Bu vaxt Sitt Şəmsə də nökrərdən birini Kərmus dağına tərəf buyruğa göndərmişdi. Həməni nökr – cin gedəndə birdən bəni-adəm tayfasından olan bir məxlұqa rast gəldi. Cin onu görəndə kimi yaxına gəlib salam verdi. Canşah ondan qorxsada, salamatını aldı. Cin soruşdu: "Adın nədir?" Canşah cavab verdi: "Adım Canşahdır. Mən bir cin qızı tutmuşdum, adı Sitt Şəmsə idi. Ürəyim onun gözəlliyinə, qəşəngliyinə bağlanmışdı, bir könləndən min könlə ona aşiq olmuşdum. Ancaq o, atamın imarətinə qədəm basan kimi məni qoyub qaçdı". Sonra Canşah Sitt Şəmsəylə olan əhvalatını ağlaya-ağlaya cinə nağıl elədi. Marid görəndə ki, oğlan ağlayır, ona ürəyi yandı, odur ki, dedi: "Ağlama, muradına yetməsən. Mələmun olsun ki, Sitt Şəmsə sənə dünyalardan istəyir, sən də ona aşiq olduğunu öz atasına, anasına deyib. İndi Şəmsəyə görə qalada olanların hamısı sənə istəyir. Ürəyini sıxma, gözlərinin yaşını sil". Marid bunu söyləyib Canşahı çiyninə aldı, göyə qalxıb uça-uça gətirib çıxartdı Təknیه, Cavahir qalasına.

Bəli, Şahlan şahın yanına, Sitt Şəmsənin, onun anasının yanına mustuluqçular getdi. Canşahın gəldiyini onlara xəbər verdilər. Onlar bu xəbəri eşidib çox şad oldular. Padşah bütün mühafizlərinə əmr elədi ki, Canşahın pişvazına çıxınsınlar, özü də atlandı, mühafizlərini, ifritlərini, maridlərini götürüb Canşahın qabağına getdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz iyirmi altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, Şahlan şah mühafizlərinin, ifritlərinin, maridlərinin hamısını götürüb Canşahın qabağına getdi. Sitt Şəmsənin atası Şahlan şah Canşaha çatıb onu qucaqladı. Canşah da Şahlan şahın əllərini öpdü. Padşah əmr elədi oğlana əlvən ipəklərdən tkilmiş, zərle, daş-qaşla işlənmiş gözəl libas gətirinsinlər. Sonra özü onun başına ələ bir tac qoydu ki, indiyə qədər bəni-adəm padşahlarından heç biri ona bərabər tac görməmişdi. Şahlan şah buyurdu, Canşaha cinlər padşahlarının atlarının ən yaxşısını gətirdilər. Canşah ata mindi, mühafizlər də sağında-solunda, padşahla yanaşı, cah-cəlalla yola düzəldilər, gəlib sarayın darvazasına çatdılar. Canşah atdan düşdü, gördü ki, bura çox böyük bir imarətdir, divarları tamam qiymətli daş-qaşdan, yaqutdan, qızıl-gümüşdən hörülüb, döşəməsi buillurdan, əlvən rəngli zəbərəcddən, firuzədən. Canşah saraya heyran-heyran tamaşa ələyib ağlamağa başladı. Padşahla Sitt Şəmsənin anası onun göz yaşını silib dedilər: "Ağlama, ağlama, axır ki, muradına yetməsən".

Canşah sarayın ortasına çatanda, orada onu gözəl kənzilər, qullar, nökrələr qarşıladılar, şahzadəni yuxarı başda oturdub qabağına mün-təzir dayandılar. Canşah ömründə, cürbəcür daş-qaşdan, qızıl-gümüşdən tikilmiş bu imarətdən gözəl bir imarət görməmişdi. Şahlan şah öz otağına çəkiləndən sonra kənzilərə, qulluqçulara əmr elədi ki, Canşahı çağırınsınlar, gəlib onun yanında otursun. Gedib Canşahı onun yanına gətirdilər. Padşah ayağa durub oğlanı taxtda öz yanında oturtdu. Süfrə açıldı, yedilər, içdilər, əllərini yudular. Bundan sonra Sitt Şəmsənin anası Canşahın yanına gəlib dedi: "Xoş gəlmisən. Çox əzab-əziyyətdən sonra şükür ki, arzuna çatdın. Yuxusuz gözlərinə indi yuxu gələr. Həmd olsun Allaha sağ-salamat gəlib çıxmısan". O bu sözləri söyləyəndən sonra tez gedib qızı Sitt Şəmsəni Canşahın yanına gətirdi. Sitt Şəmsə oğlana yaxınlaşdı, salam verib əlini öpdü. O, Canşahdan, öz atasından, anasından xəcalət çəkdiyindən başını aşağı salmışdı. Sitt Şəmsənin vaxtilə onunla birlikdə Həzrət Süleymanın sarayında olan bacıları da gəldilər, Canşahla görüşüb əlini öpdülər. Sitt Şəmsənin anası dedi: "Ey oğlum, sən bir də bizə xoş gəlmisən. Mənim bu qızım sənə bəndə

yaxşı iş görməyib. Ancaq sən onun günahından keç, bunu bizə görə eləyib”.

Canşah bu sözləri eşidəndə qışqırıb huşunu itirdi, yerə yığıldı. Padşah onun bu halına təəccüb elədi. Müşk qatılmış güləb gətirib oğlanın üzünə çilədilər. Canşah özünə gəldi, Sitt Şəmsəyə baxıb dedi: “Çox şükür Allaha ki, məni arzuma yetirdi. Ürəyimi yandırır-yaxan odu söndürüb, qəlbimə şəfa verdi”. Sitt Şəmsə dedi: “Səni ömründə oddan zaval görməyən. Canşah, mən istəyirəm ki, ayrıldığımız gündən bəri başına gələnləri mənə danışasan görün bura necə gəlib çıxmısan, axı heç cinlərin də çoxunun Təkninin, Cəvahir qalasının hərada olduğundan xəbəri yoxdur. Biz heç bir padşaha təbə deyilik, ona görə də heç kim buranın adını eşidib üzünü görməyib”.

Canşah ona nə ki üz vermişdi, hamısını danışdı. Atası ilə Qafid şahın arasında olan əhvalatı onlara söylədi. Oğlan yolda başına gələn müsibətləri, gördüyü möcüzələri nağıl eləyib qıza dedi: “Ey Sitt Şəmsə, bu əziyyətlərin hamısını sənin üstündə çəkmişəm!” Onda qızın anası cavab verdi: “İndi arzuna çatmısan. Bundan belə Sitt Şəmsə sənin kənizindir, onu biz özümüz sənin yanına gətirəcəyik”.

Canşah bunu eşidəndə sevindiyyindən bilmədi neyləsin. Sonra qızın anası ona dedi: “Allah qoysa, gələn ay toyunuzu eləyib Sitt Şəmsəni sənin yanına köçürərək, onu da götürüb öz vətəninə gedərsən. Buradan biz sənə min nəfər elə marid verərək ki, orada sən onların lap fərsizinə də əmr eləsən, Qafid şahı bütün adamları ilə birlikdə bir göz qırpımında yox elər. Hər il biz bu cinlərdən sənə göndəririk. Hansına əmr eləsən sənin bütün düşmənlərini qırıb tərk elər...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki beş yüz iyirmi yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Sitt Şəmsənin anası Canşaha dedi: “Hər il biz bu cinlərdən sənə göndəririk, hansına əmr eləsən sənin bütün düşmənlərini qırıb tərk elər”.

Vədə tamam olanda Şahlan şah taxta çıxdı, səltənətinin oyanlarına şəhəri başdan-başa bəzəməyi, yeddi gün, yeddi gecə hər yerdə böyük

toy-bayram olmağı əmr elədi. Onlar cavab verdilər: “Baş üstə, itaət borcumuzdur!” O saat da gedib toya hazırlıq görməyə başladılar. Düz iki ay hazırlıq görüldəndən sonra Sitt Şəmsənin toyu başlandı. Misliləbəbəri görünməmiş bir şənlik oldu, sonra Canşahı Sitt Şəmsənin yanına gətirdilər. Onlar bir yerdə düz iki il şad-xürrəm, xoşbəxt ömür sürdülər, günlərini yeyib-içməklə, deyib-gülməklə keçirdilər.

Günlərin bir günü Canşah Sitt Şəmsəyə dedi: “Sənin atan mənə söz vermişdi ki, biz bir yerdə mənim vətənimə gedəcəyik, bir il orada olacağıq, bir il burada. Bunu onun yadına sal”. Sitt Şəmsə cavab verdi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Elə ki, axşam oldu, qız atasının yanına gedib Canşahın sözlərini ona nağıl elədi. Atası dedi: “Baş üstə, ancaq gələn ayın əvvəlinə kimi səbir elə, sizdən ötrü mühafizlər toplayaq”. Qız geri qayıdıb atası ilə olan söhbətini Canşaha söylədi. Canşah, padşahın dediyi vaxtadan səbir eləyib gözlədi.

Bundan sonra Şahlan şah topladığı mühafizlərə tapşırırdı ki, bundan belə Sitt Şəmsə ilə Canşahın qulluğunda dayansınlar, özlərini də götürüb aparsınlar Canşahın vətəninə. Padşah onlardan ötrü qızıldan taxt-rəvan hazırlatdırıb hər yanına qiymətli daş-qaş düzdürdü. Taxt-rəvanın üstündə əlvən zərxaradan çadır qurulmuşdu. Çadır ləl-cəvahiratla elə bəzədilmişdi, baxanlar valeh olurdu. Canşahla Sitt Şəmsə taxt-rəvana öyləşdilər. Şahlan şah mühafizlərdən dörd nəfərini seçib tapşırırdı ki, taxt-rəvanı götürsünlər. Onlar hərəsi taxtın bir tərəfindən yapışib qaldırdılar. Sitt Şəmsə ata-anası, bacıları, qohumları ilə görüşüb halallaşdı; qızın atası atına minib onları ötürməyə getdi. Mühafizlər taxt-rəvanı apardılar. Şahlan şah onlarla bir yerdə günortaya qədər yol gedəndən sonra dayandılar; mühafizlər taxt-rəvanı yerə qoydular, hamı atdan düşdü, bir-birilə halallaşmağa başladılar. Şahlan şah Canşaha tapşırırdı ki, Sitt Şəmsədən muğayat olsun, mühafizlərə də əmr elədi ki, onların hər ikisinə can-başla qulluq eləsinlər.

Sonra padşah mühafizlərə buyurdu taxt-rəvanı götürüb yola düşsünlər. Sitt Şəmsə atası ilə bir də görüşüb vidalaşdı, Canşah da padşahla xudahafizləşdi. Onlar o tərəfə yola düşdülər, qızın atası da öz adamları ilə geri qayıtdı. Şahlan şah Sitt Şəmsəyə üç yüz gözəl kəniz vermişdi, Canşaha da cin nəslindən üç yüz məmlük bağışlamışdı. Dörd nəfər mühafiz taxt-rəvanı götürdü, havaya qalxdılar, göylə-yerin arasında uçmağa başladılar. Onlar bir gündə otuz aylıq yol keçirdilər; bu minvalla on gün uçdular. Mühafizlərdən biri Kabul məmləkətinə bələd idi. O həmin ölkəni uzaqdan görəndə mühafizlərə dedi ki, orada yerə ensinlər. Həmin şəhər də Tayqamus şahın şəhəri idi. Hamısı orada yerə endi...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

528-ci gecə

Elə ki beş yüz iyirmi səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, mühafizlər Tayqamusun şəhərində Canşahla Sitt Şəmsəni yerə endirdilər. Bu vaxt Tayqamus şah düşmənlərinin qabağında duruş verə bilməyib qaçıb öz şəhərinə girmişdi. Düşmən şəhəri hər yandan üzük qaşı kimi mühasirəyə almışdı. Qafid şah onu hər tərəfdən sıxışdırırdı. Tayqamus şah ondan neçə dəfə aman istəmişdi, ancaq Qafid şah rəhmə gəlmirdi ki, gəlmirdi. Tayqamus şah görəndə ki, Qafid şahın əlindən xilas olmağa heç bir çarə qalmayıb, bu dərddə-qəmə tab gətirə bilməyib özünü öldürmək qərarına gəlmişdi. Tayqamus vəzir-vəkillərlə görüşüb halallaşandan sonra evinə getdi ki, arvadları ilə də halallaşsın. Səltənətin bütün adamları ağlayıb şivən qoparmağa, padşaha yas saxlamağa başladılar.

İşin bu məqamında cin mühafizləri qalanın içərisindəki saraya çatdılar, Canşah onlara əmr elədi taxt-rəvanı qonaq evinin ortasında yerə qoysunlar. Mühafizlər şahzadənin ömrünü yerinə yetirdilər. Sitt Şəmsə, Canşah, kənzilər, məmlüklər taxt-rəvandan düşdülər. Baxıb gördülər ki, bütün şəhər əhli mühasirədədir, hamı dərddə, qəmə qərqlə. Canşah Sitt Şəmsəyə dedi: "Ey qəlbimin sultanı, gözümün nuru, gör bir mənim atam nə günlərə qalib!" Sitt Şəmsə Tayqamus şahı, şəhər camaatını belə vəziyyətdə görəndə cin mühafizlərinə əmr elədi ki, şəhəri mühasirəyə alan əsgərlərin üstünə atılıb onlara amansız divan tutsunlar. Sonra da dedi: "Bir nəfərini də sağ buraxmayın!" Mühafizlərin içərisində Qaradaş adlı birisi vardı, o çox qəzəbli idi. Canşah onu çağıraraq tapşırırdı ki, Qafid şahı əli-qolu zəncirli tutub gətirsin.

Mühafizlər Təknidən gətirdikləri taxtı da götürüb Qafid şahın yanına gətdilər. Onlar uça-uça gəlib bir yerdə aşağı endilər, taxtı yerə qoyub üstündə çadır qurdular. Gecə yarısına kimi orada gözləndilər, gecəyarısı olanda qalxıb Qafid şahın qoşununun üstünə cumdular, qoşunu qırmağa başladılar. Cinlərdən hər biri fillərin belinə minən əsgərlərin səkkizini, onunu birdən götürüb uça-uça göyə qaldırırdı, oradan aşağı buraxanda əsgərlər havada parça-parça olurdular. Kimi də Qafidin əsgərlərini dəmir toppuzla budayırdı. Bu vaxt Qaradaş adlı mühafiz Qafid şahın çadırına gəldi. Onu taxtından götürüb havaya

qalxdı, padşah qorxusundan qışqırıb haray-həşir qoparmağa başladı. Cin onu uça-uça gətirib Canşahın qabağında taxtı üstünə qoydu. Canşah dörd nəfər mühafizə əmr elədi ki, həmə taxtı götürüb göyə qalxsınlar, qoysunlar qalsın havada. Qafid şah bir də gözünü onda açdı ki, gördü göylə yerin arasındadır, bilmədi nə eləsin, başına-gözünə döyə-döyə qaldı.

Qafid şah orada ağlamaqda olsun, sizə kimdən deyim, Tayqamus şahdan... Tayqamus oğlunu görəndə sevindi-yindən az qaldı öl, şadlığından qışqırıb huşunu itirdi, yıxıldı yerə. Tez güləb gətirib üzünə çilədilər. Padşah özünə gəlib gözünü açdı, ata-bala bir-birini bağrına basıb, o ki var ağladılar. Tayqamus şahın cinlərlə Qafid şahın qoşununun vuruşduğundan xəbəri yox idi. Canşah atası ilə görüşəndən sonra Sitt Şəmsə yerindən qalxıb Tayqamus şahın yanına gəlmişdi, onun əlini öpüb dedi: "Ey mənim ağam, sarayın damına çıx, tamaşa elə, gör bir atamın əsgərləri necə vuruşurlar". Bu sözdən sonra padşah Şəmsəyə qalxıb imarətin damına əyləşdilər, mühafizlərin döyüşünə tamaşa etməyə başladılar, gördülər ki, onlar düşmən əsgərlərini sağa-sola qırıb tökürlər. Onlardan biri dəmir toppuzu filə endirəndə fil üstündəki adamlarla əzilib xıncım-xıncım olurdu, adamların cəsədini filin cəsədindən ayırdı ləməklə öldürdü. O biriləri də qaçan adamları dəstə-dəstə bir yerə toplayıb üstlərinə elə qışqırırdılar ki, hamısı o saat ölüb yerə sərilirdi. Mühafizlərdən elələri də vardı ki, iyirmi süvarini birdən götürüb havaya qalxırdı, sonra göyden onları aşağı buraxırdı, hamısı yerə dəyib parça-parça olurdu.

Canşah da atası Tayqamus, arvadı Sitt Şəmsə ilə bir yerdə oturub mühafizlərin vuruşmasına tamaşa eləyirdi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

529-cu gecə

Elə ki beş yüz iyirmi doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Tayqamus şah oğlu Canşahla, onun arvadı Sitt Şəmsə ilə bir yerdə imarətin damına qalxıb cinlərin Qafid şahın əsgərlərlə döyüşünə tamaşa eləyirdi. Qafid şah da yuxarıda taxtda oturmuşdu, oradan bu işlərə baxıb ağlayırdı. Düz iki gün mühafizlər onun qoşunlarını qırırdılar, bir nəfəri də sağ qalmadı. Onda Canşah mühafizlərə əmr elədi ki, Qafid

şahın oturduğu taxtı göydən endirib Tayqamus şahın qalasının ortasında yerə qoysunlar. Mühafizlər ağaları Canşah şahın buyurduğuna əməl eləyib taxtı aşağı endirdilər. Tayqamus şah mühafizlərdən Şamval adlı birinə buyurdu ki, Qafid şahın əl-qolunu zəncirləyib, boynuna xalta keçirsin, özünü də qara qülləyə salıb qapısını bağlasın. O, necə buyurmuşdu, Şamval elə də elədi.

Sonra Tayqamus şah ömr elədi təbiller vurulsun. Canşahın anasının yanına da mustuluqlular göndərdi. Onlar Canşahın anasına oğlunun gəldiyini, sonra da nələr elədiyini xəbər verdilər. Ana bu xəbərdən çox şad oldu, tez atlanıb oğlunu görməyə gəldi. Canşah onu görəndə qucaqlayıb bağrına basdı; anası sevindiyindən qəşş eləyib yerə yığıldı. Gülbə gətirib özünə çilədilər. Ana özünə gəldi, oğlunu qucaqlayıb şadlığından hıçqıra-hıçqıra ağladı. Sitt Şəmsə eşidəndə ki, Canşahın anası gəlib, tez yerindən qalxıb onun yanına getdi, görüşüb qucaqlaşdılar, sonra da söhbət eləməyə başladılar. Tayqamus şah da bu vaxt şəhərin darvazalarını açıdırıb hər yana qasidlər göndərdi, bütün mahala xəbər yayıldı. Padşaha qiymətli xətlər gəlməyə başladı. Ayrı-ayrı vilayətlərin hökmdarları, əmirləri, şahları Tayqamus şahın yanına gəlib oğlunun sağ-salamat qayıtdığı üçün, həm də düşmənlər qalib gəldiyinə görə ona gözyadınları verdilər.

Keyli müddət bu minvalla keçdi, hər yandan onlara qiymətli, nadir xətlər gəldi. Sonra padşah Canşahla Sitt Şəmsəyə təzədən gözəl bir toy elədi, buyurdu ki, şəhər başdan-başa bəzədilsin. Padşah Canşaha xərxaradan gözəl paltarlar geymiş, başdan-ayağa qızıl, daş-qaş içərişində qızlar göstərdi. Canşah Sitt Şəmsənin yanına gedib onu qulluq eləmək üçün yüz gözəl kəməz bağışladı. Bir neçə gün keçəndən sonra Sitt Şəmsə Tayqamus şahın hüzuruna gəldi, Qafid şahın günahından keçməyini ondan xahiş eləyib dedi: "Burax, qoy çıxıb öz vilayətinə getsin. Əgər bundan belə ondan pis bir iş baş versə, mühafizlərdən birinə əmr elərəm, onu oğurlayıb yenə sənə hüzuruna gətirər".

Padşah cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra o, Şamvala buyurdu ki, Qafid şahı onun yanına gətirsin. Çox keçmədi ki, Qafid şahı ayaqları buxovlu, qolları zəncirli onun hüzuruna gətirdilər.

Qafid şah gəlib Tayqamusun hüzurunda yerə öpəndə Tayqamus şah əmr elədi ki, onun qollarını açdılar. Sonra onu axsaq bir yabıya min-dirib dedi: "Məleykə Şəmsə məndən sənə xahişini eləyib. Çıx get öz torpağına. Əgər bir də qabaqkı işlərinə əl atsan, onda məleykə mühafizə göndərəcək, sənə tutub yenə bura gətirəcək". Bu sözlərdən sonra Qafid şah çox pis halda öz ölkəsinə yola düşdü...

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz otuzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qafid şah çox pis halda öz ölkəsinə yola düşdü. Canşah da atası ilə, Sitt Şəmsə ilə birlikdə şad-xürrəm ömür sürdülər.

İki məqbərənin arasında oturan cavan bu əhvalatı Bulukiyyəyə söyləyəndən sonra dedi: "İndi qardaşım Bulukiyyə, həmmən o Canşah mənəm, bunların hamısını mənə başım çəkib". Bulukiyyə bu əhvalata çox təəccübləndi. Sonra Məhəmməd salavatullahın eşqilə dünyanı gəzib dolaşan Bulukiyyə Canşaha dedi: "Ey qardaş, bu məqbərələr kimindir. Nə üçün sən bunların arasında oturub ağlayırsan?" Canşah cavab verdi: "Ya Bulukiyyə, məlumun olsun ki, biz şad-xürrəm ömür sürürdük, bir il bizim ölkədə olurduq, bir il Təknidə, Cavahir qalasında, özümüz də həmişə taxt-rəvanda gedib-gəldik, mühafizlər taxt-rəvanı götürüb yerlə-göyün arasında uça-uça aparırdılar".

Bulukiyyə soruşdu: "Ey Canşah qardaş, söylə görüm sizin vilayətlə o qalanın arası nə qədərlik yol idi?" Canşah cavab verdi: "Biz otuz aylıq yolu bir günə keçib gedirdik, qalaya cəmi on günə çatırdıq. Bu minvalla bir neçə il keçdi. Günlərin bir günü biz yenə səfərə çıxmışdıq. Uça-uça gəlib həmmən bu yerə çatdıq, taxt-rəvanda yerə endik ki, bu cəziredə bir qədər gözək; çayın qırağında oturduq, yeyib-icməyə başladıq. Bu vaxt Sitt Şəmsə mənə dedi: "Bu çayda çimmək istəyirəm". O paltarını soyundu, kəməzlər də soyundular, çaya girib üzünə başladı. Mən kəməzləri orada Sitt Şəmsə ilə oynamaqda qoyub çayın qırağında gəzməyə getdim. Birdən iri bir qılınçalığı o qədər kəməzin içərisində Sitt Şəmsəni seçib onu qıncından vurdu, qız qışqırıb o dəqiqə öldü. Kəməzlər qılınçalığının qorxusundan çaydan çıxıb çadıra qaçdılar, onlardan bir neçəsi Sitt Şəmsənin meyitini götürüb çadıra gətirdi. Mən onun öldüyünü görəndə huşumu itirib yerə yıxıldım. Üzümə su çiləyib mənə ayıltırdılar, özümə gələndən sonra Şəmsənin ölümünə göz yaş töküüb ağlamağa başladım.

Mən mühafizlərə buyurdum ki, taxt-rəvanı da götürüb Sitt Şəmsənin ata-anasının yanına getsinlər, qızın müsibətini onlara xəbər versinlər. Çox keçmədən Sitt Şəmsənin ata-anası bura gəldi. Qızı yuyub kəfəne büküldülər, buradaca dəfn eləyib ona yas tutdular. Onlar

istəyirdilər ki, mən öz vilayətlərinə aparsınlar. Ancaq mən Şəmsənin atasına dedim: "Mənim qəbrimi onun qəbrilə yanaşı qazdır, haçan öldüm, mən burada, onun yanında basdırınsınlar". Şahlan şah mühafizlərdən birinə tapşırırdı, o mənim arzuma əməl elədi. Sonra onlar uçub getdilər, mən də burada qalıb günümü qızın qəbrinin üstündə ağlamaqla keçirirəm. Mənim əhvalatım belədir, buna görə də indi burada, iki məqbərənin arasında oturmuşam. Sonra o, bu şəri oxudu:

Siz gedəndən evimi bilmirəm ev,
Qapımı qonşular da açmırlar.

Görmürəm dostları ətrafımda,
Dəyişibdir, elə bil, gül-gülzar.

Bulukiyyə Cənşahın əhvalatına çox təəccüb elədi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımqıq qoydu.

Elə ki beş yüz otuz birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bulukiyyə Cənşahın əhvalatına çox təəccüb eləyib dedi: "And olsun Allaha, indiyəcən elə bilirdim ki, mən bu dünyada çox gəzib, çox dolaşmışam, ayağım dəyməyən yer qalmayıb, ancaq, vallahi, sənəin əhvalatını eşidəndə, öz gördüklərim yadımdan çıxdı!" Sonra o, Cənşaha dedi: "Ey qardaş, səndən diləyim budur ki, rəhm eləyib mənə salamat bir yol göstərəsən". Cənşah yolu onu göstərdi, Bulukiyyə şahzadə ilə vidalaşdı getdi".

Bütün bu əhvalatların hamısını ilanlar padşahı Hasib Kəriməddinə nağıl elədi. Onda Hasib Kəriməddin ilanlar padşahına dedi: "Bəs sən bu əhvalatları haradan bilirsen?" İlanlar padşahı cavab verdi: "Ey Hasib, məlumin olsun ki, mən iyirmi beş il bundan əvvəl Misir vilayətinə böyük bir ilan göndərmişdim, ona salam-dua naməsi vermişdim ki, Bulukiyyəyə çatdırsın. Həmin ilan gedib naməni Misir torpağındakı qızı Bint-Şamuka verdi. O, naməni alıb birbaşa gedib Qahirəyə çıxdı, orada ondan-bundan Bulukiyyəni soruşub axtarmağa başladı. Axırda onu oğlanın yanına apardılar. İlan onu görəndə salam verib naməni ona çatdırdı. Bulukiyyə naməni oxuyub məzmunundan xəbərdar olandan

sonra ilandan soruşdu: "Səni bura ilanlar padşahı göndərib?" İlan cavab verdi: "Bəli". Onda Bulukiyyə dedi: "Mən sənəinlə bir yerdə ilanlar padşahının yanına getmək istəyirəm, onunla işim var". İlan cavab verdi: "İxtiyar sənindir. İtaət etmək borcumdur!".

Bundan sonra ilan onunla bir yerdə qızının yanına gəlib onunla görüşdü, vidalaşdı onun yanından çıxanda Bulukiyyəyə dedi: "Yum gözlərini!" Oğlan gözlərini yumdu, bir də açanda gördü ki, mən olan dağdadır. Buradan ilan onunla naməni verən ilanın yanına getdi, ona çatan kimi salam verdi. İlan ondan soruşdu: "Naməni Bulukiyyəyə çatdırdın?" O biri ilan cavab verdi: "Bəli, naməni ona çatdırdım, o özü mənimlə bura gəlib. O, bax bu oğlandır". Burada Bulukiyyə irəli yeridi. İlanla salam verib ilanlar padşahını xəbər aldı. O, cavabında dedi: "İlanlar padşahı qoşununu götürüb Qaf dağına gedibdir, bu yerlərə bir də yay gələndə qayıdacaq. O, hər dəfə Qaf dağına gedib qayıdana kimi mənə öz yerində qoyur. Əgər bir istəyən, arzun varsa mənə de, ona əncam çekim". Bulukiyyə dedi: "Arzum budur ki, sən mənə elə bir ot verəsən, onu əzib suyunu içən heç vaxt gücdən düşməsin, saç ağarmasın, ölümün nə olduğunu bilməsin". İlan cavab verdi: "Sən ilanlar padşahından ayrılıb Affanla bir yerdə Həzrət Süleymanın dəfn olunduğu yərə yola düşəndən indiyəcən öz başına gələnləri mənə nağıl eləməsən, o otdan sənə vermərəm".

Bulukiyyə öz əhvalatını əvvəldən-axıracan ona danışdı, Cənşahın başına gələnləri bir-bir nağıl eləyəndən sonra ilana dedi: "Mənim istədiyimi ver, öz vilayətimə" çıxım gedim. İlan cavab verdi: "And olsun Həzrət Süleymana, o otun bitdiyi yərə gedən yolu mən tanıyıram". Sonra o, Bulukiyyəni onun yanına gətirən ilana əmr elədi: "Bunu öz vilayətinə götür apar!" İlan cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Bulukiyyəyə dedi: "Yum gözlərini!" Bulukiyyə gözlərini yumdu, açanda bir də gördü ki, el-Müqəddəm dağdadır, o, yola düzəlib evinə getdi. İlanlar padşahı Qaf dağından qayıdanda öz yerində qoyduğu ilan onun yanına gəldi, salam verib dedi: "Bulukiyyədən sənə salam olsun!". Sonra Bulukiyyənin nağıl elədiklərini, səyahət zamanı gördüklərini, eşitdiklərini, Cənşaha rast gəldiyini ona danışdı.

İlanlar padşahı Hasib Kəriməddinə dedi: "Ya Hasib, Bulukiyyənin haqqında mənə nağıl elədikləri bunlar idi." Hasib dedi: "Ey ilanlar padşahı, söylə görüm, Bulukiyyə Misirə qayıdandan sonra başına nə gəldi?" İlanlar padşahı cavab verdi: "Ey Hasib, məlumin olsun ki, Bulukiyyə əz getdi, çox getdi, gəlib böyük bir dəryanın kənarına çıxdı, burada o, özüylə götürdüyü şirədən ayaqlarına çekdi, başladı suyun üzüylə getməyə, xeyli gedəndən sonra bir cəzirəyə çatdı, gördü bura

behişt kimi bir yerdir, çoxlu meyvə ağacları var, çaylar axır. Bulukiyə cəzirəyə çıxıb orada gözməyə başladı. Bu vaxt qabağına nəhəng bir ağac çıxdı, ağacın yarpağının hərəsi bir gəmi yelkəni boyda idi. Ağaca yaxınlaşanda gördü ki, onun dibində süfrə salınıb, süfrənin üstünə cürbəcür ləziz xörəklər düzüldü, ağacın budağına da tamam ləldən, zümrüddən yaranmış bir quş qonub, onun ayaqları gümüşdən, dimdiyi qırmızı yaqutdan, lələkləri qızıldandı. Bu quş Allah-təalanı mədh eləyib Məhəmməd salavatullaha dualar oxuyur...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

532-ci gecə

Elə ki beş yüz otuz ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bulukiyə cəzirəyə çıxdı, gördü ki, bura behişt kimi bir yerdir, orada oyana-buyanı gəzib dolanmağa başladı, çoxlu əcaib şeylər gördü, ləldən, yaşıl zümrüddən yaranmış, qızıl-lələkli quşa rast gəldi, gördü ki, bu quş Allah-təalanı mədh eləyib Məhəmməd salavatullaha dualar oxuyur.

İlanlar padşahı dedi: “Bulukiyə bu nəhəng quşu görəndə ondan soruşdu: “Sən kimsən, işinin adı nədir?” Quş ona cavab verdi: “Mən cənnət quşuyam. Ey qardaş, bil və ağah ol ki, Allah-təala Həzrəti-Adəmi cənnətdən qovanda, Adəm öz üstünü örtmək üçün oradan dörd yarpaq götürmüşdü. Həmə yarpaqları yerə düşüb, birini qurdlar yeyib, ondan ipək əmələ gəlib, o birini ceyran yeyib, ondan müşk yaranıb, üçüncünü arılar yeyib, ondan bal hasil olub; dördüncü düşüb Hind ölkəsinə, ondan ədviyyat yetişib. O ki qaldı mənə, mən də bütün dünyanı gəzib dolaşırdım, sonra Allah-təala mənə bu yeri qismət elədi. O vaxtdan burada qalmışam. Hər cümə axşamı bu dünyada olan müqəddəslər buraya gəlib gördüyün xörəklərdən yeyirlər. Bu yeməkləri hər cümə axşamı onlara Allah-təala özü göndərir. Sonra süfrə yığılıb cənnətə aparılır. Heç vaxt oradakı yeməklər nə əskilir, nə də dəyişilir...”

Bulukiyə süfrəyə yanaşib yeməyə başladı: doyub əlhəmdüallah deyəndə, birdən əl-Xızır salavatullah oğlanın yanına gəldi. Bulukiyə ayağa qalxdı, ona salam verib getmək istəyəndə quş dedi: “Ey Bulukiyə, getmə, əl-Xızırın yanında otur”.

Bulukiyə əyləşdi, bu vaxt əl-Xızır ona dedi: “Öz işlərindən mənə danış, başına gələn əhvalatı aç söylə”.

Bulukiyə bütün olub-keçənləri əvvəldən-axıracan ona nağıl eləyib, indi əl-Xızır oturmaq söhbət elədiyi bu yerə gəlib çıxana kimi başına gələnləri danışdı. Sonra o, əl-Xızırın soruşdu: “Ey ağa, söylə görüm, buradan Misir ölkəsinə kimi nə qədər yol olar?” Əl-Xızır cavab verdi: “Buradan ora doxsanillik yoldur”. Bulukiyə bunu eşidəndə ağladı, sonra əl-Xızırın ayaqlarına düşdü, əlini öpüb dedi: “Məni bu qərblilikdən qurtar, Allah əvəzini verər!” Əl-Xızır cavab verdi: “Dua elə, Allah-təalaya yalvar, qoy xudavəndi-kərim mənə buyursun, necə ki, ölüb-itməmişən, səni Misrə çatdırım”. Bu sözlərdən sonra Bulukiyə başladı ağlayıb-sızlayıb, Allaha yalvarmağa. Allah-təala onun duasını qəbul eləyib əl-Xızır salavatullaha tapşırı ki, Bulukiyəni qohum-əqrə-basının yanına çatdırsın.

Belə olan surətdə əl-Xızır dedi: “Başını yuxarı qaldır, Allah-təala duanı qəbul eləyib, mənə tapşırıb ki, səni aparıb Misrə çatdırım. Məndən bərk-bərk yapış, gözlərini yum! Bulukiyə əl-Xızırın möhkəm tutub gözlərini yumdu. Əl-Xızır tək bir cə addım atıb sonra Bulukiyəyə dedi: “Aç gözlərini”. Bulukiyə gözlərini açanda bir də gördü ki, öz evlərinin darvazasının qabağında dayanıbdır. Oğlan çöndü ki, əl-Xızır xudafəziləşsin, gördü onun heç izi-tozu da yoxdur...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

533-cü gecə

Elə ki beş yüz otuz üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əl-Xızır Bulukiyəni getirib evinin darvazasının yanında qoyandan sonra, oğlan çöndü ki, onunla vidalaşsın, gördü əl-Xızır yoxdur. Bulukiyə evlərinə girdi, anası onu görəndə sevindi-yəndən qışqırdı, huşunu itirib yıxıldı yerə. Su getirib onun üzünə çilədilər, arvad özünə gəlib oğlunu bağrına basdı, hiçqıra-hiçqıra ağladı, Bulukiyə də şadlığından gah ağlayırdı, gah gülürdü. Bütün qohum-qardaşı, yar-yoldaşı, evin bütün adamları tökülüşüb gəldilər, onunla görüşüb anasına gözyadınlığı verdilər. Çox keçmədi ki, şad xəbər bütün ölkəyə yayıldı. Hər yandan xələtlər gəldi, təbiller vuruldu, neylər çalındı. Hamı sevinib çox şad

oldu. Sonra Bulukiye qohum-qardaşına öz əhvalatını nağıl eləyib, başına gələnlərin hamısını danışdı; axırda əl-Xızrın onu gətirib evlərinin darvazası yanında qoyduğunu bildirdi. Hamı onun söylədiklərinə çox təəccüb eləyib, o ki, var ağıladı.

Bunların hamısını ilanlar padşahı Hasib Kəriməddinə nağıl elədi, Hasib Kəriməddin bunları eşidəndə çox təəccüblənib hönkür-hönkür ağladı. Sonra o ilanlar padşahına dedi: "Mən öz vətənimə getmək istəyirəm". İlanlar padşahı onun cavabında dedi: "Ey Hasib, qorxuram vətəninə çatandan sonra burada mənə verdiyən andı yadından çıxardıb hamama gedərsən". Hasib bir də bərk-bərk and içib, söz verdi ki, hamama getməyəcək, onda ilanlar padşahı öz ilanlarından birinə ömr elədi: "Hasib Kəriməddini aparıb yerin üzünə çıxardarsan!" İlan, Hasib Kəriməddini götürüb birlikdə mənzilbəmənzil xeyli yol gedəndən sonra onu kə quyudan yer üzünə çıxartdı. Ondan sonra Hasib yola düzəlib öz şəhərlərinə getdi.

Gün qüruba enib rəngi sarılanda Hasib evlərinə çatdı, darvazanı döydü, anası qapını açdı, içəridən çıxanda gördü ki, oğlu qabağında dayanıb; arvad şadlığından qışqırıb ağlaya-ağlaya onu bağrına basdı. Onun ağladığını Hasibin arvadı içəridən eşidib küçəyə çıxanda ərinə gördü, ona salam verib əllərini öpdü. Hər üçü görüşdüklərinə çox şad olub evə girdilər. Hamı əyləşdi, Hasib də öz yaxın qohumlarının yanında oturdu. Söhbət əsnasında oğlan vaxtilə onu quyuda qoyub qaçan odunçuları xəbər aldı. Anası cavab verdi: "Onlar gəlib mənə dedilər ki, oğlunu dərədə canavar yedi". Bu saat onlar varlanıblar, hərəsi bir tacir olub, imarətləri, dükanları var, dünyada gen-boluna dolanırlar. Özləri də hər gün mənə yemək-icmək gətirirlər. Onların işi bu günəcn belədir". Hasib dedi: "Sabah onların yanına gedib deyərsən, Hasib Kəriməddin səyahətdən qayıdıb, gəlin onunla görüşün!"

Şəhər açılan kimi arvad keçmiş odunçuların evinə gedib oğlunun tapşırığı sözü onlara çatdırdı. Bu xəbəri eşidəndə odunçuların rəngi ağardı, sonra dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Onlardan hərəsi arvada bir dəst zər-xara libas verib dedilər: "Bunları apar ver oğluna, qoy geysin, özünə də xəbər elə ki, sabah onun yanına gələcəyik". Hasibin anası cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra onlardan ayrılıb oğlunun yanına gəldi, əhvalatı danışdı odunçuların verdiyi əmanəti ona çatdırdı.

Hasib Kəriməddinlə anası burada qalsınlar, sizə kimdən xəbər verim, odunçulardan. Bəli, odunçular şəhərin bütün tacirlərini yığdılar, Hasib Kəriməddinin başına nə müsibətlər gətirdiklərini onlara danışdı soruşdular: "İndi biz ona nə cavab verək?" Tacirlər onlara dedilər:

"Sizin birçə çarəniz var, gerek bütün var-dövlətinizin tən yarısını ona verəsiniz". Odunçuların hamısı onların bu sözüne razı oldu. Hərəsi öz pulunun yarısını götürdü, hamılıqla Hasibin yanına getdilər, salam verib onun əllərini öpəndən sonra gətirdiklərini verib dedilər: "Bu sənin payındır, biz sənin hüsurundayıq, təqsirimiz böyükdür". Hasib pulları qəbul eləyib cavab verdi: "Olan oldu, keçən keçdi! Allahdan alınma belə yazılıbmış, onun yazısına pozu yoxdur!".

Belə olanda, tacirlər ona dedilər: "Dur çıxmaq şəhərdə gözək, hamama gedək". Hasib cavab verdi: "Mən and içmişəm ki, ömrümdə hamama getməyəcəyəm". Tacirlər dedilər: "Onda gedək bizə qonağımız ol". Hasib cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" O, ayağa durub tacirlərlə birlikdə onlara getdi, hərəsi bir gecə Hasibi evinə qonaq apardı. Düz bir həftə bu minval ilə keçdi.

Hasib pul, mülk, dükən sahibi oldu. Həmişə şəhərin tacirləri onun başına toplasırdılar, Hasib gördüklərini onlara nağıl eləyirdi. Çox keçmədi ki, Hasib şəhərdə ən məşhur tacirlərdən biri oldu. Xeyli müddət bu qərarla davam elədi. Günlərin bir günü Hasib şəhərə gəzməyə çıxmışdı, hamamın qapısından ötəndə hamamçı dostu onu görüb salam verdi; Hasibi qucaqlayıb dedi: "Mənim xətrimə, gir hamamda yaxşıca çim, bədəninə kisə çəkdir, mən də onacan səndən ötrü yemək hazırlayım". Hasib cavab verdi: "Mən and içmişəm ki, ömrümdə hamama getməyəcəyəm!" Hamamçı yalvarıb dedi: "Əgər mənim hamamıma gedib yuyunmasan, onda üç arvadımın üçü də məndən boşanar!"

Hasib Kəriməddin ürəyində pərt olub hamamçıya dedi: "Ey qardaş, məgər sən mənim uşaqlarımı yetim qoymaq, evimi yıxmaq, məni günahə batırmaq niyyətindəsən?" Onda hamamçı yerə yuxıldı. Hasibin ayaqlarını öpüb dedi: "Qonşumsan, dostumsan, sözümü yerə salma, gəl bizim hamamda yuyun, nə günahın varsa mənim boynuma". Bu vaxt hamamın əmələləri, oradakı başqa adamlar hamısı Hasib Kəriməddinin başına yığılıb başladılar ona minnət eləməyə, sonra da özləri oğlanı soyundurub içəri apardılar.

Hasib hamama girib divarın yanında əyləşdi; su götürüb başına tökən kimi, iyirmi adam onun yanına gəlib dedi: "Ey şəxs, qalx ayağa, sən padşaha lazımsan!" Sonra da onlar padşahın vəzirinin yanına bir adam göndərdilər. Həmin adam gedib vəzirə məsələdən ağah elədi. Vəzir bunu eşidəndə tez atlandı, altmış nəfər də məmlük götürüb hamama gəldi. Hasib Kəriməddinlə görüşdü. Vəzir ona salam verib dedi: "Xoş gəlmisən!" Sonra hamamçıya yüz dinar bağışlayıb, öz adamlarına ömr elədi, Hasib üçün at gətirdilər. Vəzirə Hasib atlandı, vəzirin adamları da atlarını mindilər. Hasibi götürüb sultanın sarayına

gəldilər. Vəzirle onun adamları atdan düşdülər, Hasib də düşdü. O, saraya girib oturdu. Onun üçün süfrə açdılar, hamısı yeyib, içib əlini yudu. Vəzir Hasibə hər birinin qiyməti beş min dinar olan iki dəst faxir libas bağışlayıb dedi: "Allah bizə rəhm eləyib, səni bizə yetiribdir. Bilsən ki, padşah cüzəm xəstəliyinə mübtəla olub, ölümü yaxınlaşıbdir. Biz kitablara baxmışıq, onlar göstərir ki, onun dərдинin çarəsi sənin əlindədir".

Hasib bu işə çox təəccüb elədi. Vəzir Hasibi götürdü, ayanlarla birlikdə sarayın yeddi qapısından keçib padşahın yanına gəldi. Bu, İran hökmdarı Qərəzdan idi, yeddi məmləkətin hökmdarı idi, tabeliyində yüz soltan vardı ki, hər biri saf qızıldan qayırılmış taxtda otururdu. On min pəhləvanı vardı ki, hər birinin ixtiyarında yüz canışın, yüz əli qılınclı cəllad vardı. Bəli, adamlar padşahın yanına gələndə gördülər ki, hökmdar üz-gözünü dəsmalla sarıyıb yataqda uzanıbdu, özü də ağrıdan inildəyir. Hasib Qərəzdən şahı bu halda görəndə ağılı çaşdı, irəli yeridi, onun hüsurunda yeri öpüb padşaha xoşbəxtlik dilədi. Sonra böyük vəzir Şəmxur gəlib Hasibə dedi: "Xoş gəlmisən!". Sonra onu Qərəzdən şahın sağ tərəfində gözəl bir taxtda əyləşdirdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

534-cü gecə

Elə ki beş yüz otuz dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vəzir Şəmxur Hasibin yanına gəlib onu Qərəzdən şahın sağ tərəfində taxtda əyləşdirdi. Süfrə açıldı, hamısı yeyib-içib əlini yudu. Sonra vəzir Şəmxur ayağa durdu, içəridə olanların hamısı onun ehtiramın gözləyib yerindən qalxdı. Vəzir Hasib Kəriməddinə yaxın gəlib dedi: "Biz hamımız sənin qulluğunda durarıq, nə istəsən sənə verərik: lap məmləkətin tən yarısını istəsən müzaicə yoxdur, tək səni padşahı sağalt, onun dərдинin çarəsi sənin əlindədir". Vəzir onun qolundan tutub padşahın yanına getirdi. Hasib padşahın üzünü açıb baxdı, gördü ki, hökmdarın xəstəliyi çox ağırdır. O, buna çox təəccüb elədi. Vəzir əyildi, Hasibin əlini öpüb dedi: "Bizim hamımızın təkəcə arzusu budur ki, səni padşahı bu xəstəlikdən qurtarasan, əvəzində nə istəsən sənə verəcəyik. Bizim səndən istədiyimiz ancaq budur". Hasib cavab verdi: "Axı

doğrudur, mən Allahın peyğəmbəri Danyalın oğluyam, ancaq özümün heç bir elmim yoxdur. Məni otuz günlüyə həkimin yanında qoymuşdular ki, ondan həkimlik sənətini öyrənim, di gəl ki, bir şey öyrənə bilmədim. İndi əgər təbiblikdən bir az başım çıxsaydı, padşahı sağaldardım". Vəzir dedi: "Bizimlə söz güləşdirmə. Məğribdən məşriqə bütün təbibləri bura yığsaq da səndən başqa padşaha şəfa verən olmayacaq!" Hasib soruşdu: "Axı mən onu necə sağaldım ki, nə xəstəliyindən başım çıxır, nə də dərmanını bilərəm?" Vəzir dedi: "Padşahın dərдинin dərmanı səndədir". Hasib cavab verdi: "Əgər dərmanını bilseydim inan ki, onu sağaldardım". Vəzir dedi: "Sən onun dərmanını bilirən, özü də çox yaxşı bilirən. Onun dərдинin davası ilanlar padşahıdır, sən onun yerini bilirən, onu görməsən, yanında olmusan".

Hasib bu sözləri eşidəndə başa düşdü ki, bu işlərin səbəbi onun hamama getməyidir. Ona görə də çox peşman oldu, ancaq daha peşmançılığın bir faydası yox idi. Belə olanda, soruşdu: "Hansı ilanlar padşahı? Mən onu tanıyıram, ömrümdə heç adını da eşitməmişəm". Vəzir dedi: "Nahaq yerə onu tanıdığını danma. Mənə məlumdur ki, səni düz iki il onun yanında olmusan". Hasib cavab verdi: "Mən onu tanıyıram, adını eşidib özünü də görməmişəm, bu dəqiqə sizdən eşidirəm".

Belə olan surətdə, vəzir gedib kitab gətirdi, onu açıb fəla baxandan sonra dedi: "Burada göstərilir ki, yerin altında ilanlar padşahı bənihadəmlə görüşəcəkdir. Həməni adam iki il onun yanında qalandan sonra təzədən qayıdıb yer üzünə çıxacaqdır. O, hamama gedib çiməndə qamı qapqara qaralacaq. İndi qamını aç bax". Hasib qamına nəzər saldı, gördü ki, qamı qapqaradır". Oğlan vəzirə dedi: "Mənim qamım anadangəlmə belədir". Vəzir ucadan söylədi: "Mən hər hamamda üç məmlək qoymuşdum ki, ora gəlib çimənlərin hamısını fikir versinlər. Görsünlər kimin qamı qaradır, mənə xəbər ələsinlər. Sən hamama girib çimməyə başlayanda görüblər ki, qamın qaradır, tez gəlib mənə bildiriblər. Biz bu gün səninlə görüşməyimizə əmin idik. Səndən istədiyimiz şey təkəcə budur ki, yerin altından çıxdığın o quyunu bizə göstərsən, ondan sonra hara istəyirsən çıx get. Biz özümüz gedib ilanlar padşahını tutarıq, onu bura gətirmək üçün bizdə adam tapılar". Hasib bu sözləri eşidəndə hamama gətiriyinə çox heyifsiləndi, ancaq daha gec idi. Əmirilər, vəzirilər yorulana qədər ona yalvar-yaxar elədilər ki, ilanlar padşahının yerini söyləsin. Ancaq Hasib elə birce onu deyirdi: "Mən onun nə üzünü görmüşəm, nə adını eşitməmişəm!"

Belə olan surətdə, vəzir əmr elədi cəllad gəlsin, cəllad hazır olanda, vəzir buyurdu ki, Hasibi soyundurub o ki var kötəkləsin. Hasib ta ölümü gözlərilə görənə kimi cəllad onu əzişdirdi. Sonra vəzir ona dedi: "Bizə

yaxşı məlumdur ki, sən ilanlar padşahının yerini bilirsen, niyə bunu danırsan? Həmmən yeri bizə göstər, sonra çıx get işinə. İlanlar padşahını tutmaq üçün bizim öz adamlarımız var, sənə bir xətər dəyməz". Sonra başladı yenə ona yalvarmağa, oğlanı ayağa qaldırıb əmr elədi ona saf qızıl, gümüşlə işlənmiş libas versinlər. Axırda Hasib nələc qalib vəzirə dedi: "Yaxşı, yerin altından çıxdığım yolu sizə göstərəm". Onun bu sözlərini eşidəndə vəzir çox sevindi. Tez əmirlərlə birlikdə atlandılar, Hasib də ata mindi, qoşunu götürüb yola düşdülər. Az getdilər, çox getdilər, gəlib bir dağa çatdılar. Orada Hasib mağaraya girəndə başladı ağlayıb sızlamağa. Əmirlər, vəzirlər atdan düşüb Hasibin dalınca getdilər, bir xeyli irəliləyəndən sonra gəlib Hasibin çıxdığı quyunun yanına yetişdilər.

Burada vəzir irəliyə çıxdı, oturub ocaq qaladı, başladı İsmi-əzəm duası oxuyub üfürməyə. Bu vəzir çox mahir cadugər, usta tilsimçi idi, ruh elmindən, qeyri bir çox elmlərdən xəbərdar idi. O, birinci duanı oxuyub qurtarandan sonra ikinci duanı başladı, sonra üçüncüsünə keçdi. Hər dəfə çırpı yanıb qurtaranda ocağa çırpı atırdı. Sonra o dedi: "Ey ilanlar padşahı, çıx oradan!" Bu vaxt birdən quyunun suyu yerin altına çəkildi, oradan böyük bir qapı açıldı, elə bir nəriltili eşidildi ki, deyərdin göy guruldadı. Adamlar elə bildilər ki, quyu uçdu, hamısı huşunu itirib yerə yığıldı, bir neçəsinin elə oradaca bağrı çatladı.

Quyudan fil boyda nəhəng bir ilan çıxdı. Onun gözlərindən, ağzından qılgıncım yağdı. Belində xalis qızıldan qayrılmış, yanlarına lələcəvahirat, başqa qiymətli daş-qaş düzülmüş nimçə qoyulmuşdu. Bu nimçənin içində bir ilan qıvrılmışdı, şöəsi kahaya işıq salırdı, üzü insan üzü idi, çox aydın adam dilində danışdı. Bu, ilanlar padşahı idi, oyana-buyana boylanıb baxanda, birdən onun gözü Hasibə sataşdı. İlanlar padşahı ondan soruşdu: "Hani sənə mənə verdiyin söz, hani sənə andın, axı and içmişdin ki, hamama getməyəcəksən? Ancaq olacağa çarə yoxdur, alınımıza nə yazılıb, o da olmalıdır. Allah-təala mənim əcəlimi sənə əllərinə tapşırıb, onun hökmü belədir, istəyir ki, mən ölüm, Qərəzdan şah xəstəlikdən sağalıb dursun".

İlanlar padşahı bunu deyib bərkdən ağladı, Hasib də ona baxıb ağladı. Məlun vəzir Şəmxur ilanlar padşahını görəndə əlini atdı ki, onu tutsun, onda ilanlar padşahı dedi: "Ey məlun, əlini saxla, yoxsa üfürərəm, yanıb qapqara külə dönərsən!" Sonra o, Hasibin üstünə qışqırıb dedi: "Yaxın gəl, mənə bu nimçədə götür qoy başına. Qəzavü-qəderdən mənim ölümüm sənə əlində olmalıdır".

Hasib ilanı götürüb öz başına qoydu, quyu yenə əvvəlki kimi qaranlıq qorq oldu. Hamı geri qaçıb yola düzəldi. Hasib ilanı nimçənin

içerisində başına qoyub aparırdı. Onlar yolla gedəndə ilanlar padşahı ona astadan dedi: "Ey Hasib, qulaq as, mənim sənə yaxşı bir məsləhət var. Doğrudur, sən andını pozdun, verdiyin sözün üstündə durmadın, eybi yoxdur, qəzavü-qəder belə imiş". Hasib dedi: "İtaət etmək borcumdur, ey ilanlar padşahı, söylə görüm əmrin nədir?" İlanlar padşahı dedi: "Sən vəzirin evinə gələndə o sənə deyəcək ki, ilanlar padşahını doğru üç parça elə, onda sən boynundan atarsan, deyərsən mən doğru bacarmaram. Qoy o mənə öz əlilə kəssin, nə istəyir eləsin. Elə ki, mənə kəsdi, doğradı, Qərəzdan şahın yanından qasid gəlib onu padşahın hüzuruna çağıracaq. Onda vəzir mənim ətimi qazana doldurub qoyacaq sacayağın üstünə, çıxıb gedəndə sənə deyəcək: "Qazanın altında ocaq qala, qoy ət qaynasın, elə ki, ətin kəfi qalxdı, həmmən kəfi yağ tök bir qaba, bir qəder gözle soyusun, onu iç. Sən onu içəndən sonra canında heç bir ağrı qalmayacaq. Ətin kəfi ikinci dəfə qalxanda, yenə onu yağ tök başqa qaba, özündə saxla, onu da padşahın yanından qayıdandan sonra mən içərəm, belimdə ağrı var, ona dərmandır". O sənə iki qab verib özü gedəcək padşahın yanına. Vəzir gedəndən sonra qazanın altında ocaq qala, onda ki, ətin kəfi qalxdı, yağ onu bir qaba saxla, ancaq məbada içərsən, əgər içsən xeyir görməyəcəksən. Kəf ikinci kərə qalxanda, onu yağla tökərsən başqa qaba, bir az gözlərsən soyuyar, saxlayıb özün içərsən. Vəzir padşahın yanından qayıdıb sənə ikinci qabı istəyəndə, sən ona birinci qabı verərsən, sonra başına nə gəldiyinə baxarsan..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz otuz beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, ilanlar padşahı Hasibi öyrədir başa saldı ki, ətin birinci kəfini içməsin, ikinci kəfi qalxanda onu yağla özündən ötrü saxlasın. Sonra da dedi: "Vəzir padşahın yanından qayıdanda sənə ikinci qabı istəyəcək, onda sən ona birinci qabı verərsən, sonra başına nə gəldiyinə baxarsan. Özün ikinci qabdakı kəfi içərsən; elə ki, onu içdin çönüb olacaqsan ağır dərvası. Ondan sonra əti qazandan çıxart, qoy mis nimçəyə, apar ver padşah yesin. Elə ki padşah əti yedi, ət onun qarnını istəyəcək, onun başını dəsmalla sarıyıb günortaya qəder gözlərsən qarnı soyusun. Sonra ona

şərab ver içsin, içən kimi sağalıb olacaq anadangəlmə, Allah-təalanın köməyiylə heç bir azarı-bezarı qalmayacaq. Bax bu dediklərimi yaxşı yadında saxla, hamısına əməl elə”.

Onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib çatdılar vəzirin evinin yanına. Burada vəzir Hasibə dedi: “Gəl dalımcə evə!” Vəzirlə Hasib evə girdilər, əsgərlər dağılıdılar, hər kəs öz işinə-gücünə çıxıb getdi, Hasib ilanlar padşahını nimçədə başından götürüb yerə qoydu. Vəzir ona dedi: “Bıçağı götür ilanlar padşahını kəs!” Hasib cavab verdi: “Mən kəsməyi bacarmıram, ömrümdə heç nə kəsməmişəm. İstəyirsən götür özün öz əlinlə kəs”. Belə olanda, vəzir Şəmxur yerindən qalxdı, ilanlar padşahını nimçədən götürüb başını kəsdi. Hasib onu görəndə höknürüb ağladı. Şəmxur ona gülüb dedi: “Ey ağlısız, adam da ilan kəsildiyinə görə ağlayarmı?”

Vəzir ilanı kəsib soyandan sonra onu üç parça eləyib mis qazana yığdı. Elə bu vaxt birdən padşahın yanından məmlük gəlib ona dedi: “Padşah səni bu dəqiqə hüsuruna çağırır”. Vəzir cavab verdi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Sonra ayağa qalxdı, Hasibə iki qab verib dedi: “Qazanın altını qala, ətin birinci kəfi qalxanda onu yığıb tökərsən bu qablardan birinə, bir qədər gözlərsən, soyuyar, götürüb içərsən. Elə ki, onu içdin, canında bir ağrı, azar-bezar qalmayacaq. Hamısı çəkilib gedəcək. Ətin kəfi ikinci dəfə qalxanda onu da yığıb tökərsən o biri qaba, mən padşahın yanından qayıdanacan saxlarsan, gəlib onu mən içəcəyəm, belimdə ağrı var, bəlkə bir köməyi oldu”.

Bunların hamısını Hasibə möhkəm tapşırandan sonra özü padşahın yanına getdi. Hasib qazanın altında ocaq qaladı, ətin kəfi qalxan kimi onu yığıb yanında qoyduğu qablardan birinə doldurdu. Qazanın altına yenə odun atdı, gözlədi ətin kəfi bir də qalxanda onu da yığıb ikinci qaba tökdü. Qabın ağzını bağlayıb gizlətdi. Ət bişib hazır olanda qazanı ocağın üstündən götürdü. Oturub vəzirə gözləməyə başladı. Vəzir padşahın yanından qayıdıb ondan soruşdu. “Hə, tapşırdıqlarıma əməl elədinmi?” Hasib cavab verdi: “Hamısını görüb qurtarmışam”. Vəzir soruşdu: “Birinci qaba yığdığın kəfi nə elədin?” Hasib cavab verdi: “Bu saat hamısını içdim”. Vəzir dedi: “Bəs niyə mən sənin bədəninə bir dəyişiklik görmürəm?” Hasib cavab verdi: “Bütün bədənim təpədən dırnağa elə bil odun içindədir”. Onda hiyləgər vəzir məsələnin nə yerə olduğunu oğlandan gizlətmək üçün işin üstünü vurmayıb dedi: “Yaxşı, o biri qabı da ver mənə, içərisindəkini içim, bəlkə belimdəki ağrıya bir köməyi oldu, sağaldım”.

Vəzir qabı aldı, elə bildi ki, içindəki ətin ikinci kəfidir. Bir neçə qurtum içən kimi, qab əlindən yerə düşdü, vəzir o dəqiqə şişib əndazədən çıxdı. Yaxşı deyiblər: “Özgəyə quyu qazan özü düşər”.

Bunu görəndə Hasibin matı-qutu qurudu, ikinci qaba yığdığı kəfi içməyə ürək eləmədi, ancaq birdən ilanlar padşahının söylədikləri yadına düşdü, öz-özünə dedi: “Əgər ikinci qabdakı kəfdən adama bir xətər dəyəydə, onda vəzir özünə onu götürməzdi. Allaha pənahl!” Hasib ikinci qabın içində nə vardı götürüb hamısını başına çəkdi. Elə ki oğlan kəfi içib qurtardı, o saat Allah-təala onun qəlbini ağır-kamal xəzinəsinə çevirdi, hər elmdən onu xəbərdar eləyib ürəyini fərhəhlə, sevinclə doldurdu. Hasib qazandakı əti çıxarıb mis nimçəyə yığandan sonra onu da götürüb vəzirin evindən çıxdı.

O, küçədə başını yuxarı qaldıranda göyün yeddi qatının yeddisini də, orada hər nə vardı, hamısını, lap yeddinci qatdakı şənəgülle çiçəyini də gördü. O, təsi-fələklərin necə fırlandıqlarını gördü, bu, Allah-təalanın işiydi. O gördü ki, ulduzlardan bəziləri hərəkətdədir, bəziləri yerində dayanıb, Hasib bürclərin necə hərəkət elədiklərini dərk etdi, qurunun, dərmanın əsil mahiyyətini anlayıb mizan elminə, nücum elminə, səyyarələr elminə, hesablama qaydalarına, bir çox qeyri-elmlərə, biliklərə sahib oldu. O, gün, ay tutulanda nələr baş verdiyini anladı. Sonra yerə nəzər saldı, orada nə kimi dəmir-dümür, nə kimi nəbatat olduğu ona məlum oldu, onların xasiyyətini, əhəmiyyətini bildi, buradan da təbəbət elminə, kimyagərlik sənətinə yiyələnib qızıl-gümüş hasil eləməyin qaydasından xəbərdar oldu.

Hasib əti Qorəzdan şahın yanına gətirdi, içəri girib onun hüsurunda yeri öpəndən sonra dedi: “Qibleyi-aləm, başın sağ olsun, vəzirin Şəmxur ömrünü sənə bağışladı”. Padşah vəzirin öldüyü xəbəri eşidəndə çox qəmgin oldu, başladı höknürüb ağlamağa. Vəzirlər, vəkillər, səltənətin bütün əyanları da ona baxıb ağladı. Qorəzdan şah dedi: “Vəzir Şəmxur bir az bundan qabaq burada mənim yanımda idi, özü də sağ-salamat idi; buradan getdi ki, əgər ot bişibse onu götürüb mənə gətirsin. Bəs indi bu bir saatda ona nə qəza üz verdi, nədən öldü?” Hasib vəzir Şəmxurun başına gələnlərin hamısını padşaha nağıl eləyib qabın içindəki kəfi içəndən sonra köpüb öldüyünü xəbər verdi. Padşah elə bil qəm dərmasına qorq olmuşdu. O, Hasibdən soruşdu: “Bəs mən Şəmxursuz nə eləcəyəm?” Hasib cavab verdi: “Ey zamanın padşahı, heç fikir eləmə, mən səni üç günün müddətində elə sağaldacağam ki, azarından heç əsərləmət də qalmayacaq”. Bunu eşidəndə Qorəzdan şah rahat nəfəs alıb Hasibə dedi: “Mən razıyam ki, bu bələdan lap bir neçə ilə xilas olum”.

Hasib yerindən qalxdı, nimçəni gətirib padşahın qabağına qoydu, ilanlar padşahının ətindən bir parça götürüb Qorəzdan şahı verdi. O, əti yeyib qurtarandan sonra Hasib padşahın üstünü basdırıb, üzünü dəsmalla örtüdü, özü də yanında oturdu, padşaha tapşırıb ki, yuxulasın.

Qərəzdan günortadan gün batana kimi yatdı. Ət qarnında həzm olandan sonra Hasib padşahı yuxudan oyatdı, ona bir qəder şərəb içirdib təzədən yatırdı. Padşah o yatan, səhərə kimi yatdı. Səhər gün qalxanda Hasib keçən dəfə elədiklərini bir də təzədən təkrar elədi. Bu minval ilə ətin üç parçasının üçünü də ona yedirdi. Bir azdan padşahın dərisi quruyub başdan-ayağa tamam soyuldu. Axırda o, elə tərlədi ki, bədənindən tər sel kimi axdı, bütün azar-bezar, nə vardı, hamısı canından çıxdı, hökmdar sağalıb sappasağ oldu. Hasib padşahı hamama apardı, orada onun bədənini tərtəmiş yudu, qayıdıb evə gəldilər. Təzədən şahın bədənini gümüş kimi oldu, əvvəlki can sağlığı özünə qayıtdı, hələ qabaq-dakından da möhkəm oldu.

Padşah ən gözəl libasını əyninə geyib taxta çıxdı; Hasib Kəriməddinə də izin verdi ki, yanında otursun. Sonra da əmr elədi, süfrə açıldı, hamı yedi, içdi, əllərini yudu. Padşah buyurdu ki, ortalığa mey-məzə gəlsin, buyuruğa dərhal əməl elədilər. Oturub Hasib Kəriməddinlə mey içdilər. Bir azdan əmirlər, vəzirlər, əyanlar, məmləkətin adlı-sanlı adamları tökülüb gəldilər, padşaha xəstəlikdən sağalıb durduğuna görə gözyaşındılığı verdilər. Hər yerdə təbillər çalındı, şəhər bəzəndi. Padşahın bəladan qurtardığına hamı sevindi. Ona gözyaşındılığı verməyə gələnələr toplaşib cəm olanda, padşah üzünü onlara tutub dedi: "Ey vəzirlər, vəkillər, səltənətimin əyanları! Məni xəstəlikdən müalicə eləyib sağaldan, bax bu Hasib Kəriməddindir. Məlumunuz olsun ki, mən onu Şəmxurun yerinə özümə baş vəzir götürmüşəm..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz otuz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah vəzirlərinə, səltənətinin əyanlarına dedi: "Məni xəstəlikdən müalicə eləyib sağaldan Hasib Kəriməddindir; mən onu Şəmxurun əvəzinə özümə baş vəzir götürmüşəm. Kim onu istəsə, elə bilsin mənə istəyir, kim ona hörmət eləsə, elə bilsin mənə hörmət eləyir, kim onun əmrinə əməl eləsə, elə bilsin mənə əmrinə əməl eləyir". Hamı cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra adamlar bir-bir yerindən

qalxıb Hasib Kəriməddinin əlini öpdü, baş vəzir təyin olunduğuna görə ona ürəkden gözyaşındılığı verdilər.

Sonra padşah Hasibə saf qızıla tutulmuş, qiymətli daş-qaşla bəzədilmiş gözəl fəxir libas bağışladı. Həməni libasın üstündəki daş-qaşın ən balacasının qiyməti beş min dinar idi, bundan əlavə, ona üç yüz məmlək, üç yüz ayüzlü qaravaş, üç yüz həbəş kənizi, beş yüz qatır yükü pul verdi, saysız-hesabsız mal-qara, dəvə verdi. Sonra da öz vəzirlərinə, vəkillərinə, səltənətinin əyanlarına, qullara, bütün rəiyyətinə dedi: "Məni istəyən Hasibə xələt versin". Hasib Kəriməddin atlandı, o qabaqda, dalınca da vəzirlər, vəkillər, əyanlar, pəhləvanlar, hamısı yola düşüb padşahın ona bağışladığı imarətə gəldilər. Hasib imarətə girib kürsüdə əyləşdi. Vəzirlər, vəkillər bir-bir gəlib onun əlini öpüb baş vəzir təyin olunduğuna görə gözyaşındılığı verdilər, başladılar ona qulluq etməyə.

Hasibin anası da oğlunun baş vəzir olduğuna çox şad olub ona gözyaşındılığı verdi, arvadları da çox sevindilər, hamılıqla ona gözyaşındılığı verdilər. Bundan sonra Hasib ata minib vəzir Şəmxurun evinə gətirdi, hər nəyi vardı, hamısını yığıdırıb gətirdi öz evinə. Qabaqlar heç bir elmdən xəbəri olmayan, yazılanı oxumağı bacarmayan Hasib Allah-təalının hökmü ilə bütün elmlərə sahib oldu, adı dildən-dilə gəzdi, təbabətdə, nücum elmində, həndəsədə, kimyagərlikdə, şəhrbazlıqda ruhaniyyətdə ən dərin bilikli sima kimi şöhrəti bütün ölkələrə yayıldı.

Günlərin bir günü Hasib anasına dedi: "Ey ana, mənim atam Danyal ağıllı, bilikli adam olub; söylə görüm o, kitabdan-zaddan nə qoyub gedib". Hasibin bu sözlərini eşidəndə anası gedib bir sandıq gətirdi. Hasibin atası deryada qorq olan kitablardan qalan beş vərəqi həməni sandığa qoymuşdu. Arvad oğluna dedi: "Sənin atandan kitab qalmayıb, qalan ancaq cəmi beş vərəqdır, o da buradadır".

Hasib sandığı açdı, oradakı vərəqləri götürüb oxuyanda dedi: "Ana, vərəqlər kitabdan qopub, bəs bunun qalanı hani?" Anası cavab verdi: "Sənin atan kitablarını götürüb deryada səfərə çıxmışdı. Yolda gəmi dağılır, kitablardan suda batır, özünü Allah-təala xilas eləyir. İndi ondan qalan təkə bu vərəqlərdir. Atan səfərdən qayıdanda sən boy-numda idin, o mənə çağırıb dedi: "Bəlkə oğlun oldu, götür bu vərəqləri gizlə, saxla, uşaq böyüyüb soruşanda ki, atamdan nə qalıb, onda bu vərəqləri ona verib deyərsən: "Atan bunlardan başqa heç nə qoymayıb, qalan elə bunlardır".

Hasib Kəriməddin bütün elmləri öyrənib onlardan xəbərdar olandan sonra Kəfləri pozan, Məclisləri dağıdan gələncən şad-xürrəm ömür sürdü. Rəhmətlik Danyalın oğlu Hasib Kəriməddinin əhvalatı burada qurtarır. Biz eşidəni budur, ancaq düzünü birçə Allah-təalının özü bilir.

Dəniz səyyahı sindbadın sağılı

Ancaq bu, Sindbadın nağılından qəribə deyil. Əmirəlmöminin, xəlifə Harun-ər-Rəşidin zamanında Bağdad şəhərində bir kişi vardı, adına hambal Sindbad deyirdilər. Kəsib bir adam idi, peşəsi, haqqına ona-buna başında yük daşımaqdı. Günlərin bir günü Sindbad yenə ağır bir yük götürmüşdü. Hava bərk isti idi, kişi yükün altında yorulub qan-tərə batmışdı, bürkü onu taqətdən salmışdı. Bir tacirin darvazasının yanından ötəndə gördü ki, qapının qabağı tər-təmiz süpürülüb, sulanıbdır, sərin yerdir, darvazanın yanında da enli kürsü qoyulub, hambal yükü başından alıb kürsünün üstünə qoydu ki, bir az dincəlib nəfəsini dərsin..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz otuz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, hambal yükünü kürsünün üstünə qoydu ki, bir az dincəlib nəfəsini dərsin. Bu vaxt darvazadan onun üzünə sərin meh vurdu, burnuna gül-çiçək ətri dəydi. Hambal bundan xoşhallanıb yanını kürsünün kənarına qoydu. Gördü ki, evdən ud səsi gəlir, orada insanı valeh eləyən mahnılar oxunur, dərin mənəli şeirlər deyilir. Bağçada quşlar səs-səse verib, hərəsi öz dilində yüz avazla Allah-təalanın şəninə nəğmələr qoşurdu. Qumru quşları, İran bulbulləri, qaratoyuqlar, çöl göyərçinləri, kəkliklər cəh-cəh vururdu.

Hambal ürəyində təəccüb eləyib bu būsata heyran oldu. Durub qapıya yaxın gələndə evin qabağında böyük bir bağ gördü, nökrələr, qullar, buyuruqçular gördü; burada elə şeylər vardı ki, onlara ancaq şahların, sultanların xanimanlarında rast gəlmək olar. Hambalı oradan cürbəcür ləzzətli xörəklərin, gözəl-gözəl içkilərin ətri vurdu. Bu cah-cəlalı görəndə hambal üzünü göyə tutub dedi: "Həmd olsun sənə, ey xudavəndi-kərim, ey istədiyinə dünyanın min cür nemətini qismət

eləyən xaliq! Sənin ətəyindən tutub yalvarıram, keç mənim günahımdan, sənin dərghına üz tutub pis işlərimdən tövbə eləyirəm. Pərvədigara, sənin hökmünün, qüdrətinin qabağında hamı acizdir, sənin yazına pozu yoxdu, hər şey sənin öz ixtiyarındadır. Şükür sənin kərəminə! Kiminə var-dövləti başından tökürsən, kimini bir loğmaya möhtac qoyursan, kimini göyə qaldırırsan, kimini quyuya salırsan. Səndən başqa Allah yoxdur! Sən özəmətli, qüdrətli sən! Sən nə eləsən, hamısı haqdır, sən istəyəndə öz bəndələrindən səxavətini əsirgəmirsən. Bax, bu evin sahibi şad-xürrəm ömür sürüb, ətir-ənbər iyindən zövq alır, ürəyi istəyəni yeyir-ıçır. Sən öz bəndələrindən bir parasına xoşbəxtlik nəsib eləyirsən, bir parasını da mənim kimi əlamanda qoyub zillətə salırsan". Hambal bunu deyib belə bir şeir oxudu:

"Nə rahatlıq tapır bədtale kəsi,
Nə də qəlboxşayan ağac kölgəsi.

İşlərim bəd gedir, pozulub halım,
Başımdan aşibdir dərdim-məlalım.

Amma başqasının xoş keçir günü,
Çəkməyib mən çəkən möhnət yükünü.

Onu kef-damaqla yaşadır həyat,
Yeyib-içməkdədir, könlü-gözü şad.

İnsanlar yaranıb eyni qətrədən,
Heç kimdən fərqlənib seçilmirəm mən.

Necə fərqlənir sə sirke şərabdan,
Fərqlənir yənə də insanla insan.

Buna baxmayaraq gileylənmədən
Deyirəm: "Ey xuda, adil hakim sən!"

Hambal Sindbad özünün qoşduğu bu şəri deyib qurtarandan sonra yükünü götürüb getmək istəyəndə birdən darvazadan yaşca cavan, üzdən göyçək, qədd-qamətli, gözəl libaslı bir nökr çıxdı. O, hambalın əlindən yapışıb dedi: "Gedək içəri, otur mənim ağamla söhbət elə, səni çağırır". Hambal istədi boyun qaçırsın, ancaq olmadı. Yükünü evin girəcəyində, qapıcının yanında qoyub nökrə ilə bərabər həyətdə keçəndə gözəl bir imarət gördü. Burada hər addımda qonaqpərvərlik, hər şeydə ləyaqət hiss olunurdu. Sindbad böyük qonaq otağına nəzər salanda gördü ki, burada nəcib ağalar, adlı-sanlı şəxslər əyləşiblər, hər yərə

cürbəcür gül-çiçək düzlüb, ortalığa çoxlu ləzzətli xörəklər, xüşgəbar, yer-yemiş, gözəl üzüm şərabi qoyulmuşdur. Burada sazəndələr, xanəndələr çalib oxuyur, gözəl kənizlər dayanmışlar. Onlar öz yerlərində sıra ilə durmuşlar. Otağın ortasında saqqalına təzə-təzə dəndüşən hörmətli bir şəxs əyləşmişdir. O, sifətdən çox gözəl idi, əzəmətli, yaraşıqlı, nəcib görünüşü vardı.

Bunları görəndə hambal Sindbad məəttəl qalıb öz-özünə dedi: "Allaha and olsun, bu otaq cənnətin gözəl bir guşəsidir, bu saray şah-lara, sultanlara layıqdır!" Sonra o, ədəb-ərkanla oturanlara salam verib hamısına Allahdan cənsağlığı dilədi, onların hüzurunda əyilib yeri öpəndən sonra başını aşağı salıb ədəblə dayandı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz otuz səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, hambal Sindbad onların hüzurunda yeri öpəndən sonra başını aşağı salıb ədəblə dayandı. Ev sahibi öz yanında ona yer göstərdi. Sindbad əyləşdi, ev sahibi hambalın könlünü alıb ona dedi: "Xoş gəlmisən!"

Sonra əmr elədi, onun qabağına ləzzətli xörəklər qoydular, hambal Sindbad irəli oturdu, "bismillah" deyib yeməyə başladı. O ki var yeyib doyandan sonra "əlhamdüllah" dedi, əllərini yuyub, oturanlara razılıq elədi. Bu vaxt ev sahibi ona dedi: "Bu evə bir də xoş gəlib səfa gətirmisən. İndi söylə görək adın nədir, nə peşənin sahibisən?" Sindbad cavab verdi: "Ey ağa, mənim adıma hambal Sindbad deyirlər, işim-peşəm ona-buna muzduna yük daşımaqdır".

Ev sahibi gülüb ona dedi: "Ey hambal, məlumun olsun ki, sənə mən adaş, mənim də adım dəniz səyyahı Sindbaddır. İndi mənim səndən təmənnam budur ki, bir az bundan qabaq darvazada dediyn şəri bir də deyəsen, mən qulaq asam". Bunu eşidəndə hambal utanıb dedi: "Səni and verirəm Allaha, məndən rəncidə olmayasan, əzab-əziyyət, yoxsul-luq adamı çaşdırır, qanmaz ələyir". Ev sahibi cavab verdi: "Heç utanıb eləmə, bu gündən sən oldun mənim qardaşım. Şəri də, qulaq asım; sən darvazanın yanında dayanıb onu oxuyanda xoşuma gəldi".

Hambal şəri oxudu, ev sahibi qulaq asıb valeh oldu. O dedi: "Ey hambal, sənə məlum olsun ki, mənim qəziyyəmə qəribədir. Başıma gələnleri sənə danışaram, onda görərsən indiki xoşbəxtliyə çatıb həməmən bu yerdə oturana qədər mən nələr çəkmişəm. Mən bu ağ günə çıxanacan, çox əzab-əziyyətlər görmüşəm, çox bəlalara düşər olmuşam. Keçmişdə mən çox zəhmət çəkib alın təri axıtmışam. Yeddi dəfə səyahətə çıxmışam, onun hər birisi elə qəribə bir əhvalatdır ki, qulaq asanların hamısı heyran olur." Hamısı qəzavü-qədərdir. İnsanın alnına nə yazılıb, o da olmalıdır, ondan heç kim yaxasını qurtara bilməz.

SİNDBADIN BİRİNCİ SƏYAHƏTİ

Ey ağalar, ey nəcib adamlar, məlumunuz olsun ki, mənim atam tacir idi, özü də çox adlı-sanlı adam idi, hörməti-izzəti vardı, çoxlu pul, mal-dövlət sahibi idi. O rəhmətə gedəndə mən balaca uşa-qdım, ondan mənə çoxlu pul, torpaq, kənd-kəsək qalmışdı.

Elə ki böyüdüm, bütün bu var-dövlətə sahib oldum, könlüm istədiyi kimi yeyib, içib, günümü eys-ışrətdə keçirməyə başladım. Cavan oğlan-ları başıma yığdım, geyinib-kecinib dost-aşnalarla gəzirdim. Elə bilir-dim günüm-güzəranım həmişə belə keçəcək, heç bir dərdi-sərim olmayacaq. Bir müddət bu minval ilə keçdi. Bir gün kefdən ayılıb ağlım başıma gələndə gördüm ki, pullarım xərcələnib qurtarıb, vəzi-yətim ağırlaşıb, olan-olmazın hamısı əldən gedib. Canıma vəlvələ düşdü, özümü itirdim. Elə bu vaxt atamın keçmişdə dediği bir söz yadıma düşdü. O nağıl eləyirdi ki, Davud oğlu Həzrət Süleyman (hər ikisinə salam olsun!) deyərmiş: "Üç şey üç şeydən yaxşıdır: ölüm günü – təvəllüd günündən; diri köpək – ölü aslandan; qəbir – kasıblıqdan yaxşıdır".

Tez yerimdən qalxıb evdə qalan nə vardı hamısını yığışdırdım, apardım satdım, torpaqlarımdan əlimdə olanının hamısını satdım, üç min dirhəm düzəldim. Başıma belə bir fikir girmişdi ki, dünyanı gəzib məmləkətləri səyahət eləyim. Bu vaxt bir şairin sözü yadıma düşdü:

¹ Dəniz səyyahı Sindbadın səyahətləri "Min bir gecə" kitabının ən məşhur nağılı bezi tədqiqatçılar tərəfindən haqlı olaraq "ərəb Odisseyi" adlandırılmışdır. Sindbadın yeddi səyahətinin ocaib toffurıatı nağılın yazılı mətninin tortibatçısı tərəfindən müxtəlif ərəb kosmoqrafiyalarından və "Yol məlumatı" kitablarından götürülmüşdür (IX əsr coğrafiya-şünası ibn Xordidbeyin "Yollar və padşahlıqlar" kitabı; Ramhurmuzlu dəniz səyyahı Büzürg ibn Şəhriyarın dilindən danışılan əhvalatlar məcmuəsi (X əsr) ol-Qəzvininin "Yaranış möcüzələri" kitabı (XIII əsr) və "Hindistan möcüzələri"; və başqaları).

Ucaldır insanı çəkdiyi əmək,
Ucalmaq istəyən yatmasın görə.

Dürr tapmaq istəyən cumur deryaya,
Var, rütbə sahibi olur axırda.

Zəhmətsiz ucalmaq istəyən ancaq,
Ömrünü boş yerə sərf edir, nahaq.

Bəli, mən səyahət etmək qərarına gəlib özümə mal aldım, cürbəcür ləvazimat, səfər üçün lazım olan bir para şeylər aldım, hər şey hazır olanda, bir dəstə tacirlə bərabər gəmiyə minib Bəsrə şəhərinə yola düşdüm. Neçə gün, necə gecə yol getdik, neçə-neçə cəzirlərdən ötdük, deryalardan keçdik, torpaqlar gördük. Haradan keçsək orada mal satıb mal alırdıq, şey dəyişirdik. Biz deryada xeyli gedəndən sonra bir cəzirəyə gəlib çatdıq, bura elə bil behişt bağlarından biri idi. Gəminin sahibi cəzirəyə yan aldı, lövbər salıb körpünü endirdi, gəmidə olanların hamısı cəzirəyə çıxdı. Ocaq qaladılar, hərə başladı bir işlə məşğul olmağa – kimi xörək bişirirdi, kimi paltarını yuyurdu, kimi də seyrə çıxmışdı. Mən cəzirədə seyrə çıxanların içərisindəydim.

Bir xeyli keçəndən sonra bütün gəmi əhli bir yerə topladı, başladılar yeyib-içməyə, gülüb-oynamağa. Hamının başı bu işə qarışanda, bir də gördüm ki, gəmi sahibi göyərtəyə qalxıb oradan bizə qışqır: "Ey camaat, tez olun, gəmiyə qalxın, durmayın, cəld tərpenin! Nəyiniz var, qoyun qalsın, qaçın canınızı qurtarin. Nə qədər ki, ölməmişiz, qaçın. Sizin gözdüyünüz cəzirə deyil, nəhəng balıqdır, suya yatıb. Külək qum, torpaq getirib onun belinə töküb, belə olub cəzirə kimi, orada qədimdən ağaclar bitir. İndi siz ki, orada ocaq qalamırsız, balıq istini hiss eləyib başlayıb tərpenməyə, bu saat sizinlə bir yerdə suyun dibinə gedəcək, hamınız boğulacaqsız, nə qədər ki, həlak olmamırsız başınızın çarəsini qılın..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

539-cu gecə

Elə ki beş yüz otuz doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki,

gəmi sahibi yolçulara qışqıraraq dedi: "Nə qədər ki, həlak olmamırsız şeylərinizi atın, başınızı götürün qaçın!"

Adamlar onun səsinə eşidəndə tez əl-ayağa düşdülər, bütün ayın-oyunlarını, qazanlarını, manqallarını orada qoyub gəmiyə tələsdilər. Kimi özünü qaçıb gəmiyə yetirə bildi, kimi yetirə bilmədi. Elə bu vaxt cəzirə hərəkətə gəlib, üstündə nə vardı, hamısıyla birlikdə deryanın dibinə yattı. Su təlatümə gəldi. Mən cəzirədə ləngiyib suya qorq olanların arasındaydım. Ancaq Allah-təala köməyimə yetib mənə boğulmağa qoymadı, yolçuların paltar yuduqları iri təknələrdən birini mənə yetirdi. Can şirin olur, tez təknədən yapışib üstünə çıxdım, başladım ayaqlarımla avar kimi suyu kürəkləməyə. Ləpələr mənə elədən-bələ qovurdu, belədən-elə. Gəmiçi yelkənləri açıb xilas olanlarla birlikdə əzaqlaşdı, suda boğulanlara heç fikir də vermirdi. Gəmi ta gözədən itənəcən dalınca baxdım, elə ki gəmi görünməz oldu, daha axırım çatıb dedim.

Gecə oldu, qaranlıq düşdü. Bir gün, bir gecə bu minvalla keçdi, axırda külək, ləpələr mənim köməyimə yetdi, təknəni qova-qova getirib sıldırım qayalıq bir cəzirənin qırağına çıxartdı. Burada çoxlu ağac bitmişdi, qol-qanadları suya əylmişdi. Əlimi atıb hündür bir ağacın budağından bərk-bərk yapışdım, birtəhər dırmaşib sahilə çıxdım; bu vaxt az qalmışdı yığılam ölüm. Cəzirədə gördüm ki, ayaqlarım şişib, baldırlarımda balıqların dişlərinin yeri qalıbdır. Ancaq elə qəmgin olmuşdum, elə yorulmuşdum ki, ayaqlarımın ağrısını hiss eləməyirdim. Mən cəzirədə huşumu itirib gecəni səhərə qədər ölü kimi qaldım. Səhər gün çıxanda gözümlü açdım, gördüm ki, ayaqlarım bir az da şişib. Amma ağrıya fikir vermədim, qalxıb sürünə-sürünə, iməkləyə-iməkləyə cəzirəyə baxmağa getdim. Burada çoxlu meyvə ağacları, şirin sulu çaylar vardı. Meyvələrdən yığıb yedim, sudan içdim.

Bu qayda ilə neçə gün, neçə gecə cəzirədə qaldım. Bir qədər özümə gəlib dirçəldim, qıvrıqlaşdım. Cəzirənin qırağında gəzib fikirləşməyə, Allah-təalanın bu ağacların arasında xəlf elədiklərinə tamaşa etməyə başladım. Ağacların budağından özümə çəlik düzəldib ona söykənə-söykənə yeridim. Bu minvalla xeyli müddət cəzirədə qaldım.

Günlərin bir günü yenə deryanın kənarı ilə gəzirdim, birdən aralıda gözüme qərribə bir məxluq deydi. Fikirləşdim ki, vəhşi heyvandır, ya da dəniz heyvanlarındandır. Başladım ona tərəf getməyə, özüm də gözümlü ondan çəkmirdim. Yaxınlaşanda gördüm ki, bu çox iri bir atdır, dənizin qırağında ağaca bağlanıb.

Mən onun yanına çatanda at elə bərkdən kişnədi ki, canıma lərzə düşdü, istədim geri qayıdam, elə bu vaxt birdən yerin altından bir adam çıxıb üstümə qışqırdı, dalımcə gəlib mənə dedi: "Kimsən, haradan gəlir-

sən, burada nə gəzirsən?" Mən cavab verdim: "Ey ağa, məlumun olsun ki, mən qərib babayam, gəmidə gedəndə, orada olan bir neçə adamla yolda qəzaya düşdük, suda boğulanda Allah-təala mənə bir təknə yetirdi, mindim təknəyə, başladım üzümə, axırda ləpələr məni gətirib bu cəzirəyə çıxartdı".

Bunu eşidəndə həməən adam qolumdan yapışib dedi: "Gedək mənimlə". Onun yanına düşüb getdim. O, məni bir zirzəmiyə endirib oradan da geniş bir yeraltı otağa apardı, məni həməən otağın ortasında oturdub yemək-ichmək gətirdi. Bərk acmışdım, başladım yeməyə, o ki var yeyib qamımı doyurandan sonra üreyim toxtadı.

Sonra bu adam başıma gələnəri xəbər aldı. Mənə nə ki üz vermişdi, hamısını əvvəldən axıracan, bir-bir ona nağıl elədim, kişi danışdıqlarımı eşidəndə təəccüb elədi.

Mən öz əhvalatımı nağıl eləyib qurtaranda dedim: "Ey ağa, səni and verirəm Allaha, mənə acığın tutmasın, başıma nə gəlib hamısını sənə danışdım. İndi arzum budur ki, mənə söyləyəsən görüm sən kimsən, nəkarəsən, niyə yerin altındakı bu otaqda oturmusan? Niyə atını cəzirədə dəryanın qırağında bağlamasan?" O cavab verdi: "Məlumun olsun ki, biz burada çoxuq, hamımız bu cəzirəyə gəlib hərəmiş bir tərəfə səpələnmişik. Biz əl-Mihrcan¹ şahın mehtərləriyik. Onun atlarına biz baxırıq. Hər dəfə ay təzələndə, cins atları yığib bura gətiririk, talab madyanları dəryanın qırağında bağlayırıq, özümüz də yerin altındakı bu otaqlarda gizlənirik ki, heç kim bizi görməsin. Dərya atlarının ayqırları madyanların iyini alıb sudan çıxırlar. O tərəf-bu tərəfə boylanırlar, görəndə ki, heç kim yoxdur, madyanların üstünə qalxırlar, işlərini görəndən sonra madyanın belindən düşürlər, sonra da onları özlərilə dəryaya aparmaq istəyirlər. Ancaq madyanlar bağlı olduqlarından ayqırlara qoşulub gedə bilmirlər.

Ayqırlar kişneyib madyanları başları ilə itələyirlər, təpiklərilə vururlar; biz onların kişnərtisini eşidəndə bilirik ki, madyanların üstündən düşüblər. Onda zirzəmidən çıxıb ayqırlara acıqlanırıq, bizdən hürküb təzədən dəryaya girirlər. Madyanlar onlardan boğaz olub vaxtı-vədəsi çatanda ya erkək, ya da dişi qulun doğurlar. Onların hər birinin qiyməti bir dolu kisə qızıdır, çünki onlardan əmələ gələn atların yer üzündə tayı-bərabəri tapılmaz. İndi ayqırların sudan çıxan vaxtıdır. Ondan sonra, Allah qoysa, səni götürüb apararıq əl-Mihrcan şahın yanına..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Əl-Mihrcan – "Maharaca" sözünün təhrif olunmuş formasıdır. Maharaca hind dilində padşah deməkdir. Ərəb coğrafiyaşünasları bözən Yavani və Malay adalarını Maharaca adaları adlandırırlar.

Elə ki beş yüz qırxıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, mehtər dəniz səyyahı Sindbada dedi: "Mən səni özümə götürüb apararam əl-Mihrcan şahın yanına, məmləkətimizi sənə göstərəm. Yəqin bil ki, bizə rast gəlməseydin, bu cəzirədə başqa insan üzü görməyəcəkdin, tək-tənha ölüb-itəcəkdin, heç kim də səndən xəbər tutmayacaqdı. Mən qanının arasına girdim, indi də kömək elərəm vətəninə qayıdarsan".

Mənə elədiyi yaxşılığın, göstərdiyi mərhəmətin müqabilində mehtərə razılıq elədim. Biz belə söhbət eləyən zaman birdən ayğır dəryadan çıxdı, bərkdən kişneyib madyanın üstünə atıldı, öz işini görüb qurtarandan sonra onun üstündən düşdü, istədi madyanı özüyə aparsın, at bağlı olduğundan apara bilmədi. Onda ayğır başladı kişneyib onu təpikləməyə. Belə olanda, mehtər qılıncını, qalxanını götürüb otaqdan çıxdı, qılıncı qalxana vura-vura yoldaşlarını haraylayıb dedi: "Çıxın, yeriyn ayqırın üstünə".

Bir dəstə adam əllərində nizə, tökülüşüb gəldi, başladılar hərə bir yandan qışırmağa, ayqır onlardan hürküb, kəl kimi özünə verdi dəryaya, suyun altında gözdən itdi. Mehtər bir az oturub gözlədi, sonra o tərəf-bu tərəfdən yoldaşları onun yanına gəldilər, hərəsinin də yedəyində bir madyan. Onlar məni mehtərin böyründə görəndə haradan gəlib hara getdiyimi xəbər aldılar. Mən bu sözün cavabında, mehtərə nağıl elədiklərimi onlara danışdım. Mehtərlər mənə yaxın oturub süfrə açdılar, başladılar yeyib-ichməyə. Mənə də çörək təklif elədilər, onlara qoşuldum, yeyib doyandan sonra onlar ayağa qalxıb atlarını mindilər, məni də ata mindirib özlərilə götürdülər.

Az getdik, çox getdik, gəlib çatdıq əl-Mihrcan şahın şəhərinə. Burada mehtərlər hökmdarın yanına gedib mənə əhvalatımı ona xəbər verdilər. Padşah əmr elədi ki, mənə onun hüzuruna gətirinsinlər. Məni padşahın hüzuruna apardılar. Mən ona salam verdim, o, hörmətlə salamımı alıb dedi: "Xoş gəlmisən!" Sonra başıma gələnəri xəbər aldı, mən də öz əhvalatımı, başıma gələnərin hamısını əvvəldən-axıracan ona nağıl elədim. Padşah mənə gördüklərimi, çəkdiyim müsibəti eşidəndə çox təəccüb eləyib dedi: "Ey oğul, and olsun Allaha, sənin

bəxtin gətiribdir, görünür əcəlin hələ tamam deyilmiş, yoxsa o beladan qurtara bilməzdin. Şükür olsun Allaha ki, sağ-salamat qurtarmısan!”

O, mənə hörmət, mərhəmət göstərərək özünə yaxın əyləşirdi, başladı mehriban sözlərlə mənə ürək-dirək verib könlümü almağa. Padşah məni dəniz limanına rəis təyin edərək, tapşırırdı ki, ora gələn gəmilərin hamısını yazım. Bu minvalla mən padşahın yanında qalıb onun tapşırığı işləri görürdüm, o da öz mərhəmətini məndən əsirgəməirdi, qayğıma qalıb hər cür köməklik göstərirdi. Mənə çox gözəl libas bağışladı. Onun yaxın adamlarından biri olmuşdum. Camaatın şikayətinə baxırdım.

Beləliklə xeyli müddət onun yanında qaldım, hər dəfə limanda gəzəndə başqa məmləkətlərdən gələn tacirlərdən, dənizçilərdən Bağdad şəhərinin hansı tərəfdə olduğunu xəbər alırdım. Fikirləşirdim ki, bəlkə ora bir yolu düşən oldu, mən də onunla bir yerdə Bağdada, öz vətənimə qayıtdım. Ancaq heç kim Bağdadın hayanda olduğunu bilmirdi, heç kim ora gedən bir adam tanıyırdı. Uzun müddət qütbətdə qalmağım məni çox darıxdırırdı.

Bir müddət belə keçdi, bir gün əl-Mihrcan şahın yanına gələndə gördüm ki, orada bir dəstə hindistanlı əyləşib. Mən onlara salam verdim, onlar salamımı alıb mənə “xoş gördük!” deyəndən sonra mənim vətənimdən söz salıb xəbər tutmağa başladılar...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırx birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad nağıl ələyirdi: “Mən də onların vətənlərindən söz salanda bildirdilər ki, onların arasında şaşakirilər¹ ən möhtərəm adamlardır, onlar heç kimi incitmirlər, heç kəsə zorakılıq göstərmirlər. Bundan başqa, içərilərində elə adamlar da var ki, adlarına brəhmənlər deyirlər, onlar heç vaxt şərab içmirlər, ancaq dünyanın zövq-səfasından da qalmırlar, qayğısız ömür sürüb deyib-gülürlər, çalğıya qulaq asırlar, dəvələri, atları, mal-qaraları olur. Onlar mənə danışdılar ki, hindlilər yetmiş iki təriqətə bölünürlər. Mən bunu eşidəndə məəttəl qaldım.

¹ Hindistanda kasta adıdır. “Kşatri” sözünün təhrif olunmuşudur.

Mən əl-Mihrcan şahın məmləkətindəki cəzirelərin içərisində bir cəzirə görmüşdüm, adına Kəsil deyirdilər; bütün gecəni orada dəf çalınır, təbii vurulurdu. Cəzirəyə yaxşı bələd olanlar, mənə danışdılar ki, həmin cəzirədə yaşayanlar ağır təbiətli, düzgün fikirli adamlardır. Mən oranın deryasında elə balıq görmüşəm ki, uzunluğu düz iki yüz dirsek, elə də balıq görmüşəm, başı bayquş başı kimidir. Bu səyahətim zamanı o qədər qərribə-qərribə işlərə, möcüzələrə rast gəlmişəm ki, indi hamısını nağıl eləsəm söhbət çox uzanar.

Mən bu cəzireləri gözüb, orada nə vardı, hamısına tamaşa eləyirdim. Bir gün yenə həmişəki kimi əlimdə əsa dənizin kənarında dayanmışdım. Bu vaxt gördüm böyük bir gəmi gəlir. Gəmi limana girib körpüyə yan aldı. Gəmi sahibi yelkənləri salıb körpünü endirdi, gəmi əhli başladı gəmidən şeyləri yerə daşımağa. Mən də dayanıb daşınan malları yazırdım.

Onlar işi qurtaranda mən gəmi sahibindən soruşdum: "Daha gəmidə bir şey qalmadı ki?" Gəmi sahibi cavab verdi: "Ey mənim ağam, gəminin anbarında mal qalıb, ancaq onun sahibi yolda biz bir cəzirənin yanından ötəndə deryada qorq oldu, indi onun malları bizdə əmanət qalıb. İstəyirik məzənnəni öyrənib həmin şeyləri sataq, pulunu aparıb əmin-amanlıq şəhəri Bağdadda mərhumin qohumlarına çatdırmaq". Onda mən gəmiçidən xəbər aldım: "O malların sahibinin adı nə idi?" O cavab verdi: "Onun adına dəniz səyyahı Sindbad deyirdilər, yazıq suda boğuldu". Onun bu sözlərini eşidəndə mən zənlə baxıb onu tanıdım, o saat da bərkdən qışqırıb dedim: "Ey gəmiçi, biləsən ki, dediyin o malların sahibi mənəm. Adım da dəniz səyyahı Sindbaddır. O vaxt tacirlər gəmidən cəzirəyə düşəndə mən də onların içərisindəydım. Üstündə dayandığımız balıq tərpenəndə sən qışqırıb bizi səslədin: macal tapıb gəmiyə çıxan çıxdı, qalanların hamısı suda batıb qorq oldu. Batanların arasında mən də vardım. Ancaq Allah-təalanın mənə yazığı gəlib boğulmağa qoymadı. Haradansa səyyahların pal-paltar yuduqları təknələrdən birisini mənə ürcah elədi. Mindim təknəyə, başladım ayaqlarımla avar çəkməyə, külək, dalğa da bir yandan kömək elədi – gəlib çıxdım bu cəzirəyə. Bura çıxandan sonra Allah-təala rast saldı, əl-Mihrcan şahın mehtərlərini gördüm, mənə özlərlə götürüb gətirdilər həmin bu şəhərə. Burada onlar mənə apardılar əl-Mihrcan şahın hüzuruna. Mən başıma gələn qəza-qədəri ona nağıl eləyəndən sonra padşah mərhəmət göstərərək mənə bu şəhərin limanına reis qoydu. İndi bu işdən mənfəət hasil elədiyimi görüb kəramətini məndən əsirgəmir. O ki qaldı bu mallara, onların sahibi mənəm. Var-yoxum elə onlardır..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırx ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad gəmiçiyə dedi: "Sənin dediyin o mallar mənimkidir, mənim varidatumdur". Bunu eşidəndə gəmiçi qışqırıb dedi: "Allah-təalanın gücü, qüdrəti qarşısında hər şey acizdir! Heç kimdə ar-namus qalmayıb!" Onda mən xəbər aldım: "Ey gəmiçi, niyə belə danışsən? Bəs mən başıma gələnləri sənə nağıl eləmədim?" Gəmiçi cavab verdi: "Ona görə ki, mən dedim: bizdə yiyəsiz mal qalıb, sahibi deryada qorq olub; indi sən bunu eşidib istəyirsən həmin şeylərə sahib olasan. Bil-mirsən ki, özge malına göz dikmək haram buyrulub? O adamın suda boğulduğunu biz gözümlə görmüşük. Onun yanında gəmidə gedənlərdən çox adam vardı; biri də salamat qurtarmadı. İndi sən bəs hansı sübutla deyirsən ki, bu malların sahibi sənənsən?" Mən dedim: "Ey gəmiçi, sən gəl mənə üz verən əhvalata yaxşı qulaq as, sözlərimə diqqət yetir, onda özün görərsən ki, mən düz danışram. Kişi olan kəs yalanı dilinə gətirməz". Bunu söyləyəndən sonra mən onun gəmisində Bağdad şəhərindən çıxıb qəzaya uğradığımız cəzirəyə çatana kimi başıma gələnləri gəmiçiyə nağıl elədim, səfər zamanı ikimizə birlikdə üz verən bəzi başqa əhvalatları da yadıma saldım. Bunları eşidəndə gəmiçi də, tacirlər də sözlərimin düzlüyünə inanıb mənə tanıdılar, sağ-salamat qurtarmağıma şükür eləyib dedilər: "And olsun Allaha, sənin salamat qurtarmağını biz heç ağılımıza da gətirmirdik, xudavəndi-kərimin sənə rəhmi gəlib".

Onlar mallarımı özümə qaytardılar, baxdım gördüm ki, hamısının üstündə adım yazılıb, hər bir şeyim öz yerindədir. Mən tayları açıb qiymətdə bəha bəzi-para şeyləri çıxartdım; gəmiçinin qulları onları götürüb mənim dalıma padşahın hüzuruna gətirdilər. Padşaha ərz elədim ki, bu həmin mən gələn gəmidir, mallarımın hamısı sağ-salamat gəlib özümə çatıbdir, bu hədiyyələr də həmin şeylərdəndir. Padşah buna çox təəccüb elədi. İndiyə qədər söylədiklərimin gerçəkliyi ona tamamilə aşkar oldu.

Padşahın mənə məhəbbəti birə yüz artdı. Böyük hörmət göstərdi, ona gətirdiyim hədiyyələrin müqabilində mənə çoxlu şeylər bağışladı.

Mən tayları, özümde olan malları satıb çoxlu qazanc götürdüm. Əvəzində bu şəhərdən cürbəcür mal, azuqe aldım, tacirlər yola düşəndə şeylərin hamısını gəmiyə vurdum. Sonra padşahın hüzuruna gedib mənə göstərdiyi iltifat, inayət üçün ona minnətdarlıq elədim, vətənimə, qohum-əqrəbamın yanına qayıtmaq üçün rüsxət istədim. Padşah mənimlə vidalaşdı bu şəhərdə tapılan gözəl mallardan mənə çoxlu şeylər bağışladı. Mən onunla halallaşdı gəmiyə mindim, Allah-təalanın iznilə yola rəvan olduq.

Bəxtimiz gətirdi, xoşbəxtlik üz verdi, gecə-gündüz yol gedib sağ-salamat gəlib çatdıq Bəsrə şəhərinə. Bu şəhərdə gəmidən düşüb bir az orada qaldıq. Mən xilas olduğuma, sağ-salamat vətənimə qayıtdığıma çox sevinirdim.

Sonra oradan yola düşüb əmin-amanlıq şəhəri Bağdada getdik. Özümle tay-tay bahalı mal aparırdım. Oraya çatıb öz məhəlləmizə üz qoydum, gəlib evimizə çıxdım. Bütün qohum-qardaş, yar-yoldaş tökülüb gəldi. Bir azdan sonra özümə çoxlu nökrə-qulluqçu, qul-qaravaş aldım, qabaqkindən də çox ev-eşik, bağ-torpaq aldım; dost-aşnaya əvvəlkindən də artıq yaxınlıq eləməyə, durub-oturmağa başladım. Bütün yorğunluğum, qərıblıkdə çəkdiyim əzab-əziyyət, yolda başıma gələn müsibətlərin hamısını yadımdan çıxartdım.

Günlərim eyş-işrətdə, ləzzətli yeməklər yeyib, bahalı içkilər içməkdə keçirdi. Bəli, birinci səyahətimdə başıma belə-belə işlər gəldi. Allah qoysa, sabah, yeddi səyahətimdən ikincisini nağıl elərəm".

Belə olan surətdə, dəniz səyyahı Sindbad hambal Sindbada şam yeməyi verdirib ömrə elədi ona yüz misqal qızıl gətirsinlər. Sonra da dedi: "Sən bu gün bizim ürəyimizi açdın". Hambal ona razılıq elədi, verdiyi bəxşiş alıb yola düzəldi. O, gedə-gedə təəccüblə fikirləşirdi ki, dünyada insanın başına nə qədər əcaib işlər gəlir.

Hambal gecəni öz evində yatdı, şəhər olanda qalxıb yenə dəniz səyyahı Sindbadın evinə getdi. İçəri girəndə ev sahibi dedi: "Xoş gəlmisən!" Sonra ona hörmət eləyib öz yanında oturtdu. Qalan dostları da gəlib yığılanda qonaqlara yemək-ichmək gətirdilər. Onlardan ötrü saatın xoş dəqiqəsi idi, hamısı şad-xürrəm idi.

Bu vaxt dəniz səyyahı Sindbad dedi:

SİNBADIN İKİNCİ SƏYAHƏTİ

"Bəli, qardaşım sizsiniz, dünən dedim ki, eyş-işrət içində qəm-qüssəsiz ömür sürürdüm..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırx üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dost-aşna yığılıb cəm olanda, dəniz səyyahı Sindbad özünü onlara tutub dedi: "Bəli, şad-xürrəm ömür sürürdüm. Ancaq günlərin bir günü başıma belə bir fikir gəldi ki, yenə uzaq məmləkətlərə səfərə çıxım. Təzə yerlər, cəzirələr görmək, qara gün üçün pul qazanmaq arzusunda idim.

Belə qərara gələndən sonra çoxlu pul qoyub səfər üçün əlverişli olan xeyli mal aldım, hamısını qablaşdırıb bağladım. Bir gün limanda gözəl parçadan yelkənləri olan, hər bir ləvazimatı, avandanlığı yerli-yerində təzə, mötəbər bir gəmi gördüm. Gəmidə çoxlu adam vardı. Başqa tacirlərlə bir yerdə mən də mallarımı həmə gəmiyə vurdum. Elə o gün də yola düşdük. Səfərimiz yaxşı keçirdi, biz bu deryadan o deryaya, bu cəzirədən o cəzirəyə adlayırdıq. Hara gəlirdik, hər yerdə tacirlərlə, əyanlarla, mal alan, mal satan adamlarla görüşüb alış-veriş eləyirdik, şey dəyişirdik.

Günlərimiz bu minvalla keçirdi. Bir dəfə qəzadan gözəl bir cəzirəyə gəlib çıxdıq. Burada çoxlu ağac vardı, meyvə bol idi, çiçək çiçəyi çağırırdı, quşlar səs-səsə vermişdi, çayların suyu dumduru idi. Ancaq burada nə bir ev, nə də bir adam görünürdü. Od-ocaq yandıran yox idi. Gəmi cəzirəyə yan aldı. Tacirlər, yolçular aşağı düşüb ağaclara, quşlara tamaşa eləməyə başladılar, onlar bir olan Allaha həmd-səna eləyib, yerin-göyün sahibinin qüdrətinə heyran olurdular. Mən də cəzirəyə düşənlərin içərisində idim, ağacların arasından axan bir çayın qırağında oturmışdım, çayın suyu göz yaşı kimi idi.

Özümle bir az yemək götürmüşdüm, Allah-təalanın verdiyindən yeyib-ichdim, sərin meh əsirdi, heç bir qəm-qüssəm də yox idi. Məhdən, gül-çiçəyin ətrindən xoşhallanıb mürgüləməyə başladım. Bir azdan

məni yuxu tutdu, bərk yatdım. Bir də onda ayılıb ki, gördüm ki, cəzirədə bir ins-cins qalmayıb; adamlar da gəmiyə minib, çıxıb gediblər, heç kimin yadına düşməmişəm – nə tacirlərin, nə də gəmiçinin. Məni cəzirədə qoyub gediblər.

Oyana-buyana nə qədər göz gözdirdim, özümədən başqa kimsəni görmədim. Canımı qara qorxu aldı, dərddən, qəmdən az qaldı zəhrim yarılısın.

Dünyanın nemətindən heç nəyim yox idi – nə yeməyim vardı, nə də içməyə bir şeyim, tək-tənha qalmışdım, üreyim partlayırdı. Naümid qalıb öz-özümə dedim: “Su sənəyi suda sınar, birinci dəfə ölmədin sağ qaldın, adamlara rast gəldin, sən cəzirədən götürüb insan yaşayan yerə apardılar, ancaq bu dəfə daha elə bir kəs tapa bilməyəcəksən ki, sənə aparıb insan ayağı dəyən bir səmtə çıxartsın”.

Başladım hönkürüb ağlamağa, özümə yazığım gəlirdi, ölüm heç yana çatmırdı. Tutduğum bu işə peşman olub, özümü danlayırdım ki, axı belə bir ağır səfərə çıxmaq mənim nəyimə gərəkdə, rahatca oturmuşdum öz vətənimdə, öz evimdə, yeməyə gözəl yeməklərim, içməyə gözəl içkilərim, geyməyə gözəl libaslarım – nə pula, nə də bir başqa şeyə ehtiyacım vardı.

Birinci səfərimdə başım o qədər müsibətlər çəkmişdi ki, az qalmışdı ölüm itəm. İndi bunun üstündən dübarə Bağdaddan çıxıb, bu dərya mənim, o dərya sənəin səyahət eləməyimə çox peşman olmuşdum. Öz-özümə dedim: “Biz hamımız Allahın bəndələriyik, əvvəl-axır ömrümüzü ona bağışlayacağıq!” Elə bil ağılim başımdan oynamışdı.

Yerimdən qalxıb cəzirədə oyana-buyana gəzməyə başladım, daha bir yerdə qərarım tutmurdu. Sonra hündür bir ağaca çıxıb oradan ətrafa göz gözdirdim, ancaq göydən, sudan, ağacdən, quşdan, cəzirələrdən, qumsallıqdan başqa heç nə görmədim.

Diqqətlə baxanda birdən cəzirədə gözüme ağ, iri bir şey dəydi. Bunu görəndə ağacdən düşüb ona sarı getdim; gəlib çatanda məlum oldu ki, bu böyük bir ağ günbəzdir. Mən günbəzə yaxınlaşıb dövrəsində hərələndim, gördüm heç yerindən qapısı yoxdur. Divarları çox hamar, sürüşkən olduğundan üstünə çıxmağa gücüm, təqətim çatmadı.

Belə olanda, dayandığım yeri nişan elədim, günbəzin başına dolanıb dövrəsini ölçdüm. Gördüm ki, əlli addımdır. Başladım götür-qoy eləməyə, günbəzə girməyə bir fənd axtarmağa. Axşam yaxınlaşırdı, günün batmağına az qalırdı. Birdən gün yox oldu, hava qaraldı, fikirləşdim ki, yaqın gün buluda girdi. Ancaq yay fəslə idi, ona görə təəccüblənib

başımı qaldırdım ki, görüm bu nədir. Göydə enliqanadlı nəhəng bir quş uçurdu. Sən demə günün qabağını kəsib cəzirəyə kölgə salan o imiş. Yerimdə quruyub qaldım. Elə bu vaxt yadıma bir əhvalat düşdü...” Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırx dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad cəzirənin üstündə uçan quşu görəndə yerində quruyub qaldı, bu vaxt onun yadına səyahət eləmiş, dünyagörmüş adamların nağıl elədikləri bir əhvalat düşdü. Həmin əhvalat belə idi. Danışdırlar ki, hansı cəzirədəsə Ruh deyilən nəhəng bir quş var, balalarına fil yedizdirir.

Sindbad deyirdi: “Mən başa düşdüm ki, gördüyüm günbəz, günbəzad deyil, Ruh quşunun yumurtasıdır. Bunu biləndə Allah-təalanın qüdrətinə heyran qaldım.

Birdən qəşə enib yerə qondu, qanadlarını gərək yumurtanı altına aldı, çox keçməmişdi ki, onun üstündə yuxuya getdi (yatmayan kəsə həmd olsun!). Onda mən yerimdən qalxdım, çalمامı başımdan götürüb açdım, onu möhkəm burub kəndir kimi düzəltdim, bir ucunu belimə dolayıb o biri ucuyla özümü bərk-bərk quşun ayağına bağladım. Öz-özümə dedim: “Bəlkə də quş məni aparıb insan yaşayan məmləkətlərə, şəhərlərə çıxardı. Yiyəsiz cəzirədə tək-tənha oturmaqdansa, bu yaxşıdır”.

Həmin gecəni gözümlə yummadım, qorxurdum ki, yataram, birdən quş məni yuxulu-yuxulu götürüb havaya qaldırar. Səhər olub gün çıxanda quş yumurtanın üstündən durdu, bərkdən qiyyə çəkib mənimlə bir yerdə milləndi, o qədər yuxarı qalxdı ki, dedim, daha göydəki buludlara çatmışıq. Bir xeyli uçandan sonra quş yenə aşağı endi, hündür bir təpənin üstünə qondu. Belə olanda, tez özümü quşun ayağından açdım. Ondən yaman qorxurdum, ancaq quşun heç mənədən xəbəri də olmamışdı, ayağına sarındığımı hiss eləməmişdi.

Çalمامı açıb quşun ayağından azad olandən sonra qorxudan titrəyə-titrəyə ondan aralandım. Quş da yerdən nə işə caynağına alıb

təzədən göyə, buludların yanına qalxdı. Mən onun yerden götürdüyünə diqqət yetirəndə gördüm ki, bu nəhəng bir ildir. Quş onu caynağına alıb havaya qaldırdı, buna mən çox təəccüb elədim.

Oraları gəzib baxmağa başladım, gördüm qəlbi bir yerdəyəm, aşağıda enli dərin dərə var, dərənin qırağında böyük dağ ucalır, özü də o qədər hündürdür ki, təpəsini yerden görmək olmur. Ora piyada qalxa bilən bir adam tapılmazdı.

Yenə də tutduğum işə peşman oldum, özümü danlamağa başlayıb dedim: "Kaş elə o cəzirədə qalaydım! Ora yenə bu biyabandan yaxşı idi. Orada, heç olmasa, yeməyə meyvədən-zaddan bir şey tapardım, çay vardı, suyundan içərdim; burada nə ağac var, nə meyvə, nə də çay. Allah-təala gücü-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir! Bir belədən qurtarmamış, ondan bir az betərinə düşər oluram!"

Axırı özümə ürək-dirək verib ayağa qalxdım, başladım dərəni gəzib dolanmağa, gördüm burada hər yan almaz daşdır. Belə daşlarla daş-qaş yonurlar, çini, əqiq desirlər. O qədər möhkəm olurlar ki, onları nə dəmir kəsər, nə də çaxmaqdaşı. Qurşun daşından başqa heç bir şeylə onları parçalamaq, əzmək olmaz. Dərənin hər yeri ilanla, zəhərli gürzəylə doluydu, hər biri də bir xurma ağacı boyda, o qədər iri idilər ki, qabaqlarına fil çıxsa yəqin diri-diri udardılar. Bu ilanlar gecə çıxıb gəzirdilər, gündüzləri gizləndirilirdi, qorxurdular ki, Ruh quşu, ya da qartal onları tutub parçalar. Mən bunların sirrini bilmirdim.

Bəli, qalmışdım dərədə, tutduğum işə bərk peşman idim, ürəyimdə deyirdim: "And olsun Allaha, özümü öz əlimlə vaxtsız-vədəsiz ölümə verdirdim!" Gün batırdı, başladım dərədə gəzib özümə gecələməyə yer axtarmağa. İlanın qorxusundan yemək-içmək yadımdan çıxmışdı, canımın hayındaydım. Elə bu vaxt aralıda gözüme bir mağara deydi, yaxınlaşdım, gördüm mağaranın girəcəyi çox dardır, birtəhər içəri keçdim. Girəcəyin yanında iri bir daş vardı, onu itələyib içəridən mağaranın ağzına yıxdım, sonra öz-özümə dedim: "Bura ki girdim, hələlik qorxum yoxdur. Şəhər olar, çıxaram, görüm Allah-təalının mənə qisməti nədir".

Bundan sonra içəriyə göz gəzdirdim, bir də gördüm ki, mağaranın ortasında yumurtanın üstündə nəhəng bir ilan yatıb. Tüklerim biz-biz oldu, üzümü göyə tutub Allaha pənah gətirdim.

O gecəni gözümlə yummadım. Şəhər olub gün doğanda mağaranın ağzına qoyduğum daşı kənara itələyib içəridən çıxdım; elə bil kefliydim, yuxusuzluqdan, acından, çəkdiyim qorxudan başım hərlənirdi. Belə bir halətdə, dərədə gəzib-dolanmağa başladım. Elə bu vaxt qəfil

qabağıma bir iri parçaət düşdü. Ancaq ətrafda gözüme kimsə dəymirdi, çox təəccüblü idi. Birdən yadıma keçmişdə tacirlərdən, səyyahlardan, uzaq səfərdə olanlardan eşitdiyim bir əhvalat düşdü. Onlar nağıl eləyirdilər ki, almaz dağında çox qorxulu işlər olur, heç kəs o dağa yaxın düşə bilmir. Ancaq almaz daşları alıb-satan tacirlər oradan almaz yığmaq üçün hiylə qururlar: qoyunu kəsib soyurlar, ətini parça-parça doğrayıb təpənin başından dərəyə atırlar. Yaşət dərəyə düşür, almaz daşları ona yapışır. Tacirlər bir yerdə gizlənib gün-günortaya qədər gözləyirlər, ley qartalət parçalarını caynaqlarına alıb təpənin başına qaldırır; bu vaxt tacirlər çıxıb qışqırırlar, quşlarət orada qoyub uçurlar; tacirlər gəlirlər,ət götürüb üstünə yapışan daşları qoparırlar.ət qoyurlar qalır quşlara, heyvanlara, daşları aparırlar öz məmləkətlərinə götürüb. Bu cür hiylə işlətməsələr almaz daşlarına heç kim yaxın gedə bilməz..." Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırx beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad almaz dağında başına gələnləri dost-aşnaya nağıl eləyirdi; danışdı ki, onun söylədiyi fəndi işlətməsələr tacirlər oradan bir dənə də daş götürə bilməzlər.

Sindbad deyirdi: "Bəli, dərəyə atılanət parçasını görəndə, həməən əhvalat yadıma düşdü.ətə yaxınlaşdım, almaz daşlarından çoxlu yığb qoynumu, qurşağımın arasını, çalmamı, paltarlarımın ora-burasını doldurdum.

Elə bu vaxt yenə böyük bir şaqqaət gördüm.ət götürüb çalmamla bədənime sarıdım, sonra arxası üstə yerə uzandım,ət sinəmin üstündə qaldı. Birdən qartal göydən şığıdı,ətə caynağına alıb havaya qaldırdı. Mən etdən bərk-bərk yapışmışdım. Qartal uça-uça gəlib qondu təpənin başına. Elə istəyirdi ki, etdən qoparıb yesin, birdən bərk qışqırıq qopdu, ağac tappılıtsı eşidildi. Qartal diksindi, qanad açıb havaya qalxdı. Mən tezət bədənimdən açıb ayağa qalxdım, dayandım şaqqanın yanında. Üst-başım qana batmışdı. Qartal qışqıran tacirətə yaxınlaşanda, birdən mənə görüb qorxuya düşdü, ancaq heç bir söz demədi.

Tacir əti götürüb o üz-bu üzə çevirdi, heç nə tapmayanda bərkdən qışqırıb dedi: "Allah-təalanın gücü, qüdrəti qarşısında hər şey acizdir! Daşla döylümüş şeytanın əlindən qurtarmaq üçün Allaha pənah götürürəm!"

O çox qəmgin olmuşdu. Əlini-əlinə vurub deyirdi: "Xudaya, bu nə işdir mənim başıma gəlir?" Mən ona yaxınlaşdım; tacir soruşdu: "Kimsən, nəkarəsən, bura nə üçün gəlmisən? Mən cavab verdim: "Qorxub vahiməyə düşmə; mən bəni-adəməm, özüm də əsilzadəyəm. Tacir idim, başıma böyük müsibətlər gəlib; bu dağa gəlib çıxmağımın səbəbi qərribə bir əhvalatdır, bu dərəyə düşməyim təəccüblü bir macərədir. Heç qorxmama, məndən sən xeyir görecəksən, sevinəcəksən. Mənim çoxlu almazım var, onlardan bəsdir deyincə sənə verərəm. Özü də məndəki almazlar kimi almaz sən ömründə görməmişən. Qəm yemə, qorxmama".

Orda həməm adam mənə sağ ol deyib canıma dua elədi, mənimlə danışib söhbət eləməyə başladı. O biri tacirlər də gördülər ki, mən onların yoldaşlarıyla danışırıam, hamısı yanıma gəldi. Tacirlərin hamısı dərəyə ət atmışdı. Onlar yaxına gəlib salam verdilər, salamat qurtardığına şükür elədilər, məni özlərilə götürüb yola düşdülər. Mən səfərdə başıma gələnləri onlara nağıl eləyib bu dərəyə necə gəlib düşdüyümü danışdım. Sonra bədənime bağladığım ətin sahibinə özümle götürdüyüm almazlardan xeyli verdim, o, şad olub mənə dua elədi. Tacirlər dedilər: "And olsun Allaha, təzədən dünyaya gəlmisən! Səndən qabaq o yere ayağı dəyənlərdən heç kim salamat qurtara bilməyib. Həmd olsun Allaha ki, sağ qalmısən!" Onlar gecəni rahat, salamat bir yerdə qaldılar, mən də onların yanında qaldım. Sağ qalmağıma, ilan dərəsindən qurtarıb, insan üzü gördüyümə çox sevinirdim. Səhər açılanda qalxıb bu böyük dağın üstüylə getməyə başladıq; bu vaxt dərədə çoxlu ilan gördük. Xeyli yol gedəndən sonra gəlib böyük, səfalı cəzirədə bir bağa çıxdıq. Bu bağdakı kafur ağaclarının hər birinin altında yüz adam kölgələmə bilirdi. Kim kafur yağı çəkmək istəsə ağacın gövdəsində deşik açır, oradan axan şirəni qaba yığır, həməm şirə kafur yağıdır, qabda qatılaraq yapışqan kimi olur. Bundan sonra ağac quruyur, doğrayıb odun eləyirlər. Bu cəzirədə bir cür heyvan olur, adına kərgədan deyirlər; onlar bizim məmləkətdəki inək, camış kimi çöldə otlayırlar, ancaq bu heyvanlar dəvədən iri olurlar. Çox iri heyvanlardır. Özlərinin də başlarının ortasında on dirsək uzunluğunda yoğun buynuz olur. Buynuzun üstündə insan şəkli var. Bu cəzirədə inəyə oxşayan heyvanlar da olur. Dənizçilər, səyyahlar, dağları, çölləri gəzib dolananlar bizo

nağıl eləyirdilər ki, kərgədan deyilən heyvan böyük bir fili buynuzuna alıb onunla cəzirədə otlayır. Filin yağı günün istisindən əriyib kərgədanın başına axır, gözüne tökülür, kərgədan kor olur, gedib dənizin qırağında yatır. Ruh quşu uçub gəlir, onu caynağında götürüb balalarına aparır, kərgədanı da, onun buynuzundakı fili də öz körpələrinə yedirdir. Həməm cəzirədə camışa oxşayan çoxlu heyvanlar da gördüm, bizim məmləkətdə, o cürləri olmur.

Düşdüyüm o dərədə almaz dolu idi, onlardan yığıb qoyun-qoltuğumu doldurub özümle gətirmişdim. Tacirlər də onlara verdiyim almazların müqabilində mənə cürbəcür mallar verdilər, yolda həməm şeyləri məndən ötrü özləri çiynlərində aparırdılar. Bunlardan əlavə, mənə xeyli dirhəm, dinar da verdilər. Onlarla bir yerdə cürbəcür məmləkətlər gəzib Allahın yaradıb-xəlq elədiklərinə tamaşa eləyə-ələyə dərələrdən keçir, şəhərlər gəzir, alış-veriş eləyirdik. Bu minvalla gəlib çatdığımız Bəsrə şəhərinə. Bir az da orada qalandan sonra mən gəldim...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırx altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad səfərdən qayıdıb Bağdad şəhərinə varid oldu, öz məhəllələrinə çatıb evinin darvazasından içəri girdi. Özünü çoxlu almaz, pul, qiymətli mallar, şeylər gətirmişdi. Qohum-əqrəbəsi ilə görüşüb salamlaşdı, fəqir-füqərəyə nəzir-niyaz verdi, qohum-qardaşa, yar-yoldaşa bəxşilər payladı, könlü istədiyindən yeyib-içməyə; gözəl libaslar geyib yaxın adamlarla durub-oturmağa, dostluq eləməyə başladı. Çəkdiyi əzab-əziyyət yadından çıxdı. Fikri aydın, alını açıq, xoş ömür sürürdü. Günləri çalıb-oynamaqda, şadlıqlarda keçirdi. Onun qayıtdığını eşidənlər görüşünə gəlib səfərinin necə keçdiyini, gözdüyü məmləkətlərdə nələr gördüyünü xəbər aldılar. Sindbad başına gələnleri onlara nağıl eləyəndə eşidənlər onun çəkdiyi müsibətlərə mat qalıb, sağ-salamat qurtardığına şükür eləyirdilər".

Sindbadın ikinci səyahət zamanı başına gələn əhvalat burada sona yetir. O, yanına toplaşan adamlara dedi: "Sabah, Allah qoysa, sizə üçüncü səyahətimdən danışaram".

Dəniz səyyahı Sindbad hambal Sindbada nağıl elədiyi əhvalatı qur-taranda hamı ona mat qaldı, oturub onunla şam elədilər. Sonra ev sahibi ömr elədi hambal Sindbada yüz misqal qızıl verdilər. Hambal qızılı alıb, səyyah Sindbadın çəkdiyi müsibətlərə heyrət eləyə-eləyə öz evinə getdi.

Evinə çatanda Sindbadı tərəfləyib onun canına dua elədi. Səhər açılıb dünya nura boyananda hambal Sindbad oyanıb yerindən qalxdı, səhər namazını qılandan sonra dəniz səyyahı Sindbadın buyurduğuna əməl eləyib onun evinə getdi.

Hambal içəri girib salam verdi; dəniz səyyahı Sindbad dedi: "Xoş gəlmisən!". Sonra hamballa oturub o biri dostları, tanışları gələncən gözlədi. Hamı yığıldı, birlikdə yeyib-içdilər, danışdılar, güldülər, axırda dəniz səyyahı Sindbad söze başlayıb dedi:

SİNDBADIN ÜÇÜNCÜ SƏYAHƏTİ

“Bəli, qardaşım sizsiniz, indi də üçüncü səyahətim barəsindəki söhbətimə qulaq asın, əhvalatdan agah olun; bu əhvalat keçən günlər eşitdiklərinizdən də təəccüblüdür. Bütün sirlərdən bir Allah agahdır. Odur hamıdan aqıl.

Çoxdan idi ki, ikinci səfərimdən qayıtmışdım; bolluq içində şad-xürrəm ömür sürürdüm, özüm öz xoşbəxtliyimə sevinirdim. Dünən dedim ki, çoxlu pul qazanmışdım, Allah-təala itirdiklərimin əvəzini birə-min vermişdi. Mən bir müddət Bağdadda kefi kök, damağı çağ ömür sürəndən sonra yenə səyahət etmək, gəzib-dolanmaq fikrinə düşdüm. Ürəyim alver etmək, pul qazanmaq, dövlət yığmaq üçün darıxmışdı – ürək həmişə adamı şər işə çəkir.

Mən qərara gələndən sonra dəniz səfəri üçün məsləhət olan çoxlu mal aldım, qablaşdırıb bağladım. Sonra onları da götürüb Bağdaddan Bəsrəyə gəldim. Bəsrədə çayın qırağına çıxdım, gördüm böyük bir gəmi dayanıb, içərisində çoxlu tacir, yolçu var. Hamısı xeyirxah, xoşsəfət, dindar, mömin adamlar idi. Mən də onlarla birlikdə gəmiyə mindim, Allah-təalanın izniylə yola düşdük. Hamımız şad idik, fikirleşdik ki, səfərimizi sağ-salamat başa vurub feyziyab olacağıq. Dənizdən-dənizə, cəzirədən-cəzirəyə, şəhərdən-şəhərə gedirdik, hara çatdıq dayanıb gəzirdik, alış-verişimizi eləyirdik. İşlərimiz yaxşı gedirdi, kefiniz kök, damağımız çağ idi. Günlərin bir günü dənizdə idik, bərk təlatüm başlandı, dalğalar nətili qoparırdı. Gəmi sahibi göyərtənin o başında dayanıb dənizə baxırdı. Birdən o, başına-gözünə döyə-döyə

yelkənləri yığıb lövbəri suya saldı. Kişi bərkədən qışqıra-qışqıra saq-qalını yolur, üst-başını cırırdı. Bunu görüb biz soruşduq: “Ya gəmiçi, nə olub?” O, cavabında dedi: “Ey məzlum yolçular, bilin və agah olun ki, külək bizə üstün gəlib, bizi dənizin ortasında vurub yoldan çıxardıb, qara bəxtimiz bizi getirib Tüklülər dağının yanına çıxardıb, burada meymuna oxşayan insanlar yaşayır. İndiyəcən kim ki, bura gəlib düşüb, salamat qurtarmayıb. Ürəyimə damıb ki, bizim hamımız burada tələf olacağıq”.

Gəmiçi sözünü deyib qurtarmamış meymunlar tökülüşüb gəldilər, gəmini dörd tərəfdən dövrəyə aldılar. Çəyirtkənin sayı vardı, onların sayı-hesabı yox idi, yer-göy hamısı onlardan idi. Biz qorxurduq ki, bunlardan birini öldürsək, vursaq, ya qovsaq, onlar çoxdurlar, tökülüb hamımızı qırırlar, güc mərdlikdə deyil, çoxluqdadır. Özümüz də ehtiyat eləyirdik ki, olan-olmazımızı əlimizdən alıb talan eləyərlər. Bunlar çox murdar məxluqdur, saçları elə bil keçədir. Çox bədheybətdirlər. Onlara belə olan, dillərini başa düşən bir kəs tapılmaz. Adama yovuşmurlar, gözləri sarı, sifətləri qaradır; boyları balacadır, hərəsinin uzunluğu dörd qarış.

Meymunlar gəmiyə doluşub bütün kəndirləri çəynəyib qırdılar. Gəmi bir böyrü üstə yatıb dağa yan aldı. Gəmi sahile çatır-çatmaz meymunlar tacirlərin, yolçuların hamısını tutub cəzirəyə çıxartdılar. Bizi orada qoyub özləri gəmini, içərisindəki şeylərlə birlikdə, harasa sürüb apardılar. Bir azdan gəmi gözəndən itdi, daha bilmədik onu hara apardılar.

Biz cəzirədə qaldıq, orada yetişən meyvədən, göy-göyərtidən yığıb yeyirdik, çaydan su içib dolanırdıq. Günlərin bir günü cəzirənin ortasında bir evə rast gəldik. O tərəfə üz qoyub həmə evə yaxınlaşdıq, gördük ki, bura möhkəm sütunları, hündür divarları olan gözəl bir qəsrdir. Qarağacdən olan darvazası taybatay açıq idi. Darvazadan içəri girdik, həyat meydan kimi geniş idi; hər yanı hündür hasardı, həyətin ortasında iri kürsü qoyulmuşdu. Onun yanındakı ağacların üstündən yemək bişirmək üçün qablar asılmışdı; ətrafa çoxlu sür-sümük tökül-müşdü. Ancaq darvazada bir kimsənin olmamağı bizi çox təəccübə salırdı. Bir müddət qəsrin həyətidə oturandan sonra bizi yuxu apardı, səhərin gözü açıldandan gün batana kimi yatdıq. Təzəcə ayılmışdıq ki, birdən yer titrədi, göy guruldadı – qəsrəndə adama oxşayan qara, nəhəng bir məxluq çıxdı, boyu hündür xurma ağacı boyda idi. Gözləri elə bil bir cüt odlü kəsöv idi. Dişləri qaban dişləri kimiydi. Nəhəng ağzı quyu tək qaralırdı, dəvə dodaqları kimi sallaq dodaqları sinəsinə düşmüşdü.

qulaqlarının hər biri kirkirə daşı kimi çiyinlərinə sallanmışdı, əllərinin dirnaqları deyirdin bəs şir caynağıdır.

Bu bədheybət məxluq görəndə canımıza vəlvələ düşdü, qorxudan lap öldük, vahimədən bilmədik yerin altındayıq, ya üstündeyik...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırx yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, səyyah Sindbad, onun yol yoldaşları bu bədheybət məxluq görəndə çox bərk qorxdular. Sindbad belə nağıl eləyirdi: “Bu adam həyətə düşüb bir müddət kürsünün üstündə oturandan sonra qalxıb bizə yaxınlaşdı. Tacir yoldaşlarımdan içərisindən mənə seçib, qolumdan yapışdı, birəlli yerdən qaldırdı. Başladı oyana-buyana çevirə-çevirə arıqlığımı-köklüyümü yoxlamağa. Mən onun əlində bir tikəyə oxşayırdım.

Qəssab qoyunu kəsməmişdən əvvəl belini əllədiyi kimi, mənə bir qədər əlləşdirəndən sonra gördü ki, dərdən-qəmdən, yolda çəkdiyim əzab-əziyyətdən arıqlayıb əldən düşmüşəm, ətim qalмайıb, ona görə də mənə buraxıb yoldaşlarımdan bir ayrısını götürdü, onu da mənim kimi oyana-buyana çevirdi, yoxlayıb buraxdı. Bu minvalla hamımızı götürüb bir-bir yoxlayan sonra növbə gəlib bizi gətirən gəmiçiyə çatdı.

Həmən şəxs kök, ətli-qanlı, enlikürək, güclü bir kişi idi, adamıyeyenin gözüne yatdı. Qəssab kəsdiyi heyvanı xırpalayan kimi yazığı xırpalayıb yerə yıxdı, ayağının biriylə basıb boynunu sındırdı. Sonra gedib uzun bir şiş gətirdi, onu gəmiçinin gerisindən elə keçirdi ki, ucu kəlləsindən çıxdı. Tez ocaq qaladı, köz düşəndən sonra gəmiçini taxdığı şişi onun üstünə qoydu, ət bişib qızarana qədər közün üstündə o üz-bu üzə çevirdi. Sonra odun üstündən götürdü, qoydu qabağına, cəmdəyi çolpa kimi parçaladı, dirnaqları ilə əti qopardıb yeməyə başladı. Hamısını yeyib sümükləri gemirdi, bir tikəsi də qalmadı. Sümüklərin qalanlarını götürüb atdı ocağa. Bir qədər oturandan sonra kürsünün üstündə yığılıb yatdı, xirtəyi kəsilmiş qoyun kimi, mal kimi xor-xor xoruldamağa başladı. Səhərə kimi beləcə yatandan sonra qalxıb getdi.

Adamıyeyenin uzaqlaşdığını görəndə ürəkləndik, başladıq bir-birimizlə danışib öz günümüzə ağlamağa, sonra da dedik: “Kaş deryada boğulub olaydıq, kaş bizi meymunlar yeyəydi! Bu yenə közün üstündə kabab kimi qızarmaqdan yaxşıydı! And olsun Allaha, dünyada bundan pis ölüm olmaz, ancaq neyləyəsən, xudavəndi-kərimin yazısına pozu yoxdur. Allah-təalının gücü-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir! Qəm-kədər içində ölüb gedəcəyik, heç kimin də xəbəri olmayacaq, bizimki, görünür, elə bura qədərmiş!”

Bir azdan ayağa qalxıb cəzirəyə çıxdıq ki, gizlənməyə, qaçıb başımızı təpməyə bir yer gözləti eləyək. Fikirləşirdik ki, ətimiz odun üstündə kabab olmaqdan, ölsək yaxşıdır.

Nə qədər gözdik, daldalanmağa yer tapa bilmədik, axşam oldu, qorxumuzdan yenə qəsre qayıtdıq.

Həyətdə bir müddət oturandan sonra bir də gördük ki, yenə yer tərpəndi, həmən qara adam gəldi. Bizə yaxınlaşıb hamımızı yenə dünənki kimi bir-bir oyan-buyana çevirib ora-buramızı əlləşdirməyə başladı. Çox yoxlayan sonra bir nəfərimiz gözüne yatdı. Onu tutub keçən dəfə gəmiçinin başına gətirdiyini onun başına gətirdi: ocağın üstündə qızardıb yeyəndən sonra kürsüdə uzanıb başı kəsilmiş mal kimi xoruldamağa-xoruldamağa bütün gecəni səhərə kimi yatdı.

Səhər açılıb gün doğanda, yerindən qalxdı, yenə keçən səfərki kimi, bizi orada qoyub çıxıb getdi. Bunu görəndə bir yerə toplaşdıq, danışmağa başladıq; bir-birimizə dedik: “And olsun Allaha, özümüzü deryaya atsaq, suda boğulub ölsək, odda yanıb ölməkdən yaxşıdır. Bu çox murdar ölümdür”. İçərimizdən bir nəfər dedi: “Mənə qulaq asın, yaxşısı budur ki, biz bir kələk işlədib bu adamıyeyeni öldürək, canımızı qurtaraq, müsəlman tayfasıyıq, bu müsibətdən, bələdan xilas olaq”. Onda mən dedim: “Ay qardaşlar, onu öldürmək fikrinə düşmüşüksə, onda gəlin əvvəlcə bu tirləri, ağac-uğacı daşıyıp yığaq sahilə, orada özümüzə qayıqdan-zaddan bir şey düzəldək, ondan sonra birtəhər girovəyə salıb adamıyeyeni öldürək, qayığa minək, Allaha pənah eləyib, deryada hara gəldi başımızı götürüb gedək; ya da ki, görək burada oturub gözləyək, cəzirənin yanından bir gəmi ötəndə ona minək. Qurtara bilərik – qurtaranıq, qurtara bilməsək, onda suda boğulub şəhid olarıq”. Adamların hamısı bir ağızdan dedi: “And olsun Allaha, yaxşı sözdür!” Hamımız bu qərara gələndən sonra işə başladıq.

Qərdən tirləri daşıyıp çıxartdıq, onlardan qayıq düzəldib deryanın qırağında bağladırıq, içərisinə azdan-çoxdan azuqə yığandan sonra qəsre qayıtdıq. Axşam olanda birdən yer titrədi, gördük ki, qara adamıyeyən

tutağan it kimi peyda oldu. Adamları bir-bir oyana-buyan çevirib öldən keçirəndən sonra birimizi tutub qabaqların başına gətirdiyi oyunu onun başına gətirdi. Kişini yeyib kürsünün üstündə yuxuya getdi, xoruldadıqca deyirdik bəs göy guruldayır. Bunu görəndə yerimizdən qalxdı, oradakı dəmir şislərdən ikisini götürüb uclarını qoyduq bərk yanan ocağın içinə; bir azdan şislər qıpqırmızı qızarıb köz kimi oldu; onları götürüb xorhaxor yatan adamyeyənin yanına gəldik, şislərin hərəsinin ucunu bir gözüne dayayıb hamımız bir yerdə var gücümüzlə basdıq onun gözələrinə; bəbəkəri elə bil quyunun dibinə getdi. Adam-yeyən elə nəriləyib qışqırdı ki, canımıza lərzə düşdü. Sonra sıçrayıb kürsüdən qalxdı, başladı bizi axtarmağa. O, üstümüzə gəldikcə biz sağa-sola sərpirdik; o bizi görmürdü, gözələri tökülmüşdü. Ancan yenə də bərk qorxurduq, ölümümüzü gözümüzün altına almışdıq, canımızı qurtarmağa ümidimiz qalmamışdı. Adamyeyən əlini ora-bura sürte-sürtə darvazanı tapıb çölə çıxdı, o elə qışqırırdı ki, nərəsindən ayağı-mızın altında yer titrəyirdi, ürəyimizə vəlvələ düşmüşdü.

Bəli, adamyeyən qəsrin həyətidən çıxdı, biz də onun dalınca. O bizi axtara-axtara aralanıb getdi. Bir azdan gördük ki, yenə qayıdıb gəlir, yanında da özündən cantaraq, özündən bədheybət bir arvad. Biz onu, böyründəki o biri nataraz məxluqu görəndə qorxudan bilmədik neyləyək.

Arvad bizi görəndə kimi üstümüzə cumdu. Biz tez düzəltdiyimiz qayıyı açıb içinə mindik, deryaya itələdik. Üstümüzə gələnlerin hərəsinin əlində iri bir qaya parçası vardı. Başladılar sahildən bizi daşa basmağa, ta o vaxtadan ki, çoxumuzu vurub öldürdülər. Cəmi üç adam sağ qaldı: bir mən, iki nəfər də başqası...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırx səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad yol yoldaşları ilə birlikdə qayığa minəndə qara adamla yanındakı arvad onları daşlamağa başladılar, tacirlərin hamısı qırıldı, onlardan cəmi üç nəfər sağ qaldı...”

Sindbad deyirdi: “Qayıqla gəlib bir sahilə çatdıq. Qırağa çıxıb ta axşama kimi yol getdik; bir azdan gün batdı, gecə bizə haqladı. Bir qədər yatıb yuxumuzu aldığımız səhər oyananda gördük ki, nəhəng bir əjdaha yolumuzu kəsib, yoldaşlarımızdan birinin üstünə gəlir. Əjdaha onu tutub əvvəlcə çiyinlərindən uddu, sonra da başlı-bədənli ötürdü içəri. Biz onun qarnında həmin adamın qabırğalarının şaqqaşaq sındığını qulağımızla eşitdik. Sonra əjdaha yoluna düzəldi, çıxıb getdi. Biz bu işə çox təəccüb elədik; yoldaşımızın başına gələndən danışdıqca canımızı qorxu alırdı, öz günümüzə ağlayıb deyirdik: “And olsun Allaha, çox qərīb iş düşmüşük: ölümün birdən qurtarmamış ondan bəterinə rast gəlirik. Sevinirdik ki, qara adamyeyənin əlindən qaçıb xilas olduq, heç demə, pis günümüz hələ irəliləyib. Allah-təalanın gücü-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir! Həmd olsun ona, qara adamyeyəndən yaxamızı qurtardıq, deryada boğulmadıq, bəs indi bu görünməmiş belədən canımızı nə cür qurtaraq?” Sonra ayağa qalxıb başladıq cəzirəni gəzib dolanmağa, meyvədən-zəddən yığdıq yedik, çaylardan su içdik. Bu minvalla günü axşam elədik. Hündür bir ağac tapıb onun başına çıxdıq, oradaca yuxuya getdik. Mən lap yuxarıdakı budağa çıxmışdım. Gecə olub qaranlıq düşəndə əjdaha yenə qayıdıb gəldi, sağa-sola boylanandan sonra bizim çıxdığımız ağaca yaxınlaşdı, yuxarı qalxıb yoldaşımı yarıya kimi udandan sonra ağaca dolandı, qarnında udduğu adamın sümükləri şaqquldayıb sınırdı. Bir azdan kişini tamam uddu. Bunu mən öz gözümle gördüm.

Bundan sonra əjdaha ağacdən düşüb getdi. Mən gecəni ağacdə səhər elədim. Hava işıqlananda yerə düşdüm. Qorxudan ayaq üstə ölmüşdüm, istəyirdim özümü deryaya atıb bu dünyanın qeyli-qalından biryolluq qurtaram. Ancaq fikirləşdim ki, necə olsa da yaşamaq bəhə deyil, ömür dediyin bizdən ötrü uzun bir yoldur. Belə olan surətdə, enli bir ağac parçası götürüb dolayısına ayaqlarıma bağladım, o cür birini də sol böyrümə, birini sağ böyrümə, birini qarnıma bağladım, bir ucunu, enlisini də, ayaqlarıma bağladığım kimi dolayısına basıma bağladım. Elə elədim ki, hər yandan qaldım ağac parçalarının arasında. Bu cür möhkəm sarıncandan sonra yıxıldım yerə, ağac parçaları hər tərəfdən məni otaq kimi dövrəyə almışdı. Elə ki, gecə oldu, bir də gördüm əjdaha yenə böyürdən çıxdı. Mənə baxıb yaxına gəldi, ətrafımda oyana-buyana fırlandı, ancaq dörd yanıma ağac bağladığım üçün daha mənə yaxın düşə bilmədi. Mən bunun hamısını görürdüm, özüm də qorxudan ölü kimi düşüb qalmışdım. Əjdaha əl çəkmirdi, gah aralanıb gedirdi, gah da təzədən qayıdırdı. Hər dəfə məni udmaq istəyəndə yan-yörəmə

sarıdığım ağaclar qoymurdu. Axşamdan səhər gün çıxana kimi o, eləcə getdi-gəldi, ondan sonra bərk acıqlı, qəzəbli çıxıb getdi. Onda mən olımı uzadıb ağac parçalarını bir-bir açdım. Əjdahanın başıma gətirdiyi oyundan sonra elə bil gedib o dünyanı görüb qayıtdım.

Ayağa qalxdım, cəzirəni görməyə başladım, ora-bura fırlana-fırlana gəldim cəzirənin qurtaracağına çıxdım. Buradan deryaya baxanda, aralıda, dalğaların arasında gözüme bir gəmi deydi. Cəld iri bir ağac budağı götürüb o tərəf-bu tərəfə yellədə-yellədə gemidəkiləri haraylamağa başladım. Bu vaxt onlar mənə görüb dedilər: "Biz görək gedək görək oradakı nədir elə, bəlkə adamdır". Onlar mənə tərəf gəldilər, qışqırğını eşidib cəzirəyə yan aldılar, mənə götürüb gəmiyə mindirdilər. Mənə nə üz verdiyini xəbər almağa başladılar. Mən də başıma gələn qəzavü-qədəri, çəkdiyim müsibətləri əvvəldən-axıracan bir-bir onlara nağıl elədim. Tacirlər çox təəccüb elədilər. Sonra mənə öz paltarlarından verib üst-başımı örtədilər, yemək gətirdilər, yeyib doyandan sonra içməli su verdilər, üreyim buz kimi oldu, canım dincəldi, yorğunluğum çıxdı. Allah-təala mənə elə bil təzədən dirildib bu dünyaya gətirmişdi. Xudavəndi-kərimin həddi-hüdudu olmayan kəramətinə şükür elədim. Bir az bundan qabaq yəqin eləmişdim ki, axırım çatıbdır, amma indi təzədən qoluma qüvvət, üreyimə təpər gəlmişdi. Elə bil bunların hamısı yuxu idi.

Biz Allah-təalanın köməyiylə yola düzəlib gedirdik, külək səmtinə əsirdi. Az getdik, çox getdik, gəlib yetişdik Səlahit deyilən bir cəzirəyə. Bu cəzirənin yanında gəmiçi gəmini saxladı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz qırq doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbadın mindiyi gəmi bir cəzirəyə yan aldı. Tacirlər, yolçular mallarını götürüb düşdülər ki, gedib alverlərini ələsinlər".

Dəniz səyyahı Sindbad belə nağıl eləyirdi: "Gəmiçi üzünü mənə tutub dedi: "Sözlərimə qulaq as! Sən qərrib adamsan, kasıbsın, fağırın birisən, özün də bizə nağıl eləyirdin ki, başın çox belələr çəkib. Ona görə istəyirəm sənə bir yaxşılıq eləyim – kömək eləyəm, gedib mən-

ləkətinə yetişsən. Sonra mənə dua edərsən". Mən də cavabında dedim: "Gözüm üstə, həmişə sənə duaçı olaram". Gəmiçi dedi: "Məlumun olsun ki, bizimlə bir tacir gedirdi, onu itirmişik, öldüsündən, qaldısından xəbərimiz yoxdur, ha sorulaşırıq bir gördüm deyənə rast gəlmirik. İndi mən istəyirəm onun mallarını verəm sənə, aparıb bu cəzirədə xırd eləyərsən, çəkdiyən zəhmətin müqabilində sənə də bir şey verərik. Mallardan satılmayıb qalanını özümüzə götürüb aparırıq yenə Bağdad şəhərinə, orada soraqlaşırıq onun qohum-əqrəbasını tapırıq, şeylərin qalanını da, satdığımız malların pulunu da verərik onlara. İndi söylə görüm, həmənlə malları aparıb bu cəzirədə, bu tacirlər kimi satmağa razısanmı?" Mən də dedim: "Canla-başla, ağa, sən insaf-mülvət sahibisən, mərhəmətin artıq olsun!". Bunu söyləyib ona bir də razılıq elədim, minnətdarlığımı bildirdim. Belə olanda o, əmələlərə əmr elədi ki, malları cəzirəyə boşaldıb mənə təhvil versinlər. Gəmi mirzəsi gəmiçidən soruşdu. "Ağa, əmələlərin daşdığı bu taylar kimindir, onları tacirlərdən hansının adına yazım?" Gəmiçi cavab verdi: "Yaz səyyah Sindbadın adına, həmənlə o Sindbadın ki, bizimlə gedirdi, bir cəzirənin yanında onu itirdik. İndiyəcən öldüsündən, qaldısından xəbər yoxdur. İndi istəyirəm bu qərrib həmənlə malları burada satıb pulunu gətirsin, bir azını, zəhmət çəkib satdığı üçün verək ona; qalanını da özümüzə götürüb aparacağı Bağdad şəhərinə; sahibini tapa bilsək, çatdırıq özünə, yox əgər tapa bilməsək, onda Bağdad şəhərində qohum-əqrəbasını soraqlaşırıq verərik onlara". Mirzə dedi: "Çox doğru buyurursan, ağıllı sözdür".

Gəmiçinin tayları mənim adıma yazılmasını dediyini eşidəndə öz-özümə dedim: "And olsun Allaha, bu elə mən Sindbadı deyir, axı cəzirənin yanında başqa səyyahlarla bir yerdə qərrib olan elə mən özüm idim".

Ancaq özümü toxdadıb səbrimi basdım; elə ki, tacirlər gəmidən düşüb bir yerə toplaşdılar, başladılar alış-verişdən danışmağa, mən gəmiçinin yanına gəlib ona dedim: "Mənim ağam, sən bilirsənmi satmaq üçün mənə verdiyin bu tayların sahibi kimdir?" Gəmiçi cavab verdi: "Mən onun kim olduğunu bilmirəm, ancaq özü Bağdad şəhərindən idi, adına dəniz səyyahı Sindbad deyirdilər. Yolda bir cəzirəyə yan almışdıq, orada bizim gəmidən çox adam qərrib oldu, həmin şəxs də onların arasındaydı, o yoxa çıxandır ki, indiyə qədər ondan heç bir xəbər-ötər yoxdur".

Belə olan surətdə, mən bərkdən qışqırıb dedim: "Ey rəhmdil gəmiçi, məlumun olsun ki, həmənlə dəniz səyyahı Sindbad mənəm! Onda mən

boğulmamışam. Sən cəzirəyə yan alanda tacirlər, yolçular yerə düşdülər; mən də onların arasında idim. Özümle bir qəder yemək götürmüşdüm, dərmanın qırağında oturub çörək yedim, sonra istədim bir az dincəlim, elə oradaca yuxu tutub yatmışam. Oyananda gəmini görmədim, yan-yörəmdə bir kimse qalmamışdı. Bu mallar mənimkidir, almaz alveri eləyən tacirlərin hamısı almaz dağında olanda mənə görüb. Onlar şahid durarlar ki, mən dəniz səyyahı Sindbadam, çünki mən sənin gəmində başıma gələn qəziyyəni onlara nağıl eləmişəm. Demişəm ki, siz mənə cəzirədə yaddan çıxardıb, yuxulu qoyub getmisiz, mən də oyananda baxıb görmüşəm ki, bir ins-cins yoxdur. Sonra da ki, başıma bu işlər gəlib”.

Mənim bu sözlərimi eşidəndə tacirlər, yolçular başıma toplaşib mənə araya aldılar. Kimi mənə inanırdı, kimi də yalançı hesab eləyirdi. Elə bu vaxt tacirlərdən biri almaz dərəsindən danışdıqlarımı eşidib yerindən qalxdı, yaxına gəlib tacirlərə dedi: “Ey camaat, qulaq asın! Yalnızdadırmı, bir dəfə mən səfərdə olanda rast gəldiyim əcaib bir əhvalatı sizə nağıl eləyirdim, deyirdim almaz dərəsinə ot tullaıyırdıq; mən bir parça ot atdım; quş həməni parçanı uçub yuxarı qaldıranda, gördüm ki, bir adam ötdən yapışib, quş onu ötlə birlikdə dağın başına qaldırıb! Onda siz mənə inanmırdız, hələ mənə bir yalançı da adlandırdırdız”. Adamlar cavab verdilər: “Bəli, sən bu əhvalatı danışmısan, ancaq biz inanmadıq”. Tacir dedi: “Bax, mənim tulladığım ötdən yapışib dağa qalxan həməni bu adamdır; onda mənə tayı-bərabəri olmayan bahalı almazlar bağışlayıb. Onun verdiyi almazlar mənim tulladığım ot parçasına yapışib yuxarı qalxanlardan çox idi. Mən bu kişini özümle götürdüm, bir yerdə gedib Bəsrə şəhərinə çatdıq. Orada bu bizimlə xudahafizləşib vətəninə yola düşdü, biz də qayıdıb məmləkətlərimizə getdik”.

Tacirin bu sözlərini eşidəndə gəmiçi ayağa qalxıb mənə yaxınlaşdı, bir xeyli zənle üzüme baxandan sonra soruşdu: “Mallarının nişanını deyərsən? Cavab verdim: “Bil və agah ol: mənim mallarımın nişanı budur, budur”. Sonra da Bəsrədə onun gemisinə minən zaman baş verən bir əhvalatı nağıl eləyib yadına saldı. Onda gəmiçi tamam inandı ki, dəniz səyyahı Sindbad mənim; boynumu qucaqladı, sağ-salamat qurtarmağıma şükür eləyib dedi: “Mənim ağam, and olsun Allaha, sənin başına çox təəccüblü əhvalat gəlib, qərribə işlər üz verib sənə. Ancaq şükür olsun xudavəndi-kərimə yenə sağ-salamat görüşdük, var-yoxuna gəlib özün niyə durdun...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz əllinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, gəmiçi də tacirlər də baxıb gördülər, doğrudan da bu şəxs elə dəniz səyyahı Sindbadın özüdür, gəmiçi ona dedi: “Şükür olsun Allaha, sağ-salamat qayıdıb öz var-yoxuna yiyə durdun”.

Dəniz səyyahı Sindbad belə nağıl eləyirdi: “İş belə olan surətdə, mən mallarıma sahib olub onları yaxşı qiymətə satdım; həməni səfərimdə çoxlu qazanc əldə elədim. Çox şad olub, başıma gələn bəlalardan salamat qurtardığıma, var-dövlətimə sahib olduğuma şükür elədim.

Biz cəzirələrdə mal alıb sata-sata gəlib Sind məmləkətinə çıxdıq, orada da alverimizi elədik. O yerlərdəki deryalarda o qəder möcüzələr gördüm ki, nə sayı vardı, nə hesabı. İneyə oxşayan balığa, uzunqulağa bənzəyən heyvana rast gəldim. Orada quş var ki, görürsən, balıqqlağından çıxıb dərmanın üzündə yumurtlayır, elə orada da yumurtalarının üstündə oturub bala çıxardır. Özləri də ömründə deryadan qırağa çıxmırlar.

Bundan sonra Allah-təalanın izniylə təzədən yola düzəldik, külək səmtinə əsdi, səfərimiz yüngül keçdi, gəlib çatdıq Bəsrəyə. Mən bir neçə gün orada qalandan sonra Bağdad şəhərinə gəldim. Məhəlləmizə çatıb evimə getdim, qohum-qardaşla, yar-yoldaşla görüşüb salamlaşdım. Bəlalardan qurtarıb qohum-əqrəbəmin yanına qayıtdığıma, öz məmləkətimə, öz torpağıma, şəhərimə salamat gəlib yetişdiyimə sevinirdim; nəzir-niyaz paylayıb, dul arvadları, yetim-yesiri sevindirdim. Onlara pal-paltar verdim. Sonra da yaxın dost-aşnamı başıma toplayıb günlərimi yeyib-icməkdə, eyş-işrətdə keçirməyə başladım. Bəli, yaxşı yeyib içirdim, adlı-sanlı adamlarla dostluq eləyirdim, durub-otururdum, başıma gələn qəziyyələri, çəkdiyim müsibətləri yadımdan çıxarmışdım. Həməni səfərimdə o qədər pul qazanmışdım ki, sayı-hesabı yox idi. Bu səyahətimdə başıma gələn qərribə əhvalatlar bunlardır. Sabah, Allaha qoysa, gələrsən, dördüncü səyahətimdən sənə danışaram. O, qabaqkı səfərlərimdən də qərribədir”.

Bundan sonra dəniz səyyahı Sindbad yenə keçən dəfəki kimi, əmr elədi, hambal Sindbada yüz misqal qızıl verdilər, sonra buyurdu süfrə açsınlar; süfrə açdılar, qonaqlar Sindbadın nağıl elədiyi əhvalata, ona üz verən qəziyyələrə təəccüblənə-təəccüblənə yeyib-icdilər. Şamdan

sonra hamı dağılıb getdi. Hambal Sindbad da dəniz səyyahı Sindbadın verdiyi qızilları götürüb öz evinə qayıtdı. O, yol uzunluğunu səyyah Sindbadın sözlərinə heyrət eləyirdi. Hambal o gecəni evdə yatdı, səhər açılıb aləm nura qorq olanda yerindən qalxıb səhər namazını qılandan sonra dəniz səyyahı Sindbadın yanına getdi. Hambal içəri girəndə səyyah Sindbad onu üzgüçülər qarşıladı, görüşüb öz yanında oturtdu. O biri qonaqlar da gəlib yığıldandan sonra süfrə açıldı, yeyib-ıçdılar, kefləri kökəldi. Sindbad sözə başladı:

SİNBADIN DÖRDÜNCÜ SƏYAHƏTİ

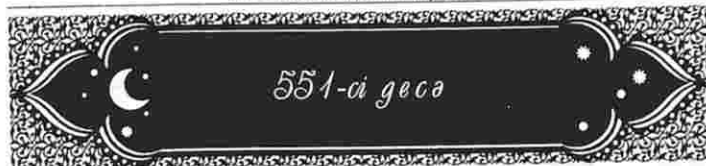
“**B**əli, qardaşım sizsiniz, mən Bağdada qayıdıb qohum-qardaşla, yar-yoldaşla görüşdüm, şad-xürrəm ömür sürüb, günlərimi eys-ışrətdə keçirməyə başladım. Götürdüyüm böyük qazancın üstündə başıma gələn nə vardı, hamısı yaddan çıxmışdı, səhərdən axşamacan oynayıb-gülürdüm, yaxın dostlarımla söhbət eləyirdim, güzəranım çox xoş keçirdi.

Günlərin bir günü mənəm bu nadamət ürəyimə yenə də belə bir fikir arız oldu ki, uzaq məmləkətlərə səfər eləyim: cürbəcür adamlarla dost olum, alver eləyib pul qazanım. Bu qərara gələndən sonra dəniz səfərindən ötrü məsləhət olan gözəl mallar alıb tay-tay bağladım. Bu dəfə şeylərim keçən səfərkindən də çox idi. Hamısı hazır olanda Bağdad şəhərindən tərponib Bəsrə şəhərinə getdim.

Burada tayları gəmiyə vurdum, özüm də bir neçə adlı-sanlı bəsrəliyə qoşuldum, birlikdə yola düşdük. Gəmimiz dalğalanan, nərildəyən deryalardan Allah-təalanın kəraməti sayəsində sağ-salamat ötüb gedirdi. Səfərimiz uğurlu idi. Biz bu minvalla gecə-gündüz yol gedib cəzirədən-cəzirəyə, deryadan-deryaya keçirdik. Ancaq günlərin bir günü bərk yel əsdi, külək bizi hər yandan vurdu. İş belə olanda, gəmiçi gəminin batmağından qorxub lövbər saldı, dənizin ortasında dayandıq.

Belə bir vəziyyətə düşəndə biz üzümüzü Allah-təalanın dərgahına tutduq, ona yalvarmağa başladıq. Ancaq elə bu vaxt birdən külək bir az da bərkidi, yelkənlər qopub parça-parça oldu, adamlar olan-olmaz avadlıq, mallar ilə birlikdə suya töküldü, çoxu qorq oldu. Mən də suya düşənlərin arasında idim; yarım gün deryada üzdüm, bu dünyadan lap əlimi üzümşüdüm. Ancaq elə bu vaxt Allah-təala gəminin taxtalarından birini mənə yetirdi, bir neçə tacirlə bir yerdə mindik taxta parçasının üstünə...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz əlli birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, gəmi qorq oldu, dəniz səyyahı Sindbad bir neçə tacirlə taxtanın üstünə minib başladı deryada üzümə. Sindbad belə nağıl eləyirdi: “Biz həmon taxtanın üstündə bir-birimizə qısılib oturmuşduq. Ayaqlarımızla suyu yara-yara deryada üzürdük. Külək də, ləpələr də bizə kömək eləyirdi.

Bir gün bir gecə bu minvalla suyun üzündə qaldıq. O biri gün səhər sübhədən qənşərdən bərk külək qopdu, ləpə qalxdı, derya təlatümə gəldi, dalğa bizi götürüb bir cəzirəyə tulladı. Yuxusuzluqdan, yorğunluqdan, soyuqdan, acından, susuzluqdan, qorxudan hamımız ölü kimi idik.

Ayağa qalxıb başladıq cəzirədə gəzməyə; gördük burada çoxlu göy-göyörti var. Əlimizə düşəndən yığıdığımız yedik ki, ruhumuz bədənimizdən çıxmasın. Sonra gecəni deryanın qırağında yığılıb yatdıq; səhər açılıb hava işıqlaşanda yerimizdən durub cəzirədə oyana-buyana gəzdik. Elə bu vaxt uzaqda gözümüzə bir qəsər dəydi.

Başladıq həmon aralıda gördüyümüz qəsər sarı getməyə. Az getdik, çox getdik, gəlib yetişdik qəsərin darvazasına. Oradaca yığılıb durmuşduq, bir də onu gördük darvazadan bir dəstə çılap adam çıxdı. Onlar bizimlə kəlmə kəşib danışmadılar, hamımızı tutub apardılar öz padşahlarının yanına. Padşah ömr elədi ki, oturaq. Biz oturduq, yemək gətirdilər. Özümüzdə biz bu cür yeməklər görməmişdik. Bu xörəkləri mənəm ürəyim götürmədi, ona görə də yoldaşlarımla hamısından az yedim. Heç demə, Allah üzümə baxıb ki, az yemişəm. Ona görə də indiye kimi sağ qalmışam.

Elə ki yoldaşlarım qoyulan xörəklərdən yedilər, o saat ağlları başlarından oynadı, xörəyi dəli kimi təpəşdirməyə başladılar, sir-sifətləri dəyişdi. Bundan sonra hind qozu yağı gətirib onlara içirdilər, bədən-lərinə sürtdülər. Yoldaşlarım bu yağ içəndə hamısının gözü əyildi, nə yediklərini, nə içdiklərini bilmədilər. Onların bu işi mənə çəşdir-mişdi, bilmirdim nə eləyim, yoldaşlarıma yazığım gəlirdi. Canımı qara qorxu almışdı, bilmirdim bu lütlərin şərindən necə qurtarım.

Bu vaxt mən onlara diqqət yetirdim, gördüm ki, hamısı səhrəbazdır, şəhərlərinin padşahı da quleybanıdır. Sən demə, kim ki, onların şəhərinə

gəlir, kimi yolda-rizdə görürlər – hamısını tutub padşahlarının yanına gətirirlər. Burada onlara bu yeməklərdən verib, bədənlərini həməni yağla yağlayırlar, onda adamların qarnı genəlir, çox yeyirlər. Onların ağılları başlarından oynayıb, ağıllarını itirib gicin, səfehın biri olurlar. Onda sehrbazlar onları məcbur eləyib çoxlu yemək yedirdirlər, yağ içirdirlər. Elə ki kökəlib piyləndilər, bir-bir kəsib etindən öz padşahlarına xörək hazırlayırlar. O ki qaldı padşahın əyanları – onlar adam etini çiy-çiy yeyirdilər, bişirib eləmərdilər.

Mən işin nə yerdə olduğunu görəndə, canıma vəlvələ düşdü, özü-mün, yoldaşlarımin gününə ağladım. O yazıqların ağılları elə çəşmişdi ki, başlarına nə gəldiyindən xəbərləri yox idi.

Onları tapşırıdılar bir nəfərə, o da hər gün binəvaları qabağına qatırdı, aparıb cəzirədə mal kimi otarırdı. Mən də ki, qorxudan acından lap əldən düşmüşdüm, canım azardar olmuşdu, qupquru quruyub bir dəri qalmışdım, bir sümük. Sehrbazlar bu günə düşdüyümü görüb məndən əl çəkmişdilər, elə bil yadlarından çıxmışdım, aralarında mənə fikir verən yox idi.

Bir dəfə mən gizlincə o yerdən çıxdım, üz qoydum getməyə, ta o qədər ki, düşdüyüm qəsrden lap uzaqlaşdım. Bu vaxt birdən deryada, hündür bir şeyin üstündə oturan çobana sataşdı; diqqət yetirib gördüm bu mənim yoldaşlarımı otaran adamdır. Yan-yörəsində onlar kimi çoxlu adam vardı.

Çoban mənı görəndə qandı ki, ağılim başımdadır, yoldaşlarıma üz verən qəziyə mənə üz verməyib. Belə olanda, uzaqdan mənə əl eləyib dedi: “Geri qayıt, sağında yol görəcəksən, həməni yolla get, o yol səni düz aparıb Sultan torpağına gedən yola çıxardacaq”. Çobanın dediği kimi geri dönəndə sağımda yol gördüm, həməni yola burulub nəfəsimi dərməyib getməyə üz qoydum. Qorxumdan gah qaçırdım, gah da addımlarımı yavaşdırdım. Bu minvalla o qədər getdim ki, axırda həməni mənə yol göstərən adamın gözündən itdim, indi nə o mənı görürdü, nə də mən onu. Bir azdan gün batdı, qaranlıq düşdü.

Onda mən oturub dincəldim, istədim yatam, ancaq bütün gecəni qorxudan, acından, yorğunluqdan gözüme yuxu getmədi. Gecəyarı ayağa qalxdım, ta səhərin gözü açılana kimi yol getdim.

Səhər oldu, hava işıqlandı, dərələrə, təpələrə gün doğdu. Mən bərk yorulmuşdum, özüm də ac-susuz idim. Göy-göyertidən yıgıb qarnımı doyurdum, bir xeyli cana gələndən sonra ayağa qalxıb təzədən yola düzəldim, o gedən bir gün, bir gecə yol getdim. Acandan-acana göy-göyerti yıgıb yeyirdim.

Bu minvalla yeddi gün, yeddi gecə yol getdim, səkkizinci gün səhər sübhden uzaqda gözüme nəse dəydi. Ona sarı getməyə başladım. Yeri-hayeri, axşam gün batanda gəlib ora yetişdim. Fikir verdim, gördüm aralıdan gözüme dəyən bir dəstə adamdır, çöldə qara istiot yıgırlar; bunu görəndə birinci, ikinci kərə başıma gələnlər gəldi, gözümin qabağına durdu. Onlara yaxın gəldim. Məni görcək tez başıma toplaşdılar, araya alıb soruşdular: “Kimsən, nəkarəsən, haradan gəlib, hara gedənsən?” Mən də onların cavabında dedim: “Ey camaat, bilin və agah olun ki, mən fəqir babayam”. Sonra da başıma gələn müsibəti, çəkdiyim zilləti, əzab-əziyyəti onlara nağıl elədim...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımqı qoydu.

Elə ki beş yüz əlli ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad gördü ki, bir dəstə adam cəzirədə qara istiot yıgır. Onlar Sindbaddan nəkarə olduğunu xəbər aldılar. O da başıma gələn qəziyyəni, düşar olduğu bələlərin hamısını bir-bir onlara nağıl elədi. Bunları eşidəndə adamlar dedilər: “And olsun Allaha, çox qərribə əhvalatdır! Yaxşı, bəs sən qaraların əlindən necə qurtarmısan, bu cəzirədə onların gözündən nə təhər yayına bilmisən? Axı onlar çoxdur, özləri də adamıyeyəndir. Hələ indiyə kimi onların əlindən salamat qurtaran olmayıb, heç kəs gözlərindən yayına bilməyib”. Onda mən qaralarla olan əhvalatımı onlara nağıl eləyib, yoldaşlarımı tutub yedirdiklərini, özümün o yeməkdən yemədiyimi danışdım. Başıma toplaşanlar bu işlərə çox təəcəblənib mənim sağ-salamat qurtarmağıma şükür elədilər.

Bu adamlar mənı öz yanlarında oturdular, iş-güclərini qurtaran- dan sonra mənə bir qədər təmiz yemək gətirdilər, bərk ac idim, yeyib onların yanında bir az dincəldim. Sonra adamlar mənı qayığa mindirib öz yaşadıkları cəzirəyə apardılar.

Burada mənı öz padşahlarının hüzuruna gətirdilər. Salam verdim, padşah salamımı alıb dedi: “Xoş gəlmisən!” Sonra da mənə hörmət göstərib başıma gələn qəzavü-qədəri xəbər aldı. Mən də Bağdad səhərindən çıxıb bu padşahın hüzuruna gələndə qədər nə ki üz vermışdi, hamısını ona nağıl elədim. Padşah mənim danışqlarıma, başıma gələn

əhvalata çox təəccübləndi, yanındakı adamlar da təəccübləndilər. Sonra o buyurdu ki, yanında oturma, mən də keçib onun yanında oturdum. Padşah əmr elədi mənə yemək gətirsinlər; yemək gətirdilər, yeyib doyandan sonra əlimi yuyub, Allah-təalanın mərhəmətinə həmd-səna elədim. Padşahın qulluğundan mürexşəs olub şəhərə gözməyə çıxdım. Baxdım gördüm ki, bura abad bir şəhərdir, çoxlu adam var, bolluq yerdir, can dərmən istəsən tapılır, çoxlu bazar-dükən, alış-verişi var. Mən gəlib bu şəhərə çıxdığıma çox şad oldum, ürəyim dincəldi. Bir azdan buranın adamlarına üzüm-gözüm öyrəşdi. Padşah öz rəiyyətinin adamlarından, səltənətinin əyanlarından çox, mənə hörmət göstərib ehtiramımı saxlayırdı.

Gördüm ki, bu şəhərdə balacadan-böyüyə hamı atı yəhərsiz minir. Buna çox təəccüb eləyib padşahdan soruşdum: “Şahım niyə sən ata minəndə yəhərlətmirsən? Yəhərdə adamın canı rahat olur, atın belində möhkəm oturur”. Padşah dedi: “Yəhər nədir? Biz ömrümüzdə belə şey görməmişik, heç bir vaxt yəhərli at minməmişik”.

Belə olanda, mən dedim: “İzin ver sən üçün yəhər qayırayım, qoydur atın belinə, min gez, onda görərsən ki, adam nə qədər rahat olur”. Padşah cavab verdi: “Düzəlt”. Onda mən dedim: “Əmr elə mənə lazım olan şeyləri gətirsinlər”. Padşah əmr elədi, mənə nə ki lazımdır hamısını gətirsinlər. Mən yaxşı bir dülgər çağırıdım, yanımda oturdub yəhər üçün qaltaq düzəltməyin qaydasını ona öyrətməyə başladım.

Yun götürdüm, darayıb ondan keçə saldım, sonra dəri getirib qaltağın üzünə çəkdim, işım-ışım ışıdayacanacan sildim. Qayırdan tapqır, quşqun düzəlttim.

Bunlar hazır olanda dəmirçi çağırıdım, üzənginin nə cür olduğunu ona başa saldım. Dəmirçi mən deyən qaydada dəmirdən döyüb bir cüt üzəngi hazırladı. Onları sürüb qalaylayandan sonra yanlarına ipək saçaq asdım. Sonra ayağa durub padşahın atlarının içərisindən ən yaxşısını seçib gətirdim; yəhəri qoydum belinə, üzəngilərini asdım, yüyəni atın ağzına keçirib padşahın hüzuruna çəkdim. Yəhər padşahın ürəyinə yatdı, çox xoşuna gəldi, mənə razılıq eləyib yəhərə qalxdı. Bundan çox şad olub zəhmətimin müqabilində mənə xeyli pul verdi. Padşahın vəziri mənim düzəltdiyim yəhəri görəndə dedi gerek bundan bir dənə də onun üçün hazırlayım. Bir yəhər də ondan ötrü düzəlttim. Səltənətin cümlə əyanları, ixtiyarat sahibləri mənə yəhər sifariş verməyə başladılar, mən də hamısı üçün düzəlttim.

Mən dülgərə qaltaq, dəmirçiye üzəngi hazırladıb tikdiyim yəhərləri əyanlara, ağalara satmaqla çoxlu pul qazandım. Bura camaatın yanında xətir-hörmətim qat-qat artdı. Hamısı ehtiramımı saxlayırdı. Padşahın

yanında, onun yaxın adamlarının şəhərin adlı-sanlı simalarının, səltənətin bütün əyanlarının yanında böyük hörmət sahibi oldum.

Günlərin bir günü kefi kök, damağı çağ padşahın yanında oturmuşdum. Beləcə oturduğum yerdə birdən padşah üzünü mənə tutub dedi: “Ey filankəs, bil və ağah ol ki, indi sən bizdə hörmətli, izzətli adamlardan birisən, olmusan bizim birimiz. Buna görə də səndən ayrılı bilmirik, sən bu şəhərdən çıxıb getməyin hamımızdan ötrü çox ağır olar. Odur ki, sənə bir təklif eləmək istəyirəm. Ancaq gerek mənə qulaq asasan, sözümü yerə salmayasan”. Onda mən soruşdum: “Ya qibleyi-ələm, əmrin nədir? Sənin sözünü mən yerə salmam. Mən sənin mərhəmətin, iltifatın sayəsində, həmd olsun Allaha, sənin nökrələrindən biri olmuşam”. Onda padşah dedi: “Mən istəyirəm sənə çox varlı yerdən gözəl, göyçək, nazənin bir qız alam. Evlən, həmişəlik burada qal. Öz saraymda sənə mənzil verərəm. İnad eləyib sözündən boyun qaçıрма”.

Padşahın bu sözlərini eşidəndə mən utanıb başımı aşağı saldım, xəcalətimdən cavab verməyə nitqim olmadı. Onda padşah məndən soruşdu: “Ey oğul, niyə cavab vermirsən?” Mən cavabında dedim: “Ey zamanın padşahı, buyruq səninkidir!”.

Belə olan surətdə, padşah həmə saat, həmə dəqiqə adam gəndərib qazını çağırırdı, şahidləri gətirdi, elə həmə gün mənə evləndirib, adlı-sanlı, varlı-dövlətli yerdən mənə əsl-i-nəcəbəti, torpağı, mülkləri olan gözəl-göyçək bir qız aldı...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz əlli üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah deniz səyyahı Sindbada varlı, adlı-sanlı yerdən bir qız alıb kəbinini kəsdirdi.

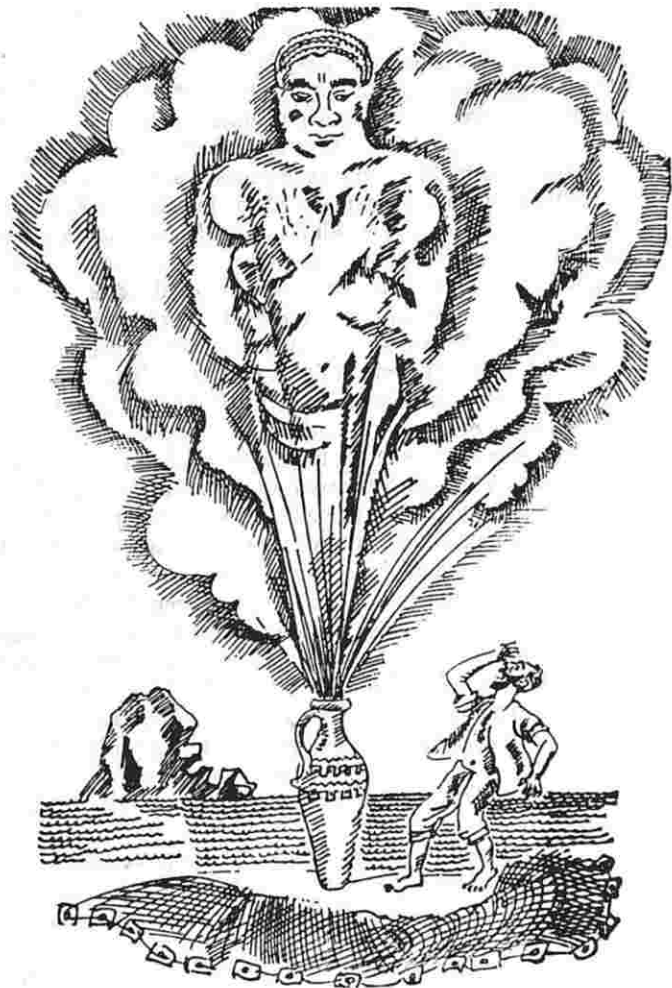
Sindbad nağıl eləyirdi: “Sonra da padşah mənə ayrıca böyük, qəşəng bir ev verdi, nökrə, qulluqçu bağışladı, özümə məvacib kəsdi. Bəli, başladım dinc, asudə, şad-xürrəm ömür sürməyə, çəkdiyim bütün əzab-əziyyət, düçar olduğum bəla, məşəqqət yadımdan çıxıb getdi.

Öz-özümə fikirləşirdim: "Vətənə gedəndə arvadımı da apararam. Kimin qismətinə nə yazılıbsa o da olacaq. Heç kim bilmir ki, sabah başına nə gələcək".

Bir-birimizi çox istəyirdik, can deyib, can əsədirdik, səfəli ömür eləyib bir-birindən xoş günlər keçirirdik. Bir müddət bu minvalla ömür sürdük.

Günlərin bir günü Allah-təala əmrilə qonşumun arvadı rəhmətə getdi. Bu qonşum mənim dostum idi. Durdum getdim onun evinə ki, başsağlığı verim; baxdım gördüm ki, yazıq qəm deryasına qorq olub, dərddən az qalib ağılı başından olsun, üreyində təpər qalmayıb. Onu bu halətdə görəndə başsağlığı verib dərddini dağıtmaq üçün dedim: "Arvadın qəmini eləmə, Allah-təala əvəzini verər, sənə əvvəlkindən yaxşı arvad qismət elər, hamısı onun əlindədir". Qonşum hönkür-hönkür ağlayıb dedi: "Ey dost, mən təzədən nə təhər evləne bilərəm, Allah ondan yaxşısını mənə necə yetirər ki, ömrümün axırına bircə gün qalıb?" Onun bu sözünü eşidib dedim: Ağılı başına yığ, qardaş, özün-özünə indidən salat çəkmə. Nə olub sənə, sappasağ adamsan". Qonşum dedi: "Ey dost, sənin canına and olsun, sabahdan o yana bir də ömründə mənə görməyəcəksən". Belə olanda, mən soruşdum: "Axı nə üçün?" Qonşum cavab verib dedi: "Bu gün arvadımı dəfn eləyirlər, mənə də onunla bir qəbrə qoyub basdıracaqlar. Bizim məmləkətdə adət belədir: arvad ki öldü, ərini də onunla bir yerdə diri-diri dəfn eləyirlər, elə ki, kişi öldü, onda da arvadını onunla bir yerdə diri-diri basdırırlar ki, biri öləndən sonra o biri sağ qalıb bu dünyanın səfasını tək görməsin". Mən dedim: "And olsun Allaha, bu çox murdar adətdir, ağılı olan ona dözməz".

Bu cür danışdığımız yerdə, bir də onu gördük şəhər camaatından bir dəstə adam gəldi, başladılar mənim dostuma arvadının ölümünə görə başsağlığı verib, öz ömrünün də vaxtsiz-vədəsiz puç olduğuna yandıqlarını bildirməyə. Sonra meyiti öz adətlərilə rahlayıb qoydular tabuta, əri də onlarla bir yerdə cənazəni götürüb şəhərdən çıxdılar, gəlib dənizin kənarında bir dağın yanına çatdılar. Onlar bura yetişib iri bir daşı qaldırdılar, onun altından quyu ağzına oxşayan bir yer göründü. Adamlar arvadın meyitini ora atdılar. Heç demə, bura dərin quyu imiş. Sonra adamlar arvadın ərini gətirdilər, xurma ağacının qabağından hörülmüş uzun kəndirin ucunu onun qoltuqlarının altından keçirib bağladılar, kişini salladılar quyuya, sonra da onun yanına bir iri küp içməli su, yeddə dənə də çörək salladılar. Quyuya düşəndən sonra kişi kəndirin ucunu belindən açdı, adamlar ipi yuxarı çəkib quyunun ağzını yenə də həməm iri daşla əvvəlki kimi örtüldülər. Camaat mənim dostumu quyuda arvadının yanında qoyub getdi.

Onda mən öz-özümə dedim: "And olsun Allaha, bu ölüm əvvəlkindən betərdir!" Sonra onların padşahının hüzuruna gedib dedim: "Ya qibleyi-ələm, bu necə işdir, sizin məmləkətdə diri adamı ölüylə bir yerdə dəfn eləyirlər?" Padşah cavab verdi: "Bil və ağah ol ki, bizim yerdə adət belədir: kişi öləndə arvadını da onunla bir yerdə dəfn eləyirik, yox ələ ki, arvad qabaq öldü, onda da ərinə diri-diri onun yanında basdırırıq. Belə eləyirik ki, onlar nə sağlıqlarında, nə də öləndən sonra bir-birlərindən ayrılmasınlar. Bu adət bizim babalarımızdan qalıb". Onda mən xəbər aldım: "Ey zəmanənin padşahı, siz mənim kimi bir qəribin arvadı öləndə, onu da həmə o adam kimi eləyirsiniz?" Padşah cavabında dedi: "Bəli, biz onu arvadı ilə bir yerdə dəfn eləyirik, necə görmüsən, o cür aparıb basdırırıq".

Mən onun bu sözlərini eşidəndə qorxudan az qaldı ödüm ağzıma gələ. Canımı qara qorxu aldı, öz günümə ağladım. Lap başımı itirmişdim, qorxurdum arvadım məndən tez ölə, məni də onunla bir yerdə diri-diri basdırılar. Sonra özümə ürək-dirək verib dedim: "Bəlkə ələ mən ondan əvvəl öləcəyəm. Ömür bir yoldur, hamı gedir, bəri başdan nə bilmək olar ki, kim-kimdən irəli düşəcək".

Durub işdən-gücdən yapışdım ki, başım qarışsın. Ancaq bu əhvalatdan çox keçməmişdi ki, arvadım naxoşladı, bir neçə gün yatıb öldü. Şəhər camaatının çoxu tökülüşüb gəldi mənə, arvadımın qohum-əqrəbasına başsağlığı verdilər. Padşah da yanıma başsağlığına gəlmişdi – adətləri beləydi. Sonra mürdəşir çağirdilər, arvadı yuyub təmizləyəndən sonra ən yaxşı paltarını gətirdilər, geyindirib-keçindirdilər, bahalı boyunbağlarını, üzüklərini, daş-qaşlarını üstünə taxıb meyiti tabuta qoydular. Adamlar cənəzəni götürüb apardılar yenə həmə dağın yanına. Orada quyunun ağzından daşı götürüb arvadımı atdılar içəri. Sonra dost-aşna, arvadımın qohum-qardaşı mənimlə halallaşmağa başladılar. Mən onların arasında dayanıb qışqıra-qışqıra deyirdim: "Mən buralı deyiləm, qəribəm, sizin bu adətin mənə dəxli yoxdur". Ancaq onlar mənim sözlərimə qulaq asmırdılar, dediklərimə heç fikir də vermirdilər.

Məni tutub ipin ucunu belimə bağladılar, adətə görə yanına yeddi çörək, bir küp də içməli su qoyub məni salladılar quyuya. Gördüm ki, bura dağın altından keçən çox böyük bir kahadır. Yuxarıdan adamlar dedilər: "Kəndiri belindən aç!" Ancaq mən razı olmadım, onda onlar kəndiri aşağı, mənim yanıma atdılar, iri daşı yenə quyunun ağzına yıxdılar, özləri çıxıb getdilər..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Ələ ki beş yüz əlli dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şəhər camaatı Sindbadın arvadının meyitilə bir yerdə kahaya salıb kahanın ağzını bağladılar, sonra özləri çıxıb getdilər.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: "Bəli, qaldım kahada. Ora-bura göz gəzdirdim, gördüm ki, içəri insan meyitilə doludur. Onlardan qalxan iydən, üfunətdən baş çatlayırdı. Belə olanda, əməlimdən peşman oldum, özümü danlayıb dedim: "And olsun Allaha, mənə nə eləsələr azdır!" Gecəni gündüzdən seçə bilmirdim, yeməyi-icməyi cırıy salmışdım. Onda çörək yeyirdim ki, görürdüm daha acından ölürəm. Suyu da ancaq yangı məni taqətdən salanda içirdim: qorxurdum ki, yemək-icməyim qurtara, qalam belə. Özü də deyirdim: "Allah-təəlinin gücü-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir! Axı niyə mən bu şəhərdə evlənib başımı belaya saldım. Ələ təzəcə ağzımı acıb demək istəyirəm ki, Allaha şükür, belədən qurtardım, o saat əvvəlkindən bətinə düçar oluram. And olsun Allaha, bu çox pis ölümdür! Dənizdə boğulsaydım, ya dağdan yıxılıb ölsəydim, burada bu cür ölməkdən qat-qat yaxşı idi!"

Belə bir vəziyyətdə, özümü danlaya-danlaya oturmuşdum kahada. Ölü sümüklerinin üstündə yatırdım. Allaha yalvarırdım ki, məni tez öldürüb bu zillətdən qurtarsın, ancaq ölmürdüm ki, ölmürdüm.

Bu minvalla ta o qədər qaldım ki, gördüm daha acliq məni tamam üzüb əldən salıb, susuzluqdan ciyərim yanır. Onda əlimi ora-bura sürtə-sürtə çörəyi tapıb bir loğma yedim, üstündən bir qurtum su içdim. Sonra ayağa durub başladım kahada gəzməyə. Gördüm içəri çox genişdir, hələ boş yerləri var. İnsan cəsədləri, qədimdən qalıb çürüyən adam sür-sümüyü içəridə dolu idi. Mən təzə meyitlərdən aralıda, kahanın qırağında özümə yer düzəltdim, başladım orada qalmağa. Yeməyim qurtarhaqurtar idi, lap azca qalmışdı. Gündə bir dəfə yeyirdim, ya yemirdim, gündə birçə kərə su içirdim. Qorxurdum ki, çörəyim, suyum mən ölməmişdən əvvəl qurtarar.

Bu qaydaca dolanırdım. Günlərin bir günü oturmuşdum, fikirləşirdim ki, bəs yemək-icmək qurtarandan sonra mən neyləyəcəyəm. Ələ bu vaxt birdən kahanın ağzına qoyulan daşı yerindən dəbərdilər, içəri

ışığı düşdü. Dedim durum baxım, görüm bu nədir. Nəzər saldım, gördüm quyunun başına adamlar toplaşblar, onlar bir kişi meyitini diri, bir arvadla bəhəm quyuya salırlar. Arvad üçün xeyli yemək-içmək də qoymuşdular. Bicarə qışqırıb ağlaya-ağlaya öz halına yanırdı. Mən arvada baxmağa başladım, ancaq o məni görmürdü. Yuxarıda adamlar daşı yenə quyunun ağzına qoydular, çıxdılar getdilər.

Bunu görəndə ayağa durdum, kişi cəsədindən qalan bir omba sümüyünü əlimə alıb arvada yaxınlaşdım. Omba sümüyünü ömgəyinin ortasından nə təhər endirdimsə, arvad özündən gedib yerə sərilirdi, iki, üç dəfə də üstündən vurdum, arvad öldü. Onun çörəyinin hamısını yığışdırdım. Əynində gözəl paltarı, üstündə çoxlu qiymətli daş-qaşı, qızıl-gümüşü vardı. Ancaq mən təkə arvadın ötrü qoyulan yemək-içməyi götürdüm. Getdim kəhanin küncündə oturdum, yatmaq üçün düzəlt-diyim yerdə, başladım yeməkdən az-az yeyib dolanmağa, qorxurdum ki, tez qurtarar, acından-susuzluqdan ölüb gedərəm.

Bəli, bir müddət bu qayda kahada qaldım, hər dəfə elə ki, birini gətirirdilər dəfn etməyə, onunla bir yerdə diri-diri basdırılanı öldürürdüm, çörəyini, suyunu götürüb onunla keçinirdim.

Bir kərə yatmışdım, yuxudan ayılarda qulağıma hənərti deydi, kəhanin küncündə nəse tərpenirdi, öz-özümə dedim: "Görəsən bu nədir belə?" Yerimdən qalxdım, kişi cəsədindən qalan omba sümüyünü də əlimə alıb hənərtiyə tərəf yeridim. Eşələnən nə isə mənim gəldiyimi duyub götürüldü; sən demə, vəhşi heyvan imiş. Mən onun dalınca getdim, bir də baxdım ki, qabaq tərəfdən balaca bir deşikdən işıq gəlir; balaca ulduz kimi gah yanır, gah sönrür.

İşığı görəndə ora getdim, yaxınlaşanda gördüm ki, işıq güclənir. Öz-özümə dedim: "Bunun bir səbəbi olmalıdır. Ya burada məni kahaya saldıqları kimi lağımdır, ya da ki, qayanın çatlağıdır". Bir xeyli fikirləşəndən sonra işıq gələn yerə bir az da yaxınlaşdım, onda məlum oldu ki, vəhşi heyvanlar dağı eşib, oradan kahaya dəşik açıblar. Qurdquş bu oyuqdan kahaya girib ölümlərin ətindən yeyib qarınlarını doyurandan sonra yenə həmə yerə çıxıb gedirlər.

Bunu görəndə ürəyim arxayın oldu, qorxu canımdan çıxdı, rahat nəfəs aldım, fikirləşdim ki, ölmüşdüm, təzədən dünyaya gəldim. Elə bil yuxu görürdüm. Çalışıb, əlləşib özümü oyuqdan birtəhər bayıra saldım. Gördüm ki, dərmanın kənarında, uca bir dağın başındayam. Bu dağ şəhəri dənizdən ayırırdı. Oradan heç kəs bura gəlib çıxa bilməzdi.

Allah-təalaya şükür eləyib ona dua-sənə elədim. Çox sevinirdim, uçmağa qanadım yox idi. Sonra yenə oyuqdan keçib kahaya girdim,

orada qoyduğum yeməyi, suyu çölə daşdım. Ölümlərin paltarlarını götürdüm, əynimə gələnindən öz paltarımın üstündən geydim; ölümlərin üst başındakı bəzək-düzəyi yığışdırdım. Cürbəcür boyunbağı, daş-qaş, düzüm-düzüm mirvari, qızıl-gümüş, xülasə, qiymətli nə vardı hamısını götürdüm. Onları paltarın arasına yığıb bağladım, oyuqdan keçirib çıxartdım dağın başına, dayandım dənizin qırağında. Hər gün kahaya düşüb oranı gəzirdim, kimi ki, diri-diri orada basdırırdılar, arvad oldu, kişi oldu, hamısını öldürüb çörəyini, suyunu götürürdüm; sonra oyuqdan çıxıb oturdum dənizin kənarında, gözləyirdim ki, bəlkə Allah-təala imdadıma çatıb mənə bir gəmi yetirdi. Kahada gözüme dəyən daş-qaşı, qızıl-gümüşü yığıb bağlayırdım ölümlərin paltarının arasına. Bir müddət bu cür orada qaldım..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz əlli beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad kahada əlinə düşən daş-qaşın, zinet şeylərinin hamısını çıxardıb yığdı dənizin qırağına. Bir müddət orada qaldı.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: "Günlərin bir günü yenə dənizin qırağında oturmaşdım, öz halımı fikirləşirdim. Birdən gördüm ki, gur-gur guruldayan dənizdə, dalgaların arasıyla bir gəmi üzür. Tez ölümlərin paltarlarının içindən bir ağıni götürüb bağladım payanın başına, qaça-qaça dənizin lap kənarına endim, başladım paltarı yelləmə-yelləmə yolçulara işarə etməyə. Ta o qədər ki, axırda məni gördülər. Yaxınlaşıb səsimi eşidəndən sonra sahilə qayıq göndərdilər. Gəmidəki adamların bir dəstəsi qayığa minmişdi. Onlar yaxınlaşıb məndən soruşdular: "Kimsən, nəkarəsən, niyə burada oturmusan? Bu dağa nə təhər gəlib çıxmısan, biz indiyəcən ömrümüzə görə görməmişik ki, bura bir adam yaxın düşə bilsin". Mən də onların cavabında dedim: "Tacirəm, min-diyim gəmi yolda qorq oldu, ancaq mən Allah-təalanın köməyiylə, bir də çalışmışam, əlləşməyim, diribaşlığım sayəsində şeylərimlə birlikdə bir taxta parçasının üstündə xilas olub burada yorğun-argın qırağa çıxdım". Bu sözdən sonra onlar məni qayığa mindirdilər, kahadan

götürüb ölülərin paltarlarının, kəfənlərinin arasına bağladığım şeyləri də daşıyıb ora yığdılar. Məni gətirib gəmiyə çıxartdılar, apardılar gəmiçinin yanına. Gəmiçi dedi: "Ey adam, sən bu yerə necə gəlib çıxmısan. Bu uca dağın dalında böyük bir şəhər var. Mənim ömrüm bu deryada keçib, neçə kərə gəmidə bu dağın yanından keçmişəm, ancaq heç vaxt burada qurddan-quşdan başqa gözüme bir şey dəyməyib". Cavab verdim: "Mən tacirəm, böyük bir gəmidə gedirdim, gəmi qorq oldu, şeylərimin hamısı, bu parça-paltar suya töküldü. Ancaq mən zirək tərpendim, onların hamısını gəminin taxtalarından bir irisinin üstünə yığdım, əcəlim tamam deyilmiş, baxtım gətirdi, salamat bu dağa gəlib çıxdım. Başladım burada oturub gözləməyə, dedim rast düşər, buradan ötüb-keçənin biri məni özüylə götürüb aparar".

Daha şəhərdə, kahada başıma gələnləri nəğil eləmədim, qorxdum ki, birdən həməni şəhərdən gəmidə adam olar. Sonra mən öz şeylərimdən bir qismini gəmiçiyə təklif eləyib dedim: "Ey ağa, mənim bu dağdan qurtarıb, xilas olmağımın bəisi sənə. Mənə göstərdiyin mərhəmətin müqabilində bunları götür, sənə olsun!" Gəmiçi verdiyim şeyləri almayıb dedi: "Biz heç kəsdən heç nə almırıq. Gəmi qəzasına düşər olmuş adama deryanın kənarında, ya cəziredə rast gələndə onu götürürük, yedirdib içiririk, çıpaqdırsa əyninə paltar geyindiririk. Elə ki, gəldik çatdıq sakit bir limana, orada düşürdüb, özünə də Allah yolunda mərhəmət göstərüb sədəqə veririk".

Belə olanda, onun canına dua elədim. Sonra oradan tərpenib bu cəziredən o cəzirəyə, bu dənizdən o dənizə keçə-keçə yol getdik. Mən salamat qurtarmağıma çox sevinirdim, ancaq arvadımın meyitilə kahaya salınmağı hər dəfə yadıma düşəndə az qalırdı ağlım başımdan çıxsa. Allah-təalının izniylə sağ-salamat gəlib yetişdik Bəsrə şəhərinə. Burada mən gəmidən düşüb çıxdım şəhərə. Bir neçə gün orada qalandan sonra Bağdad şəhərinə getdim. Məhəlləmizə çatıb, evimizin qapısından girdim içəri, qohum-qardaşla görüşdüm, hal-əhval tutdum. Onlar mənim sağ-salamat qayıdıb gəlməyimə çox şad oldular. Mən də gətirdiyim şeyləri yığdım anbara, kasıb-kusuba sədəqə payladım, yetim-yesirə, dul arvadlara əl tutub pal-paltar verdim. Şad-xürrəm ömür sürməyə, yenə qabaqkı dost-aşnaya durub-oturmağa, günlərimi eys-ışrətdə keçirməyə başladım.

Dördüncü səyahətim zamanı başıma gələn qəribə əhvalatlar bunlardır. İndi, qardaş, bizdə şamını elə, sonra da həmişəki qismətini götür get evinə. Sabah gələrsən, beşinci səyahətimdə başıma gələnləri sənə danışaram. Bu əhvalat qabaqkılarıdan da qəribədir".

Bundan sonra Sindbad ömr elədi hambala yüz misqal qızıl verib süfrə salsınlar. Hamısı bir yerdə şam eləyib dağılıdılar. Onlar çox təəcüb-lənirdilər, çünki Sindbadın başına gələn əhvalatların biri o birindən dəhşətli idi.

Hambal Sindbad da öz evinə gəldi, gecəni çox şad, kefi kök keçirdi. Şəhər olub hava işıqlananda hambal Sindbad yerindən qalxıb şəhər namazını qıldı, sonra yola düzəlib dəniz səyyahı Sindbadın evinə gəldi. O, ev sahibinə salam verib görüşdü. Dəniz səyyahı Sindbad dedi: "Xoş gəlmisən!" Sonra da onu öz yanında oturtdu. Qalan dostları da gəlib cəm olanda, süfrə salındı, yedilər, içdilər, deyib güldülər, başladılar söhbət eləməyə. Onda dəniz səyyahı Sindbad dedi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nəğili yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz əlli altıncı gecə oldu, Şəhrizad nəğilin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad başladı beşinci səyahəti zamanı başına gələnləri nəğil eləməyə:

SİNBADIN BEŞİNCİ SƏYAHƏTİ

"**B**əli, qardaşım sizsiniz, dördüncü səyahətimdən qayıdandan sonra başladım eys-ışrətlə məşğul olub, şad-xürrəm gün keçirməyə. Səfərdən gətirdiyim qazanca, yığdığım mala, dövlətə elə sevinirdim ki, bütün çəkdiyim əzab-əziyyət tamam yadımdan çıxıb getmişdi. Bir müddətdən sonra ürəyim yenə məni yoldan çıxartdı, səyahət etmək, cürbəcür şəhərlər, cəzirələr görmək arzusuna düşdüm. Götür-qoy eləyib qərara gələndən sonra dəniz səfəri üçün səfəli olan gözəl mallar aldım, tay-tay bağlayıb Bağdad şəhərindən çıxdım, gəldim Bəsrə şəhərinə. Başladım sahilə gözməyə, elə bu vaxt gözüme iri, hündür, yaraşlıq bir gəmi dəydi. Bütün avadanlığı tək-təzəydi. Gəmi ürəyimə yatdı. Onu satın aldım. Rəhbən, dənizçilər danışub tutdum. "Qullarımı, nöqərlərimi qoydum yanlarında ki, onlara göz olsunlar,

özüm gedib taylarımlı gəmiyə vurdurdum. Bir neçə tacir də mənə qoşuldu. Haqqını verib şeylərini yığdılar gəmimə. Hamımız kefi kök, damağı çağ, ürəyimizdə qazanc, mənəfət ümidi yola düşdük.

Bəli, bu deryadan o deryaya, bu cəziredən o cəzirəyə keçirdik, cürbəcür yerlər, məmləkətlər gördük, qırağa çıxıb mal satırdıq, mal alırdıq. Bu minvalla az getdik, çox getdik, bir müddət yol getdik; günlərin bir günü gəlib kimsiz-kimsənəsiz böyük bir cəzirəyə çatdıq. Bura bomboş, xaraba bir yer idi. Cəzirədə ağ, iri bir günbəz görünürdü. Adamlar gəmidən düşdülər ki, gedib görsünlər o nədir elə. Sən demə bu Ruh qoşunun yumurtası imiş! Tacirlər irəli gedirlər, yumurtanı gözəndə keçirib başlayırlar daşı vurmağa. Yumurta sınır, içindən çoxlu su tökülür. Sonra yumurtanın içərisindən quşun balası görünür. Tacirlər onu dartıb çıxarırlar, başını kəsib ətinə götürürlər, çoxlu əti varmış. Bu vaxt mən gəmidə idim. Onların nə elədiklərindən xəbərim yox idi.

Gəmimdə gedənlərdən biri mənə dedi: "Ey ağa, ayağa dur, günbəz hesab elədiyin yumurtaya bir bax". Mən qalxıb nəzər saldım, gördüm tacirlər yumurtanı sındırıblar. Qışqırdım ki: "Nə eləyirsiniz, Ruh quşu gələr gəmini tikə-tikə eləyər, hamımız həlak olarıq". Ancaq onlar mənim sözlərimə qulaq asmadılar. Elə bu vaxt birdən günün üzü tutuldu, başımızın üstünü qara bulud aldı, hər yana qaranlıq çökdü. Başımızı qaldırıb baxdıq ki, görək günün üzünü örtən nədir. Gördük ki, Ruh quşu qanadlarını açıb, günün qabağını tutub, hava da ona görə qaralıb. Ruh quşu gəlib yumurtasının sındığını görəndə elə qıyxırdı ki, səsinə haradansa o biri tayı da uçub gəldi. İkisi bir yerdə başladılar gəminin üstündə fırlanmağa. Özləri də elə qıyye çəkirdilər ki, deyirdin bəs göy guruldayır. İş belə olanda, mən rəhbana, dənizçilərə qışqırıb dedim: "İpi açın, nə qədər ki, qırılmamışıq, qaçıb başımızı qurtarıq!" Rəhban əl-ayağa düşdü, tacirlər yuxarı qalxan kimi ipi açdı, biz yola düşüb cəzirənin kənarına üzümə başladılar.

Quşlar elə ki gördülər yola düşdük, bir müddətə uzaqlaşdı gözəndə itdilər. Biz onlardan canımızı qurtarmaq üçün o yerden mümkün qədər tez uzaqlaşmağa cəhd elədik. Ancaq birdən gördük ki, quşlar yenə özlərini yetirdilər. Hərəsinin caynağında iri bir qaya parçası vardı. Ruh quşu götürdüyü daşı bizim üstümüzə aşağı saldı, az qala başımıza düşəcəkdə, amma rəhban cəld tərponib gəmimi yana verdi. Daş bizdən ötürüb düşdü deryaya. Onun zərbindən su yarıldı, deryanın dibi göründü. Gəmimiz aşağı-yuxarı ləngərləməyə başladı. Sonra Ruh quşunun anacı yaxınlaşıb caynağındakı qayanı saldı üstümüze; bu daş əvvəlkindən kiçik idi, ancaq olacağa çarə yoxdu: gəlib dəydi gəminin dal tərəfinə,

sukan sınıb parça-parça oldu, gəminin içində nə vardı, hamısı deryada qorq oldu; hamımız töküldük suya, can şirin olur, başladım canımı qurtarmaq üçün bir çarə axtarmağa. Elə bu vaxt Allah gəminin taxtalarından birini mənə yetirdi. Tez ondan yapışdı mindim üstünə. Ayaqlarımla avar çəkməyə başladım; külək, dalgalar da bir yandan mənə kömək elədi, beləcə xeyli vaxt üzüdüm. Gəmin bir cəzirənin yaxınlığında qorq olmuşdu, bəxtim üzümə güldü, Allah-təala kömək elədi, axır nəfəsimdə gəlib çatdım həmin cəzirəyə, qırağa çıxdım, acından, susuzluqdan, yorğunluqdan ölü kimi düşdüm.

Bir müddət dənizin kənarında uzanıb nəfəsimi dərdim, dincimi aldım. Sonra ayağa qalxıb başladım cəzirəni gözməyə. Gördüm bura, hesab elə, behiştin özüdür: ağaclar yamyasıl, çaylar şırıldaşır, quşlar cəhcəh vurub əbədi dünyanın sahibinin özəmətinə, şəninə mahnı qoşur.

Cəzirədə çoxlu meyvə ağacları, gül-çiçək vardı. Mən meyvələrdən yığıb doyunca yedim, çayların sərin suyundan içib Allah-təalaya şükür elədim..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz əlli yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad gəmi qorq olandan sonra cəzirəyə çıxdı, ağacların meyvəsindən yığıb yedi, çayların suyundan içib Allah-təalaya şükür elədi.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: Bəli, bu minvalla cəzirədə gecə düşənəcən oturdum. Yorğunluqdan əldən düşüb ölü kimi olmuşdum. Cəzirədə bir səs-səmir eşidilmirdi. Gözümə bir ins-cins dəymirdi. Belə olanda, səhərə kimi orada uzandım. Sonra yerimdən qalxıb ağacların arasında gözməyə başladım.

Birdən çayın yaxınlığında bir su quyusuna rast gəldim. Gördüm bu quyunun yanında nurani bir qoca oturub, əynində xurma yarpağından düzəldilmiş əba var. Bunu görəndə öz-özümə dedim: "Bəlkə bu qoca da gəmi qəzasına düşər olub deryada qorq olanlardandır, gəlib çıxıb bu cəzirəyə?" Yaxına gedib qocaya salam verdim, ancaq o, mənim sala-

mımı işarəylə alıb heç bir söz demədi. Onda mən soruşdum: "Ey qoca, niyə burada oturmusan?" Qoca qəmgin-qəmgin başını bulayıb əliylə işarə elədi, demək istəyirdi: "Məni mindir boynuna, addat qoy bu quyunun o tərəfinə". Öz-özümə dedim: "Nə olar, yazıqdır, götürüm hara istəyir ora aparım, savab olar".

İrəli yeriyib qocanı çiynimə aldım, apardım göstərdiyi yerə; ora çatanda dedim: "Di ehmalca düş yerə". Amma kişi düşmədi, ayaqlarını bərk-bərk doladı boynuma. Onda mən fikir verdim, gördüm ayaqları qapqaradır, dərisi də elə coddur, deyirsən camış gönüdü.

Bunu görəndə bərk qorxdum, istədim qocanı çiynimdən yerə atam. Ancaq o, qıqları ilə məni elə boğdu ki, işıqlı dünya gözümdə qaraldı, huşumu itirdim, qəşş eləyib ölü kimi yerə yıxıldım. Qoca ayaqlarını qaldırıb başladı kürəyimə, çiynilərimə vurmağa. Mən ağrının zərbindən özümə gəlib ayağa qalxdım. Qoca hələ də çiynimdən düşməmişdi, lap yorulmuşdum.

Bu vaxt qoca əli ilə işarə elədi, yəni: "Apar məni dadlı meyvəsi olan bir ağacın altına". Sözü ilə qulaq asmayanda ayaqları ilə məni elə vururdu ki, qamçıdan bərk ağrıdırdı, özü də hey əli ilə işarə eləyib getmək istədiyi tərəfi mənə göstərirdi. Mən də aparırdım. Bir az gecik-səm, ləngisəm, o saat məni vururdu, əlində lap əsir olmuşdum.

Bu qaydayla, gəldik çıxdıq cəzirənin ortasında xırda bir meşəyə. Qoca çiynimdə pəşov eləyirdi, çölə çıxırdı, nə gecə yerə düşürdü, nə də gündüz. Yatanda da ayaqlarını bərk-bərk boynuma dolayıb bir qədər mürgüləyirdi. Sonra oyanıb məni döyəcləməyə başlayırdı. Mən də tez ayağa qalxırdım. Bir sözünü iki eləyə bilməzdim. Əlindən elə zinhara gəlmişdim ki, ona yazığım gəlib çiynimə mindirdiyim üçün özümü hey danlayırdım.

Günüm bu cür keçirdi, bərk yorulmuşdum. Öz-özümə deyirdim: "Yaxşılıq elədim, yamanlıq gördüm. And olsun Allaha, bir də ömrümdə heç kimə yaxşılıq eləməyəcəyəm". Elə yorulub öldən düşmüşdüm ki, Allah-təalaya yalvanıb hər saat, hər dəqiqə ondan özümə ölüm diləyirdim. Bu minvalla, bir müddət keçdi. Günlərin bir günü, qoca çiynimdə, gəlib çıxdım cəzirənin bir yerinə, baxdım gördüm ki, burada çoxlu boranı var, özləri də günün altında quruyub. Onlardan bir böyüyünü seçib götürdüm, yuxarısından deşib içini təmizlədim; götürdüm getdim üzüm tənəyinin yanına. Üzümdən dərdim doldurdum boranın içinə, ağzını möhkəm tıxayıb qoydum günün altına. Bir neçə gün gözlədim, üzüm döndü oldu xalis çaxır. Məlun şeytan məni çox yormuşdu, gündə çaxırdan içirdim ki, yorğunluğum çıxsın, hər dəfə də çaxırdan içəndə

bir qədər cürətlənirdim. Bir gün mən çaxır içəndə, qoca görüb əlilə işarə elədi: "Bu nədir, belə?" Cavab verib dedim: "Çox yaxşı şeydir, ürəyə qüvvət verir, ruhu nəşələndirir". Sonra da başladım, qoca çiynimdə, ağacların arasında qaçmağa, oynamağa; məst idim, kefim bərk kökəlmişdi, çəpik çalib oxuyurdum, şadlıq eləyirdim. Qoca məni bu halda görüb işarə elədi ki, boranını ver içindəkindən mən də içim. Qorxumdan boranını ona verdim. Alıb içində nə vardı, hamısını başına çəkəndən sonra qabı yerə tulladı.

Qocanın kefi kökəldi, başladı çiynimdə qurcalanmağa, bir azdan tamam keflənib məst oldu, bədəninin əzaları boşaldı, bədəni yırgalandı. Mən başa düşəndə ki, qoca məst olub dünyadan xəbəri yoxdur, əlimi uzadıb ayaqlarını boynumdan açdım, aşağı çöküb onu çiynimdən yerə saldım..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz əlli səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad şeytanı çiynindən yerə saldı."

Sindbad belə nağıl eləyirdi. "Düçar olduğum bəladan qurtarıb azad olduğuma inana bilmirdim. Qorxurdum ki, qoca məstlikdən ayılıb yenə məni incidəcəkdir, ona görə fürsəti fəvtə verməyib ağacların arasından iri bir daş götürüb gəldim onun yanına, yatdığı yerdə saldım başına, başı xıncım-xıncım oldu. Qoca öldü. Allah ona lənət eləsin. Sonra başladım cəzirəni gəzməyə, beynim dincəldi. Gəldim çıxdım dərmanın kənarında əvvəl olduğum yerə. Bu minvalla bir müddət cəzirədə qaldım. Meyvədən-zəddən yığıb yeyirdim, çaylardan su içirdim, gözüüm həmişə deryada idi, gözləyirdim görüm nə vaxt oradan bir gəmi ötəcək. Bir gün oturub başıma gələn işlər, mənə üz verən əhvalatlar barəsində fikirləşirdim, öz-özümə deyirdim: "Görəsən, bir də sağ-salamat vətənə qayıdıb qohum-qardaşla, yar-yoldaşla görüşməyi Allah mənə qismət eləyəcəkmi?" Elə bu vaxt deryada, dalğaların arasında gözüme bir gəmi dəydi. Gəmi cəzirəyə çatıb sahile yan aldı.

Yolçular düşüb cəzirəyə çıxdılar. Mən onların yanına getdim. Adamlar məni görüb tez başıma toplaşdılar; mənə nə üz verdiyini, bu cəzirəyə nə üçün gəldiyimi xəbər almağa başladılar. Mən də cavabımda əhvalatı onlara danışib başıma gələn qəziyyəni nağıl elədim. Yolçular bu işə çox təəccüb eləyib dedilər: "Həmənin sənə o çiyinə minən adama dərya şeyxi dəyərlər, sənədən başqa, onun mindiyi adamlardan hələ salamat qurtaranı olmayıb. Şükür olsun Allaha ki, sən sağ-salamat qurtarmısan".

Onlar mənə yemək gətirdilər, yeyib doyandan sonra paltar verdilər, əynimə geydim, üst-başını örtüdüm. Məni özllərlə götürüb gəmiyə gətirdilər. Başladıq gecə-gündüz yol getməyə. Qəzadan gəlib hündür evləri olan bir şəhərə çatdıq, gördük burada evlərin hamısının darvazası dənizə baxır. Buranın adına meymunlar şəhəri deyirdilər. Elə ki gecə oldu, bütün şəhər əhli dəryaya baxan darvazalardan çıxıb minirdilər gəmilərə, qayıqlara, gecəni suyun üzündə səhər eləyirdilər, qorxurdular ki, qaranlıq düşəndə meymunlar dağdan onların üstünə tökülüşüb gələlər. Burada mən düşüb şəhərə tamaşa etməyə getdim. Bu vaxt gəmi yola düzəlir, xəbərim olmur. İşdən hali olanda şəhərə gəldiyimə görə özümü danlamağa başladım, yoldaşlarım yadıma düşdü, birinci, ikinci səfərimdə meymunların əlindən çəkdiklərim gəlib gözümün qabağında durdu.

Bəli, qəm-qüssəyə qər qaldım, oturub ağlamağa başladım. Bu əsnada şəhər əhlindən bir nəfəri yanıma gəlib mənə dedi: "Ey ağa, dəyəsen bu yerlərdə sən qəribəsin?" Mən də cavabında dedim: "Bəli qəribəm, fəqir babayam, gəmiylə gedirdim, burada dayananda düşdüm ki, şəhərə tamaşa eləyim, qayıdanda gördüm gəmi yoxdur". Onda həmənin adamı dedi: "Dur ayağa bizimlə gedək, min qayığa. Əgər gecəni şəhərdə qalsan meymunlar sənə axırına çıxarlar". Onda dedim: "Baş üstə, itaət borcumdur!" O saat yerimdən qalxdım, gedib camaatla birlikdə qayığa mindim. Adamlar sahilədən aralanıb bir xeyli uzaqlaşdılar. Onlar gecəni bu qaydada keçirdilər, mən də onlarla qaldım. Səhər açılarda qayıqda şəhərə qayıtdılar, düşüb hər kəs öz işinin dalınca getdi. Onların qədimdən adəti belə idi. Gecə kim ki, şəhərdə qaldı, meymunlar gəlib onu öldürürdülər. Səhər açılan kimi meymunlar şəhərdən çıxıb gedirdilər. Onlar bağların meyvəsindən yeyib axşamdan dağda yatırıdılar, axşam düşəndə təzədən şəhərə qayıdırıdılar. Bu şəhər qara adamlar yaşayan məmləkətlərin çox uzaq bir yerində idi.

Həmənin bu şəhərdə mənim başıma gələn çox qəribə əhvalatlardan biri belə olub. Mənimlə bir yerdə qayığa minən adamlardan birisi mənə

dedi: "Ey ağa, sən bu yerlərdə qəribəsin, bir işdən yapışmaq üçün əlində bir peşən varmı?" Cavab verib dedim: "Ay qardaş, and olsun Allaha, heç bir peşəm yoxdur, əlimdən bir iş gəlmir. Mən tacirəm, pul, dövlət sahibiyəm. Padşaha layiq gəlim vardı, içərisi pulla, qiymətli malla dolu idi; dəryada qər qaldı, içərisində nə vardı, hamısı batdı. Allah-təalanın köməyiylə bir cə canımı qurtardım. Xudavəndi-kərim suda mənə bir taxta parçası yetirdi, mindim üstünə, onun sayəsində xilas oldum". Bunu eşidəndə həmənin adamı yerindən qalxıb ipikdən toxunmuş bir xaşa gətirdi, mənə verib dedi: "Bu xaşanı götür, içini doldur daşla, şəhər əhli yola düşəndə qoşul onlara. Mən səni onlara tapşırıb, dəyərim muğayat olsunlar. Onlar nə eləsələr, sən də ondan elərsən. Bəlkə bir şey qazana bilsən, yol xərcliyi eləyib vətəninə qayıdarsan".

Sonra o, məni özüllə götürüb şəhərdən çıxartdı, orada mən daş yığıb xaşanı doldurdum. Elə bu vaxt birdən gördüm camaat dəstəylə şəhərdən çıxıb gəlir. Həmənin adamı məni onlara tapşırıb dedi: "Bu qəribədir, onu özünüzlə götürün, daş yığmağın qaydasını ona öyrədin, bəlkə özünə çörək pulu qazana bilsin. Savabı sizə bəsidir". Adamlar dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Onlar mənimlə görüşüb salamlaşandan sonra birlikdə yola düşdük. Mənim kimi onların da hələsinin dalında içi daşla dolu bir xaşa vardı. Bəli, az getdik, çox getdik, gəlib geniş bir dərəyə çatdıq. Gördüm burada çoxlu nəhəng ağaclar bitib, onların başına heç kim çıxıb bilməz. Bu dərədə çoxlu da meymun vardı, onlar bizi görən kimi qaçıb ağaclara dırmaşdılar. Belə olan surətdə, camaat başladı xaşalardakı daşlardan çıxarıb meymunlara atmağa. Meymunlar da ağacların meyvələrini üzüb onlara tulladı.

Mən meymunların atdığı meyvələrə fikir verəndə gördüm hind qozudur. Adamların nə elədiklərini görəndə, üstündə çoxlu meymun olan böyük bir ağac seçib onun altına getdim, xaşamdakı daşlardan çıxarıb meymunlara atanda, onlar başladılar qozlardan qoparıb mənə tullamağa. Camaat kimi mən də həmənin qozları yığıb bir yerə toplayırdım. Hələ xaşamdakı daşlar qurtarmamışdı, ancaq xeyli meyvə yığmışdım. Camaat işini görüb qurtarandan sonra, yüklərini tutdular, hər kəs yığıdığı meyvədən gücü çatdı qədər götürdü, həmənin günü şəhərə qayıtdı. Şəhərdə məni bu adamlara qoşan dostumun yanına getdim, nə ki, yığmışdım hamısını ona verib, mənə elədiyi yaxşılıq üçün razılıq elədim. O mənə dedi: "Götür apar bunları bazarda sat, mənfəətbənd ol". Sonra da evindəki otaqlardan birinin açarını mənə verib dedi: "Qozdan nə artıq qaldı, yığarsan bu otağa. Hər gün bu dəfəki kimi camaatla get; yığıb gətirdiyin qozları seç, pislərini sat, pulunu xərclik

elə, yerdə qalanını yığ burada saxla; bəlkə o qəder yığa bildin ki, vətəninə qayıtmağına bəs elədi". Bu sözləri eşidəndə dedim: "Allah səndən razı olsun!".

O vaxtdan onun dediyi kimi eləməyə başladım. Hər gün xaşanın içini daşla doldurub camaatla bir yerdə şəhərdən çıxırdım, onlar nə elədi, mən də ondan eləyirdim. Adamlar mənim qayğıma qalırdılar, çoxlu meyvəsi olan ağacları mənə tuşudurdular.

Bir müddət bu minvalla keçdi; xeyli seçmə hind qozu yığmışdım, onlardan satıb o ki var pul qazandım, görüb bəyəndiyim nə var, hamısından alıb qayğısız ömür sürməyə başladım. Şəhərdə hara tərənirdim, işim yaxşı getirirdi. Bəli, beləcə dolanırdım.

Günlərin bir günü deryanın kənarında durmuşdum. Bir də gördüm bir gəmi şəhərə yaxınlaşıb sahilə yan aldı. Həmən gəmidə tacirlər mal getirmişdilər. Satdıqlarını satıb əvəzində hind qozu, qeyri-şeylər almağa başladılar. Bunu görəndə dostumun yanına getdim, gəminin gəldiyini xəbər verib dedim ki, vətənə getmək istəyirəm. Dostum cavab verib dedi: "Məsləhət özünüdür!". Onunla halallaşdı, mənə elədiyi yaxşılıqlara görə razılıq eləyəndən sonra gəminin yanına getdim, gəmiçiyə görüşüb danışdım, hind qozunu, başqa mallarımı gəmiyə yüklədim, yola düşdük..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz əlli doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad meymunlar şəhərində hinq qozunu və başqa mallarını gəmiyə yüklədi.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: "Gəmi həmən gün yola düşdü. Biz bu cəzirədən o cəzirəyə, bu deryadan o deryaya keçirdik. Harada dayanmışdım, düşüb hind qozundan satırdım, başqa mallara dəyişdirirdim. Allah belə elədi ki, deryada batan mallarımın əvəzini artıqlamasilə çıxartdım.

Biz bir cəzirənin yanından ötürdük, burada çoxlu darçın, istiot olur. Nağıl eləyirdilər ki, hər istiot salxımının üstündə iri bir yarpaq olur,

yarpaqlar istiotu gün olanda gündən, yağış olanda yağışdan qoruyur. Elə ki, yağış keçdi, onda yarpaq qırağa öyilib yandan sallanır. Bu cəzirədə mən hind qozundan verib çoxlu istiot, darçın aldım.

Biz əl-Əsirət cəzirəsinin yanından da ötdük. Həmən cəzirədə Kamar əzvayı bitir, ondan sonra başqa bir cəzirənin böyründən ötdük; oranın bu başından o başına beş günlük yoldur. Bu cəzirədə də Çin əzvayı Kamar əzvayından yaxşı olur. Ancaq bu cəzirənin camaatı yaşayışına, dininə görə Kamar əzvayı cəzirəsinin əhalisindən pisdir; hamısı pis yola gedir, həm də onlar içki içirlər, əzan çəkmək, namaz qılmaq nə olduğunu bilmirlər.

Oradan ötəndən sonra yetişdik deryadan mirvari çıxarılan yərə gəldik. Burada mən qəvvaslara hind qozundan verib dedim: "Bir dəfə də mənim bəxtimə, mənim qismətimə deryaya baş vurun". Qəvvaslar suya baş vurub oradan çoxlu iri-iri, bahalı mirvari çıxartdılar, onları mənə verib dedilər: "Ey ağa, and olsun Allaha, sən bəxtin varmış!".

Onların deryadan çıxardıqları mirvarilərin hamısını alıb gəmiyə gətirdim. Allah-təalanın köməyiylə yola düşdük. Az getdik, çox getdik, gəlib çatdıq Bəsrəyə. Orada düşüb bir neçə gün şəhərdə qalandan sonra Bağdada getdim, məhəlləməyə çatıb, evimizin qapısından girdim, qohum-qardaşla, dost-aşnaya görüşdüm. Onlar mənim sağ-salamat qayıtdığıma çox şad oldular. Mən gətirdiyim malları, şeyləri yıxdım anbara, yetimləri, dul arvadları geyindirdim, sədəqə payladım, qohum-əqrəbama, əzizlərimə, dostlarıma xələt verdim. Allah-təala əlimdən gedən mallarımın əvəzini mənə birə-dörd qaytardı.

Çəkdiyim əzab-əziyyət yadımdan çıxdı, böyük qazanc, mənfəət eləmək üçün yorulub əldən düşdüyümü unudub, yenə də əvvəlki kimi ömür sürməyə, adlı-sanlı adamlarla oturub-durmağa, dostluq eləməyə başladım. Beşinci səfərim zamanı başıma gələn qərībə əhvalatlar bunlardır. İndi başlayın şam eləyin".

Şam yeməyindən sonra dəniz səyyahı Sindbad buyurdu ki hambal Sindbada yüz misqal qızıl versinlər. Hambal qızılı alıb bu işlərə təc-cüb eləyə-eləyə çıxıb getdi. O, gecəni evində keçirdi, şəhər açılanda yerindən qalxdı, şəhər namazını qılıb yenə dəniz səyyahı Sindbadın evinə getdi, içəri girib salam verdi. Dəniz səyyahı Sindbad onun salamatlığını alıb oturmaq üçün yer göstərdi. Hambal ev sahibinin yanında əyləşdi. Başladılar oradan-buradan söhbət eləməyə, yedilər, içdilər, deyib-güldülər. Ondən sonra dəniz səyyahı Sindbad altıncı səyahətini nağıl eləməyə başladı:

SİNDBADIN ALTINCI SƏYAHƏTİ

“Bəli, ey qardaşlarım, dostlarım, mehribanlarım, məlumunuz olsun ki, beşinci səfərimdən qayıdandan sonra çəkdiyim əzab-əziyyətləri yadımdan çıxardım, başladım günlərimi oynamaqda, gülməkdə, eyş-işrətdə keçirib şad-xürrəm ömür sürməyə.

Bələcə yaşayırdım. Günlərin bir günü kefi kök, damağı çağ oturmuşdum. Elə bu vaxt yanımdan bir dəstə tacir keçdi, qiyafətlərindən görünürdü ki, səfərdən gəlirlər. Onları görəndə özümün səfərdən qayıdığım gün qohum-qardaşla, dost-aşnaya görüşəndə necə sevindiyim, vətən torpağına qədəm basanda necə şad olduğum yadıma düşdü. O saat yenə ürəyimdən səyahətə çıxmaq, ticarət eləmək arzusu keçdi.

Səyahətə çıxmaq qərarına gələndən sonra dərəcə səfərindən ötrü yararlı olan cürbəcür gözəl mallar aldım, hamısını qablaşdırıb Bağdad-dan Bəsrə şəhərinə gəldim. Orada böyük bir gəmi gördüm. Həmin gəmiyə tacirlər, əyanlar minmişdilər, içərisinə gözəl mallar yüklənmişdi. Mən də o gəmiyə minib öz mallarımı onların şeylərinin yanına yığdırdım, sağ-salamat Bəsrə şəhərindən yola düşdük...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmışıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad taylarını gəmiyə yükləyib Bəsrə şəhərindən yola düşdü.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: “Biz bu məmləkətdən o məmləkətə, bu şəhərdən o şəhərə keçib aldığımızı alırdıq, satdığımızı satırdıq, cürbəcür yerlər görürdük, bəxtimizdən səfərimiz yaxşı keçirdi, çoxlu qazancımız olurdu.

Günlərin bir günü deryada yol getdiyimiz yerdə birdən gəmiçi qışqırıb haray-həşir salmağa başladı. O, çalmasını yerə çırpıb baş-gözüne döyürdü, saqqalını yolurdu. Axırda taqətdən düşüb gəminin anbarına yıxıldı. Tacirlər, müsafirilər onun başına toplaşib soruşdular: “Ey gəmiçi, nə belə üz verib?” Bunun cavabında gəmiçi dedi: “Ay camaat, bilin və

agah olun, biz yolu azmışıq, getdiyimiz deryadan çıxıb başqa deryaya girmişik, buraya da mən belə deyiləm. Allah özü bu deryadan bizi xilas eləməsə, hamımız qırlacayıq. Allah-təalaya yalvarın, rəhm eləyib bizi bu dardan qurtarsın”. Sonra gəmiçi ayağa qalxdı, dor ağacına dırmaşıb istədi yelkənləri yığsın. Elə bu vaxt külək güclənib gəmini dala çöndərdi. Uca bir dağın yaxınlığında sükan sındı.

Gəmiçi dor ağacından düşüb dedi: “Allah-təalanın gücü, qüdrəti qarşısında hər şey acizdir, olacağa heç bir cəsarət yoxdur! And olsun Allaha, çox böyük belaya düşər olmuşuq, buradan qurtarıb xilas ola bilməyəcəyik”.

Yolçular görəndə ki, daha hamımızın axırı çatıb, canımızı qurtarmağa ümid yeri qalmayıb, ağlaşıb bir-birilə halallaşmağa başladılar. Bu vaxt gəmi dağa tərəf buruldu, qayaya toxunub parça-parça oldu, taxtalarının hərəsi bir yana səpələndi, içərisində nə vardı, hamısı qorq oldu. Tacirlər deryaya töküldülər, kimisi suda batdı, kimisi də qayalardan yapışb dağın üstünə dırmaşdı. Mən də onların arasındaydım. Qırağa çıxandan sonra baxıb gördüm ki, bu dağın olduğu yer böyük bir cəziredir, onun yaxınlığında xeyli gəmi sınıqları var, ləpə vurub cəzirənin kənarına çoxlu mal-dövlət çıxarıbdır. Bunların hamısı burada dağılıb-parçalanan gəmilərdən tökülmüşdü, sahibləri suya batıb qorq olmuşdular. Derya bura o qədər şey çıxarıb yığmışdı ki, baxanda az qalırdı adamın ağı başından olsun.

Bəli, cəzirəyə çıxıb oranı gəzməyə başladım. Gördüm cəzirənin ortasından balaca bir çay axır, özünün də suyu içməlidir. Həmin çay, dağın bəridəki yamacının altından çıxıb o tərəfdə, dağın qurtaracağına gözəndən itirdi. Sağ qalan yolçuların hamısı cəzirəyə çıxıb hərəsi bir yana dağılışı. Onlar bu cəzirədə, dənizin kənarında bu qədər qiymətli şeyləri görüb çaşbaş qalmışdılar, başlarını itirmişdilər.

Mən bu çaya fikir verdim, gördüm onun ortası daş-qaşla, qızıl-gümüşlə, yaqutla, ləl-cəvahiratla doludur. Qızıl-gümüşdən, daş-qaşdan çayın dibi par-par parıldayırdı.

Biz həm də gördük ki, cəzirədə çoxlu Çin, Kamar əzvayı var. Burada yerin altından bir bulaq qaynayır, su əvəzinə onun gözündən ənbər axır. Günün istisindən ənbər ərilib mum kimi bulağın kənarına, deryanın sahilinə tökülürdü.

Deryadan heyvanlar çıxıb ənbəri udurdular, sonra təzədən deryaya cumurdular. Ənbər onların qarnında qızırdı, sonra heyvanlar onu ağızlarından geri qaytarıb deryanın içinə töküldülər, ənbər suyun üzündə soyuyub bərkiyirdi, onda rəngi, görünüşü dəyişirdi.

Ləpələr vurub ənbəri deryanın kənarına çıxardırdı. Ənbərin nə olduğunu bilən səyyahlar, tacirlər onu yığış satırdılar. O ki qaldı derya heyvanlarının udmadıqları xalis ənbər, o da bulağın gözündən qaynayıb axırdı, axşam olanda aşağı çöküb donurdu; elə ki, gün doğdu, təzədən başlayırdı əriyib axmağa. Dərə dolurdu müşk ətirinə oxşayan ətirlə, çiylər ənbərin olduğu yerə heç kim nə gedə bilirdi, nə yaxınlaşa bilirdi, çünki bu dərənin dörd tərəfi uca dağlar idi. Bu dağların başına bir kimse qalxa bilməzdi.

Biz cəzirəni gözüb Allah-təalanın yaratdığı dövlətə-vara tamaşa eləyirdik. Başımıza gələn qəzavü-qədərdən, burada gördüyümüz möcüzələrdən çəşib qalmışdıq, bilmirdik nə eləyək, nə fikirləşək. Canımızı bərk qorxu almışdı.

Biz, dənizin kənarında özümüzlə bir qədər yeməli şeylər topladıq, gündə cəmi bir-iki dəfə yemək yeyirdik, qorxurduq ki, yemək qurtarar, acından qınlarq. Yoldaşlarımızdan kim ki öldü, yuyurduq, deryanın qırağına çıxartdıq parçaya büküb dəfn eləyirdik. Adamların çoxu öldü, cəmi bir neçəmiz sağ qalmışdıq. Derya suyu içməkdən qarın ağrısı bizi öldən salmışdı. Bu minvalla bir qədər də yaşayandan sonra bütün yoldaşlarım, dostlarım bir-bir öldü, ölənlərin hamısını dəfn eləyirdim. Axırda cəzirədə tək qaldım, yeməyim lap azalmışdı. Öz günümə ağlayıb dedim: "Kaş mən yoldaşlarımdan əvvəl öləydim, onlar heç olmasa mənə yuyub insan kimi dəfn eləyirdilər! Allah-təalanın gücü-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir!.."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmış birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad yoldaşlarının hamısını dəfn eləyəndən sonra cəzirədə tək qaldı.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: "Mən bir müddət də orada qalandan sonra bir gün yerimdən qalxıb deryanın kənarında özümə qəbir qazıb hazır qoydum. Öz-özümə dedim: "Onda ki, tamam öldən düşdüm, gördüm ki, daha ölüm ayağıdır, girib bu qəbirdə uzanaram, sonra külək

qumu, torpağı gətirib qəbrimi doldurar, üstüm örtülər, qəbirdə dəfn olunaram". Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci səfərimdə çəkdiyim əzab-əziyyətləri yaddan çıxardıb, təzədən öz vətənim, yerimiyurduumu buraxıb qərbət ellərə səfər elədiyimə görə özümü o ki var, danladım. İndiyəcən heç belə bir səyahətim olmayıb ki, onda başıma gələn müsibət, qəzavü-qədər əvvəlki səyahətlərimdə gördüklərimdən bəttər olmasın.

Sağ-salamat qalib xilas olmağıma ümid eləməirdim, derya səfərinə çıxıb təzədən özümü belaya saldığıma yaman peşman olmuşdum. Axı, mənim pula ehtiyacım yox idi, ömrümün axırınacan nə qədər xərcləsəydim, nə qədər dağıtsaydım, yenə də var-dövlətim yarı olmazdı. Öləncən mənə bəs elərdi, hələ artıq da qalardı.

Bir dəfə çayın kənarından keçəndə fikirləşib öz-özümə dedim: "Vallahı, bu çayın əvvəli, axırı olmalıdır; adam bu çayla getsə, yaqın bir insan yaşayan yerə gedib çıxar. Yaxşısı budur ki, özümə birməfərlik qayıq düzəldim, salım çaya, içinə minim, üzümə başlayım. Əgər Allah-təala üzümə baxar, xilas olub canımı qurtararam, yox əgər xilas ola bilməsəm, onda da elə çayda ölmək burada ölməkdən yaxşıdır.

Bir xeyli halıma yana-yana fikirləşəndən sonra ayağa qalxdım, gedib cəzirədə bir neçə tir axtarıb tapdım, Çin, Kamar əzvayı budaqlarından yığış gətirdim. Sonra tirləri qorq olmuş gəmilərdən düşən kəndirlə deryanın kənarında bir-birinə bağladım. Sonra da gəmi taxtalarının bir boyda olanlarından gətirib düzdüm tirlərin üstünə, bərk-bərk bağlayıb bir sal düzəldtim, eni çayın eni boyda, bəlkə də azacıq ondan ensiz olardı.

Bəli, cəzirədəki xəzinədən qızıl-gümüşdən, daş-qaşdan, iri-iri mirvarilərdən yığış, ənbərin yaxşısından, xalisindən götürdüm, hamısını yüklədim sala, cəzirədə topladığım, nə vardı qoydum ora, yeməyimin qalanını da götürüb salı çaya buraxdım, onun oyan-buyanına da kürək əvəzinə iki ağac keçirdim. Bu barədə şair yaxşı deyib:

Aradan çıx, güzəranın bəd isə,
Ağlayır ağlasın ardınca koman.

Başqa yer tapmaq olar hər yerdə,
Başqa can tapmağa yoxdur imkan.

Pis günün ömrü uzun olmur çox,
Sonunu gözlə, nə ah çək, nə aman.

Birinə harada nəsbirdirə ölüm,
Başqa bir yerdə o şəxs verməz can.

İşini yaxşı bilir qəlbin özü,
Qasidi bir iş üçün yorma bir an.

Bəli, çayaşağı üzüməyə başladım, fikirləşirdim ki, görəsən bu işlərin axırı necə olacaq. Dayanıb durmadan dağın o tərəfində çayın tökülüb gözdən itdiyi kahaya tərəf gedirdim. Bir azdan ora çatıb salı həməni kəhanin içinə saldım. Gördüm dağın altı zülmət kimidir. Sal məni suyun axarıyla aparırdı. Kaha get-gedə daralırdı, salın yanları o tərəf-bu tərəfdən divarlara sürtülürdü, başım hey kəhanin daşlarına dəyirdi. Geri qayıtmaq da mümkün deyildi. Başımı belaya saldıgım üçün özümü danlayıb fikirləşirdim: "Bu kaha bir az da daralsa, sal keçə bilməyəcək, geri də qayıda bilməyəcəyəm, elə buradaca ölüb gedəcəyəm".

Belə fikirləşəndən sonra üzükoylu salın üstə uzandım, çünki çayın keçdiyi yer çox dar idi. Bu cür dağın altındakı qaranlıqda gecəni-gündüzdən ayıra bilmədən, ölümdən qorxa-qorxa irəliləyirdim. Çay bezi yerdə enəlirdi, bezi yerdə daralırdı. Qaranlıq məni yorub öldən salmışdı, qəm-qüssədən mürğələməyə başladım.

Bir azdan salın üstə üzükoylu uzandığım yerdə məni yuxu aparır. Bu vaxt sal öz qaydasıyla çayaşağı üzürdü. Az yatmışam, çox yatmışam, bilmirəm, ayılında bir də gördüm ki, ətrafım işıqdır. Fikir verdim, gördüm ki, geniş, açıqlıq bir yerdəyəm, salım cəzirenin kənarında sahile bağlanıb, dörd yanıma çoxlu hindu, həbəş toplaşmış. Onlar mənim oyandığımı görüb yaxına gəldilər, mənimlə öz dillərində danışmağa başladılar. Ancaq mən onların dediklərini başa düşmürdüm. O qədər darıxmışdım, qəm-qüssə çəkmişdim ki, indi gördüklərim mənə yuxu kimi gəlirdi.

Elə ki gördülər onların dillərini başa düşmədim, xəbər aldıklarına cavab vermədim, onda aralarından bir nəfər irəli çıxıb ərəb dilində mənə dedi: "Salaməleyküm, qardaş! Söylə görək kimsən, nəkərəsən, haradan gəlib hara gedənsən, bu yerdə nə axtarırsan? Bu çaya haradan girmisən, bu dağın o tayındakı hansı məmləkətdir? Biz onu bilir ki, hələ indiyəcən oradan bu tərəfə keçən olmayıb". Onda mən soruşdum: "Siz kimsiz, bura kimin torpağıdır?" ərəb dilində danışan adam cavab verib dedi: "Ey mənim qardaşım, bizim burada əkinimiz, bağımız var. Gəlmişdik ki, onları suvara, gördük ki, salda yatmışan. Salı tutub burada,

yanımızda bağladıq, gözledik ki, özün arxayın yuxudan oyanasan. Söylə görək, bu yerlərə nə cür gəlib çıxmısan?"

Mən də onun cavabında dedim: "Ey ağa, səni and verirəm Allaha, mənə yeməyə bir şey gətir, acam, ondan sonra nə istəyirsən soruş". Kişi tez gedib yemək gətirdi, doyunca yedim, dincəldim, qorxum-hürküm keçdi, özümə gəldim.

Onda mən dedim: "Şükür olsun Allahın kərəminə!" Çaydan salamat çıxıb bu adamlara ürcah olduğuma çox sevindim. Başıma gələn qəzavü-qədər, bu ensiz çayda çəkdiyim müsibətləri əvvəldən-axıracan bir-bir nağıl elədim..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmış ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad salda gəlib cəzirəyə çıxanda orada çoxlu hindu, həbəş gördü. O, dincəlib yorğunluğunu aldı. Adamlar ondan başına nə gəldiyini xəbər aldılar. Sonra onlar öz aralarında danışmış dedilər: "Biz gerek onu özümüzə aparıb padşaha göstərək, qoy orada başına gələnlərin hamısını nağıl eləsin".

Sindbad belə nağıl eləyirdi: "Bəli, onlar məni özləri ilə aparırdılar, salımı da içindəki var-dövlət, daş-qaş, qızıl-gümüşlə bir yerdə padşahın hüzuruna gətirdilər, baş verən əhvalatdan onu ağah elədilər. Padşah mənimlə görüşüb "Xoş gəlmisən!" dedi, sonra da əhvalımı xəbər alıb başıma gələn soruşdu. Mən də bütün qəziyyəmi, gördüklərimi, çək-diklərimi əvvəldən-axıracan ona nağıl elədim. Padşah danışdıqlarıma çox təəccüblənib sağ-salamat qurtarmağıma şükür elədi. Sonra getdim, saldan çoxlu qızıl, gümüş, daş-qaş, çiy ənbər götürüb padşaha bağışladım. Padşah verdiyim şeyləri alıb mənə çox böyük hörmət-izzət göstərdi. O, mənə yaşamaq üçün öz sarayında mənzil verdi. Çox keçmədi ki, hörmətli şəxslərlə yaxınlaşıb dost oldum. Onlar mənə böyük ehtiram göstərirdilər. Bu cəzirəyə kim gəlsə, vətənim haqqında mənə suallar verirdi, mən də onların məmləkətləri barəsində onlara suallar verirdim. Bir gün bu yerin padşahı mənim vətənim Bağdad şəhərindən, xəlifənin

necə padşahlıq eləməyindən söz saldı. Mən xəlifənin ədalətli işlərindən, qanunlarından ona danışdım. Padşah onun əməllərinə çox təəccüb eləyib dedi: "And olsun Allaha, xəlifə ağıllı işlər görür. Allah ondan razı olsun. Mən ondan ötrü xələt hazırlayıb, sən gedəndə sənənlə göndərmək istəyirəm". Cavab verib dedim: "Ey hökmdar, baş üstə, itaət borcumdur! Nə göndərsən can-başla aparıb çatdıraram, özünə də deyərəm ki, sən ürəkden onun xətrini istəyirsən".

Bəli, bir müddət bu padşahın sarayında qaldım, böyük hörmətim, izzətim vardı, gözəl ömür sürürdüm. Günlərin bir günü padşahın sarayında oturmuşdum, eşitdim ki, şəhərdə bir neçə adam gəmi hazırlayıb. Bəsrə şəhərinə səfər etmək niyyətindədirlər.

Öz-özümə dedim: "Bundan yaxşı fürsət ələ düşməz, mən də qoşulum onlara". Bu qərara gələndən sonra padşahın əlini öpüb dedim ki, mən də o adamlara qoşulub onların gəmisində getmək niyyətindəyəm, qohum-qardaşım, vətənim hər dəfə yadıma düşəndə burnumun ucu göynəyir.

Padşah dedi: "Məsləhət sənindir. Ancaq niyə tələsirsən, nə qədər istəyirsən qal, sən burada qalmağın bizə xoşdur". Cavab verdim: "Ey mənim ağam, and olsun Allaha, səndən böyük iltifat, mərhəmət görmüşəm, ancaq vətəni, külfətimi könlüm istəyir". Padşah bu sözləri eşidəndə, səfər üçün gəmi hazırlayan tacirləri hüsuruna çağırıb onlara tapşırırdı ki, məndən muğayat olsunlar. Sonra da mənə çoxlu bəxşiş verdi. Gəmidə getmək üçün yol kirayəməcən ödədi, xəlifə Harun ər-Rəşidə çatdırmaq üçün böyük xələt verdi. Mən padşahla, gediş-gəlişim olan dost-aşnaya halallaşib tacirlərlə bir yerdə gəmiyə mindim, yola düşdük.

Səfər zamanı külək həmişə səmtinə əsirdi, şükür olsun Allahın kərəminə, onun böyüklüyünə. Biz bu deryadan o deryaya, bu cəzirədən o cəzirəyə keçirdik. Axırda Allah-təalanın izniylə gəlib Bəsrə şəhərinə yetişdik. Orada gəmidən düşdüm, işlərimi qurtarana kimi neçə gün, neçə gecə Bəsrə torpağında qaldım. Sonra şeylərimi götürüb Bağdad şəhərinə yola düşdüm.

Ora çatan kimi xəlifə Harun ər-Rəşidin hüsuruna getdim, padşahın göndərdiyi xələti verib başıma gələn qəziyyəni ona nağıl elədim. Sonra da öz məhəlləmizə, evimə gəldim. Gətirdiyim var-dövləti anbara yıxdım. Qohum-qardaş, yar-yoldaş tökülüb gəldi. Qohum-əqrəbamın hamısına hədiyyə verdim: fağır-füqərəyə sədəqə, tanış-bilişə bəxşiş paylamağa başladım.

Bir müddətdən sonra xəlifə qasid göndərərək mənə hüsuruna çağırırdı, xəbər aldı ki, ona gətirdiyim xələt kimdəndir, göndərməkdə məqsədi nədir. Cavab verib dedim: "Ya əmirəlmöminin, and olsun xaliqə, bu xələtin göndərildiyi şəhərin nə adını bilirəm, nə də yolunu tanıyıram. Ancaq onu bilirəm ki, gətirdiyim gəmi deryada qərç olandan sonra bir cəzirəyə çıxdım, orada özümə sal düzəldib onu cəzirənin ortasından axan çaya saldım".

Bundan sonra bu səfərimdə başıma gələn əhvalatı, çaydan necə xilas olub həməni şəhərə gəlməyimi, orada gördüyüm işləri xəlifəyə nağıl eləyib, padşahın mənimlə xələt göndərməyinin səbəbini bildirdim. Xəlifə mənim sözlərimə çox təəccüb elədi, salnaməçilərə buyurdu ki, mənim bu əhvalatımı yazıb qoysunlar xəzinəyə, gələcəkdə o, hər oxuyana ibrət dərsi olsun.

Xəlifə mənə çox böyük hörmət göstərdi. Bağdad şəhərində qalıb, yenə qabaq zamanlardakı kimi ömür sürməyə başladım, çəkdiyim əzab-əziyyət, düşar olduğum müsibətlər tamam yadımdan çıxdı.

Bəli, şad-xürrəm ömür sürürdüm, günlərim deyib-gülməkdə, əylənməkdə keçirdi. "Hə, qardaş, altıncı səyahətimdə başıma gələnlər bunlardır. Allah qoysa, sabah da yeddinci səyahətimdən sizə danışaram. O, əvvəlkilərin hamısından qərībədir". Sonra Sindbad ömr elədi, süfrələr salındı, hamısı bir yerdə şam elədi. Şam qurtaranda dəniz səyyahı Sindbad buyurdu ki, hambal Sindbada yüz misqal qızıl versinlər. Hambal qızılı alıb yola düzəldi. Başqa qonaqlar da təəccüblənə-təəccüblənə çıxıb gətdilər..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmış üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad altıncı səyahətindən danışib qurtarandan sonra hamı dağılışıb getdi. Hambal Sindbad gecəni evində keçirdi, tezdən qalxıb səhər namazını qılandan sonra dəniz səyyahı Sindbadın evinə gəldi, bir azdan başqa qonaqlar da gəldilər; hamı cəm olanda, dəniz səyyahı Sindbad yeddinci səyahətindən danışmağa başlayıb dedi:

SİNDBADIN YEDDİNCİ SƏYAHƏTİ

“Bəli, əziz qardaşlarım, məlumnuz olsun ki, altıncı səyahətimdən qayıdandan sonra yenə də əvvəlki kimi ömür sürməyə başladım. Səhərdən axşama kimi deyib-gülürdüm, şadlıq eləyirdim, əylənirdim, dünyanın zövq-səfasını çəkirdim. Bu minvalla bir müddət gecə-gündüz günlərim kefdə-damaqda keçdi. Heç bir dərdirəm yox idi. Böyük mənfəətim olmuşdu, çoxlu qazanc götürmüşdüm.

Günlərin bir günü yenə də könlümə dəniz səfərinə çıxıb qərbət məmləkətlərini, dünyanı görmək, tacirlərlə dostluq etmək düşdü. Qərara gələndən sonra dəniz səfərindən ötrü münasib bildiyim gözəl mallardan alıb tay-tay bağladım, hamısını götürüb Bəsrə şəhərinə getdim. Gördüm orada bir gəmi səfərə hazır dayanıb, içərisində bir dəstə dövlətli tacir var. Mən də onlara qoşulub gəmiyə mindim. Tacirlərlə dostlaşdıq, sağ-salamat, kefi kök, damağı çağ yola düzəldik. Ta Çin deyilən şəhərə çatanacan külək səmtinə əsiridi, kefimiz çox kök idi, bir-birimizlə deyib-gülürdük, səyahətdən, alış-verişdən söhbət eləyirdik.

Beləcə getdiyimiz yerdə birdən gəminin burun tərəfindən bərk külək qalxdı, güclü yağış yağdı. Biz tez taylarımızın üstünə keçəylik, yelkənlərlə ördük, qorxduq ki, şeylərimiz islanıb zay olar. Hamımız Allah-təalaya yalvarırdıq ki, bu bəlanı bizim üstümüzdən sovuşdursun. Bu vaxt gəmiçi yerindən qalxdı, qurşağını bərkitdi, ətəyin çirməyib dor ağacının başına dırmaşdı, sağa, sola göz gəzdirdi, sonra gəmidəki tacirlərə baxıb birdən başına-gözünə döyüb saqqalını yolmağa başladı; onun özünə əl qatdığını görüb soruşduq: “Nə olub, ey gəmiçi?” O da cavabında dedi: “Allah-təalaya yalvarın bizi bu bəladan qurtarsın. Günü-nüzə ağlayın, bir-birinizlə halallaşın. Bilin və agah olun ki, külək bizə zor gəlib, bizi dünyanın qurtaracağındakı deryaya” gətirib çıxarıbdır.

Bunu deyəndən sonra gəmiçi dor ağacından düşdü, sandığını açıb oradan bir torba çıxartdı, torbanın ağzını açdı, içindən gülə oxşayan bir şey boşaltdı. Həmə tozu suda isladib bir müddət gözlədi. Sonra ondan götürüb iylədi. Bu da qurtaranda sandıqdan balaca bir kitab çıxartdı, onu oxuyub bizə dedi: “Ey yolçular, bilin və agah olun ki, bu kitabda çox təəccüblü şeylər yazılıb. Burada deyilir ki, kim gəlib bu yerə çatsa, xilas ola bilməyib öləcəkdir. Buranın adı Şahlar İqlimidir. Davud oğlu Həzrət Süleymanın (onların hər ikisinə salam olsun!) qəbri buradadır. Bu deryada nəhəng, bədheybət ilanlar olur, hansı gəmi ki, bura gəlib yetişdi, sudan bir balıq çıxıb onu yerli-dibli udur.

Gəmiçinin bu sözlərini eşidəndə biz çox təəccüb elədik. O hələ sözünü qurtarmamışdı ki, gəmi suyun üzündə qalxıb-enməyə başladı.

Elə bu vaxt biz qorxunc bir nəriltili eşitdik, elə bil göy guruldayırdı. Hamımız qorxumuzdan ayaq üstə öldük, yəqin elədik ki, bu saat qırılacaq. Bir də gördük dağ boyda bir balıq gəmiyə sarı gəlir. Belə olanda, bir az da bərk qorxuya düşüb hönkür-hönkür ağladıq, kəlməyi-şəhadətimizi oxumağa başladığımız. Özümüz də gözümüzü balıqdan çəkmirdik, onun bədheybətliyinə məəttəl qalmışdıq. Bu əsnada başqa bir balıq da bizə tərəf gəldi, ömrümüzdə bu boyda balıq görməmişdik. Ağlaya-ağlaya bir-birimizlə halallaşdıq.

Birdən əvvəlkilərdən də nəhəng üçüncü bir balıq böyürdən çıxdı, bunu görəndə əlimiz yerdən-göydən tamam üzüldü, qorxunun zərbindən az qaldı ağılımız başımızdan olsun. Bəli, bu balıqların üçü də gəminin dövrəsində fırlanmağa başladı. Üçüncü naqqa ağzını açdı, istədi ki, gəmini içərisində olanlarla birlikdə udsun. Ancaq elə bu vaxt bərk külək qalxdı, dalgalar gəmini götürüb böyük bir qayaya çırpdı. Gəmi parça-parça oldu, taxtalarının hərəsi bir yana dağıldı, taylar, tacirlər – hamısı deryaya tökülüb qərğ oldu. Mən tez əynimdəki paltarları soyunub atdım, qaldım bir köynəkdə, üzə-üzə özümü yetirdim gəmi taxtalarından birinə, bərk-bərk ondan yapışb üstünə mindim. Bir yandan külək, bir yandan ləpələr məni suyun üzündə elədən-belə qovurdu, belədən-elə. Mən ləpələrin üstə gah yuxarı qalxan, gah aşağı düşən taxtadan möhkəm tutmuşdum. Bərk qorxurdum; achiq, susuzluq da məni lap öldən salmışdı.

Tutduğum işə peşman olmuşdum, asudə könlüm indi qan ağlayırdı, öz-özümə deyirdim: “Ey Sindbad, ey dəniz səyyahı, hər dəfə belələrə düşər olursan, başın daşdan-daşa dəyir, ancaq yenə də usanıb tövbə eləmişən, dəniz səyahətindən əl çəkmirsən. Əl çəkdim deyəndə də sözün düz çıxmır. İndi döz bu müsibətlərə, öz günahındır...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmış dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalmı danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad bathabatda bir taxta parçasından yapışb mindi onun üstünə, öz-özünə dedi: “Başıma gələn bu müsibətlərə özüm

günahkaram. Allah-təala məni bu bəlalara düşər eləyib iki, acgözlük-dən əl çəkim. Başıma nə gəlsə hamısı acgözlükdən gəlir. Axı, mənim var-dövlətimi yer-yurd tutmurdu”.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: “Ağlım başıma gəldi, dedim: “Bu səfərimdən Allah-təalanın dərğahına üz tutub tövbə eləyirəm, bir də səyahətə çıxmaram, səyahət eləməyi bundan sonra nə dilimə gətirirəm, nə də ağlıma”. “Bu cür Allaha yalvarırdım, asudə, kefi kök, damağı çağ yaşadığım günlər yadıma düşdükcə hönkür-hönkür ağlayırdım. Bir gün, iki gün bu sayaq keçdi, axırda gəlib böyük bir cəzirəyə çatdım. Bura ağaclıq yer idi, hər yan yamaşıl idi. Çay axırdı. Ağacların meyvəsindən dərib yedim, çaydan su içdim, cana gəldim, ürəyim dincəldi, qəddim düzəldi.

Cəzirəni gəzməyə başladım, çox getməmişdim ki, böyük bir çaya rast gəldim, özü də bu çox iti axırdı. Bunu görəndə keçən səfər üstündə üzdiyüm sal yadıma düşdü. Öz-özümə dedim: “Nə olursa olsun, özümə yenə o cür bir sal düzəldəcəyəm, bəlkə birtəhər buradan canımı qurtardım. Əgər qurtarsam, demək bəxtim gətirib, Allah-təalanın hüsurunda tövbə eləyib bir də səyahətə çıxmayaçağam; yox, əgər qurtarmayıb ölsəm, onda da bu əzab-əziyyətdən bircolluq azad olaram”. Bu qərara gələndən sonra ayağa qalxıb səndəl ağaclarının tirlərindən yıgıb topladım. Bu çox qiymətli ağacdır, misli-bərabəri yoxdur; ancaq o vaxt mən bunu bilmirdim. Sonra da çubuqlardan, cəzirədə bitən otdan, pəncərdən yıgıb kəndir kimi hördüm, tirləri bir-birinə sarıyıb sal düzəltdim. Öz-özümə dedim: “Bəlkə Allahın mənə rəhmi gəldi, nicat tapdım!”

Bəli, sala mindim, başladım çayaşağı üzümə, gethağət, gəlib cəzirənin qurtaracağına çatdım. Bir azdan cəzirə geridə qaldı, bir gün yol getdim, iki gün yol getdim, üç gün yol getdim, ancaq bir yana çıxa bilmədim. Salda uzanmışdım, bu müddət ərzində dilimə yemek adında heç nə dəyməmişdi, ancaq susayanda çaydan su içirdim. Yorgunluqdan, acından, qorxudan gic cücəyə dönmüşdüm. Sal, mən də üstündə, üzə-üzə gəlib hündür bir dağa yetişdi. Çay burada həmə dağın altına girirdi. Bunu görəndə mən qorxdum, dedim yəqin yenə keçən dəfə o biri çaydakı kimi olacaq. Elə təzəcə istəyirdim ki, salı saxlayam, düşüb çıxam dağa, su mənə zor gəldi, salı çəkib dağın altına apardı. Belə olanda, daha yəqin elədim ki, axırım çatıbdır. Odu ki, dedim: “Allah-təalanın gücü-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir!” Sal bir az gedəndən sonra genişliyə çıxdı. Bir də baxıb gördüm ki, qarşıda nəhəng bir çay axır, özü də elə nəriləyirdi ki, deyirdin, bəs, göy guruldayıb, dalgalar yel kimi ötüb keçirdi. Bu çaya girəndə mən tez salın qıraqlarından bərk-

bərk yapışdım, qorxdum ki, birdən suya yığılaram. Dalgalar mənə çayın ortasında gah o tərəfə, gah bu tərəfə tullayırdı. Sal çayaşağı baş alıb gedirdi, onu nə dayandırma bilirdim, nə də sahilə yaxınlaşdırmağa gücüm çatırdı. Axırda sal mənə gətirib bir şəhərə çatdırdı. Gördüm ki, bura böyük şəhərdir, gözəl imarətləri var, çoxlu insan yaşayır. Adamlar mənim salda çayaşağı gəldiyimi görəndə tor atıb, kəndir tullayıb salı qırağa çəkdi. Mən acından, yuxusuzluqdan, qorxudan ayaq üstündə dura bilməyib yerə yıxıldım.

Başıma toplaşanların içərisindən pirani bir şeyx yaxın gəlib mənə dedi: “Xoş gəlmisən!” Sonra da mənə gözəl bir libas verdi, paltarını alicənab geydim, üst-başım örtüldü. Sonra həmə şəxs mənə özüylə götürüb hamama apardı. Mənə içməyə sərin şərbət, bədənimə vurmağa müşk-ənber gətirdi. Hamamdan çıxanda mənə öz evinə apardı, ev əhli mənə görəndə şad oldu. Şeyx mənə otağın yuxarı başında oturdandan sonra ləzzətli xörəklər hazırladı. Doyunca yedim-içdim, əhləmdüllah deyib, sağ-salamat qurtardığım üçün Allah-təalaya şükür elədim.

Sonra şeyxin nökrələri isti su gətirdi, əllərimi yudum, kəmərlər ipək məhraba verdilər, əllərimi qurulaşdırıb ağzımı sildim. Şeyx yerindən qalxıb mənə öz evində ayrı bir otağa apardı, qul-qaravaşa tapşırırdı ki, mənim qulluğumda dursunlar, hər sözümə, nə arzum olsa hamısına əməl eləsinlər. Həmə saatdan nökrələr də mənə qulluq eləməyə başladılar.

Bu minvalla üç gün həmə qonaqpərvər adamın evində qaldım, ürəyim istəyəndən yedim-içdim, özümü müşk-ənber ətirinə verdim. Hala gəldim, qorxu canımdan çıxdı, ürəyim sakit oldu, dincəlib istirahət elədim. Elə ki, dördüncü gün yetişdi, şeyx yanıma gəlib dedi: “Ey oğlum, sən bizi çox şad elədin! Şükür olsun səni xilas eləyən Allaha! İndi istəyirsən mənimlə çayın kənarına gedək, oradan da bazara enək? Mallarını satıb pul elərsən, bəlkə bir şey düşdü, alıb başlarsan alverə”.

Mən bir müddət dinməyib öz-özümə fikirləşdim: “Mənim malım haradadır, bu sözlər nə üçündür?” Bu vaxt şeyx sözüne davam eləyib dedi: “Oğlum, heç qəmgin olub fikrə getmə. Dur gedək bazara; əgər görsən ki, sənin mallarına sən istəyən qiyməti verən var, onda satar-san, pulunu alıb sənin üçün saxlaram, yox, əgər mallar ürəyinə yatan qiymətə getməsə, gətirib yığaram anbarlarıma, gözəllik bazarı gəlib çatar”. Bu sözləri eşidəndə fikrimdə götür-qoy eləyib öz-özümə dedim: “Sən gəl bu adamın sözüne qulaq as, get gör o nə maldır”. Belə qərara gəlib kişiyyə dedim: “Şeyx əmi, itaət borcumdur! Sən nə elərsən, ixtiyar sahibsən, sözündən heç vaxt çıxa bilmərəm”.

Bunu deyəndən sonra qalxıb onunla bir yerdə bazara getdim, gördüm ki, şeyx mən gələn salı söküb yığıb bir yana. Salı mən səndəl tirlərindən düzəltmişdim. Şeyx adam göndərdi ki, car çəkib ağaclara müştəri tapsın...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmış beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad şeyxlə birlikdə çayın kənarına gəldi, gördü ki, səndəl ağacından düzəldib, üstündə bura gəldiyi salı söküblər, dəllal da onları satmaq üçün hərraca qoyur.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: “Bəli, tacirlər tökülüşüb gəldilər, başladılar qiymət verməyə. Salın qiymətini min dinara qədər qaldırdılar. Bura çatanda tacirlər dayandılar, daha qiyməti artırmadılar. Onda şeyx üzünü mənə tutub dedi: “Ey oğul, indiki vaxtda sənə malının qiyməti elə budur. Bu qiymətə verirsən ver, vermirsən, onda ağacları yığım anbarımda qalsın, məzənnəsi qalxanda satırıq, necə bilirsən?” Mən cavabında dedim: “Ey ağa, ixtiyar sahibisən, necə istəyirsən, o cür elə”. Qoca dedi: “Oğlum, tacirlər verdiklərinin üstünə yüz qızıl dinar da gəlsəm bu ağacları mənə satarsanmı?” Onda mən dedim: “Bəli, sataram”. Malı verib pulunu aldım. Qoca öz nökrələrinə buyurdu ki, ağacları daşıyıb onun anbarına yığsınlar. Mən şeyxlə bərabər onun evinə qayıtdım. Oturduq, qoca ağacların haqqını saydı, əmr elədi kisə gətirdilər, pulları kisəyə yığdı, sonra kisəni iri dəmir qutuya qoyub ağzını bağladı, açarı verdi mənə.

Aradan bir neçə gün keçəndən sonra qoca mənə dedi: “Oğlum, sənə bir sözüm var, ancaq görək onu yerə salmayasan”. Xəbər aldım: “Nə sözdür, elə?” Şeyx cavab verdi: “Bil və ağah ol ki, mən daha qocalmışam, özümün də oğul züryətim yoxdur, aman-zaman birçə qızım var, özü də gözəl-göyçəkdir, bədsir deyincən cer-cehizi var... İstəyirəm onu sənə verəm, evlənib bizim məmləkətdə qalasan. Vaxtı gələndə olan-olmaz nəyim var hamısını verəcəyəm sənə. Mən qocalıb əldən düşürəm, yerimi sən tutarsan”. Mən cavab vermədim, onda qoca bir də

dilləndi: “Oğul, sən gəl sözümə qulaq as, mən sənə xeyrini istəyirəm. Əgər sən mənim sözümə baxsan, qızımı verərəm sənə, olarsan oğlum, nəyim var hamısına sahib olarsan. İşdir, ticarət etmək fikrinə düşüb vətəninə getmək istəsən, heç kim sənə bir söz deməz. O pulun, o da sən. Nə qərara gəlsən, elə də elərsən”. Mən də cavabında dedim: “Şeyx əmi, and olsun Allaha, sən mənə ata əvəzisən. Ancaq başım o qədər müsibət çəkib ki, nə qərara gələ bilərəm, nə də fikirləşə bilərəm. Ancaq buyruq səninkidir. Necə istəyirsən elə də olsun”. Belə olanda, şeyx nökrələrinə əmr elədi ki, qazını çağursınlar, şahidləri çağursınlar. Onlar gəlib hazır olanda, qızının kəbinini mənə kəsirdi, bizim üçün böyük məclis qurub yaxşı toy elədi. Sonra məni qızının yanına apardı. Baxıb gördüm ki, gül əndamlı, yaraşıqlı, göyçək bir qızıdır; əyninə zərif parçalardan qəşəng paltar geyindirmişdilər, üstü-başı tamam qızıl-gümüş, ləl-cəvahirat idi, bunların qiymətini hesablasan neçə min qızıl olardı. Heç kim onların əsil dəyərini verə bilməzdi. Mən qızın yanına gəlib onu görəndə xoşuma gəldi. O gündən başladığım bir-birimizi sevir istəməyə. Bir müddət çox şad-xürrəm ömür sürdük.

Günlərin bir günü qızın atası canını Allaha tapşırırdı. Onu yuduq, kəfənə tutub dəfn elədik. Kişinin nə qədər nökrə-qulluqçusu vardı, mənimki oldu, ixtiyarına keçdilər, mənə qulluq etməyə başladılar. Tacirlər yığılıb məni onun yerinə qoydular. İndiyəcən şeyx onların başçısıydı. Ondan rüxsət olmasaydı, heç kim bir şey ala bilməzdi, ona görə ki, qoca onların şeyxi idi. İndi məni onun yerinə qoymuşdular. Mən bir müddət bu şəhər əhliylə durub-oturandan sonra gördüm bunlar hər ay dəyişib başqa cür olur, kürəklərində qanad əmələ gəlir, uçub göydəki buludların yanına qalxırlar. Şəhərdə təkcə arvad-uşaq qalır. Öz-özümə dedim: “Gələn ayın əvvəlində bunların birinə ağır açacağam, bəlkə mənə də özlərilə o getdikləri yerə apardılar”.

Bəli, təzə ayın əvvəli gəlib çatdı. Şəhər camaatının rəngi-ruhu dəyişdi, tamam başqa cür oldular, onda mən bu adamlardan birinin yanına gəlib dedim: “Səni and verirəm Allaha, mənə də özünlə apar, gedim oraları görüm, sonra yenə sizinlə bir yerdə qayıdıb gələyəm”. O cavab verib dedi: “Bu mümkün olan iş deyil”. Ancaq mən əl çəkmədim, çox yalvardım-yaxardım, axırda kişi rəhmə gəlib razı oldu. Vaxtı müəyyəndə həməni adamla görüşdük, ondan bərk-bərk yapıdım. Mənimlə birlikdə uçub havaya qalxdı. Mən bu barədə nə evdəkilərə, nə nökrələrə, nə də dost-aşnaya bir söz deməmişdim.

Bu adam mənimlə bir yerdə uçurdu, mən onun boynunda oturmuşdum. Havada yuxarı qalxanda mələklərin göydə Allaha dua oxuduğunu

əşidəndə, çox təəccüb eləyib dedim: "Həmd olsun xudavəndi-kərimə, şükür olsun onun böyüklüyünə!"

Mən hələ duanı qurtarmamışdım ki, bu vaxt göydən bir od düşdü, az qaldı adamları yandırсын. Belə olan surətdə, onların hamısı aşağı endilər, əlimdən bərk qəzəbləndikləri üçün mənə uca bir dağın üstünə tulladılar, özləri uçub getdilər. Bu dağın başında tək-tənha qaldım. Tutduğum işə görə özümü danlayıb dedim: "Allah-təalanın gücü-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir! Həmişə bir beladan qurtarmamış, ondan betərinə çıxar oluram".

Bəli, qaldım həmin dağda, bilmirdim hansı tərəfə gedim. Elə bu vaxt yanımdan iki cavan oğlan keçdi, hər biri deyirdin bəs ay parçasıdır. Onların ikisinin də əlində qızıl əsa vardı, yeriyəndə ona söykənirdilər. Mən onlara yaxınlaşıb salam verdim, oğlanlar salamımı alandan sonra dedim: "Sizi and verirəm Allaha, mənə agah eləyin görürsünüz siz kimsiz, nəkarəsiz?" Onlar cavab verdilər: "Biz Allah bəndəsiyik". Bunu deyib əllərində tutduqları qızıl əsanı mənə verdilər, özləri aralanıb getdilər. Mən dağın başında əsaya söykənib durmuşdum, o cavanların haqqında fikirləşirdim.

Birdən qayanın altından nəhəng bir ilan çıxdı. Onun ağzında bir adam vardı, adamı göbəyinə qədər udmuşdu. Kişi qışqıra-qışqıra deyirdi: "Kim mənə xilas eləsə, Allah onu bütün qada-bəladan qurtarar!"

Bunu eşidəndə mən ilana yaxınlaşıb qızıl əsanı onun başına endirdim. İlan o saat adamı ağzından qırağa tulladı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmış altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz səyyahı Sindbad əlindəki qızıl əsaya ilanı vuran kimi, o, adamı ağzından tulladı.

Sindbad belə nağıl eləyirdi: "Həmin adam mənim yanıma gəlib dedi: "Sən ki, öz əlinlə mənə bu ilanın ağzından xilas elədin, ta qəbrə qədər səndən ayrılmaq. Bu dağda mənə yoldaş olacaqsan". Mən

cavabında dedim: "Xoş gördük səni!". Sonra birlikdə yola düzəldik, çox getməmişdik ki, qəfil bir dəstə adama rast gəldik. Mən onlara baxanda gördüm ki, biri həmin o, mənə çiyinə mindirib göyə uçan adamdır.

Belə olduqda, ona yaxınlaşıb başladım dilə tutub özümü təmizə çıxartmağa, odur ki, dedim: "Ey dost, bəs dost dostun başına bu oyunu gətirir?" Onda həmin adam belə cavab verdi: "Sən mənim çiyində oturanda, Allaha dua etməklə bizim axırıma çıxdın". Mən dedim: "Günahımdan keç, bilməmişəm. Bir də ömrümdə belə iş tutmamam".

Axırda bu adam yenə mənə özümə götürməyə razı oldu, ancaq şərt kəsdi ki, mən onun kürəyinə minəndən sonra Allahın adını çəkib xudavəndi-kərimə həmd-səna eləməyim. Sonra mənə götürüb yenə əvvəlki kimi havaya qalxdı, uça-uça getirib evimə çıxartdı. Arvadım qabağıma çıxdı, sağ-salamat gəldiyimə şükür eləyib dedi: "Məbadə bundan sonra bu adamlarla bir yana gedəsən, özün də onlarla durub-oturma. Onlar şeytanla qardaşdırlar, ömürlərində Allah-təalanın adını dillərinə gətirməzlər". Bunu eşidəndə soruşdum: "Bəs niyə sənin atan bunların içərisində yaşayırdı?" Arvadım dedi: "Mənim atam onlardan deyildi, özü də heç vaxt onlar kimi eləməirdi. Mənim başıma bir fikir gəlib. Madam ki, atam ölüb nəyimiz var, hamısını sat, çıxartdığın pula buradan mal al, götür get öz mülkətinə, ata-ananın yanına. Mən də səninlə gedərəm. Atam öləndən sonra daha bu şəhərdə niyə qalım".

Bəli, şeyxin olan-olmazını ucdantutma satmağa başladım. Özüm də gözləyirdim ki, haçan bu şəhərdən səfərə çıxan olsa, mən də ona qoşulum. Belə olan surətdə, xəbər tutdum ki, şəhər əhlindən bir neçə adam səfərə hazırlayıb, ancaq gəmi tapa bilmirlər.

Axırda onlar taxta alıb özləri üçün iri bir gəmi qayırtırdılar. Mən də bəri başdan tamam-kamal haqqını verib onlarla danışdım ki, gedəndə bizi də götürsünlər. Vaxtı müəyyənə arvadımı həmin gəmiyə mindirib, nəyimiz vardı hamısını yığdım yanına, təkə evimizi orada qoyub yola düşdük.

Biz bu cəziredən o cəzirəyə, bu deryadan o deryaya keçə-keçə xeyli vaxt yol getdik. Səfərimizin əvvəlindən axırıncan külək səmtinə əsdi. Axırda sağ-salamat gəlib Bəsrə şəhərinə yetişdik. Ancaq mən daha orada ləngimədim, başqa bir gəmi tutdum, şeylərimin hamısını daşıdırıb içinə yığdım, gəlib Bağdad şəhərinə çıxdım. Öz məhəlləmizə gedib evimizin qapısından içəri girdim, qohum-qardaşla, yar-yoldaşla görüşdüm. Gətirdiyim var-dövləti yığdım anbarlara. Qohumlarımız hesabladılar, gördük ki, mənim yeddinci səfərdən qayıtmağım düz

iyirmi il çəkib. Evdəkilərin daha mənim geri dönməyimə ümidləri yox imiş. Onda ki, mən öz işlərimdən, başıma gələn qəzavü-qədərdən onlara danışdım, çox təəccübləndilər, sağ-salamat qurtarmağıma şükür elədilər. Mən Allah-təalanın dərgahına üz tutub and içdim, tövbə elədim ki, bu yeddinci səyahətimdən sonra bir də nə quruda, nə suda səyahətə çıxmayım. Bu səfərim mənə səyahət eləmək həvəsindən həmişəlik saldı. Sağ-salamat vətənə qayıdıb qohum-qardaşla görüşdüyüm üçün Allah-təalaya həmd-səna elədim. İndi, ey hambal Sindbad, gör ki, mənim başım nə müsibətlər, nə bəlalar çəkib”.

Bunu eşidəndə hambal Sindbad dəniz səyyahı Sindbada dedi: “Səni and verirəm Allaha, sənə bəndə bədgüman olduğuma mənəndə incimə”. Həmin vaxtdan dost oldular, can bir qəlbə tə Kəfləri pozan, Məclisləri dağıdan gələncən şad-xürrəm ömür sürdülər... Şükür olsun o kəsə ki, həmişə var olub heç zaman ölməyəcəkdir.

Mis şəhərin hekayəti

Belə rəvayət eləyirlər ki, qədim əyyamda, ötən əsrlərdə, keçmiş qərinalərdə Suriyə məmləkətində, Dəməşq şəhərində Əbdülməlik ibn Mərvan¹ adında bir xəlifə padşahlıq eləyirdi. Günlərin bir günü padşah taxtında əyləşmişdi. Səltənətinin əyanları, şahlar, sultanlar da hökmdarın başına toplaşib oturmuşdular. Bu vaxt söz-sözü gətirdi, keçmiş qəbilələrdən söhbət düşdü. Ağamız Davud oğlu Süleymanın (ikisinə də salam olsun!) işlərini yad elədilər, Allah-təalanın cümlə insanların, quşların, heyvanların, başqa məxluqatın ixtiyaratını ona verdiyindən danışib dedilər: “Biz qədim adamlar haqqında çox şeylər eşitməmişik, ancaq hələ indiyəcən Allah-təala Həzrət Süleymana bəxş elədiklərini bir kimsəyə bəxş etməyib, ona qismət olan, heç kimə qismət olmayıb, Həzrət Süleyman istəyəndə cin-şəyatini də tutub yığmış mis küplərin içinə, üstündən qurğuşun əridib tökəndən sonra ağzını öz möhürüylə möhürləyirmiş...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmış yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, xəlifə Əbdülməlik ibn Mərvan oturub vəzir-vəkillə əyanları, ilə söhbət eləyirdi”. Həzrət Süleymandan, Allah-təalanın ona vermiş olduğu ixtiyaratdan söz düşəndə kim isə dedi ki, Həzrət Süleyman istəyəndə cin-şəyatini tutub yığmış mis küplərin içinə, üstündən qurğuşun töküüb ağzını möhürləmiş”.

¹ Mis şəhərin nağılı – ərəb nağıllarında bu dünyanın faniyi barədə geniş yayılmış əhvalatların nümunəsidir. Bu nağılın əsas qəhrəmanı məğribin (şimal-qərbi Afrikanın) canişini əmir Musa ibn Nəseyrdir (Ərəb mətnindəki Nəsr deyil); onun başçılığı ilə müsəlman qoşunları Əndəlisin (İspaniyanın) istilə edilməsini başa çatdırmışlar. Bu, 711-714-cü illərdə, Əməvilər sülaləsinin VI xəlifəsi Əbdülməlik ibn Mərvanın oğlu I Validin dövründə olmuşdur (I Valid 685-705-ci illərdə hökmdarlıq etmişdir).

Talib ibn-Səhl nağıl ələyirdi ki, bir şəxs bir dəstə adamla gəmidə gedirdi. Səfərləri Hindistan tərəfə idi. Onlar az gedirlər, çox gedirlər, birdən bərk külək qalxır, gəmini qova-qova aparıb Allah-təalının torpaqlarından birinə çıxardır. Bu əhvalat baş verəndə gecə idi. Səhər açılarda bir də gördülər ki, kahalardan heyvana oxşayan qara, çılpaq, dilanlamaz adamlar çıxdılar. Bu adamların padşahları da özləri təkin idi. İçərilərində padşahdan başqa ərəb dilini bilən yox idi. Padşah gəmidəki adamları görəndə öz əyanları ilə birlikdə yaxına gəldi, salam verdi: "Xoş gəlmisiz!" Sonra hansı məzhəbdən olduqlarını xəbər aldı. Yolçular tanışlıq verdilər. Onda padşah dedi: "Burada sizə deyib toxunan olmaz". Bu dəfə də gəmi əhli onların hansı dindən olduqlarını soruşdu. Məlum oldu ki, bu adamlar hələ İslam dinindən əvvəl, Məhəmməd əleyhis-səlamın rəsulluğundan qabaq mövcud olan məzhəblərdən birinə qulluq ələyirlər. Belə olduqda, gəmi əhli dedi: "Biz sizin dediklərinizi başa düşmürük, dininizdən də xəbərimiz yoxdur".

Padşah cavab verdi: "Sizdən başqa indiyəcən bir bəni-adəm bizim torpağa ayaq basmayıb!" Sonra padşah gələnləri quş, heyvan ətinə, balığa qonaq elədi. Onlar bundan başqa yemək tanımırdılar. Yeyib-içəndən sonra gəmi əhli şəhərə gəzməyə çıxdı. Gördülər ki, bir balıqçı balıq tutmaq üçün tor atıb. O, toru deryadan çəkəndə gördü ki, tora bir saxsı küp düşüb. Küpün ağzı qurğuşunla bağlıdır, özü də Davud oğlu Süleymanın (ikisini də salam olsun!) möhürüylə möhürlənib. Balıqçı küpü götürüb sındıranda içərisindən göy tüstü çıxıb göydeki buludların yanına qalxmağa başladı. Bu vaxt qorxunc bir səs eşidildi: "Ya rəsulallah, rəhm elə, günahımdan keç". Onda tüstü çönüb oldu dağ boyda əcaib, bədheybət bir məxluq, sonra da gözəndən itib yox oldu. Bunu görəndə gəmi əhlinin hamısının az qaldı ürəyi qopsun, ancaq qaralar heç fikir də vermədilər. Onda adamlardan biri padşaha tərəf dönüb bunun necə sirr olduğunu ondan xəbər aldı. Padşah cavabında dedi: "Bil və agah ol ki, bu həmə o cinlərdəndir ki, Süleyman ibn Davud qəzəblənəndə onları tutub salarmış bu cür küplərə, onların ağzını qurğuşunla bağlayıb deryaya atarmış. İndi balıqçılar tor atanda çox vaxt torlarına bu küplərdən düşür; küpü götürüb sındırırsan, içərisindən cin çıxır. O, elə bilir ki, Süleyman peyğəmbər sağdır, tez tövbə ələyib deyir: "Ya rəsulallah, rəhm elə, günahımdan keç!"

Bu sözləri eşidəndə əmirəlmöminin Əbdülməlik ibn Mərvan çox təəccüb ələyib dedi: "Şükür olsun Allahın dərğahına. Süleymanı böyük ixtiyar sahibi ələyib".

Məclisdə əyləşənlərin içərisində ən-Nəbiğə əz-Zübyani¹ adında bir şəxs vardı, o dedi: "Talib doğru ərz ələyir. Bir aqilin bu kəlamı onun söylədiklərinin düzgünlüyünə dəlalət ələyir:

Süleymana belə deyib xaliqi bir vaxt:
"Şahlığı al, hökmünü sür; səy ilə ancaq.

Kim ki, sənə biət edir, uca tut onu,
Kim ki, iman gətirməyir, ver cəzasını".

Bəli, Həzrət Süleyman onları mis küplərə salıb atırmış deryaya". Bu sözlər əmirəlmöminin xoşuna gəldi, odur ki, dedi: "And olsun Allaha, o küplərdən birini öz gözümlə görmək istəyirəm!" Onda Talib ibn Səhl belə cavab verdi: "Ya əmirəlmöminin, sən istəsən öz məmləkətinə otura-otura da bu arzuna yetərsən. Qardaşın Əbdüləziz ibn Mərvan sifariş elə ki, məğribdən həmə küplərdən tapıb sənə gətirsin. O, Musaya namə yazar, Musa da məğribə gedib biz ərz ələyən dağa yetişər, oradan sənə istədiyin küplərdən tapıb gətirər. Həmə dağ onun məmləkətinin lap qurtaracağındadır".

Əmirəlmöminin onun fikrini bəyanib dedi: "Ey Talib, sən doğru ərz ələyirsən. İndi arzum budur ki, sən özün mənim vəkiliyim olub Musa ibn Nəsrin yanına gedəsən, mətləbi ona çatdırasan. Bunun müqabilində sənə ağ ələm əta elərəm, bədsir deyincən var-dövlət verərəm, hörmət-izzətin olar. Necə ki, həmişə külfətinin havadarıyam". Onun cavabında Talib dedi: "Ya əmirəlmöminin, canla-başla gedərəm!" Xəlifə buyurdu: "Get, Allah əmanətində, xudavəndi-kərim köməyin olsun".

Sonra əmr elədi ki, Misirin canişini olan qardaşı Əbdüləzizə bir namə, bir namə də özünün məğribdəki canişini Musaya yazsınlar, əmr elədi ki, Musa məmləkətin hökmdarlığını oğluna tapşırsın, özü şəxsən bələdçilər götürsün, başına çoxlu adam cəm eləsin, pul xərclənsin, gedib Süleymanın küplərini axtarsın. Bu işi gecikdirməsin, heç bir bəhanə-filan da gətirməsin. Namələr hazır olanda xəlifə onların ikisini də möhürlədi. Talib ibn Səhlə verib əmr elədi ki, tez səfərə çıxsın. Əmirəlmöminin Talibin başı üzərində ələmləri açırdı, ona pul, yolda qulluq etmək üçün atılar, piyadalar verdi. Sonra da əmr elədi ki, onun külfətinə dolanışıq üçün nə lazımdır hamısını versinlər. Talib tərpənib Misirə yola düşdü..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Ən-Nəbiğə əz-Zübyani – islamiyyətdən əvvəl yaşamış görkəmli ərəb şairidir, bu hekayədə onun adının çəkilməsi "1001 geca" üçün adı olan anaxronizmdir.

568-ci gecə

Elə ki beş yüz altmış səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Talib ibn Səhl başının adamları ilə bir yerdə Suriyadan yola düşdü, neçə-neçə məmləkətlərdən keçdi, gəlib Misirə yetişdi. Misir əmiri onu qarşılayıb öz xanımında yerləşdirdi, neçə gün, neçə gecə ona böyük hörmət-izzət göstərəndən sonra bələdçi qoşub Yuxarı Misirə yola saldı. Onlar gəlib Əmir Musa ibn Nəsrin torpağına çıxdılar. Əmir bundan xəbər tutanda onun pişvazına çıxdı, görüşüb gelişinə şad oldu. Talib naməni əmirə verdi. Musa naməni alıb oxudu, məzmunundan baxəbər olandan sonra onu alına qoyub dedi: "Əmirəlmömininə itaət etmək borcumdur!"

Sonra məsləhətləşib bu qərara gəldilər ki, Musa şahlığın bütün əyanlarını hüzuruna çağırırsın. Əyanları çağırırlar. Elə ki onlar gəlib hazır oldular, əmir namədə oxuduğu mətləbi onlara söyləyib o yerin harada olduğunu xəbər aldı. Əyanlar dedilər: "Ya əmir, əgər istəyirsən ki, o yerə getmək üçün sənə bələdçilik eləyən olsun, onda şeyx Əbdülsəməd ibn Əbdülqəddus əs-Səmədini çağırıdır. O, bilici adamdır. Çox səyahət eləyib, çöllərə, səhralara, deryalara bələddir. Oralarda yaşayan əcaib məxluqatdan xəbəri var, çoxlu yerlər, məmləkətlər görüb. Şeyxi öz yanına çağırıdır, o səni arzu elədiyi yərə çatdırar".

Bəli, əmir buyurdu ki, Əbdülsəmədi çağırınsınlar. Şeyx gəlib əmirin hüzurunda dayananda, o baxıb gördü ki, bu çox pirani bir şəxsdir, dünyada o qədər ömür eləyib ki, tamam qocalıb əldən düşübdür. Əmir Musa ona salam verib dedi: "Ya şeyx Əbdülsəməd, ağamız əmirəlmöminin Əbdülməlik ibn Mərvan bizə buyurub ki, filan qulluğu yerinə yetirək. Mən o yerlərə bələd deyiləm, ancaq eşitmişəm ki, sən o tərəfdəki məmləkətlərə, yollara hamıdan yaxşı bələdsən. Söylə görüm, əmirəlmöminin buyuruğunu yerinə yetirmək istəyirsənmi?" Qoca dedi: "Ya əmir, bil və ağah ol ki, səfər üçün ora çox uzaqdır, hər yanı dağdır, qayadır, getməyə işlək yol-riz yoxdur". Onda əmir soruşdu: "Buradan ora nə qədər olar?" Qoca cavab verib dedi: "Buradan ora iki il bir neçə aylıq yol var, bir o qədər də oradan bura. Özü də yol çox qorxuludur, xatahdır, əcaib işlərlə, möcüzələrlə doludur. Sən də ki kafirlərlə vuru-

şursan. Məmləkətimiz düşmənlərin torpağına yaxındır. Burada olmazsan, kafirlər məmləkətin üstünə yeriyərlər. Gərək burada, öz yerində adam qoyasan ki, ölkəyə başçılıq eləsin". Musa dedi: "Yaxşı!" Bundan sonra o, oğlu Harunu öz yerinə padşah qoydu. Qoşun əhlinə and içdirdi ki, ona sadıq qalacaqlar. Əmr elədi oğlunun bir sözünü iki eləməsinlər, nə buyursa dərhal ona əməl eləsinlər. Əsgərlər əmirin buyuruğuna diqqətlə qulaq asıb ona əməl eləyəcəklərinə söz verdilər. Əmir Musanın oğlu Harun çox qəzəbli, yenilməz bir sərkərdə, qorxu bilməz bir igid idi.

Şeyx Əbdülsəməd əmirə nağıl elədi ki, əmirəlmöminin istədiyi şeyin olduğu yerə qədər dörd aylıq yoldur, özü də ora dəryanın kənarındadır, orada çoxlu çaylar, suvarılan yerlər var, otlaq yerdir. Qoca dedi: "Ya əmirəlmömininin canişini, Allah-təala özü mərhəməti sayəsində, bu səfərdə bizim köməyimizə yetər". Belə olan surətdə, əmir soruşdu: "Bizdən qabaq hansı padşahın o yerə qədəm basdığı sənə məlumdurmu?" Şeyx cavab verdi: "Ya əmirəlmöminin, vaxtilə o yerə İskəndəriyyə padşahı rumlu Daran sahib olubdur".

Bəli, onlar hazırlaşib yola düşdülər, az gətdilər, çox gətdilər, gəlib bir saraya çatdılar. Şeyx dedi: "O saraya yaxın gedək, arif adamlar üçün orada ibrətamiz şeylər var". Əmir Musa ən yaxın adamlarından götürüb şeyx Əbdülsəmədlə bir yerdə saraya yaxınlaşdı. Darvazaya çatanda gördülər ki, darvaza açıqdır. Darvazanın yanlarında hündür sütunlar qoyulmuşdu, ortada pilləkən vardı, pilləkənin iki pilləsi çox enli idi, özü də əlvan mərmərdən düzəldilmişdi, elə mərmərdən ki, tayı-bərabəri dünyada tapılmaz. Tavan, divarlar tamam qızıl-gümüş, qiymətli daş-qayla bəzədilmişdi. Darvazanın üstünə vurulmuş lövhədə yunan dilində yazı yazılmışdı. Şeyx Əbdülsəməd soruşdu: "Ya əmir, bu yazını oxuyumu?" Əmir Musa cavab verib dedi: "İrəli yeri, oxu, Allah köməyin olsun. Bu səfərimizdə biz sənə sayəndə həmişə xeyrə rast gəlmişik". Şeyx yazını oxuyanda gördülər ki, bu belə bir şeyirdi:

"...Burada yatanları yaxından tanı,
Tərk edib gediblər şahlıqlarını.

Hökmdarlar görmüş bu böyük saray,
Bax bizə onlardan verir son soray.

Haqlayıb onları amansız ölüm.
Qara torpaqlara eylədi təslim.

Sanki yüklərini qoyaraq yerə,
Tez yola düzəlib gətdilər yenə".

Bunu eşidəndə əmir Musa elə hönkürüb ağladı ki, qəşş elədi. Özünə gələndə dedi: "La ilahə illəllah – Həmişə var olan Allahdan başqa Allah yoxdur!" Sonra o içəri keçdi. Sarayın gözəlliyini, onun necə məharətlə tikildiyini görəndə özünü itirdi. Cürbəcür təsvirlər, şəkillərə tamaşa eləyəndə bir də gördü ki, o biri qapılara da şeirlər yazılıb. Onda əmir Musa üzünü şeyxə tutub dedi: "Ya şeyx, gəl bunları oxu!" Şeyx irəli yeriyib bu şəri oxudu:

"Dolandıqca illər, döndükcə zaman,
Çoxu keçib getdi bu tağlar altından.

Bəla ki, yolunu bu səmtə saldı,
Gör fəlakət onları nə kökə saldı.

Var-dövlət toplayıb pay-puş etdilər,
Hər şeyi dünyada qoyub getdilər.

Geyindilər əla, yedilər əla,
Axır yem oldular özləri qurda".

Əmir Musa yenə hönkür-hönkür ağladı, dünya gözələrində qaraldı, odur ki, dedi: "Doğrudan da biz böyük işdən ötrü xəlv olunmuşuq". Onlar sarayı gəzib gördülər ki, burada heç kim yaşamır, adam yoxdur. Həyat-baca bomboş idi, otaqlarda bir kimsə gözə dəymirdi. Ortada bir məqbərə uçalırdı, onun ətrafında dörd yüz qəbir vardı. Əmir Musa qəbirlərə baxanda gözüne mərmər bir qəbir dəydi. Mərmərin üstünə belə bir şeir həkk olunmuşdu:

"Bəzən asta getdim, bəzən yüyürdüm,
İnsanların neçə növünü gördüm.

Yeyib-içməkdən də bir gün qalmadım,
Kəflə, çal-çağırla keçdi həyatım.

Adımdan nə qədər verildi fərman,
Neçə əməlləri etdim qadağan.

Edib neçə-neçə qalanı təsxir,
Ələ keçənləri elədim əsir.

Qeyb edib itirdim tamam ağlımı,
Puç dünya malına saldım meylimi.

Əcəl içirtməmiş meyindən sənə,
Ey mərd, əsir olma sən öz nəfsinə.

Tez-gec göməcəklər səni torpağa,
Sən də, həyatın da çıxacaq yoxa".

Əmir Musa ağladı, yanındakılar da ona qoşulub ağlaşdılar. Sonra əmir məqbərəyə yaxınlaşdı, gördü ki, onun səkkiz qapısı var, hamısı da səndəl ağacından düzəldilib, mismarları qızıldandır, üstlərinə gümüşdən ulduzlar düzülüb, qızıldan qiymətli daş-qaşdan naxışlar vurulub. Birinci qapının üstünə bu şeir yazılmışdı:

"Mənim bu dünyada qalan sərvətim,
Ərməğanı deyil bir səxavətin.

Taleyin qanunu, qəzavü-qədr
İnsanı idarə edir, deyirlər.

Sevindim, kef çəkdim mən uzun zaman,
Göz oldum qoruğa, sanki bir aslan.

Od-alov içinə atılsam da mən
Vermədim heç kəsə bir çöp, ya bir dən.

Rahatlıq bilmədim, nə qədər ki, həqq,
Məni etməmişdi ölümə mülhəq.

Başımın üstünü alıbssa ölüm,
Nə malım qaytarar onu, nə pulum.

Yetişməz dadıma mənim nə qoşun,
Nə vəfalı dostum, nə yaxın qonşum.

Gah ağır, gah yüngül yük altında mən,
Yürüyə-yürüyə lap düşdüm əldən.

Üstümə qəbrimi qazan gələndə,
O döner özgəyə dan söküləndə.

Qalıb məhşər günü suçunla tənha,
Cavab verəcəksən bil ki, Allaha.

Həyat öz füsunkar gözəlliyilə,
Səni aldadaraq qurmasın tələ.

Qonşunun, qohumun, yaxşı fikir ver,
Gör həyat başına nə iş gətirir”.

Əmir Musa bu şəri eşidəndə elə hönküdü ki, qəşş eləyib yere sərilirdi. Ayılıb özünə gələndə qalxıb məqbərəyə girdi. Gördü ki, orada uzun bir qəbir var, baxanda adamı vahimə basır. Qəbrin üstünə Çin dəmiri çəkilməmişdi. Şeyx Əbdülseməd bu dəmirə yaxınlaşdı, başladı oradakı yazını oxumağa, gördü ki, bu sözlər yazılıb: “Bismillah! Şükür olsun o Allaha ki, həmişə olub, həmişə var və həmişə olacaq! Şükür olsun o Allaha ki, nə doğulub, nə doğulacaq, nə dünyada şəriki var! Şükür olsun o Allaha ki, əzəmət və külli-ixtiyar sahibidir. Həmişə olub heç zaman ölməyəcək kəsə şükür olsun!..”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz altmış doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şeyx Əbdülseməd mənim ərz elədiklərimi oxuyandan sonra gördü ki, qəbrin üstündə bu sözlər yazılıb: “Qülhül-Allahdan sonra: ey bu yerlərə qədəm basan, dövrünün gərdisinə bax, fələyin sitəmini görüb ibrət al. Uyma bivəfa dünyanın dövlətinə-varına, bezək-düzəyinə, yalanına, fitnəsinə, məkrinə, ömür vəfasıdır. Heç nədə etibar yoxdur, nəyin varsa hamısı sənə borc verilib. Borc verən borcunu bir gün alacaq. Ömür dediyin şirin rəya, xoş bir xəyaldır. O bərrı-bıyabanda bərk vuran bir sərabdır ki, ürəyi yananların gözüne sərın su kimi görünür. Ta ölən günəcən insanın gözündə dünyanı bezəyib şirinləşdirən şeytandır. Belədir bu dünyanın üzü. Ona etibar eləyib meyl salma. Ömrün sədəqətinə bel bağlayıb iş görənlər aldanırlar. Dünyanın ətəyindən yapışib onun tələsinə düşmə. Mənim dörd min köhlən atım vardı, xanımanım vardı, min hərəmim vardı, hamısı da aybəniz, şuxməmə padşah qızı, min oğul atasıydım ki, hər biri bir şir idi. Min il dünyada ömür eləyib aqlım, ürəyim istəyən hər cür zövq-səfa gördüm. O qədər pul, var-

dövlət yığmışdım ki, yer üzündə heç bir padşahın xəzinəsində o qədər dövlət olmayıb. Elə bildirdim ki, xoşbəxtliyimin sonu olmayacaq. Ancaq bir də gözümü açdım gördüm ki, Kefləri pozan, Məclisləri dağıdan, Ocaqları söndürən, Evləri yıxan; nə böyüyə, nə kiçiyə rəhm eləyən, nə anaya, nə balaya aman verən əcəl başımın üstünü alıbdır. Bəli, biz həməm bu sarayda rahat ömür sürürdük. Ancaq dünyaların sahibindən, yerin-göyün xaliqindən əmr gəldi. Haqq dünyasına köçmək məqamı yetişdi. Gündə iki nəfərimiz ölməyə başladı. Bu minvalla çoxlu adamlarımız qırıldı. Elə ki baxıb gördüm ölüm evimizə qədəm basıb, yurdu-muzda məskən salıb, bizi fəlakət deryasında qər q eləyir, mirzə çağırırdım, tapşırdım ki, bu şəri-öyüdü, nəsihəti pərgarla darvazanın üstünə, qəbir daşlarına həkk eləsin. Mənim min-min atlıdan ibarət qoşunum vardı, hamısı bədəcə möhkəm, qoldan qüvvətli, zireh geyimli, əlləri dəmir nizəli, belləri polad qılıncı pəhləvanlar idi. Onları yığdım, əmr elədim ki, cəng libasını geysinlər, iti qılınc bağlayıb düşmən canına vəlvələ salan nizə götürsünlər, köhlən atlara minsinlər. Onda ki, dünyaların sahibinin, yerin-göyün xaliqinin əmri bizi haqladı, qoşun əhlinə üz tutub dedim: “Ey camaat, ey mənim pəhləvanlarım, cəngavərlərim, sitəm padşahının yazdığını pozub məni qoruya bilərsinizmi?” Ancaq pəhləvanlar, cəngavərlər burada aciz idilər. Onlar belə cavab verdilər: “Küllü-ixtiyar sahibiyə, keşikçisi, mühafizəçisi olmayanla biz necə vuruşa bilərik”. Onda mən dedim: “Gedin mənə pul gətirin!” Mənim min quyu dolusu pulum vardı. Hər quyuda min kintar saf qızıldan başqa, çoxlu ləl-cəvahirat, qiymətli daş-qaş var idi. O qədər dövləti hələ yer üzündə bir padşah yığıb toplaya bilməyibdir. Adamlarım əmrimi yerinə yetirib pulları gətirəndə onlara dedim: “Söyləyin görüm, bu pulların hamısını verib bir cə gün ömrümü artırma bilərsinizmi?” Onlar bunu eləyə bilmədilər, fələyin hökmünə boyun əyib, alına yazılanla razılaşırdılar. Mən də Allahın yolunda onun əmrinə, divanına dözməyə hazır olub, ta canımı xudavəndi-ələmə tapşırıb qəbir evinə gedən günə-cən səbirlə gözlədim.

Əgər adımı bilmək istəsən – adım Kuşdur, böyük Ad oğlu Şəddadın oğluyam.

Həmin lövhədə belə bir şeir də yazılmışdı.

“Aradan keçincə qərarsız illər,
Əgər xatırlasa məni bir nəfər,

Bilsin ki, Şəddadın yadigarıyam,
Bütün yer üzünün hökmdarıyam.

Ədnan¹ torpağından Misrə, Şamacan²
Baş ayır hökmünə hər tərəf, hər yan.

Büküldü qarşımda şahların dizi,
Əsdi qabağımda bütün yer üzü.

Yenib orduları, şəhərlər aldım,
Ellərin canına vahimə saldım.

Minib səyirdəndə hərdən köhləni,
Gördüm atlılarım ötüb min-mini.

Yığdım xəzinəmə pulları çin-çin,
Saxladım onları qara gün üçün.

Dedim: həyat satın alıb bu vara,
Ölümü bir qəder yubandıraram.

Lakin mən deyəni rədd etdi Allah,
Yalqızam, qohumdan, qardaşdan uzaq.

Ölüm gəlib, məni xanimanımdan
Ayrıb yer ilə elədi yeksan.

Gördüm öz gözümle günahımı mən,
Yeri var saxlansam bunun üçün rəhn.

Gördün ölüm gəlir, ayıq dolan sən,
Qorun zamanənin dönüklüyündən”.

Bunları oxuyub, insanların dünyadan necə getdiyi görəndə əmir Musa hönkür-höknür ağlayıb bihüş oldu. Ayılıb özünə gələndən sonra yenə sarayda gözib imarətin eyvanlarına, görməli yerlərinə tamaşa etməyə başladılar. Birdən mermərdən yonulmuş bir balaca masaya rast gəldilər. Gördülər ki, masanın üstünə bu sözlər həkk olunub. “Bu masanın arxasında min nəfər təkgözlü padşah, min nəfər də ikigözlü padşah əyləşibdir. İndi hamısı bu dünyadan köçüb qəbiristanda yurd salıb”. Əmir Musa bunun hamısını yazdı. Saraydan çıxıb gedəndə bu masadan başqa oradan heç nə götürmədi.

¹ Ədnan – bir çox ərəb qəbilələrinin əfsanəvi əcdadıdır.

² Şam – indiki Suriyanın paytaxtı Dəməşq şəhərinin qədim adı.

Cəngavərlər yola rəvan oldular. Şeyx Əbdülsəməd qabağa düşüb dəstəyə bələdçilik eləyirdi. Həmənin gün axşam oldu, şəhəri gün də keçdi, üçüncü gün gəlib hündür bir təpəyə yetişdilər. Baxıb gördülər ki, təpənin başında misdən tökülmüş bir atlı var. Atlının nizəsinin enli, iti ucu işım-işım ışıldayırdı, baxanda adamın gözü qamaşırdı. Onun üstündə bu sözlər yazılmışdı: “Ey mənim yanıma gələn, əgər sən Mis şəhərə gedən yolu tanıyırsansa, öz əlini bu atlın əlinə sür, onda atlı dərhal yönünü dəyişdirəcək. O hansı tərəfə döndü, o tərəfə get. Özün də qorunub-çəkinmə. Həmin yol səni düz Mis şəhərinə aparıb çıxardacaq...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz yetmişinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmir Musa irəli yeriyib əlini mis atlın əlinə sürtəndə, atlı tez çönüb yönünü onların getdiyi səmtə yox, başqa tərəfə tutdu. Belə olanda, dəstə yolunu dəyişib həmənin tərəfə getməyə başladı. Heç demə, yol elə buradan imiş. Bəli, onlar neçə gün, neçə gecə getdilər, uzaq-uzaq məmləkətlərdən keçdilər. Günlərin bir günü qabaqlarına qara daşdan düzəlmiş bir sütun çıxdı. Sütunun içində qoltuğa qədər torpağa batmış əcaib bir məxluq dayanmışdı. Onun iki böyük qanadı, dörd əli vardı: ikisi insan əli kimi idi, ancaq ikisi iti caynaqlı şir pəncəsinə oxşayırdı. Başının tükələri elə bil at quyruğu idi. Özünün də üç gözü vardı, hər biri deyirdin köz parçasıdır, üçüncü gözü alınının ortasında idi, bəbir gözü təkin baxışından od yağırdı. Bu qara, nataraz məxluq qışqırıb deyirdi: “Şükür olsun xaliqimə ki, mən günahkarı ta qiyamət gününə kimi hədsiz əzab, böyük cəza çəkməyə məhkum eləyib”.

Adamlar bu bədheybət məxluqu görəndə elə qorxdular ki, az qaldı ağılları başlarından oynasın, dərhal istədilər qaçsınlar. Onda əmir Musa şeyx Əbdülsəməddən soruşdu: “Ya Şeyx bu nədir belə?” Şeyx cavab verdi: “Mən də bilmirəm bu nədir”. Belə olan surətdə, əmir ona buyurdu: “Yaxın get, öyrən gör ona nə olub. Bəlkə başına gələni özü sənə danışsın, bütün qəzavü-qədərini nağıl elədi”. Şeyx dedi: “Ya əmir, Allah sənə üroyinə rəhm salsın, biz ondan qorxuruq”. Əmir dedi:

"Ondan qorxmayın, elə yerə salınmayıb ki, sizə, ya qeyrilərinə bir xətər toxundura bilsin".

Bəli, şeyx Əbdülməəd əcaib məxluqun yanına gedib ona dedi: "Ey şəxs, ismin nədir, sənə nə olub, kim səni bu hala salıb, burada əsir eləyibdir?" Məxluq cavabında dedi: "Mən ifritəm, cin tayfasındanam, isminim əl-Əməş oğlu Dahişdir. Allah-təalının əmrilə bura salınmışam. xudavəndi-kərim məni əsir eləyib, onun məsləhət bildiyi günəcən burada əzab çəkməliyəm". Bunu eşidəndə əmir Musa şeyxə dedi: "Ya şeyx Əbdülməəd, ondan xəbər al görək nə üstündə onu burada dustaq eləyiblər". Şeyx əmirin buyuruğunu ifritdən soruşdu.

İfrit cavab verib dedi: "Mənim əhvalatım çox qəribədir. İblisin övladlarından birinin qırmızı əqiqdən bir bütü vardı. Mənə tapşırılmışdı ki, onun keşiyini çəkim, dəniz şahənşahı ona sitayiş eləyirdi. Çox qüdrətli, adlı-sanlı hökmdar idi. Min-min döyüşçüdən ibarət qoşunu vardı. Onlar bərk ayaqda padşahın dadına yetib onun qabağında əllərində qılınc döyüşürdülər. Onun cinlərinin hamısı mənim ixtiyarımda idi. Nə əmr eləsəm, hər nə buyursam sözümə əməl eləyirdilər. Onların heç biri Davud oğlu Süleymana (hər ikisinə salam olsun!) itaət eləmirdi. Mən bütün içərisinə girib oradan cinlərə əmrlər verirdim, yol göstərirdim. Padşahın qızının bu bütədən xoşu gəlirdi, tez-tez onun qarşısında üzüüstə düşüb səcdə eləyirdi. Özünün də gözəllikdə tayı-bərabəri yox idi, aya deyirdi, sən çıxma mən çıxım, günə deyirdi, sən çıxma mən çıxım. Mən onun gözəlliyini Süleymana (salam olsun ona!) danışdım. Süleyman qızın atasına elçi göndərüb ona belə bir sifariş elədi: "Qızını mənə əvə ver, əqiq bütü sındır at, lailahə illəllah de. De ki, Allahdan başqa Allah yoxdur, Süleyman da Allahın peyğəmbəridir. Əgər sən belə eləmiş olsan, onda bizim dostumuz sənə dostun, bizim düşmənimiz sənə düşmənin olar. Yox, əgər təklifimdən boyun qaçırsan, qoşun çəkib üstünə gələcəyəm, onda qabağımda dura bilməyəcəksən. İndi təklifimə cavab hazırla, kəfənini sal boynuna. Qoşun götürüb gələcəyəm, cəngavərlərim düzü dünyanı tutacaq, yurdunu yerlə yeksən eləyib küllünü göyə sovuracaqlar".

Bəli, Süleymanın (salam olsun ona!) elçisi padşahın hüsuruna gəlib mətləbi ona çatdırdı. Padşah abır-həyanı bir yana atıb lovğalandı, qürreləndi, ürəyində fikirləşdi ki, məndən böyük, məndən qüdrətli hökmdar yoxdur. O, üzünü vəzirlərinə tutub soruşdu: "Davud oğlu Süleymanın bu təklifinə siz nə deyirsiniz? Adam göndərüb qızımı istəyir, sifariş eləyib ki, əqiq bütü sındırıp onun dinini qəbul eləyim". Vəzirlər bunun cavabında ərz elədilər: "Ey böyük hökmdar, bu boyda dəryanın

ortasında Süleyman sənə nə eləyə bilər? O durub gəlsə də sənə bata bilməz. Maridlər, cinlər sənəin tərəfində vuruşacaqlar; həmişə səcdə elədiyin bütü köməyə çağırırsan, Süleymanla davada o sənəin köməyinə yetər, dadına çatır. Elə hamısından yaxşısı budur ki, öz ağnala məsləhətləşsən, görəsən bütün cavabı nə olacaq. Əgər desə ki, Süleymanla vuruş, onda vuruşarsan, yox, əgər məsləhət görməsə, onda vuruşmazsan".

Belə olan surətdə, padşah bütün yanına gedib, ona qurbanlar kəsdi, sonra yerə düşənib ağlaya-ağlaya dedi:

"Ey büt, gücün mənə əyandır, əyan,
Sındırmaq istəyir səni Süleyman.

Ey Tanrım! Ümidim sənədir, sənə;
Yetirəm yerinə, – əmrin nədir, nə!"

Yəni qəder sütunun içərisinə basdırılmış ifrit bunları şeyx Əbdülməədə nağıl elədikcə, onun başına toplaşanlar təəccüblə qulaq asırdılar. İfrit deyirdi: "Bundan sonra mən ağlının azlığından, axmaqlığımdan Süleymanın təklifi barədə yaxşı-yaxşı fikirləşmədim, bütün içərisinə girib bu şəri oxudum:

Yoxdur Süleymandan zərəcə qorxum,
Mənədir dünyanın hər işi məlum.

Vuruşur, vuruşsun, – çıxıb məbəddən,
Onun lap canını oğurlaram mən".

Padşah mənim cavabımı eşidəndə ürəyinə cürət gəldi, qət elədi ki, Süleyman peyğəmbərlə (salam olsun ona!) dava eləsin. Padşah Həzrət Süleymanın qasidini o ki var döydürüb ağzına gələn nalayiq sözləri deyəndən sonra Süleymana qasidlə belə bir hədə göndərdi: "Sən nə xəyaldasan? Bu hərbə-zorba ilə mənim qorxudursan? Bil ki, əgər sən mənim üstümə gəlməsən, onda mən özüm sənəin üstünə gələcəyəm". Qasid Həzrət Süleymanın yanına qayıdıb hal-qəziyyəni ona nağıl elədi.

Süleyman peyğəmbər bunu eşidəndə bərk qeyzləndi, qəti qərara gəlib cinlərdən, bəni-ədəmlərdən, heyvanlardan, quşlardan, yerdə sürünənlərdən özünə qoşun topladı, cinlər padşahı olan vəzirə əd-Dimiriyata əmr elədi ki, hər yandan maridləri çağırırsın. Cinlər padşahı o saat

xəbər göndərər altı yüz min şeytan yıgdi. Onda Həzrət Süleyman Bərəhiyyənin oğlu Asəfə də buyurdu ki, adamlardan qoşun toplansın. O da min nəfərdən artıq döyüşçü hazırladı. Hamısına silah paylayandan sonra Süleyman xalçaya minib, bəni-adəmlərdən, cinlərdən topladıqı qoşunun qabağına düşdü. Onun başının üstündə quşlar uçurdu, xalçadan aşağıda heyvanlar, insanlar irəliləyirdi. Get ha get, gəlib bizim padşahın torpağına çatdılar. Süleyman yerə düşüb cəzirəni mühasirəyə aldı. Hər yan qoşunla doldu...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz yetmiş birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Süleyman peyğəmbər öz qoşunuyla cəzirəni mühasirəyə alandan sonra bizim padşaha belə bir xəbər göndərdi: “Mən gəlmişəm, əgər hünər sahibisənsə, canını qurtar. Ya da ki, mənə təslim olub Allahın rəsulu olduğumu təsdiq elə, bütələrini sındır, bir olan xaliqə iman gətir, qızını qaydaqanunla mənə ver: özün də, bütün adamların da deyin: “Şəhadət edirəm: Allahdan başqa Allah yoxdur, Süleyman da onun peyğəmbəridir”. Əgər bu sözləri dilinə gətirsən, onda sənə imdad olacaq, salamat qalacaqsan, yox əgər rədd eləsən, yəqin bil ki, möhkəm bərkətdiyin bu cəzirə sənə mənim əlimdən qurtara bilməyəcək, çünki şükür olsun Allah-təalənin qüdrətinə, küləyə buyurub ki, mənə tabe olsun, ona əmr eləyib məni xalçanın üstündə gətirib buraya yetirsin. İndi görək sənə bir divan tutam ki, başqalarına ibrət ola”.

Bəli, qasid bizim padşahın yanına gəlib Süleyman peyğəmbərin sözlərini ona çatdırdı. Padşah qasidə qulaq asandan sonra belə cavab verdi: “Onun məndən tələb elədikləri baş tutan iş deyil. Get ona xəbər elə ki, üstünə gəlirəm”. Qasid tez geri qayıdıb padşahın cavabını Süleyman peyğəmbərə çatdırdı. Padşah da torpağında yaşayanlara sifariş göndərər, ona itaət eləyən cinlərdən min-min döyüşçü topladı, cəzirələrdə, dağların başında olan başqa maridləri, şeytanları da onlara əlavə elədi. Anbarları açıdırıb qoşununa yaraq payladı.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Süleyman peyğəmbərdən, lazımı yerlərə qoşun düzüb vəhşi heyvanlara əmr elədi ki, iki hissəyə bölünsünlər, adamların sağında, solunda yer tutsunlar. Quşlara da buyurdu ki, cəzirələrdə olsunlar, elə ki, cəng başladı, uçub düşmənlə əsgərlərinin gözlərini dimdikləyib çıxartsınlar. Qanadlarını onların üzlərinə çırpınlar. Yirtici heyvanlara da əmr elədi düşmənlərin atlarını parçalasınlar. Hamısı cavab verdi: “Ya peyğəmbər, Allaha da, sənə də qulaq asıb itaət etmək borcumuzdur!”

Hamı hazır olanda Süleyman peyğəmbər tamam daş-qasa, qızıl-gümüşə tutulmuş mərmər kəcavəyə əyləşdi, vəzir Asəf Bərəhiyyə oğlu sağında, vəzir əd-Dimiriyyət solunda, bir yanında bəni-adəm padşahları, bir yanında cin padşahları, qabaqda da yirticilər, ilanlar – hamısı bir yerdə üstümüzə hücum elədilər. Düz iki gün geniş bir düzəndə Süleymanla vuruşduq. Üçüncü gün Allah-təalənin qəzəbinə gəldik, hamımıza fəlakət üz verdi.

Süleymana birinci hücum eləyən öz qoşunumla mən oldum. Üzüm cəngavərlərimə tutub dedim: “Siz dayanın yerinizdə, mən tək irəli çıxıb əd-Dimiriyyəti cəngə çağıracağam”. Elə bu vaxt birdən o özü irəli çıxdı, deyirdin bəs o yandan bəri dağ gəlir. Başından od-alov qalxırdı, tüstüsü göyə dirənmişdi. Irəli gəlib üstümə odlu oxlar yağdırdı, onun oxları mənim oduma üstün gəldi. Əd-Dimiriyyət nəre çəkəndə, elə bildim göy uçuğu altında qaldım, səşindən dağlar titrədi. Sonra adamların üstünə atıldıq, cəng başladı, quşlar göydə, yirticilər yerdə vuruşurdu. Əd-Dimiriyyətlə mən bir-birimizi tamam yorub əldən salana kimi çarpışdıq.

Mənim döyüşçülərim gücdən düşdüyümü görəndə məni orada qoyub qaçmağa başladılar. Belə olanda, Süleyman peyğəmbər qışqırıb dedi: “Qoymayın qaçsın bu məlunları, vurun bu əzazili! Bu vaxt insan insan üstünə, cin cin üstünə atıldı. Padşahımız məğlub oldu, hamımız Süleymanın əlində əsir olduq. Bir yandan insan qoşunu, sağdan, soldan isə yirtici heyvanlar bizim döyüşçülərə divan tuturdu. Quşlar da başımızın üstündə cövlan eləyib, biri dimidiyi, o biri caynağı ilə adamların gözünü çıxardırdı, qanadlarını üzümüzə çırpırdı. Yirticilər də bir yandan atları qırır, insanları parçalayırdı, ta o vaxtaca ki, adamlarımızın çox yarısı qırılıb tir kimi yerə döşəndi. Qaldım mən, mən də əd-Dimiriyyətin qabağında uçub qaçdım, o, üç aylıq yol uzununu məni qovub axırda haqlaya bildi, sonra da məni bu hala saldı...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

572-ci gecə

Elə ki beş yüz yetmiş ikinci gecə oldu, Şəhrişad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, daş sütunun içərisindəki cin əvvəldən ta bu yerə qədər başına gələn əhvalatı nağıl elədi. Sonra ondan xəbər aldılar: “Mis şəhərə gedən yol hansıdır?” Cin həmə şəhərin yolunu nişan verdi, məlum oldu ki, onlarla şəhərin arasında iyirmi beş darvaza var, ancaq o darvazaların heç biri görünmür, onların yerini tapmaq çox müşkül işdir, özü də darvazaların hər biri dağ parçasına, yaxud dəmirdən tökülmüş qayaya oxşayır. Adamlar atdan düşdülər, əmir Musa ilə şeyx Əbdülməməd də atdan yerə endilər. Nə qədər fikirləşdilər, götür-qoy elədilər, şəhərin darvazalarının harada olduğunu, onların yolunu tapa bilmədilər. Onda əmir Musa dedi: “Ya Talib, bəs biz o şəhərə gedib çıxmaq üçün nə fənd işlədək? Görək biz hökmən darvazaları tapıb həmə şəhərə girək”. Talib cavab verdi: “Ya əmir, bələdçin Allah özü olsun. İki üç gün dincəl. Sonra Allah-təalanın iznilə şəhərə girmək üçün bir fənd fikirləşib tapırıq”. Əmir Musa nökrələrindən birinə əmr elədi ki, dəvəyə minib şəhərin ətrafını dolansın, görsün darvazalarını tapa biləmi, bəlkə sarayın olduğu yeri tapdı. Nökrə dəvəni minib iki gün, iki gecə durmadan, dincəlmədən şəhərin ətrafını gəzdirdi, üçüncü gün yoldaşlarının yanına qayıtdı. O hər yanda şəhər hasarının uzunluğu, hündürlüyünü görüb bərk vahiməyə düşmüşdü. Nökrə dedi: “Ya əmir, içəri keçmək üçün ən asan yer elə bizim dayandığımız bu yerdir”.

Əmir Musa bu sözləri eşidəndə Talib ibn Səhli, şeyx Əbdülməmədi özüyə götürüb şəhərin yanındakı hündür dağa qalxdı. Bura qalxandan sonra onlar şəhəri aydın gördülər, ömürlərində heç yerdə bu əzəmətdə şəhər görməmişdilər. Burada çox hündür imarətlər vardı, qüllələr, minarələr göyə uralırdı, gözəl evlər tikilmişdi, içərisindən çaylar axırdı, gül-çiçəkli bağları, bağçaları, barlı ağacları vardı. Bu şəhərin darvazaları çox möhkəm idi, di gəl ki, küçələri, meydanları bomboş idi, yaşayış əlaməti görünmürdü, nə bir insan nəzərə çarpırdı, nə bir səs eşidilirdi. Hər yanda bayquşlar ulayırdı, evlərin damlarında quşlar uçurur, küçələrdə, meydanlarda qarğalar qarılardaşır, ölü şəhərin sabiq sakinlərinə yas tuturdu. Əmir Musa şəhərin xarabazar olduğunu görəndə qəmliyə

dedi: “Taleyindən, zamanın gərddişindən xəyanət görməyən kəsə həmd olsun, onun qüdrətindən yararlanıb bütün məxluqat”.

O dayanıb Allah-təalanı mədh elədiyi yerdə birdən gördü ki, aralıda ağ mərmerdən düzəlmiş yeddi lövhə işıldayırdı. Oraya yaxınlaşıb gördü ki, onların üstünə yazılar həkk olub. Belə olduqda, əmir buyurdu ki, orada yazılanları oxusunlar. Şeyx Əbdülməməd irəli gəlib oxudu, gördü ki, burada ağı olanlar üçün nəsihətli, ibrətamiz sözlər həkk olunubdur. Birinci lövhənin üstündə yunanca bu sözlər yazılmışdı: “Ey bəni-adəm, gözün önündəkinə çox da kəmətinə olma! Aylar, illər sənə başını qatıbdır, bilmirsənmi ki, sənə ölüm camın dolubdur, bu gün-sabah onu götürüb içəcəksən? Nə qədər ki, qəbir evinə getməmişən, dön arxana nəzər sal. Hani yer üzündə qullara, məzlumlara divan tutan, qoşunlara sərkərdəlik eləyən şahlar, sultanlar? Allah özü şahiddir ki, Kəfləri pozan, Məclisləri dağıdan, Abadı bərhad eləyən onların canını alıb, geniş saraylardan dar qəbirlərə köçürübdür”.

Sonra sütunun aşağısında bu şeir yazılmışdı:

“Qəslər ucaldan o şahlar hanı?
Onlar qoyub getdi qurduqlarını.

Onlar törətdiyi əməllər üçün
Ağır cəzasını çəkəcək bir gün.

Şərəfsiz ölümə olaraq düşər,
Qara torpaq altında çürüyür onlar.

Nə qoşun qurtara bildi onları,
Nə cəm etdikləri bu dünya varı.

Elə ki, əcali göndərdi Tanrı,
Qurtara bilmədi heç şey onları”.

Əmir Musa bunları eşidəndə az qaldı huşunu itirsin, göz yaşını sel kimi axıdıb dedi: “And olsun xaliqə, ali həqiqətlə Allah kəməyinin son həddi ancaq tərki-dünyalıqdadır. O kəslərdir ki, bu dünyanın nəz-nemətindən əl çəkir”. Sonra əmr elədi qələmdan, kağız gətirdilər, mər-mərə həkk olunmuş sözlərin üzünü köçürüb ikinci lövhəyə yanaşdı. Orada da bu sözlər yazılmışdı: “Ey bəni-adəm, ömrün vəfasına çox da uyub vədənin yaxınlaşdığını unutma! Bilmirsənmi ki, bu dünya ölüm evidir, heç kim burada həmişəlik deyil? Amma sən fani dünyanın seyrinə dalıb zövq-səfasına aldanırsan. Hani vaxtilə İraqda mənəm-mənəm deyən padşahlar, hanı İsfahanda, Xorasan torpağında hökmranlıq elə-

yənlər? Onları ölüm carçısı səslədi – cavab verdilər, onları fəlakət carçısı çağırırdı – hay verib dedilər: “Biz buradayıq”. Tikdirdikləri saraylar, imarətlər onlara kömək eləmədi, illər uzununu yığıb topladıqları var-dövlət onları qoruya bilmədi”.

Mərmərin aşağısında da bu şeir həkk olunmuşdu:

“Tikdirən haradadır bu sarayları,
Elə saraylar ki, yoxdur oxşarı.

Zəlil olmasınlar deyə bu şahlar
Qoşun topladılar, aşmadı bir kar.

Alınmaz qalalı Xosrovlar hanı?

Getdilər, yox imiş sanki nişanı”.

Əmir Musa ağlayıb dedi: “And olsun Allaha, biz böyük işlər üçün yaranmışıq!” Sonra o, mərmərin üstündəki yazıların üzünü köçürüb, üçüncü lövhəyə yanaşdı...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki beş yüz yetmiş üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmir Musa üçüncü lövhəyə yanaşanda gördü ki, orada bu sözlər həkk olunubdur: “Ey bəni-adəm, bu dünyanın səfasına bağlanıb xudavəndi-kərimin buyurduqlarını yadından çıxardırsan. Ömrün günləri bir-bir gəlib keçir, sən kefdən, damaqdan ayrılmırsan. Qayıdacağın günə ehtiyat gör, xudavəndi-ələmin hüzurunda cavab verməyə hazırlaş”. Sütunun aşağısında bu şeir həkk olunmuşdu:

“Hanı çox diyarda ucaldıb hasar
Sindi¹, Hindî abad edən zülmkar?

O lovğa fətehə olmuşdular ram,
Həbəşlər, zincilər², nubiylər tamam.

¹ Sindi – Hind çayı sahilində ölkə

² Zinci – Zenzibar adasının əhalisi

Qəbirdə o şəxsin macerasından,
İnanma bir xəbər verə bir insan.

Amansız bir ölüm aldı üstünü,
Qurtara bilmədi saraylar onu”.

Əmir Musa bunları oxuyanda hönkür-hönkür ağlayıb dördüncü lövhəyə yanaşdı, gördü ki, orada da bu sözlər yazılıb: “Ey bəni-adəm, Allah-təala sənə möhlətini nə qədər uzadıb ki, cümmusan eyş-işrət ümmətinə? Nə qədər ki, ölməmişən hər bir günün zövqi-səfası sənindir. Ya bəni-adəm, sənə kef aləmində keçirdiyin gündüzlərin, gecələrin, saatların ləzzəti aldatmasın. Yəqin bil ki, ölüm sənə addımbaaddım izləyir, onun pəncəsi sənə çiyindədir. Elə bir günün olmur ki, o sənə səhərlər – sabahın xeyir, axşamlar – axşamın xeyir deməsin. Ancaq onun hücumundan özünü gözlə, həmin dəqiqəyə hazırlaş. Mən sənə öz ömrünü puç eləyib dünyanın səfasından bezdiyini əvvəlcədən görürəm. Sözlərimi eşit, inan xudavəndi-ələmə! Bu dünyada ömrün vəfası yoxdur, ömür dediyin hörümçək toru kimi bir şeydir”.

Sonra aşağıda bu şeir həkk olunmuşdu:

“Uca binaları ucaldan hanı?
Möhkəm hasar çəkən o insan hanı?

Möhkəm qalaların hanı sakini?
Uzaşıb getdilər yolçular kimi.

Qopan günə kimi qiyam-qiyamət.
Saxlayar onları torpaq əmanət.

Hər nə var fanidir, Allah daimi,
Daimidir onun lütfü, kərəmi”.

Əmir Musa bunları oxuyanda hönkürüb ağladı, yazıların üzünü köçürüb fani dünyanın işlərini fikirləşə-fikirləşə dağdan aşağı endi.

O öz döyüşçülərinin yanına gəldi. Əmirin adamları bu gün səhərdən indiyəcən bir fənd tapıb şəhərə girmək haqqında məsləhətləşirdilər, əmir Musa vəzirli Talib ibn Səhlə, başına toplaşan yaxın adamlarına dedi: “Bu şəhərə girib oradakı möcüzələrə baxmaq üçün bir yol fikirləşib tapa bildinizmi? Bəlkə orada əmirəlmömininin arzusunu yerinə yetirmək üçün bizə bir kömək oldu”. Onda Talib ibn Səhl cavab verdi:

"Allah əmirin gördüyü savab işlərdən həmişə razı olsun! Biz belə qərara gəlmişik ki, nərdivan düzəldək, bəlkə içəri tərəfdən darvazanı tapa bildik". Əmir Musa dedi: "Bu fikir mənim də başıma gəlirdi, gözəl məsləhətdir!"

Bəli, əmir dülgərləri, dəmirçiləri çağırırdı, onlara buyurdu ki, tirləri yonub nərdivan düzəltsinlər, üzünə də dəmir çəksinlər. Ustalar işə başladılar, bir ay müddətində gecəli-gündüzlü çalışıb möhkəm bir nərdivan qayırdılar. Nərdivan hazır olanda adamlar yığışdılar, onu qaldırıb hasara söykədilər. Nərdivan düz hasar boyda idi, elə bil elə özəl-dən bura üçün ölçülüb-biçilib düzəldilmişdi. Əmir Musa ustaların məharətinə heyran qalıb dedi: "Allah sizdən razı olsun! Eləbil lap hasarın boyuna ölçmüşüz". Sonra əmir Musa üzünü adamlarına tutub soruşdu: "Hə, indi kim sizin içərinizdən bu nərdivanla qalxıb hasarın üstünə çıxar, oradan da birtəhər şəhərə düşər, içəridən darvazanı tapıb onun necə açıldığını öyrənəndən sonra qayıdıb burada bizə danışar?" Əmirin adamlarından bir nəfəri qabağa yeriyib dedi: "Ya əmir, mən qalxaram, oradan da şəhərə düşüb darvazanı açaram". Əmir Musa cavab verdi: "Çıx, Allah özü köməyin olsun!"

Bundan sonra həməni şəxs nərdivanla qalxıb hasarın üstünə çıxdı, ayağa durub şəhərə baxdı, birdən əlini əlinə vurdu, var gücülə qışqırıb dedi: "Sən gözəlsən!" Bu sözləri deyən kimi o, hasarın başından özünü şəhərə atdı. Xurd-xəşil oldu. Əmir Musa qışqırıb dedi: "Ağıllı belə elədi, görək ağılsız necə eləyəcək. Əgər bizimkilərin hamısı belə eləsə, onda əmirəlmömininin buyurduğunu yerinə yetirməyə adam qalmayacaq. Bu şəhərdən uzaqlaşın, orada bizim bir işimiz yoxdur". Adamların içərisindən bir nəfəri dedi: "Bəlkə başqası ondan bacarıqlı olacaq?" Belə olanda, ikinci adam nərdivanla yuxarı qalxdı, sonra üçüncüsü, dördüncüsü, beşincisi yuxarı çıxdı. Düz on iki adam dalbadal nərdivanla hasarın üstünə qalxdı, hamısı da birinci kimi elədi.

Belə olanda, şeyx Əbdülsəməd dedi: "Yenə bu işdə məndən yaxşısı yoxdur, necə olsa, dünyagörmüş adamam". Bunu eşidəndə əmir Musa dedi: "Elə iş eləmə! Mən səni qoymam çıxasan bu hasarın üstünə. Əgər sən ölsən, bizim hamımızın ölümünə səbəb olarsan, bir nəfərimiz də sağ qalmaz, axı sən bizim bələdçimizsən". Şeyx Əbdülsəməd dedi: "Bəlkə Allah-təala belə elədi ki, mətləbimiz mənim sayəmdə hasil oldu". Adamların hamısı belə qərara gəldi ki, nərdivanla bu dəfə şeyx çıxsın. İş bu yerə çatanda şeyx Əbdülsəməd ayağa qalxdı, bir az özünə ürək-dirək verəndən sonra "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhim" deyib, ürəyində Allah eşqi, kəlməyi-şəhadəti oxuya-oxuya nərdivanla yuxarı

qalxmağa başladı. Elə ki, hasarın başına çatdı, əlini əlinə vurub gözlərini şəhərə zillədi. Bunu görəndə adamlar qışqırış dedilər: "Ya şeyx, aman gündür, özünü oradan atma. Əlhəqq, bizim hamımız Allah-təalanın qullarıyıq, vaxtında onun dərgahına qayıdacağıq. Ya şeyx Əbdülsəməd, indi sən ölsən bizim hamımız qırılaq!" Şeyx Əbdülsəməd bərkdən qəhqəhə çəkib güldü, xeyli müddət oturub Allaha dua oxuyandan sonra ayağa durub bərkdən qışqıra-qışqıra dedi: "Ya əmir, sizə heç bir bəla üz verməyəcək... Şükür olsun xalığın qüdrətinə, kərəminə, məni şeytanın felindən qorudu, "Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhim" duasını dilimə gətirən kimi hamısı qaçıb dağıldı!" Bunu eşidəndə əmir soruşdu: "Nə görmüsən orada, ya şeyx? Şeyx cavab verdi: "Mən hasarın üstünə qalxanda, aşağıda on qız gördüm, hər biri bir ay parçası..." Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz yetmiş dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şeyx Əbdülsəməd cavab verdi: "Mən hasarın üstünə qalxanda, aşağıda on qız gördüm, hər biri bir ay parçası kimi. Əl eləyib məni öz yanlarına çağırmağa başladılar, həm də deyirdilər: "Gəl, bizim yanımıza!" Birdən mənə elə gəldi ki, qabağımda bir derya var. O biri adamlarımız kimi mən də istədim özümü birdən yerə atam. Ancaq elə bu vaxt gördüm ki, onların hamısı ölüdü. Belə olanda, özümü birtəhər saxlayıb Quran-dan ayələr oxumağa başladım. Allah-təala dadıma yetib məni bu qızların felindən xilas elədi. Onlar yox oldular, mən də özümü hasardan atmadım, Allah özü məni onların tilsimindən qurtardı. Şübhə ola bilməz ki, bunların hamısı, şəhər sakinlərinin qurduqları tilsimdir. Belə eləyiblər ki, öz şəhərlərini buraya gəlmək fikrinə düşən kənar adamlardan qorusunlar. Odur bizim adamların hamısı orada ölüb yerə döşənilər".

Bunu deyəndən sonra şeyx hasarın üstüylə mis qüllələrə sarı getdi. Oraya çatanda iki qızıl darvazaya rast gəldi. Bu qapıların üstündə heç bir kilid-zad yox idi. Bilmək olmurdu ki, onları nə cür açmaq olar. Şeyx bir xeyli dayanıb diqqətlə baxandan sonra gördü ki, darvazanın

ortasında misdən düzəldilmiş bir süvari təsviri var. Süvarinin irəliyə uzadılan əli nəyəsə işarə eləyir, həm də əlin üstündə nəşə yazılmışdı. Şeyx Əbdülsəməd irəli yeriyib yazını oxudu. Orada deyilirdi: "Süvarinin göbəyindəki mismara on iki dəfə əlini sürtsən darvaza açılar". Şeyx süvariye nəzər salanda gördü ki, doğrudan da, onun göbəyində iri bir mismar var. Şeyx əlini on iki dəfə mismara sürtsən kimi darvaza elə şaqqıltıyla açıldı ki, elə bil göy guruldadı.

Şeyx elmlı, savadlı bir sima idi, bütün dilləri bilirdi, hər bir yazıdan başı çıxırdı. O, darvazadan içəri girib xeyli gedəndən sonra qabağına bir pilləkən çıxdı. Pilləkənlə aşağı düşəndə bir binaya rast gəldi, həmin binada gözəl masaların üstündə insan meyitləri uzadılmışdı. Hər bir meyitin baş tərəfində qalxan, iti qılınç, ox-yay qoyulmuşdu; darvazalar içəridən dəmir rəzələr, ağacdan qaynalmış sürmələr, məharətlə düzəldilmiş qıfıllar, cürbəcür başqa kilid-qıfılla bağlanmışdı. Bunları görəndə şeyx öz-özünə dedi: "Bəlkə bunların açarları, bu adamlardadır". Elə bu vaxt oyana-buyana göz gəzdirəndə ölümlər arasında hündür masanın üstünə qoyulmuş bir qoca meyiti gördü. O, buradakıların hamısından yaşda böyük olardı. Şeyx Əbdülsəməd öz-özünə dedi: "Nə bilmək olar, bəlkə şəhərin açarı elə bu qocadadır. Bəlkə bu adam şəhərin qapıçısıdır, yanındakılar da köməkçiləridir". Şeyx qocaya yaxın gəlib onun paltarının etəyini qaldırılanda gördü ki, açarlar onun qurşağından asılıbdir. Belə olanda, Əbdülsəməd elə sevindi ki, az qaldı ağı başından olsun. O, açarları götürüb darvazaya yanaşdı, kilidləri açarla açdı, sürmələri geri çəkdi, rəzələri qaldırdı, nəhəng qapılar guruldayıb taybatay açıldı. Bunu gördükdə şeyx Əbdülsəməd ucadan dedi: "Şükür olsun Allahın qüdrətinə!" Onun bu sözlərini darvazanın çölündə gözləyən yoldaşları təkrar elədilər.

Əmir Musa şeyx Əbdülsəmədin salamat qurtardığına, darvazanın açıldığına çox şad oldu. Hamı şeyxin gördüyü bu iş üçün ona sağ ol deyib dua elədi. Sonra əsgərlər tələsik şəhərə girməyə başladılar. Onda əmir qışqırıb dedi: "Camaat, hamımız birdən şəhərə girməyək, orada başımıza hər cür iş gələ bilər. Yaxşı olar ki, yarımız içəri keçsin, yarımız burada qalıb gözləsin!" Əmir Musa bunu deyib darvazadan içəri keçdi, adamlarının yarısı onun dalınca getdi. Onların hamısı silahlı idi. Əmirin adamları öz yoldaşlarının meyitini tapıb hamısını dəfn elədilər. Onlar burada qapıçılara, qulluqçulara, əyanlara, canişinlərə rast gəldilər, ancaq onların hamısı ölmüşdü, meyitləri qalmışdı. Sonra əmir öz adamları ilə birlikdə şəhərin baş bazarına getdi. Bazar çox

böyük idi. Burada hamısı bir boyda hündür binalar vardı, dükənlər açıq idi, tərəzilər asılı qalmışdı, rəflərdə mis qablar cərgə-cərgə düzül-müşdü, anbarlarda dünyada nə mal desən hamısından var idi. Adamlar gördülər ki, tacirlər piştaxtaların yanında oturduları yerdə ölüblər, dəriləri quruyub, sümükləri çürüyübdür. İbrət almağı bacaranlardan ötrü bura əsil ibrətxana idi.

Baş bazardan əlavə əsgərlər dörd dənə də xüsusi bazar gördülər. Onların da hamısında dükənlər malla doluydu. Əvvəlcə adamlar ipək bazarına gətdilər. Burada çoxlu rəngbərəng ipək mallar, zər-zibə parçalar vardı. Ancaq sahibləri ölüb xalçaların üstündə qalmışdılar. Adamlar buradan aralanıb bahalı daş-qaş, ləl-cəvahirat, yaqut satılan bazara gətdilər. Oradan da çıxıb sərraf bazarına gəldilər. Gördülər ki, burada dükənlər ağzınacan qızıl-gümüş pulla doludur. Ancaq dükən sahiblərinin hamısı ölmüşdür. Onlar ipək parçaların, zərxəranın üstündə uzanmışdılar. Əmir Musanın adamları oradan çıxıb ətriyyat bazarına üz qoydular. Buraya çatanda gördülər ki, dükənlər hər cür ətriyyat malları ilə doludur. Torbalara yığılmış müskdən, ənbərdən tutmuş kafur yağına qədər hər şey var. Adamların hamısı ölmüşdü, yeməyə də heç nələri yox idi.

Əsgərlər ətriyyat bazarından çıxanda onun yaxınlığında gözəl bir imarətə rast gəldilər. Qapıdan girdilər, gördülər ki, sarayın girəcəyində bayraqlar, siyirilmiş qılınclar, ox-yaylar, qızıl, gümüş zəncirlərlə divarlardan asılmış qalxanlar, qızıla tutulmuş dəbilqələr var. Fil sümüyündən qayırılmış, qızıla tutulmuş, bahalı parça çəkilmiş kürsülərdə adamlar uzanmışlar. Onların dəriləri qupquru quruyub sümükklərinə yapışmışdı. Kənardan baxan olsaydı, elə bilirdi yatıblar. Ancaq onların hamısı acından qırılmışdı, heç biri fəlakətdən qurtara bilməmişdi.

Əmir Musa dayanıb Allah-təalanın şəninə, qüdrətinə dualar oxuya-oxuya bu sarayın gözəlliyinə, qəşəngliyinə tamaşa eləməyə başladı, onu tikənlərin məharətinə heyran oldu. İmarətin girəcəyinə göy rəng çəkilmiş divarlarına şeirlər yazılmışdı:

"Göz qoy ətrafına, ey qadir insan,
Ayıq ol, səfərə başlamamışdan.

Çalış qalmayasan axırda naçar;
Bir-bir köçəsidir evində kim var.

Çoxları evinə vurdu bər-bəzək,
İndi torpaq altı yatır girovtək.

Elə ki getməkçün gəlib çatdı vaxt,
Nə pul, nə mülkü-mal etmədi imdad.

O şey ki, onlara deyildi qismət,
Ona bel bağlayıb köçdülər fəqət.

Endilər şan-şöhrət zirvələrindən,
Tapdılar dar məzar içində məskən.

Bir səs eşitdilər dəfn zamanı:
"Təxtü-tac, şahənə geyimlər hamı?"

Pərdədə saxlanan gözəl qızların
Hanı aydan gözəl olan üzleri?

Pərdədə saxlanan gözəl qızların
Hanı aydan gözəl olan üzleri?

Cavab verib dedi qəbrin torpağı,
"Çoxdan o qızların solub yanağı,

Vaxtilə çox yeyib-içmişdi onlar,
Qurdlara yem olub indi o canlar".

Əmir Musa yazını oxuyanda hönkürüb elə ağladı ki, az qaldı huşunu itirə. Sonra o, adamlarına əmr elədi bu şəri yazıb götürsünlər. Əmir saraya daxil oldu..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz yetmiş beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmir Musa sarayın içərilərinə keçəndə orada böyük bir eyvan, dörd də geniş otaq gördü. Otaqlar üzbəüz tikilmişdi. İçərilərinə qızıl-gümüşdən əlvan bəzək vurulmuşdu. Eyvanın ortasında böyük bir mərmər hovuz var idi, hovuzun qırağında qiymətli parçadan çadır qurulmuşdu. Otaq-

larda da mərmərdən düzəldilib qızıl-gümüşdən zینət vurulmuş hovuzlar vardı. Hər otağın döşəməsinin altından su axırdı. Dörd yerdən axan bu sular əlvan mərmərdən hörülmüş böyük hovuzə tökülürdü.

Əmir Musa şeyx Əbdülsəmədə dedi: "Keçək bu otaqlara". Onlar birinci otağa daxil oldular, gördülər ki, içərisi qızılla, gümüşlə, daş-qaşla, ləl-cəvahiratla doludur. Sandıqlara ağzınacan qırmızı, sarı, ağ rəngli bahalı parçalar yığılmışdır. Əmirin adamları ikinci otağa keçdilər, orada anbarı açıb gördülər ki, içəri silahla doludur: orada qızıla tutulmuş dəbilqələr, Davud zirehləri, Hind qılıncıları, Xatt nizələri, Xorəzm toppuzları, cəngə lazım olan hər cür başqa yaraqlar var. Buranı gəzib tamaşa ələyəndən sonra onlar üçüncü otağa addadılar. Burada çoxlu anbarlara rast gəldilər: anbarların hamısının qapısına kilid vurulmuşdu, üstündən də qəşəng tikməli pərdələr salınmışdı. Anbarlardan birinin qapısını açdılar, gördülər ki, bura da qızıl-gümüşlə, bahalı daş-qaşla işlənmiş yaraqla doludur. Adamlar oradan çıxıb dördüncü otağa keçdilər. Gördülər ki, bu otaqda da çoxlu anbar var, açanda məlum oldu ki, burada qızıl-gümüşdən qayrılmış qab-qacaq, çay dəstgahları saxlanılır, üstünə mirvaridən zینət vurulmuş büllur camlar, badələr, əqiq piyalələr, cürbəcür başqa qab-qacaq var.

Əmir Musanın adamları burada gördükləri şeylərdən xeyli miqdarda götürdülər. Otaqlardan çıxıb getmək istəyəndə sarayın ortasında qarağacdən, fil sümüyündən düzəldilmiş, qızıla tutulmuş bir qapı gördülər. Qapıya gümüş qılın vurulmuşdu, qabağına tikməli pərdə asılmışdı. Qılın açarı yox idi, onu açmaq üçün görək fəndini biləydin. Belə olanda, şeyx Əbdülsəmədə irəli yeridi, məharət göstərdi, fənd işlədib qılını açdı. Adamlar mərmər döşəməli dəhlizə girdilər. Burada divarlara, üstündə heyvan, quş şəkilləri olan pərdələr asılmışdı, təsvir olunan quşların, heyvanların bədənəri qızıldan, gümüşdən, gözleri mirvaridən, yaqutdan düzəldilmişdi. Baxan heyran olurdu. Əsgərlər oradan keçib gözəl bir eyvana çatdılar. Əmir Musa ilə şeyx Əbdülsəmədə bu eyvanı görəndə onun gözəlliyinə heyran oldular. Onlar oradan da ötüb bir otağa girdilər. Bura başdan-başa mərmər döşənməmiş, daş-qaşdan naxış vurulmuşdu. Mərmər elə məharətlə cilalanmışdı ki, baxan deyərdi, döşəmənin üstüylə su axır, kim ora ayaq qoysa sürüşər.

Bunu görəndə əmir Musa şeyx Əbdülsəmədə buyurdu, döşəməyə xalça saldırı, orada yerimək mümkün olsun. Şeyx əmirin buyruğunu yerinə yetirdi, hamı içəri keçdi. Gördülər ki, otağın qübbəsi daşdan hörülüb, sonra da üstünə başdan-başa qızıl çəkilibdir. Döyüşçülər ömürlərində bu gözəllikdə qübbə görməmişdilər. Onun aşağısı mərmərdən

hөрülüb, dövreləmə rəngbərəng şüşəli, zümrüd şəbəkəli pəncərələr qoyulmuşdur. Dünyanın heç bir padşahında bu cah-cəlal olmazdı. Qübbənin altında qızıl dirəklərin üstündə çadır qurulmuşdu. Çadırdə yaşıl zümrüddən ayaqları olan quşlar var idi. Quşların altında hovuzun üstünə mirvari tor çəkilmişdi. Hovuzun yanında tamam ləl-cəvahirə tutulmuş bir taxt vardı. Bu taxtın üstündə üzü gün kimi yanan bir qız uzanmışdı ki, gözəllikdə yer üzündə tayı-bərabəri tapılmazdı. Onun əynindəki paltar mirvaridən hөрülmüşdü, başına qızıldan, bahalı daş-qaşdan düzəldilmiş tac qoyulmuşdu. Boynunda, ortasına par-par parıldayan daşlar düzəlmüş boyunbağı vardı, iki daş gün kimi işıq salırdı. Elə bil bu qız gözələrini sağa-sola dolandırır bura yığışan adamlara tamaşa eləyirdi...” Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

576-cı gecə

Elə ki beş yüz yetmiş altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmir Musa bu qızı görəndə onun gözəlliyinə, qəşəngliyinə, yanaqlarının allığına, saçlarının qaralığına heyran oldu. Baxan heç vaxt deməzdi ki, o sağ deyil, ölübdür. Əmir dedi: “Salam olsun sənə, ey qız!” Bunu eşidəndə Talib ibn Səhl söylədi: “Allah köməyin olsun, ya əmir! Bu qız ölüdür, ruhu bədənindən köçüb gedibdir. O, sənin salamını necə alsın?” Sonra Talib ibn Səhl bunu da dedi: “Ya əmir, burada çox ağıllı, düşünlü bir mətləb var. Qız öləndə onun gözələrini çıxardılar, çalalarına civə tökəndən sonra gözələri yenə yerinə qoyublar. Civə qızın kirpiklərinin altında oyan gözələri yerinə qoyublar. Qırqdan baxana da elə gəlir ki, qız kirpiyini qırpır. Əslində o, ölüdür”. Onda əmir ucadan dedi: “Bəndələrinə ölüm verən Allahın kərəminə şükür olsun!”

Qızın uzandığı taxtın qabağındakı pillələrdə iki qul dayanmışdı. Onların biri ağ idi, o birisi qara. Birinin əlində polad nizə, o birinin əlində bahalı daş-qaşa tutulmuş qılınc vardı. Qılınc baxanda adamın gözü qamaşırdı. Qulların qarşısında qızıl bir lövhə vardı. Həmə lövhədə bu sözlər yazılmışdı. “Bismillahi-ərrəhmani-ərrəhim. İnsanın xalığı, həzrətlərin həzrəti, cümlə səbəblərin səbəbi Allaha şükür olsun! Əbədi var olub, heç zaman sona yetməyəcək Allaha şükür olsun! Talelər

təyin eləyən, hökmlər verən Allaha şükür olsun! Sən nə qədər ağlısızsən, ey üreyində ümid gəzdirib, vədənin yetişdiyini unudan bəni-adəm! Bilmirsənmi ölüm sənə səsləyibdir, indi sənənin canını almağa tələsir? Hazır ol köçməyə, rəhmət qazan bu dünyada: axı bir azdan dünyadan gedəcəksən. Hani cümlə insanların atası Həzrəti-Adəm? Hani Nuh, hani onun nəslə, hani Xosrovlar, Qeyserlər, hani Hindin, İraqın padşahları, hani yer üzünün şahları, sultanları, hani amalikilər, qəvi pəhləvanlar? Dünya onlardan xali qaldı, külfətlərini, qohum-qonşularını qoyub getdilər. Hani ərəb, əcəm hökmdarları? Hamısı torpaq oldu. Hani şanlı-şöhrətli ağalar? Hamısı ölüb getdi. Hani Qarun, Haman, hani Ad ibn Şəddad, hani Kənan? And olsun Allaha, onların ömrünü kəsən kəsdi, dünyanı onlardan azad elədi. Qiyamət günü üçün onlar ehtiyat görüblərmi, bəndələrin sahibinə cavab verməyə hazırırlarmı? Ey şeyx, əgər sən mənə tanıyırsansa, onda mən adımı, kim olduğumu sənə bildirirəm. Mən Tirmizə, amaliki şahlarından birinin qızının oğluyam. Amaliki şahları həmişə ədalətli olublar. Məndə olan var-dövlət dünyada heç bir hökmdarda yox idi. Adamları ədalətlə mühakimə elərdim, xələt, ənam paylardım, qullara, kənizlərə azadlıq verərdim. Mən bu dünyada uzun ömür eləyib, gözəl günlər görmüşəm. Ancaq bir gün fəlek üz döndərdi, mənə fəlakət üz verdi. Yeddi il elə quraqlıq oldu ki, nə göydən bir damcı düşdü, nə yer üzündə bir ot bitdi. Nə azuqə ehtiyatımız vardı, hamısını yeyib qurtarandan sonra mal-qaranı kəsməyə başladıq, hamısını elə yedik ki, biri də qalmadı. Onda buyurdum xəzinədən pul gətirdilər. Qızıl-gümüşü ölçü qabı ilə ölçüb sadıq adamlarıma verdim, azuqə almağa göndərdim. Onlar bütün məmləkətləri şəhərbəşəhər, kəndbəkənd gəzdilər, heç yerdə dişə dəyən bir şey tapmadılar. Xeyli müddətdən sonra apardıqları pulla bərabər geri qayıtdılar. Belə olan surətdə, bütün var-dövlətimizi, xəzinəmizi ortalığa qoyub şəhər qalalarının darvazalarını bağlatdıq, özümüz də Allaha pənah getirib bütün işlərimizi ona tapşırdıq. İndi görürsən, tikib-qurduğumuz, qazanıb-yığdığımız nə vardı hamısını dünyada qoyub özümüz getdik. Bizim hekayətimiz belədir. Hər əməlin dünyada ancaq izi qalır”.

Əsgərlər lövhənin aşağısında bu şəri gördülər.

“Sən ümid əlində olma oynucaq,
Topladığın nə var, burada qalacaq.

Uyma bu dünyanın cah-cəlalına,
Köçüb getmişləri sal xəyalına.

Əyri, ya düz yolla pul yıxsalar da,
Vaxt çatdı hər şeyə etdilər vida.

Onlar qoşun yığıb, qəsr ucaltdılar,
Qəsri də, varı da qoyub getdilər.

Cəzaya çatdırmaq üçün onları,
Girov saxlamışdır dar məzarları.

Burada çal-çağırsız evə girmədən
Yükündən əl çəkmiş səyyah görürsən.

Ev yiyəsi deyir: "Yüksüz də sizi
Saxlayamam, sürün köhlənizi".

Nə düşərgə salmaq, nə yola düşmək
Açmır yolçuları, xofdadır ürək.

Olmamaq istəsen sabah naümid,
Bu gündən işini ehtiyatlı tut.

Allah qorxusunu çıxarma yaddan,
Ayrılsa bu yoldan, bu etiqaddan".

Burada yazılan sözləri eşidəndə əmir Musa ağladı, sonra yazının gerisini oxutdurdu. Orada deyilirdi: "And olsun xudavəndi-ələmə, dünyada hər bir şey Allah xofu üzərində bərqərarlıdır, odur hər həqiqətin sübutu, möhkəm dayağı. Ölüm haqdır, hamıya vəd olunub. Bil, ey insan: ölüm qaytarmaq, bir də qayıtmaq deməkdir. İbrət al səndən əvvəl bu dünyadan köçənlərdən, məhşər gününə hazırlaş. Görürsənmi, ağ saçların səni qəbrə səsləyir, xəstəliklər ölümə xəbər verir? Fursəti fəvta vermə, rihlətə, divan gününə hazırlaş. Səhv yoldasan, ey daş ürəkli insan, xalqının sitəmini unutma! Səndən əvvəl yer üzündə mənəm-mənəm deyənlər hanı? Hanı o qeyzli, qüdrətli Çin padşahları, hanı Ad ibn Şəddad? Hanı onun cah-cəlalı? Hanı gözləri ayağı altını görməyən məğrur Nəmrud? Hanı dindən dönüb ona xəyanət edləyən Firon? Hamısına ölüm süpürgə çəkdi, heç birinə rəhm eləmədi – nə balacasına, nə böyüyünə, nə zənənə, nə kişisinə. Dünyada heç birinin izi-tozu qalmadı. Onların ömrünü kəsən kəsdi, gecəni gündüzə çöndərən kəsdi! Ey bu yerə qədəm basan, ey bizim aqibətimizi görən, uyma bu fani dünyanın naz-nemətinə! Ömürdən vəfa gözləmə, dünya fəlakət, bir də günahlar mülküddür; xoşbəxtdir o bəndə ki, günahkar olduğunu

yadından çıxartmır, Allahdan qorxusu var, savab işlər görüb özünə axirət qazanır.

Kim Allahın köməyi ilə bizim şəhərə girib bura qədəm bасса, qoy burada gördüyü var-dövlətdən istədiyi qədər götürsün, ancaq mənim üstümdəkilərə, əynimdəkilərə toxunmasın: bunlar mənim ayıbımı örtmək üçündür. Bundan başqa mən fani dünyadan heç nə aparmıram. Ey buraya ayaq basan şəxs, Allahdan qorx, mənim üst-başında gördüklərinə toxunma, yoxsa özün-özünü həlak elərsən. Mənim sənə məsləhətim, tapşırıgım budur, sənə etibar eləyirəm. Vəssalam. Ya Allah, özün bizi bəd əməldən, yaman dərdlərdən qoru..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz yetmiş yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmir Musa bu sözləri eşidəndə hönkür-hönkür ağlayıb bihüş oldu. Ayılıb özünə gələndə yanındakılara buyurdu ki, burada görüb ibrət aldıkları nə varsa, hamısını yazsınlar. Sonra o öz adamlarına dedi: "Çuvalları götürün, hamısını bu var-dövlətlə, nadir mallarla, qızıl-gümüşlə, daş-qaşla doldurun". Talib ibn Səhl əmirdən soruşdu: "Ya əmir, bəs bu qızın üst-başındakı imarəti qoyacaqsan qalsın? Axı bunların tayı bərabəri heç yanda tapılmaz, çox bahalı şeylərdir. Sənin götürdüyün puldan, qızıldan qat-qat qiymətliyərlər. Onları aparıb əmirəlmömininə bağışlasan, səndən çox razı qalar". Bunu eşidəndə əmir Musa qışqırıb dedi: "Ey filan-filan şüdə, bəs sən qızın burada yazılan vəsiyyəti oxumadın? Axı o bu vəsiyyətinə əməl olunmasını bizə etibar eləyib. Biz etibarsız adam deyilik". Talib dedi: "Biz bu qədər daş-qaşı, qızılı buradamı qoyaq qalsın? Qız onsuz da ölüb gedibdir, nəyinə lazımdır onun bu şeylər. Onlar bu dünya üçündür, dirilərə zinetdir. Nəyi var soyundurub götürək, özünə də geyindirək çit paltar. Bu imarət indi ondan çox bizə lazımdır".

Bu sözləri deyəndən sonra Talib ibn Səhl irəli yeriyib pilləkənlə yuxarı qalxdı, sütunların tuşuna çatıb keşikdə dayanan iki qulun arasından keçmək istəyəndə onlardan biri Talibi nizəylə kürəyindən vurdu, bu

vaxt o biri qul əlində tutduğu qılıncı elə endirdi ki, kişinin başı bədəninə üzüldü. Talib yerə sərilirdi. Onun öldüyünü görəndə əmir Musa ucadan dedi: "Allah heç sənə rəhmət eləməsin, götürdüyümüz bu qəder var-dövlət bəs deyildimi? Yaxşı deyiblər ki, insanın başına nə gəlsə tamamının ucundan gəlir". Sonra əmir əsgərlərinə tapşırırdı ki, içəridəki qiymətli şeylərdən götürsünlər. Adamlar oradakı daş-qaşdan, qızıl-gümüşdən çuvalara yığıb dəvələrə yüklədilər. Onlar işlərini qurtaranda əmir Musa buyurdu ki, içəridən çıxıb qapıları yenə də əvvəlki kimi bağlasınlar. Onlar əmir Musanın dediyi kimi elədilər, sonra yola düşüb sahilboyu getməyə başladılar. Gethaget, gəlib deryanın kənarında uca bir dağa çatdılar. Burada çoxlu kaha vardı.

Bu vaxt əsgərlər əyinlərinə dəridən paltar geymiş, başlarına yekə dəri papaq qoymuş qara adamlara rast gəldilər. Onlar tamam başqa dildə danışdılar. Qoşunu görəndə kişiləri qorxudan qaçıb kahalara girdilər, arvadlar, uşaqlar kahaların girəcəyində dayandılar. İş belə olanda, əmir Musa Əbdülsəməddən soruşdu: "Ya şeyx, bu adamlar kimdir belə?" Şeyx cavab verdi: "Bunlar əmirəlmömininin axtardığı adamlardır". Qoşun əhli burada düşərgə saldı, çadır qurub yükləri açdılar. Elə təzəcə oturub rahatlaşmışdılar ki, qara adamların padşahı dağdan enib onların yanına gəldi. O, ərəb dilini bildirdi, əmir Musaya yaxınlaşıb salam verdi. Əmir onun salamatını alıb lazımı hörmət göstərdi.

Sonra qaraların padşahı əmirdən soruşdu: "Siz bəni-adəmsiz, ya cinlərdənsiz?" Əmir Musa cavab verdi: "Biz bəni-adəm olmağına bəni-adəmi, ancaq siz, bütün məxluqatdan ayrılıb bu dağda tək-tənha yaşamağınızdan, belə cantaraq olmağınızdan görünür cinsiniz". Qaraların padşahı dedi: "Xeyr, biz də bəni-adəmi. Nuh oğlu Samın övladıyıq. Gördüyünüz bu derya da əl-Kərkər deryasıdır". Əmir Musa xəbər aldı: "Bunları siz haradan bilirsiniz? Axı peyğəmbər bu yerdə olmayıb, o idi hər şeydən ağah olan". Onda padşah cavab verdi: "Ya əmir, bil və ağah ol ki, bu dənizdə bir şəxs peyda olub bizim yanımıza gəlir. Onun üzünün nuru hər yana işıq salır. Yaxın-uzaq hamı eşitsin deyə qışqırıb ucadan deyir: "Ey Samın övladları, hamını görən, heç kimin görmədiyini kəsdən həya eləyin, deyir: "Allahdan başqa Allah yoxdur! Məhəmməd də onun rəsuludur! Mən Əbül-Abbəs əl-Xidram!" Ona qədər biz içərimizdən bir nəfərə səcdə eləyirdik, əl-Xidr bizi xudavəndi-kərimə iman gətirməyə çağırırdı".

Sonra qaraların padşahı əmir Musaya dedi: "Əl-Xidr bizə sözlər öyrədir, onları həmişə deyirik". Əmir Musa soruşdu: "O hansı sözlərdir elə?" Padşah cavab verdi: "Həmənlər bunlardır: "La ilahe illəllah.

Allahdan başqa Allah yoxdur. Odur dirildən, odur öldürən. Hər şey onun hökmündən asılıdır, o külli-ixtiyardır, şan-şöhrət tək ona yaraşır". Ancaq bu sözləri dilimizə gətirməklə biz Allahın yoluna gəlirik. Başqa söz bilmirik. Hər cümə axşamı biz yer üzünə işıq salan o nuru görürük, həmənlər şəxsin səsinə eşidirik. O ucadan deyir: "Ey mələklərin, ruhların şöhrətli, müqəddəs sahibi. Allah nəyi istəsə o da olur, nəyi istəməsə olmur. Hər bir nemət Allahın mərhəmətindəndir. Allah-təaladan başqa heç kəsdə qüdrət və qüvvət yoxdur!"

Bu sözləri eşidəndə əmir Musa dedi: "Biz müsəlmanların padşahı Əbdülməlik ibn Mərvanın adamlarıyıq. Sizin bu deryada küplər var, onlardan ötrü gəlmişik. Davud oğlu Süleymanın vaxtında (Allah onların hər ikisinə rəhmət eləsin!) o küplərin içərisinə cinləri salıb suya atıblar. Padşahımız bizə buyurub ki, onlardan bir neçəsini aparıb ona göstərek". Qaraların padşahı dedi: "Can-başla razıyıq".

O, əmiri bəliq ətinə qonaq eləyəndən sonra qəvvaslara əmr elədi deryaya baş vurub Süleymanın küplərindən bir neçəsini çıxartsınlar. Qəvvaslar sudan on iki küp çıxarıb gətirdilər. Əmirəlmömininin arzusuna əməl olunduğuna əmir Musa, şeyx Əbdülsəməd, bütün qoşun əhli çox şad oldular. Əmir Musa qaraların padşahına çoxlu qiymətli bəxşilər verdi. Bunun müqabilində qaraların padşahı da əmir Musaya adama oxşayan əcaib bəxşilər bağışladı, özünə də dedi: "Sizin üç gün burada yediğiniz et bu bəxşilərin ətinəndir". Onda əmir Musa dedi: "Biz gərək gedəndə bunlardan bir neçəsini özümüzə götürək ki, əmirəlmömininin onları görsün. O, bunları Süleymanın küplərindən çox bəyənəcək".

Bəli, onlar qaraların padşahı ilə xudahafizləşib ayrıldılar. Keyli müddət yol gedəndən sonra gəlib Suriya məmləkətinə yetişdilər.

Onlar əmirəlmöminin Əbdülməlik ibn Mərvanın yanına gəldilər. Əmir Musa gördükləri möcüzələrin, eşitdikləri şeylərin, hekayələrin, ibrətamiz vəsiyyətlərin hamısını əmirəlmömininə nağıl eləyib Talib ibn Səhlin başına gələn əhvalatı xəbər verdi. Bunları eşidəndə əmirəlmöminin dedi: "Kaş sizin o gördüklərinizi mən də görəydim!" Sonra o, küpləri bir-bir götürüb açmağa başladı. Cinlər küplərin içərisindən çıxdıqca deyirdilər: "Keç bizim günahımızdan, ya Rəsulallah, bir də o əməlləri tutmaq!" Əmirəlmöminin bu işlərə mat-məəttəl qalmışdı. O ki qaldı qaraların padşahının bağışladığı su pərilərinə, onlar üçün də taxtadan hovuz düzəldilər, içərisini su ilə doldurdular. Su pəriləri hovuzla buraxdılar. Ancaq onlar istiyə tablaşmadılar, hamısı öldü. Sonra əmirəlmöminin buyurdu pul gətirdilər, onların hamısını müsəlmanların arasında bölüşdürüb..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

578-ci gecə

Elə ki beş yüz yetmiş səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağulın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmirəlmöminin Əbdülməlik ibn Mərvan küplərin içindən çıxanları görəndə mat-məəttəl qaldı. Sonra pul gətirdi, müsəlmanların arasında bölüşdürüb dedi: "Allah-təala Davud oğlu Süleymana bəxş elədiklərini dünyada heç kəsə bəxş etməyib".

Sonra əmir Musa əmirəlmöminindən xahiş elədi ki, oğlunu, ixtiyarında olan məmləkətlərə əmir təyin eləsin, özü daha qocalıbdır, müqəddəs Qüdsə gedib orada Allaha ibadət eləsin, əmirəlmöminin onun oğlunu atasının yerinə təyin elədi. Əmir Musa da müqəddəs Qüdsə gedib, orada ömrünü Allaha bağışladı. Mis şəhər bərsində bizim eşitdiklərimiz burada sona yetir, ancaq hamıdan düzünü Allah bilir.

Şahzadə ilə yeddi vəzirin ahvalatı

Biri var idi, biri yox idi, keçmiş zamanlarda, ötən qərinələrdə bir şahənşah var idi. Onun çoxlu dövləti, qoşunu, nöqəri-naibi vardı, böyük ixtiyar sahibi idi. Di gəl ki, ömür-gün keçirdi, hökmdar qocalırdı, oğul üzünə həsrət qalmışdı. Gen dünya padşahın başına dar olmuşdu. Bir gün o, Allaha üz tutub dua elədi, yalvardı ki, ya xudavəndi-kərim, peyğəmbər xatirinə, onun şəhid olmuş dostlarının, yaxın adamlarının xatirinə arzumu ürəyimdə qoyma, mənə oğul züryəti qismət elə, gözlərimə işıq gəlsin, mən ölüb gedəndən sonra taxtı-tacıma sahib olsun. Duasını qurtarandan sonra padşah qalxıb hərəmxanaya keçdi, əmisi qızını yanına çağırıb, onunla bir yastığa baş qoydu. Allahın iznilə həməən saat arvadın boynuna uşaq düşdü. Vaxt-vədə tamam olanda padşahın arvadı bari-həmlini yerə qoydu. Gözəl-göycək bir oğlan doğdu, uşağın üzü elə bilirdin on dörd gecəlik aydır. Gecə-gündüz körpənin qulluğunda durdular, yedirdilər, içirdilər, ta o vaxt-tacan ki, uşağın beş yaşı tamam oldu.

Padşahın səltənətində əs-Sindbad adında çox bilikli, ağıllı-kamallı, dünya görmüş bir adam vardı. Padşah oğlunun tərbiyəsini ona tapşırdı. Uşaq on yaşına çatanda Sindbad ona dərs verib elm öyrətməyə başladı. Bir müddət keçəndən sonra şahzadə çox ağıllı-kamallı bir oğlan oldu. O zamanlar bilikdə, dərrakədə ona çatan olmazdı. Oğlan həddi-bülüğa yetişəndə, padşah məşhur ərəb cəngavərlərini çağırıb onları ömrə elədi ki, cəng məharətini oğluna öyrətsinlər. Çox keçmədi ki, şahzadə mahir bir cəngavər oldu, at çapmaqda, qılinc oynatmaqda hamını ötüb keçdi.

Günlərin bir günü münəccim ulduzlara baxıb şahzadə üçün fal açdı, gördü ki, o, yeddi gün müddətində bir sözü dilinə gətirsə, həməən söz onun ölümünə səbəb olacaq. Belə olan surətdə, münəccim padşahın yanına gedib məsələdən onu hali elədi. Münəccimin bu sözünü eşidən padşah soruşdu: "Ey münəccim, nə məsləhət görürsən, nə çarə tapa bilərik?" Münəccim dedi: "Ya qibleyi-aləm, çarə budur: oğlunu elə bir yerə göndərməlisən ki, bu yeddi günü orada öylənə, başı çalib-oxumağa qarışa".

Padşah adam göndərüb yaxın kənzlərindən birini yanına çağırırdı. Bu qız kənzlərin içərisində hamısından göyçəyi idi. Hökmdar oğlunu

ona tapşırıb dedi: "Ağanı götür apar siz olan saraya, sənin öz yanında qalsın, yeddi gün tamam olana kimi onu oradan heç yana buraxma". Kənz oğlanı özü olduğu saraya getirdi. Burada qırx otaq vardı, hər otaqda on kənz olurdu. Hamısı da çalib-oxumaq bacarırdı. Onlar çalğı çalanda bütün saray əhli cuşə gəlirdi. Sarayın yanından çay axırdı, çayın otaq-butayında bağ salınmışdı, gül-gülü çağırırdı. Bəli, şahzadə gecəni orada keçirdi. Şahın sevimli kənz oğlanın misilsiz gözəlliyini görəndə ürəyi eşq oduyla alışıb yandı, özünü saxlaya bilməyib oğlanın boynuna sarıldı. Ancaq şahzadə onu yaxın qoymayıb dedi: "Allah qoysa, atamın yanına gedəndə bu işlərini ona danışaram, o da səni öldürər!"

İş belə olanda, kənz tez padşahın yanına qaçdı, onun ayaqlarına düşüb hıçqıra-hıçqıra ağlamağa başladı. Padşah soruşdu: "Nə olub sənə, ay qız? Ağan necədir? Bəlkə onun başında bir iş var?" Kənz cavab verdi: "Ey hökmdar, ağam məni dilə tutub yoldan çıxarmaq istəyirdi, ancaq mən onu yaxın qoymadım, istədi məni öldürə, sənin yanına qaçdım. Mən bir də o olan yere qayıtmaram". Padşah bu sözləri eşidəndə bərk qəzəbləndi, vəzirləri, vəkilləri çağırırdı bərk elədi ki, oğlunun boynu vurulsun. İş belə olanda, vəzirlər bir-birlərinə dedilər: "Doğrudur, padşah indi buyurur ki, oğlunun boynu hökmən vurulsun. Ancaq uşaq qətl olunandan sonra yəqin peşman olacaq, gözünün ağı-qarası bircə odur. Ömrünün axırında, bütün ümidi kəsildəndən sonra Allah ona oğul qismət eləyib. Sonra bütün acığını bizim üstümüzə töküüb deyəcək: "Niyə bir yolla məni fikrimdən döndərməmiş, qoydunuz oğlunun boynunu vurdurmuş?" Vəzirlər öz aralarında məsləhətləşib belə qərara gəldilər ki, bir vasitə tapıb padşahı fikrindən döndərsinlər, qoymasınlar oğlunu öldürsün. Baş vəzir dedi: "Mən bugünkü padşahın qəzəbini sizdən sövsürdürəm".

Bunu deyəndən sonra baş vəzir qalxıb padşahın hüzuruna getdi, onun qarşısında yeri öpüb, söz deməyə izin istədi. Padşah izn verdi. Vəzir dedi: "Ya qibleyi-ələm, bir oğlun yox, min oğlun olsa da, kənzin yalan-gerçək bir sözüylə qəzəbnək olub onlardan heç birinin də ölümünə razı olma. Bəlkə o, sənin oğluna şər atır". Padşah soruşdu: "Olmaya arvadların şəri haqqında bir şey bilirsen?" Vəzir cavab verdi: "Bəli, bilirəm".

BİRİNCİ VƏZİRİN NAĞILI

Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vaxtilə böyük bir padşah var idi. Bu padşahın gözəl arvadlardan çox xoşu gəlirdi. Bir gün o öz sarayında oturmuşdu, bu vaxt pəncərədən gözü qonşu evdəki bir arvada sataşdı. Arvad çox gözəl idi. Hökmdar onu görəndə ürəyi eşqdən alışıb yandı. Həmənin evin kimin olduğunu xəbər aldı, ona dedilər: "O ev sənin vəzirin filankəsin evidir". Padşah o saat adam gəndərib vəzirə yanına çağırırdı. Vəzir hazır olub qarşısında yeri öpəndən sonra padşah ona əmr elədi, məmləkətin uzaq bir yerinə baş çəkib qayıtsın. Vəzir tez yola düşüb hökmdarın buyurduğu yerə getdi.

O gedəndən sonra padşah fürsəti fəvta verməyib vəzirin evinə gəldi. Arvad onu görəndə kimi tanıdı, tez yerindən qalxdı, hökmdarın əlini, ayağını öpüb dedi: "Xoş gəlmisən, səfa gətirmisən!" Sonra da hörmətlə çəkilib bir kənarda dayandı. O soruşdu: "Qibleyi-ələm, nə əcəb o mübarək qədəmlərini bizim bu kasib evimizin qapısından içəri basmısan?" Padşah cavab verdi: "Məni buraya gəlməyə məcbur eləyən sənin eşqin, məhəbbətidir". Onda arvad padşahın qarşısında bir də yeri öpüb dedi: "Ya qibleyi-ələm, mən heç sənə nökərinə qulluqçu olmağa da layiq deyiləm. İndi günəş mənim üçün haradan doğub ki, sən iltifat göstərib mənim eşqimi ürəyinə salmısan?" Padşah əlini arvada uzatdı, arvad dedi: "Tələsmə, qibleyi-ələm, hər şeyin öz vaxtı var. Bu günü burada qal, sənə üçün xörək bişirəm".

Bəli, padşah keçib vəzirin kürsüsündə əyləşdi. Arvad da yerindən qalxdı, içərisində nəsihətli sözlər, kəlamlar yazılmış bir kitab gətirib hökmdara verdi ki, yemək-ichmək hazır olana kimi oxuyub məşğuliyyət eləsin. Padşah kitabı aldı, oxumağa başladı. Orada elə ağıllı, ibrətamiz fikirlərə rast gəldi ki, onları oxuyandan sonra eşqbazlıq həvəsindən düşdü, günah iş tutmaqdan çəkindi. Bir azdan arvad bişirdiyi xörəkləri doxsan qaba çəkib hökmdarın qabağına düzdü. Qibleyi-ələm yeməyə başladı, hər qabdan bir tikə götürdü, gördü ki, xörəklər cürbəcür olsa da, hamısının dadı birdir. O bu işə çox təəccüb eləyib dedi: "Ay qız, bu qədər ki, yemək düzməsən bura, axı bunların hamısının dadı elə bir cürdür". Arvad cavab verdi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, bu yeməkləri səndən ötrü müqayisə etmək üçün hazırlamışam ki, özün fikirləşsən". Padşah soruşdu: "Axı nə fikirləşim?" Arvad cavab verdi: "Qibleyi-

aləm sağ olsun, sənin sarayında doxsan kənin var. Onların hərəsi bir cür gözəl olsa da, hamısının dadı birdir”.

Padşah bu sözləri eşidəndə arvadın yanında xəcalət çəkdi, tez ayağa qalxıb ona toxunmadan evdən çıxıb getdi. Utandığından gedəndə üzüyü yadından çıxıb arvadın balıncının altında qaldı. Padşah sarayına gəldi. Bir gün o, taxta çıxıb əyləşmişdi. Bu vaxt vəzir içəri girdi, onun hüzurunda yeri öpüb getdiyi yerdən gətirdiyi xəbəri şahə çatdırdı. Vəzir padşahın hüzzurundan qayıdıb öz evinə gəldi, həmişə əyləşdiyi yerdə oturub balıncı dırsəklənmək istəyəndə padşahın üzüyünü görüb tanıdı. Vəzir üzüyü götürüb ürəyinin üstünə qoydu. O gündən sonra vəzir düz bir il nə arvadının yanına getdi, nə də onu bir kəlmə dındırıb danışdırdı. Arvad ərinin nəyə qəzəbləndiyini bilmirdi...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağlı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz yetmiş doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağlın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vəzir düz bir il nə arvadının yanına getdi, nə də bir kəlmə onu dındırıb danışdırdı. Arvad ərinin nəyə qəzəbləndiyini bilmirdi. O. məsələnin uzandığını görəndə çarəsiz qaldı, atasının dalınca adam göndərüb əhvalatı ona danışdı. Ərinin bir ildən bəri ona baxmadığını xəbər verdi. Atası dedi: “O, padşahın yanında olanda gedib hökmdara ondan şikayət eləyəcəyəm”. Qızın atası padşahın yanına getdi, içəri girəndə gördü ki, vəzir də, qoşun sərkərdəsi də onun hüzzurundadırlar. Kişi vəzirdən şikayət eləyib hökmdara dedi: “Qibleyi-aləm sağ olsun, mənəm gözəl bir bağım vardı, öz əlimlə əkib becərmişdim, xərc çəkmişdim. Bağ əmələ gəlib bar gətirəndə onu sən bax bu vəzirinə bağışladım. O da bağın xoşu gələn meyvələrini dərib yeyəndən sonra onu baxımsız qoyub, sulamayıb, bağın gülləri saralıb solub, təravətdən düşübdür”.

Vəzir dedi: “Qibleyi-aləm, bu adam doğru deyir, mən həməni bağa qulluq eləyirdim, barını da yeyirdim. Ancaq günlərin bir günü yenə

bağa girəndə orada şir izinə rast gəldim, qorxumdan bağdan çıxıb gətdim”. Bu sözləri eşidəndə padşah başa düşdü ki, vəzirin rast gəldiyi iz onun yadından çıxarıb vəzirin evində qoyduğu şahlıq üzüyüdür. Ona görə belə dedi: “Ya vəzir, dur get evinə, özün də arxayın ol, heç nədən qorxub eləmə. Şir sənə bağına yaxın düşməyib. Eşitmişəm ki, oralarda olubdur, ancaq and olsun ata-babamın ərvahına, mərdimazarlıq eləməyibdir!” Vəzir cavab verdi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Bu söhbətdən sonra vəzir evinə qayıtdı, arvadını yanına çağırtdırıb barışdı. Daha onun günahsız olduğuna şəkk-şübhəsi qalmadı.

Deyirlər bir tacir var idi, o, tez-tez səfərə çıxardı. Özünün də gözəl-göyçək arvadı vardı. Kişi arvadını çox istəyirdi, odur ki, onu hamıya qışqanırdı. Tacir arvadına bir tutuquşu almışdı. Kişi səfərdə olanda arvad nə eləseydi, hamısını ev sahibi qayıdan kimi quş ona xəbər verərdi. Bir dəfə tacir yenə səfərə çıxmışdı. Bu vaxt arvadın bir cavan oğlana gözü düşdü. Arvad onu evinə çağırtdırıb onunla yaxınlıq elədi, nə qədər ki, əri yox idi, oğlan arvadın yanına gəlib-gətdi. Tacir səfərdən qayıdanda tutuquşu əhvalatı kişiye xəbər verib dedi: “Ağa, sən burada olmayanda arvadının yanına cavan bir oğlan gəlib-gedirdi, arvadın ona olmazın xətir-hörmət göstərirdi”.

Məsələdən hali olan tacir belə qərara gəldi ki, arvadını öldürsün. Arvad ərinin bu qərarını biləndə dedi: “A kişi, Allahdan qorx, aqlını başına yığ! Quşun bəyəm ağı, kamalı var? Əgər istəyirsən ki, düzünü biləsən, doğrunu əyridən ayırsan, bu gecəni evdən çıx get, dostlarından, tanışlarından birinin yanında qal. Səhər qayıt gəl, tutuquşundan söz soruş, onda bilərsən ki, sənə dedikləri doğruymuş, ya yalan imiş”. Kişi qalxıb evdən çıxdı, dostlarından birinin yanına gedib gecəni onun evində qaldı. Axşam olanda arvad bir palaz götürüb qəfəsin üstünə atdı, səhər açılana kimi palazın üstünə su çilədi, gah yelpiyi götürüb qəfəsi yellədi, gah şamı yandırıp onun yanında oyan-buyana fırlatdı, gah da əl dəyirmanını işlətdi.

Səhər əri evə gələndə arvad ona dedi: “Hə, indi get tutuquşundan soruş”. Tacir qəfəyə yanaşdı, tutuquşunu danışdırmağa, ötən gecə evində baş verənləri ondan xəbər almağa başladı. Tutuquşu dedi: “Ey ağa, keçən gecə heç nə eşitmək, görmək mümkün deyildi”. Tacir soruşdu: “Niyə?” Quş cavab verdi: “Ağa, ona görə ki, bərk külək əsirdi, şimşək

çaxırdı, göy guruldayırdı, yağış yağırdı”. Tacir dedi: “Yalan danışsın, keçən gecə belə şey olmayıb”. Tutuquşu cavab verdi: “Mən sənə gördüyümü, eşitdiyimi, şahidi olduğumu dedim”. İş belə olanda, tacir yaqın elədi ki, arvadının haqqında quşun dediklərinin hamısı yalandır, ona görə də arvadıyla barışmaq istədi. Ancaq arvad razı olmayıb dedi: “Məni şərə salan bu tutuquşunun başını kəsməyincə barışmaram”.

Tacir quşun başını üzdü, yenə həmişəki kimi arvadıyla ömür sürməyə başladı. Ancaq günlərin bir günü həmə cavan oğlanın öz evindən çıxdığını görəndə başa düşdü ki, quş doğru deyirmiş, yalançı arvadıdır. Ona görə də quşu kəsdiyinə çox peşman oldu. Həmə saat arvadının yanına gedib onun boynunu vurdu, özü də and içdi ki, bir də ömrünün axırına kimi evlənməyəcək”.

Qibleyi-ələm sağ olsun, mən bu əhvalatları sənə ona görə nağıl ələyirəm ki, özün görəsən, arvadların nə qədər fəli-kələyi olur. Odur ki, tələsmə, tələsən peşman olar”.

Padşah vəzirin sözünə baxıb oğlunun qətlinə verdiyi fərmandan əl çəkdi.

Səhəri gün kənz yenə padşahın yanına gəldi, onun qarşısında yeri öpüb dedi: “Ya qibleyi-ələm, niyə mənim qeyrətimi çəkmədin. İndi hər yanda padşahlar əsیدəçəklər ki, sənə verdiyin hökmü vəzir yerinə yetirmir. Hamının borcudur ki, sənə əmrinə əməl ələsin. Sənə ədalət sahibi olduğun hər yanda məlumdur. Mənim qisasımı oğlunda qoyma”.

KƏNİZİN BİRİNCİ NAĞILI

Deyirlər ki, bir həllac Dəclə çayının kənarına gedib orada keçə suya basırdı. Həmişə oğlu da onunla gedirdi. Orada çaya girib çimirdi, atası da ona bir söz demirdi. Bir kərə oğlan yenə çayda üzəndə qolları yorulur, boğulmağa başlayır. Kişi bunu görəndə kimi tez özünü suya atıb uşağın yanına üzür, yaxına gələn kimi oğlu bərk-bərk ondan yapışır, ikisi də boğulur. İndi sən də onun kimi: əgər belə işləri ona qadağan etməsən, mənim namusuma toxunduğuna görə ona tənbeh etməsən, onda qorxuram ikiniz də boğulasız...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz səksəninci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, kənz həllacla oğlunun əhvalatını hökmdara nağıl ələyib dedi: “Qorxuram ki, sən özün də boğulasan, oğlun da”. Sonra o, padşaha belə bir əhvalat danışdı:

“Deyirlər ki, bir kişi qənirsiz bir gözələ aşiq olmuşdu. Ancaq arvadın əri vardı. Arvad ərinə istəyirdi, əri də onu. Arvad çox namuslu, qeyrətli zənən idi. Ona görə də aşiq olan kişi nə qədər çalışırdı, arvadı ələ gətirə bilmirdi ki, bilmirdi. O, çox əlləşib, çox fikirləşəndən sonra axırda belə qərara gəldi ki, gələnə bir kələk qursun. Arvadın əri öz evində bir oğlan saxlayıb böyütmüşdü, kişi hər bir işdə ona inanıb etibar ələyirdi. Arvada bənd olan oğlanın yanına gəlib ona cürbəcür bəxşişlər, xələflər verməyə başladı. Oğlanı tovlaşdırıb tamam ələ aldı.

Sonra bir gün ona dedi: “Ey filankəs, xanım evdə olmayanda mənə sizin evə buraxa bilərsənmi?” Oğlan cavab verdi: “Buraxaram”. Günlərin bir günü xanım hamama getmişdi, ev sahibi də dükanda idi. Oğlan tez dostunun yanına qaçdı, onun qolundan tutub evlərinə gətirdi, orada nə vardı hamısını ona göstərdi. Arvada aşiq olan kişi qəti qərara gəlmişdi ki, ona bir kələk qursun. Yumurtanın ağını bir qaba boşaltdı, oğlan o tərəfə baxanda gətirib arvadın ərinin döşəyinin üstünə tökdü, sonra da evdən çıxıb işinə-gücünə getdi.

Bir müddətdən sonra kişi evə gəldi, döşəyin üstündə uzanıb dincəlmək istəyəndə gördü ki, döşəyin ortası yaşıdır. Əlini sürtüb yoxlayanda ağlına gəldi ki, ora kişi toxumu tökülüb, kişi acıqlı-acıqlı oğlanın üzünə baxıb soruşdu: “Xanımın haradadır?” Oğlan cavab verdi: “Hamama gedib, bu saat gələr”. Kişinin daha heç bir şəkk-şübhəsi qalmadı, o, yaqın elədi ki, döşəyə tökülən kişi toxumudur. Hirsini boğa bilməyib oğlana dedi: “Bu saat get onu bura gətir!”

Arvad içəri girəndə kişi yerindən sıçrayıb onu o ki, var əzişdirəndən sonra qollarını burub istədi tikə-tikə doğrasın. Arvad qışqırıb qonum-qonşunu haraya çağırırdı. Adamlar tökülüb gələndə arvad dedi: “Bu kişi

istəyir məni doğrasın, ancaq bilmirəm günahım nədir". Qonşuların həyəsi bir yandan kişinin üstünə düşdü, onu məzəmmətləyib dedilər: "Onda işin olmasın, boşayırsan boş, boşamırsan, insan kimi saxla. Hamımız bilir ki, o çox ismətli zənəndir. Neçə ilin qonşusu yuq, heç vaxt bir pisliliyin görməmişik". Məsələ bu yerə çatanda kişi dedi: "Döşəyimin ortasına nəse tökülüb – kişi toxumuna oxşayır. Bilmirəm bu haradandır". Bunu eşidəndə toplaşanlardan biri dedi: "Hani, göstər görüm". Həmin adam döşəyə baxan kimi dedi: "Mənə bir qab ver, od da gətir". İstədiyi şeyləri gətirdilər, o, yumurtanın ağımı qaba yığıb odun üstündə bişirdi. Arvadın əri ondan bir az götürüb yedi, içəriyə toplaşanlar da daddılar – hamı gördü ki, bu yumurta ağıdır. Belə olanda, kişi başa düşdü ki, arvadını nahaq yerə döyüb, onun bu işdə günahı yoxdur.

Camaat yığışib kişini arvadı ilə barışdırdı. Lotunun bu arvadı ələ gətirmək üçün işlətdiyi fırıldaq baş tutmadı. İndi, ya qibleyi-ələm, bil ki, kişilərin bu cür kələkləri olur".

Bu əhvalata qulaq asandan sonra padşah əmr elədi oğlunun boynunu vursunlar.

Ancaq bu vaxt ikinci vəzir irəli yeridi, padşahın qabağında yeri öpüb dedi: "Ya qibleyi-ələm, oğlunun boynunu vurdurmağa tələsmə. Onu Allah sənə yüz nəzir-niyazdan sonra əta eləyib. Biz hamımız ümidvarıq ki, sən seltənətinin ən qiymətli incisi o olacaq, var-dövlətini qoruyub saxlayacaq. Tələsmə, ey hökmdar, bəlkə özünün günahsız olduğuna bir sübutu-dəlili var, özündən soruşarsan, deyər. Tələsib onu qətlə yetirərsən, sonra o tacir kimi peşman olarsan". Padşah xəbər aldı: "Hansı tacirdən danışırısan, ya vəzir, ona nə üz vermişdir?" Onda vəzir dedi:

İKİNCİ VƏZİRİN NAĞILI

Biri var idi, biri yox idi, bir tacir var idi. Bu tacir yeməyinə, içməyinə çox fikir verirdi. Bir gün o başqa bir məmləkətə səfərə çıxdı. Orada bazarda gəzəndə gördü ki, bir qarı oturub, qabağına da iki çörək qoyubdur. Tacir qarından soruşdu: "Bunları satırsan?" Qarı dedi: "Bəli". Tacir danışib çox ucuz qiymətə çörəkləri arvadından aldı. Onları götürüb düşdüyü evə gəldi. Kişi həmin gün çörəklərin ikisini də yedi.

Elə ki səhər oldu, yerindən durub yenə bazara getdi. Bu dəfə də gördü qarı həmin yerdə oturub, qabağına da iki dəne çörək var. Tacir bu çörəkləri də aldı. Bu minval ilə iyirmi gün tacir qarından çörək aldı. İyirmi gündən sonra qarı yox oldu. Tacir onu kimdən soruşdusa, gördüm deyən olmadı. Bir gün o, küçədə getdiyi yerdə qarıya rast gəldi. Kişi ayaq saxlayıb onunla görüşəndən sonra soruşdu ki, nə üçün görürmüşsən, bazara çörək çıxartmırsan. Qarı ona qulaq asdı, ancaq cavab vermədi. Tacir başladı yalvarmağa ki, qarı nə üz verdiyi ona danışsın.

Belə olan surətdə, arvad dedi: "Yaxşı, ağa, qulaq as danışım. Mən bir adamın evində qulluq eləyirdim. Həmin adamın belinə yaman yara çıxmışdı. Onu müalicə eləyən həkim xəmirə ərinimiş yağ qatıb təpitmə düzəldirdi, qoyurdu kişinin ağrıyan yerinə, bütün gecəni qalırdı. Səhər olanda mən həmin xəmindən iki çörək bişirib bazarda sənə, ya da başqa bir Allah bəndəsinə satırdım. İndi o kişi ölüb, daha çörək bişirməyə unum yoxdur".

Tacir bu sözləri eşidəndə dedi: "Əlhəqq, biz hamımız Allahın bəndələriyik, onun yanına qayıdıb gedəcəyik. Allah-təalının güc-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir!.."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz səksən birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı çörəkləri hansı xəmindən bişirdiyini danışanda tacir dedi: "Allah-təalının gücü-qüdrəti qarşısında hər şey acizdir". Tacir iyrendiyindən o qədər öyüdü ki, axırda azarladı. O, çox peşman oldu, ancaq bu peşmançılığının bir faydası olmadı.

Bəli, qibleyi-ələm sağ olsun, arvadların kələyi çoxdur. Deyirlər ki, şahlar şahının yanında beli qılınclı dayanan bir şəxs vardı. Bu şəxs bir arvada aşiq olmuşdu. Günlərin bir günü o, öz nökrini arvadın yanına göndərdi. Həmişə sevgilisinə bir sözü-sovu olanda bu nökrilə ona çatdırırdı. Nökr arvadın evinə gedib onun yanında oturdu, başladı onunla

əylənməyə. Arvad nökrə tərəf əyilib onu qucaqladı. Nökrə zənələ yaxınlaşmaq istədi. Zənən razı oldu. İşin bu yerində nökrin ağası gəlib qapını döydü. Arvad tez nökrəri zirzəmidə gizlətdi, sonra gedib qapını açdı. Nökrin ağası, belində qılınc içəri girdi, keçib aşnasının yatağının üstündə oturdu. Arvad da gəlib onun böyründə oturdu, başladı onunla oynayıb zarafatlaşmağa. Axırda kişi yerindən qalxıb onunla yaxınlıq elədi. Bu vaxt arvadın əri gəlib qapını döydü. Kişi xəbər aldı: "Gələn kimdir?" Arvad cavab verdi: "Ərimdir". Kişi soruşdu: "Bəs mən nə eləyim, başıma nə çarə qılım". Arvad dedi: "Qılıncını siyir, get dur qapının ağzında başla məni söyüb hədələməyə. Elə ki ərim girdi içəri, otaqdan çıx, düzəl yola. Kişi onun dediyi kimi elədi. Bu vaxt arvadın əri otağa girdi, gördü padşahın xəzinədarı, əlində siyirmə qılınc dayanıb onun arvadını hədələyir. Xəzinədar ev sahibini görəndə xəcalət çəkdi, qılıncını qınına salıb evdən çıxdı. Kişi külfətindən soruşdu: "Nə olub, bu nə işdir?" Arvad dedi: "Sən gələn saata şükür olsun! Allah bəndəsinin qanının arasına girdin. Əhvalat belə olub. Mən damda oturub yun əyirirdim. Birdən gördüm ki, cavan bir oğlan qan-tər içində qaça-qaça bizə tərəf gəlir, yazıq qorxudan dəli kimi olmuşdu. Bu gördüyün kişi də əlində siyirmə qılınc, onun dalınca qaçırdı. Oğlan özünü mənim yanıma salıb qabağımda yerə yığıldı. Əl-ayağını öpə-öpə yalvarıb dedi: "Aman günüdür, ay xanım, məni o adamın əlindən qurtar, günahım olmaya-olmaya məni öldürmək istəyir!" Yazığım gəldi, aparıb onu zirzəmidə gizlətdim. Əlində qılınc olan adam bura girib oğlanı xəbər alanda dandım, dedim görməmişəm. Onda kişi məni söyüb hədələməyə başladı, özün gəlib işin üstünə çıxdın. Şükür olsun Allaha, səni vaxtında mənə yetirdi! Yoxsa, bilmirdim nə eləyim, bir kimsəyə yox idi köməyimə çata". Əri dedi: "Çox savab iş görmüsən, arvad, Allaha xoş gedər, elədiyin yaxşılıq qabağına çıxar!"

Sonra kişi zirzəminin qapısını açdı, oğlanı səsləyib dedi: "Çıx eşiyyə, sənə zaval yoxdur". Oğlan qorxa-qorxa zirzəmidən çıxdı, ev sahibi bir də dedi: "Ürəyinə toxtaq ver, sənə zaval yoxdur!" Sonra da oğlana ürək-dirək verib başına belə bir iş gəldiyinə çox vaysındı. Oğlan da ona dua elədi. Onlar bir yerdə heyətə çıxdılar. Daha bilmədilər ki, bunların hamısı arvadın kələyidir.

Bəli, qibleyi-aləm, bil və ağah ol ki, bu, ancaq arvad fellərindən biridir, sərhəsab ol, onların sözlərinə bel bağlama!"

Bunu eşidəndə padşah oğlunun boynunu vurdurmaq fikrindən vaz keçdi.

İki gündən sonra yenə də həməən kənin padşahın hüzuruna gəldi, onun qabağında yeri öpüb dedi: "Ey hökmdar, mənə elədiyi yamanlıq üstündə oğluna tənbeh elə, vəzirlərin sözlərinə qulaq asma. Yaxşı deyiblər ki, vəzirin pisindən yaxşılıq gözləmə. Sən də xain vəzirinin sözlərinə etibar eləyən o padşah kimi eləmə". Padşah soruşdu: "O, nə eləmişdi?" Kənin dedi:

KƏNİN İKİNCİ NAĞILI

Qibleyi-aləm sağ olsun, deyirlər ki, biri var idi, biri yox idi, bir şahlar şahı vardı. Bu padşahın da bir oğlu vardı. Hökmdar onu qalan uşaqlarından çox istəyirdi, hamıdan artıq onu əzizləyirdi. Günlərin bir günü oğlu onun yanına gəlib dedi: "Ata, mən ova getmək istəyirəm". Padşah o saat əmr elədi ova hazırlıq görülsün, vəzirlərdən birinə də buyurdu ki, şahzadələ bir yerdə getsin, səfər zamanı ona qulluq eləyib bütün arzularına əməl eləsin. Vəzir oğlana lazım olan hər bir şeyi götürdü, nökrə-naib atlandı, hamısı birlikdə ova çıxdılar. Bir xeyli gedəndən sonra gəlib bir yerə çatdılar. Gördülər ki, burada hər yan yamyaşıl otaqdır, çay axır, ov da ki, boldur. Şahzadə vəzirə yaxınlaşıb burada əylənmək istədiyini bildirdi. Onlar bir neçə gün orada qaldılar. Şahzadə burada çox şən saatlar keçirdi.

Sonra o, adamlarına əmr elədi yola düşsünlər. Qalxıb tərpendilər. Bu vaxt birdən qabaqlarına sürüdən ayrı düşmüş bir ceyran çıxdı. Şahzadə ceyranı görək xoşuna gəldi, onu diri-diri tutmaq istədi. Vəzirə dedi: "Mən bu ceyranı qovub tutmaq istəyirəm". Vəzir cavab verdi: "Necə istəyirsən elə də elə". Şahzadə adamlardan ayrılıb təkbaşına atını ceyranın dalınca çapdı, qovhaqov, bütün günü ta gecə düşənə kimi ceyranı izlədi. Gecə düşəndə ceyran özünü əlçatmaz bir yerə verib gözdən itdi. Oğlan qaranlığa düşdüyünü görüb istədi qayıtsın, ancaq ha tərəfə getmək lazım olduğunu bilmədi, çox pərt oldu. O, bütün gecəni səhərə qədər atın belində yol getdi, ancaq qabağına çıxan, köməyinə yetən olmadı. Təzədən yola düzəldi. Ac-susuz günün qızmar istisində günortaya kimi kor-koranə at sürdü.

Axırda qabağına bir şəhər çıxdı. Burada hündür binalar, göyə ucalan minarələr vardı, ancaq insan gözə dəymirdi, şəhər xaraba idi, bayquşdan, qarğadan başqa bir ins-cins yox idi. Şahzadə xeyli dayanıb şəhərin xarabalıqlarına təəccüblə tamaşa elədi. Bu vaxt birdən gördü ki, divarın dibində bir qız ağlayır. Oğlan ona yaxın gəlib soruşdu: "Sən kimsən?" Qız cavab verdi: "Mən Boz torpağın padşahı ət-Təyyahın qızı ət-Təmimanam. Günlərin bir günü iş üçün evdən çıxanda cinlər ifriti məni götürüb qaçırdı, özünü havaya qaldırıb yerlə göy arasında uçmağa başladı. Bu vaxt onu odlu ulduzla vurub yandırdılar, mən də bura düşdüm. Üç gündür ac-susuzam. Səni görəndə sevindim..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb, nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz səksən ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, ət-Təyyah şahın qızı şahzadəyə deyəndə ki: "Səni görəndə sevindim", oğlanın ona yazığı gəldi, qızı tərkinə alıb dedi: "Sakit ol, gözünün yaşını sil! Allah-təalanın köməyi ilə öz elimə, ailəmə çata bilsəm, səni atanın yanına göndərəm". Oğlan atını sürüb getməyə başladı ki, görsün bir yana çıxa bilərmə. Bir xeyli gedəndən sonra tərkinə mindirdiyi qız dedi: "Ey şahzadə, məni düşür t o divarın yanında, su başına çıxmaq istəyirəm". Oğlan atın cilovunu çəkib qızı yerə düşürtdü, özü də orada dayanıb gözlədi. Qız divarın dalına keçdi, bir azdan oradan çıxanda çox bədheybət idi. Şahzadə onu görəndə tükləri biz-biz oldu, qorxudan az qaldı ağı başından çıxsın. Qız yenə atın belinə sıçrayıb oğlanın tərkinə mindi. Onun sir-sifəti çox qorxunc olmuşdu. Qız dedi: "Şahzadə, nə oldu sənə, görürəm sifətin dəyişib". Şahzadə cavab verdi: "Yadıma bir şey düşdü, onun haqqında fikirləşirəm". Qız dedi: "Atanın qoşunlarını, pəhləvanlarını köməyə çağır". Şahzadə cavab verdi: "O kəsin haqqında ki, mən fikirləşirəm, nə qoşundan qorxur, nə pəhləvanları sayır". Qız dedi: "Onda qoy atanın pulu, xəzinəsi sənə köməyinə yetsin". Şahzadə cavab verdi: "O kəsin haqqında ki, mən fikirləşirəm, ona nə pul lazımdır, nə xəzinə". Qız dilləndi: "Siz deyirsiniz ki,

göydə Allahınız var, o, hamını görür, ancaq onu heç kim görmür, həm də o, hər şeyə qadirdir". Şahzadə cavab verdi: "Bəli, bizim ondan başqa xalığımız yoxdur". Qız dedi: "Onda ona dua elə, bəlkə səni mənim əlimdən qurtara".

Şahzadə üzünü göyə tutdu, sidq-ürəklə Allaha dua eləyib dedi: "Ya xudavəndi-kərim, mənim köməyimə yet, bu bələdan məni qurtar". Oğlan bu sözü deyəndə əlilə qızı göstərdi. Qız o saat atdan yerə yıxıldı, yanib qapqara kömürə döndü. Şahzadə Allaha şükür eləyəndən sonra yola düzəlib atını çapdı. Şükür olsun Allah-təalanın kərəminə, oğlanın imdadına yetdi, şahzadə onun köməkliyi ilə yolu tapıb öz ölkəsinə çatdı, çəkdiyi əzab-əziyyətdən sonra atasının məmləkətinə yetişdi.

Bütün bu işlərin də səbəbi şahzadəylə ova gedən vəzir idi, o, istəyirdi ki, oğlan səfərdə itib-batsın, ancaq Allah-təala şahzadənin köməyinə yetdi. Qibleyi-ələm, bu əhvalatı sənə ona görə danışdım ki, özün görsən, bədxah vəzirlərin ürəyində padşahın barəsində gizli-gizli qara niyyətləri olur. Belə işlərdə sərhəsab ol".

Padşah kəninin sözüne qulaq asıb hökm elədi ki, oğlunun boynunu vursunlar. Elə bu vaxt üçüncü vəzir ayağa qalxıb o biri vəzirlərə dedi: "İndi də mən sizi bugünlük padşahın qəzəbindən qurtararam".

Bunu deyib o, padşahın hüzuruna getdi, onun qabağında əyilib yeri öpəndən sonra dedi: "Padşah sağ olsun, mən həmişə sənə xeyirxah məsləhətçin olmuşam, sənə canla-başla qulluq eləmişəm. İndi də öz fikrimi sənə bildirirəm: gözünün nuru, ürəyinin bir parçası olan oğlunu öldürmə. Cavan uşaqdır, bəlkə xırda bir iş tutub, onu da kənz şisirdib sənə xəbər veribdir. Deyirlər ki, bir damcı baldan ötrü iki kəndin camaatı bir-birini qırıb tərk eləyibdir". Padşah soruşdu: "Əhvalat necə olub?" Vəzir dedi:

ÜÇÜNCÜ VƏZİRİN NAĞILI

Ya qibleyi-ələm, bil və agah ol! Deyirlər ki, günlərin bir günü bir ovçu çöldə ov eləyirdi. Qayada kəhanin içərisində bir çalaya rast gəldi, gördü ki, çala ağzınacan arı balıqla doludur. Ovçu özünü götürdü tuluğun içərisinə baldan yığıb aşırıd çiyinə, şəhərə tərəf üz qoydu. Bu kişinin yanında tazısı vardı, özü də o, tazını

çox istəyirdi. Bəli, ovçu şəhərə çatdı, bir baqqalın dükəninin qabağında ayaq saxlayıb balı ona satmaq istədi. Baqqal tuluğun ağzını açıb baldan çıxardı ki, görsün necə baldır. Bu vaxt baldan bir damcı süzülüb yerə düşdü. O saat onun üstünə milçək yığıldı. Bir quş da gəlib başladı milçəkləri tutmağa. Baqqalın pişiyi quşun üstünə atıldı. Ovçunun tazısı pişiyi görən kimi cumub onu boğdu, baqqal bunu görəndə tazısını vurub öldürdü, ovçu da irəli yeriyib baqqalı öldürdü. Baqqal bir kənddən idi, ovçu başqa kənddən. Hər iki kəndin camaatı məsələni eşidib ayağa qalxdı, silahlanıb bir-birinin üstünə yeridi. Üz-üzə gəldilər, vuruşmağa başladılar. Çoxlu adam qırıldı, o davada ölüb-itenin sayını-hesabını bir Allah bilir.

Padşah sağ olsun, arvadların kələyi deməklə qurtaran deyil. Belə rəvayət eləyirlər ki, bir kişi bir gün arvadına pul verdi ki, bazara gedib düyü alsın. Arvad kişinin verdiyi bir dirhəmi götürüb düyü satanın dükənina getdi. Dükənçi düyünü çəkib arvada verəndən sonra onunla zarafatlaşmağa, qas-göz eləməyə başladı. Sonra da dedi: "Düyü qəndlə ləzzətlə olur. Qənd istəyirsənsə bir dəqiqəliyə adda gəl yanıma. Arvad dükana girdi. Dükənçi qula dedi: "Buna bir dirhəmlik qənd çək!" Sonra da qula xəlvətcə göz elədi. Qul arvadın əlindəki dəsmalı ondan alıb düyünü boşaldandan sonra dəsmala torpaq tökdü, qəndin əvəzinə də dəsmala daş yığdı, sonra onu bağlayıb arvad üçün qoydu. Arvad dükənçinin yanından çıxdı, dəsmalı götürüb evinə getdi. Elə bilirdi ki, dəsmaldakı qəndlə düyüdür. Evə çatıb bağlamamı ərinin qabağına qoydu, özü qazan gətirməyə getdi. Kişi dəsmalı açıb gördü ki, daş, torpaqdır.

Arvad əlində qazan kişinin yanına qayıdanda əri ona dedi: "Bəyəm biz ev-zad tikdiririk ki, bu daşı, torpağı yığıb gətirmisən?" Arvad bunu görəndə başa düşdü ki, dükənçinin qulu ona kələk qurubdur. O saat ərinə dedi: "A kişi, vallah başıma elə iş gəlib ki, az qalmışam lap ağlımı itirəm. Getmişdim olək gətirməyə, qazanı götürüb gəlmişəm". Əri soruşdu: "Nə gəlib başına?" Arvad cavab verdi: "Verdiyin dirhəm bazarda əlimdən yerə düşdü. Camaatın içərisində dayanıb axtarmağa utandım, bir tərəfdən də pula çox heyfəm gəlirdi. Ona görə də dirhəmin düşdüyü yerin torpağını dəsmala yığıb gətirdim ki, evdə ələyim. İndi getmişdim ki, olək gətirim, çaşıb qazanı gətirmişəm".

Bu sözlərdən sonra arvad gedib olək gətirdi, onu ərinə verib dedi: "Götür bu torpağı oləkdən keçir, sənin gözün mənimkindən yaxşı

görür". Kişi torpağı eləməyə başladı, o qədər elədi ki, üz-gözünü, saç saqqalını toz basdı. Daha kişinin ağlına gəlmədi ki, bunlar hamısı arvadın kələkləridir, onun törətdiyi işlərdir.

Ya hökmdar, mən arvadların fəsadlarından birini sənə danışdım. Allah-təalanın kəlamına fikir ver, o buyurub: "Əlhəqq, sizin fəsadlarınızın sayı-hesabı yoxdur". "Xudavəndi-kərim bir də belə deyib: "Əlhəqq, şeytanın fəsadları onlarınkının yanında heç nədir!"

Padşah vəzirin bu sözlərini eşidəndə, ağlına batdı, ürəyi rəhmə gəldi, acığı soyudu. Çünki vəzirin söylədiyi Allah kəlamı barəsində fikirləşdi, xudavəndi-kərimin sözləri onun fikir, dərrakə səmasını işıqlandırdı. Ona görə də padşah oğlunu öldürmək inadından əl çəkdi.

Ancaq dördüncü gün tamam olanda kənin padşahın hüzuruna gəldi, onun qabağında yeri öpüb dedi: "Ya qibleyi-aləm, ey hər fikri, qərarı haqq olan hökmdar, mən öz düzlüyümü sənəin hüsurunda açıq-aydın sübuta yetirdim, ancaq sən mənim könlümə deydin, mənə sataşana tənbeh eləmədin. Çünki o, sənəin oğlundur, canın-ciyyəridir. Ancaq göydə Allah var, şükür olsun onun böyüklüyünə, Allah özü mənim qisasımı ondan alar, necə ki, bir şahzadənin qisasını vəzirə atasından aldı". Padşah soruşdu: "Əhvalat necə olub?" Kənin dedi:

KƏNİNİN ÜÇÜNCÜ NAĞILI

Qibleyi-aləm sağ olsun, biri var idi, biri yox idi, bir şahlar şahı vardı. Bu padşahın aman-zaman birçə oğlu vardı, başqa züryəti yox idi. Uşaq böyüyüb həddi-büluga çatanda atası oğluna toy eləyib başqa bir padşahın qızını ona aldı. Qızın gözəlliyi, qəşəngliyi sözə-tərifə sığan deyildi. O hələ atası evində olanda, əmisi oğlu nə qədər elçi göndərmişdi, qız ona getməmişdi. İndi oğlan eşidəndə ki, əmisi qızı başqa adama ərə gedib, bərk qısqandı. Belə qərara gəldi ki, qızın qayınatasının vəzirinə xələt göndərib onu ələ gətirsin. Sonra oğlan vəzirə çoxlu xələt, pul göndərdi, özü də sifariş elədi ki, bir kələk qurub şahzadəni ələ tələyə salsın ki, bir də oradan qurtara bilməsin, ölüb tələf olsun. O, vəzirə göndərdiyi sifarişini bu sözlərlə tamamladı: "Ya vəzir, əmim qızının məni qoyub ona ərə getdiyinə dözə bilmirəm, ona görə də belə bir işə məcbur oldum". Vəzir oğlanın göndərdiyi bəxşisləri alandan sonra gələn adama tapşırırdı ki, gedib qızın əmisi oğluna belə

desin: "Ürəyin qoy buz kimi olsun, qəm yemə, məndən nə xahiş eləmişən hamısına əməl olunacaq!"

Elə bu vaxt qızın atası adam göndərərək şahzadəni öz məmləkətinə çağırırdı ki, gəlib orada qızın yanına getsin. Şahzadə padşahın naməsinə alanda atası getmək üçün oğluna izn verdi, bəxşiş alan vəzir də ona qoşub min atlı ayırdı, kəcavə, çadır, alaçıq, getdiyi yerdə paylamaq üçün çoxlu xələt verdi. Vəzir şahzadəylə bir yerdə yola düşdü. Onun ürəyində qara niyyəti vardı, fikirləşirdi ki, nə təhər eləsin şahzadəni tələyə salsın. Onlar səhraya çatanda vəzirin yadına düşdü ki, bu yerdə dağdan bir çay axır, adına İşıldayan çay deyirlər, hansı kişi onun suyundan içsə dönüb olur arvad. Həmin çayın yaxınlığında vəzir qoşun əhlinə əmr elədi atdan düşsünlər, ancaq özü təzədən atlanıb şahzadəyə dedi: "Bu yaxından çay axır, mənimlə gedib ona baxmaq istəyirsənmi?"

Şahzadə atını mindi, adamlarından heç kəsi götürməyib vəzir ilə birlikdə yola düşdü. Bir qədər gedəndən sonra çayın qırağına yetişdilər. Şahzadə atdan yerə endi, əllərini yuyub çayın suyundan içdi. Bu vaxt oğlan qəfil dönüb oldu arvad. Şahzadə başına nə gəldiyindən duyuc düşəndə elə qışqırıb ağladı ki, az qaldı qəşş eləsin. Vəzir onun yanına gəlib canıyanan adam kimi vaysına-vaysına soruşdu: "Axı, sənə nə oldu?" Oğlan başına gələni ona bildirdi. Vəzir o saat başladı ah-vay eləyib ağlamağa. Sonra da dedi: "Allah-təala özü səni bu bələdan xilas eləsin! Deyə-gülə gəlirdik, sevinirdik ki, sən orada padşahın qızının yanına girəcəksən. Belə də bədbəxtlik olar, bu bəla haradan gəlib səni tapdı? İndi bilmirəm qızın yanına gedəmi, getməyəkmi? Özün necə buyursan elə elərik. Əmrin nədir?" Şahzadə dedi: "Qayıt get atamın yanına, başıma gələn əhvalatı ona danış. Mən bu bələdan xilas olana kimi ölsəm də buradan tərpənməyəcəyəm".

Şahzadə namə yazıb başına gələni atasına bildirdi. Vəzir naməni götürdü, şahzadəni, qoşunu orada qoyub özü padşahının məmləkətinə qayıtdı. O, ürəyində şahzadəyə üz verən bədbəxtliyə sevinirdi. Bəli, vəzir padşahın yanına çatdı, şahzadənin qəziyyəsinə ona nağıl eləyib naməni verdi. Padşah məsələdən xəbər tutanda çox məyus oldu. O, dərhal bütün biliciləri, cürbəcür sirlərdən başları çıxan şəxsləri çağırırdı, əmr elədi oğluna üz verən bəlanın nə olduğunu ona başa salsınlar. Ancaq çağırılanların heç biri hökmdarın sualına cavab verə bilmədi.

Vəzir də bu vaxt qızın əmisi oğluna şad xəbər göndərərək şahzadənin başına gələni ona çatdırdı. Vəzirin göndərdiyi naməni alanda oğlan çox

şad oldu, yenə də əmisi qızını almaq arzusuna düşdü. Oğlan təzədən vəzirə çoxlu xələt, pul göndərərək minnətdarlığını bildirdi.

Bunlar burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, şahzadədən. O düz üç gün, üç gecə çayın qırağından tərpənmədi, nə yedi, nə içdi, elə bəlaya düşər olduğu yerdə oturub Allaha yalvardı. Şükür olsun Allaha, o ələyindən yapışanı heç vaxt əlamanda qoymur. Dördüncü gün sona yetib gecə düşəndə qəfil şahzadənin qarşısında bir atlı peyda oldu. Onun başında tac vardı, görkəmindən padşah balasına oxşayırdı. Atlı şahzadədən soruşdu: "Ey cavan, səni kim bu yerə getirib çıxardı?" Onun cavabında şahzadə başına gələn qəzavü-qədəri nağıl eləyib, təzəcə evləndiyi arvadının yanına getdiyini, yolda vəzirin onu bu yerə gətirdiyini, çayın suyundan içəndən sonra bu hala düşdüyünü xəbər verdi. Şahzadə bu sözləri dedikcə dər-dəmdən göz yaşını sel kimi axıdırdı.

Süvari şahzadənin söylədiklərini eşidəndə ona rəhmi gəlib dedi: "Səni bu bəlaya salan elə həmin o vəzirdir. Çünki bu çayın suyundakı hikməti dünyada bu şəxsdən başqa bir bəni-adəm bilmir". Bu sözlərdən sonra süvari şahzadəyə atını minsin dedi, oğlan ata mindi. Süvari dedi: "Mənim evimə gedəcəyik, bu axşamı mənə qonaqsan". Şahzadə soruşdu: "Söylə görüm sən kimsən ki, mən səninlə gedim?" Süvari cavab verdi: "Mən cinlər padşahının oğluyam, sən də bəni-adəm padşahının oğlusan. Sakit ol, dərdi, qəmi ürəyindən çıxart, sənin dərdinə çarə eləmək mənim əlimdə heç nədir".

Oğlan qoşun-ləşkəri orada qoyub cinlər padşahının oğluy ilə səhərdən gecə yarısına kimi yol getdi. Birdən cinlər padşahının oğlu ondan soruşdu: "Bilirsənmi bu vaxt ərzində nə qədər yol gəlmişik?" Şahzadə cavab verdi: "Xeyr, bilmirəm". Cinlər padşahının oğlu dedi: "Biz buracan gəldiyimiz yolu piyada adam düz bir ilə gələ bilər". Şahzadə çox təəccüb eləyib ondan soruşdu: "Bəs mən ata-anamın yanına necə qayıdacağam?" Süvari cavab verdi: "O sənin işin deyil, onu mən bilirəm. Elə ki sən bu bələdan xilas oldun, ondan sonra ata-ananın yanına bir göz qırpımında çatacaqsan. Bu, mənim əlimdə çox asan bir şeydir." Oğlan cinin bu sözlərini eşidəndə şadlığından az qaldı uca. O, qulaqlarına inanmırdı, elə bil bunları yuxuda görürdü. Şahzadə sevinə-sevinə dedi: "Şükür olsun bədbəxti xoşbəxt eləyənin qüdrətinə!.."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

583-cü gecə

Elə ki beş yüz səksən üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, cinlər padşahının oğlu bəni-adəm padşahının oğluna dedi: "Sən bu bələdan xilas olandan sonra ata-ananın yanına bir göz qırpımında çatacaqsan!" Şahzadə bu sözləri eşidəndə şadlığından az qaldı uça... Onlar şəhər açılana kimi getdilər. Qəflətən qabaqlarına çox səfali bir yer çıxdı. Burada hər yan yamyaşıl idi, çiçək çiçəyi çağırırdı, budaqlarda quşlar cəh-cəh vururdu; burada hündür binalar tikilmişdi, gözəl bağlar salınmışdı. Buraya yetişəndə cinlər padşahının oğlu atdan düşdü. Şahzadəyə də əmr elədi düşsün. Sonra onun əlindən tutub oradakı imarətlərdən birinə apardı. İçəri girəndə oğlan gördü ki, burada cah-cəlal daha bu sözdən deyil. O, həmənin günü cinlər padşahının yanında yeyib-icməkdə keçirdi. Gecə düşəndə cinlər padşahının oğlu qalxıb atını mindi, bəni-adəm padşahının oğlu da atlandı, qaranlıqda oradan tərənib ta şəhərə kimi gethaget yol getdilər.

Birdən qabaqlarına qara bir yer çıxdı, ətrafda bir ins-cins yox idi, hər tərəf qapqara daş-torpaq idi. Bunu görəndə şahzadə xəbər aldı: "Bura haradır?" Cinlər padşahının oğlu cavab verdi: "Bura "Qara yer" deyirlər, cinlərin şahənşahı Qoşaqaqanın torpağıdır. Yer üzündə onun qabağına çıxan padşah olmaz. Qoşaqaqan şahdan izn almasa heç kim bu torpağa ayaq basa bilməz. Ona görə dayan, əvvəlcə ondan rüsxət ala". Şahzadə dayandı, cin bir dəqiqəliyə harasa yox oldu, sonra yenə onun yanına qayıtdı. Atlanıb yola düzəldilər. Gethaget gəlib qara dağların altından axan bir çayın kənarına çatdılar. Burada cin oğlana dedi: "Atdan düş!" Şahzadə atdan yerə düşdü. Cin dedi: "Əyil, bu çayın suyundan doyunca iç". Oğlan sudan içən kimi o saat Allah-təalanın köməyiylə yenə də dönüb həmişəki kimi kişi oldu.

Şahzadə elə sevindi, elə şad oldu, elə bil dünya üzünə təzədən gəlmişdi. O, cindən soruşdu: "Ay qardaş, bu çayın adı nədir? Cin cavab verdi: "Bu çayın adına Zənənə çayı deyirlər. Hansı arvad bunun suyundan içsə dönüb olar kişi. Bələdan qurtardığına Allaha şükür elə, min

atını". Şahzadə üzüstə yerə düşənib Allah-təalaya min şükür eləyəndən sonra hər ikisi atlarını minib yola düzəldi. Gethaget, gün axşam olanda gəlib yenə cinlərin məmləkətinə çatdılar. Şahzadə o gecəni də, şəhəri günü də cinlər padşahının oğlunun yanında qaldı, yedilər, içdilər, o ki var deyib güldülər.

Axırda cinlər padşahının oğlu ona dedi: "Bu gecə öz külfətinin yanına getmək istəyirsənmi?" Şahzadə cavab verdi: "Bəli, istəyirəm, getməyim lazımdır". Onda cinlər padşahının oğlu atasının qullarından Raciz adlı birisini çağırıb dedi: "Bu oğlanı burada mindirərsən çiyinə, şəhərin gözü açılmamış aparıb çatdırarsan arvadının, qayınatasının yanına". Qul cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur. Canla-başla!". Bu sözlərdən sonra o yox oldu, azacıq keçmiş ifrit surətində geri qayıtdı. Şahzadə onu görəndə elə qorxdı ki, az qaldı ağı başından çıxsın. Cinlər padşahının oğlu dedi: "Sənin başından bir tük də əskik olmaz. Atını min, sür, qalx bunun çiyinə". Şahzadə cavab verdi: "Yox, qoy özüm minim qulun boynuna, ancaq atım qalsın sənin yanında". Oğlan atını orada qoyub özü mindi qulun boynuna. Cinlər padşahının oğlu ona dedi: "Yum gözünü!" Şahzadə gözünü yumdu, qul onunla birlikdə uçub havaya qalxdı, dayanmadan, durmadan yerlə göy arasında qanad çaldı. Oğlan heç bilmədi ki, hara haradır. Dan yeri ağarmamış, gəlib onun qayınatasının imarətinin üstünə çatdılar. Sarayın damına enəndən sonra ifrit dilləndi: "Boynumdan düş". Şahzadə düşəndə o dedi: "Aç gözünü. Bax, bura sənin qayınatanın sarayıdır, qızı da buradadır".

Bu sözlərdən sonra ifrit oğlanı orada qoyub özü geri qayıtdı. Şəhər açıldı, şahzadə bir az özünə gəlib sarayın damından aşağı düşdü. Elə bu vaxt qayınatası onu görüb təəccüb elədi. Yaxına gəlib dedi: "Biz həmişə görmüşük ki, adam evə qapıdan girər, ancaq sən göydən düşürsən". Şahzadə cavab verdi: "Allah-təalanın buyuruğu belədir, şükür olsun onun böyüklüyünə!" Padşah oğlanın başına gələnləri eşidəndə həm təəccüb elədi, həm də oğlanın xilas olduğuna sevindi. Gün qalxanda o, vəzirini yanına çağırıb buyurdu ki, şahə layiq məclis qursun. Bəli, məclis quruldu, neçə gün neçə gecə toy oldu. Oğlanı qızın yanına saldılar. Şahzadə iki ay arvadının yanında qalandan sonra onu da götürüb öz vətəninə, ata-anasının yanına qayıtdı.

O ki qaldı qızın əmisi oğluna, o da şahzadənin qızın yanına gəldiyini görəndə hirsindən, hikkəsindən buna tab gətirə bilmədi, bağı çatlayıb öldü. Şükür olsun Allahın kərəminə, şahzadəni vəzirin fitnə-fəsadından

xilas elədi. Oğlan arvadı ilə birlikdə, kefi kök, damağı çağ gəlib atasının yanına çatdı. Padşah qoşun götürüb vəzir-vəkillərlə bir yerdə oğlunun pişvazına çıxdı.

İndi, ya qibleyi-aləm, mənim də Allah-təaladan arzum budur ki, vəzirlerini tanımaqda sənə kömək olsun. Səndən də iltimasım budur ki, mənə sataşdığına görə oğluna tənbəh eləyəsən”.

Padşah kəninin danışdığı bu əhvalatı eşidəndən sonra ömr elədi oğlunun boynunu vursunlar...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

584-cü gecə

Elə ki beş yüz səksən dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kənin nağılını qurtarıb padşaha dedi: “Səndən iltimasım budur ki, mənə sataşan oğluna tənbəh eləyəsən”. Padşah ömr elədi oğlunun boynunu vursunlar”.

Bu söhbət dördüncü gün oldu; sonra dördüncü vəzir padşahın hüzuruna gəldi, onun qabağında yeri öpüb dedi: “Allah sənəin köməyin olsun, ömrünü uzun eləsin, ya hökmdar! Qərarına əməl eləməyə tələsmə; ağıllı adam bir iş görəndə həmişə nəticəsini bəri başdan fikirləşər, məsəl var, deyirlər: “Tələsən təndirə düşər”. Ya qibleyi-aləm, arvadların fırıldığı çox olur. Eşitmişəm ki...” Padşah soruşdu: “Nə eşitmişən?” Vəzir cavab verdi:

DÖRDÜNCÜ VƏZİRİN NAĞILI

Padşah sağ olsun, biri var idi, biri yox idi, bir arvad vardı. Onun gözəllikdə, qəşənglikdə tayı-bərabəri tapılmazdı, baxan deyərdi bir də baxım. Günlərin bir günü bir dəstə cavan onu gördü. Gören kimi də içərilərdən bir nəfəri arvada aşiq oldu. Ancaq nə qədər elədi, onu ələ getirə bilmədi. Arvad özünü zinadan saxladı, onun belə işə həvəsi yox idi.

Bir gün iş belə gətirdi ki, onun əri başqa şəhərə səfər elədi. Oğlan məsələdən xəbəritutanda arvada hər gün sifariş sifariş dalınca göndərməyə başladı. Di gəl, zənəndən cavab ala bilmədi ki, bilmədi. Yaxında qarı olurdu. Oğlan onun yanına getdi, salam verib əyləşdi, dərini qarıya danışmağa başladı. Arvada bənd olduğunu, onsuz dura bilmədiyini, ürəyinin od tutub yandığını nağıl eləyib, nə cür olursa olsun, onunla yaxınlıq etmək istədiyini bildirdi. Qarı oğlanın söylədiklərinə qulaq asıb dedi: “Heç fikir eləmə, Allah qoysa, mən bu işi düzəldərəm”. Oğlan qarının sözlərini eşidəndə ona bir dinar verib evinə getdi.

Şəhəri gün tezdən qarı həməən arvadın evinə getdi, qılığına girib onunla dostlaşdı. Hər gün yanına gedib-gəlməyə başladı. Günorta çörəyini, axşam çörəyini arvadın yanında yeyəndən sonra qarı evinə gedəndə, uşaqlarına da xörək aparırdı. Qarı şəhərdən axşamcaq cür-bəcür oyunlar çıxardıb arvadın könlünü açırdı, deyib gülürdü, qoymurdu darıxsın. Elə eləmişdi ki, daha cavanəzən onsuz birçə saat da dura bilmirdi. Bir gün qarı arvadın evindən çıxanda çörək götürüb arasına piy qoydu, üstünə də istiot səpib küçədə bir itin qabağına atdı. Bu minvalla bir neçə gün iti bu cür yedirdib özünə öyrətdi. Axırda elə oldu ki, o hara getsə it də onun dalınca gedirdi.

Bir dəfə qarı yenə iti yedirdəndə piyin üstünə o qədər istiot səpdi ki, acılığınan itin gözləri yaşardı, zingildəyə-zingildəyə qarının dalınca gətməyə başladı. Arvad bunu görəndə təəccüb eləyib qarından soruşdu: “Ay qarı nəyə, niyə bu it belə zingildəyir?” Qarı cavab verdi: “Qızım, bu itin qəribə əhvalatı var. Bu it vaxtilə gözəl-göyçək bir cavanəzən idi, özü də mənim dostum idi. Günlərin bir günü bir cavan oğlan onu küçədə görüb aşiq olmuşdu, elə aşiq olmuşdu ki, axırda dərindən yorğan-döşəyə düşmüşdü. Oğlan bunun yanına nə qədər adam göndərdi, yalvardı-yaxardı ki, ona rəhm eləsin, sözünü yerə salmasın, ancaq cavanəzən ona məhəl qoymadı. Mən çox məsləhət elədim, dedim: “Qızım, oğlanın sözünə bax, onun dediyinə qol qoy, yazığın gəlsin; könlünə dəymə”. Ancaq məsləhətimə qulaq asmadı. Axırda oğlanın səbri kəsildi, gedib dostlarına dərini danışdı. Oğlanın dostları cadu elədirib cavanəzəni insan surətindən çıxartdılar, beləcə it surətinə saldılar. Cavanəzən nə sifətə düşdüyünü, nə halda olduğunu görəndə mənim yanıma gəlib ulaya-ulaya əlimi, ayağımı yalamağa başladı. Məndən başqa ona yiyə duran tapılmadı. Mən onu tanıyıb dedim: “Sənə nə qədər öyüd-nəsihət verdim, sözümə qulaq asmadın...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz səksən beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət elə-yirlər ki, hiyləgər qarı yalandan quraşdırdığı it əhvalatını arvad nağıl eləyirdi ki, onu tovlaşdırıb mətləbinə çatsın. Qarı deyirdi: "Tilsimə salınan bu yazıq cavanezən ulaya-ulaya yanıma gələndə dedim: "Sənə nə qədər öyüd-nəsihət verdim, sözümə baxmadın". Hə qızım, bunu bu kökdə görəndə rəhmim gəldi, öz yanımda saxladım. İndi o vaxtdan belədir, başına gələnlər yadına düşəndə öz gününə yanır, ulamağa başlayır".

Arvad qarının sözlərini eşidəndə canına qorxu düşdü, odur ki, dedi: "Qarı nə, Allah haqqı, sən nağıl elədiyin bu əhvalat məni yamanca qorxutdu!" Qarı soruşdu: "Sən nədən qorxdun?" Arvad cavab verdi: "Qəşəng bir oğlan var, haradasa məni görüb bənd olub, neçə dəfə sifariş göndərib, razı olmamışam. İndi qorxuram ki, bu itin başına gələn mənim də başıma gələ". Qarı dedi: "Ehtiyatlı ol, qızım, boyun qaçıрма, yoxsa qorxuram sən də başına belə iş gələr. Əgər sən onun yerini-yurdunu bilmirsənsə, nişanlarını mənə de, harada olsa tapıb sənə yanına gətirərəm. Elə elə ki, sən üstündə heç kəsə ürəyinə dağ çəkilməsin".

Arvad oğlanın nişanlarını qarıya danışdı, o da özünü tanımazlığa qoydu, guya ömründə elə adamı nə görüb, nə də tanıyır. Onda qarı dedi: "Gedib soraqlaşaram". Arvadın evindən çıxan kimi özünü birbaşa oğlanın yanına qısnışdırıb dedi: "Kefini kök elə, sən aşiq olduğun arvadı tora salmışam. Sabah günortadan bir saat keçmiş küçənin ayağında məni gözlərsən. Gəlib səni götürürəm, bir yerdə gedirik arvadın evinə, günün qalanını da, gecəni də səhərə kimi orada qalıb kefini çəkərsən".

Oğlan çox sevindi, qarıya iki dinar verib dedi: "Əgər arzuma yet-səm, onda sənə düz on dinar verəcəyəm". Qarı yenə arvadın yanına qayıdıb ona dedi: "Getdim oğlanı tapdım, o iş barədə danışdım, gördüm sən əlindən bərk cinləyib, istəyir sənə nəse bir xətər yetirsin. Mən onu çox dilə tutdum ki, sabah günorta azanından sonra gəlsin bura

sənə yanına". Arvad çox şad olub dedi: "Qarı nə, əgər onun ürəyi yumşalsa, günorta çağı mənim yanıma gəlsə, sənə on dinar verəcəyəm". Qarı cavab verdi: "Onun gəlməyini ancaq mən sənə xəbər verəcəyəm". Səhəri gün qarı arvadı dedi: "Sən çörək hazırla, özün də qiymətli paltarlarını sandıqdan çıxart, geyin-kecin, mən də gedim oğlanı sənə yanına gətirim".

Arvad başladı geyinib bəzənməyə, yemək-icmək hazırlamağa. Qarı küçəyə çıxdı, sözləşdikləri yerdə oğlanı gözləməyə başladı, ancaq o, gəlib çıxmadı. Qarı ora-burayı gəzdirdi, dolaşdı, oğlanı tapa bilmədi. İş belə olanda, öz-özünə dedi: "Bəs mən nə eləyim? Bəs arvadın bişirdiyi xörəklər, mənə boyun olduğu pul əlimdən çıxsın? Yox, mən buna razı olmaram, bu kələk baş tutmalıdır, ayrı bir adam tapıb onun yanına aparacağam". Qarı belə fikirləşə-fikirləşə küçədə gəzdiyi yerdə qəfil qabağına göyçək, yaraşlıq cavan bir kişi çıxdı, özü də sifətdən uzaq səfərdən gələn adama oxşayırdı. Qarı ona yaxınlaşıb salam verəndən sonra soruşdu: "Bir cavanezən sənəndə ötrü yemək-icmək hazırlayıb, gedib yemək istəyirsənmi?" Həməni adam xəbər aldı: "Harada hazırlayıb?" Qarı cavab verdi: "Bizdə, mənim evimdə".

Kişi qarıyla getdi. Qarı bilmirdi ki, bu adam həməni arvadın əridir. Evə çatanda qarı qapını döydü, arvad gəlib qapını açdı. Qarı həyəətə girəndə arvad evə qaçdı ki, gedib hazırlaşsın, geyinib-keçinib, üst-başına otir-ənbər vursun. Qarı da bərk pərt olmuş, çəşmə qalmış kişini qonaq otağına apardı. Arvad içəri girib qarının yanında oturan kişini görəndə fikirləşdi ki, nə eləsin, nə kələk işlətsin, o saat da fikirləşib tapdı.

O, başmağını ayağından çıxarıb ərinə dedi: "Demək bu imiş sənə mənə verdiyin söz? Demək məni aldadıb belə işlərdən çıxırsan? Sən gəldiyini eşitmişdim, ona görə də bu qarını göndərib səni sinayırdım. Mən səni həmişə belə işlərdən çəkindirirdim. İndi yaxşı ki, sən etibarını gördüm, əhdimizi sən pozdun. Mən indiyəcən elə bildirdim ki, sən pak adamsan. İndi öz gözlərimlə gördüm ki, sən bu qarının yanına düşüb gözəyən arvadların yanına gedirsən!" Arvad bu sözlərdən sonra başmaqla ərinə budamağa başladı. Kişi and-aman elədi ki, ömründə heç vaxt onu aldatmayıb, heç vaxt pis yola getməyib, arvad nəhaq yerə ondan belə şübhələnir. Kişi bu ucdan Allaha, peyğəmbərə and içirdi, arvad da ağlaya-ağlaya onu döyüb qışqırırdı: "Bura tökülün gəlin, ay müsəlmanlar!" Əri onun ağzını tuturdu, arvad kişinin əlini dişləyirdi. Kişi onun qabağında alçalırdı, əlini-ayağını öpüb yalvarırdı, ancaq arvad

onun günahından keçmək istəmirdi, elə hey yazığın başına-gözüne döyəcəydirdi.

Axırda arvad qarıya göz elədi ki, onun əlini tutsun. Qarı aralığa girdi, arvadın əl-ayağını öpdü, onu birtəhər sakitləşdirib yerə oturtdu. Onlar oturandan sonra kişi qarının əllərini öpüb dedi: "Sən ki, mənə bunun əlindən aldın, Allah-təala sənə köməyinə yetsin!". Qarı arvadın hiyləgərliyinə, kələkbazlığına mat-məəttəl qaldı. Bəli, qibleyi-ələm, bu ancaq arvadların felindən, fəsadından biridir".

Bu sözləri eşidəndə padşah vəzirin nağılından ibrət alıb oğlunu qətlə yetirmək fikrindən əl çəkdi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz səksən altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dördüncü vəzir nağılını danışib qurtarandan sonra padşah oğlunu qətlə yetirmək fikrindən əl çəkdi.

Beşinci gün tamam olanda kənz əlində zəhər padşahın hüsuruna gəldi, başına-gözüne döyə-döyə kömək istəyib dedi: "Ey hökmdar, ya mənə sataşdığına görə ədalətlə hökm verib oğlunu tənbeh elə, ya da mən bu saat bu piyalədəki zəhəri içib özümü öldürəcəyəm, məhşər gününə kimi qanımın bəisi sən olacaqsan. Vəzirlərin deyirlər mən kələkbazam, hiyləgərəm, ancaq inan ki, bu dünyada onların özlərindən hiyləgər adam tapılmaz. Qibleyi-ələm, mögər sən zərgərlə kənzin əhvalatını eşitməmişən?" Padşah soruşdu: "Ay qız, de görüm onların arasında nə olub?!" Qız dedi:

KƏNİZİN DÖRDÜNCÜ NAĞILI

Padşah sağ olsun, biri vardı, biri yoxdu, bir zərgər vardı. Bu zərgər vaxtının çoxunu xanımlarla kefdə, mey məclisində keçirirdi. Bir gün o, bir dostunun evinə getmişdi. Gördü ki, orada otağın

divarına bir qız şəklində çəkilib. Qız o qədər gözəl idi, deyərdin, yeməyim-icməyim onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa eləyim. Zərgər şəkildən gözünü çəkə bilmirdi, tez-tez gəlib ona tamaşa eləyirdi. Qızın gözəlliyi onu heyran eləmişdi. Axırda zərgər şəkildəki qıza elə aşiq oldu ki, onsuz dura bilmədi, iş o yerə çatdı ki, kişi azarlayıb yorğan-döşəyə düşdü, az qaldı öl. Dostlarından biri onu görməyə gəldi, yanında oturub hal-əhval tutmağa, dərini xəbər almağa başladı. Zərgər dedi: "Qardaş, mənim bu cür xəstələnib yatağa düşməyimin səbəbi eşqdır. Mən bir dostumun evində divara çəkilən qız şəklinə bənd olmuşam". Zərgerin dostu onu danlayıb dedi: "Ağlını başına yığ! Dili-ağzı olmayan, gözü görməyən, qulağı eşitməyən şəkllə aşiq olmaqdan sənə nə fayda?!" Zərgər cavab verdi: "Axı onu çəkən elə-belə çəkməyib, gözəl bir qızın surətini çəkibdir". Dostu dedi: "Nə bilirsen, bəlkə onu elə öz başından çəkibdir?" Zərgər cavab verdi: "Haradan çəkir-çəksin, mən o qızın dərindən ölürem. Allah-təaladan əhdim budur, əgər bu dünyada o şəkllə oxşayan bir qız varsa, onu görəndə qədər mənə möhlət versin".

Dostu gedəndən sonra zərgər həmin şəkllə çəkənin yerini-yurdunu soruşub-öyrənməyə başladı. Məlum oldu ki, həmin adam çıxıb gedibdir özge bir məmləkətə. İş belə olanda, zərgərin dostu ona namə yazıb şəkllə necə çəkdiyini: öz başından mı yaratdığını, ya bir qıza baxıb çəkdiyini soruşdu. Şəkllə çəkən belə bir cavab göndərdi: "Mənim çəkdiyim o şəkllə bir vəzirin müğənnisinin şəkllidir. Həmin qız Hindistan məmləkətinin Kəşmir şəhərindədir".

Zərgər özü İran məmləkətində yaşayırdı. O, məsələdən xəbər tutanda hazırlıq görüb Hindistan məmləkətinə səfər elədi. Çox uzun səyahətdən sonra gəlib Kəşmir şəhərinə yetişdi. Şəhərə varid olub rahatlandıqdan sonra bir gün qalxıb bir dükançının yanına getdi. Bu kişi çox ağıllı-kamallı, hər şeydən başı çıxan adam idi. Zərgər bu yerin padşahını ondan xəbər alıb xasiyyətini soruşdu. Dükançı dedi: "Bizim padşah ədalətli padşahdır, öz məmləkətindəki adamların dərindən sorinə qalır, xeyrixah işlər görür. Camaatın şikayətinə ədalətlə baxır. Dünyada birə şeydən zəhləsi gedir ki, o da cadügerlərdir. Arvad oldu, kişi oldu, harada cadüger görse tutdurub şəhərdən kənarda quyuya atdırır, orada qalıb onlar acından ölürlər". Sonra zərgər vəzirləri xəbər aldı. Dükançı vəzirlərdən hər biri barəsində ona danışdı, necə adam olduqlarını nağıl

eləyəndən sonra müğənni kənizdən söz saldı, axırda dedi: "O, filan vəzirin yanında olur".

Zərgər mənzilinə qayıdıb neçə gün götür-qoy elədi, bir hiylə fikirləşib axtardı. Bir gecə leysan yağış yağmağa başladı, göy guruldadı, şimşək çaxdı, bərk külək qalxdı. Havanın belə qarışdığını görəndə zərgər oğruya lazım olan bütün əməlsilahlı özüylə götürüb evdən çıxdı, müğənni Kəninin yaşadığı vəzirin imarətinə tərəf üz qoydu. Ora çatan kimi nərdivanı divara söykəyib başladı dama dırmaşmağa. İmarətin taxtapuşuna qalxandan sonra həyəətə baxdı, gördü kənzilər öz otaqlarında yatıblar. Orada mərmər çarpayının üstündə bir qız uzanmışdı, üzünə baxanda deyirdin bəs on dörd gecəlik aydır işıq saçır. Zərgər həyəətə düşüb qızın otağına girdi, əyləşdi çarpayısının yanında. Örtüyü üstündən qaldırdı, gördü örtük zərxdandır. Qızın baş tərəfində qızıl şamdanlarda iki ənbər şamı yanırdı. Balıncının altına qoyduğu gümüş mücrünün içərisinə zinət şeylərini yığmışdı.

Zərgər bıçağı çıxardıb ucunu qızın yanına batırdı. Kəni ağrıdan diksinib oyandı, zərgəri otağında görəndə qorxusundan nitqi tutuldu, qışqıra bilmədi, fikirləşdi ki, yaqin oğrudur, imarətini aparmaq istəyir. Qız ona dedi: "Mücrünü götür, içində nə var hamısı sənin olsun, ancaq məni nahaq yerə öldürmə, sənin mərdliyinə pənah gətirirəm". Zərgər dolu mücrünü götürüb otaqdan çıxdı..."

Şəhrizad bu yerə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz səksən yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, zərgər vəzirin sarayına girib bıçağı qızın yanına batırdı, sonra da içərisində kəninin zinət şeyləri olan mücrünü götürüb getdi. Şəhər açılanda qalxıb paltarını geydi, mücrünü qoltuğuna vurub üz qoydu bu yerin padşahının yanına, onun hüzurunda yeri öpüb dedi: "Ey hökmdar, mən sədaqət bir Allah bəndəsiyəm, özüm də Xorasan məmləkətinin dənəm. Köçüb gəlmişəm ki, burada, sənin torpağında yaşayım. Çünki

sənin xeyirxah, ədalətli padşah olduğunu, rəiyyəti yola verdiyini eşitmişəm. Bu şəhərə dünən axşamüstü yetişdim. Gördüm darvazalar bağlanıb, ona görə də qapının yanında uzandım. Elə təzəcə yuxuya gedirdim ki, bir də gördüm dörd arvad gəldi. İkisi yelpiyə minmişdi, ikisi də süpürgəyə. O saat başa düşdüm ki, bunlar sehrbazdılar, sənin şəhərinə uçurlar. Onlardan biri mənim yanıma gəlib ayağıyla böyrümdən itələdi, sonra da əlində tutduğu tülkü quyruğu ilə məni bərkədən vurdu. Mən də ağrıdan hirsələndim, bıçağımı çıxartdım, o dönüb getmək istəyəndə, bıçağı endirdim, yumşaq yerindən tutdu. Mən onu yaralayan kimi qız götürüldü. qaçanda qoltuğundan bu mücrü yerə düşdü. Mücrünü götürüb açdım, gördüm ki, içi bahalı zinət şeylərlə doludur. Onları götür, mənə lazım deyil, çünki mən dağlarda-daşlarda gəzən sərgərdan adamam, bu dünyanın tərkini qılmışam, heç bir varında, dövlətində gözüm yoxdur, peşəm gecə-gündüz Allah-təalaya ibadət etməkdir". Zərgər mücrünü padşahın hüzurunda yerə qoyandan sonra özü çıxıb getdi.

O bayıra çıxandan sonra padşah mücrünü açdı, zinət şeylərini götürüb əlində baxanda gözü bir boyunbağıya sataşdı, gördü ki, bu, onun vaxtilə vəzirə bağışladığı boyunbağıdır. İş belə olan surətdə, hökmdar əmr eləyib vəzirə çağırırdı, vəzir hazır olanda padşah ona dedi: "Bu, sənə bağışladığım boyunbağıdır, eləmi?" Vəzir boyunbağını görək tanıyıb dedi: "Elədir, hökmdar, mən də bunu bağışlamışdım, bir müğənni kənizim var, ona". Padşah bunu eşidəndə əmr elədi: "Həməni qızı bu saat mənim hüzuruma gətir!" Vəzir gedib qızı gətirdi, o padşahın hüzurunda hazır olanda hökmdar vəzirə buyurdu: "Onun paltarını qaldır, yanına bax, gör orada bıçaq yarası var, ya yox". Vəzir kəninin yanını açıb baxdı, gördü ki, doğrudan qızın orasında bıçaq yarası var. O, padşaha dedi: "Bəli, hökmdar, orası yaralanıb". Bunu eşidəndə padşah vəzirə dedi: "Bu sehrbazdır, zahid düz deyirmiş, heç bir şökk-şübhə ola bilməz!" Padşah bunu deyib əmr elədi, qızı aparıb şəhərin kənarında sehrbazlar üçün hazırlanmış quyuya atsınlar. Həməni saat qızı aparıb quyuya atdılar.

Zərgər eşidəndə ki, hiyləsi baş tutub, gecə kisəyə min dinar qoydu, özüylə götürüb quyunun keşikçisinin yanına getdi. Gecədən xeyli keçənə kimi orada oturub keşikçiylə oradan-buradan söhbət elədi. Sonra mətləbə keçib dedi: "Qardaş, məlumdun olsun ki, o deyilən məsələ

lədə bu gün bura salınan qızın heç bir təqsiri, günahı yoxdur, onun bu bədbəxtliyinə mən səbəb olmuşam". O, bütün əhvalatı açıb, əvvəldən-axıracan keşikçiye nəğil eləyəndən sonra dedi: "Qardaş, bu kisəni götür, içərisində min dinar var. Qızı ver mənə, götürüm öz məmləkətimə gedim. Onun bu quyuda qalıb çürüməyindənsə, bu dinarları götürməyin səndən ötrü faydalıdır. Ağill məsləhətdən boyun qaçırma, kimiz də ömür boyu sənə dua elərik". Keşikçi zərgərin danışdıqlarını eşidəndə onun hiyləgərliyinə, qurduğu kələyə lap mat qaldı, sonra da içərisində min dinar olan kisəni alıb qızı zərgərə verdi, özü də şört qoydu ki, onlar birçə saat da bu şəhərdə ləngiməsinlər. Zərgər qızı götürüb o saat yola düzəldi, durmadan birbaş öz vətəninə gəldi. Beləcə öz arzusuna yetişdi.

İndi, qibleyi-aləm sağ olsun, gördünmü kişilərin necə hiylələri, qurğuları olur. Sənin vəzirlərin qoymurlar ki, mənəm qisasımı alsan. Axı sabah sən də, mən də haqq məhkəməsinin hüsurunda dayanacağıq. Onda sən mənə incitdiyini üçün cavab verəcəksən".

Padşah qızın sözlərinə qulaq asandan sonra əmr elədi oğlunun boynunu vurulsun.

Beşinci vəzir padşahın hüsuruna gəldi, onun qabağında yeri öpüb dedi: "Ya qibleyi-aləm, bir az səbir elə, oğlunun boynunu vurdurmağa tələsmə! Çox vaxt, tələsən peşman olur. Qorxuram sən də o gülməyi yadından çıxaran adam kimi peşman olasan". Padşah soruşdu: "Bu əhvalat necə olub?" Vəzir dedi:

BEŞİNCİ VƏZİRİN NAĞILI

Qibleyi-aləm sağ olsun, biri var idi, biri yox idi, adlı-sanlı, varlı-dövlətli bir adam var idi, onun bəsdir deyincən pulu, çoxlu nökrə-qulluqçusu, qulu, torpağı, mülkü vardı. Günlərin bir günü bu adam rəhmətə getdi. Züryət adında təkçə balaca bir oğlu qaldı. Vaxt oldu, oğlan böyüyüb boya-baş çatdı, günlərini yeyib-içməkdə, musiqiyə, mahniyə qulaq asmaqda keçirməyə başladı. Özü də çox əliaçıqlıq eləyirdi, kim nə istəsəydi – yox deməzdi. Bu minvalla o, atasının qoyub getdiyi pulların hamısını dağıtdı, var-dövlətdən əsər-ələmət qalmadı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nəğil yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz səksən səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nəğilini dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, oğlanın atasının qoyub-getdiyi var-dövlətdən əsər-ətər qalmadı. Belə olan surətdə, oğlan qulları, torpaqları satmağa başladı. Onlar da qurtarandan sonra elə kasıb düşdü ki, özü ona-buna günəməzd işləməyə başladı. Bu minvalla bir il keçdi. Günlərin bir günü, o, divarın yanında oturub gözləyirdi ki, görsün bir iş düşərmə. Elə bu vaxt əynində gözəl libas, nurani bir qoca ona yanaşdı salam verdi. Oğlan soruşdu: "Əmi, indiyəcən sən mənə tanıyırdın?" Qoca cavab verdi: "Ey cavan, mən səni tanımıram, ancaq üzündən görürəm ki, indi belə kasıb olsan da, qabaqlar dövlət sahibi olmusan". Oğlan dedi: "Ay əmi, olan olub, keçən keçib, qismətim bu imiş, söylə görüm, mənə gördürmək üçün səndə bir iş olarmı?" Qoca cavab verdi: "Oğlum, mən istəyirəm sənə yüngül bir iş tapşırım". Oğlan soruşdu: "Nə cür işdir, əmi?" Qoca dedi: "Biz on nəfər qoca kişiyyik, hamımız bir evdə oluruq, ancaq qulluğumuza yetən bir adamımız yoxdur. Bəsdir deyincən yeməyin də olacaq, geyməyə paltarın da. Qalıb bizə qulluq elərsən, pulu-pul, minnəti də ta artıq. Savab elərsən, Allah əvəzin verər, yenə xoşbəxt olarsan". Oğlan cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Onda qoca dedi: "Ancaq oğlum, birçə şərtim var". Oğlan soruşdu: "Nədir şərtin, əmi?" Qoca cavab verdi: "Oğlum, şərtim budur ki, gərək bizim sirmimizi açmayasan, evimizdə nə görsən, nə eşitsən, heç kimə deməyəsən. Gördün biz ağlayırıq soruşma ki, niyə ağlayırıq". Oğlan dedi: "Baş üstə, əmi". Belə olan surətdə, qoca dedi: "Oğlum, indi dur mənəimlə gedək, mədət Allahdan!"

Oğlan qalxıb qocanın dalınca getdi. Qoca onu hamama aparıb tər-təmiz çimizdirdi, adam göndərüb qəşəng kətan paltar gətirdi, paltar oğlanın əyninə geydirəndən sonra onunla birlikdə öz evinə, adamlarının yanına getdi. Oğlan içəri girəndə gördü ki, bura çox böyük imarətdir, hündür sütunları, geniş eyvanları, iç-içə otaqları var, eyvanların ortasında hovuzlar tikilib, hovuzların üstündə quşlar cəh-cəh vurur, otaq-

ların pəncərələri yamyaşıl bağa baxır. Qoca oğlanı bir otağa apardı. Oğlan gördü ki, bura da başdan-başa rəngarəng mərmerdən düzəldilib, mavi tavan qızılla işlənib, yerə bahalı xalılar döşənilibdir. Qocaların onu da burada idi. Onlar, əyinlərində təziyə libası, qabaq-qənşər oturub hönkür-hönkür ağlayırdılar. Cavan bu işə çox təəccübləndi, istədi onu gətirən qocadan ağlaşmanın səbəbini xəbər alsın, ancaq şərtləri yadına düşdü, ona görə də dilini saxladı.

Qoca, içərisində otuz min dinar olan bir mücrünü oğlana verib dedi: "Oğlum, bu puldan nə qədər lazımdır götürüb həm bizim üçün, həm də özün üçün xərclərsən, biz sənə inanırıq. Ancaq sənə elədiyim məsləhəti yadından çıxartma". Oğlan cavab verdi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" O vaxtdan oğlan pulları qocalara xərcləməyə başladı. Bir müddət keçəndən sonra qocalardan biri öldü. Yoldaşları onu yudular, kəfənə tutdular, imarətin dal tərəfindəki bağda dəfn elədilər. Bu minvalla qocaların hamısı bir-bir rəhmətə getdi. Qaldı birçə oğlanı bura gətirən. Onlar ikisi bir yerdə ömür sürdülər, evdə onlardan başqa bir kimsə yox idi. Vaxt oldu bu qoca da xəstələndi.

Onun sağalıb ayağa durmağına oğlanın ümidi yox idi. O, qocanın yanına gəlib dərini ona söyləyəndən sonra dedi: "Əmi, on iki ildir ki, bu evdə sizə qulluq eləyirəm. Bu müddət ərzində birçə saat da qulluğunuzdan qalmamışam. Həmişə sizə sadıq olmuşam, nə buyruğunuz olub, bacardığım qədər ona əməl eləmişəm. Qoca cavab verdi: "Elədir, oğlum, qocaların sağlığından sən bizə qulluq eləyirsən. Onların hamısı rəhmətə getdi. O ölümdən bir gün bizim üçün də var". Oğlan dedi: "Ey ata, şər deməsən xeyir gəlməz, sənin halın ağırdır. Söyləyin görüm nə üçün həmişə ağlayıb ahu-zar eləyirdiz, daim qəm içindəydiz?" Qoca cavab verdi: "Bunu bilmək nəyinə lazımdır? Bacarmadığım işə mənə məcbur eləmə. Mən həmişə Allah-təalaya yalvarmışam mən çəkenləri heç kimə çəkdirməsin. Əgər sən bizim düşər olduğumuz beləyə düşər olmaq istəmirsənsə, onda bax o qapını məbada açasan?" Qoca əli ilə qapını göstərib oğlanı bərk-bərk xəbərdar elədi ki, oranı açmağı ağına gətirməsin. Sonra da dedi: "Yox, əgər istəyirsən bizim başımıza gələn sənə də başına gəlsin, onda həməni qapını aç; bizim yanımda olduğun müddətdə burada gördüklərinin səbəbini anlayacaqsan, özün də bərk peşman olacaqsan, ancaq peşmançılığının faydası olmayacaq".

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıyı qoydu.

589-cu gecə

Elə ki beş yüz səksən doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət elə-yirlər ki, ölən on qocadan sonra sağ qalan axırıncı qoca oğlana dedi: “Məbada o qapını açasan: peşman olarsan, ancaq onda peşmançılığın sənə faydası olmaz”. Bir müddətdən sonra qocanın halı ağırlaşdı, o da canını Allaha tapşırırdı. Oğlan öz əlilə onu yudu, kəfəne bükdü, aparıb bağda yoldaşlarının yanında dəfn elədi. O, bir müddət bu bağlı qapılı binada ömür sürdü. Ancaq heç rahat ola bilmirdi, hey fikirləşirdi ki, görəsən qocanın başına burada nə gəlib. Günlərin bir günü o yenə oturub qocanın vəsiyyəti barəsində fikirləşəndə birdən ağlına gəldi ki, gedib həmə qapıya baxsın. O, yerindən qalxıb həmə tərəfə gəldi, axtarıb balaca qapını tapdı, gördü ki, ora dörd polad qıfıl vurulub, üstündə hörümçəklər tor qurub. Oğlan dayanıb qapıya baxanda qocanın ona elədiyi xəbərdarlıq yadına düşdü, tez qapıdan aralandı. Ancaq ürəyi ona rahatlıq vermirdi, elə hey deyirdi: “Get o qapını aç”. Oğlan yeddi gün özünü saxlaya bildi, səkkizinci gün ürək üstün gəldi. Oğlan dedi: “Hökmən qapını açacağam, görüm onda mənə nə üz verəcək! Hər şey Allahın ixtiyarındadır, alınma nə yazılıb, o da olmalıdır, başqa heç nə ola bilməz”.

Oğlan yerindən qalxdı, qıfılları sındırıb qapını açdı. İçəri girəndə qabağına dar bir yol çıxdı. Həmə yola düşüb üç saat gedəndən sonra qəfil gəlib böyük bir çayın qırağına yetişdi. Oğlan çox təəccüb elədi, burada oyan-buyana baxa-baxa gəzinməyə başladı. Elə bu vaxt birdən göydən nəhəng bir quş şığıyıb oğlanı caynağına aldı, uça-uça getirib doryanın ortasında bir cəzirəyə çıxartdı. Quş oğlanı bu cəzirədə yerə endirdi, özünü uçub gətirdi. Oğlan çaşbaş qaldı, bilmədi nə eləsin, hayana getsin.

Günlərin bir günü oğlan oturmuşdu, birdən dənizdə bir gəmi göründü, onun yelkənləri elə parıldayırdı, deyirdin bəs, göydə ulduz yanır. O, gözlərini zilləyib zənn ilə gəmiyə baxmağa başladı, fikirləşdi ki, həmə gəmi gəlib onu xilas eləyəcək. Gəmi ona tərəf gəlirdi. O, lap

yaxınlaşanda oğlan gördü ki, bu fil sümüyündən, qarağacdən qayırılmış qayıqdır, avarları səndəl ağacından yonulub, başdan-başa qızıla tutulub. Qayığın içində on bakirə qız oturmuşdu, hər biri, deyərdin, bir ay parçasıdır. Onlar oğlanı görüb qayıqdan düşdülər, onun əlini öpüb dedilər: “Sən şahzadə adaxlısan”. Sonra oğlanın yanına başqa bir qız gəldi, üzünü bil buludsuz göydə yanan günəşdi. O, əlindəki boğçada şahənə libas, bir də daş-qaşa tutulmuş qızıl tac gətirmişdi. Qız şahliq libasını oğlanın əyninə geydirib tacı onun başına qoydu. Sonra qızlar oğlanı yerdən qaldırıb qollarının üstündə qayığa apardılar. Oğlan gördü ki, qayığın içərisinə bahalı xalçalar döşənibdir. Yelkənləri qaldırıb ləpəli deryada üzüməyə başladılar.

Oğlan sonralar belə nağıl eləyirdi: “Onların arasına düşəndə fikirləşdim ki, yəqin yuxu görəəm. Məni hara apardıqlarını bilmirəm. Sahilə çatanda gördüm burada yer-göy qoşundur, o qədər əsgər var ki, sayını-hesabını bir Allah bilir. Əsgərlərin hamısı zirehli libasda idi. Mənə beş köhlən at gətirdilər, onların bellərində bahalı daş-qaşa tutulmuş qızıl yəhərlər vardı. Atlardan birini mindim, qalan dördünü dalımcı çəkdilər. Mən ata süvar olanda bayraqlar başımın üstünə əyildi, təbiller vuruldu, şeypurlar çalındı, əsgərlər sağımda, solumda səfləndilər. Bunları gördükcə öz-özümə deyirdim: “Bəlkə bu yuxudur”. Yol uzunluğunu ətrafımdakı cah-cəlalə baxırdım, ancaq gözlərimə inana bilmirdim, fikirləşdim ki, yox, bunların hamısı elə vaxtdır. Axırda gəlib səfalı bir yerə yetişdik, burada böyük imarətlər vardı, gözəl bağlar salınmışdı, çaylar axırdı, hər yan gül-çiçək idi, quşlar səs-səsə verib bir olan Allahın şəninə şərqlər oxuyurdu”.

Bu vaxt imarətlərin arasından, bağlardan əsgərlər çıxdılar, sel kimi axışib çəmənliyi tutdular. Onların içərisində təkə padşah atlı idi. Onlar bir-birilə görüşüb salamlaşandan sonra təzədən atlara süvar oldular. Padşah oğlana dedi: “Sür, mənimlə gedək, sən mənim qonağımsan”. Oğlanla padşah bir yerdə söhbət eləyə-eləyə yola düşdülər. Əyanlar dəstəylə irəlidi gedirdilər. Bir azdan padşahın sarayına yetişdilər. Burada onlar atdan düşüb saraya girdilər...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

590-cı gecə

Elə ki beş yüz doxsanıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah oğlanla birlikdə yola düşdü. Əyanlar dəstəylə irəlində yeriyirdilər. Saraya yetişib atdan düşdülər, padşah oğlanın əlindən tutub içəri apardı. Hökmdar onu qızıl taxtda oturdub özü də yanında əyləşdi. Burada padşah üzündən rübəndi götürdü. Oğlan gördü ki, bu gözəl, göyçək, yaraşıqlı, naz-qəmzəli bir qızıdır, aya deyir sən çıxma mən çıxım, günə deyir sən çıxma mən çıxım. Oğlan onun gözəlliyinə heyran oldu, özü də başa düşə bilmirdi ki, bu xoşbəxtlik ona haradan üz verib. Qız dedi: "Ya qibleyi-aləm, məlumun olsun ki, mən bu yerin padşahıyam. Burada gördüyün bütün cəngavərlər, atlılar, piyadalar, əyanlar hamısı zənən tayfasıdır, onların arasında birçə kişi də yoxdur. Bizim məmləkətdə kişilər işləyirlər, yer şumlayır, taxıl əkir, zəmi biçir, bostan becəirlər, şəhər salırlar, hərsi bir peşə sahibidir, insanlar üçün faydalı olan işlərlə məşğuldurlar. O ki qaldı ünas tayfasına onlar da qazılıq eləyirlər, vəzifə sahibidirlər, əsgər, cəngavərdirlər".

Oğlan bu işlərə mat-məəttəl qalmışdı. Söhbət əsnasında vəzir içəri girdi. Sən demə, bu da ağsaçlı, qədd-qamətli, möhtərəm bir qarıdır. Padşah ona dedi: "Get qazını da, şahidləri də bura çağır". Qarı getdi. Padşah yenə oğlana sarı döndü, başladı mehriban-mehriban söhbət eləyib onun könlünü açmağa. Bir azdan qız soruşdu: "Mənim sənə ərə getməyimə razısanmı?" Oğlan yerindən qalxdı, padşahın qabağında yeri öpüb dedi: "Ya qibleyi-aləm, mən heç sənə nökr olmağa da layiq deyiləm". Padşah cavab verdi: "Sən bu qədər xəzinəni, var-dövləti, nökr-qulluqçunu, qoşun-ləşkəri görmürsənmi?" Oğlan dedi: "Görürəm, ya hökmdar". Padşah dedi: "Bütün bu gördüklərinin hamısı səninkidir, nə istəyirsən elə, nə cür istəyirsən xərclə". Sonra qız bağlı bir qapını oğlana göstərib dedi: "Ancaq bu qapıya heç vaxt toxunma, buranı məbada açasan, açsan peşman olacaqsan, onda peşmançılığın faydası olmayacaq".

O hələ sözünü deyib qurtarmamışdı ki, arvad vəzir, yanında da qazı ilə şahidlər içəri girdi. Onların hamısı qədd-qamətli, ağbırçək, möhtə-

rəm qarılardı, saçlarını darayıb çiyinlərinə tökmüşdülər. Gələnlər padşahın hüzurunda dayandılar. Hökmdar dedi: "Bizim kəbinimizi kəsin". Bəli, padşahın kəbinini oğlana kəsdilər. Toy büsatı quruldu, əyanlar, cəngavərlər topladı. Yedilər, içdilər. Sonra oğlan qızın yanına getdi, gördü ki, bakirədir. Onlar yeddi il bir yerdə, canbır qəlbə xoşbəxt, dərdsiz, qəmsiz ömür sürdülər.

Günlerin bir günü bağlı qapı oğlanın yadına düşdü, o öz-özünə dedi: "Əgər bu otaqda indiyəcən gördüyüm xəzinələrdən qiymətli xəzinə olmasaydı, arvadım oranı açmağı mənə qadağan etməzdi". Oğlan gedib həmə qapını açanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, onu çayın qurağından caynağına alıb cəzirəyə gətirən quş buradadır. Quş oğlanı görən kimi hayqırıb dedi: "Əlindən heç nə gəlməyəne gen dünyada yer yoxdur!" Oğlan quşun sözlərini eşitcək qayıdıb qaçmaq istədi, ancaq quş onun üstünü alıb caynağına götürdü, bir saat yerlə göy arasında uçandan sonra gətirib əvvəl götürdüyü yerə qoydu, özü yenə uçub getdi. Oğlan bir xeyli orada oturdu, handan-hana ağı başına gəldi, xoşbəxtliyi, ixtiyar sahibi olduğu, hamıdan hörmət gördüyü, hamıya əmrlər elədiyi, bir yana gedənlə qabağınca cəngavərlər yeridiyi yadına düşdü, hönkür-hönkür ağladı. Oğlan quşun onu gətirib qoyduğu sahildə düz iki ay qalıb gözlədi, birçə arzusu o idi ki, yenə birtəhər arvadının yanına qayıtsın.

Bir gecə yenə yatmayıb qəm-qüssəyə qər q olmuşdu, elə bu vaxt qulağına səs dəydi, başını qaldırıb oyana-buyana baxdı, gözüne heç kim dəymədi. Ancaq kimsə qışqırıb deyirdi: "Çox yaxşı, çox xoşbəxt günlər idi! Heyif əldən verdin, bir də onları görməyəcəksən! Ağla öz gününə!" Bu sözləri eşidəndən sonra oğlanın ümidi tamam qırıldı, başa düşdü ki, arvadını görüb onunla əvvəlki kimi şad-xürrəm ömür eləmək ona bir də qismət olmayacaq. Kor-peşman geri qayıdıb qocaların evinə gəldi. İndi anladı ki, onun başına gələnlər vaxtilə həmə qocaların da başına gəlibmiş, ona görə də həmişə elə qəm-qüssəli olurdular. Oğlan üreyində onları bağışladı. Cavanın dərdi qövr elədi, qocaların ağlaşdığı böyük otağa keçib oturdu, başladı gözlərinin yaşını sel kimi axıtmağa. Yemək-içməkdən qaldı, həvəsdən düşdü, üzü gülmədi, bir müddətdən sonra rəhmətə getdi. Onu da aparıb qocaların yanında dəfn elədilər.

İndi, ya qibleyi-aləm, tələsmək yaxşı iş deyil, o, həmişə adama peşmançılıq gətirir. Mənim sənə məsləhətim belədir.

Bu sözlər padşahın ağlına batdı, oğlunu qətlə yetirmək fikrindən əl çəkdi...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

591-ci gecə

Elə ki beş yüz doxsan birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah vəzirin nağılına qulaq asandan sonra oğlunu qətlə yetirmək fikrindən əl çəkdi.

Altıncı gün kənz əlində bıçaq, padşahın yanına gəlib dedi: “Ey mənim ağam, vəzirlərin deyirlər ki, arvadların sözüne inanmaq olmaz, onların feli, fitnəsi çoxdur; mənə sitəm eləyirlər, istəyirlər ki, haqq işimi batırınsınlar. Səni məcbur eləyirlər ki, şikayətimə baxmayasan. Ya qibleyi-aləm, yəqin bil ki, əgər sən mənim şikayətimə baxmasan, məni incidenlərə öz ixtiyaratını, hökmünü göstərməsən, onda mən ya bu bıçaqla özümü öldürəcəyəm, ya da sənin hüsurunda sübut eləyəcəyəm ki, kişilər arvadlardan qat-qat artıq fitnəkardırlar. Şahzadəylə tacir, arvadının əhvalatını sənə danışaram, onda özün görərsən”. Padşah soruşdu: “Onların arasında nə olub ki?” Kənz dedi:

KƏNİZİN BEŞİNCİ NAĞILI

Qibleyi-aləm sağ olsun, deyirlər ki, biri var idi, biri yox idi, bir tacir var idi. Bu tacirin də gözəl, göyçək bir arvadı var idi. Tacir onu çox sevib qışqandığından hamıdan qoruyurdu. Qorxusundan şəhərdə yaşamırdı ki, birdən orada arvadını gören olar. Ona görə şəhərdən xeyli aralıda, kimsəsiz yerdə bir imarət tikdirib dörd tərəfinə hündür hasar çəkirmişdi, möhkəm darvaza saldırmışdı. Bir yana gedəndə darvazanı qıfıllayıb açarı öz boynundan asırdı.

Günlərin bir günü tacir şəhərdə olan zaman bu yerin padşahının oğlu şəhər kənarına seyrə çıxmışdı, yolu bu yerdən düşəndə tacirin imarətinə rast gəldi, gördü ki, pəncərələrin birindən bahalı paltarlar cavan bir zənən baxır.

Cavan şahzadə onu görəndə gözəlliyinə, qəşəngliyinə hayıl-mayıl oldu, istədi bağa keçib gəlinin yanına getsin, ancaq mümkün olmadı.

Onda oğlan nökerlərindən birini çağırıb əmr elədi ki, ona kağız-qələm gətirsin. Kağız-qələm hazır olanda şahzadə tacir arvadına bir namə yazıb eşqini ona bəyan elədi. Sonra naməni oxun ucuna bağladı, oxu kamana qoyub imarətə atdı. Arvad bu vaxt bağda gəzirdi. Ox gəlib ondan bir az aralıda yerə düşdü. Arvad bunu görəndə kənzilərindən birinə dedi: “Qaç, o naməni tez mənə gətir!” Arvad yazıb-oxuya bildirdi, naməni oxuyub gördü ki, şahzadə öz eşqini ona izhar eləyib yazır ki, dərindən ölür, onsuz dura bilmir. Arvad cavab yazdı ki, bu saat onun ürəyinə arız olan məhəbbət cavanın məhəbbətindən də alovludur. Sonra o, evə gedib pəncərədən baxdı, şahzadəni görüb naməni ona tulladı. Oğlanın məhəbbəti bir az da artdı. Şahzadə pəncərənin altına gəlib arvadla dedi: “Aşağı sap salla, bu açarı bağlayım sapın ucuna, çək yuxarı, açarı götür, saxla özündə”.

Arvad sapı salladı, oğlan açarı sapın ucuna bağlayandan sonra vəzirin yanına gəldi, dərini ona açıb dedi ki, bir könüldən min könülə həmə arvadla aşiq olubdur, onsuz dura bilmir. Vəzir soruşdu: “Bəs mənə görə əmrin nədir?” Şahzadə vəzirə dedi: “Məni qoyarsan bir sandığa, ağzını bağlayıb apararsan bu tacirin imarətinə. Deyərsən ki, sandıq səninkidir, onlarda əmanət qoyursan. Mən mətləbimə yetib bir neçə gün arvadın yanında qalandan sonra gəlib sandığı geri götürərsən”. Vəzir cavab verdi: “Baş üstə! Gözlərim üstə!”

Şahzadə evə qayıdıb sandığa girdi, vəzir sandığın ağzını bağladı, götürüb tacirin imarətinə apardı. Tacir vəzirin qabağına çıxdı, onun əlini öpüb dedi: “Bəlkə ağanın bizə bir qulluğu var? Nə əmrin olsa can-başla qulluğunda hazırıq”. Vəzir dedi: “Mən bu sandığı sənin evində əmanət qoymaq istəyirəm. Onu mötəbər bir yerdə saxlarsan”. Bunu eşitcək tacir qullarına əmr elədi: “Sandığı içəri gətirin!” Sandığı götürüb imarətə apardılar, tacir onu anbarlardan birinə qoydu. Özü harasa iş üçün çıxıb getdi.

Bunu görəndə arvad anbara gedib sandığı özündəki açarla açdı, oğlan çıxdı, sifəti gün kimi yanırdı. Tacirin arvadı gözəl paltarlarını geyinib şahzadəni qonaq otağına apardı. Onlar yeddi gün yeyib-icməkdə, kefdə-damaqda keçirdilər. Hər dəfə əri evə gələndə arvad oğlanı sandığa salıb bağlayırdı.

Bir gün padşah oğlunu xəbər aldı. Vəzir tez tacirin evinə qaçıb sandığı geri istədi...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

592-ci gecə

Elə ki beş yüz doxsan ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vəzir tacirin yanına gəlib sandığı geri istəyəndə tacir tez imarətinə qayıdıb qapını döydü. O, bu gün bazardan evə həmişəkindən tez gəlmişdi. Arvad ərinin qayıtdığını eşidib tez şahzadəni sandığa saldı, ancaq özünü elə itirdi ki, sandığı açarla bağlamaq tamam yadından çıxdı. Tacir, yanında qulları, içəri girdi. Qullar sandığı qaldırmaq istəyəndə qapağı açıldı, baxıb gördülər ki, padşahın oğlu orada uzanıb. Tacir irəli gəlib onu görən kimi tanıdı, vəzirin yanına qayıdıb dedi: "Get özün şahzadəni oradan çıxart, bizim heç birimiz onu çıxarda bilmərik". Vəzir içəri girib şahzadəni götürdü, bir yerdə çıxıb getdilər. Onlar gedəndən sonra tacir arvadının talağını verdi. Özü də and içdi ki, ömründə bir də evlənməsin.

Padşah sağ olsun, deyirlər ki, günlərin bir günü savadlı, elmlı bir adam bazara gəlmişdi, gördü ki, orada birisi nökrə satır. Kişi sövdələşib onu alandan sonra evinə getirib arvadına dedi: "Bundan muğayət ol". Nökrə bir müddət kişinin evində qaldı. Günlərin bir günü kişi arvadını çağıraraq dedi: "Sabah çıx bir az bağda gez, dolan ürəyin açılınsın!" Nökrə bunu eşidəndə gecəyənən xörək bişirdi, cürbəcür mey-məzə düzəltdi, sonra bunların hamısını götürüb, bağa getdi, xörəyi bir ağacın altına qoydu, mey-məzəni o biri ağacın altına qoydu, meyvəni başqa-sının altına yığdı, hamısını ağasının arvadının yoluna düzdü.

Səhər açılarda ağası ona buyurdu ki, o da xanımın yanınca bağa getsin, özünü də yemək- içmək, yer-yemiş götürsün. Xanım həyəətə çıxıb ata mindi, nökrələ birlikdə yola düşdülər. Bir qədər gedəndən sonra bağa yetişdilər. Onlar bağa girib gəzməyə başlayanda birdən qarğa qarılıdı. Nökrə bərkənd dedi: "Sən düz deyirsən!" Bunu eşidəndə xanım soruşdu: "Bəyəm sən qarğa dilini başa düşürsən?" Nökrə cavab verdi: "Bəli xanım". Onda xanım soruşdu: "O nə deyirdi?" Nökrə cavab verdi: "Deyirdi ki, bu ağacın altında sizdən ötəri xörək

hazırlanıb, gəlin yeyin". Xanım dedi: "Sən ki quşların dilini bilirsən-miş!" Nökrə cavab verdi: "Bəli".

Xanım həməən ağacın altına getdi, gördü ki, doğrudan da xörək hazır, oturub xörəyi yedilər. Bu işə xanım çox təəccüb elədi, fikirləşdi ki, nökrə doğrudan da quşların dilini bilir. Xörəklərdən doyunca yeyəndən sonra ayağa qalxıb bağda gəzməyə başladılar. Bu vaxt qarğa yenə qarılıdı. Nökrə yenə dedi: "Sən düz deyirsən!" Xanım nökrədən soruşdu: "O nə deyir?" Nökrə cavab verdi: "Xanım, qarğa deyir ki, o ağacın altında bir bardaq serin su qoyulub, bir qab da çoxillik şərab".

Xanım nökrələ birlikdə ağacın altına gedib deyilən şeylərin hamısını orada gördü. Xanım bu işlərə lap heyrət elədi, nökrə onun gözündə böyüyüb böyük bir adam olmuşdu. Onlar oturub sudan, şərabadan ürəkləri istəyən qədər içəndən sonra yenə qalxıb gəzməyə başladılar. Bu vaxt qarğa bir də qarılıdı. Nökrə dilləndi: "Sən düz deyirsən!" Xanım soruşdu: "O nə deyir?" Nökrə cavab verdi: "Deyir ki, o yandakı ağacın altında sizinçün mey-məzə qoyulub".

Onlar ağacın altına gəldilər, gördülər ki, doğrudan da deyilənlərin hamısı orada hazır. Meyvələri yeyəndən sonra yenə ayağa durdular, gəzməyə başladılar. Birdən qarğa yenə qarılıdı. Nökrə onun səsinə eşitmək yerdən bir daş götürüb qarğaya atdı. Xanım soruşdu: "Niyə onu daşlayırsan, nə deyir ki?" Nökrə cavab verdi: "Xanım, o elə şeylər danışır ki, onları mən sənə deyə bilmərəm". Xanım dedi: "Utanma, burada ikimizik, kimdən çəkinirsen?" Onda nökrə dedi: "Yox!" Xanım təkid elədi: "De!" Arvad çox yalvarıb-yaxarandan sonra nökrə dedi: "Qarğa deyir ki, xanıma əri nə eləyir, sən də ondan elə". Bunu eşidəndə xanım qəhqəhə çəkib elə güldü ki, özünü saxlaya bilməyib arxası üstə yerə sərilirdi. O bərkənd dedi: "Burada çətin bir şey yoxdur, bundan ötəri mən sənə sözünü yerə salmaram!" Xanım bir ağacın altına xalça saldı, sonra da nökrəni çağıraraq dedi ki, onun yanına gəlib arzusuna yetsin.

Birdən oğlan dönüb geriye baxanda gördü ki, ağası bir az o yanda dayanıb ona baxır. Kişi nökrəni yanına çağırıb dedi: "Oğlan, xanıma nə olub, niyə orada uzanıb ağlayır? Nökrə cavab verdi: "Ağa, xanım ağacdən yığılıb, az qalmışdı ölə, Allah onu sənə təzadən verib, şükür olsun kərəminə! İndi burada uzanıb ki, bir az dincəlib özünə gəlsin". Arvad ərinin böyürdən çıxdığını görəndə özünü bicliyə vurub birtəhər ayağa qalxdı, ufuldayıb zarıldamağa başladı: "Ay belim! Ay böyrüm! Yaxın gəl, canım-ciyərim, ölürəm, axır nəfəsimdir!" Kişi özünü itirib nökrəyə qışqırdı: "Atı çək gətir xanıma mindir!" Arvadı ata mindirdilər,

bir üzəngisindən əri yapışdı, o biri üzəngidən nökr yapışdı, yola düşdülər. Kişi arvadına dedi: "Allah qoysa sağalarsan, heç nə olmaz!"

"Bəli, padşah sağ olsun, kişilərin belə-belə fitnələri olur. Vəzirlərin sözüne baxıb məni köməksiz qoyma, qisasımı al!" Kənz bunu deyib ağlamağa başladı. Padşah bu qızı kənzlərinin hamısından çox istəyirdi, görəndə ki, o ağlayır, ömr elədi oğlunun boynunu vursunlar.

İş belə olanda, altıncı vəzir padşahın hüsuruna gəldi, onun qabağında yeri öpüb dedi: "Allah özün sənə şan-şöhrətini birə-min artırsın, ya hökmdar! Mən sənə hamıdan sədiqəm, məsləhətimə qulaq as: oğlunun işində tələsmə..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

593-cü gecə

Elə ki beş yüz doxsan üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, altıncı vəzir padşaha dedi: "Ya hökmdar, oğlunun qətlinə fərman verməkdə tələsmə, yalan tüstü kimi bir şeydir. Həqiqət möhkəm dirək üstündə bərqərarıdır. Həqiqətin nuru yalanın zülmətini qovur. Onu bil ki, arvadların fitnəsi çoxdur. Allah-təala öz mübarək kitabında buyurub: "Əlhəqq sizin fitnəniz çoxdur!" Deyirlər vaxtilə bir arvad olub. O, padşahın ayanlarının başına elə oyunlar açmış ki, onunla heç kəs çalib-çağıra bilməzmiş". Padşah soruşdu: "Əhvalat necə olub?" Vəzir dedi:

ALTINCI VƏZİRİN NAĞILI

Qibleyi-aləm sağ olsun, biri var idi, biri yox idi, bir tacir arvadı var idi. Bu arvadın əri tez-tez səfərə çıxardı. Günlərin bir günü tacir yenə uzaq bir məmləkətə səfərə çıxdı, ancaq bu dəfə səfəri uzun çəkdi. Arvad gözlədi, gözlədi, axırda dözə bilməyib bir tacir oğluna könül verdi. Onlar bir könlüldən min könlü bir-birlərinə aşiq oldular. Bir gün bu oğlan bir adamla söz-sözə gəlib dalaşdı. Dava elədiyi adam şəhərin valisinin yanına gedib şikayət elədi. Vali oğlan

tutub zindana saldı. Onun aşiq olduğu tacir arvadı məsələdən xəbər tutanda az qaldı ağlı başından ola. Tez yerindən qalxıb geyinib-keçindi, birbaşa valinin yanına getdi. Salam-kalamdan sonra ona bir namə verdi. Namədə yazılmışdı: "Sənin tutub zindana saldığım şəxs mənim qardaşım filankəsdir, küçədə, filan adamla sözləşibdir. Onun üzünə şahid duranların hamısı yalançı şahidlərdir. Onu nahaq zindana salmışan, mənim ondan başqa bir kimim, kimsənəm yoxdur, yanıma gəlib dərdimə yanamı birçə odur. Ey adil hökmdar, səndən təvəqqe eləyirəm rəhmə gəlib qardaşımı zindandan azad eləyərsən".

Vali naməni oxudu, arvada baxanda onu gözü tutdu, odur ki, dedi: "Keç evə, tapşırıram oğlanı gətirərlər sənə yanına, özünə götürüb apararsan". Arvad cavab verdi: "Ey hökmdar, mənim bir Allahdan başqa heç kimim yoxdur, özüm də bu şəhərdə qəribəm. Heç kimin evinə gedib-gəlmirəm". Onda vali dedi: "Evə girib mənimlə olmasan, qardaşını zindandan buraxmaram". Arvad cavab verdi: "Əgər sən istəyirsən iş belə olsun, onda gəl mənim evimə, orada bütün günü ürəyin istəyən kimi dincəlib istirahət eləyərsən". Vali soruşdu: "Sənin evin haradadır?" Arvad cavab verdi: "Filan yerdədir".

Vali gəlidən gözünü çəkə bilmirdi. Tacir arvadı onun yanından çıxandan sonra şəhər qazısının yanına gedib dedi: "Ey qazi ağa!" Qazi soruşdu: "Nə olub?" Arvad dedi: "Mənim şikayətimə ədalətlə bax, Allah-təala əvəzini verər". Qazi soruşdu: "Kim səni incidib?" Arvad cavab verdi: "Ey ağa, mənim bir qardaşım var, ondan başqa heç kimim yoxdur. Yalandan bir neçə nəfər üzünə durub ki, günahkardır, vali də onu tutub salıb zindana. Ona görə də çarəsiz qalıb sənə yanına gəlmişəm. Xahişim budur, valiyə ağız açıb qardaşımı zindandan buraxdırasan". Qazi başını qaldırıb arvada baxan kimi ona gözü düşdü, odur ki, dedi: "Keç evə, kənzlərin yanında otur, bir az dincəl. Mən də adam göndərib validən xahiş edərdim, sənə qardaşını buraxar. Əgər bilsəydim ki, qardaşının cəriməsi neçədir, həməni pulu mən sənə özüm verərdim, çünki çox şirindillisen, könlümə yatmışan, istəyirəm ki, ürəyimin odunu söndürəsən". Arvad dedi: "Ey ağa, sən belə iş tutandan sonra başqasına nə demək olar?" Qazi qışqırdı: "Evimə gəlmək istəmirsənsə, onda çıx get!" Belə olan surətdə arvad dedi: "Ey ağa, bir halda ki, sən istəyirsən iş belə olsun, onda yaxşısı budur ki, gedək mənim evimə, orada görüb-eləyən olmaz. Sənə evində kənzlər, nökr-qulluqçu girib-çıxır, gəlib-gedən olur. Mən arvad xeylağıyam, özümün də belə şeylərdən başım çıxmaz, indi vəziyyəti

məcbur eləyir". Qazı soruşdu: "Evin hayandır?" Arvad cavab verdi: "Filan yerdədir". O, valiylə görüşmək üçün razılaşdığı günə qaziya da söz verdi.

Arvad qazının yanından birbaşa vəzirin yanına getdi, ərz-halını bildirib, oğlanın başına gələni, valinin onu tutub zindana saldığını danışdı. Vəzir arvadı dilə tutub dedi: "Sən mənim arzuma əməl elərsən, qardaşını buraxaram". Arvad cavab verdi: "Əgər istəyirsən iş sən deyən kimi olsun, onda mənim evim yaxşıdır, orada bizi görənlər olmaz, aralıda oluram". Vəzir soruşdu: "Sənin evin haradadır?" Arvad cavab verdi: "Evim filan yerdədir". O, vəziyə də həmənlə günə söz verdi.

Oradan çıxandan sonra arvad məmləkətin padşahının yanına getdi. ərz-halını bildirib yalvardı ki, qardaşını zindandan qurtarsın. Padşah soruşdu: "Sənin qardaşını zindana kim salıb?" Arvad cavab verdi: "Onu zindana vali salıb". Padşah gəlinin səsindeki məlahətə heyran oldu, eşqi od olub ürəyini yandırdı. Hökmdar arvada buyurdu ki, saraya keçib otursun. O vaxtadan valinin yanına adam göndərüb qardaşını buraxdırar. Arvad dedi: "Ya qibleyi-ələm, belə şeylər sənin əlində çətin deyil. Bir halda ki, sən mənimlə olmaq arzusundaasan, xoşla da olsa, zorla da olsa istədiyinə yetəcəksən. Demək mənimki, Allahdan belə götürüb. Ancaq ya qibleyi-ələm, əgər öz mübarək qədəmlərini mənim evimə bassan ora səfa gətirərsən. Şair demişkən:

"A dostlar, kim görüb, kim eşidib ki,
O şərəf sahibi gələ yanına?"

Bunu eşidəndə padşah dedi: "Biz sənin əmrindən çıxmarıq". Arvad başqalarına söz verdiyi günə padşahla da vədələşib evinin yerini ona dedi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz doxsan dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, arvad padşahın təklifinə razı oldu, evin yerini nişan verib,

valiyə, qaziya, vəziyə söz verdiyi günə hökmdarla da vədələşdi. O, padşahın yanından çıxandan sonra dülğərin yanına gəlib dedi: "Mənə çox iri bir dolab düzəlt, üst-üstə dörd gözünü olsun, hər gözə də balaca qapı qoy ki, lazım olanda bağlansın. Haqqı da nə qədər eləyir, de verim". Dülğər dedi: "Haqqı dörd dinar eləyir. Ancaq, xanım, mənimlə yaxın olsan, onda pul-zad almaram". Arvad cavab verdi: "Bir halda ki, deyirsən, sözüm yoxdur, ancaq onda dolabı beş gözlü düzəlt, hamısının da qıfılı olsun". Dülğər dedi: "Baş üstə, canla-başla!" Arvad ona tapşırırdı ki, dolabı da götürüb – başqalarına söz verdiyi gün – onun evinə gəlsin. Dülğər dedi: "Xanım, tələsmə, bir az otur gözlə, düzəldim, götür apar. Mən özüm sonra arxayın gələrəm". Arvad dülğərin yanında qalıb gözlədi, beşgöz dolab hazır olanda onu evinə gətirib qonaq otağına qoydu. Dörd dəst paltar götürdü, getdi boyaqçının yanına, onların hərəsini bir rəngə boyatdırıb evə qayıtdı, sonra da yemək-içmək hazırladı, bağdan da meyvə, gül-çiçək dərdi, müşk-ənbər hazırladı.

Vədələşdiyi gün çatanda arvad paltarlarının handa bir qəşəngi var, onu seçib əyninə geydi, bəzəndi-düzəndi, üst-başına ətir, müşk-ənbər vurdu. Otağa bahalı xalçalar döşəyib əyləşdi, gözləməyə başladı, görsün kim gələcək. Çox keçməmişdi ki, bir də gördü qazı hamıdan qabaq qapıdan içəri girdi. Arvad tez ayağa qalxdı, onun qabağında yeri öpəndən sonra əlindən tutub döşəyin üstündə oturtdu, özü də yanında uzanıb başladı onunla zarafatlaşmağa. Bir azdan qazı onunla yaxınlıq eləsin istədi. Bunu görən kimi arvad dedi: "Ağa, bu paltar əynindən soyun, əmmaməni başından götür, bu sarı köynəyi gey, bu yaylığı da sal başına. Mən də gedim yemək-içmək gətirim, sonra da nə istərsən elərsən". O, qazının paltarını, əmmaməsini götürdü, kişi sarı köynəyi geyib yaylığı başına bağladı.

Elə bu vaxt birdən kimse qapını döydü. Qazı soruşdu: "Qapını döyən kimdir?" Arvad dedi: "Ərim gəldi!" Qazı əl-ayağı düşüb soruşdu: "Bəs onda nə eləyək, mən hara girim?" Arvad cavab verdi: "Qorxma, səni bu dolabda gizlədəm". Qazı dedi: "Nə eləyirsən-elə, tez ol!" Arvad onu dolabın aşağı gözünə salıb qapısını bağladı. Sonra da gedib darvazanı açdı, gördü ki, gələn validir. Arvad onun qabağında yeri öpdü, əlindən tutub içəri gətirdi, bayaq qazını oturtduğu döşəyin üstündə əyləşdirib dedi: "Ey ağa, bu yer səndən ötrü hazırlanıb, bu ev sənin öz evindir, mən də sənin kənin, qulluqçunam. Bu gün axşama kimi səni buradan buraxan deyiləm. Əynində nə var hamısını çıxart,

bu qırmızı köynəyi gey, bu, yataq paltarıdır". Arvad valinin paltarını soyundurub başına çit parçası bağlayandan sonra döşəyin üstündə onun yanında uzandı, başladı onunla dilxoşluq eləməyə. Bir azdan vali arvada əl atmaq istəyəndə o dedi: "Ya hökmdar, bu gün axşamacan sənin ixtiyarındayam, heç kim mənə sənin əlindən ala bilməz. Ancaq əvvəlcə, inayət elə, namə yaz göndər, qardaşımı zindandan buraxsınlar, ürəyim sakit olsun, sonra". Vali cavab verdi: "Baş üstə, göz üstə!" O saat da zindanbana belə bir namə yazdı: "Bu namə sənə yetişən kimi filan adamı dərhal zindandan burax, özün də naməni gətirən şəxsin bir sözünü yerə salma!" Vali naməni möhürlədi. Arvad naməni alıb, təzədən valilə dilxoşluğa başladı.

Birdən kimsə qapını döydü. Vali soruşdu: "Gələn kimdir?" Arvad cavab verdi: "Ərim gəldi". Vali tez dilləndi: "Bəs mən nə eləyim?" Arvad dedi: "Gir dolabda gizlən, ərimi yola salaram gedər, sonra çıxarsan". Arvad valini aparıb dolabın ikinci gözünə saldı, qapısını bağladı. Qazı da bu vaxt dolabın birinci gözündə oturub, onlar nə danışdırsa, hamısını eşidirdi. Arvad valini gizlədəndən sonra gedib darvazanı açdı, gördü ki, gələn vəzirdir. Arvad tez onun qabağında yeri öpdü, hörmət-izzətlə qarşılayıb dedi: "Ey mənim ağam, sən bura çox xoş gəlmişən, səfa gətirmişən. Allah-təala sənə belə mübarək təşriflərini bizə çox görməsin!" Vəzir evə gətirdi, həmə döşəyin üstündə oturub dedi: "Paltarını soyun, əmmaməni çıxart, bu göy köynəyi gey: nazikdir". Vəzir əynində nə vardı, hamısını soyundu, arvada ona göy köynək geyindirib başına qırmızı dəsmal bağladı. Həm də ona dedi: "Ağa, bu vəzirlik libasını qoy qalsın hələlik bir yanda. Sonra geyərsən, ancaq indilikdə oynayıb gülmək, dincəlmək, yatmaq üçün bu nazik paltar yaxşıdır". Vəzir köynəyi geyəndən sonra arvad başladı onunla zarafatlaşaraq əylənməyə. Vəzir arvada bir qədər oynayandan sonra nəfsini söndürmək istədi, ancaq gəlin əl verməyib dedi: "Ağa, belə şeylər öz əlimizdədir, hara tələsirsən?"

Onlar söhbət eləyirdilər, bu əsnada kimsə qapını döydü. Vəzir soruşdu: "Gələn kimdir?" Arvad cavab verdi: "Ərim gəldi!" Vəzir əlhaya düşüb dedi: "Bəs onda biz nə eləyək?" Arvad cavab verdi: "Dur gir bu dolabda gizlən, ərimi yola salaram, sonra çıxarsan. Qorxma!" Arvad vəzirə dolabın üçüncü gözünə salıb qapısını açarlıq bağladı, özünü həyəte çıxıb darvazanı açdı, gördü ki, gələn padşahdır. Arvad onun qabağında yeri öpdü, əlindən tutub evə apardı, döşəyin üstündə oturub

dedi: "Ya qibleyi-ələm, sən ki, bu gün bura təşrif buyurmusan, bütün dünyanın naz-nemətini sənə versəm, heç bir cə qədəminin qiymətini ödəməz..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz doxsan beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah arvadın evinə girəndə arvad dedi: "Dünyanın bütün naz-nemətini sənə versəm, heç bir cə qədəminin qiymətini ödəməz". Padşah döşəyin üstündə əyləşəndə arvad dedi: "Ya hökmdar, icazə ver sənə bir söz deyim!" Padşah cavab verdi: "De, nə sözün var". Onda arvad dedi: "Ey hökmdar, paltarını soyun, əmmaməni çıxart, uzan dincəl". Padşahın əynindəki libasını dəyəri min dinar idi. O, soyunandan sonra arvad onun əyninə vur-tut onca dirhəm qiyməti olan nimdaş bir köynək geydirdi, sonra da nazlanıb padşahın əynini açmağa başladı. Dolabdakı adamlar bu söhbətlərin hamısını eşidirdilər, ancaq heç biri cıncırını çıxarda bilmirdi. Qibleyi-ələm əlini arvadın boynuna salıb onunla yaxınlıq etmək istəyəndə gəlin dedi: "Tələsmə, mən özüm söz vermişəm ki, bu evdə sənə qulluq eləyəcəyəm, özü də elə eləyəcəyəm ki, məndən razı qalacaqsan".

Onlar bu cür söhbət elədikləri yerdə birdən kimsə qapını döydü. Padşah soruşdu: "Gələn kimdir, deynən xoşam-xoşluqla rədd olsun getsin, yoxsa özüm çıxıb onu buradan qovaram!" Arvad cavab verdi: "Ya hökmdar, lazım deyil, bir az hövsələni bas, mən çıxım, onu dilə tutub yola salım getsin". Padşah soruşdu: "Yaxşı, bəs mən nə eləyim?" Arvad onu dolabın dördüncü gözünə salıb qapısını bağlayandan sonra gedib darvazanı açdı, dülgər içəri girib arvada salam verdi. Arvad onu evə aparıb dedi: "Bu necə dolabdır, mənim üçün düzəltmişən?" Dülgər soruşdu: "Dolaba nə olub ki, xanım?" Arvad cavab verdi: "İçinə gir bax. Heç sən ora sığmazsan". Dülgər dedi: "Ona beş adam sığar". Kişi bunu deyib dolabın beşinci gözünə girdi.

Dülgər içəri girən kimi arvad dolabın qapısını bağladı, sonra valinin yazdığı naməni götürüb getdi zindanbanın yanına. Zindanban naməni

alib oxudu, öpdü, qoydu gözünün üstünə, tez yerindən qalxıb arvadın istəklisini zindandan azad elədi. Arvad elədiklərinin hamısını oğlana danışdı. Oğlan soruşdu: "İndi biz neyləyək?" Arvad cavab verdi: "Gərək başımızı götürüb gedək bir ayrı şəhərə. Bu işlərdən sonra burada qala bilmərik". Onlar nələri vardı hamısını dəvələrə yükləyib dərhal şəhərdən çıxdılar.

Onlar getməkdə olsunlar, indi sizə kimdən deyim, dolabdakı adamlardan. Onlar düz üç gün ac-susuz orada oturdular. Subaşına çıxmaq istəyirdilər, ancaq birtəhər özlerini saxlayırdılar. Axırda dözə bilmədilər, dülgərin sidiyi töküldü padşahın başına, padşahınkı vəzirin başına, vəzirinki valinin başına, valininki də qazının başına. Qazı qışqırıb dedi: "Bu çirkab haradandır? Burada ac-susuz qaldığımız azdır ki, hələ bir başımıza da peşab eləyirlər!?" Bunu eşidəndə vali də dilləndi: "Allah səni darda qoymasın, ay qazı!" Onun səsinə eşidəndə qazı valini tanıdı. Sonra vali qışqırdı: "Bu çirkab haradandır?" Yuxarıdan vəzir səsləndi: "Allah səni darda qoymasın, ay vali!.." Onun səsinə eşidən kimi vali vəzirini tanıdı. İndi də vəzir dedi: "Bu çirkab haradandır?" Padşah vəzirin səsinə eşidəndə onu tanıdı, ancaq əvvəlcə dillənmədi ki, burada olduğunu heç kim bilməsin. Vəzir dedi: "Allah, bizim başımıza bu oyunu açan o arvada lənət eləsin. Bir padşahdan başqa səltənətin bütün ayanlarını gətirib doldurub bura".

Bu sözü eşidəndə padşah qışqırdı: "Kəs səsinə! O yavanın, ismətsizin toruna birinci mən düşmüşəm!" Dülgər onların bu danışığını eşidib dedi: "Bəs mən? Mənim gənahım nədir? Dörd qızıl dinara ona dolab qayırmışdım, indi də gəlmişdim haqqımı alam. Məni tovlayıb saldı bura, qapını bağladı". Onlar qibleyi-aləmin üreyini açmaq üçün oradan-buradan söhbət eləməyə başladılar.

Birdən qonşular qapıya gəldilər, gördülər ki, evdə lələ köçüb yurdu qalıb, həyət-baca bomboşdur. İş belə olanda, onlar bir-birlərinə dedilər: "Dünən qonşumuz filankəsin arvadı buradaydı, indi evdə səs-səmir yoxdur, heç kim gözə dəymir. Gəlin qapını sındıraq, içəri baxaq, görək bunlara nə olub. Sonra başlarına bir iş gələr, vali yapışar bizim yaxamızdan, hamımızı tutub salarlar zindana". Qonşular qapını sındırdılar, içəri girəndə dolabda acından, susuzluqdan zərildəyən adamları görüb təəccüb elədilər. Bir-birlərinə dedilər: "Bəlkə bu dolabdakılar cin-şayətindir?" Onlardan biri bərkdən dedi: "Gəlin od vurub hamısını elə oradaca yandırmaq". Bunu eşidəndə qazı çağırdı: "Amandır, elə iş eləməyin..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz doxsan altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qonşular od vurub dolabı yandırmaq istəyəndə qazı qışqırdı: "Amandır, elə iş eləməyin!" Onda qonşular bir-birlərinə dedilər: "Cinlər bəzən adam cildinə girib bizim kimi danışirlər". Qazı onların sözlərini eşidəndə Qurandan bir neçə ayə oxuyandan sonra dedi: "Qorxmayın, dolaba yaxın gəlin". Adamlar yaxınlaşanda qazı dedi: "Mən qazı filankəsəm, siz də filankəslərsiz. Bu dolabın içi adamlarla doludur". Onda qonşular qazıdan soruşdular: "Bəs səni bura kim salıb? Nağıl elə görək bu nə məsələdir?"

Qazı əhvalatı əvvəldən-axıracan onlara açıb nağıl elədi. Adamlar dülgər gətirdilər, usta dolabın gözələrini bir-bir açdı, qazı, vali, vəzir, padşah, dülgər – hamısı arvadın onların əyninə geyindiylə paltarla içəridən çıxdılar. Onlar üst-başlarına baxıb başladılar bir-birini lağa qoymağa, bu ona gülürdü, o buna. Sonra arvadı axtarmağa başladılar, ancaq tapa bilmədilər. Arvad bu adamların əynindən çıxartdığı paltarların hamısını götürüb aparmışdı. Onlar evlərinə paltar üçün adam göndərdilər. Paltar gələndən sonra geyinib adam arasına çıxdılar.

İndi, ya qibleyi-aləm, gördün ki, bir arvad o qədər kişinin başına necə oyunlar açdı.

Yeddinci gün həməən kənz haray-həşirlə padşahın sarayına gəlib qapıda böyük tonqal qaladı. Onun yaxasından tutub çəkə-çəkə apardılar padşahın hüzuruna. Padşah xəbər aldı: "Bu tonqalı nə üçün qalamısan?" Qız cavab verdi: "Əgər sən mənim üstümdə oğluna tənbeh eləməsən, özümü oda atıb yandıracağam. Bundan belə dünya gözümdə heç nədir, sənəin hüzuruna gələndə vəsiyyətimi eləmişəm, pullarımı, şeylərimi paylamışam. Özümü öldürəcəyəm, hamamçı arvada zülm eləyən padşah kimi sən də peşman olacaqsan. Padşah soruşdu: "O əhvalat necə olub?" Kənz dedi:

KƏNİZİN ALTINCI NAĞILI

Qibleyi-ələm sağ olsun, biri var idi, biri yox idi, keçmişdə bir arvad var idi. Çox halal, dindar, təmiz bir adam idi. Padşahın sarayına gəlib-gedirdi. Hökmdarın yaxın adamları, əyanları onun ehtiramını saxlayırdılar. Günlərin bir günü bu arvad yenə padşahın sarayına gəldi, keçib oturdu hökmdarın arvadının yanında. Bir azdan padşahın arvadı min dinar dəyəri olan boyunbağını boynundan çıxardı, ona verib dedi: "Ay filankəs, hamama girirəm, bu boyunbağım qalsın səndə, çıxanda verərsən". Hamam sarayın özündəydi. Arvad boyunbağını aldı, hərəmxanada bir yerdə oturub padşahın arvadı yuyunub hamamdan çıxana kimi gözlədi. Namaz vaxtı çatanda arvad boyunbağını namaz xalçasının altına qoyub başladı namaz qılmağa. Namazdan sonra arvad, subaşına çıxdı, o qayıdana kimi bir quş gəlib boyunbağını xalçanın altından götürdü, aparıb saldı sarayda divarın deşiyinə. Arvad içəri qayıdanda bundan xəbəri olmadı. Padşahın arvadı hamamdan çıxıb boyunbağını istədi. Arvad gördü boyunbağı qoyduğu yerdə yoxdur, axtardı, hər yanı ələk-vələk elədi, boyunbağı tapılmadı ki, tapılmadı. Onda arvad dedi: "And olsun Allaha bura kənər adam gəlməyib. Qoymuşdum namaz xalçasının altına, bəlkə başım ibadətə qarışanda nökr-qulluqçudan biri götürüb, nə deyim, iman gedən yerdir, düzünü bir Allah bilir".

Padşah əhvalatdan xəbər tutanda, arvadına əmr elədi dindar arvadı o ki var döydürüb dağlatdırsın..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz doxsan yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah arvadına əmr elədi dindar arvadı o ki var döydürüb dağlatdırsın. Arvadı nə qədər döydülər, bədənini dağladılar, heç nə boynuna qoya bilmədilər. Arvad günahı heç kimin üstünə yıxmadı. Sonra şah əmr elədi, arvadı zəncirləyib zindana saldılar. Bir xeyli müddətdən sonra günlərin bir günü padşah öz sarayında çarhovuzun yanında

əyləşmişdi, arvadı da yanında oturmuşdu. Bu vaxt padşahın gözüne bir quş sataşdı, fikir verdi, gördü quş sarayın divarındakı deşikdən itən boyunbağını dartıb çıxardır. Padşah kənzilərdən birini çağırıb göndərdi, qız quşu qovub boyunbağını saldırdı. İş belə olanda, padşah başa düşdü ki, dindar arvadın günahı yoxmuş, yazığa nahaq yerə tənbeh eləyib. Tutduğu işə çox peşman oldu. Hökmdar əmr elədi, arvadı yalvardı ki, haqsızlıq elədiyinə görə günahından keçsin. Sonra padşah arvada çoxlu pul vermək istədi, ancaq o heç nə götürmədi, hökmdarın günahından keçdi, sonra da çıxıb getdi evinə. And içdi ki, bir də heç kimin evinə ayağını basmasın. O vaxtdan hamıdan uzaqlaşib dağda, dərədə sərgərdan gəzib can ağzından çıxana kimi ömrünü Allah-təalaya dua etməklə keçirdi.

Ya qibleyi-ələm, kişilərin belə-belə işləri çoxdur. Deyirlər ki, iki göyərçin vardı. Biri erkək, o biri dişi. Onlar yayda öz yuvalarına arpa, buğda daşıyıb yığmışdılar. İstilər artanda taxıl quruyub azaldı. Erkək göyərçin dişi göyərçinə dedi: "Bu dənin hamısını sən yemisən!" Dişi göyərçin dedi: "And olsun Allaha, mən heç nə yeməmişəm". Ancaq erkək göyərçin inanmadı, dişisini dimdikləyib öldürdü. Bir müddətdən sonra nəmişlik düşdü. Yuvadakı dənər islanıb şişdi, çox göründü. Onda erkək göyərçin başa düşdü ki, öz dişisini nahaq yerə öldürdü. Çox peşman oldu, ancaq bu peşmançılığın faydası olmadı. Erkək göyərçin qəm dəryasına batdı, xiffət elədi, yemədi, içmədi, günlərin bir günü azarlayıb öldü.

Padşah sağ olsun, kişilərin arvadlara qurduqları kələklər haqqında hələ mən elə nağıllar bilirəm ki, onlar bu danışdıqlarımdan da təəccüb-lüdür". Padşah dedi: "Nə bilirən, danış!" Kənz dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, biri var idi, biri yox idi, keçmiş zamanlarda bir padşah var idi. Bu padşahın qızı o qədər gözəl idi ki, görən deyirdi, yeməyim, içməyim onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa eləyim. Bir baxışda oğlanların ağlını başından alırdı. Özü həmişə qürrələnb deyirdi: "Gözəl-likdə bu dünyada mənim tayım-bərabərim yoxdur". Şah oğlanları hər yandan ona elçi göndərirdilər, ancaq qız heç birini bəyənmirdi. Adı da əd-Dətmədi.

Əd-Dətmə deyirdi: "Məni ancaq o adam alacaq ki, cəng meydanında mənə üstün gəlsin. Kim mənə zor gəlsə, can-başla ona ərə gedəcəyəm. Yox əgər mən onu bassam, onda atını, yarağını əlindən alıb, libasını

soyunduracağam, alnına da yazacağam: “Rəhim eləyib, öldürmədim”. Uzaqdan, yaxından, dünyanın hər yerindən padşah oğlanları tökülüb gəlirdilər, ancaq heç biri əd-Dətmənin qabağında duruş verə bilmirdi. Qız hamısının atını, silahını alıb alınlarına damğa basırdı, rüsvay eləyib yola salırdı.

O vaxt İran padşahlarından birinin Bəhram adlı bir oğlu vardı. Şahzadə Bəhram qızın soragını alanda atasının xəzinəsindən pul, qızıl-gümüş, daş-qaş götürüb, köhlən atlar seçdirdi, qoşun götürüb əd-Dətmənin yanına yola düşdü. Az getdi, çox getdi, gəlib qız olan məmləkətə yetişdi. Bura çatandan sonra Bəhram qızın atasına qiymətli bəxşilər göndərdi. Padşah ömr elədi ki, ona böyük ehtiram, hörmət-izzət göstərsinlər. Səhərişi gün şahzadə vəzirləri padşahın hüzuruna göndərüb qızına evlənmək niyyətində olduğunu bildirdi. Padşah Bəhram belə bir cavab göndərdi: “Oğlum, məlumn olsun ki, o barədə qızımın ixtiyarı özündədir. O, and içib ki, kim cəng meydanında ona qalib gəlsə, ancaq həmin adama ərə gedəcək”. Onda şahzadə xəbər göndərdi: “Mən qızın şərtini eşidəndən sonra öz məmləkətimdən durub bura gəlmişəm”. Padşah dedi: “Sabah səni meydana onunla görüşərsən!”

Səhərişi gün padşah qızının yanına gedib əhvalatı ona danışdı. Qız məsələdən ağah olan kimi, cəng libasını geyindi, silah götürüb meydana çıxdı. Oğlan da meydana gəldi. Camaat əhvalatı eşidəndə hər yandan tökülüşüb gəlmişdi. Əd-Dətmə üzünə rübənd salmışdı, belinə qurşaq bağlamışdı. Şahzadə təpədən-dırnağa möhkəm zirehli libasdaydı. Onlar bir-birinin üstünə cumdular. Cəng başlandı, xeyli vuruşdular, at oynatdılar. Əd-Dətmə gördü ki, şahzadə indiyəcən onunla döş-döşə gələn oğlanların hamısından igid, hamısından güclüdür. Qız qorxdı ki, Bəhram üstün gəlib camaatın içərisində onu rüsvay elər. Onda çarəsiz qalıb belə qərara gəldi ki, bicliyə əl atıb oğlana bir fənd qursun. Cəngin qızğın yerində qız birdən rübəndi üzündən götürdü, sifəti on dörd gecəlik ay kimi işıq saldı. Oğlan onu görəndə özünü itirdi, qolları yanına düşdü, bilmədi nə eləsin. Qıza da elə bu lazım idi, tez oğlanın üstünə cumub, ley sərçəni alan kimi, oğlanı yəhərdən asırdı. Əd-Dətmənin gözəlliyi oğlanın ağlına başından elə almışdı ki, heç bilmədi birdən-birə başına nə gəldi. Qız onun atını, yarağını, libasını aldı, özünü damğalayıb buraxdı.

Şahzadə özünə gələndən sonra neçə gün nə dilinə yemək-icmək vurdu, nə gecələr yuxu yatdı, qızın eşqi od olub onun ürəyini yandırdı.

O, qullarını atasının yanına yola salıb ona yazdı ki, bəs belə-belə, ta niyyətinə çatmayınca ondan vətənə qayıtdı yoxdur, ölüb qalacaq burada. Bəhramın atası naməni alanda çox qəmgin oldu, istədi şahzadənin köməyinə qoşun göndərsin, ancaq vəzir-vəkili qoymadı, ona məsləhət gördülər ki, səbirli olsun.

Oğlan çox götür-qoy eləyəndən sonra gördü ki, istəyinə yetmək üçün hiylə işlətməkdən başqa çarəsi yoxdur. O özünü qoca qiyafəsinə saldı, padşahın qızının tez-tez seyrə çıxdığı bağa gedib bağbana dedi: “Mən qərībəm, uzaq məmləkətdən gəlmişəm. Uşaqlıqdan peşəm bağ salıb ağac becərmək, gül-çiçək yetişdirməkdir. Heç kəs torpağın dilini mənə kimi bilə bilməz. Bağban bu sözləri eşidəndə çox şad oldu, Bəhramı adamlarının yanına aparıb hamısına tapşırırdı ki, qərībden muğayat olsunlar. O gündən şahzadə bağda qulluq eləməyə, ağac əkib meyvə becərməyə başladı. Oğlan burada işləməkdə olsun, indi sizə kimdən deyim, şah qızından. Günlərin bir günü, qullar, yedəklərində də xalı-gəbə, qab-qacaq yüklənmiş qatırlar bağa gəldilər. Şahzadə bunların nə üçün olduğunu xəbər alanda qullar dedilər: “Bu gün padşahın qızı bura seyrə çıxacaq”. İş belə alanda, şahzadə tez mənzilinə qaçdı, öz məmləkətlərindən gətirdiyi bahalı bəzək şeylərindən, gözəl geyimlərinə götürüb bağa qayıtdı. Orada bir yerdə aylaşmış bu şeylərdən qabağına düzdü, əldən düşmüş qocalar kimi əl-ayağını əsdirməyə başladı...”

Şəhrizad bu yerdə səhərişi açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz doxsan səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Qibleyi-ələm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, İran padşahının oğlu özünü qoca qiyafəsinə saldı, bağda oturub vətənindən gətirdiyi bəzək şeylərini, gözəl geyimləri qabağında yerə düzdü, özü də əldən düşmüş qocalar kimi əl-ayağını əsdirməyə başladı. Bir saatdan sonra padşahın qızı kənzilərin, xədimlərin arasında bağa gəldi, elə bilirdin ulduzların arasında on dörd gecəlik ay görür. Onlar şahzadəyə yaxınlaşanda, birdən gördülər ki, əl-ayağı əsən pıranı bir qoca oturub, qabağında da şahənə bəzək şeyləri, geyimləri.

Qızlar çox təəccüblənib xəbər aldılar ki, bu şeyləri niyə bura düzüb. Oğlan dedi: "Bunları verib sizin birinizlə evlənmək istəyirəm". Qızlar gülüşdülər, ona sataşmağa başladılar. Biri soruşdu: "Arvadı alıb nə eləyəcəksən?" Şahzadə cavab verdi: "Bircə dəfə üzündən öpüb boşayacağam". Onda padşahın qızı dedi: "Bax bu qızı sənə verdim". Şahzadə çəliyə söykenib birtəhər ayağa qalxdı, əsə-əsə, qıçları dolaşadolaşa irəli yeriyib qızın üzündən öpəndən sonra bəzək şeylərini, paltarları götürüb ona verdi. Qız sevindi. O biriləri şahzadəni lağa qoyub o ki var güldülər, sonra da çıxıb getdilər. Səhərişi gün qızlar bir də bağa gələndə gördülər ki, qoca yenə həmin yerdə oturub, bu gün yərə düzdüyü şeylər dünənkilərdən də çoxdur. Qızlar onun yanında oturub soruşdular: "Ey qoca, bu şeyləri neynirsən belə?" Şahzadə cavab verdi: "Yenə dünənki kimi bunları verib sizin birinizlə evlənəcəyəm". Padşahın qızı dedi: "Elə o qızı sənə verdim". Şahzadə yerindən qalxdı, qızın üzündən öpüb şeylərin hamısını ona verdi. Ondan sonra qızlar çıxıb getdilər. Padşahın qızı şahzadənin kənizlərə bağışladığı bu daş-qışı, bahalı paltarları görəndə öz-özünə dedi: "Yaxşısı budur, bu şeyləri elə mən özüm alım, bunun mənə heç bir ziyanı olmaz".

Səhərişi gün o, kəniz paltarları geyinib evdən çıxdı. Xəlvət yollarla şahzadənin yanına gəlib dedi: "Ey qoca, mən padşahın qızıyam. Məni alarsanmı?" Şahzadə cavab verdi: "Canla-başla!" O əvvəlkilərdən qat-qat bahalı zinət şeyləri, paltarlar çıxarıb qıza verdi, sonra da ayağa qalxdı ki, onun üzündən öpsün. Qız arxayın idi ki, ona heç nə olmayacaq. Şahzadə ona yaxınlaşan kimi qucaqlayıb zorla yərə yıxdı, bəkirəliyini götürəndən sonra qızdan soruşdu: "Məni tanımadın?" Qız dedi: "Sən kimsən?" Oğlan cavab verdi: "Mən İran padşahının oğlu Bəhramam, şahlığımı, vətənimə buraxıb burada özümü bu qiyafəyə salmışam, özü də bircə sənə xətrinə". Qız dinməzəcə onun altından qalxdı. Başına gələn işdən sonra nə oğlanın suallarına cavab verirdi, nə də özü ona bir söz deyirdi. Öz-özünə belə fikirləşirdi: "Əgər mən onu öldürsəm, onun ölümünün mənə bundan sonra bir faydası olmayacaq. Ancaq bircə əlac qalıb ki, bu oğlana qoşulam, onların məmləkətinə qaçam". Padşahın qızı bu qərara gələndən sonra saraya qayıtdı, vəznə yüngül, qiymətdə ağır nəyi vardı hamısını yığışdırdı, oğlana sifariş eləyib qərarını ona bildirdi, tapşırırdı ki, yır-yığış eləyib səfərə ehtiyat görsün. Onlar vədələşdikləri gecə, qaranlıqda, handa bir seçmə atlar minib

yola düşdülər, elə sürdülər ki, hələ səhər olmamış çox uzaq bir məmləkətə yetişdilər.

Bu minvalla, gethağət, axırda gəlib İran padşahının torpağına çatdılar. Onlar şəhərə yaxınlaşanda oğlanın atasının yanına muştuluqçu getdi. Padşah bu xəbəri eşidib çox şad oldu, qoşun-ləşkər götürüb oğlunun pişvazına çıxdı.

Bir neçə gündən sonra padşah əd-Dətmənin atasına qiymətli bəxşilər göndərdi, özünə də yazdı ki, qızdan nigaran olmasın – onun evindədir, cəhizini göndərsin. Əd-Dətmənin atası İran padşahının göndərdiyi bəxşisi aldı, çox məmnun olub, gələn elçilərə böyük hörmət-izzət göstərdi. Sonra da şahənə məclis qurdurdu, hakimlə şahidləri çağırırdı, qızının kəbinini şahzadəyə kəsdirdi. İran padşahından namə gətirən elçilərə qiymətli bəxşilər verib qızının cəhizini göndərdi. Şahzadə Bəhram ta ölən günə kimi əd-Dətməylə bir yerdə şad-xürrəm ömür sürdü.

Ya qibleyi-aləm, indi gördünmü, kişilər armadlara necə hiylələr qururlar? Mən ölənəcn şikayətimdən əl çəkmərəm!"

Padşah ömr elədi oğlunun boynu vurulsun.

Ancaq elə bu vaxt yeddinci vəzir padşahın hüzuruna gəldi, onun qabağında yeri öpüb dedi: "Ey şahım, bir qədər səbir elə, sənə məsləhətim var, deyim, qulaq as. Bu dünyada kim ki, tələsmir, tədbirlə iş görür, o həmişə arzusuna çatır. Kim ki tələsir, kəmhövsələlik eləyir onun nəsibi ancaq peşmançılıq olur. Mən görürəm ki, bu arvad fitnəkardır, səni vadar eləyir özün-özünə qəsd eləyəsən. Amma mən sənin sadiq qulunam, həmişə səndən mərhəmət görmüşəm. Arvadların fitnəkarlığı barəsində mən biləni heç kim bilmir. Qarı ilə tacir oğlunun nağılını danışsam, özün görərsən!" Padşah soruşdu: "Əhvalat necə olub?" Vəzir dedi:

YEDDİNCİ VƏZİRİN NAĞILI

Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, biri var idi, biri yox idi, bir tacir var idi. Bu tacir çox dövlətliyi, özünün də gözünün ağı-qarası bir oğlu vardı. Günlərin bir günü oğlan atasına dedi: "Ata, mənim bir arzum var, əgər onu yerinə yetirəsən, elə bilərəm dünyanı mənə verdin". Tacir cavab verdi: "Nədir arzun, oğlum? Gözüm də istəsən, səndən əsirgəməyərəm, tək arzun ürəyində qalmasın". Oğlan

dedi: "İstəyirəm mənə bir az pul verəsən, tacirlərə qoşulam, gedəm Bağdad vilayətini gəzəm, xəlifənin sarayını görəəm. Tacir oğlanları o yerlər barəsində mənə çox danışblar, indi istəyirəm bir dəfə də mən gedib gəzəm". Atası dedi: "Getsən, sənin ayrılığına biz necə dözərik?" Oğlan cavab verdi: "Mən sənə sözümü dedim. Özün bil, icazə versən də gedəcəyəm, verməsən də. Bu fikir mənə arız olandan səbrim-qərarım kəsilib. Gedib Bağdadı görməsəm, sakit ola bilmərəm..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki beş yüz doxsan doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, tacirin oğlu atasına dedi: "Mən, nə olur olsun, səfərə çıxıb Bağdada getməliyəm!" Tacir görəndə ki, oğlu sözündən dönməyəcək, çarəsiz qalıb ona otuz min dinarlıq mal aldı, yeganə oğlunu tacirlərə qoşub özlərinə də bərk-bərk tapşırı ki, ondan muğayat olsunlar, sonra tacir, oğluya salamatlaşıb evinə gəldi, oğlan da tacir yoldaşları ilə yola düşdü, az getdi, çox getdi, axırda gəlib Bağdad şəhərinə yetişdi.

Buraya çatanda oğlan bazara gedib orada özünə gözəl bir ev kirəldi. Ev o qədər qəşəng idi ki, adam baxanda ağı gedirdi. Həyatında quşlar cəh-cəh vururdu, içərisində üz-üzə tikilmiş rahat otaqlar vardı, döşəməsi rəngbərəng marmərdən idi, divarlarına gözəl naxışlar vurulmuşdu. Oğlan dalandardan soruşdu: "Buranın ayı neçəyədir?" Dalandar cavab verdi: "On dinara". Oğlan bunu eşidəndə soruşdu: "Zarafat eləyirsən, yoxsa düz sözündür?" Kişi cavab verdi: "And olsun Allaha, düzünü deyirəm! Kim bu evə daşinsa, burada iki həftədən artıq qalmır". Oğlan xəbər aldı: "Bunun səbəbi nədir?" Dalandar cavab verdi: "Oğlum, kim bura köçdü, o, bu evdən ya xəstələnib çıxır, ya da onun buradan meyitini çıxarırlar. Camaat arasında bu ev məşhur olub, heç kim ürək eləyib bura köçmür, ona görə də kirayə qiyməti belə aşağı düşüb".

Bunu eşidəndə oğlan çox təəccüb eləyib dedi: "Yəqin bu evdə qərribə bir sirt var, ona görə də kirayənişinlər xəstələnirlər, ölürlər!"

O, bir keyli fikirləşəndən sonra kor şeytanın hiylələrindən qorunmaq üçün Allaha pənah gətirdi, qorxunu ürəyindən çıxarıb həməən evə yığışdı. Alverini eləməyə başladı. Bir neçə gün bu minvalla gəlib keçdi, ancaq dalandarın nağıl elədiyi işlər onun başına gəlmədi.

Günlərin bir günü oğlan çıxıb darvazanın qabağında oturmuşdu. Bu vaxt gördü ki, birçəyi ağarmış, xallı ilana oxşayan bir qarı gəlir. Qarı Allaha dua eləyə-eləyə yolda qabağına çıxan daşı-kəsəyi götürüb qırağa atırdı. Arvad darvazanın qabağında oturan oğlanı görəndə təəccüblə ona baxmağa başladı. Oğlan soruşdu: "Ay qarı, sən mənə tanıyırsan ki, belə baxırsan, yoxsa bir adama-zada oxşadırsan?" Oğlanın sözlərini eşidəndə qarı tez onun yanına gəldi, salam verib soruşdu: "Havaxtdan burada olursan?" Oğlan cavab verdi: "Qarı nəyə, iki ay olar". Onda qarı dedi: "Mən də elə bax buna təəccüb eləyirəm. Oğlum, mən səni tanımıram, sən də mənə tanıyırsan, heç kimə də səni oxşatmıram. Ancaq ona təəccüblənirəm ki, səndən başqa kim bu evə köçüb bir azdan ya azarlayıb buradan gedib, ya da ölüb, meyitini bu evdən çıxarıblar. Oğlum, cavan-sən, heyifəsən, mən yəqin bilirəm ki, sən burada qalmağın çox qorxuludur. Bu sarayın yuxarısında eyvan var, bəyəm sən qalxıb oradan baxmamısan?"

Qarı bunu deyəndən sonra çıxıb getdi. Oğlanı fikir-xəyal götürdü, öz-özünə dedi: "Mən sarayda yuxarıya qalxmışdım, ancaq orada eyvan olduğunu görməmişəm". O, tez yerindən durub içəri girdi, oranın hər yanını gəzib baxmağa başladı, çox axtarandan sonra küncdə xırda bir qapıya rast gəldi. Bu qapının cəftəsinin üstündə hörümçək tor qurmuşdu. Bunu görəndə oğlan fikirləşdi: "Yəqin bu qapını açıb içəri girən ölür, ona görə də hörümçək tor qurub, bura ayaq basan yoxdur". İş belə olanda, oğlan Allah-təalının kəlamını ürəyinə gətirdi: "De ki, Allah alnına nə yazıb, o da olacaq". Sonra o qapını açıb dar pilləkənlə qalxmağa başladı. Yuxarıya çatanda orada bir eyvana rast gəldi. Oğlan eyvanda əyləşdi, başladı dincəlməyə, oyana-buyana tamaşa eləməyə. Elə bu vaxt gözüne qəşəng bir imarət dəydi. Onun yuxarısındakı eyvandan Bağdadın hər tərəfi görünürdü. Bu eyvanda bir qız dayanmışdı, deyirdin bəs huridir. Qız bir baxışda oğlanı heyran eləyib aqlını başından aldı, onu Əyyub dərindən, Yaqub qəminə mübtəla elədi.

Oğlan qıza diqqət yetirəndən sonra öz-özünə fikirləşdi: "Adamlar deyirlər ki, heç kim bu evdən sağ çıxmır: ya ölür, ya da azara düşür –

yoqin hamısı bu qızın dərindən belə olur". İndi o, mənim də ixtiyarımı əlimdən aldı, bəs mən başıma nə çarə qılım?!" O, fikirləşə-fikirləşə aşağı düşdü, otağa girib əyləşdi. Ancaq bir yerdə qərar tuta bilmirdi, durub darvazaya çıxdı. Heç bilmirdi nə eləsin. Birdən gördü ki, həmə qarı yenə Allaha dua eləyə-eləyə budur gəlir. Onu görcək oğlan tez ayağa qalxdı, özü arvada birinci salam verib dedi: "A qarı nənə, necə ki, sənin sözlənlə o qapını açmamışdım, sağ-salamat idim, heç nəyin də dərini çəkmirdim. Elə ki qapını açıb pilləkənlə yuxarı qalxdım, eyvana çıxıb baxanda qonşu eyvanda gördüyüm ağlımı başımdan elədi. İndi yoqin bilirəm ki, öləcəyəm. Mənim bu dərdimin dünyada bir təbibi varsa, o da sənən".

Oğlanın sözlərini eşidəndə qarı gülüb dedi: "Allah-təalanın izniylə sənə heç nə olmaz". Arvad bunu deyəndə oğlan evə girdi, oradan yüz dinar götürüb yenə bayıra çıxdı, arvada dedi: "Qarı nənə, bu pulları götür. Mən qulam, sahibim də sənən, rəhim elə mənə, nə qədər ki, gec deyil, imdadıma yet. Yoxsa ölərəm, qiyamət günündə qanımlı səndən alarlar". Qarı cavab verdi: "Canla-başla. Ancaq oğlum, istəyirəm bir işdə mənə balaca kömək eləyəsən, onda arzuna çatarsan". Oğlan soruşdu: "Qarı nənə, de görüm nədir istəyin?" Qarı cavab verdi: "İstədiyim budur ki, ipək bazarına gedəsən. Orada Əbülfət ibn Kəydamin dükanını xəbər alasan. Elə ki dükanı sənə göstərdilər, gedərsən ora, salam verib deyərsən: "Səndə olan o zərxara örpəyin birini mənə ver". Onun dükanında həmə örpəkdən yaxşısı yoxdur. Örpəyi neçəyə deyir-dəsin, alıb özündə saxlarsan. Sabah, Allah qoysa, gələcəyəm sənə yanına" Qarı bunu deyib getdi. Oğlan səhərcən bir böyrü üstən o biri böyrü üstə döndü, elə bil yerinə qor dolmuşdu.

Səhər açılacaq yerindən qalxdı, cibinə min dinar qoyub ipək bazarına getdi, Əbülfətin dükanını soraqlaşmağa başladı. Tacirlərdən biri Əbülfətin dükanını ona göstərdi. Oğlan Əbülfətin yanına gəldi. Gördü ki, onun qulluğunda qullar, nöqərlər dayanıb, özü də üz-gözündən hörmətli-izzətli adama oxşayır. Bu tacir çoxlu var-dövlət sahibi idi. Oğlanın eyvanda gördüyü o gözəl də bu tacirin arvadı idi. O arvad kimi bir gözəl heç padşah oğlanlarına da qismət olmamışdır.

Bəli, oğlan Əbülfəti görüb salam verdi. Tacir onun salamını aldı, oturmaq üçün yer göstərdi. Oğlan onun yanında əyləşib dedi: "Ey tacir-başı, mənə belə bir örpək lazımdır, gətirt baxım". Tacir qula buyurdu

dükənin o tərəfindəki ipək tayını gətirsin. Qul gedib malı gətirdi. Əbülfət tayı açıb oradan bir neçə örpək çıxartdı. Oğlan onların gözəlliyinə heyran oldu. O, qarının tapşırığı örpəyi seçib əlli dinara tacirdən aldı, götürüb sevinə-sevinə evə gəldi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüzüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, oğlan örpəyi tacirdən alıb evə gətirdi. Bir azdan qarı oğlanın yanına gəldi. Oğlan ayağa qalxıb örpəyi ona verdi. Qarı dedi: "Ocaqdan mənə bir köz gətir". Oğlan gedib köz gətirdi, qarı örpəyin bir ucunu oda tutub yandırdı. Sonra yenə onu əvvəlki kimi qatladi, özülə götürüb Əbülfətin evinə getdi, ora çatıb darvazanı döyməyə başladı. Tacirin arvadı onun səsinə eşidəndə gəlib darvazanı açdı. Qarı bu arvadın anasıyla rəfiqə idi. Ona görə tacirin arvadı qarını tanıyırdı, bilirdi ki, gedib evində ona baş çəkmişəm. İndi buradan ötürdüm, qorxdum namazımın vaxtı keçə, döndüm bura. Bilirəm sən təmizkar adamsan, ev-eşiyin tərtəmiz olur, istəyirəm burada dəstəmaz alıb namaz qılam".

Bu sözləri eşidəndə tacirin arvadı qarını içəri çağırırdı, qarı həyətdə girib salam verdi, aftafanı arvaddan alıb dəstəmaz alandan sonra otaqlardan birinə keçib namaz qıldı. Ancaq bir azdan ev sahibəsinin yanına gəlib dedi: "Qızım, ağlıma gəldi ki, o namaz qıldığım yerdə nöqər-qulluqçu gəzir, ora birdən pak olmaz. Ona görə də namazımı batil elədim. Bax gör hara pakdır, gedim orada təzədən namaz qılım. Cavan gəlin qarının əlindən tutub dedi: "Neynək, qarı nənə, gedək mənim yataq otağıma, həmişə ərimin oturduğu taxtın üstündə namazını qıl". Gəlin qarını öz yataq otağına apardı. Qarı namaz qılıb Allaha dua eləməyə başladı. Sonra da gəlin o yana baxanda girəvəyə salıb örpəyi onun bəlinin altına qoydu. Qarı namazı qılıb qurtardı, gəlinə dua-sənə eləyəndən sonra çıxıb getdi.

Axşam gəlinin əri tacir evə gəldi. Arvadın yatağının üstündə oturdu. Arvad xörək gətirdi. Tacir doyunca yeyib-içəndən sonra əlini yuyub balıncı dirsekləndi. Elə bu vaxt birdən gördü ki, balıncın altından örpəyin ucu çıxıb. Götürüb baxan kimi örpəyi tanıdı. Kişi o saat arvadından şübhələndi, ürəyinə pis şey gəldi. Onu yanına çağıraraq soruşdu: "Bu örpəyi haradan almısan?" Gəlin and-aman eləyib dedi: "Səndən başqa mənəm yanıma gələn olmayıb". Tacir biabırılıqdan qorxub bir söz demədi, fikirləşdi: "Əgər bu söhbəti evdən qırağa çıxartsam bütün Bağdadda rüsvay olaram". Tacir Əbülfət adlı-sanlı adamdı, xəlifəylə həmsöhbət idi. Ona görə də susmaqdan başqa çarəsi yox idi. Arvadına ağdan-qaraya bir söz demədi. Arvadın adı Mahziyaydı. Tacir onu səsleyib dedi: "Eşitmişəm anan bərk azarlayıb, ürəyi ağrıyır, arvadlar başına yığışib ağlayırlar. Sifariş göndərək ki, yanına gedəsən".

Arvad anasının yanına getdi, içəri girəndə gördü ki, anası sağ-salamat oturub evində. Bir qədər keçəndən sonra hamballar arvadın nəyi vardı, hamısını tacirin evindən daşıyaraq gətirdilər. Anası bunu görəndə soruşdu: "Qızım, nə olub belə, başına nə gəlib?" Ancaq qızı əhvalatı anasından gizlətdi. Arvad qızının tacirdən ayrıldığına qəmgin olub o ki var ağladı.

Bir neçə gündən sonra qarı onlara gəldi, ürəyi yana-yana salam verib dedi: "Ay qızım, başına dönüm, nə olub sənə? Ürəyimin başına od salmışam". Sonra o, qızın anasının yanına keçib soruşdu: "Ay bacı, nə olub belə, qızınla ərinin əhvalatı necə olub?" Deyirlər ki, tacir onu boşayıb. Bu yazığın nədir günahı, nə eləyib ki, əri onu boşayıb? Qızın anası dedi: "Bacı, bəlkə Allah sənə duanı eşidə, kömək eləyə, əri qayıdıb Mahziyayla barışa. Axı sən oruc tutan, namaz qılan adamsan, gecəni səhərəcən ibadətə də olursan. Qızına dua elə". Sonra tacirin arvadı onların yanına gəldi, bir yerdə oturub söhbət elədilər. Qarı dedi: "Qızım, qəm eləmə, Allahın köməyiylə bu yaxın günlərdə sənə ərinlə barışdıraram".

Qarı onlardan çıxdı, oğlanın yanına gedib dedi: "Otağı yır-yığışdır, bu axşam Mahziyanı gətirəcəyəm sənə yanına". Oğlan yemək-içmək üçün nə ki lazımdı, alıb hazırlatdı, sonra da oturub başladı onları gözləməyə. Qarı da Mahziyanın anasının yanına gəlib ona dedi: "Bacı, toy var, qoy qız mənimlə getsin ora, bir az ürəyi açılınsın, dərdi dağılsın. Toydan sonra özüm onu sağ-salamat qaytarıb gətirərəm". Arvad yerindən qalxdı, qızını geyindirib-kecindirdi, bəzəndirdi, onu qarıyla

bərabər aparıb darvazayacan ötürdü. Özü də qarıya bərk-bərk tapşırırdı: "Ondan muğayat ol, məbadə onun üzün bir naməhrəm görsün. Özün bilirsən ki, onun əri xəlifəylə durub-oturur". Bəli, qarı Mahziyanı özünə götürüb oğlan olan evə gətirdi. Qız elə bildi ki, toy bu evdədir. Qarı onu içəri aparıb qonaq otağına ötürdü..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Mahziya qonaq otağına girəndə oğlan yerindən sıçradı, onu qucaqlayıb əl ayağını öpüşə qərq eləməyə başladı. Qız oğlanın gözəlliyinə heyran oldu, ona elə gəldi ki, gəlib düşdüyü bu otaq, bu güllər, süfrəyə düzülmüş nemətlər hamısı şirin yuxudur. Qarı qızın özünü itirdiyini görüb dedi: "Qızım, Allahın nəzəri sənə üstündən əskik olmasın! Qorxma, burada oturmuşam, səni qoyub getmərim. Sən ona yaraşsın, o da sənə". Mahziya utana-utana oturdu. Oğlan onunla zarafat elədi, onu güldürdü, şeir oxudu, məzəli əhvalatlar nağıl elədi, ta o vaxtacan ki, qızın qaməti dikəldi, eyni açıldı. Mahziya yedi, içdi, şərabdan xumarlanıb udu götürdü, çalib oxumağa başladı. Oğlanın gözəlliyi onu cəzb eləmişdi. Oğlan da bunu görüb içkisiz, şərabsız sərxoş olmuşdu, ürəyi sinəsinə sığmırdı. Qarı onları tək qoyub o biri otağa keçdi.

Səhər sübh yenə onların yanına gəldi, salam verib Mahziyadan soruşdu: "Qızım, gecən necə keçdi?" Gəlin cavab verdi: "Sənə sayəndə, sənə ara düzəltməkdə usta olmağın sayəsində yaxşı keçdi". Onda qarı dedi: "Dur ayağa, ananın yanına gedək". Oğlan bu sözləri eşitcək ona yüz dinar verib dedi: "Qoy bu gecəni də burada qalsın". Qarı onların yanından çıxdı, qızın anasının yanına gəlib dedi: "Qızın sənə salam-dua göndərir. Təzə gəlinin anası Mahziyaya and içdirib ki, bu gecəni onlarda qalacaq". Mahziyanın anası dedi: "Nə olar, bacı, onların ikisindən də Allah razı olsun. Təki qızın ürəyindən olsun, gecəni orada qalmağının eybi yoxdur, hara tələsir, qoy ürəyi açılsın. Qorxum ancaq əri sarıdandır".

Qarı bu minvalla cürbəcür hiylə qurub qızın anasını aldatdı. Mahziya düz yeddi gün oğlanın yanında qaldı. Hər gün də qarı oğlandan yüz dinar aldı. Yeddi gün gözləyəndən sonra Mahziyanın anası qarıya dedi: "Bu saat mənim qızımı ver, onu gözləməkdən gözlerimin kökü saraldı. Nə müddətdir evdən gedib, burada nəse var". Qarı arvadın sözlərindən bərk acıqlanıb onun yanından çıxdı, birbaşa Mahziya olan evə gəldi. Bu vaxt oğlan içdiyi şərabdan sərxoş olub yorğan-döşəkdə yatmışdı. Qarı Mahziyanın əlindən yapışib evdən çıxdı. Birlikdə qızın anasının yanına gəldilər. Arvad qızını görəndə çox sevindi, şad oldu, qızını üzügülər qarşılayıb dedi: "Qızım, səndən yamanca nigarandım, acığı-mın hamısını tökdüm bu bacılığımın üstünə, ağzıma gələni ona deyib xətrinə dəydim". Qızı cavab verdi: "Dur ayağa onun əlini-ayağını öp, o qulluqçu kimi mənim qulluğumda durub, bir sözümlə iki eləməyib. Əgər dediyimi eləməsən, onda mən sənə qızın deyiləm, sən adda mənim anam yoxdur." İş belə olanda, qızın anası o saat yerindən qalxıb qarının könlünü aldı.

Oğlan sərxoşluqdan ayılıb Mahziyanı yanında görməyəndə sevindi, çünki kamını alıb ürəyinin arzusuna çatmışdı. Bir azdan qarı onun yanına gəldi, salam verib soruşdu: "Hə, necə baxırsan mənim işlərimə?" Oğlan cavab verdi: "İşi çox yaxşı düzəldtin, sənə fəlinə, fədinə sözüm yoxdur!" Onda qarı dedi: "Yaxşı: indi də gedək korladığımız işləri yoluna qoyaq, arvadı qaytararaq ərinin yanına, axı onların bir-birindən ayrı düşməsinə biz bais olmuşuq". Bunu eşidəndə oğlan soruşdu: "Mən nə eləməliyəm?" Qarı cavab verdi: "Sən gedərsən tacirin dükanına, salam verib otursan onun yanında. Bu vaxt mən gəlib dükanın qabağından ötəcəyəm. Məni görcək tez içəridən çıxıb, yapışarsan yaxamdan, başlarsan söyüb hədələyə-hədələyə örpəyi tələb eləməyə. Tacirə də deyərsən: "Ağa, yadımdadırmı, onda səndən əlli dinara örpək almışdım? Kənizim onu evdə başına örtüb, bir ucunu yandırmışdı. Kənizim bu qarını çağırtırıb örpəyi verir ki, onu bir adama közətdirsən. Qarı örpəyi götürüb o gedəndir ki, gedib, bir də üzünü görməmişik". Oğlan dedi: "Gözüm üstə, can-başla elərim".

Bu danışqıdan sonra oğlan həməən saat evdən çıxıb tacirin dükanına getdi, bir qədər onun yanında oturandan sonra gördü ki, budur, qarı əlində təsbəh çevirə-çevirə dükanın qabağından ötür. Oğlan o saat ayağa qaxdı, küçəyə çıxıb tutdu arvadın yaxasından, başladı onu söyüb danlamağa. Qarı dilini şirin eləyib dedi: "Oğlum, nə eləsən haqqın var".

Bazarın camaatı onların başına toplandı, hərə bir yandan xəbər aldı: "Nə olub?" Oğlan cavab verdi: "Ay camaat, mən bu tacirdən əlli dinara bir örpək almışdım. Evdə kəniz onu birçə saatlığa başına örtüb ocağın yanında oturanda qılgıncım düşüb örpəyin bir ucunu yandırmışdı. Örpəyi verdik bu qarıya ki, bir adam tapıb onun yanın yerini közətdirsən. O gündən örpəyi də götürüb yoxa çıxıb". Bunu eşidən qarı bərkdən dedi: "Oğlan düz deyir. Doğrudan da örpəyi mənə veriblər. Ancaq mən bunlardan çıxandan sonra həmişə getdiyim evlərdən bir neçəsində olmuşam. Örpək haradasa huşumdan çıxıb qalıb. İndi ha fikirləşirəm, yadıma sala bilmirəm. Mən fəqir arvadam, bilmədim örpəyin sahibinə nə cavab verəcəyəm, ona görə də qorxumdan gözüme görünmədim". Bu vaxt gəlinin əri tacir bu danışqların hamısını eşidirdi...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, oğlan qarının öyrətdiyi kimi onu tutub örpəyi istəyəndə tacir onların söhbətini əvvəldən-axıracan eşitdi. Fitnəkar qarının qurduğu kələk baş tutdu. Tacir ayağa qalxıb ucadan dedi: "Allahü-əkbər!" Ürəyimə şübhə gətirdiyimə görə xudavəndi-kərim özü mənim günahımdan keçsin". Kişi məsələnin düzünü öyrəndiyinə görə Allaha min şükür eləyəndən sonra qarının yanına gəlib ondan soruşdu: "Sən bizim evə gəlib gedirsən?" Qarı cavab verdi: "Ay oğul, mən sənə də evinə gedirəm, başqa evlərə də gedirəm. Allah yolu yığıb dolanıram. İndi yadıma sala bilmirəm ki, o örpəyi harada qoyub getmişəm". Tacir dedi: "Sən gedib örpəyi bizdə bir adamdan xəbər almısan?" Qarı cavab verdi: "Ey ağa, sənə evinə getmişdim, orada mənə dedilər ki, arvadını boşamısan. Kor-peşman geri qayıtdım. O gündən bu günə daha heç kəsəndən soruşmamışam".

İş bu yerə çatanda tacir üzünü oğlana tutub dedi: "Qarını burax getsin, örpək mənədir". Bu sözlərdən sonra kişi örpəyi dükandan getirib ora toplaşanların gözlünün qabağına oğlana verdi. Sonra da

arvadının yanına getdi, bir qədər pul verib könlünü aldı, lənət şeytana dedi, külfətini götürüb evinə apardı. Qarının fitnəsindən xəbəri olmadı.

İndi, padşah sağ olsun, arvadların belə-belə kələyi çox olur". Sonra vəzir dedi:

Qibleyi-aləm sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, bir şahzadə tək-tənha seyrə çıxmışdı. Bu vaxt yamyasıl bir bağa rast gəldi. Gördü ki, burada ağaclar bardan başını aşağı əyib, budaqlarda quşlar cəh-cəh vurur, arxlardan dumduru su axır. Bağ cavan şahzadənin xoşuna gəldi. O, burada öyləşdi, özüylə götürdüyü quru meyvələrdən çıxardıb yavaş-yavaş yeməyə başladı. Elə bu vaxt bir də gördü ki, bir az aralıda nəşə bərk tüstü qalxır. Şahzadə qorxdı, tez yerindən qalxıb bir ağaca çıxdı, sıx budaqların arasında gizləndi. Oğlan ağacdən baxanda gördü ki, yaxınlıqdakı çayın ortasından bir ifrit çıxdı. O başında ağzıqıfıllı mər-mər sandıq tutmuşdu. İfrit sandığı bağda yerə qoyub açanda içindən bir qız çıxdı. Qız o qədər gözəl idi ki, üzü gün kimi yanırı. İfrit qızı qabağında oturdub ona tamaşa eləməyə başladı. Doyunca baxandan sonra başını qızın dizinin üstünə qoyub yuxuya getdi. Qız onun başını ehmalca dizinin üstündən götürdü, qoydu yerə, özü ayağa qalxıb bağda gəzməyə başladı. Birdən gözü oğlanın çıxdığı ağaca sataşdı. Şahzadəni görəndə ona işarə elədi ki, aşağı düşsün. Oğlan düşmədi. Qız çox yalvarandan sonra dedi: "Əgər bu saat yerə düşüb mən deyənə eləmə-sən, ifriti oyadacağam, sənə yerini ona deyəcəyəm, o dəqiqə səni tutub öldürəcək". Oğlan qızın bu sözünü eşidəndə qorxub ağacdən endi. Qız o saat oğlanın əl-ayağını öpməyə, onu həvəsləndirib özüylə yaxın olmağa razı salmağa başladı. Axırda oğlan razı oldu, qızın arzusunu yerinə yetirəndən sonra qız dedi: "O barmağındakı üzüyü mənə ver". Şahzadə üzüyü barmağından çıxardıb ona verdi. Qız ipək düyünçəsini açdı, düyünçənin içində səksənəcən üzük vardı. Oğlanın üzüyünü qoydu onların arasına. Şahzadə soruşdu: "Bu qədər üzük nəyinə lazımdır?" Qız cavab verdi: "Bu ifrit mənə atamın xanımından oğurlayıb. Məni qoyub sandığın içinə, ağzını qıfıllayır. Hara getdi, mənə sandığın içində başına alıb özüylə aparır. Məni elə istəyir ki, bircə dəqiqə ayrı dura bilmir. Qoymur istədiyimi eləyəm. Mən də gördüm o belə eləyir, and içdim ki, bundan belə kim mənimlə yaxın olmaq istədi, heç birinə yox deməyəcəyəm. Bu gördüyün üzülər də mənimlə olan kişilərdən yadigardır. Kiminlə ki yaxın olmuşam, hələsindən bir üzük alıb bu

dəsmalın arasına qoymuşam. İndi sən çıx get, hara gedirsən, mən də görüm yenə kimə rast gələrəm. İfrit hələ çox yatacaq".

Cavan şahzadə qızın sözlərini eşidəndən sonra ondan aralanıb gətməyə üz qoydu. Bir xeyli gəndən sonra gəlib atasının mülkünə çatdı. Padşah haradan biləydi ki, oğlunun bağda rast gəldiyi qız hökmdardan qorxmayıb, onu saymayıb, şahzadənin başına nə oyun açıb. Padşah üzü-yünün itdiyini eşidəndə qəzəblənib əmr elədi, oğlunun boynunu vursunlar. Ancaq vəzirler, vəkiler hökmdarın əl-ayağına düşdilər, şahzadəni öldürməyi qoymadılar. Padşah öz otağına getdi. Axşam olanda adam göndərüb vəzirlerini, vəkilerini yanına çağırırdı. Hamısı hüzurunda hazır olanda, hökmdar ayağa qalxdı, oğlunun qanının arasına girdiklərinə görə əyanlarının hamısına razılıq elədi. Şahzadə də onlara razılıq eləyib dedi: "Çox sağ olun ki, atamın ürəyini yumşaltmışdınız, qoymadınız məni öldürsün. Allah qoysa mən də sizin bu yaxşılığınızın əvəzini çıxaram". Sonra o, üzüyün necə olduğunu onlara nağıl elədi. Bunu eşidəndə vəzirler Allahdan şahzadəyə uzun ömür, şan-şöhrət dilədilər, sonra da hökmdarın hüzurundan çıxıb getdilər.

Ya qibleyi-aləm, görürsənmi arvadların necə fitnələri olur, kişilərin başına necə kələklər açılır".

Bunu eşidəndə padşah öz oğlunun boynunu vurdurmaq fikrindən əl çəkdi.

ŞAHZADƏ İLƏ YEDDİ VƏZİRİN ƏHVALATI

(ardı)

A radan yeddi gün keçmiş səhər-səhər padşah yenə taxta çıxıb öyləşmişdi. Bu vaxt oğlu öz müəllimi əs-Sindbadla birlikdə onun yanına gəldi, padşahın hüzurunda yeri öpdü, mahir bir natiq kimi sözə başlayıb əvvəlcə atasını, sonra onun vəzirlerini, cümlə əyanlarını salamladı, şönlərinə tərifli sözlər deyib hamısına razılıq elədi. Burada üləmalar, emirlər, sərkərdələr, hörmətli şəxslər öyləşmişdilər. İçəridə oturanların hamısı şahzadənin nitq məharətinə, danışmaq qabiliyyətinə, dilavərliyinə heyran qaldı. Padşah oğlunun sözlərini eşidəndə çox şad oldu, şahzadəni yaxına çağırıb alından öpdü. Sonra üzünü əs-Sindbada tutub soruşdu ki, nə üçün şahzadə yeddi gün idi danışmırdı.

Müəllim cavab verdi: "Ya hökmdar, elə xoşbəxtlik də onda oldu ki, danışmadı. Mən qorxurdum ki, bu müddətdə onun boynu vurulacaq. Bunların hamısı çoxdan mənə bəyan idi. Hamısını şahzadə anadan olan günü onun ulduzuna baxanda görmüşdüm. İndi, ya qibleyi-aləm, sənə xoşbəxtliyindən belə şahzadədən sovuşub gedib. Bu sözləri eşidəndə padşah çox şad oldu, vəzirlərindən soruşdu: "Söyləyin görüm: əgər mən oğlumun boynunu vurdursaydım, bunun günahı kimin üstünə düşərdi – mənim, kənizin, yoxsa bu müəllim əs-Sindbadın?" İçəridə əyləşənlər susub cavab verə bilmədilər. Onda şahzadənin müəllimi əs-Sindbad üzünü oğlana tutub dedi: "Oğlum, sən ver bu sualın cavabını..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əs-Sindbad şahzadəyə dedi: "Oğlum, sən ver bu sualın cavabını". Şahzadə dedi:

KƏNİZLƏ SÜDÜN ƏHVALATI

Deyirlər ki, bir tacirin qonaqları gəlmişdi. O, kənizi göndərdi ki, gedib bazardan süd alsın. Kəniz bazara getdi, bir küp süd alıb geri qayıtdı. Qız yolla gedəndə, bu vaxt göydə onun başının üstündən uçan bir ley də caynağında ilan aparırdı. Quş ilanın boğazını sıxanda onun zəhərindən bir damcı qızın əlində apardığı küpün içinə düşdü. Kənizin bundan xəbəri olmadı. Südü evə gətirdi. Ev sahibi süddən töküb özü də içdi, qonaqlarına da verdi. Süd onların boğazından o yana getməmiş hamısı zəhərlənib öldü. Ya qibleyi-aləm, indi kim deyə bilər ki, bu bədbəxtliyin günahı kimdədir?"

Məclisdə əyləşənlərdən biri dedi: "Günah südü içənlərin özlərindədir". O biri dedi: "Yox, günah kənizdədir: görək südü ağziörtülü qabda aparmadı".

Onda oğlanın müəllimi əs-Sindbad üzünü şahzadəyə tutub dedi: "Oğlum, bəs sənə bu barədə fikrin nədir?" Şahzadə cavab verdi: "Mənim fikrim belədir ki, bunların hamısı səhv eləyirlər, günah nə kənizdədir, nə də o südü içənlərdədir. O adamların əcəli tamam imiş, alınlarına belə yazılıbmış, onlar da dünyadan bu cür getməliymişlər".

Məclis əhli oğlanın bu cavabını eşidəndə onun ağına, kamalına heyran qaldılar, şahzadəni ucadan tərifləyib dedilər: "Ey hökmdar, sən elə cavab verdin ki, onun müqabilində heç kim ağzını açıb bir söz söyləyə bilməz, bu zamanədəki adamların arasında elmdə sənə yetəni olmaz". Bunun cavabında şahzadə dedi: "Mən alim deyiləm, iki gözündən müstər qoca da, üçyaşlı körpə də, beşyaşlı uşaq da məndən ağıllıdır". Məclisdə əyləşənlər dedilər: "Özündən ağıllı bildiyin o üç nəfərin əhvalatını bizə danış qulaq asa". Şahzadə sözə başladı:

TACİRLƏ KOR ŞEYXİN ƏHVALATI

Belə rəvayət eləyirlər ki, bir tacir vardı. O çox varlı-dövlətli adam idi. Çox yerlər görmüşdi, çox ölkələr görmüşdü. Günlərin bir günü bu tacir yenə bir məmləkətə səfər etmək fikrinə düşdü. Həməni yerdən gələnlərdən xəbər aldı: "Ora nə alıb aparsam yaxşı qazanaram?" Cavab verdilər: "Səndəl ağacı al apar, səndəl ağacı orada yaxşı qiymətə gedir". Bəli, tacir pullarını verib səndəl ağacı aldı, yola düşdü, bir neçə gün, neçə gecə yol gedəndən sonra gəlib həməni şəhərə çatdı.

O şəhərə girəndə axşam idi. Gördü ki, bir qarı bir dəstə qoyunu qabağına qatıb aparır. Arvad tacirin yanına çatanda ayaq saxladı, salam verib soruşdu: "Kimsən, ay adam?" Tacir də cavabında dedi: "Mən qərīb tacirəm". Onda qarı dedi: "Özünü bu yerin adamlarından gözlə, hamısı lotudur, oğrudur, onların arasına bir qərīb düşəndə aldadıb olana-olmazını əlindən alırlar. Məsləhetim qulağında qalsın". Qarı aralanıb getdi.

Şəhəri gün şəhər əhlindən biri tacirə rast gəldi, salam verib ondan soruşdu: "Ağa haradan gəlmişən?" Tacir cavab verdi: "Filan şəhərdən". Onda şəhərli soruşdu: "Nə mal gətirmişən?" Tacir cavab verdi: "Səndəl ağacı gətirmişəm, deyirlər, sizin şəhərdə yaxşı qiymətə gedir". Şəhərli dedi: "Onu sənə deyənlər səhv eləyirlər, burada şəhər-

dən axşamacan qazan altında yandırdığımız elə səndəl ağacıdır. O, burada odun qiymətinədir". Tacir şəhərlinin bu sözlərini eşidəndə qanı qaraldı, peşman oldu. O, kişinin dediklərinə inanırdı da, inanmırdı da. Tacir bu şəhər xanlarından¹ birində özünə mənzil tutdu, özünə xörək hazırlayanda səndəl ağaclarından yarıb qazanın altında yandırmağa başladı. Həmin şəhərli bunu görüb soruşdu: "Bu səndəl ağaclarını mənə satarsanmı? Neçədən ürəyin istəyir pulunu verərəm". Tacir dedi: "Sata-ram". Belə razılaşandan sonra kişi onun malını daşıyıb öz anbarına yığdı. Tacir ümid eləyirdi ki, satdığı səndəl ağacının müqabilində ondan istədiyi qədər qızıl alacaq.

Gecəni tacir orada yatdı. Şəhər açılanda durub şəhəri gəzməyə getdi. Küçədə getdiyi yerdə qabağına taygöz bir kişi çıxdı. Onun gözüünün biri kor idi, bu şəhərdə yaşayanlardan idi. O, taciri görən kimi yaxasından tutub dedi: "Gözümü sən vurub tökmüsən, indi iki dünya bir ola səni heç yerə buraxan deyiləm!" Tacir and-aman elədi ki, heç nədən xəbəri yoxdur, sonra da dedi: "Belə kələklər baş tutmaz!" O saat adamlar onların ətrafına toplaşdı, hərə bir yandan taygözdən xahiş elədi ki, tacirə sabahacan möhlət versin, sabah onun gözüünün bahasını götürüb verər". Bu adam tacirə zəmin durandan sonra taygöz onun yaxasını buraxdı. Tacir çıxıb getdi. Taygöz onu dartışdıranda ayaqqabısı cırılmışdı. Ona görə pinəci dükənina dönüb ustaya dedi: "Bu ayaqqabını götür yama, səni razı salaram". Dükəndən çıxıb bir qədər gedəndən sonra gördü ki, bir dəstə adam oturub qumar oynayır. Tacirin ürəyi sıxılırdı, fikrini dağıtmaq üçün onların yanında oturub tamaşa etməyə başladı. Qumarbazlar ona da təklif elədilər ki, oynasın. Tacir razı olub oynamağa başladı. Oyunun qaydası beləydi ki, udan nə istədi, uduzan onu verməliyi. Qumarbazlar onu udandan sonra dedilər ki, ya gərək deryadaki suyun hamısını içsin, ya da olan qalan pullarını ortalığa qoy-sun. Tacir ayağa qalxıb dedi: "Sabaha kimi mənə möhlət verin". Sonra da kor-peşman yola düzəldi, bilmirdi ki, bu işlərin axırı necə olacaq.

O, qanı bərk qara, ovqatı təlx, gəlib yolun qırağında əyləşdi, fikirləşməyə başladı. Elə bu vaxt keçən dəfəki qarı gəlib onun yanından ötürdü. Taciri görüb dedi: "Niyə belə oturmusan, yoxsa şəhərin camaatı səni aldadıb? Üzündən görürəm, çox fikirlisən". Tacir başına gələnlərin hamısını əvvəldən-axıracan ona nağıl elədi. Qarı soruşdu: "Kim idi o

sənə deyən ki, səndəl ağacı burada odun qiymətinədir? Səndəl ağacının ritli bizim yerdə on dinardır. Eybi yoxdur, mən sənə bir məsləhət verərəm, ona əməl eləsən, ümid var bu belədən qurtarasan. Gedərsən filan qapıya, orada bir kor şeyx olur, ağıllı, çoxbilmiş, hər şeydən başı çıxan qoca bir adamdır. Hamı onun yanına gedir, bir işləri olanda ondan məsləhət alır. O da yanına gələnlərə ağıllı yol göstərir. Hər cür fitnə-fəsaddan, cadudan, tilsimdən başı çıxır. Şəhərin bütün lotuları, dələduzları gecələr onun başına toplaşırlar. Gedərsən onun yanına, bir yerdə gizlənersən, elə eylərsən ki, oradakılar səni görməsinlər, ancaq sən onların söhbətlərini eşidərsən. Şeyx onlara cürbəcür şeylər danışacaq. Diqqətlə qulaq as, bəlkə dediklərindən bir şey öyrənib, onun köməyiylə rəqiblərinin əlindən qurtara bildin..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı tacirə dedi: "Gedərsən şeyxin yanına, şəhər camaatı axşamlar onun başına toplaşır. Gizlənib söhbətə qulaq asarsan, bəlkə orada bir şey öyrənib, onun köməyiylə rəqiblərinin əlindən qurtara bildin".

Tacir qarının dediyi evi arayıb tapdı, gördü ki, kor şeyx oturub. O xəlvətcə keçib şeyxin yaxınlığında bir küncdə gizləndi. Aradan bir saat keçməmiş, gördü ki, budur ona kələk gəlmək istəyənlər bir-bir gəlib toplaşdılar, şeyxlə də, bir-birləri ilə də salamlaşdılar, sonra keçib onun dövrəsində əyləşdilər. Şeyx onlara yemək qoydu, yeyib doyandan sonra hər biri öz əhvalatını danışmağa başladı. Əvvəlcə tacirdən səndəl ağacını alan adam irəli durub şeyxə bir nəfərdən səndəl ağacı aldığını söyləyib dedi: "Danışığımız belədir ki, satan nə istəsə mən ölçü qabımı həmənlə şeylə doldurub ona verməliyəm".

Şeyx dedi: "Bu işdə o sənə üstün gələcək". Lotu soruşdu: "O mənə necə üstün gələcək?" Şeyx cavab verdi: "Əgər desə ki, ölçü qabının içini qızılla, ya gümüşlə doldur ver, verərsən?" Lotu dedi: "Versəm

¹ Xan — tacir karvansarası

ziyan eləmərim". Şeyx soruşdu: "Yaxşı, əgər desən ki, ölçü qabının içərisini birəylə doldur, özü də elə et ki, birələrin yarısı erkək olsun, yarısı da dişi. Onda necə?" Bunu eşidəndə lotu başa düşdü ki, belə olsa kələyi baş tutmayacaq.

Sonra taygöz sözə başlayıb dedi: "Ya şeyx, bu gün mən küçədə qərrib bir adama rast gəldim, dalaşdım, yaxasından yapışib dedim: "Mənim gözümlə sən çıxartmışsan, ver bahasını". Əl çəkmirdim, axırda bir dəstə adam gəldi, zəmin durdular ki, həmə şəxs səhə gəlmənin bahasını gətirib mənə verər. Ona görə də buraxdım getdi". Şeyx dedi: "Əgər o adam istəsə, yəqin bil ki, məsələdə sənə üstün gələr". Taygöz soruşdu: "Necə gələr?" Şeyx cavab verdi: "Sənə deyər ki: "Gözünün o birini də çıxart, mən də öz gözümlə çıxardım, qoyaq ikisini də tərəziyə, əgər sənə gözümlə çəkisi mənim gözümlə çəkisinə bərabər oldu, onda demək sən haqlısan, tələbin də doğrudur". Nəticədə sən o kişinin gözümlə dəyərini ona verməli olacaqsan. Özü də sən iki gözündən də kor olacaqsan, amma onun heç olmasa bir gözü qalacaq". Bu sözləri eşidəndə taygöz başa düşdü ki, tacir belə danışsa, ona üstün gələcək.

İndi də pineçi sözə başlayıb dedi: "Ya şeyx, bu gün yanıma bir kişi gəldi. Ayaqqabılarını mənə verib dedi: "Götür bunları yama". Soruşdum: "Necə verərsən?" Cavab verdi: "Ayaqqabıları yaxşı yama, səni razı salaram". İndi görək pulunun hamısını versin mənə, ayrı cür mənə razı sala bilməz". Şeyx dedi: "Həmə şəxs istəsə səhə gəlib ayaqqabılarını sənə alar, özü də haqq-zad verməz". Pineçi soruşdu: "Necə verməz?" Şeyx cavab verdi: "O sənə deyər ki, sultan bütün düşmənlərinə davada üstün gəlib, onlarda taqət qalmayıb, deyər ki, sultanın övladları çoxdur, sərkərdələri güclüdür. Sən bu dediklərimə razısanmı? Bunun cavabında əgər sən desən ki, "razıyam", o öz ayaqqabılarını götürüb gedəcək, sənə də heç nə verməyəcək. Əgər desən razı deyiləm, onda da ayaqqabını götürüb sənə peysərinə-peysərinə döyəcək". Pineçi anladı ki, tacir belə danışsa, ona üstün gələcək.

Axırda, taciri qumarda udan adam mətləbini danışdı dedi: "Ya şeyx, mən bir adamla qumar oynayıb onu udmuşam. Şərtimiz də belə idi ki, udan nə istədi, udzan onu verməlidir. Odur ki, mən həmə şəxsə dedim: "Dəriyadakı suyun hamısını içməlisən, əgər içdin – mən bütün pullarımı verərəm sənə, yox, əgər içə bilmədin, onda sən nə qədər pulun var, hamısını verməlisən mənə". Bunu eşidəndə şeyx dedi:

"Həmə adam istəsə bu işdə sənə üstün gələr". Qubarbaz soruşdu: "Necə üstün gələr?" Şeyx cavab verdi: Deyər: "Sən dənizi boşalt bir qaba, ver mənə, mən də hamısını içim". Sən də ki, bunu bacarmazsan, o adam mərci udar".

Tacir bu sözlərin hamısını eşitdi, başa düşdü ki, rəqiblərinin əlindən xilas olmaq üçün necə danışmaq lazımdır. Bir azdan adamlar şeyxin evindən dağılışıb getdilər. Tacir də oradan çıxıb öz mənzilinə yollandı.

Elə ki səhər oldu, taciri qumarda udan kişi onun yanına gəldi, tacir dedi: "Dəriyənə doldur bir qaba ver mənə içim". Gələn adamın bunun qabağında deməyə daha bir sözü olmadı. Üstəlik, özü yüz dinar verib yaxasını onun əlindən qurtardı. Bu adam çıxıb gedəndən sonra pineçi gəldi, başladı ki, söz danışmaqdan keçər, mənə razı salmalısan. Tacir dedi: "Sultan bütün rəqiblərinə üstün gəlib, düşmənlərini davada qəhr eləyib, onun övladları hamıdan fərsətlidir. Sən buna razısanmı?" Pineçi dedi: "Bəli, razıyam". Onda tacir ayaqqabılarını ondan alıb ustani pulsuz yola saldı.

Bir azdan taygöz kişi gəldi, tacirin boğazına çökdü, gözümlə bəhasını istəməyə başladı. Tacir dedi: "Sən o tək qalan gözümlə çıxart, mən də gözümlə birini çıxardım, qoyaq tərəziyə. Əgər çəkiddə bərabər gəlsələr, onda demək sən haqlısan, gözümlə dəyərini verim çıx get". Taygöz gördü işin o yeri deyil, kələyi baş tutmayacaq. Odur ki, yüz dinara tacirlə barışıb işinə getdi.

Hamıdan axırda tacirdən səndəl ağacını alan gəlib dedi: "Mənə satdığın ağacın pulunu al". Tacir soruşdu: "Nə qədər verirsən?" Kişi cavab verdi: "Danışmışıq ki, səndəl ağacının hər ölçüsünün müqabilində sənə bir ölçü nə istəsən verim. İstəyirsən lap qızıl-gümüş götür". Tacir dedi: "Ölçü qabının içini birəylə doldur ver mənə, səndəl ağacları olsun sənə. Ancaq görək birələrin yarısı erkək olsun, yarısı dişi". Kişi bu sözü eşidəndə dedi: "Mən bunu bacarmaram".

Tacir bu münaqişədə üstün gəldi. Alıcı yüz dinara onunla barışdı, səndəl ağaclarını sahibinə qaytardı. Tacir malını ürəyi istəyən qiymətə satıb çoxlu qazanc eləyəndən sonra o şəhərdən yola düşüb öz məmləkətinə getdi...

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, tacir malını üreyi istəyən qiymətə satıb çoxlu qazanc eləyəndən sonra o şəhərdən yola düşüb öz məmləkətinə getdi".

Şahzadə sözünün dalını danışdı: "O ki qaldı üçyaşlı uşağın əhvalatı, o da belə olub. Biri vardı, biri yoxdu, bir kişi vardı. Bu kişi yaman arvadbaz idi, günlərin bir günü eşitdi ki, filan şəhərdə bir arvad var, gözəllikdə tayı-bərabəri tapılmaz. Kişi özünü saxlaya bilmədi, cürbəcür bəxşiş-zad götürüb yola düşdü, birbaşa həmin şəhərə getdi. Arvada namə yazdı ki, bəs belə-belə, dərdindən dəli-divanə olmuşam, sənsiz dolana bilmirəm, eşqin məni məcbur eləyib vətənim, ev-əşiyimi buraxıb sənin xətrinə bu şəhərə gəlmişəm. Arvad işdən hali olandan sonra kişini yanına çağırırdı. Kişi içəri girəndə arvad ayağa qalxıb onu hörmət-izzətlə salamladı, əlini öpdü. Sonra əyləşdirib qabağına süfrə açdı, hər cür naz-nemət düzdü.

Bu arvadın üç yaşında bir uşağı vardı. Arvad onu tək qoyub özü qonağına xörək bişirirdi. Bir azdan kişi dedi: "İndi də gəl bir az uzanaq!" Arvad cavab verdi: "Axı, uşaq baxır". Kişi dedi: "O dilsiz-ağızsız uşaqdır, nə qanır". Arvad dedi: "Bilsən ki, hər şeyi necə başa düşür, elə deməzsən". Bu vaxt birdən uşaq bərkdən ağladı. Anası xəbər aldı: "Niyə ağlayırsan, oğlum?" Uşaq cavab verdi: "Mənim üçün aş çək, üstünə də yağ tök". Anası onun qabına aş çəkdi, üstünə yağ tökdü. Uşaq bir qədar yeyib, yenə ağlamağa başladı. Anası yenə soruşdu: "Niyə ağlayırsan, oğlum?" Uşaq cavab verdi: "Aşımın üstünə şəkər səp!"

Kişi bunu eşidəndə acıqlanıb qışqırdı: "Belə də nədəmət uşaq olar!" Uşaq dedi: "Nədəmət sənə ki, o şəhərdən durub bu şəhərə arvadbazlığa gəlmişəm. Mənim gözüme nəse düşmüşdü, ağlayırdım ki, gözümlün yaşına qarışıb çıxsın. İndi də yağlı, şirin aşdan doyunca yeyib yerimdə oturmuşam. İndi gör hansımızıq nədəmət?"

Kişi balaca uşağın sözlərini eşidəndə bərk utandı, xəcalət çəkdi. Xudavəndi-kərimdən ona düzlük verildi, həmin saat bəd əməlinəndən əl çəkdi, arvada toxunmayıb öz şəhərinə qayıtdı, ömrünün axırından tutduğu işin peşmanlığını çəkdi.

UŞAQLA QORUQÇU ARVADIN ƏHVALATI

Şahzadə sözünün dalını danışdı: "Padşah sağ olsun, beş yaşında uşağın da əhvalatı belə olub. Rəvayət eləyirlər ki, dörd tacir var idi. Bir gün onlar pullarının hamısını bir kisəyə yığıb mal almağa gedirlər. Yolda bir gözəl bağa rast gəlirlər. İçində pul olan kisəni bağ qoruyan arvada tapşırıb bağa girirlər. Gözməyə, yeyib-içib kefi ələməyə başlayırlar. Onlardan biri deyir: "Mən özümle müşk-ənbər götürmüşəm, gəl bu axar suda başımızı yuyub saçımıza ətir vuraq". O biri soruşdu: "Axı, onda bizə daraq lazımlı olacaq, darağı haradan alağ?"

Üçüncü tacir dedi: "Get qoruqçu arvaddan soruş, bəlkə onda daraq oldu".

Tacirlərdən biri arvadın yanına gedib ona dedi: "Kisəni ver!" Arvad cavab verdi: "Haçan yoldaşların hamısı bir yerdə gəlib deyirlər, onda kisəni sənə verərəm". Tacirin o biri yoldaşları çox aralıda oturmamışdılar, qoruqçu arvad onları görürdü, səslərini də eşidirdi. Daraq istəməyə gələn tacir yoldaşlarını səsləyib dedi: "Arvad vermir". Tacirlər o tərəfdən qışqırıb dedi: "Ver gətirsin". Arvad bunu eşidəndə dinməz-söyləməz kisəni tacirə verdi. Tacir kisəni alan kimi qaçıb oradan uzaqlaşdı.

Tacirlər çox gözlədilər, gördülər ki, yoldaşları gəlib çıxmıdılar. Ayağa qalxdılar, qoruqçu arvadın yanına gəlib soruşdular: "Niyə o göndərdiyimiz adama darağı vermədin?" Qoruqçu arvad dedi: "O, mənəndən təkcə sizin mənə tapşıracağınız kisəni istədi, mən də verdim, özünüz belə buyurdunuz, o da kisəni götürüb yola düzəldi". Bunu eşitcək tacirlər başlarına, gözlərinə döyməyə başladılar, arvadın yaxasından tutub qışqırdılar: "Axı biz sənə deyirdik darağı ver!" Qoruqçu arvad cavab verdi: "O, mənəndən daraq istəmirdi". Tacirlər arvadı darta-darta birbaşa qazının yanına apardılar, əhvalatı ona nağıl elədilər. Qazı arvadı bərcə çıxarıb buyurdu ki, gərək kisəni sahiblərinə qaytarsın..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki altı yüz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, qazı qoruqçu arvadı borclu çıxartdı, özünə də buyurdu ki, pul kisəsini sahiblərinə qaytarsın. Arvad kor-peşman içəridən çıxdı, bilmirdi başına nə çarə qılsın. Yolda qabağına beş yaşında bir uşaq çıxdı. Uşaq arvadın qəmgin olduğunu görüb soruşdu: "Ay ana, sənə nə olub?" Ancaq arvad onu uşaq görüb sualına cavab vermədi. Uşaq əl çəkmədi, sualını bir də, iki də, üç də təkrar elədi. Axırda arvad dedi: "Bağda bir neçə adam yanıma gəldi, içərisində min dinar olan kisəni mənə tapşırıb, özümü də xəbərdar elədilər ki, bu kisəni bizə ancaq hamımız bir yerdə gəlib istəyəndə qaytararsan, ayrılıqda heç birimizə verməzsən. Sonra da baği gəzib seyr eləməyə getdilər. Bir azdan onlardan bir nəfəri qayıdıb dedi: "Kisəni ver!" Cavab verdim: "Havaxt yoldaşların gələr, onda". Həmin adam dedi: "Onlar mənə özləri göndəriblər". Mən yenə də pul kisəsini vermədim. Belə olanda, o, aralıda oturan yoldaşlarını səsəyib dedi: "Arvad vermir". Yoldaşları da o yandan qışqırdılar: "Ver gətirsin!" Onlar çox uzaqda deyildilər, səsələrini eşidirdim. Kisəni verdim gələn adama, o da kisəni götürüb yolun ağına düzəltdi. Yoldaşları gözlədilər, gözlədilər, gördülər ki, göndərdikləri adam gəlib çıxmadı. Onlar mənə yanıma gəlib soruşdular: "Niyə o göndərdiyimiz adama daraq vermədin?" Mən dedim: "O məndən daraq istəmədi, kisəni istədi". Bunu dediyimi gördüm, o saat yaxamdan yapışib mənə birbaşa qazının yanına apardılar. Qazı hökm elədi ki, kisəni sahiblərinə qaytarım.

Uşaq dedi: "Bir dirhəm ver özümə şirni alım, mən bu işin çarəsini sənə başa salaram". Arvad ona bir dirhəm verib soruşdu: "Söylə görüm, nədir mənə çarəm?" Uşaq cavab verdi: "Qayıt qazının yanına, ona de ki, həməm adamlarla olan şərtinizə görə sən kisəni onların dördü də bir yerdə olanda özlərinə qaytarmalısan". Arvad qazının yanına qayıdıb uşağın öyrətdiyi sözləri ona dedi. Qazı üzünü şikayətçilərə tutub xəbər aldı: "Bu zənənle aranızda belə şərt olubmu?" Tacirlər cavab verdilər: "Bəli, olub". Onda qazı dedi: "Gedin dördüncü yolda-

şınızı da gətirin mənə yanıma, kisənizi götürün aparın". Qoruqçu arvad yaxasını onların əlindən beləcə qurtardı, özü də çıxıb işinə, gücünə getdi".

Vəzirlər, vəkillər, məclisdə əyləşən başqa şəxslər cavan şahzadənin sözlərini eşidəndə padşaha dedilər: "Ya qibleyi-aləm, bu zamanədə ağlıda, kamalda sənə oğlunun qabağına çıxan olmaz!" Onların hamısı şaha da, onun oğluna da xoşbəxtlik arzuladılar. Hökmdar da oğlunu bağrına basıb alından öpəndən sonra kənizlə şahzadənin arasında nə baş verdiyini xəbər aldı. Şahzadə Allah-təalaya, peyğəmbərin mübarək adına and içdi ki, kəniz özü onu yoldan çıxartmaq istəyirdi. Padşah oğlunun sözlərinə inanıb dedi: "Oğlum, onu verdim sənə ixtiyarına, istəyirsən öldür, istəyirsən başqa cür tənbeh elə, öz işindir." Şahzadə atasının bu sözlərinin cavabında dedi: "Mən onu şəhərdən qovacağam".

O gündən şahzadə öz ata-anasıyla bir yerdə, Kefləri pozan, Məclisləri dağıdan əcəl gələncən şad-xürrəm ömür sürdü.

Padşahla onun oğlu və kəniz haqqında eşitdiklərimiz burada sona yetir.

MÜNDƏRİCAT

Qarı ilə zəvvarın əhvalatı (434-436-cı gecələr)	7
Təvəddüdün əhvalatı (436-462-ci gecələr)	10
Padşahla Əzrayılın əhvalatı (462-ci gecə)	60
Lovğa padşahın əhvalatı (463-cü gecə)	62
Zülmkar padşahın əhvalatı (464-cü gecə)	64
Zülqəməynin əhvalatı (464-cü gecə)	66
Ənuşirəvan şahın əhvalatı (464-465-ci gecələr)	68
Möminənin əhvalatı (465-466-cı gecələr)	70
Arvadla uşağın əhvalatı (467-ci gecə)	74
Mömin qulun əhvalatı (468-ci gecə)	77
Mömin ər-arvadın əhvalatı (465-466-cı gecələr)	80
Əl-Həccacla cavan oğlanın əhvalatı (471-ci gecə)	84
Dəmirçi əhvalatı (472-ci gecə)	86
Abidlə buludun əhvalatı (473-474-cü gecələr)	89
Müsəlmanla xaçpərəst qızın əhvalatı (475-477-ci gecə)	93
İbn əl-Həvvasın əhvalatı (478-ci gecə)	99
Bir peyğəmbərin əhvalatı (479-cu gecə)	102
Qayıqçı ilə mömin oğlanın əhvalatı (479-cu gecə)	104
Padşahla iki qardaşın əhvalatı (480-481-ci gecələr)	106
Əbülhəsənlə cüzəmlinin əhvalatı (482-ci gecə)	111
Hasiblə ilanlar padşahının əhvalatı (483-536-cı gecələr)	115
Dəniz səyyahı Sindbadın nağılı (536-566-cı gecələr)	214
Sindbadın birinci səyahəti (538-542-ci gecələr)	217
Sindbadın ikinci səyahəti (542-546-cı gecələr)	227
Sindbadın üçüncü səyahəti (546-550-ci gecələr)	234
Sindbadın dördüncü səyahəti (550-556-cı gecələr)	244
Sindbadın beşinci səyahəti (556-559-cu gecələr)	257
Sindbadın altıncı səyahəti (559-563-cü gecələr)	266
Sindbadın yeddinci səyahəti (563-566-cı gecələr)	274
Mis şəhərin hekayəti (566-578-ci gecələr)	283

Şahzadə ilə yeddi vəzirin əhvalatı (578-606-cı gecələr)	315
Birinci vəzirin nağılı (578-579-cu gecələr)	317
Kənin birinci nağılı (579-580-ci gecələr)	320
İkinci vəzirin nağılı (580-581-ci gecələr)	322
Kənin ikinci nağılı (581-582-ci gecələr)	325
Üçüncü vəzirin nağılı (582-ci gecə)	327
Kənin üçüncü nağılı (582-584-cü gecələr)	329
Dördüncü vəzirin nağılı (584-586-cı gecələr)	334
Kənin dördüncü nağılı (586-587-ci gecələr)	338
Beşinci vəzirin nağılı (587-591-ci gecələr)	342
Kənin beşinci nağılı (591-593-cü gecələr)	350
Altıncı vəzirin nağılı (593-596-cı gecələr)	354
Kənin altıncı nağılı (596-598-ci gecələr)	362
Yeddinci vəzirin nağılı (598-602-ci gecələr)	367
Şahzadə ilə yeddi vəzirin əhvalatı (ardı)	377
Kənilə südün əhvalatı (603-cü gecə)	378
Tacirlə kor şeyxin əhvalatı (603-605-ci gecələr)	379
Uşaq qoruqçu arvadın əhvalatı (605-606-cı gecələr)	385

MİN BİR GECƏ

**SƏKKİZ CİLDDƏ
V CİLD**

435-606-cı gecələr

“ŞƏRQ-QƏRB”

BAKİ

2007

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*

Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*

Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*

Kompyuter səhifələyicisi: *Aslan Almasov*

Korrektorlar: *Elnaz Xəlilqızı
Leyla Hüseynova*

Yığılmağa verilmişdir 03.08.2007. Çapa imzalanmışdır 08.11.2007.

Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 24,5. Ofset çap üsulu.

Tirajı 25000. Sifariş 216.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.

III6(5)

M 64

